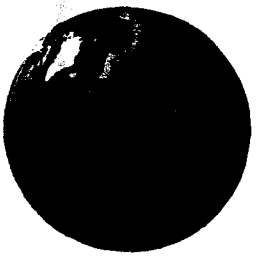
Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΥΠΟ ΤΟ ΙΣΧΥΟΝ ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
Α. Ζυγούμη - Φιλολία

Αθήνα 2000 - ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΝΔ: 12488 *
Κ.Ε 12359

04 ΟΚΤ. 2001

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΥΠΟ ΤΟ ΙΣΧΥΟΝ ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

Α. Ζυγούμη - Φιλολία

Αθήνα 2000

«Η θεμελιώδης διαφορά ανθρώπων και ζώων είναι ότι τα ζώα μάλλον συλλέγουν, ενώ οι άνθρωποι παράγουν. Αυτή η μοναδική, αλλά τεράστια διαφορά, απαγορεύει την άνευ όρων μετάθεση των νόμων των ζωϊκών κοινωνιών, στις ανθρώπινες»

F. Engels

F. Engels «Lettre à Piotr Lavrov», 12-17 novembre 1875. Marx - Engels, «Lettres sur les sciences de la nature», Paris, «Editions Sociales», 1973, σελ. 85.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΕΛ. 21

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Η ΒΑΣΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

1.1	ΓΕΝΙΚΑ	»	25
1.2	ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΚΡΙΣΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΑ- ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	»	32
1.2.1	Η ΥΠΕΡΣΥΣΣΩΡΕΥΣΗ	»	32
1.2.2	Η ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ	»	33
1.3	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ - ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	»	34
1.3.1	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΚΤΙΒΙΣΤΕΣ	»	37
1.4	ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΘΕΜΑ	»	39

2. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

2.1	ΓΕΝΙΚΑ	»	42
2.2	Η ΦΥΣΙΟΚΡΑΤΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ, ΒΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ	»	42
2.3	Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ	»	45
2.3.1	Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΛΙΝΝΑΙΟΥ ΜΕ ΤΙΣ ΣΗΜΕΡΙΝΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	»	47
2.4	Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΦΥΤΩΝ ΠΥΡΗΝΑΣ ΤΩΝ ΚΕΝΤΡΙΚΩΝ ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ	»	48
2.5	Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ	»	51
2.6	Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΩΝ ΕΙΔΩΝ	»	52
2.7	Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ	»	54
2.8	Η ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΣΤΙΣ ΗΠΑ	»	55
2.9	Η ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΖΩΩΝ	»	56
2.10	ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΣΧΟΛΕΣ ΤΗΣ ΦΥΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ Η ΧΛΩΡΙΔΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ	»	57
2.11	Η ΒΙΟΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	»	60
2.12	Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΛΙΝΤΕΜΑΝ	»	63
2.13	ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΣ	»	65
2.13.1	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΔΑΡΒΙΝΙΣΜΟΣ	»	68
2.13.2	ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ	»	69

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι
ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

3. ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

3.1	Η ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ	ΣΕΛ.	81
3.2	ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΦΥΣΗ	»	81
3.3	Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΓΚΙΝΤΕΝΣ	»	84
3.4	Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΞΕΛΙΞΗΣ	»	86
3.4.1	Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	»	86

4. ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

4.1	ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΟΥ ΝΑΣ	»	90
4.2	ΑΓΡΙΑ ΦΥΣΗ - ΥΠΑΙΘΡΟΣ	»	91
4.3	Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΓΡΙΑΣ ΦΥΣΗΣ	»	92

5. Η ΔΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΩΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΑΡΑΓΩΓΟ

5.1	ΔΥΤΙΚΕΣ - ΑΣΙΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ	»	94
5.2	ΕΥΡΩΠΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	»	97

6. ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΓΝΩΣΗ

6.1	ΓΕΝΙΚΑ	»	100
6.2	ΠΛΟΥΡΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	»	100
6.3	ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	»	103
6.4	ΣΥΓΚΡΟΥΟΜΕΝΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ	»	107
6.5	ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΑΙΤΙΑ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ	»	109
6.6	ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ - ΤΥΦΛΕΣ ΔΕΣΜΕΥΣΕΙΣ	»	112
6.7	ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΓΝΩΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	»	116
6.8	ΤΑ ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	»	118
6.9	ΓΝΩΣΗ - ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	»	120
6.10	«ΟΙ ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΞΩ» ΣΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ		

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΣΕΛ. 122

7. ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

7.1 ΓΕΝΙΚΑ » 126
7.2 ΣΧΕΤΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ΕΠΑΝΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟΙ » 127
7.3 ΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΩΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΑΡΑΓΩΓΟ » 128

8. ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗ ΔΙΑΜΑΧΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

8.1 ΓΕΝΙΚΑ » 131
8.2 Η ΔΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ - Η ΤΟΠΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ » 133
8.3 ΑΝΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ » 134
8.4 ΓΥΝΑΙΚΑ - ΓΝΩΣΗ – ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ » 135

9. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΣΜΟΣ

9.1 ΓΕΝΙΚΑ » 137
9.2 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΣΜΟΣ ΣΤΙΣ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ » 137
9.3 ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ » 138
9.4 ΣΤΑΔΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ » 139
9.5 Ο ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΣΜΟΣ ΣΕ ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ » 140

10. ΟΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ » 144

11. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

11.1 ΓΕΝΙΚΑ » 146
11.2 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ » 150
11.3 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ, ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΗΝ ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΗ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ. » 153

12. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ

12.1 ΓΕΝΙΚΑ » 158
12.2 ΤΑ ΠΕΔΙΑ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ » 158

13. ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ - ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

13.1 ΓΕΝΙΚΑ » 161
13.2 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ » 162

14. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ » 167

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ
Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

15. ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

15.1 ΓΕΝΙΚΑ ΣΕΛ. 179
15.2 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ - ΑΙΤΙΑ- ΑΠΟΨΕΙΣ » 179
15.3 ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ - ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ (AL) ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗΣ ΛΙΣΤΑΣ » 181
15.4 ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ » 182
15.5 ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ » 184
15.5.1 ΒΑΘΙΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ » 186
15.5.2 ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ » 189
15.5.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ » 194
15.5.4 Η ΠΡΑΣΙΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ » 198
15.5.5 Ο ΟΙΚΟΦΕΜΙΝΙΣΜΟΣ » 206
15.5.5.1 Ο ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΦΕΜΙΝΙΣΜΟΣ » 208
15.5.6 ΚΙΝΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ Ή ΑΕΙΦΟΡΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ » 209

16. ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΗ ΧΩΡΟ

16.1 ΓΕΝΙΚΑ » 218
16.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ Ο.Η.Ε., ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΣΤΗΝ ΥΠΟΘΕΣΗ «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ»

ΣΕΛ. 223

16.2.1 ΔΙΕΘΝΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΠΟΡΩΝ » 225
16.2.2 Ο ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ » 227
16.2.3 ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ » 229
16.2.4 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ, ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ - ΠΕΡΙΒΑΛΟΝ » 230
16.2.5 ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΑΜΕΣΗΣ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ- ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ ΣΤΟ ΚΟΜΙ » 231
16.2.6 ΠΙΝΑΚΑΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΩΝ I.D.A. ΚΑΙ I.B.R.D. ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ » 234
16.2.7 ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ - (E.D.I.) » 238
16.2.7.1 ΕΠΙΚΑΙΡΕΣ ΙΔΕΕΣ » 239
16.2.7.2 ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ ΠΟΡΟΙ » 239
16.2.7.3 ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ » 240
16.2.7.4 ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΣΤΑΔΙΩΝ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΣΕ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ » 240
16.2.8 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΥΠΟΤΡΟΦΙΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΩΝ » 241
16.2.9 ΕΡΕΥΝΕΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ » 241

17. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΟΠΩΣ ΑΠΟΡΡΕΕΙ ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

17.1 ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΑΡΧΕΣ » 252
17.1.1 ΓΕΝΙΚΑ » 252
17.1.2 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΝΟΠΟΙΗΜΕΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ » 253
17.1.3 ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΟΤΗΤΑΣ » 253
17.1.4 ΛΗΨΗ ΑΥΣΤΗΡΟΤΕΡΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΑΠΟ ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ » 253
17.2 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ Ε.Ε. ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΟΠΩΣ ΚΑΘΟΡΙΖΕΤΑΙ ΣΤΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΡΑΣΗΣ » 254
17.2.1 ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ » 257
17.2.2 ΤΡΟΠΟΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ » 260

17.2.3	Η ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΓΙΑ ΤΗΡΗΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΚΑΙ Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΠΟΥ ΑΣΚΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ	ΣΕΛ.	261
17.2.3.1	ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ	»	261
17.3	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ- ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ - ΤΟΜΕΙΣ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ	»	262
17.3.1	ΓΕΝΙΚΑ	»	262
17.3.2	ΟΙ ΡΥΠΟΓΟΝΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	»	263
17.3.3	ΧΡΗΖΟΥΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	»	264
17.3.4	ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	»	264
17.4	Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΑΦΟΡΑ:	»	266
	1. ΓΕΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	»	266
	2. ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ	»	275
	3. ΧΗΜΙΚΕΣ ΟΥΣΙΕΣ- ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΚΑΙ ΒΙΟΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ	»	284
	4. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ	»	293
	5. ΗΧΟΣ	»	297
	6. ΑΠΟΒΛΗΤΑ	»	301
	7. ΝΕΡΑ	»	308
17.5	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	»	319

18. Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΗ ΧΩΡΟ

18.1	ΓΕΝΙΚΑ	»	327
18.2	Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΑΡΘΡΑ ΣΕ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΚΡΑΤΩΝ	»	327
18.3	ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗ - ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	»	364

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ
ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

19. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

19.1	ΓΕΝΙΚΑ	»	373

19.2	ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	»	374
19.3	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	»	378
19.4	Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ	»	380
19.5	ΧΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ - ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ	»	388
19.5.1	ΕΙΔΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ - ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ	»	390
19.6	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ - ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ – ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ	»	392
19.6.1	ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΧΡΗΣΗΣ ΓΗΣ	»	393
19.6.2	ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΣΑ	»	394
19.6.3	ΤΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΑ ΜΕΣΑ	»	395
19.6.4	ΚΛΕΙΔΙΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ	»	395
19.7	ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΖΩΝΩΝ- ΑΕΙΦΟΡΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	»	397
19.8	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ-ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ	»	399
20.	**ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ**	»	404
20.1	ΓΕΝΙΚΑ		
20.2.	ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	»	406
20.3	ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ	»	407
20.4	ΟΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΚΟΙΝΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	»	410
20.5	ΑΕΙΦΟΡΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ - ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ - ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ	»	411
20.6	ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΑ ΣΥΝΔΕΟΜΕΝΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	»	413
20.7	ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΕΙΣ	»	415
21.	**ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗ**		
21.1	ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ	»	421

21.2 ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗ » 425
21.3 ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΣΥΝΘΕΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗΣ » 429
21.4 ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗ ΚΑΘΕΣΤΩΤΑ » 430
21.5 ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ » 432
21.6 ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΧΑΟΥΣ-ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗ » 438
21.7 ΜΟΝΤΕΛΟ ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ » 441

ΕΠΙΛΟΓΟΣ » 446

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ » 449

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ » 449

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ » 451

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ » 459

ΠΗΓΕΣ » 461

«Η Βιοκινητική, (από τις λέξεις Βίος και Κινητική, τον κλάδο της μηχανικής ο οποίος μελετά την επίδραση των δυνάμεων και των ροπών στην κίνηση των σωμάτων - σε αντιδιαστολή προς τη Στατική, η οποία μελετά τα ακίνητα σώματα κάτω από συνθήκες ισορροπίας), είναι η συνεχής κυκλική, αμφίδρομη ροή πληροφοριών - γνώσεων - αποφάσεων, διαμέσου των κοινωνικών - οικονομικών - πολιτικών συστημάτων και η συνταγματική της κατοχύρωση. Δημιουργεί την εννοιολογική βάση της προστασίας του περιβάλλοντος, με στόχους την αποφυγή υπερεξουσιαστικών θεσμών και την ειρηνική συνεξέλιξη των λαών, στην Βιοκινητική πορεία προς το 3000».

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στον αιώνα που η περιβαλλοντική σκέψη, η περιβαλλοντική γνώση, σαν αυτεξούσια δύναμη θα διατρέξει κάθε έκβαση της ανθρώπινης σκέψης, πράξης, συγκρότησης, με κίνδυνο εξέλιξης σε υπερεξουσία, η Βιοκινητική θεωρία εκφράζει την ισορροπία της συνεχούς ροής γνώσεων, πληροφοριών, αποφάσεων, πράξεων και δραστηριοτήτων, προς και από την κορυφή, που καταλήγει στη μηδενική επέκταση της υπερεξουσιαστικής δομής των δύο πόλων της συγκροτημένης κοινωνίας. Το άτομο ως στοιχείο της κοινωνίας και το κράτος ως έκφραση και επιλογή, δεμένα σε ένα κύκλο συνεχούς συνεργασίας λειτουργούν στον περιβαλλοντικό χώρο, δια μέσου της συνεχούς ανταλλαγής γνώσης. Ο διαχωρισμός και η απομόνωση των περιβαλλοντικών θεμάτων από το άτομο και τη συνθετική παρουσία του στις κοινωνικές δομές, συντελούν στην δημιουργία μίας υπερεξουσίας, πέρα και πάνω από τα δεδομένα της ίδιας της βιόσφαιρας. Αυτή η δημιουργία υπερεξουσίας θα έχει σαν αποτέλεσμα την θέση «αντίθεσης» προς την κατεύθυνση της ουσιαστικής περιβαλλοντικής προστασίας. Η Βιοκινητική θεωρία αποδεικνύει την ανάγκη της κυκλικής πορείας προς το Συν-περιβάλλον, μέσα στο οποίο υπάρχουμε και όχι έξω από αυτό, με στόχο την ουσιαστική ισορροπία των δυνάμεων και την ειρηνική συνύπαρξη και συνεξέλιξη της ζωής στον πλανήτη Γη.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Η ΒΑΣΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

1.1 ΓΕΝΙΚΑ

Το ερώτημα το οποίο τίθεται άμεσα είναι, πώς θα οργανωθεί η προστασία του περιβάλλοντος; Σε ποια βάση και με ποιά προσέγγιση θα αντιμετωπισθούν τα θέματα του περιβάλλοντος που έχουν προκύψει ή θα προκύψουν στο μέλλον; Πώς οι συνταγματικοί κανόνες θα σηματοδοτήσουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα οργανωθεί η περιβαλλοντική προστασία;

Χωρίς κάποιες εκ των προτέρων επιλογές, καταλήγουμε σε αποσπασματικές ενέργειες που οδηγούν σε λανθασμένες αποφάσεις και στη συνέχεια σε αναιρέσεις, που δημιουργούν ανασφάλεια και δίνουν έδαφος στην εκμετάλλευση της ευαισθησίας της κοινής γνώμης, όπως έχει αναπτυχθεί, για τα θέματα που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος.

Πώς λοιπόν θα σταθούμε απέναντι στο θέμα; Με ποιά βάση θα νομοθετηθούν οι δεσμεύσεις μας αλλά και τα δικαιώματά μας σε ότι αφορά το περιβάλλον;

Ομολογουμένως η επιλογή της αφετηρίας, μέσα στην πληθώρα των απόψεων, θέσεων, προσεγγίσεων και μεθόδων που έχουν προκύψει, είναι πλέον δύσκολη και τις περισσότερες φορές οι δυνάμεις λειτουργούν ισόρροπα και καθιστούν τις επιλογές αδύνατες και μη εφαρμόσιμες. Χρειάζεται λοιπόν, μετά από την όσο δυνατόν πληρέστερη ενημέρωση και ανάλυση των θέσεων, να επιλέξει κανείς σταθερά και με ξεκάθαρη τοποθέτηση, αν θα ξεκινήσει ανθρωποκεντρικά, ισορροπιστικά ή οικοκεντρικά. Είναι η πρώτη, κύρια και δύσκολη επιλογή θέσης. Η δεύτερη επιλογή για τη μεθόδευση της προστασίας του περιβάλλοντος είναι «τί κοινωνία επιλέγουμε», «τί πολιτικό σύστημα επιλέγουμε». Αυτές είναι οι πρώτες επιλογές και τοποθετήσεις, η αφετηρία της αντιμετώπισης του προβλήματος.

Για να προχωρήσουμε στη λύση του, πρέπει να γίνει κατανοητό ότι είναι *απαραίτητο:*

1. Να μην γίνεται διαφοροποίηση μεταξύ της έννοιας του περιβάλλοντος σαν «φυσικής πραγματικότητας» και της κοινωνικής δόμησης του ανθρωπίνου γένους σε κοινωνίες.

2. Να γίνει διάκριση των διαφορετικών ειδών ανάπτυξης ανάλογα με την αντίληψη των συγκεκριμένων κοινωνιών.
3. Να γίνει διάκριση των διαφορετικών ρευμάτων περιβαλλοντολογισμού.
4. Να διαφοροποιηθούν οι χρήσεις του περιβάλλοντος, να αναγνωρισθούν και να καταγραφούν οι αντίθετες και ανταγωνιστικές μεταξύ τους λειτουργίες.
5. Να συνδεθούν κάποιες έννοιες από τις κοινωνικές επιστήμες με την δόμηση μεθόδων, π.χ. Πολιτική Οικονομία, Πολιτιστική Θεωρία.
6. Να γίνει κατανοητό ότι οι μέθοδοι έρευνας έχουν αφετηρία τα συστήματα σκέψης και ιδεολογίας που καταγράφουν πολιτικές θέσεις, π.χ. η Θεωρία της Διαχείρισης, η Βιοκεντρική Θεωρία κ.λ.π. Πρέπει επίσης να αποδειχθεί ότι:
7. Υπάρχουν πολλές διαφορετικές απόψεις και τρόποι προσέγγισης του περιβαλλοντικού προβλήματος.
8. Δεν υπάρχει αντικειμενική άποψη ως προς την κατανόηση και γνώση του περιβάλλοντος και στις κοινωνικές επιστήμες οι συμφωνημένες θέσεις είναι ελάχιστες.
9. Ερευνώντας τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους γίνεται αντιληπτό το περιβάλλον, παράγουμε το απαραίτητο περίγραμμα μέσα στο οποίο μπορούμε να αναλύσουμε τις μεθόδους για τις ορθολογικότερες επεμβάσεις και τη συνετή διαχείριση των φυσικών πόρων.

Από την έρευνα στα πιο πάνω σημεία θα προκύψουν οι παράγοντες και τα δεδομένα της Βιοκινητικής οργάνωσης, τα οποία θα αποδειχθεί ότι δεν είναι δυνατόν να αγνοούνται ούτε κατά μέρος, ούτε στο σύνολό τους όπως συμβαίνει σήμερα.

Η Δημόσια Διοίκηση βρέθηκε ξαφνικά μπροστά σε προβλήματα που προσπαθεί να λύσει αποσπασματικά. Είναι αρμόδια για τη λύση αυτών των προβλημάτων; Είναι δυνατόν να ανατρέψει τις δομές, που η ίδια θεσμοθέτησε για την ανάπτυξη της κοινωνίας; Κάτω από τις νέες συνθήκες και ξεκινώντας από ποιο σημείο, θα μπορούσε να οδηγήσει στις κατάλληλες ρυθμίσεις για την προστασία του περιβάλλοντος;

Οι ρυθμίσεις θα πρέπει να συμβαδίσουν και μέσα σε προκαθορισμένα χρονικά όρια να μεταλλάξουν ή να ανατρέψουν από την αρχή ριζοσπαστικά, δεδομένα πλέγματα συνθετότητας στο πεδίο της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής διάρθρωσης της κοινωνίας του σήμερα. Ας αναφερθούμε σε ένα

παράδειγμα: Στις μονάδες παραγωγής χημικών συνδυάζονται διάφοροι συντελεστές, όπως:

1. οι φυσικοί πόροι (ορυκτά, νερό, αέρας). Μέχρι σήμερα ήταν δεδομένο ότι δεν είχαν κόστος, αφού η αναπαραγωγή τους δεν συμπεριλαμβανόταν στη διαδικασία της παραγωγής.
2. το πάγιο κεφάλαιο (εγκαταστάσεις μηχανήματα), το οποίο πρέπει να αναπαράγεται.
3. η εργατική δύναμη που χρειάζεται να αναπαράγεται δια μέσου της τροφής, της κατοικίας, της πρόνοιας, της εκπαίδευσης.

Ο στόχος και το επιθυμητό αποτέλεσμα του συνδυασμού αυτών των συντελεστών είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους. Μέχρι σήμερα το πλάνο της βιομηχανικής ανάπτυξης βασιζόταν στο μειωμένο κόστος και την μεγαλύτερη παραγωγή ανταλλακτικών αξιών και όχι στις οικολογικές αξίες. Στην εφαρμογή αυτής της διαδικασίας παραγωγικής ανάπτυξης, δημιουργήθηκαν καταστάσεις που υποχρεώνουν σε ανακατατάξεις δόμησης. Στη βιομηχανική κοιλάδα του Ρήνου για παράδειγμα, η μόλυνση του αέρα και του νερού, η συγκέντρωση του πληθυσμού, αυξήθηκαν σε κλίμακες επικίνδυνες για αυτές τις ίδιες τις παραγωγικές μονάδες. Υποχρεώθηκαν έτσι να φιλτράρουν τον καπνό και τα απόβλητά τους, άρχισαν δηλαδή να επενδύουν σε αύξηση μεγεθών του πάγιου κεφαλαίου, αυτό όμως για πρώτη φορά δεν θα είχε σαν στόχο το κέρδος. Τί θα μπορούσε να συμβεί σε αυτή την περίπτωση, όταν η αύξηση της οργανικής σύνθεσης του επενδυόμενου κεφαλαίου, του κόστους παραγωγής και αναπαραγωγής, δεν συνοδεύεται από ανάλογη αύξηση στις πωλήσεις; Το αποτέλεσμα θα ήταν η μείωση του ποσοστού κέρδους ή η αύξηση της τιμής των προϊόντων.

Σύμφωνα με την άποψη του Μισέλ Μποσκέ/Γκόρζ,[1] οι συνέπειες του «οικολογικού κόστους» θα είναι ίδιες με τα αποτελέσματα της πετρελαϊκής κρίσης. Οι κεντρικές εξουσίες θα υπολογίσουν στις διαδικασίες παραγωγής την «απορρύπανση» και θα συνεχίσουν την παραγωγή τους, βρίσκοντας έτσι διέξοδο στη μείωση του κέρδους. Οι ανισότητες θα ενταθούν και θα δημιουργηθούν τάσεις κρίσης, αφού οι τιμές θα τείνουν να αυξηθούν ταχύτερα από τους μισθούς, με αποτέλεσμα την σμίκρυνση της αγοραστικής δύναμης. Έτσι το

«οικολογικό κόστος» βαρύνοντας τα εισοδήματα που θα είχαν προορισμό την αγορά εμπορευμάτων, θα ελαχιστοποιήσει την ενεργό ζήτηση, μειώνοντας παράλληλα την αγοραστική δύναμη.

«Ένας τύπος ανάπτυξης φτάνει στο τέλος του. Χρειάζεται όλοι μαζί να βρούμε έναν άλλο», σύμφωνα με την άποψη του Βαλερύ Ζισκάρ ντ' Εσταίν.[2]

Πώς λοιπόν θα λειτουργήσει η Δημόσια Διοίκηση απέναντι στα συγκεκριμένα προβλήματα; Μέχρι τώρα σκοπός της ήταν η χρηματοδότηση και ανάπτυξη της βιομηχανίας για την μείωση της ανεργίας. Από ποιά σημεία θα ξεκινήσει για την αναδόμηση του αναπτυξιακού οικοδομήματος σε κάθε τομέα, αγροτικό, βιομηχανικό, πολιτιστικό;

Σε αυτά τα ερωτήματα η έρευνα αυτή θα προσπαθήσει να ανταποκριθεί με βάση τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αντιληπτό το περιβάλλον και η ανάπτυξη στα διάφορα βασικά Κοινωνικά - Οικονομικά και Πολιτικά συστήματα.

Η συγκριτική ανάλυση των μεθόδων που ακολουθούνται στο γενικότερο Ευρωπαϊκό και Παγκόσμιο χώρο, σε σχέση με τις κοινωνικές - πολιτικές όψεις του προβλήματος, θα οδηγήσουν σε γνώση και αναγνώριση του ήδη εγκατεστημένου πλαισίου, ώστε να προσδιορισθούν με βάση τα μέχρι τώρα συμπεράσματα, οι νομοθετικές δυνατότητες, οι ελλείψεις και οι δυνατότητες ρυθμίσεων. Όχι όμως αποσπασματικά όπως μέχρι σήμερα αλλά προγραμματισμένα, με βάσεις την εμπειρία και την ωρίμανση της περιβαλλοντικής σκέψης.

Καθημερινά στα έντυπα, στις εφημερίδες στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, εμφανίζονται θέματα που αφορούν το Περιβάλλον και δημιουργούν την εντύπωση ότι βρισκόμαστε σε εμπόλεμη κατάσταση. Τα αντίθετα στρατόπεδα είναι οι οργανώσεις της Προστασίας του Περιβάλλοντος και το Κράτος, ή οι οργανώσεις και οι κάτοικοι συγκεκριμένων περιοχών ή οι κάτοικοι ορισμένων περιοχών και το Κράτος, ή οι κάτοικοι απέναντι στις οργανώσεις. Γεγονότα όπως αυτά που δίδονται όπως δημοσιεύθηκαν στην τριμηνιαία έκδοση του Παγκοσμίου Ταμείου για τη Φύση αποδεικνύουν το χάος που επικρατεί και τα αντίθετα αποτελέσματα που δημιουργεί η άγνοια, η προχειρότητα και η εκμετάλλευση, σε ένα θέμα τόσο σοβαρό, όσο η ίδια η ύπαρξη της ζωής. Σε μία κοινωνία με οικονομικές δομές που στηρίζονται σε δεδομένες πλέον νόρμες, η επιβολή μέτρων ή η προσπάθεια για αυτό και από τις δύο πλευρές, θα οδηγήσουν σε δύο αντιμαχόμενα στρατόπεδα μέσα σε κλίμα φανατισμού. Αυτό

αποτελεί τον μεγαλύτερο κίνδυνο για την υπόθεση του περιβάλλοντος ακόμη μεγαλύτερο και από την υποβάθμισή του.

Όσο οι επιλογές των κοινωνικοπολιτικών συστημάτων παραμένουν ίδιες με τις προηγούμενες, όσο δεν αναγνωρίζονται με θάρρος τα σημεία που υπεισέρχονται στα αίτια των προβλημάτων με ωμή ειλικρίνεια και δεν γίνονται αντιληπτά από τις μεγάλες κοινωνικές ομάδες, τόσο τα προβλήματα θα παραμένουν άλυτα και θα φορτίζουν την υπόθεση, χωρίς όμως αποτελέσματα. Και φυσικά δεν θα είναι δυνατόν να πεισθούν όσοι θίγονται, για την προστασία ζώων και φυτών, πράγμα που θεωρούν πολυτέλεια, όταν η ύπαρξή τους είναι εξαρτημένη από οικονομικά σχήματα, που καλούνται ξαφνικά να αποκηρύξουν, χωρίς να έχουν δημιουργηθεί συνθήκες τουλάχιστον επιβίωσης για τους ίδιους και τις οικογένειές τους.

Με τίτλο: «Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου: Διάλογος και Βόμβες», στο περιοδικό ΠΑΝΤΑ, αναφέρεται : «Χρειάστηκαν δεκαπέντε χρόνια διαλόγου, για να βρεθούμε και πάλι στις αρχές Οκτωβρίου στο ίδιο σημείο από όπου είχαμε αρχίσει τις προσπάθειες για τη δημιουργία Θαλάσσιου Πάρκου στη Ζάκυνθο. Αυτή είναι η πικρή διαπίστωση όλων των οικολογικών οργανώσεων που ασχολούνται με το θέμα ύστερα από την απόρριψη της μελέτης του Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε. για το πάρκο, «επί της αρχής και επί του συνόλου», από το Νομαρχιακό Συμβούλιο Ζακύνθου. Το Νομαρχιακό Συμβούλιο προτείνει τώρα την έναρξη... νέου διαλόγου!

Τέσσερις μόλις ημέρες πριν τη συζήτηση στο Νομαρχιακό Συμβούλιο, εκρηκτικός μηχανισμός εξερράγη στο γραφείο, όπου στεγάζεται η Ζακυνθινή Οικολογική Κίνηση (Ζ.Ο.Κ.). Από τη σφοδρότατη έκρηξη τραυματίστηκε ο αρχιτέκτονας Νίκος Λυκουρέσης, μέλος της Συντονιστικής Γραμματείας της Ζ.Ο.Κ. και του Συλλόγου για την Προστασία της Θαλάσσιας Χελώνας (Σ.Π.Θ.Χ.) και γνωστός για το μακροχρόνιο αγώνα του για την προστασία της φύσης στη Ζάκυνθο. Το W.W.F. Ελλάς, η Ζ.Ο.Κ., ο Σ.Π.Θ.Χ. και η Green-Peace καταδίκασαν την εγκληματική αυτή ενέργεια τονίζοντας, ότι αποτελεί αποκορύφωση του κλίματος καταδίωξης και συκοφαντίας, το οποίο καλλιεργείται στη Ζάκυνθο ενάντια σε κάθε ενεργό πολίτη που αγωνίζεται για την προστασία του περιβάλλοντος. Τη στιγμή της έκρηξης βρίσκονταν στο χώρο του γραφείου 13 ενήλικοι και 3 παιδιά ».[3]

Στο ίδιο περιοδικό στο τεύχος Νο 12, με τίτλο: «Προσφυγή στο Σ.τ.Ε για την Εγνατία», αναφέρεται: «Στο Συμβούλιο της Επικρατείας προσέφυγαν τον Αύγουστο για το θέμα της Εγνατίας Οδού οι οργανώσεις που διεξάγουν το Πρόγραμμα ΑΡΚΤΟΣ.[4] Αίτημα των περιβαλλοντικών οργανώσεων είναι να ακυρωθεί η πρόσφατη απόφαση των Υπουργείων Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε. και Γεωργίας, με την οποία εγκρίνονται οι περιβαλλοντικοί όροι κατασκευής της Εγνατίας Εθνικής Οδού και συγκεκριμένα ενός τμήματος 42 χιλιομέτρων από τη σήραγγα Μαλακασίου μέχρι την πόλη των Γρεβενών.

Το θέμα της χάραξης της Εγνατίας έχει απασχολήσει από παλιά το Πρόγραμμα ΑΡΚΤΟΣ, επειδή δημιουργεί άμεσα κινδύνους διαίρεσης της ζώνης κατανομής της αρκούδας και αποκοπής μέρους του πληθυσμού της στην Πίνδο. Αν και ήδη από τον Απρίλιο του 1994, το ΑΡΚΤΟΣ είχε καταθέσει στο Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε. προτάσεις τροποποίησης του έργου και λήψης πρόσθετων μέτρων, ώστε να μειωθούν οι αρνητικές επιπτώσεις του, οι προτάσεις αυτές αγνοήθηκαν από το Υπουργείο. Έτσι, δεν προβλέπεται επαρκής αριθμός και έκταση διαδρόμων επικοινωνίας για τις αρκούδες στη νότια περιοχή της χάραξης, ούτε απαγόρευση του κυνηγιού στην ευρύτερη περιοχή της χάραξης, όπως έχει προταθεί. Ο τωρινός σχεδιασμός του έργου απειλεί να οδηγήσει τον πληθυσμό της καφετιάς αρκούδας στην Πίνδο σε σταδιακή συρρίκνωση και εξαφάνιση».[5]

Οι αντίρροπες δυνάμεις συμφερόντων στα άρθρα αυτά είναι εμφανείς, με αποτέλεσμα τη συρρίκνωση της περιβαλλοντικής μας συνείδησης.

Η δεδομένη πλέον κατάσταση, που ας μην ξεγελιόμαστε, θα γίνεται όλο και πιο εκρηκτική, δημιουργεί την αίσθηση ότι αν δεν υπάρξει «συντονισμός» όλων αυτών των αντιθέσεων, σύντομα τα πράγματα θα ξεφύγουν από τον έλεγχο. Η αναμφισβήτητη πλέον παρουσία όλων αυτών των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών δυνάμεων που ωθούν τον άξονα των περιβαλλοντικών προβλημάτων, δημιουργεί τις συνισταμένες της Βιοκινητικής Θεωρίας.

Σύμφωνα με την άποψη του Μισέλ Μποσκέ/Γκόρζ, «η οικολογία είναι ό,τι ήταν οι αγώνες για εκλογική ισότητα και για την αργία της Κυριακής. Αρχικά, όλοι οι αστοί και υπέρμαχοι της τάξης, ισχυρίζονται ότι επιδιώκετε την καταστροφή τους, το θρίαμβο της αναρχίας και τον σκοταδισμό. Έπειτα σε δεύτερη φάση, όταν πια η δύναμη των γεγονότων και η λαϊκή πίστη γίνονται

ακαταμάχητες, αποδέχονται εκείνα που χθες σας είχαν αρνηθεί και ουσιαστικά τίποτε δεν αλλάζει...».[6]

«Η οικολογία είναι ό,τι ήταν και οι αγώνες για εκλογική ισότητα και για την αργία της «Κυριακής». Θα πρέπει να το κρατήσουμε αυτό σαν σκέψη. Αν οι λιθοβολισμοί αποτελούν τη λύση στο περιβαλλοντικό θέμα τότε η Θεωρία της Βιοκινητικής δεν έχει θέση σε αυτό το χώρο. Αλλά Κρατώντας από τις εμπειρίες του παρελθόντος όλα τα στοιχεία που αποδεικνύουν τη δυναμική των συντελεστών, που δημιουργούν την ωστική δύναμη για αδυναμία ή δυνατότητα επίλυσης, οριοθετείται το απαραίτητο πλαίσιο, μέσα στο οποίο μπορούν να γίνουν βήματα αποδεκτά σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο, στο πνεύμα της ειρηνικής συνύπαρξης με τον συνάνθρωπο, μέσα στο ευρύτερο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον. Η Βιοκινητική είναι συνισταμένη όλων εκείνων των παραγόντων, που αναγνωρίζεται ότι δημιουργούν το υποχρεωτικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο μπορούν να δοθούν λύσεις και οι οποίοι αν παραβλεφθούν, μπορεί να οδηγήσουν σε εκρηκτικές όψεις των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Η Δημόσια Διοίκηση στην υπόθεση του περιβάλλοντος είναι η μόνη που θα μπορούσε και επιβάλλεται να σταθεί ανάμεσα στις αντιθέσεις, όχι σαν εξουσία αλλά σαν μηχανισμός ο οποίος έχει μόνος τη δυνατότητα να ερευνήσει, να συλλέξει στοιχεία, να οδηγηθεί σε συμπεράσματα, να επιλέξει και να μεθοδεύσει λύσεις, σε συνολικό επίπεδο. Καμμία άλλη οργάνωση δεν είναι δυνατόν να καλύψει συνολικά τα περιβαλλοντικά προβλήματα, τα οποία δεν είναι δυνατόν να αποκοπούν από τα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά προβλήματα της κοινωνίας μας.

Όλες οι οργανώσεις ακόμη και οι πλατύτερες, καλύπτουν μεμονωμένα, όποια περιβαλλοντικά προβλήματα είναι είτε πιο σοβαρά, είτε πιο επείγοντα, είτε δημιουργούν ευκολότερα ευαισθησία για τη λύση τους. Δεν έχουν τη πλήρη οργάνωση αλλά ούτε τη νομοθετική και εκτελεστική αρμοδιότητα της Δημόσιας Διοίκησης για να ολοκληρώσουν το έργο τους. Για αυτό το λόγο η αρμοδιότητα της Δημόσιας Διοίκησης, την επιφορτίζει με σφαιρικό ρόλο στα περιβαλλοντικά θέματα. Το λάθος όμως μέχρι σήμερα βρίσκεται στο σημείο, όπου η Δημόσια Διοίκηση ακολουθεί τις ενέργειες των περιβαλλοντικών οργανώσεων, χωρίς να εμβαθαίνει ουσιαστικά σε ένα θέμα πολυσύνθετο.

Η διαδρομή μας σε αυτή την εργασία θα μας οδηγήσει να αντιληφθούμε, γιατί είναι λάθος οι αποσπασματικές λύσεις για την προστασία του

περιβάλλοντος και κυρίως γιατί οι λύσεις αυτές περνάνε μέσα από την ανάλυση των κοινωνικών και πολιτικών συστημάτων, αν θέλουμε να οδηγήσουν και όλοι το θέλουμε, σε ουσιαστική πρόοδο, σε ουσιαστικές λύσεις.

Οδεύουμε σε μία μεταβιομηχανική - οικολογική κοινωνία, όπου το άτομο μεμονωμένα ή η κοινωνία στο σύνολό της, θα οδηγήσει και θα οδηγηθεί όχι στο Μεσαίωνα αλλά σε αλλαγές σκέψης, που θα συνεπάγονται σταδιακά την αλλαγή τρόπου ζωής, με μείωση των άχρηστων και περιττών αναγκών αλλά και οργάνωση της χρήσης των φυσικών πόρων με μεγαλύτερη σύνεση.

Μέσα από την αναδόμηση των συνταγματικών κανόνων πρέπει να σηματοδοτηθεί μία κοινή πορεία ανάπτυξης και εξέλιξης, που μπορεί να στηριχθεί πλέον στην εμπειρία του παρελθόντος και είναι υποχρέωση της Δημόσιας Διοίκησης να εκμεταλλευθεί τα συμπεράσματα που μπορούν να οριοθετήσουν τις ρυθμίσεις της για το μέλλον, όπως είναι και υποχρέωση του καθενός μας να ξεχωρίσουμε τις πραγματικές περιβαλλοντικές λύσεις, ανάμεσα στις τόσες εμπορικά προτεινόμενες.

Η Βιοκινητική δεν είναι μόνο μία σχηματική θεώρηση ενός προτεινόμενου πλαισίου αλλά φέρνει στο φως τις κρυμμένες πλευρές του προβλήματος και οριοθετεί τους διαδρόμους εκκίνησης της σκέψης μας, ακριβώς για να γίνει εφικτή η διάκριση της ορθότητας επιλογής των λύσεων. Είναι ο δρόμος μέσα από τις κοινωνικές καταβολές, τις πολιτικές και οικονομικές επιλογές, που οδηγούν σε ένα κόσμο καλύτερο, με σεβασμό στη θεώρηση της έννοιας «Περιβάλλον», με καινούργιο τρόπο σκέψης, με διαφορετική θέση ύπαρξης.

1.2 ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΚΡΙΣΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΑ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η οικολογική κρίση είναι στην ουσία **κοινωνική κρίση**. Για να γίνει κατανοητό θα πρέπει να αναλύσουμε για παράδειγμα δύο επίπεδα αυτής της κρίσης, την υπερσυσσώρευση και την αναπαραγωγή.

1.2.1 Η ΥΠΕΡΣΥΣΣΩΡΕΥΣΗ

Η ανάπτυξη στις Δυτικές χώρες στηρίζεται πλέον στην αντικατάσταση της ζωντανής με νεκρή εργασία, δηλαδή στην αντικατάσταση του ανθρώπινου

παράγοντα από μηχανές, οι οποίες όμως στοιχίζουν ακριβά, συνεπώς ο επενδυτής για να είναι αποδοτική η επένδυση, πρέπει να έχει μεγαλύτερο κέρδος από το κόστος της εγκατάστασης των μηχανημάτων. Όσο λοιπόν τα μηχανήματα με τη διαμεσολάβηση των εργαζομένων, παράγουν αυτό το κέρδος, αποτελούν κεφάλαιο. Το «κέρδος της παραγωγικότητας» προκύπτει από την όσο δυνατόν συντομότερη απόσβεση των μηχανημάτων, ώστε να αντικατασταθούν και να επιτευχθεί μεγαλύτερη παραγωγή, με μικρότερο αριθμό εργατών.

Η αύξηση της ποσότητας των προς πώληση εμπορευμάτων αλλά και η αύξηση της τιμής των, που δικαιολογείται από την περιπλοκότητα της ποιότητάς τους, υποχρεώνουν τους καταναλωτές καθημερινά σε συχνότερη αντικατάσταση των προϊόντων, αφού η διάρκειά τους μειώνεται συστηματικά από τους επενδυτές. Έτσι η καταναλωτική αφθονία δεν εξασφαλίζει ουσιαστικά την απόλαυση αλλά ούτε και την αύξηση των «αξιών» χρήσεως, που μπορούν να διαθέσουν οι καταναλωτές. Η διαδικασία αυτή ακολουθεί την εξής πορεία: Αυξάνεται η ποσότητα των προϊόντων για να εξασφαλισθεί η ικανοποίηση των αναγκών. Η αύξηση της ενέργειας, της εργασίας, των υλικών, του κεφαλαίου, δαπανώνται χωρίς ανάλογη βελτίωση της θέσης των ανθρώπων. Η παραγωγή τείνει να είναι καταστροφική και σπάταλη.

1.2.2 Η ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ

Η σπανιότητα εκδηλώνεται συνήθως με αύξηση στις τιμές, πριν ακόμη παρουσιασθεί σαν έλλειψη. Η κάποια σπανιότητα ενός αγαθού προκαλεί την αύξηση της παραγωγής του ακριβώς επειδή είναι αποδοτικότερη. Οι πρώτες ύλες, ο αέρας, το νερό, η φυσική γονιμότητα των εδαφών, τα δάση, τα ψάρια, ξαφνικά βρίσκονται σε κατάσταση σπανιότητας. Αλλά δεν είναι δυνατόν να παραχθούν σε μεγαλύτερες ποσότητες, όποια τιμή και αν τους αποδοθεί. Είναι δυνατόν μόνο να υποβληθούν σε δεύτερη χρήση, ή σε τρίτη, δηλαδή σε επαναλαμβανόμενες χρήσεις μέχρι πλήρους απορροφήσεως της χρησιμότητάς τους και μέχρι πλήρους εξαντλήσεως των δυνατοτήτων παροχής, δηλαδή μέχρι τη νιοστή:

$$(n+1),\ (n+1)+1,\ (n+1+1)+1 \quad \text{κλπ.}$$

Για παράδειγμα, στο χώρο της παραγωγής κατοικίας θα μπορούσε να σημαίνει την ανοικοδόμηση σε μεγαλύτερο ύψος ή βάθος, στον αέρα και το νερό

θα σήμαινε «ανακύκλωση». Η ανακύκλωση σαν έννοια εμπεριέχει σαφή οικονομικά στοιχεία και μας αποκαλύπτει, ότι θα πρέπει να αναπαράγεται ό,τι μέχρι τώρα μπορούσε να προσφέρεται δωρεάν σε άφθονες ποσότητες. Τα στοιχεία λοιπόν του εδάφους, του αέρα, του νερού είναι μέσα παραγωγής. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να επενδυθούν κεφάλαια σε εγκαταστάσεις που να ανακυκλώσουν τα «μη άφθονα» μέσα παραγωγής, που συνεπάγεται την αύξηση της οργανικής σύνθεσης του κεφαλαίου, χωρίς καμμία αύξηση της εμπορευματικής παραγωγής. Το νερό που ανακυκλώνεται δεν είναι δυνατόν να πωληθεί μετά τη χρήση.

Η εξάντληση λοιπόν των φυσικών πόρων άρχισε να κτίζει τα όρια στην οικονομική δραστηριοτητα. Γεγονός που σηματοδότησε τις Αρχές της Διάσκεψης της Στοκχόλμης το 1972 αλλά και την έκθεση Μπρούντλαντ το 1987, με τίτλο «Το κοινό μας μέλλον», «Our common future», την οποία συνέταξε η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη.[7] **Αυτό θα πρέπει να είναι το σημείο εκκίνησης της Δημόσιας Διοίκησης πλέον για την οργάνωση της οικονομίας, η οποία αργά ή γρήγορα θα υποχρεωθεί να είναι «οικολογική», αποφεύγοντας όμως τα λάθη κάθε περιβαλλοντικής προοπτικής, που απλώς γκρεμίζει στο όνομα κάποιας ιδανικής θεωρίας, χωρίς να προτείνει και τις ανάλογες λύσεις των κοινωνικών αναστατώσεων που δημιουργεί.**

1.3 ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ - ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Η Δημόσια Διοίκηση πρέπει να σταθεί μπροστά στην μετάλλαξη των αυτόνομων ικανοτήτων, από την οποία έχει προκύψει ομοιομορφία, που συνεπάγεται την χαλάρωση των κοινωνικών δεσμών των ατόμων μεταξύ τους. Οι δεσμοί συνεργασίας και αλληλοβοήθειας που υπάρχουν στη γειτονιά, οι εθελοντικοί σύλλογοι που δημιουργήθηκαν από απλούς πολίτες για το κοινό τους συμφέρον, οι οικογενειακές σχέσεις, όλοι αυτοί οι αυτορυθμιζόμενοι και όχι θεσμοθετημένοι κοινωνικοί θεσμοί, εκμηδενίσθηκαν από την εκβιομηχάνιση.

Οι αγροτικές κοινότητες εξαφανίσθηκαν ή μειώθηκαν με την μετακίνηση των αγροτών στις μεγάλες πόλεις, που αντιμετωπίζουν δυσκολία στις επικοινωνίες, στις ανταλλαγές, στις σχέσεις.

Η αύξηση της κόπωσης από τις μεγάλες αποστάσεις, η συμφόρηση στα μέσα μεταφοράς, μεταβάλλει τους ανθρώπους σε ένα ανώνυμο σύνολο, που με αυτήν και μόνο την πυκνότητά του, θέτει φραγμούς στην πρόοδο και ευημερία του συνόλου αλλά κατά συνέπεια και κάθε ατόμου ξεχωριστά. Τα άτομα μέσα σε αυτή την απομόνωση, έχουν αυξήσει τις απαιτήσεις τους από τις θεσμικές δραστηριότητες του κράτους. Έχουν αυξήσει τις απαιτήσεις τους για μεγαλύτερη κοινωνική παρέμβαση και απαιτούν όλο και μεγαλύτερη θεσμοθετημένη παρέμβαση του κράτους.

Αυτή η μετάλλαξη είναι πλέον γεγονός που έχει προκύψει από τις οικονομικές - κοινωνικές - πολιτικές συνθήκες, που από όποια σκοπιά ή θέση ή προσέγγιση και αν ερμηνευθούν, δεν παύουν να υπάρχουν. Η ερμηνεία όμως των αιτιών που τις προκάλεσαν και η επιλογή των προσεγγίσεων είναι σημαντικά στοιχεία για την οργάνωση από τη Δημόσια Διοίκηση, της θεσμοθετημένης επέμβασής της για την επίλυση των προβλημάτων.

Από την προσέγγιση και την ερμηνεία που θα αποδοθεί στα αίτια, εξαρτάται η οργάνωση της Δημόσιας Διοίκησης, η οποία μπορεί να οδηγήσει είτε σε «υπερκράτος», είτε στην δημιουργία με την προώθηση της «κοινωνίας των πολιτών», των αυτόνομων ικανοτήτων, ώστε να αναπτύσσονται τα πλέγματα των αυτορρυθμιζόμενων και όχι θεσμοθετημένων κοινωνικών θεσμών. Και αυτό βέβαια θα σημαίνει μία Διοίκηση μειωμένης «υπερκρατικότητας» αλλά και μειωμένης αποδοτικότητας, αν η οργάνωση πλέον δεν είναι ουσιαστική και βασισμένη στην σωστή και ολοκληρωμένη άποψη για τα αντικείμενα που υπάγονται στην σφαίρα της δικαιοδοσία της.

Τα τελευταία χρόνια η Δημόσια Διοίκηση δια μέσου του συστήματος της αυτοδιοίκησης και της ενδυνάμωσης της περιφέρειας στη συμμετοχή λήψης των αποφάσεων έχει επιλέξει σαν ορθότερη λύση, όχι την δημιουργία του «υπερκράτους» αλλά τη δημιουργία εστιών ανάπτυξης των αυτόνομων ικανοτήτων. Για παράδειγμα στην έγκριση πλέον της άδειας λειτουργίας κάποιας βιομηχανίας, δεν αρκεί μόνο να καλύπτονται οι νόμιμες προϋποθέσεις, αλλά πρέπει να υπάρχει θετική απόφαση της σχετικής νομαρχιακής επιτροπής σύμφωνα με την Κ.Υ.Α. 69269/90 που εκδόθηκε σε εφαρμογή του Ν. 1650/85. Δυστυχώς στο σημείο αυτό, αρχίζουν να υπεισέρχονται ατομικά συμφέροντα των οργάνων και εκβιασμοί. Και τις περισσότερες φορές πολύ λίγο ενδιαφέρει η ρύπανση ή το ασύμφορο της επενδύσεως.

Πριν λοιπόν φθάσει η Δημόσια Διοίκηση στην παραχώρηση αποφασιστικής αρμοδιότητας στις περιφέρειες, πρέπει να καλύψει τα κενά τα οποία έχουν δημιουργηθεί από τα αποτελέσματα των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών συνθηκών, τα οποία θα πρέπει να ερευνήσει σε βάθος και να τοποθετηθεί ανάλογα.

Η σπασμωδική θεσμοθέτηση λύσεων που προκύπτουν κάθε φορά μεμονωμένα για να καλύψουν «επιφανειακά» τα προβλήματα, δημιουργούν μεγαλύτερο πρόβλημα αλλά εκτός αυτού δημιουργούν έλλειψη εμπιστοσύνης στη σοβαρότητα της Δημόσιας Διοίκησης και στην ικανότητά της να επιληφθεί του προβλήματος. Βλάπτουν δε ουσιαστικά την υπόθεση της προστασίας του περιβάλλοντος, διότι δημιουργούν αντιδράσεις.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να προσεγγίσουμε τις διαφορές των αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών, για τα θέματα περιβάλλοντος. Και γίνεται εδώ κατανοητή η σημασία της εμπέδωσης από τη Δημόσια Διοίκηση της σημασίας που έχει η γνώση δια μέσου της έρευνας, των κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών, που οδήγησαν σε συγκεκριμένες καταστάσεις αλλά και η σημασία που εμπεριέχεται σε αυτή, για την οριοθέτηση και θεσμοθέτηση των επιθυμητών λύσεων.

Η επιλογή των λύσεων δεν μπορεί να έχει απαιτήσεις για αποτελεσματική και ορθή αντιμετώπιση, αν δεν εξαντλήσει τη διαδρομή της στην αντίληψη των κοινωνικών, κατά τμήματα ενιαίων ή και μεμονωμένων τοπικών συνθηκών αλλά και του συνόλου τους. Δεν είναι δυνατόν να είναι αποτελεσματική, αν δεν καταγράψει τα αίτια που δημιούργησαν και μορφοποίησαν τις συγκεκριμένες κοινωνικές συνθήκες, προσδίδοντας την ανάλογη σημασία στην ενιαία επίλυση των προβλημάτων στην επικράτεια, σε συγχρονισμό όμως με την επίλυση των ειδικών προβλημάτων κέντρου και περιφέρειας, με κατεύθυνση το παγκόσμιο πλαίσιο επίλυσης των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Το Περιβάλλον είναι «Παγκόσμια Κοινοκτημοσύνη» και δεν εννοείται εδώ η κοινοκτημοσύνη μόνο του Ανθρώπου στη Φύση. Πώς όμως θα μπορούσε να παραβλέψει κανείς την ιδιότητα του ανθρώπου να επεμβαίνει σε αυτήν αλλά και πώς μπορεί να παραβλέψει κανείς το γεγονός ότι η άναρχη, ανεξέλεγκτη και απληροφόρητη επέμβαση μπορεί να σημαίνει καταστροφή; Η Δημόσια Διοίκηση έχει την δυνατότητα και μπορεί να συντονίσει τις

προσπάθειες, αν γίνει αντιληπτό ότι δεν υπάρχει πλαίσιο ουσιαστικής περιβαλλοντικής προστασίας υπό το ισχύον νομικό καθεστώς.

1.3.1 ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΚΤΙΒΙΣΤΕΣ

Η προστασία του περιβάλλοντας απαιτεί φιλοσοφικές, ιδεολογικές και πολιτικές επιλογές, γιατί τελικά περί πολιτικής πρόκειται, πολιτικής που μέχρι στιγμής δεν συναισθάνεται στην καθημερινότητα της ζωής, ότι οι κοινωνικές προεκτάσεις της επιστήμης της οικολογίας, που αφορούν την ίδια την επιβίωση του χώρου μας, τείνουν να γίνουν το «όχημα» επίλυσης των ατομικών επιδιώξεων και συμφερόντων, που κινείται από την μαζική συγκινησιακή ευαισθητοποίηση και την παντελή άγνοια, την έλλειψη γνώσης και ενημέρωσης σχετικά με τα περιβαλλοντικά θέματα.

Παρατίθεται εδώ το άρθρο του Νίκου Αγγελή στον Ελεύθερο Τύπο με τίτλο «Γκρήν-πης και Προοδευτικοί εξευτέλισαν την Ελλάδα»,[8] μέσα από το οποίο σκιαγραφούνται οι επικίνδυνες θέσεις των αντιμαχόμενων απόψεων.

Δυστυχώς έχουμε ήδη φθάσει στο σημείο της δυναμικής των αυξανόμενων αντιθέσεων, που θα οδηγήσουν σε εκρηκτικές εξελίξεις, όσο και αν αυτό είναι ή θεωρείται αυτή τη στιγμή υπερβολικό.

Αναφέρει λοιπόν ο Ν. Αγγελής στον Ελεύθερο Τύπο: «Κάθε φορά που οι αντιλήψεις του μέσου Έλληνα, τις οποίες φιλοδοξώ να εκφράσω, έρχονται σε σύγκρουση με εκείνες των «προοδευτικών», νιώθω όχι απλή αβεβαιότητα. Νιώθω συντριβή:

- Τί διάβολο, τόσο νυχτωμένος είμαι; Και εξηγούμαι:

Ήρθε από την αλλοδαπή πλοίον οικολογικό, λέγει, με κυβερνήτη Βρετανό και «πλήρωμα» Βέλγους, Ολλανδούς, Γερμανούς, Καναδούς, «κομάντος της διεθνούς οικολογίας», της λεγομένης και Γκρήν-πης. Φόρτωσε σε φουσκωτά πλοιάρια τους κομάντος, που ενισχύθηκαν και με Έλληνες «οδηγούς», τους απεβίβασε στους Αγίους Θεοδώρους. Κατέλαβαν τα διϋλιστήρια της «Μότορ Οίλ» αφού έστειλαν αποσπάσματα και στον Ισθμό. Και διεκήρυξαν:

- «Στοπ. Ούτε μπαίνει ούτε βγαίνει τίποτα μέχρι να....»

Τί ήθελαν; Να καταγγείλουν, λέγει την αδιαφορία της εταιρίας για το περιβάλλον, την καθυστέρηση της διαδικασίας για τη διαρροή του θέρους από

την ελληνική Δικαιοσύνη. Και τη χρήση των χημικών μέσων για τη διάλυση των πετρελαιοκηλίδων...

Οι αρχές - που συμβαίνει σήμερα να είναι σοσιαλιστικές και συνεπώς «προοδευτικές» - αιφνιδιάστηκαν. Άρχισαν με εκκλήσεις:

- Παιδιά - είναι λέει, νέοι οι καταληψίες - αφήστε να λειτουργήσει η εταιρία. Είναι υπόθεση εθνική η λειτουργία της. Υπάρχει και κίνδυνος δυστυχημάτων. Εμείς θα επιληφθούμε.

Οι καταληψίες Ολλανδοί, Βέλγοι, Γερμανοί αρνήθηκαν:

- Ούτε βήμα πριν! Όχι!

Ώσπου ο εισαγγελεύς έδωσε εντολή: Πετάξτε τους από κει. Έστειλε ο σύντροφος Σουμάκης τους λιμενικούς τους, συνέλαβαν τους καταληψίες.

Και τότε χάλασε ο κόσμος. Σχόλια, άρθρα, δηλώσεις κραυγές. Όλοι οι «προοδευτικοί», οπουδήποτε και αν έχουν εμφυτευτεί, διέρρηξαν τα ιμάτιά τους:

- Αίσχος! Ντροπή! Έπεσαν οι ράμπο κουκουλοφόροι και συνέλαβαν τα παιδιά! Τα Κράτησαν οκτώ ολόκληρες ώρες. Διασυρμός!

Και εμείς δεν ξέρουμε τί να πούμε:

- Γιατί αυτή η εξέγερση για μία νόμιμη και φυσική κυβερνητική ενέργεια; Είναι πράγματι οικολογική ευαισθησία ή εκδήλωση εχθρότητος προς τους ιδιοκτήτες της εταιρίας;

Ας υποθέσουμε ότι η «Μότορ Όιλ» ή οποιαδήποτε ελληνική εταιρεία προκαλεί ρυπάνσεις, καταστροφές έστω στο περιβάλλον. Δεν υπάρχει κράτος ελληνικό να επέμβει; Δεν υπάρχουν κυβέρνηση, υπουργοί, κόμματα, δήμαρχοι, Δικαιοσύνη στον τόπο αυτό; Όλα είναι παραλυμένα, εξωνημένα; Πρέπει να φθάσει αυτή η ξένη ανεξέλεγκτη, αδιαφανών πόρων και εξαρτήσεων οργάνωση να διευθετήσει τα στραβά μας; Δεν ντρεπόμεθα όλοι, επίσημοι και ανεπίσημοι, δεξιοί και αριστεροί, για αυτή την κατάντια;

Τουλάχιστον εκείνοι που κατευθύνουν από άγνωστα παρασκήνια τις «επιχειρήσεις» αυτές δεν χρησιμοποιούν Έλληνες καταληψίες από αυτούς που κάθε χρόνο καταστρέφουν το Πολυτεχνείο! Θα ήτο ολιγότερον οδυνηρό, για τους Έλληνες, από την παρουσία αυτών των ασύδοτων Ολλανδών και Γερμανών, που θέλουν να αποδείξουν ότι αυτό το κράτος, αυτή η δημοκρατία - η κατά σύμπτωση σοσιαλιστική- είναι διεφθαρμένη και ανίκανη να εφαρμόσει τους νόμους της...».

1.4 ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΘΕΜΑ

Καθημερινά πλέον πρέπει να παίρνουμε θέση υπέρ ή κατά κάποιας λύσης, που αφορά περιβαλλοντικά προβλήματα. Καθημερινά πρέπει να τεθούμε υπέρ ή κατά των ακτιβιστών, που μας συγκινούν με την επαναστατική δράση τους. Πρέπει να γίνει απόλυτα κατανοητό ότι πριν τεθούμε υπέρ ή κατά των ακτιβιστών, πρέπει να αντιληφθούμε οι ίδιοι ότι οι ενέργειες αυτές που απευθύνονται στη δική μας παθητική συμμετοχή δια μέσου της συναίνεσης, της επιβράβευσης και της οικονομικής υποστήριξης, πρέπει να βασίζονται σε επιστημονικά δεδομένα, όχι απλά σε οικολογικές εξάρσεις. Τα δεδομένα αυτά επιστημονικά αποτελέσματα ουσιαστικής και εμπεριστατωμένης έρευνας, θα πρέπει να κοινοποιούνται στους ρυπαίνοντες και να δημοσιεύονται, ώστε να υπόκεινται σε κριτική και έλεγχο, πριν οι ενέργειες καταλήξουν να είναι απλά μία μετατόπιση άναρχης εξουσίας, προς ορισμένες ομάδες και πάλι οικονομικών συμφερόντων.

Οι άλλες επιστήμες, οι ενόργανες τεχνικές, τα θεσμικά πλαίσια, οι κοινωνικές ανάγκες, οι ιδεολογίες, κάποια οικονομικά και ιστορικά γεγονότα, είναι παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για να υπάρχει συνοχή στις διαδικασίες της οργάνωσης της Περιβαλλοντικής Προστασίας. Είναι λοιπόν απαραίτητο:

1. Μέσα από τις διάφορες θεωρίες, να τοποθετηθούμε ως προς τη θέση του ανθρώπου στο περιβάλλον σαν λογικού και κοινωνικού όντος.
2. Να επιλέξουμε την προσέγγιση και θεωρία που καλύπτει την προηγούμενη θέση μας και τον τρόπο προσέγγισης.
   α. κλασσικά - ρομαντικά
   β. ανθρωποκεντρικά - οικοκεντρικά
   γ. αισιόδοξα - απαισιόδοξα
   δ. ουτοπικά - τεχνοκρατικά
3. Να αντιληφθούμε τις διαφορές μεταξύ Βορρά και Νότου, αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών, χαμηλών εισοδηματικά και αντίθετων τάξεων.
4. Να δεχθούμε ότι η πολυσήμαντη και όχι η μονοσήμαντη προοπτική στα θέματα περιβάλλοντος είναι «τα βαθιά νερά», που θα μας οδηγήσουν σε λύσεις.

5. Να ενημερωθούμε. Η ιδιωτική πρωτοβουλία χωρίς γνώσεις, εμποδίζει τις ουσιαστικές λύσεις στο περιβαλλοντικό πρόβλημα. Πρέπει η πολιτεία να οργανώσει τους εμπειρογνώμονες, ώστε να ενημερωθούν καλύτερα οι ομάδες ιδιωτικής πρωτοβουλίας.
6. Να καθορισθούν «κλειδιά» για την οργάνωση της προστασίας του περιβάλλοντος, όπως προκύπτουν από την ανάλυση των κοινωνικών και πολιτικών συστημάτων, π.χ. :
    α. η παραγωγή
    β. η διαχείριση
    γ. η εργασία
    δ. η έρευνα
    ε. η παιδεία
7. Να οργανωθούν αυτοί οι παράγοντες συστηματικά, με συγκεκριμένους στόχους.
    Α. Η παραγωγή να οργανωθεί με στόχους:
        α. την παραγωγή ανθεκτικότερων προϊόντων
        β. την παραγωγή αγαθών που δεν δημιουργεί προνόμια
        γ. την αυξανόμενη παραγωγή των κοινοτήτων της περιφερείας
    Β. Η διαχείριση να οργανωθεί με στόχους:
        α. την διαχείριση των φυσικών πόρων
        β. την διαχείριση των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων
        γ. τη μείωση της κατανάλωσης πρώτων υλών
    Γ. Η εργασία να οργανωθεί με στόχους:
        α. την δικαιότερη ανταμοιβή της εργασίας
        β. την δικαιότερη κατανομή της εργασίας στους ικανούς να εργασθούν
    Δ. Η έρευνα να οργανωθεί με στόχους:
        α. την συνεργασία με τις ομάδες με ενδιαφέρον για το περιβάλλον
        β. τη σύσταση επιτροπών εμπειρογνωμόνων σε κάθε Υπουργείο
        γ. την ίδρυση ομάδων έρευνας σε κάθε Πανεπιστημιακή Σχολή
    Ε. Η παιδεία να οργανωθεί με στόχους:
        α. την συμμετοχή στην ενημέρωση
        β. την συμμετοχή στην ενημέρωση και στη λήψη αποφάσεων από μικρές ηλικίες
        γ. την συμμετοχή στην έρευνα από μικρές ηλικίες

Η οργάνωση και η διαπνοή της Περιβαλλοντικής σκέψης δια μέσου των απλών ή σύνθετων λειτουργιών σε ατομικό και παγκόσμιο επίπεδο είναι η τάση, η ροπή της δυναμικής η οποία καθορίζει την Βιοκινητική Θεωρία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. André Gorz / Michel Bosquet, «Οικολογία και Πολιτική», 1983, Α. Α. Λιβάνης, Αθήνα, εισαγωγή, σελ. 11-17.
2. Valerie Juskar D' Estaing, συνέντευξη στο Γαλλικό εβδομαδιαίο περιοδικό Paris Match, στις 6 Σεπτεμβρίου 1979, με τίτλο «Στο Δρόμο για μια Νέα Ανάπτυξη», σελ. 14 -19.
3. Περιοδικό ΠΑΝΤΑ, 1995, Νο 10, Αθήνα, σελ. 3.
4. Το πρόγραμμα ΑΡΚΤΟΣ για την προστασία της καφετιάς αρκούδας και των βιοτόπων τους εφαρμόζεται από τις περιβαλλοντικές οργανώσεις Αρκτούρος, Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης και W.W.F. Ελλάς.
5. Περιοδικό ΠΑΝΤΑ, 1995, Νο 12, Αθήνα, σελ 8.
6. Όπως Νο 1.
7. Η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη αποτελείται από 21 μέλη και έχει την έδρα της στη Γενεύη. Συνέταξε την Έκθεση με τίτλο «Our Common Future», σύμφωνα με την απόφαση υπ' αριθ. 38/161, 1983, της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών.
8. Αγγελής Ν., «Γκρήνπης και προοδευτικοί εξευτέλισαν την Ελλάδα», 1996, Ελεύθερος Τύπος, 8-11-1966, Αθήνα, σελ. 3.

2. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

2.1 ΓΕΝΙΚΑ

Η οικολογία είναι η επιστήμη που ερευνά τις σχέσεις των έμβιων όντων με το περιβάλλον τους. Οι ιστορικοί της οικολογίας που ασχολήθηκαν με την ιστορία της επιστήμης, τοποθετούν την γέννησή της όλο και πιο βαθιά μέσα στο χρόνο.

Ο Φρανκ Έγκερτον το 1977 καταγράφει την αρχή της «οικολογίας των πληθυσμών» γύρω στο 707 π.Χ. αλλά ίσως και παλαιότερα κατά την εποχή της Βαβυλωνιακής επιστήμης. Με πολλή δε τόλμη δηλώνει ότι «... τα κείμενα του Αριστοτέλη περιέχουν τα συστατικά μίας εντυπωσιακής βιολογίας των πληθυσμών...».[1]

Στην δεκαετία του 1950 ο Φ. Σ. Μποντενχήμερ δημοσιεύει άρθρο με τίτλο «Αριστοτέλης, ο πατέρας της οικολογίας των ζώων...».[2] Ελάχιστες εξαιρέσεις αποτελούν τον αντίλογο σε αυτές τις τοποθετήσεις, όπως αυτή του Καμίλ Λιμόζ, που χαρακτηρίζει «... σαν κακώς θεμελιωμένη, κάθε κίνηση, που έχει σκοπό να θεωρήσει ως οικολογικές, τις παρατηρήσεις που συναντάμε σε αρχαία κείμενα όπως αυτά του Αριστοτέλη...».[3]

2.2 Η ΦΥΣΙΟΚΡΑΤΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ, ΒΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

Συγγραφείς της αρχαιότητας όπως ο Πλάτων, ο Αριστοτέλης, ο ΙπποΚράτης, ο Θεόφραστος, ο Στράβων, θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν οικολόγοι με την έννοια των προάγγελων της νεώτερης επιστήμης της οικολογίας.

Ο Θεόφραστος[4] πρώτος θεμελίωσε επιστημολογικά τον περιβαλλοντισμό, θεωρώντας ότι σκοπός της φύσης είναι η αναπαραγωγή, η δημιουργία των προϋποθέσεων των νέων γενεών σε όλα τα είδη και γένη και στήριξε την άποψη, ότι είναι απαραίτητο να προσδιορισθούν οι όροι από τους οποίους εξαρτώνται τα φυσικά στοιχεία και οι μεταξύ τους σχέσεις, με βάση την επιστημονική παρατήρηση και όχι την εύκολη υιοθέτηση τελικών αιτίων, διαφωνώντας με την τελεολογία του δασκάλου του Αριστοτέλη.

Το έργο του ΙπποΚράτη[5] «Περί αέρων, υδάτων και τόπων», εξετάζει τη σχέση ανθρώπου και περιβάλλοντος και αναλύει την επίδραση των καιρικών συνθηκών. Στο δεύτερο μέρος συγκρίνει την Ευρώπη και την Ασία ως προς το έδαφος και το κλίμα, σε σχέση όμως με τον πληθυσμό.

Η φύση του Αριστοτέλη δεν λειτουργεί τυχαία, αλλά ακολουθεί συγκεκριμένους σκοπούς και μέσα στα πλαίσια πάντοτε της αιτιότητας που συνδέει τις σχέσεις μεταξύ των δεδομένων στοιχείων. Τον κατηγορούν ότι δεν εκφράζει τη μηχανιστική και υλιστική κοσμοαντίληψη που γεννήθηκε στην Ευρώπη μεταξύ του 15ου και 19ου αιώνα. Δεν είναι όμως ορθή αυτή η τοποθέτηση γιατί μέσα στα κείμενά του ο Αριστοτέλης αναγγέλλει πάντοτε κάποιο μηχανικό σχέδιο, όταν ακριβώς ο δαρβινιστής, που υποστηρίζει την θεωρία του μετασχηματισμού, συστηματοποιεί την επιβίωση των πλέον ικανών οργανισμών, σαν το μοναδικό μηχανισμό εξέλιξης.

Ο Αθανάσιος Κανελλόπουλος στο έργο του «Οικολογία και Οικονομική του Περιβάλλοντος - Οικονομική Σκέψη και Πολιτική των Αρχαίων Ελλήνων»,[6] αναφέρει: «Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι οι αρχαίοι Έλληνες απασχολήθηκαν και θεωρητικά και πρακτικά με τα προβλήματα του περιβάλλοντος. Ίσως δεν θα υπήρχε άλλο περισσότερο πρόσφορο φιλοσοφικό έδαφος για την ανάπτυξη απόψεων που συνδέουν την πολιτική, ηθική, οικονομία και οικολογία και περισσότερο κατάλληλη υποδομή για τη θεμελίωση ιδεών που σχετίζονται με την εναρμόνηση του ανθρώπου προς τη φύση και ακόμη περισσότερο με την εναρμόνιση σχέσεων ανθρώπου προς άνθρωπο, ανθρώπου προς φύση και αγαθών προς ανάγκες...

Οι προδρομικές αυτές αρχαιοελληνικές σκέψεις πρέπει να εκτιμηθούν περισσότερο, αν ληφθεί υπόψη ότι το πρόβλημα της προστασίας του περιβάλλοντος δεν είχε προσλάβει την εποχή εκείνη τη σημερινή του οξύτητα, που υπήρξε μεταγενέστερο αποτέλεσμα της αύξησης του πληθυσμού, από 250 εκ. την εποχή εκείνη σε 4 δισσεκατομύρια της αστικής συγκέντρωσης, της σύγχρονης τεχνολογίας με τις ποικίλες μορφές ρύπανσης, της έντασης του ρυθμού της οικονομικής ανάπτυξης που οδηγεί σε εξάντληση πόρων αλλά και σε ευρύτερη προσφυγή σε ρυπαντικά μέσα κ.λ.π. **Είναι αξιοσημείωτο ότι οι αρχαίοι Έλληνες είχαν αποδώσει ξεχωριστή σημασία στην αρχιτεκτονική, αισθητική, οπτική και ψυχοπνευματική ρύπανση, στην οποία μόλις τώρα προσεγγίζει η σύγχρονη οικολογική θεωρία και πράξη**».

Ο Πλάτων στους «Νόμους» του χαρακτηρίζει τους λαούς «αμείνους και χείρους» διότι υπό την επίδραση της θάλασσας ή άλλων αιτίων διαμορφώνουν εμπορικό πνεύμα, στρέφονται προς το κέρδος και αποξενώνονται από την ανθρωπιά και την εμπιστοσύνη προς τους συνανθρώπους.[7]

Ο Αριστοτέλης αναφέρεται στη σημασία του εδάφους για την κοινωνική ζωή του ανθρώπου, στην οργάνωση του κράτους και την οικονομική του διάρθρωση. Αναφέρεται ακόμη στην επίδραση της φύσης, των βουνών, των πεδιάδων, των ποταμών, της απόστασης από την θάλασσα, στα ήθη, την γεννητικότητα και την κοινωνική ζωή, με λίγα λόγια προλαμβάνει την κλιματολογική θεωρία και την ανθρωπογεωγραφία στην οποία θα αναφερθούμε εκτενέστερα.[8]

Είναι αξιοθαύμαστη η αναφορά του Αριστοτέλη στην ανάλυση των συνθηκών που χαρακτηρίζουν την ιδανική πόλη. Θεωρεί βάση του άριστου μεγέθους της πόλης την αυτάρκεια... «γιγνομένη μέν ουν του ζην ενεκεν, ουσα δε του ευ ζην». Φθάνει ουσιαστικά εδώ την μαρξιστική θέση περί μετατροπής της ποσότητας σε ποιότητα, όταν η ποσότητα φτάνει ορισμένο ύψος και αποδίδει την έννοια του άριστου μεγέθους υποστηρίζοντας ότι μικρότερος αριθμός κατοίκων δεν δίνει τις ιδιότητες της πόλης αλλά ο μεγαλύτερος αριθμός την καθιστά ελαττωματική δηλαδή με μέγεθος μη αποδοτικό.[9]

Ο Στράβων θεωρεί σημαντική την ελευθερία και την ανθρώπινη βούληση η οποία αναπτύσσεται σε σχέση με τον τόπο. Το μεγαλείο της Ευρώπης είναι η ισορροπία που υπάρχει σε ορεινές και φτωχές περιοχές με κατοίκους ενεργητικούς και πολεμιστές και σε περιοχές πεδινές με ήπιο κλίμα που κάνει τους ανθρώπους ευτυχείς και ειρηνικούς.[10]

Στην πραγματεία του «Ιστορία των Ζώων», ο Αριστοτέλης αναφέρεται στους ποικίλους τρόπους ύπαρξης των ζώων και αφενός καταγράφει και παρατηρεί, αφετέρου συνθέτει τη θεωρία μετά από σειρά γνώσεων.[11]

Σύμφωνα με την άποψή του Πασκάλ Ακό[12] ο Αριστοτέλης, όπως και ο Ιούλιος Καίσαρ με το έργο του «Σχόλια για τον Γαλατικό πόλεμο», έργο πλούσιο σε αναφορές για τα βαρβαρικά ήθη, σε σχέση με το κλίμα κ.λ.π, κατέγραψαν απλώς τις παρατηρήσεις τους και δεν κατέληξαν συμπερασματικά σε κατηγοριοποίηση, οπότε και δεν μπορεί να θεωρούνται θεμελιωτές της οικολογίας. Η άποψη όμως αυτή δεν ευσταθεί. Είναι άκρως σημαντικό το ότι η φυσιοκρατία των αρχαίων ελλήνων έστρεψε το ενδιαφέρον προς αυτή την

κατεύθυνση. Η αξιοποίηση της καταγραφής και συγκέντρωσης των στοιχείων ήταν το κλειδί για τους ερχόμενους φυσιοδίφες, που σιγά-σιγά θα οδηγηθούν στις ταξινομήσεις, με βάση αυτούς τους μηχανισμούς των περιγραφικών αναφορών.

Ίσως λοιπόν κατά την άποψη του Πασκάλ Ακό, δεν είναι δυνατόν να ονομάσουμε τον Αριστοτέλη «οικολόγο», το βέβαιο όμως είναι, ότι στρέφει το ενδιαφέρον προς αυτή την κατεύθυνση και όπως συμβαίνει γενικότερα με την αρχαία ελληνική πραγματικότητα και εδώ οι ρίζες και τα θεμέλια του οικοδομήματος της οικολογίας βρίσκονται στα αρχαία ελληνικά κείμενα.

2.3 Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Για δεκαέξι αιώνες που μεσολαβούν μεταξύ του Πλίνιου,[13] στον οποίο οφείλεται το τεράστιο εγκυκλοπαιδικό έργο «Naturallis Historia», «Φυσική Ιστορία» και του Λινναίου,[14] κανένα έργο δεν παρουσιάζει ενδιαφέρον για τους ιστορικούς, ώστε να θεωρείται βασικό για την επιστήμη της οικολογίας. Η ερμηνεία για αυτό το «κενό», ίσως να βρίσκεται στην επίδραση της Χριστιανοποιημένης Αριστοτελικής σκέψης, που εγκατέλειπε την διεύρυνση των σχέσεων των έμβιων όντων μεταξύ τους, στην Θεία Πρόνοια και μέριμνα.

Έτσι λοιπόν η φυσική ιστορία του 18ου αιώνα θέτει με τον Κάρολο Λινναίο ένα πρόβλημα δυσκολότερο: Την κατανόηση της σύνθετης φύσης της τελεολογίας και της θεωρίας της Θείας Πρόνοιας του Λινναίου, ο οποίος ήταν φυσιοδίφης με θεολογικές ανησυχίες.

Οι περισσότεροι συγγραφείς θεωρούν ότι η οικολογία γεννήθηκε από τις εργασίες του Λινναίου, αν και η προβληματική του δεν θεωρείται οικολογική. Ο Ρόμπερτ Κλίντον Στόφερ[15] σε ένα άρθρο του το 1960 αναφέρεται στο έργο του Λινναίου «Oeconomia Nature», όπου με τον όρο «Οικονομία της Φύσης» καθορίζεται η σοφή διάταξη των φυσικών όντων, που πραγματοποίησε ο Υπέρτατος Δημιουργός, έτσι ώστε να εξυπηρετήσουν κοινούς σκοπούς και να έχουν αλληλοεξαρτώμενες λειτουργίες. Κατά τον Στόφερ υπάρχει σύνδεση των απόψεων του Λινναίου με τη θεώρηση του Χαίκελ, όπως θα αναλύσουμε στις επόμενες ιστορικές αναφορές μας.

Ο Κάρολος Λινναίος, ο μεγάλος αυτός Σουηδός φυσιοδίφης αποδίδει πάντοτε στην Θεία Πρόνοια την ισορροπία και ταξινόμηση των σχέσεων μεταξύ

των έμβιων όντων και του περιβάλλοντος. «Οι πίθηκοι, οι ελέφαντες και οι ρινόκεροι, τρέφονται με φυτά που υπάρχουν όλο το χρόνο μόνο σε ζεστές χώρες, για αυτό τους έχουν διατεθεί αυτές οι ζεστές χώρες σαν τόπος ζωής».[16] Αν όμως κανείς παραμείνει σε αυτή την απλή διαπίστωση δεν θα προχωρήσει στην έρευνα των υλικών αιτίων, αφού ο τελικός σκοπός και οι ενδιάμεσοι σκοποί είναι ήδη γνωστοί, σύμφωνα με τη βασική αρχή της τελεολογίας.

Ο Λινναίος σαν φυσιοδίφης παραδέχεται την ύπαρξη προκαθορισμένου συστήματος στη φύση, στο οποίο πρωταγωνιστούν οι ειδικές αμοιβαίες σχέσεις. Σαν θεολόγος αποδίδει σε αυτό το σύστημα θεϊκή μορφή και προέλευση, θεϊκό υλικό σκοπό. «Ό,τι κατανοούμε με τις αισθήσεις μας, με το πνεύμα μας, που έχει αξία να παρατηρηθεί, τοποθετείται με τέτοιο τρόπο, ώστε να υμνεί το Θεό, να πετυχαίνει το στόχο που του προσέδωσε ο Θεός και που αποτελεί τον απώτερο σκοπό όλων των δημιουργημάτων του».[17]

Ο Κάρολος Λινναίος μας επισημαίνει τελικά ένα σύστημα «λειτουργίας», βασισμένο στην ισορροπία μεταξύ των ειδών, που εκ των προτέρων έχουν το χώρο τους. Δεν περιγράφει με αυτό το σύστημα τους μηχανισμούς «επένδυσης» των ειδών για τους «χώρους». Το σύστημα αυτό του Λινναίου δεν λαμβάνει αναγκαστικά υπόψη εκτός των βιοτικών και τις αβιοτικές συνθήκες, δηλαδή τους μη ζώντες παράγοντες του περιβάλλοντος. Η θεωρία του Λινναίου, η θεωρία της Θείας Πρόνοιας και της τελεολογίας επηρεάζει την οικολογική σκέψη ακόμη και στις μέρες μας.

Τον 18ο και 19ο αιώνα η άποψη που επικρατεί, είναι ότι η ισορροπία στο φυσικό χώρο οφείλεται στην «Αστυνομία της Φύσης», δηλαδή στο βασίλειο των ζώων επικρατεί η αρπαγή και ο ανταγωνισμός των ζώων. Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο στο βασίλειο των φυτών, με τα φαινόμενα της μετανάστευσης, της επιΚράτησης και του αποικισμού.

Στις αρχές του 19ου αιώνα αναπτύχθηκε από τον Αλέξανδρο Φον Χούμπολντ η προβληματική, που θα επέτρεπε να σκεφθούμε τις κινήσεις του φυτικού κόσμου και τη μελέτη των δεσμών τους με το αβιοτικό περιβάλλον, προβληματική, που δεν απασχόλησε καθόλου την θεωρία του Λινναίου. Ο Χούμπολντ στήριξε τον προβληματισμό του στις ενδείξεις με βάση τις έρευνες, που αφορούν τη σχέση βλάστησης και κλίματος. Είναι η εποχή που έχουν συλλεχθεί ένα ολόκληρο αιώνα και πλέον, πολλά «βιογεωγραφικά»[18] δεδομένα από τις θαλάσσιες και χερσαίες φυσιοδιφικές αποστολές. Αυτό το ρεύμα και

μόνο οδήγησε μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα στην επεξεργασία και στο συσχετισμό των στοιχείων που διαμόρφωσαν την οικολογική αντίληψη. Κάτω από τις νέες συνθήκες η σκέψη του Λινναίου για την φυσική ισορροπία, επανατοποθετήθηκε σε παγκόσμια βάση από τους Λάϊελ, Δαρβίνο και Χαίκελ και μπορεί κανείς να πει, ότι έχει πάρει τη θέση της στην παγκόσμια ιστορία της οικολογίας.

Τελικά είναι δύσκολο να ορίσει κανείς το μέγεθος της προσφοράς στην ιστορική εξέλιξη, όσων συνέβαλαν στη δημιουργία της οικολογίας. Αλλά το σημαντικό είναι ότι κάθε θέση, κάθε τοποθέτηση ακόμη και κάθε ατελής έρευνα, είναι ένα ουσιαστικό βήμα, που οδηγεί στο επόμενο και ανοίγει το δρόμο στην πλέον εμπεριστατωμένη έρευνα, έτσι ώστε να καταλήξει αποφεύγοντας τα προηγούμενα ατοπήματα, σε ορθότερα και ολοκληρωμένα συμπεράσματα.

2.3.1 Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΛΙΝΝΑΙΟΥ ΜΕ ΤΙΣ ΣΗΜΕΡΙΝΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Οι «ενδιάμεσοι σκοποί» στις σχέσεις μεταξύ των ειδών του Λινναίου, ανοίγουν το δρόμο στην παγκόσμια τοποθέτηση του συστήματος, και συνεπώς ανοίγουν το δρόμο στη σύγχρονη αντίληψη για ό,τι σήμερα ονομάζουμε «κοινότητα».

Ήδη το 1920 εμφανίζεται η «βιοκοινοτική» σαν νέος κλάδος της οικολογίας, (κατάγεται από την έννοια της βιοκοινότητας του Μέμπιους, ο οποίος το 1877 περιγράφει ένα σύνολο έμβιων οργανισμών αβιοτικού περιβάλλοντος, μίας βιοκοινότητας, ή ενός πληθυσμού). Υπάρχει λοιπόν σύνδεση στην πρόσφατη αντίληψή μας για την ισορροπία της φύσης, με αυτή του Κάρολου Λινναίου. Αυτή η πρόσφατη επανεμφάνιση της προβληματικής του για την ισορροπία της φύσης, εξηγεί την «αλληλοσύνδεση» του Στόφερ.[19]

Στην εξέλιξη και σύσταση της οικολογίας έπαιξαν ρόλο ο Λάϊελ, με το έργο του «Principles of Geology», «Αρχές της Γεωλογίας», Λονδίνο, 1832, ο Δαρβίνος με το έργο του «On the Origin of Species», «Η Εξέλιξη των Ειδών», Λονδίνο, 1859 και ο Χαίκελ με το έργο του «Generelle Morfologie der Organismen», «Γενική Μορφολογία των Οργανισμών», (Βερολίνο), ο οποίος το 1866 επινοεί και τον όρο οικολογία και αναφέρεται με αυτόν σε μια επιστήμη της οποίας το αντικείμενο έχει ήδη μελετηθεί, δηλαδή τις σχέσεις περιβάλλοντος

και έμβιων όντων. Αμφισβητείται όμως η σημαντικότητα των επιρροών τους, όπως και του Λινναίου, διότι δεν τοποθετούνται σε εννοιολογικό πλαίσιο, έτσι ώστε να θεωρείται δεδομένη η σχέση μεταξύ των έμβιων όντων και του αβιοτικού τους περιβάλλοντος.

Κεντρικός πυρήνας της θεωρίας του Λινναίου είναι ότι η κατανομή των φυσικών όντων στο γεωγραφικό χώρο έγινε με στόχο την αποκάλυψη της σοφίας του Δημιουργού και όχι για να φανερωθούν οι υλικές αιτίες που επικρατούν σε αυτή την κατανομή.

2.4 Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΦΥΤΩΝ ΠΥΡΗΝΑΣ ΤΩΝ ΚΕΝΤΡΙΚΩΝ ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

Η γεωγραφία των φυτών αναπτύχθηκε τον 19ο αιώνα και είναι ο ουσιαστικός πυρήνας των κεντρικών αντιλήψεων της οικολογίας. Γεννήθηκε μέσα από τις «αποστολές», που οργάνωναν οι μεγάλες ναυτικές δυνάμεις, (Γαλλία, Αγγλία, Ολλανδία), για να αυξήσουν τον αριθμό των αποικιών τους. Οι βοτανολόγοι και μεγάλοι περιηγητές της γης, που ταξίδευαν σε αυτές τις αποστολές (Τουρνεφόρ, Λινναίος), κατέγραψαν και έκαναν γνωστά σαράντα χιλιάδες φυτά μέχρι το 1826. Όταν λέμε έκαναν γνωστά, εννοείται ότι απλώς κατέγραφαν, περιέγραφαν και ταξινομούσαν σε είδη. Ακόμη οι σχέσεις μεταξύ κλιματολογικών συνθηκών και φυτών δεν προσδιορίζονται από τους ερευνητές.

Ο Αλέξανδρος Ντε Χούμπολντ αναφέρει το 1805 την επιστήμη που παρατηρεί τους συνδυασμούς των φυτών σε σχέση με το κλίμα και την ονομάζει **γεωγραφία των φυτών**.[20]

Την εποχή αυτή αρχίζει να ενδιαφέρει ο τύπος της ανάπτυξης των συστημάτων και κατά τον κλασσικό διαχωρισμό διακρίνονται στα φυσικά και τεχνητά συστήματα. (Τα τεχνητά συστήματα παραλληλίζουν φυτά διαφορετικά, ως προς την μορφολογική τους όψη. Τα φυσικά συστήματα ασχολούνται και μελετούν φυτά με μορφολογικό χαρακτήρα συγκρίσιμο ή παραπλήσιο).

Οι δομικοί χαρακτήρες των έμβιων οργανισμών αποτελούν κατά ένα μέρος και την έκφραση της ικανότητας προσαρμογής τους στο περιβάλλον. Κάθε φυτό ή ομάδα φυτών είναι φορέας κάποιας πληροφορίας που θα οδηγήσει στην «οικολογία» αργότερα.

Από τα «φυσικά συστήματα» προέκυψε το ενδιαφέρον για το φυτικό τοπίο, σαν αποτέλεσμα των τύπων ανάπτυξης των φυτών, που συνθέτουν τη μορφή του.

Τον 19° αιώνα οι γεωβοτανολόγοι έχουν στα χέρια τους συστήματα κατάταξης των φυτών σε τάξεις, οικογένειες γένη και είδη. Μέχρι τη δεκαετία του 1920 τα συστήματα ονομάζονται φυτικές συνεργασίες και στη συνέχεια φυτικές κοινότητες. Επίσης οι βοτανολόγοι αυτής της περιόδου έχουν διαπιστώσει κάποια κανονικότητα στην κατανομή των φυτών πάνω στη γη, στα βουνά, π.χ. κατηγορίες και είδη συγκεκριμένης βλάστησης ή παράλληλες λωρίδες βλάστησης σε διαφορετικό γεωγραφικό πλάτος.

Η **φυτοκοινωνιολογία**, ένας κλάδος της οικολογίας παρουσιάζεται την δεκαετία του 1920 και αφορά τη μελέτη των φυτικών ομαδοποιήσεων. Τα πρώτα συστήματα ταξινόμησης έγιναν αρχικά από τον Αλέξανδρο Ντε Χούμπολτ[21] το 1805 και στη συνέχεια από τον Γκρίζεμπαχ[22] το 1875 αλλά η αξία τους αμφισβητείται, γιατί βασίζονται σε απλά φυσιονομικά γνωρίσματα, ομοιότητα φύλλων, κορμού κ.λ.π. και όχι σε φυσιολογικά ή οικολογικά γεγονότα.

Το 1855 ο Αλφόνς ντε Καντόλ[23] με το έργο του «Μέθοδος βοτανικής γεωγραφίας » κατευθύνει και οδηγεί τους μετέπειτα ερευνητές βοτανολόγους να υιοθετήσουν προγράμματα και μεθόδους, που θεωρούνται στοιχεία της σύγχρονης επιστήμης της οικολογίας.

Το 1874 με το έργο του «Constitution dans le règne végétal des groupes physiologiques applicables a la géographie botanique ancienne et moderne»,[24] «Συγκρότηση στο φυτικό βασίλειο φυσικών ομάδων σύμφωνα με την παλαιά και σύγχρονη βοτανική γεωγραφία», προτείνει φυσικές ομάδες, που ορίζονται από την υγρασία και τη θερμότητα, δύο παράγοντες του περιβάλλοντος που θεωρεί καθοριστικούς. Την εποχή αυτή η φυτογεωγραφία, η κλιματολογία και η γεωλογία καθορίζουν τις μελέτες από τις οποίες στο τέλος του αιώνα γεννιέται η οικολογία. Οι έρευνες επικεντρώνονται, είτε στις συναθροίσεις των φυτών, είτε στα προβλήματα προσαρμογής των φυτικών ειδών στο περιβάλλον τους. Αξίζει εδώ να αναφερθεί η μελέτη του Ζιλιέν Βέσκ ο οποίος αναφέρει: «...στο κέντρο των οργάνων υπάρχουν κάποια, που η φύση τους εξαρτάται αποκλειστικά και μόνο από την προσαρμοστικότητα, μία ιδιότητα της ανατομικής δομής των φυτικών στοιχείων, εφόσον βρίσκονται σε άμεση επαφή με τον αέρα, το έδαφος και το νερό. Αυτό λοιπόν προτείνω να το ονομάσουμε εφαρμονία».[25]

Οι έρευνες του Ζιλιέν Βέσκ, σύμφωνα με την άποψη του Πασκάλ Ακό είναι σημαντικές γιατί εναρμονίζουν τα εφαρμονικά χαρακτηριστικά με τα φυλογενετικά και συνδέουν έτσι το μεταμορφισμό με την οικολογία.

Οι εργασίες του Γκαστόν Μπονιέ[26] και του Σαρλ Φλαό[27] ξεφεύγοντας από την απλή περιγραφική προσέγγιση των σχέσεων των οργανισμών και του περιβάλλοντός τους εδραίωσαν την ανάγκη για έρευνες οικολογικού χαρακτήρα, που άρχισαν το 1890 και συνεχίστηκαν μέχρι σήμερα με αυξανόμενη ένταση.

Στην πορεία της διαμόρφωσης ουσιαστικά μίας νέας επιστήμης, βλέπουμε ότι η προβληματική της σχέσης Βλάστηση - Αβιοτικό Περιβάλλον, που ουσιαστικά προέρχεται από τη Φυτογεωγραφία, είναι το πλαίσιο μέσα στο οποίο συγκροτείται και δημιουργείται η Οικολογία.

Τον 19ο αιώνα φαίνεται να εξαφανίζεται η θεωρία των ισορροπιών του Λινναίου, στην πραγματικότητα προεκτείνεται μέσα από την εργασία του Τσαρλς Λάϊελ, που θεμελίωσε τη γεωλογία σαν επιστήμη. Στις «Αρχές της Γεωλογίας», αφήνει να διαγραφεί η επιρροή του Λινναίου: «Στη διάρκεια κάθε επανάστασης στην υδρόγειο, η οικονομία της φύσης παρέμεινε ίδια και οι νόμοι της είναι το μοναδικό πράγμα που αντιστάθηκε στη γενική κίνηση».[28]

Με τον Λάϊελ έχουμε μία επανατοποθέτηση στη θεωρία των φυσικών ισορροπιών του Λινναίου, όταν οι υλικές αιτίες υποκαθιστούν τη μεταφυσική της Θείας Πρόνοιας. Για τον Λάϊελ οι φυσικές ισορροπίες είναι η ευαίσθητη συνισταμένη αντίθετων παραγόντων, όχι η έκφραση της σοφίας του Θεού. Αυτή η τοποθέτηση ανοίγει το δρόμο στη νεώτερη και μέχρι σήμερα ισχύουσα θέση των φυσικών ισορροπιών στο περιβάλλον. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι η παλαιοβοτανική και η φυσιογραφία παίζουν σημαντικό ρόλο στη μελέτη της κίνησης των τύπων βλάστησης και διαμορφώνουν τους εξελικτικούς συνδέσμους μεταξύ τους.

Για να λύσει το μεγάλο πρόβλημα της μετανάστευσης, η γεωγραφία των φυτών κατεβαίνει στο εσωτερικό της γης. Εκεί συμβουλεύεται τα αρχαία μνημεία, που η φύση άφησε μέσα στα πετρώματά της, μέσα στα απολιθωμένα δάση και τα στρώματα του γαιάνθρακα. Όλα αυτά αποτελούν «τον τάφο της πρώτης βλάστησης στον πλανήτη», αναφέρει ο Αλέξανδρος Ντε Χούμπολντ στο έργο του «Essai sur la géographie des plantes», «Μελέτη της γεωγραφίας των φυτών».[29]

2.5. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

Πάνω στην αναμορφωμένη θεωρία του Λινναίου τοποθετήθηκε και ο Έρνεστ Χαίκελ, στον οποίο οφείλεται και η ονομασία της νέας επιστήμης, όπως προανεφέρθη. Η λέξη «οικολογία» παρουσιάζεται στο έργο του «Generelle Morphologie der Organismen», «Γενική Μορφολογία των Οργανισμών» το 1866, σαν υποσημείωση και χρησιμοποιείται για να υποκαταστήσει την λέξη «βιολογία», «... η οικολογία, η επιστήμη της οικονομίας, του τρόπου ζωής, των ζωτικών εξωτερικών σχέσεων των οργανισμών».[30]

Οίκος και λόγος είναι οι δύο ελληνικές λέξεις που δημιουργούν τη λέξη «οικολογία», που σημαίνει «επιστήμη του οικιστικού περιβάλλοντος». Στο ίδιο έργο του Χαίκελ, στο δεύτερο τόμο, της προσδίδει ακριβέστερο ορισμό. «Με την λέξη **οικολογία** υπονοούμε το σύνολο της επιστήμης των σχέσεων των οργανισμών με το περιβάλλον, που περιλαμβάνει, με την ευρεία έννοια, όλες τις συνθήκες ύπαρξης».[31]

Μετά από δύο έτη, ο γερμανός βιολόγος στο έργο του «Histoire de la Création», «Ιστορία της Δημιουργίας», (που όμως εκδόθηκε για πρώτη φορά στο Παρίσι το 1874), προσδίδει έναν ακόμη ορισμό στην οικολογία, συνδυάζοντας την βιογεωγραφία με την οικονομία της φύσης: «Η οικολογία ή η γεωγραφική κατανομή των οργανισμών, ... η επιστήμη του συνόλου των σχέσεων των οργανισμών με τον περιβάλλοντα εξωτερικό κόσμο, με τις οργανικές και ανόργανες συνθήκες ύπαρξης. Ό,τι αποκαλέσαμε οικονομία της φύσης, οι αμοιβαίες σχέσεις όλων των έμβιων οργανισμών σε έναν και μοναδικό χώρο, η προσαρμογή τους στον περιβάλλοντα χώρο, ο μετασχηματισμός τους λόγω του αγώνα τους για επιβίωση, κυρίως τα φαινόμενα του παρασιτισμού κ.λ.π».[32]

Το 1874 στο έργο του «Ανθρωπογένεση», αναφέρεται και πάλι στην οικολογία σε σχέση με τον Δαρβινισμό: «Το σύνολο των τόσο ποικίλων σχέσεων ζώων και φυτών, των σχέσεών τους με τον εξωτερικό τους κόσμο, ό,τι αφορά την οικολογία των οργανισμών, παραδείγματος χάριν τα τόσο ενδιαφέροντα φαινόμενα του παρασιτισμού, της ζωής σε οικογένειες, της φροντίδας για το νεογνό κλπ, όλα αυτά δεν θα μπορούσαν να εξηγηθούν φυσικά και απλά, παρά μόνο από την θεωρία της προσαρμογής και της κληρονομικότητας».[33] Οι ορισμοί του Χαίκελ για την οικολογία την καθορίζουν

σαν έννοια μέσα στα πλαίσια της οικονομίας της φύσης, των προσαρμογών των έμβιων όντων και της φυσικής ισορροπίας.

2. 6. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΩΝ ΕΙΔΩΝ

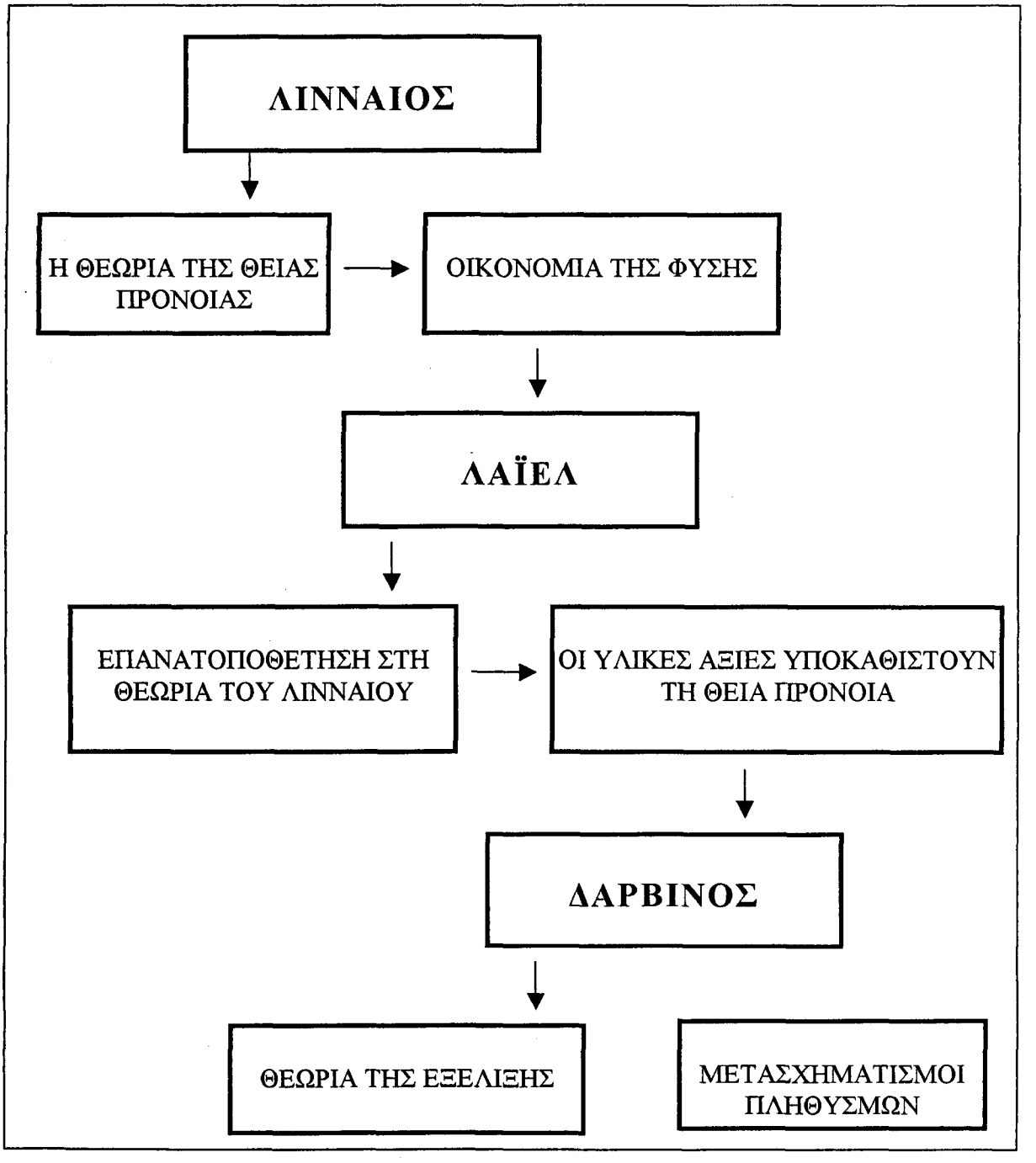
Η επανατοποθετημένη θεωρία του Λάϊελ με βάση την οικονομία της φύσης του Λινναίου, μας οδηγεί στην άποψη, ότι η φυσική ισορροπία είναι το σύνολο και η συνισταμένη των αντίθετων παραγόντων και όχι η εκδήλωση της σοφίας του Θεού. Δηλαδή οι υλικές αξίες παίρνουν τη θέση της μεταφυσικής της Θείας Πρόνοιας του Λινναίου και μας οδηγούν στο Δαρβινισμό. Θα μπορούσε λοιπόν κανείς να ισχυρισθεί ότι υπάρχει εννοιολογική σχέση μεταξύ των θέσεων του Λινναίου, του Λάϊελ, του Δαρβίνου και του Χαίκελ.

Στο σύνολό του ο Δαρβινισμός θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι μαζί με την βιογεωγραφία αποτελούν τη βάση της οικολογίας, αν και η συνάντηση των δύο ρευμάτων έγινε αρκετά αργότερα από την εμφάνισή τους, μόλις στις αρχές του 20ου αιώνα. Να αναφερθούμε εδώ συγκριτικά στο ότι η γεωγραφία των φυτών του Χούμπολντ απομακρύνθηκε αρκετά από την έννοια του «είδους» και η προβληματική του Δαρβίνου δεν αφορούσε την ταξινόμηση των ειδών, αλλά την «εξέλιξή τους» και τους μηχανισμούς που την δημιουργούσαν.

Οι βιογεωγράφοι αφιερώθηκαν στην ταξινόμηση των μη συστηματικών τύπων σε ομάδες, ενώ ο Δαρβίνος θεώρησε ομοιόμορφη τη διαδικασία των μεταλλάξεων των ατόμων και των πληθυσμών (σε αντίθεση με τη διαδικασία της βιολογικής πάλης όπως αναπτύχθηκε αργότερα). Οι βιογεωγράφοι εξηγούσαν τους σύγχρονους τύπους βλάστησης, ενώ αντίθετα ο Δαρβίνος μελετούσε κατά τη διάρκεια του συνόλου των γεωλογικών χρόνων τα όντα. Η άποψη των πρώτων στηριζόταν στην θεωρία της κληρονομικότητας, σε αντίθεση με τον Δαρβίνο, που υποστήριζε τη θεωρία των «μετασχηματισμών» και την προσαρμογή των ειδών σε νέες συνθήκες περιβάλλοντος, όπου επικρατούσαν οι ισχυρότεροι οργανισμοί των ειδών, σε βάρος των ασθενέστερων, οι οποίοι εξαφανίζονταν από τις σκληρές περιβαλλοντικές συνθήκες και τους υπερπληθυσμούς των ανταγωνιστικών τους ειδών.

Η θεωρία του Δαρβίνου αποτελεί τη βάση της σε βάθος ανάλυσης των μεθόδων περιβαλλοντικής προστασίας μέχρι σήμερα, αν και η στατική της έχει πλέον ξεπερασθεί.

Πίνακας 2.6 **ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΝΝΑΙΟ ΣΤΟΝ ΔΑΡΒΙΝΟ**

Ο Αλφόνς ντε Καντόλ, ο Ζιλιέν Βέσκ, (γνωστοί δαρβινιστές), δεν έρχονται σε ουσιαστική σύγκρουση με τον Γκαστόν Μπονιέ και τον Ευγένιο Βάρμινγκ, οι οποίοι ήταν οπαδοί του Λαμάρκ, γιατί στην ουσία τους όλες αυτές οι απόψεις θα μπορούσαν να αποτελέσουν μία ομάδα σχετικών θέσεων. Δεν είχε ουσιαστική σημασία από ποιά άποψη ερμήνευε κανείς τις εργασίες τους, είτε δηλαδή υιοθετώντας τη θεωρία της σταθερότητας του Λαμάρκ,[34] είτε της εξέλιξης του Δαρβίνου. Πάντως με το πέρασμα στον 20° αιώνα τα Δαρβινικά δεδομένα, απροσδιόριστα ποσοτικά, θεωρήθηκαν ξεπερασμένα όπως προαναφέρθηκε.

2.7 Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

Αν και η λέξη «οικολογία» αποδόθηκε για πρώτη φορά από τον Χαίκελ, ιδρυτής της «οικολογίας» θεωρείται ο καθηγητής Ευγένιος Βάρμινγκ,[35] καθηγητής του Πανεπιστημίου της Κοπεγχάγης στη βοτανική, η δε οικολογία θεωρείται πλέον γνήσιος κλάδος της βιολογίας, σύμφωνα με την άποψη του Πασκάλ Ακό, στο έργο του «Ιστορία της Οικολογίας».[36] «Η Φυτική Γεωγραφία ασχολείται με την κατανομή των φυτών στην επιφάνεια της Γης και με τις αρχές που τη διέπουν. Θα μπορούσαμε να μελετήσουμε αυτή την κατανομή από δύο διαφορετικές απόψεις και κατά συνέπεια να χωρίσουμε αυτή την επιστήμη σε δύο κλάδους, τη χλωριδική γεωβοτανική και την οικολογική γεωβοτανική».[37]

Κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα εντείνεται η ανάγκη για την ανεύρεση βάσεων που θα στηρίζουν οι μελετητές τις πραγματείες τους σχετικά με τις αρχές κατανομής των φυτικών ειδών. Η ανάγκη αυτή εντείνεται με την διεύρυνση των χωρολογικών γνώσεων.

Όλα τα κείμενα γεωβοτανικής μετά τον Βάρμινγκ αναφέρονται πλέον στην οικολογία και στην βιοκοινοτική. Το έργο του (αγγλική μετάφραση) «Oecology of plants»,[38] «Γεωγραφία των φυτών σε σχέση με το φυσικό έδαφος», ουσιαστικά σημάδεψε την οικολογία του μισού 20ου αιώνα. Ο Βάρμινγκ επηρεάζει τη γεωβοτανική του 19ου αιώνα, προχωρώντας στην συγκρότηση της θεωρίας της «οικολογίας των φυτών».

Παράλληλα σε αξιολόγηση με το έργο του Δανού οικολόγου Βάρμινγκ τοποθετούνται οι εργασίες του Σίμπερ,[39] (βοτανολόγου από το Στρασβούργο), οι οποίες θεωρείται ότι έχουν την ίδια σημασία για τη δημιουργία της οικολογίας.

Ο Σίμπερ βάζει τα θεμέλια της οικολογίας του 20ου αιώνα και οι δύο όμως οικοδομούν μία στατική οικολογία που θα ανοίξει το δρόμο στους αμερικανούς οικολόγους να προχωρήσουν μεταξύ 1898-1907, με την «Βοτανική της Διαδοχής» σε μία δυναμική οικολογία, εισάγοντας την έννοια «της βιολογικής πάλης».

2.8 Η ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΣΤΙΣ Η.Π.Α.

Μέχρι το 1896 τα συγγράμματα των αμερικανών βοτανολόγων είναι ελάχιστα. Από τις πρώτες πραγματείες με οικολογική έννοια είναι εκείνη του βοτανολόγου Κόνγουεη Μακμίλλαν το 1897. Ο Μακμίλλαν πιστεύει πως η φυσιονομία ενός φυτικού σχηματισμού είναι αυτή που μπορεί να προδιαγράφει την εξελικτική του πορεία.[40] Αυτή η κατεύθυνση θα κυριαρχεί στην αμερικανική οικολογία μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα.

Ο Χένρι Τσάντλερ Κόουλς το 1899, όπως και ο Βάρμινγκ, θεωρούν ότι: «Ο σημαντικότερος λόγος της ξαφνικής εμφάνισης των φυτών, στα αρχικά στάδια, είναι η υγρασία του εδάφους».[41]

Σημαντικός θεωρείται ο οικολόγος Φρέντερικ Έντουαρτ Κλέμεντς, που εκπροσωπεί την τάση για επενδύσεις και έρευνα σε νέους τομείς και δίνει ώθηση στις μεθόδους και τις τεχνικές, που μετρούν τους περισσοτέρους αβιοτικούς παράγοντες στο περιβάλλον. Το σημαντικότερο έργο του έχει τίτλο «Research methods in ecology»,[42] «Μέθοδοι έρευνας στην οικολογία», (1905) και τον καθιστά σημαντικό στην ιστορία της οικολογίας. Όπως αρκετοί οικολόγοι της εποχής ασχολείται με την κατασκευή ψυχρομέτρων, τελειοποιεί τους ψυχρογράφους, βελτιώνει τα φωτόμετρα. Μαζί με το Ρόσκο Πάουντ[43] επινοούν και βελτιώνουν το σχέδιο οικολογικής μελέτης (Quadrats), σύστημα τετραγώνων, (την έννοια από την οποία ξεκίνησαν οι μέθοδοι που δημιούργησαν τον κύκλο μετανάστευσης) και τις ζώνες ή λωρίδες οικολογικής μελέτης (transects). Από αυτές δημιούργησε το χάρτη του οικοτόνου[44] και το στρατηγραφικό τετράγωνο.

Το μεγαλύτερο μέρος του έργου αναφέρεται στην οικολογία της διαδοχής. Από το 1901 είχε δηλώσει ότι θεωρεί: «... τη βλάστηση σαν οντότητα της οποίας οι μεταβολές και οι δομές αντιστοιχούν σε κάποιες βασικές αρχές, ακριβώς όπως οι λειτουργίες και οι δομές των φυτών ακολουθούν καθορισμένους νόμους»,[45]

επίσης από τότε είχε ανακαλύψει ότι η βλάστηση τείνει προς την σταθεροποίηση. Αυτή η άποψη οδήγησε σε μία από τις σημαντικότερες ανακαλύψεις της ιστορίας της οικολογίας: την ομοιοστασία των οικοσυστημάτων, δηλαδή την τάση ισορροπίας τους. Αργότερα ο Κλέμεντς θα διατυπώσει την έννοια της **κλιματικής κλίμακας**. Τη δυναμική δηλαδή εκείνη των φυτικών κοινοτήτων μίας περιοχής με συγκεκριμένο κλίμα, οι οποίες τείνουν σε μία κατάσταση ισορροπίας, η οποία καθορίζεται από τις κλιματολογικές συνθήκες.[46]

2.9 Η ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΖΩΩΝ

Το 1933 ο άγγλος οικολόγος Τσάρλς Έλτον γράφει: «Η οικολογία των ζώων επικυρώθηκε σαν επιστήμη, ακολουθώντας από πολύ κοντά τις κατευθύνσεις των πρώτων εργασιών των ειδικών της οικολογίας των φυτών».[47]

Οι μελέτες για την οικολογία των φυτών, που εμφανίζονται από το 1895, αλλάζουν σημαντικά το επιστημονικό και τεχνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εμφανίζεται και γεννιέται αυτή η επιστήμη. Η πορεία της οικολογίας των ζώων είναι διαφορετική. Η κατανομή των ζώων παρουσιάζεται στα έργα των Λάϊελ[48] και Ουάλας[49] αλλά και ο Ντε Χούμπολντ το 1805 ήδη αναφέρεται στην γεωγραφία των ζώων, στο έργο του «Δοκίμιο πάνω στη Γεωγραφία των Φυτών».[50]

Όλοι οι ειδικοί γεωβοτανολόγοι του 19ου αιώνα όπως και ο Χούμπολντ, αισθάνθηκαν την ανάγκη να επεκτείνουν τις έρευνές τους και στον κόσμο των ζώων αλλά η πρακτική της ζωογεωγραφίας μέχρι και σήμερα βρίσκεται αρκετά πίσω, σε σχέση με την γεωβοτανική. Ο Τσάρλς Έλτον θα παρατηρήσει ρεαλιστικά ότι: «... τα φυτά δεν το σκάνε, όταν πάμε να τα συλλέξουμε...».[51]

Την εποχή όμως αυτή, η σύνδεση της φυτικής με τη ζωϊκή διαδοχή έχει τεράστια σημασία, διότι πλέον ο φυτικός και ζωϊκός κόσμος συγχωνεύονται στην έννοια της **βιοκοινότητας** του Μέμπιους,[52] το 1877.

Την σημαντική επιρροή της της **διαδοχής στην οικολογία,** συναντάμε σε ανακοίνωση κατά το VIII Διεθνές Συνέδριο Γεωγραφίας στις 9 Σεπτεμβρίου 1904, (Μίτσιγκαν), του ζωολόγου Τσάρλς Τσέϊζ Άνταμς, την οποία δημοσιεύει τον Ιούνιο του 1905.[53] «Από τις μέχρι τώρα γνώσεις μας για την κατανομή των συνθηκών ζωής των σύγχρονων βιοτικών κοινοτήτων..., φαίνεται πολύ πιθανό

να υπήρξαν τρεις βιοτικές ζώνες στο νότιο μέρος του παγετωνικού μανδύα, σύμφωνα με τη θεωρία των παγετώνων του Γουϊσκόνσιν».[54]

Το 1907 ο Σέλφορντ[55] δημοσιεύει στο περιοδικό «The Biological Bulletin», άρθρο, το οποίο αποτελεί πλήρη μελέτη της βιοτικής διαδοχής.

Το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα αποκτούν μεγάλη οικονομική σημασία οι πρακτικές της βιολογικής πάλης, δηλαδή ο έλεγχος ενός έμβιου όντος από κάποιο άλλο. Η μελέτη της αναπαραγωγής του αρπακτικού και της λείας του απαιτεί την έρευνα των δεσμών μεταξύ του τρόπου ζωής και του βιοτικού και αβιοτικού περιβάλλοντος των ειδών. Ο πρωτοπόρος στη βιολογική πάλη ήταν ο Τσάρλς Βαλεντάϊν Ριλέϊ, αγγλικής καταγωγής, που μεταναστεύει στις Η.Π.Α. και εργάζεται σαν κρατικός εντομολόγος στο Μισσούρι το 1868. (Η μάχη κατά της φυλλοξέρας των αμπελώνων ήταν σημαντική την εποχή αυτή). Το 1884 δηλώνει ότι «τα ήθη των εντόμων»[56] ήταν το αντικείμενο των μελετών του. Όπως βλέπουμε η δυναμική εξέλιξη της οικολογίας στις Η.Π.Α. αποδεικνύεται εντυπωσιακά μέσα από τις μελέτες και τους ερευνητές που ήδη αναφέραμε.

2.10 ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΣΧΟΛΕΣ ΤΗΣ ΦΥΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ Η ΧΛΩΡΙΔΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Με την έκκληση του Βάρμπουργκ[57] για θέματα ονοματολογίας στο «Συνέδριο των Γεωγράφων» στο Βερολίνο το 1899, αρχίζει η περίοδος κατά την οποία θα δημιουργηθούν οι μεγάλες σχολές της φυτικής κοινωνιολογίας, (της οικολογικής ταξινόμησης των κοινοτήτων). Η Βιοκοινοτική και το σύνολο των εργασιών σύνθεσης της δεκαετίας του 1920, θα αποτελέσουν την καρδιά της νεότερης οικολογίας.

Ο Σάρλ Φλαό στο Ι Διεθνές Συνέδριο Βοτανικής στο Παρίσι το 1900, υπέβαλε το «σχέδιο φυτογεωγραφικής ονοματολογίας», στο οποίο προσπάθησε να δημιουργήσει την ονοματολογία των βιολογικών συνόλων, τονίζοντας ότι τα κυρίαρχα φυτά χαρακτηρίζουν τη **συνεργασία**.[58]

Στις αρχές του 19ου αιώνα αναπτύσσεται επίσης η χλωριδική παράδοση, η οποία γεννήθηκε από τις εργασίες του Χούμπολντ,[59] στις οποίες προσπαθεί να καθορίσει τις φυσικές κοινότητες με βάση τα κυριότερα χλωριδικά συστατικά τους.

Η χλωριδική παράδοση κυριαρχεί από το 1900 και την περίοδο αυτή αναπτύσσονται οι σημαντικές σχολές και οι διάφορες «πολεμικές» τους, για παράδειγμα στη σχολή της Ουψάλα, η συνεργασία παίρνει το όνομά της από το κυρίαρχο είδος ενώ για τη Σχολή Ζυρίχης-Μονπελιέ, από το χαρακτηριστικό είδος (και ο Φλαό συμφωνεί με αυτή την ερμηνεία).[60]

Το 1905 στο ΙΙ Διεθνές Συνέδριο Βοτανικής στη Βιέννη, ο Σαρλ Φλαό και ο Κάρλ Σρέτερ ορίζονται υπεύθυνοι επιτροπής για τις προτάσεις του επόμενου συνεδρίου στις Βρυξέλλες.

Τα αποτελέσματα του Συνεδρίου των Βρυξελλών (22-14 Μαΐου 1910, ΙΙΙ Διεθνές Συνέδριο Βοτανικής), δεν οδήγησαν σε λύση για τα προβλήματα της ονοματολογίας, δηλαδή τα κατάλληλα κριτήρια για τη συγκρότηση μεθόδου της φυτικής κοινωνιολογίας. Διευθετήθηκαν όμως διάφορα θέματα, όπως η έννοια της **συνεργασίας,**[61] επίσης έγινε αποδεκτή η πρόταση του Σρέτερ[62] που αφορούσε την έννοια της αυτο-οικολογίας και της συν-οικολογίας.

Το 1913 δημοσιεύεται στη Γαλλία άρθρο των Τζοζάϊας Μπράουν Μπλανκέ[63] και Ε. Φιρέρ,[64] η οποία επιμένει στην έννοιά της συνολικής χλωριδικής σύνθεσης των συνεργασιών αλλά και στην έννοια του χαρακτηριστικού είδους, συμπληρώνοντας τον ορισμό των Φλαό και Σρέτερ που είχε γίνει αποδεκτός όπως φαίνεται από τα πρακτικά του ΙΙΙ Συνεδρίου (σελ.121): «Η συνεργασία... είναι μία φυτική συνάθροιση καθορισμένης χλωριδικής σύνθεσης, που παρουσιάζει μία ομοιόμορφη φυσιονομία, αναπτυσσόμενη μέσα σε ομοιόμορφες σταθμολογικές συνθήκες» αλλά κατά τον Μπλανκέ και Φιρέρ «και που διαθέτει ένα ή περισσότερα χαρακτηριστικά είδη», τα οποία «είναι αποκλειστικά, ή σχεδόν αποκλειστικά, εντοπισμένα είδη σε μία δεδομένη συνεργασία ».[65] Με το άρθρο αυτό ουσιαστικά γεννήθηκε η σχολή Φυτικής Κοινωνιολογίας Ζυρίχης-Μονπελιέ το 1913.

Από το 1925, μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο παρουσιάζεται από τους Παβιγιάρ[66] και Μπράουν Μπλανκέ[67] ένα Λεξιλόγιο Φυτικής Κοινωνιολογίας, που μεταφράστηκε στα Αγγλικά, Πολωνικά και Ρωσικά, αποδεικνύοντας την σπουδαιότητα του έργου. Ιστορικά επίσης είναι σημαντικό γιατί δηλώνει την πρόθεση πλέον για διδασκαλία, δείγμα επιτυχίας της επιστημονικής θεωρίας.

Στις Η.Π.Α. το 1926 γίνεται το Διεθνές Συνέδριο Βοτανικής της Ίτακα αλλά εκείνοι που θα μπορούσαν να κάνουν ανακοινώσεις είχαν χαθεί στον

πόλεμο και έτσι τα θέματα της ονοματολογίας αφέθηκαν στους νεώτερους ερευνητές.

Το 1926 γίνονται πολλές δημοσιεύσεις άρθρων, που αμφισβητούν το αξίωμα της φυσικής εσωτερικής ασυνέχειας της βλάστησης.[68] Αρχίζει να παρατηρείται έντονη τάση επιστροφής στις θέσεις του Κλέμεντς που θεωρεί τη βλάστηση σαν μία οντότητα. Τώρα η ασυνέχεια της βλάστησης δεν είναι ένα φαινόμενο που εμπεριέχεται στη δυναμική της βλάστησης αλλά είναι αποτέλεσμα τυχαίων περιβαλλοντικών συνθηκών. Έτσι κατά την άποψη του Γκλίζον: «Η συμπεριφορά των φυτών δεν δικαιολογεί καθόλου την εξαφάνιση ορισμένων κοινοτήτων ».[69] Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ο Ουίτακερ[70] θα προβάλλει την πολύ προχωρημένη αντίληψη της συνέχειας της βλάστησης. Η φυτική κοινωνιολογία συνεχίζει το δρόμο της.

Το 1928 ο Μπράουν-Μπλανκέ δημοσιεύει το βασικό του σύγγραμμα με τίτλο: «Φυτοκοινωνιολογία»,[71] το οποίο αφορά τη συνέχεια της βλάστησης. Στις μεθόδους του ανατρέχουν ακόμη και σήμερα οι φυτοκοινωνιολόγοι. Ο Μπράουν Μπλανκέ απορρίπτει το κριτήριο του κυρίαρχου είδους και υποστηρίζει το κριτήριο της πιστότητας, διότι η κυριαρχία δεν σημαίνει απαραίτητα και αφθονία του είδους. Η συνεργασία δηλαδή προσδιορίζεται από το χαρακτηριστικό είδος, που είναι το πλέον πιστό και σταθερό είδος της συνάθροισης. Αυτή η άποψη και το σύστημα ονοματολογίας του Μπράουν-Μπλανκέ και Παβιγιάρ[72] αποτελούν τη βάση έκφρασης της Σχολής Ζυρίχης-Μονπελιέ.[73] Η Σχολή της Κρακοβίας αναπτύχθηκε πάνω σε αυτές τις αρχές της Σχολής Ζυρίχης-Μονπελιέ.

Στην Ευρώπη εκτός από τον Σοβιετικό Σουκατσώφ,[74] που ασπάσθηκε την παράδοση της Σχολής του Σικάγο και προσπάθησε να συνδυάσει τις αλλαγές των δασικών κοινοτήτων στη Ρωσία με τις αλλαγές του περιβάλλοντος, δεν υπάρχει κάποια σχολή που να αντιτίθεται στη γραμμή Μπράουν - Μπλανκέ.

Η Σχολή της Ουψάλα[75] ιδρύθηκε από τους Χούλτ και Σερνάντερ και αναπτύχθηκε από τους Ντι Ρίτζ και Όσβαλντ. Ο Ντι Ρίτζ θεωρεί το κριτήριο των σταθερών ειδών, μικρής οικολογικής αξίας, αφού τα σταθερά είδη είναι και κυρίαρχα συνήθως. Το 1930 παρουσίασε στο V Διεθνές Συνέδριο Βοτανικής στο Καίμπριτζ πίνακα παραλληλισμού των μεγάλων συστημάτων της εποχής, που αν και πολλά υποσχόμενο σαν σύστημα, δεν έγινε από όλους αποδεκτό. Όμως ο Ντι

Ρίτζ πρότεινε τη δημιουργία διεθνούς επιτροπής, ώστε να επιτευχθεί μία γενική συμφωνία για τους όρους και τις έννοιες της φυτικής κοινωνιολογίας.[76]

Μέχρι σήμερα πολλά θέματα δεν έχουν ρυθμιστεί, όμως ακόμη και αν δεν υπάρχει ένα παγκόσμιο σύστημα φυτικής κοινωνιολογίας, έχει μεγάλη σημασία ο τρόπος με τον οποίο οι οικολόγοι ανιχνεύουν τη σύνθεση των κοινοτήτων. Η ανάλυση της βλάστησης και η φυτοκοινωνιολογική χαρτογραφία οδηγεί τους οικολόγους σε ουσιαστικές και λεπτομερείς έρευνες, που απέδειξαν σημαντικούς τους παράγοντες του περιβάλλοντος. Και φυσικά η ανάπτυξη της οικολογίας των ζώων, της βιοτικής διαδοχής και της βιο-οικολογίας, οφείλεται στις προσπάθειες των φυτοκοινωνιολόγων να ερμηνεύσουν τις σημαντικές ενότητες του οικοσυστήματος.

Η ανάπτυξη αυτή της ιστορίας της οικολογίας μας οδηγεί βήμα-βήμα στη σημερινή σχετική επιστήμη, αποδεικνύοντας ότι μέσα από ένα κινούμενο και σύνθετο δίκτυο αλληλεπιδράσεων δημιουργήθηκε η επιστημολογία, η οντολογία και η μεθοδολογία πάνω στις οποίες στηρίζεται αυτή τη στιγμή η έρευνα και οι προτάσεις κάθε περιβαλλοντικού θέματος.

Μετά το πόλεμο του 1914 - 1918, η οικολογία των Βάρμινγκ και Σίμπερ, η οικολογία της φυτικής διαδοχής και μετέπειτα η βιοτική διαδοχή της Σχολής του Σικάγο αλλά και η νηπιώδης ανάπτυξη της φυτικής κοινωνιολογίας, οδήγησαν στη συνοικολογία, δηλαδή στη θεωρία ότι η σημαντική έννοια της οικολογίας είναι πλέον η κοινότητα.

Γνωρίζουμε ότι υπάρχουν μηχανισμοί ρύθμισης και ισορροπίας στις κοινότητες. Ποιοί είναι όμως αυτοί οι μηχανισμοί; Στο τέλος της δεκαετίας του 1920, αυτοί οι μηχανισμοί οργάνωσης της κοινότητας, αποτελούν το επίκεντρο όλων των ζητημάτων έρευνας κάθε σχετικής επιστήμης. Το αβιοτικό περιβάλλον πλέον, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας μετά το 1935, εντάσσεται στους βιοκοινοτικούς μηχανισμούς και αυτό αποτελεί ουσιαστικά την απαρχή της σημερινής σύνδεσης των ζώντων και μη ζώντων στοιχείων σε ένα ενιαίο σύνολο σχέσεων και αλληλεπιδράσεων.

2.11 Η ΒΙΟΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

«Η Βιοκοινότητα» (όπως αναφέρθηκε από τον Μέμπιους[77] το 1877), αποδίδει την έννοια, η οποία περιγράφει μία κοινότητα έμβιων όντων μέσα στην

οποία τα είδη και τα άτομα, αμοιβαία επιλεγμένα από τις εξωτερικές συνθήκες, δηλαδή το περιβάλλον, αναπαραγόμενα, «κατοικούν» σε μία συγκεκριμένη περιοχή. Για πρώτη φορά η έννοια της κοινότητας συμπεριέλαβε φυτά και ζώα, δηλαδή στοιχεία που ανήκουν σε δύο διαφορετικά βασίλεια.

Η μελέτη του Μέμπιους είναι ο προάγγελος της βιοκοινοτικής της δεκαετίας του 1920. Όπως λοιπόν η «οικολογία» αποδόθηκε σαν όρος από τον Χαίκελ για μία επιστήμη που θα εμφανιζόταν πολύ αργότερα, έτσι και ο Μέμπιους ονόμασε και επινόησε την βιοκοινότητα σαν μία αντίληψη και όχι σαν επιστήμη και τούτο γιατί αυτή την περίοδο οι δεσμοί μεταξύ ζωϊκού και φυτικού κόσμου δεν έχουν αποσαφηνισθεί, οι μελέτες είναι περιγραφικές και οι σχέσεις βιοτικών και αβιοτικών παραγόντων του περιβάλλοντος δεν έχουν ακόμη ερευνηθεί.

Ο Κάρλ Σέμπερ,[78] (1881), καθιέρωσε τη θεωρία της οικολογικής πυραμίδας των αριθμών, που αργότερα ονομάσθηκε πυραμίδα του Έλτον,[79] ο οποίος έθεσε τις βάσεις στην έρευνα και μελέτη της τροφικής διάρθρωσης των βιοκοινοτήτων. Η σχολή του Σικάγο (Φόρμπς, Μακμίλλαν, Ντάβενπορτ, Κόουλς, Κλέμεντς, Άνταμς, Σέλφορντ), δημιουργήθηκε και στερεώθηκε πάνω στις έρευνες ακριβώς αυτού του τρόπου διάρθρωσης των βιοκοινοτήτων.

Η χρησιμότητα και πρακτική αυτών των ερευνών αφορούν τον βιολογικό έλεγχο που ευνοεί τις καλλιέργειες αλλά και τις παρατηρήσεις των διακυμάνσεων των ζωϊκών πληθυσμών.

Ο Τσάρλς Έλτον με το έργο του «Animal Ecology»,[80] «Οικολογία των Ζώων», ανοίγει τον κύκλο μελετών που ερευνούν τις σχέσεις λείας-αρπακτικών και τη δομή του τροφικού κύκλου των ζωϊκών κοινοτήτων. Φθάνοντας σε ποσοτικούς υπολογισμούς, τα μαθηματικά μπαίνουν στον κύκλο ερευνών της οικολογίας. Όπως στη φυσική και στην οικολογία έγινε προσπάθεια να αντιστοιχίσουν τις μαθηματικές υποθέσεις με την πειραματική πραγματικότητα. Ο Λότκα[81] και ο Βολτέρα[82] (μαθηματικοί), ασχολήθηκαν με την εφαρμογή των μαθηματικών στην βιολογία. Η θεωρία τους αναφέρεται στις ποσοτικές διακυμάνσεις των πληθυσμών, σαν αποτέλεσμα της καταστροφής και της επίθεσης από ένα είδος ενάντια σε κάποιο άλλο και εκφράζεται με μαθηματικές εξισώσεις.

Ο οικολόγος Τ. Γκάουζε[83] με τις εργασίες του, προσπαθεί να αποδείξει τις εργασίες των Λότκα και Βολτέρα και μέσα από αυτές τις προσπάθειες

δημιουργείται **η Αρχή του Ανταγωνιστικού Αποκλεισμού**, (αρχή του Γκάουζε), που δηλώνει ότι στην ίδια γεωγραφική περιοχή, δεν είναι δυνατόν να συγκατοικούν στον ίδιο οικολογικό θώκο, να συνυπάρχουν στο ίδιο οικολογικό στίγμα δύο είδη. Αυτή είναι μία πολύ σημαντική αρχή της βιοκοινοτικής.

Η διαγραφόμενη πορεία της οικολογίας προς **τη θεωρία των οικοσυστημάτων** είναι αργή όπως βλέπουμε και περνάει επίσης μέσα από την προσπάθεια της σχολής του Σικάγο.

Ο Κλέμεντς στις εργασίες του προσπαθεί να εφαρμόσει τις υπάρχουσες μεθόδους έρευνας για τις βιοτικές κοινότητες. Το 1931 ο Σέλφορντ[78] σε άρθρο του παρομοιάζει την Κοινότητα με ένα αμοιβαδοειδή οργανισμό, που αλλάζει θέση και παρουσιάζει εσωτερικές προόδους που αντιστοιχούν στο μεταβολισμό, τη μετακίνηση ενός οργανισμού. Όμως για τους Λότκα, Βολτέρα, Έλτον και Γκάουζε, οι τροφικές σχέσεις είναι η μονάδα κρίσης για την κοινότητα.

Το 1935 ο Τάνσλεϊ[85] (οικολόγος), σε άρθρο στο οποίο καταθέτει την αντίθεσή του στις οργανικές θεωρίες, αναφέρεται στην έννοια «οικοσύστημα», στην οποία ενσωματώνει και το σύμπλεγμα των φυσικών παραγόντων, το οποίο βέβαια είχε επισημάνει και ο Χούμπολντ και αποτελεί το κέντρο της οικολογικής σκέψης. Όλη η πορεία δια μέσου των φυτοκοινωνικών και βιοκοινοτικών κατευθύνσεων, χάρη των οποίων είχαν εγκαταλειφθεί οι επισημάνσεις του Χούμπολντ, αποτελεί την κορυφαία στιγμή της ιστορίας της οικολογίας.

Στο χρονικό αυτό σημείο, εκείνο που ήταν πλέον απαραίτητο ήταν η αποτελεσματική ενσωμάτωση των αβιοτικών παραγόντων στις βιοκοινότητες. Ούτε ο Μέμπιους ούτε ο Φόρμπς κατάφεραν να πραγματώσουν αυτή την ενσωμάτωση. Ούτε ο Φορέλ[86] κατάφερε να γίνει ο προάγγελος αυτής της ενσωμάτωσης, γιατί αν και αναφέρεται στις τροφικές αλυσίδες, δεν κατάφερε να αποδώσει στη φωτοσύνθεση, την θεμελιώδη σημασία της στην παραγωγή πρωτογενούς οργανικής ύλης από ανόργανα στοιχεία.

Όπως είδαμε η **συνοικολογική σκέψη** με τους Άνταμς, Σέλφορντ και Κλέμεντς αλλά και με τους φυτοκοινωνιολόγους της Σχολής Ζυρίχης - Μονπελιέ, με τον Τσάρλς Έλτον και την εφαρμοσμένη οικολογία στις Ηνωμένες Πολιτείες, αναπτύσσεται τη δεκαετία του 1920.

Οι μελέτες της βιολογικής παραγωγής είναι το πεδίο προετοιμασίας για τη σύνδεση της οικολογίας και της σημαντικής πρωτογενούς παραγωγής των οικοσυστημάτων, τη σύνθεση δηλαδή οργανικών μορίων από ανόργανα στοιχεία του περιβάλλοντος. Ανακαλύπτονται πλέον οι φυσιοχημικοί παράγοντες του περιβάλλοντος και από το 1940 μπορούμε να μιλάμε ουσιαστικά για την ερμηνεία και άποψη της αλληλοσύνδεσης Οικολογίας - Βιοτικών - Αβιοτικών παραγόντων, με την σημερινή εννοιολογική απόδοση.

2.12 Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΛΙΝΤΕΜΑΝ

Το 1940 ο Τσάνσεϊ Τζουντέϊ[87] (λιμνολόγος), δημοσιεύει ένα άρθρο για τις λιμνόβιες κοινότητες, στο οποίο αναφέρει ότι η χημική ανάλυση των υδρόβιων οργανισμών έχει προοδεύσει αρκετά και έτσι είναι δυνατόν να υπολογισθεί η χρησιμοποιούμενη ενέργεια. Η χρήση της θερμίδας γίνεται το μέτρο της λαμβανόμενης θερμότητας από το οικολογικό σύστημα. Δηλαδή μια μονάδα της φυσικής χρησιμεύει στη μέτρηση των τιμών στην οικολογία.

Μετά τον Τανσλέϊ αρκετές εργασίες πάνω στις αλληλοεπιδράσεις βιοκοινότητας - βιοτόπου δημιούργησαν τις βάσεις για την ολοκλήρωση της οικοσυστημικής θεωρίας. Πάνω σε αυτές ο αμερικανός οικολόγος Ρέϊμοντ Λίντεμαν ένα χρόνο πριν το θάνατό του σε ηλικία 27 ετών, το 1942, θεμελίωσε τη σύγχρονη οικολογία. Το 1941 αναφέρεται στους αυτότροφους οργανισμούς ενός λιμνόβιου οικοσυσήματος, περιγράφει τη σχέση των διαφορετικών τροφικών επιπέδων και μετατρέπει σε θερμιδική αξία τους μέσους όρους βάρους των διάφορων ομάδων της βιοκοινότητας.[88] Το 1942 ωθεί την οικολογία στο μεγάλο της άλμα και επεκτείνει την αναφορά του σε όλα τα οικοσυστήματα. «Η θεμελιώδης διαδικασία της δυναμικής των τροφικών σχέσεων είναι η μεταφορά ενέργειας από ένα τμήμα του οικοσυστήματος σε κάποιο άλλο», αναφέρει στο έργο του «The trophic-dynamic of ecology», «Η τροφοδυναμική άποψη της οικολογίας».[89] Σε σχέση με την ηλιακή ενέργεια αναφέρει: «Ένα μέρος αυτής της ενέργειας μετατρέπεται με τη διαδικασία της φωτοσύνθεσης, σε δομές ζωντανών οργανισμών».[90]

Η διαφορά μεταξύ του οικοσυστήματος του Τανσλέϊ και του Λίντεμαν είναι ότι στην πρώτη θεωρία το οικοσύστημα καθορίζεται σαν σύνολο που αποτελείται από μία βιοκοινότητα και ένα βιότοπο. Η θεωρία του Λίντεμαν

εκλαμβάνει ολόκληρο το σύνολο σαν μία ενότητα. Οι δύο θεωρίες διαφέρουν ως προς το περιεχόμενο αλλά ταυτίζονται ως προς τη λειτουργία τους στην οικολογική σκέψη, αποτελούν δε σημαντικό σταθμό στην ιστορία της οικολογίας και της περιβαλλοντικής σκέψης.

Η θεωρία του Λίντεμαν αποτελεί τη βάση της θερμοδυναμικής του φυσικού Σρέντινγκερ[91] (1945), όπως επίσης αποτελεί τη βάση της κυβερνητικής του Νόμπερτ Βίνερ[92] (1978). Αυτές οι δύο θεωρητικές προοπτικές υλοποιούν τις αντιλήψεις των μαθηματικών, της φυσικής και διευκολύνουν την δημιουργία μοντέλων. Δημιουργούν δηλαδή μηχανισμούς έρευνας στην περιβαλλοντική σκέψη.

Η οικοσυστημική σκέψη υποχρέωσε τους επιστήμονες να ερευνούν πλατύτερο αριθμό παραγόντων, βάζοντας σε τάξη αυτούς τους παράγοντες. Αυτό ήταν ο πρώτος λόγος για την καθυστέρηση της διάδοσης των εργασιών του Λίντεμαν αμέσως μετά τον πόλεμο. Άλλος λόγος για τη καθυστέρηση ήταν ο θάνατος του Λίντεμαν, που δεν μπορούσε να υπερασπισθεί τη θεωρία του, ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, γιατί απομόνωσε τους ερευνητές και μείωσε τα δημοσιεύματα αλλά και αυτή η ίδια η οικοσυστημική σκέψη, που προϋποθέτει την ουσιαστική αλλαγή τρόπου σκέψης των οικολόγων, όταν πλέον οι ζωντανοί οργανισμοί και το περιβάλλον δεν θεωρούνται διαφορετικές οντότητες.

Το 1953 ο Ε. Όντουμ[93] (ορνιθολόγος), δημοσιεύει το άρθρο με τίτλο «Fundamentals of Ecology», «Θεμελιώδεις Αρχές της Οικολογίας», βασισμένο στη θεωρία του Λίντεμαν. (Ο αδελφός του, Χάουαρντ Όντουμ[94] ασχολήθηκε με τον κύκλο της ενέργειας και της ύλης στα οικοσυστήματα αλλά και με την οικολογία του ανθρώπου).

Αρχίζει λοιπόν το 1942 η σύνθεση των θεωριών που αναλύουν τη φωτοσύνθεση, την πρωτογενή παραγωγή, τη δομή και λειτουργία των βιοκοινοτήτων, την ανακύκλωση της οργανικής ύλης.

Η οικοσυστημική σκέψη, που αντικατέστησε όπως βλέπουμε όλα τα προηγούμενα, δημιούργησε μία αλλαγή στην οπτική μας για τον κόσμο, τη σημασία του περιβάλλοντος και τις σχέσεις φύσης - κοινωνίας. Χωρίς αυτήν οι απόψεις μας για τα περιβαλλοντικά θέματα, την έρευνα, τις προτεινόμενες λύσεις, θα ήταν ριζικά διάφορες από το σύνολο των θέσεων και αντιθέσεων που κυριαρχούν σήμερα, σε σχέση με το περιβάλλον και τα προβλήματα που προκύπτουν σε καθημερινή βάση. Η οικοσυστημική σκέψη θα αποτελέσει την

κινητήρια δύναμη σύνδεσης των πόλων του ανθρωπογενούς και μη περιβάλλοντος.

2.13 ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Η «οικολογία» σαν λέξη, άρχισε να χρησιμοποιείται σε καθημερινή βάση στην αρχή της δεκαετίας του 1970. Αλλά ακόμη από την Αναγέννηση, το πρόβλημα της νομιμότητας της εκμετάλλευσης της φύσης και της σπανιότητας των φυσικών πόρων απαιτούσε τη λύση του. Η βιογεωγραφία[95] του 19ου αιώνα δεν έδωσε την απάντηση αλλά και η θεωρία του Λινναίου παρέχει λύσεις περιστασιακά, άλλοτε σαν ιδεολογία που νομιμοποιεί τις καταστροφικές επιπτώσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας και άλλοτε σαν υπόδειξη της ευθραυστότητας της ισορροπίας στη φύση. Λειτουργεί δηλαδή παράλληλα σαν ιδεολογία επιφυλακής και σαν ιδεολογία νομιμοποίησης. Σαν ιδεολογία νομιμοποίησης νομιμοποιεί τις πράξεις του ανθρώπου, γιατί δέχεται ότι στη διαχείριση της φύσης ο άνθρωπος έχει την μεγαλύτερη αξία και έτσι ολόκληρη η φύση φροντίζει για την ευτυχία του ανθρώπου. Σαν ιδεολογία υπόδειξης, μας διδάσκει ότι η φύση είναι ένα εύθραυστο σύστημα με τμήματα αλληλέγγυα το ένα στο άλλο.

Επανατοποθετημένη λοιπόν η παλαιά προβληματική του Λινναίου μας οδηγεί στην μελέτη των σχέσεων του ανθρώπου με τη φύση και μας οδηγεί στο αναπόφευκτο πρόβλημα της διπλής ταυτότητας του ανθρώπου, μέσα από μία εκρηκτική συγχώνευση του βιολογικού, με το κοινωνικό ον. Κατά συνέπεια, η ιστορία της οικολογίας, σαν επιστήμη της βιολογίας, δεν διαχωρίζεται ούτε από τον περιβαλλοντισμό, την κοινωνική δηλαδή έκφραση της μέριμνας για τη φύση, ούτε από την έρευνα της ανθρώπινης φύσης.

Ποιό είναι όμως το αντικείμενο της οικολογίας του ανθρώπου; Η φύση του ανθρώπου διαμορφώνεται από διάφορους πολιτισμούς αλλά παράλληλα ο άνθρωπος διαμορφώνει ο ίδιος τη φύση που τον περιβάλλει, για να ικανοποιήσει τις βιολογικές και κοινωνικές του ανάγκες. Συνεπώς το αντικείμενο της οικολογίας του ανθρώπου είναι η μελέτη της σχέσης Φύσης - Κοινωνίας. Η οικολογία του ανθρώπου είναι ο συνδυασμός γνώσεων από πολλές επιστήμες, τη φυσική ανθρωπολογία, την οικολογία των πολιτισμών, την οικολογία των φυτών, την οικολογία των ζώων, τη γεωγραφική οικολογία.

Η γερμανική ανθρωπογεωγραφία με τα έργα των Καρλ Ράϊτερ[96] «Géographie générale comparée», «Παραβολές Γενικής Γεωγραφίας», (1822), και «Cosmos» του Α. Ντε Χούμπολντ, (1846), αλλάζει την ιεράρχηση των εννοιών «Άνθρωπος - Φύση». «...Όπως η σκέψη μας δεν μπορεί να διαχωρίσει την ανθρώπινη φυλή από την υδρόγειο, με τον ίδιο τρόπο το άτομο και οι λαοί που είναι πιο εξαρτημένοι από τη γη, δεν μπορούν να κατανοήσουν την ίδια τους την ύπαρξη, χωρίς να έχουν επίγνωση του χώρου που καταλαμβάνουν και των μεταξύ τους σχέσεων».[97] «Το ανθρώπινο είδος μελετούμενο μέσα από τις φυσικές του διαφορές, μέσα από τις επιδράσεις των γήϊνων δυνάμεων και το οποίο, με τη σειρά του, εξασκεί το ίδιο, αν και πιο αδύναμα, πάνω τους τη δύναμή του... Πράγματι το ανθρώπινο είδος... υποταγμένο, σε μικρότερο βαθμό από ό,τι τα φυτά και τα ζώα, στις ιδιαιτερότητες του εδάφους και στις μετεωρολογικές συνθήκες της ατμόσφαιρας, διαφεύγει ευκολότερα από τις δυνάμεις της φύσης αλλά... συμμετέχει εξίσου ουσιαστικά στη ζωή ολόκληρης της υδρογείου».[98]

Εμπόδιο στη γένεση και στην ανάπτυξη της οικολογίας του ανθρώπου στάθηκε πάντοτε η αδυναμία της μελέτης του βιολογικού ανθρώπου, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι ο άνθρωπος, εκτός από βιολογικό ον, είναι και κοινωνικό ον. Ανάλογα δεν είναι δυνατόν να μελετηθεί ο κοινωνικός άνθρωπος σαν απλά κοινωνικό ον, γιατί ανήκει σε κάποιο βιολογικό είδος.

Το 1891 ο Φ. Ρέϊτζελ, (ο οποίος πριν διδάξει γεωγραφία στο πανεπιστήμιο της Ληψίας είχε σπουδάσει ζωολογία, γεγονός που κάνει σημαντικές τις εργασίες του για τη γένεση της οικολογίας ανθρώπου), στο έργο του με τίτλο «Anthropogéographie»,[99] «Αθρωπογεωγραφία», αποφεύγει την παγίδα του μηχανισμού, υποβιβάζει το ρόλο των συνθηκών του περιβάλλοντος και προσδίδει στις αναλύσεις του για τις σχέσεις «Περιβάλλοντος - Κοινωνίας», βαρύτητα που δεν είχε παρουσιασθεί σε καμμία από τις μέχρι τότε εργασίες.

Ο Ντυρκέμ σχολιάζοντας την ανθρωπογεωγραφία του «Ρέϊτζελ», αναφέρει ότι «οι λαοί με το πέρασμα του χρόνου συνδέουν όλο και περισσότερο το έδαφος με τη ζωή τους και το μεταμορφώνουν για δική τους χρήση... δεν εξηγεί πλέον η γη τον άνθρωπο αλλά ο άνθρωπος τη γη...».[100] Χρησιμοποιώντας την αρχή που ορίζει ότι «στις διάφορες παραλλαγές της, η σχέση της κοινωνίας με το έδαφος, ρυθμίζεται πάντα από μία διπλή αναγκαιότητα: της κατοικίας και της διατροφής»,[101] ο Ρέϊτζελ ερμηνεύει την εξέλιξη των κοινωνιών σε άμεση

σχέση με τις συνθήκες του περιβάλλοντος και της ανάπτυξης των πολιτιστικών στοιχείων. Ο οργανικισμός του Ρέϊτζελ με βάση τη βιολογική οντότητα του ανθρώπινου είδους, έθεσε τις βάσεις των εννοιών «λειτουργία» και «δομή» στην εθνολογία, οδηγώντας σε κριτική άποψη και συνεπώς συνθετική και μάλιστα συστημική στην περίπτωση των ειδικών, την οικολογία του ανθρώπου.

Η γερμανική ανθρωπογεωγραφία ολοκληρώθηκε μέσα από τη γαλλική σχολή της γεωγραφίας του ανθρώπου με τα έργα του Π. Βιντάλ Ντε Λα Μπλάνς, «Principes de géographie humaine», «Αρχές της ανθρώπινης γεωγραφίας», Παρίσι, 1922, του Λ. Φέμπρ με τίτλο «La terre et l'évolution humaine», «Η γη και η ανθρώπινη εξέλιξη», Παρίσι, 1922, επίσης το έργο «L' Ecologie de l'homme», «Η οικολογία του ανθρώπου», του Μ. Σόρ.[102]

Το 1921 εμφανίζεται στην επιθεώρηση Ecology, ένα άρθρο για τις «οικολογικές σχέσεις των Εσκιμώων των πόλεων».[103] Είναι η πρώτη φορά που ένας ανθρώπινος πληθυσμός γίνεται αντικείμενο εξαντλητικής έρευνας και μελέτης όσον αφορά τις σχέσεις του με το περιβάλλον.

Ο Εκμπλόου, γεωλόγος και βοτανολόγος, σε αυτό το άρθρο, αναλύει τον σημαντικό ρόλο του διοξειδίου του άνθρακα, ότι δηλαδή αργότερα θα ονομάσουμε «βασική παραγωγή» του οικοσυστήματος, όταν ακόμη η έννοια του οικοσυστήματος βρίσκεται στα πρώτα της βήματα. Αυτό το άρθρο ήταν μοναδικό για μεγάλη χρονική περίοδο και ας μην ξεχνάμε ότι το 1921, η οικολογία των ζώων βρισκόταν σε νηπιακή ηλικία, συνεπώς η οικολογία του ανθρώπου δεν είχε παρουσιασθεί ουσιαστικά.

Ο υπεύθυνος του Illinois State Natural History Survey το 1922, Σ. Α. Φόρμπς, παρουσίασε στην επιθεώρηση «Ecology», «Οικολογία», άρθρο, με τίτλο: «The Humanizing of Ecology», «Ο Εξανθρωπισμός της Οικολογίας», με την επεξήγηση: «All forms of Life in relation to Environment», δηλαδή «Όλες οι μορφές Ζωής σε σχέση με το Περιβάλλον ». Ουσιαστικά όμως η διαπίστωση ότι ο άνθρωπος σαν ζωντανός οργανισμός πρέπει να αποτελέσει το κύριο αντικείμενο μίας οικολογικής μελέτης, κερδίζει έδαφος μετά το άρθρο του Εκμπλόου.

Από το 1922 έως το 1930 κυριαρχεί η τάση σύνδεσης της οικολογίας με την κοινωνιολογία. Η συνοικολογική τάση που κυριαρχούσε στην οικολογία, επηρέασε την εθνολογία και κατά συνέπεια την κοινωνιολογία και σύμφωνα με την ανθρωπογεωγραφία του 19ου αιώνα και στη συνέχεια σύμφωνα με την

γαλλική σχολή, ο ρόλος του περιβάλλοντος χώρου είναι πρωταρχικός στην ανάλυση της κατανομής του χώρου των ανθρώπινων ομάδων, στην ανάλυση της μορφολογίας των κοινωνιών και των μηχανισμών που καθορίζουν τη λειτουργία τους. Ο σημαντικότερος υποστηρικτής αυτής της προσέγγισης είναι η σχολή της αστικής κοινωνιολογίας του Σικάγο. Η ομάδα αυτή θεωρεί την πόλη σαν φυσικό περιβάλλον, ξεχνώντας τον τεχνητό χαρακτήρα της και την παρουσιάζει σαν οικολογικό μοντέλο. Ο Ρόμπερτ Έρα Πάρκ θεωρεί την πόλη σαν «...ένα προϊόν της φύσης και ειδικότερα της ανθρώπινης φύσης», ή σαν «φυσικό οικιστικό περιβάλλον του πολιτισμένου ανθρώπου».[104] Η άποψη αυτή της ομάδας του Σικάγο είχε σαν αποτέλεσμα να θεωρείται η αμερικάνικη κοινωνία του 1925, η φυσιολογική έκφραση της ανθρώπινης φύσης.

Όλες οι μελέτες μέχρι το 1940 διχάζονται ανάμεσα στη βιολογία και τον πολιτισμό όταν προσπαθούν να ερμηνεύσουν τις σχέσεις των ανθρώπινων κοινωνιών με το περιβάλλον. Στις μέρες μας έχουμε οδηγηθεί σε ένα συνδυασμό της οικολογικής σκέψης και της πολιτιστικής προσέγγισης, που χαράζει ένα δρόμο, ο οποίος διευκολύνει την προέκταση κάθε προηγούμενης άποψης, θέσης και ερμηνείας.

2.13.1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΔΑΡΒΙΝΙΣΜΟΣ

Ο Δαρβίνος συγκεντρώνει στη θεωρία του τους περισσοτέρους από τους νόμους της «οικονομίας της φύσης», τη φυσική επιλογή, την πάλη για την κατάληψη θέσεων στην οικονομία της φύσης, την επιβίωση των ικανότερων, την προσαρμογή, την εξαφάνιση των ειδών.

Το Δαρβινικό πλαίσιο σπάει το φράγμα, που χωρίζει τον άνθρωπο από τη φύση. «...Όσο σημαντική και αν είναι η πάλη για την ύπαρξη, ακόμα σημαντικότερες ήταν οι επιδράσεις σε ό,τι αφορά την πιο ευγενική πλευρά της ανθρώπινης φύσης. Οι ηθικές αξίες προοδεύουν άμεσα ή έμμεσα, μάλλον λόγω της επίδρασης της συνήθειας, του συλλογισμού, της εκπαίδευσης, της θρησκείας κ.λ.π., παρά λόγω της πράξης της φυσικής επιλογής, παρόλο που με βεβαιότητα μπορούμε να αποδώσουμε στη δράση της τα κοινωνικά ένστικτα, τα οποία είναι η βάση της εξέλιξης της ηθικής έννοιας».[105]

Το συμπέρασμα σύμφωνα με την άποψη του Δαρβίνου είναι ότι αποτελούμε μέρος της διαδικασίας σε μία φυσική επιλογή αντιεπιλεκτικών

συμπεριφορών, όπως η αλληλεγγύη, η αλληλοβοήθεια, η κοινωνική προστασία. Με άλλα λόγια, οι νόμοι της βιολογίας υπηρετούν και τις πιο εξελιγμένες ανθρώπινες κοινωνίες, αυτό δηλώνει η έννοια του κοινωνικού βιολογισμού, που βρίσκει την πιο δυνατή του έκφραση στον οργανικισμό του Σπένσερ: «...καθώς όλες οι κοινωνικές ενέργειες καθορίζονται από τις πράξεις των ανθρώπων και καθώς όλες τους οι πράξεις ρυθμίζονται από τους γενικούς νόμους της ζωής, η λογική εξήγηση των κοινωνικών ενεργειών προϋποθέτει τη γνώση των νόμων της ζωής», γιατί «...υπάρχει πραγματική αναλογία μεταξύ ανθρώπινου οργανισμού και κοινωνικού οργανισμού».[106]

2.13.2 ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

Η έννοια «προστασία της φύσης» γεννήθηκε αρκετούς αιώνες πριν από την Αναγέννηση και αφορούσε θέματα ξυλείας. Το ξύλο αποτελούσε την βασική καύσιμη ύλη αλλά αποτελούσε και τη βασική ύλη για τις κατασκευές. Σπίτια, γέφυρες, στρατιωτικές εγκαταστάσεις ακόμη και βαρέλια και δοχεία και πλοία κατασκευάστηκαν από τα δάση. Ολόκληρα δάση καταστράφηκαν και κάηκαν στην βιομηχανία του σιδήρου. Το μεσαιωνικό δάσος λεηλατήθηκε με αποτέλεσμα την αυξανόμενη έλλειψη του και την αύξηση της τιμής του.[107]

Τα πρώτα μέτρα λιτότητας και οι πρώτοι περιορισμοί εμφανίστηκαν πολύ νωρίς. Τα υδραυλικά πριονιστήρια απαγορεύθηκαν στην επαρχία της Doffine και η Γαλλία άρχισε να προστατεύει τα δάση με αυστηρά μέτρα που παρέμειναν σε τοπικό επίπεδο για μεγάλο χρονικό διάστημα. Ο Κολμπέρ, (Γάλλος Υπουργός των Οικονομικών και των Ναυτιλιακών, 1619-1683), στρέφει την προσοχή του στην προστατευτική διαχείριση των δασών για καθαρά οικονομικούς λόγους και εδώ για πρώτη φορά προκύπτουν οι αντιθέσεις και η αμφισβήτηση της περιβαλλοντικής προστασίας με μοναδικό στόχο το κέρδος.[108]

Ακόμη και σήμερα αυτή η αμφισβήτηση εξακολουθεί να διχάζει και παραμένει πρωταρχικό το ερώτημα σχετικά με την αφετηρία και τους στόχους της περιβαλλοντικής προστασίας. Ακόμη και σήμερα το κέρδος σαν στόχος οικονομικός εξακολουθεί να καλύπτει έμμεσα η άμεσα τον προγραμματισμό για την προστασία του περιβάλλοντος. Όμως η ιστορική διαδρομή της οικολογίας, μέσα από την επίπονη και μακρόχρονη σύνθεση της οικολογικής σκέψης,

αποδεικνύει ότι η περιβαλλοντική προστασία αξίζει και πρέπει να έχει καλύτερη αφετηρία από την αρχή του κέρδους και μόνο.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. F. N. Egerton, «A Bibliographical guide to the history of general ecology and population ecology», «History of Science», XV, 1977 σελ. 196.
2. F. S. Bodenheimer, «Aristotle, the father of animal ecology», «Homenaje a Millas –Vallicrosa», τόμος I, Barcelona 1954, σελ. 165-182.
3. C. Limoges Ed, C. Linné, «L' équilibre de la nature», Paris, Vrin, 1972, σελ. 18.
4. Θεόφραστος, 373-288 π.Χ., «Μεταφυσικά», 9, 34.
5. ΙπποΚράτης, 460-377 π.Χ., «Περί αέρων, υδάτων και τόπων», XXIII, 12, 22.
6. Αθανάσιος Π. Κανελλόπουλος, «Οικολογία και Οικονομική του Περιβάλλοντος – Η Οικολογική Σκέψη και Πολιτική των Αρχαίων Ελλήνων», 1985, Καραμπελόπουλος Α.Ε., Αθήνα, σελ. 24-26.
7. Πλάτων, 428-27/348-47 π.Χ., «Νόμοι», 747, Δ-Ε
8. Αριστοτέλης, 384 - 322 π.Χ., «Πολιτικά», VIII , 27, 1327 Β.
9. Όπως No 8, VIII, 4, 40, 1326 α,β.
10. Στράβων, 64-63π.Χ./23;μ.Χ., «Γεωγραφικά», III, 2, 8.
11. Aristotle, «Histoire des animaux I», 1, Paris, Les belles Lettres / Denoël, σελ. 99.
12. Pascal Acot, «Ιστορία της Οικολογίας» (1988) Μεταφράστηκε το 1991, Σύγχρονη Εποχή, Εισαγωγή, σελ. 10-11.
13. Πλίνιος ο Πρεσβύτερος, 23-79 μ.Χ., (Gaius Plinius Secundus), (Κόμο Β. Ιταλίας). Από τους κύριους εκπροσώπους του αρχαίου εγκυκλοπαιδισμού. Στο έργο του «Naturallis Historia», σε 37 τόμους κατέγραψε και αναλύει τις αγροτικές δραστηριότητες, την χλωρίδα, τα εγγυοβελτιωτικά έργα, τις θεραπευτικές ιδιότητες και δυνατότητες.
14. Λινναίος Κάρολος , Σουηδός βοτανολόγος – εξερευνητής, 1707-1778.
15. R. C. Stauffer, «Ecology in the long manuscript version of Darwin's Origin of Species and Linnaeus Oeconomy of Nature, Proceedings of the

American Philosophical Society», Τόμ 104, 2 Philadelphia, 1960, σελ. 235-241.
16. C. Limoges Editions, C. Linné, «L'équilibre de la nature», 1972, Paris, Vrin, σελ. 57.
17. Όπως No 16, σελ. 23.
18. Τα δεδομένα που συνδέουν τα «όντα» με το αβιοτικό τους περιβάλλον.
19. Όπως No 15.
20. Alexander de Humbold, «Essai sur la géographie des plantes», Paris, 1805.
21. A. de Humbold, «Aspects of Nature», London, 1805, τομ. II, σελ. 18.
22. A. R. H. Grisebach, «La Végétation du globe», Paris, 1875, σελ. 12.
23. A. de Candolle, «Géographie botanique raisonée», Paris, 1855, σελ.3.
24. Alfons de Candolle, «Συγκρότηση στο φυτικό βασίλειο φυσικών ομάδων, σύμφωνα με την παλαιά και σύγχρονη βοτανική γεωγραφία», «Archives des Sciences de la Bibliothèque Universelle», Mai, 1974, σελ. 164-168.
25. J. Vesque, «L'éspece végétale considerée au point de vue de l'anatomie comparée», Annales des Sciences naturelles, VI Serie, 1882, σελ. 9.
26. G. Bonnier, «Cultures expérimentales dans les Alpes et les Pyrénées», Revue générale de Botanique, τόμ. II, 1890.
27. C. Flahault, «Projet de nomenclature Phytogéographique», στο «Actes du Congrès International de Botanique», Paris, 1900.
28. C. Lyell, «Principes de géologie» (1η γαλλική έκδοση), Paris, 1843-1848.
29. Όπως No 20, σελ. 22.
30. Όπως No 12, σελ. 43, αναφέρεται στον E. Haeckel και στο έργο του «Generelle Morphologie der Organismen», 1866, Βερολίνο,Τομ. I, σελ. 8.
31. Όπως No 30, Τομ. II, σελ. 286.
32. E. Haeckel, «Histoire de la Creation», 1874, 1η Έκδοση , Παρίσι, σελ. 637.
33. E. Haeckel, «Anthropogenie, ou l' histoire de l'evolution humaine» (1η Γαλλική Έκδοση), Paris, Reinwald & Cie, 1877, σελ. 76.
34. Lamarck Jean Baptiste de Monet, 1744 - 1829, Γάλλος βιολόγος, ιδρυτής του λαμαρκισμού, της θεωρείας της σταθερότητας της εξέλιξης των ειδών, με τα έργα του «Recherces sur l' organisation des corps vivantes», 1802, Παρίσι και «philosophie zoologique», 1809, Παρίσι.

35. E. Warming, «Plantesamfund Gundträk at den Ökologiske Plantegeografi», Κοπεγχάγη, 1895. Επαυξημένη αγγλική μετάφραση: «Oecology of Plants», 1909, Oxford.
36. Όπως No 12, σελ. 50.
37. Όπως No 35, σελ. 1-2.
38. Όπως No 35.
39. Andreas Franz Wilhelm Schimper, 1856-1901, «Φυτική γεωγραφία επί φυσιολογικής βάσης», «Pflanzen – Geographie auf phiziologischer Grundlage», 1898, Βόνη, «Plant Geography upon a physiological basis», Oxford, 1903, σελ. 1-5.
40. C. McMillan «On the formation of circular muskeags in Tamarack Swamps», Bulletin of the Torrey Botanical Club, τόμος XXII, 1896, σελ. 502.
41. H. C. Cowles, «The ecological relations of the vegetation on the Sand Dunes of Lake Michigan», Chicago, The University Press, 1890, σελ. 80.
42. F. E. Clements, «Research methods ecology», 1905, Lincoln, Nebraska.
43. R. Pound, F. E. Clements, «The phytogeography of Nebraska», 1900, Lincoln, Nebraska, σελ. 61- 72.
44. «Οικοτόνος», (Ecotone), είναι η ζώνη μετάβασης από ένα οικολογικό σύστημα βιοκοινότητας σε ένα άλλο.
45. F. E. Clements, «The development and structure of vegetation», 1901, Botanique Survey, Linkoln, Nebraska, σελ. 5-6.
46. F. E. Clements, «Plant Indicators. The relation of plant communities to process and practice», 1920, Carnegie Institution of Washington, σελ. 1-30.
47. C. Elton, «The Ecology of Animals», London, Chapman and Hall Ltd, 1η έκδοση (1933-1966), σελ. 33.
48. Όπως No 28.
49. A. K. Wallace, «The Geographical distribution of animals», Londres, McMillan and Co, 1876.
50. Όπως No 20.
51. C. Elton, «Animal ecology», 1927, Sidgwick and Jackson Ltd, London, σελ. 31.

52. K. Moebius, (αγγλική μετάφραση), «Report of the U.S. Commission of fisheries», (1883), σελ. 723 του έργου «Die Auster und die Austernwirtschaft», Βερολίνο, 1877.
53. C. C. Adams, «The Postglacial Dispersal of American Biota», Biological Bulletin of the Marine Biological Laboratory, June, 1905.
54. Όπως No 53, σελ. 58.
55. V. E. Shelford, «Preliminary note on the distribution of the Tiger Beetles (Cicindela) and its relation to plant succession», Biological bulletin, No13, 1907, σελ. 9-14.
56. C. V. Riley, «Bulletin de la Société centrale d'Agriculture de l' Herault». Συνεδρίαση 30-6-1884, σελ. 20.
57. Όπως No 27, σελ. 427-450, (ο C. Flahault αναφέρεται και στον Varburg).
58. Όπως No 27.
59. Όπως No 20, No 21, σελ. 17.
60. Όπως No 27, σελ. 427-450.
61. «Μία συνεργασία.... είναι μία φυτική συνάθροιση καθορισμένης χλωριδικής σύνθεσης, η οποία παρουσιάζει μία ομοιόμορφη φυσιονομία και η οποία αναπτύσσεται σε σταθμικές συνθήκες που είναι εξίσου ομοιόμορφες», Πρακτικά του IIIου Διεθνούς Συνεδρίου Βοτανικής, Βρυξέλλες, 1910, σελ. 121.
62. C. Schroeter, «La protection de la nature en Suisse», Actes du IIIe Congrès International de Botanique, Bruxelles, 1910, σελ. 3-14.
63. J. Braun -Blanquet, E.Furrer, «Remarques sur l'étude des groupments de plantes», Bulletin de la Société Languedocienne de Géographie, Montpellier, No 14, 1913, σελ. 20-41.
64. Όπως No 63.
65. Όπως No 63, σελ. 21.
66. J. Pavillard, J. Brawn-Blanquet, «Vocabulaire de sociologie végétale», Montpellier, 1925, (1η έκδοση 1922).
67. Όπως No 66.
68. Τις βάσεις της θεωρίας της φυσικής εσωτερικής ασυνέχειας, έθεσε ο Άντον Κέρνερ Φον Μάριλαν, το 1863, απελευθερώνοντας την επιστήμη των φυτικών συναθροίσεων από την κηδεμονία του περιβάλλοντος. (A. Kerner Von Marilan, «Das Pflauzenleben der Donauländer», Innsbruck,

1863), όπως αναφέρεται στην «Ιστορία της Οικολογίας» του Πασκάλ Ακό, Σύγχρονη Εποχή, 1991, Αθήνα, σελ. 100.

69. H. A. Gleason, «The individualistic concept of the plant association», 1926, Bulletin of the Torrey Botanical Club, No 53, σελ. 16-20.
70. R. H. Whittaker, «Classification of Natural Communities», 1957, The Botanical Review, New York, XXIII, σελ. 77.
71. Η αγγλική μετάφραση: J. Braun - Blanket, «Plant Sociology», 1932, McGraw-Hill, New York 67-170.
72. Όπως No 66.
73. Όπως No 66.
74. V. N. Sukatsev, «Principles of Classification of the Spruce Communities of Europian Russia», 1938, The Journal of Ecology, No 16, σελ. 1-18.
75. Η νεότερη «σκανδιναβική προσέγγιση της βλάστησης αρχίζει με τον Hult και τον Sernander και συνεχίζει με τους Du Rietz και Oswald, στην Στοκχόλμη, το 1920. Ο Nordhaegen μεταξύ 1936-1954 θα προσπαθήσει να συνενώσει τη Σχολή της Ουψάλας και τη Σχολή Ζυρίχης-Μονπελιέ.
76. G.E. Du Rietz «Classification and Nomenclature of Vegetation», 1930, Svensk Botanisk Tidskrift, τομ. 24, 4, σελ. 504. Η Φυτική Κοινωνιολογία γεννιέται από τις εργασίες που παρουσιάζονται γύρω στο 1910. Ασχολείται με τους φυτογεωγραφικούς σχηματισμούς σύμφωνα με τον ορισμό του Γκρίζεμπαχ, (A.R.H. Grisebach), όπως No 22.
77. Όπως No 52.
78. K. Semper «The natural conditions of existence as they affect animal life», London, Kegan Paul and Co., 1874, σελ. 52.
79. Όπως No 51, σελ. 257-294.
80. Όπως No 51, σελ. 257-301.
81. A. J. Lotka «Elements of Physical Biology», 1925, Baltimore, Williams and Wilkins Co.
82. V.Volterra, «Les associations biologiques étudiees du point de vue mathematiques», 1935, Paris, Hermann and Cie.
83. G.F. Gause, «Vérification Expérimentales de la Théorie de la Lutte pour la Vie», 1935, Hermann, Paris, σελ. 42 και G. F. Gause, «Experimental Analysis of Vito Voltera's Mathematical Theory of the Struggle for Existence», 1934, Science, τομ. 2, σελ. 16, και G. F. Gause, «The

Principles of Biocenology», 1936, Quaterly Review of Biology, σελ. 326. Ο Gause από το 1936 χρησιμοποιεί τη λέξη Βιοκοινότητα.
84. V. E. Shelford, «Some concepts of bioecology», Ecology, No 12, 1931, σελ. 456.
85. A.G. Tansley. «The use and abuse of vegetational concepts and terms», Ecology, No 16, U.S.A., 1935, σελ. 299.
86. F. A. Forel, «Le Leman. Monographie Limnologique», 3 τομ. Lausanne, 1892 - 1901 σελ. 364.
87. C. Juday, «Annual energy budget of an inland lake», Ecology, No 21, U.S.A., 1940, σελ. 3.
88. R. L. Lindeman, «Seasonal food - cycle dynamics in a senescent lake», The American Midland Naturalist, No 26, 1941, σελ. 637-638.
89. R. L. Lindeman, «The trophic-dynamic aspect of ecology», Ecology, No 23, U.S.A., 1942, σελ. 400-401.
90. Όπως No 89, σελ. 400-401.
91. Ervin Schrödinger «What is Life», 1945, Cambridge University Press, Γαλλική μετάφραση: «Qu 'est-ce que la vie?», 1951, Paris, Editions de la Paix, σελ. 122.
92. N. Wiener, «Cybernetics», 1958, Paris, Hermann.
93. E. P. Odum «Fundamentals of Ecology», 1971, Philadelphie, Saunders.
94. Οι αδελφοί Odum ήταν όπως και ο R. Lindeman, μαθητές του George Evelyn Hutchinson στο Πανεπιστήμιο του Γέϊλ. Ισως αυτό να ήταν η αιτία του κοινού τους ενδιαφέροντος για τις έρευνες της «νέας» τότε οικολογίας.
95. Βιογεωγραφία είναι η γεωγραφική κατανομή των φυτών.
96. K. Ritter, «Géographie général comparée», 1η Γερμανική Έκδοση του Α΄ μέρους, Βερολίνο, 1822.
97. A.de Humbold, «Cosmos, Essai d' une description physique du monde», 1846, Paris, σελ. 422.
98. Όπως No 97, σελ. 422-423.
99. F. Ratzel, «Anthropogéographie», Στουτγάρδη, 1881.
100. E. Durkeim, «Anthropogéographie, Ratzel F», L' Année Sociologique, 1899, σελ. 558.
101. Όπως No 99, σελ. 81.

102. M. Sorre, «Fondements biologique de la géographie humaine. Essai d' une egologie de l' homme», τόμος I, Colin, 1943, (Congrés International de géographie de Cambridge, 1928), Παρίσι, σελ. 240-368.
103. W. E. Ekblaw, «The egological relations of the polar Eskimo», «Ecology», τόμος II, No 2, 1921, σελ. 34-35.
104. Robert Era Park, E. W. Burgess, R. D. McKenzie, «The city», 1925, Chicago University, Chicago Press.
105. Charles Robert Darwin, «The Descent of Man», 1871, London, σελ. 501.
106. Herbert Spenser, «Indroduction a la science sociale», 1880, Paris, Germer Bailliére Cie, σελ. 354-355. Για τον H. Spenser (1820-1903), ένας ζωϊκός οργανισμός δεν διαφέρει από ένα κοινωνικό οργανισμό, παρά μόνο στο ότι στον πρώτο η συνείδηση ενυπάρχει στο «όλον», ενώ στο δεύτερο η συνείδηση υπάρχει σε κάθε μέλος. Αυτή είναι η βασική αρχή του Οργανικισμού με κύριο θεμελιωτή τον Spenser.
107. J. Gimpel, «La révolution industrielle du Moyen Age», Παρίσι, Editions du Seuil, 1975, σελ. 79.
108. Όπως No 107, σελ. 19-22.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

3. ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

3.1 Η ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ

Οι κοινωνιολογικές ερμηνείες για τα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης ζωής, οριοθετούνται στα πλαίσια των κοινωνικών προσεγγίσεων, όπως διαγράφονται μέσα από αυτές.

Οι ατομιστικές και φυσιοκρατικές προσεγγίσεις ερμηνεύουν, κάθε μία, τα ζητήματα που ερευνούν από διαφορετική εννοιολογική άποψη.

Οι ατομιστικές προσεγγίσεις ερμηνεύουν κάποιο χαρακτηριστικό διαμέσου της συμπεριφοράς του ή των ατόμων, που προσδιορίζονται από αυτό. Δεν επιχειρείται η ερμηνεία των όρων, δια μέσου της επίδρασης που ασκείται στα άτομα από τις κοινωνικές δυνάμεις.

Οι φυσιοκρατικές προσεγγίσεις αποδίδουν την εκάστοτε ιδιότητα, πράξη ή κοινωνική συμπεριφορά σε φυσικά αίτια π.χ., οι άνδρες εργάζονται σε σκληρότερες εργασίες, γιατί έχουν «εκ φύσεως» περισσότερη δύναμη.[1]

Και οι δύο αυτές ερμηνευτικές προσεγγίσεις απορρίπτονται από την κοινωνιολογία, της οποία το βασικό μήνυμα θα μπορούσε κανείς να ισχυρισθεί ότι είναι: «τα πράγματα είναι σπάνια όπως φαίνονται μόνον εξωτερικά». Για την κοινωνιολογία που δεν είναι απλά ερμηνευτική προσέγγιση αλλά εμπεριέχει αριθμό φιλοσοφικών παραδόσεων, η πυξίδα που οδηγεί στην ερμηνεία της ανθρώπινης ύπαρξης σε όλες της τις λειτουργίες, είναι το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσονται και οι κοινωνικές δυνάμεις που αναπτύσσονται μέσα σε αυτό και επιδρούν στα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης παρουσίας και δράσης.

3.2 ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΦΥΣΗ

Η ανάπτυξη της κοινωνιολογίας ταυτίζεται με τις αλλαγές που δημιούργησαν το μοντέρνο κόσμο. Ο κόσμος που ζούμε σήμερα είναι ο χώρος των ριζικών και σημαντικών κοινωνικών αλλαγών. Γεννήθηκε στη Δυτική Ευρώπη αλλά η σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία έχει πλέον μεταφερθεί σε παγκόσμια κλίμακα, σε κάθε άκρη της γης, είτε σαν δεδομένο, είτε σαν στόχος.

Τα τελευταία 250 χρόνια οι κοινωνικές αλλαγές στη δομή της κοινωνίας έχουν πολλαπλασιασθεί.

Δύο επαναστάσεις επηρέασαν και άνοιξαν τους δρόμους για ριζικές αλλαγές στις κοινωνικές δομές. Πρώτα η **Γαλλική Επανάσταση**, που για πρώτη φορά έθεσε σαν στόχους παγκόσμια ιδανικά, όπως η «ελευθερία» και η «ισότητα», δημιουργώντας κλίμα πολιτικής αλλαγής. Αυτά τα ιδανικά αντιπροσωπεύουν ακόμη και σήμερα καταγραφές της σύγχρονης ιστορίας. Οι περισσότερες χώρες στον κόσμο σήμερα αγωνίζονται μέσα από τις δημοκρατίες τους να αναπτύξουν αυτά τα ίδια ιδανικά της Γαλλικής Επανάστασης. Η δεύτερη μεγάλη επανάσταση στις πολιτικές και κοινωνικές δομές, ήταν η **Βιομηχανική**. Γεννήθηκε τον 18ο αιώνα στην Μ. Βρεττανία και επηρέασε ολόκληρη τη Δυτική Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής στη διάρκεια του 19ου αιώνα. Από τότε δεν υπάρχει γωνιά στη γη, που να έμεινε ανέγγιχτη από την έκρηξη αυτή της βιομηχανικής παραγωγής.

Οι αλλαγές της τεχνολογίας, ήταν μόνο ένα μέρος του συνόλου των οικονομικών και κοινωνικών αλλαγών, που περιείχαν:

1. Την μαζική μετανάστευση της εργατικής δύναμης από την καλλιέργεια της γης, στη βιομηχανική εργασία και συνεπώς, τη μαζική τους συγκέντρωση στις πόλεις.
2. Τον εκμηχανισμό της αγροτικής παραγωγής.
3. Την μεγιστοποίηση των πόλεων σε απρόσμενη κλίμακα.
4. Την αύξηση του πληθυσμού.

Ο σημερινός κόσμος είναι συνέπεια αυτών των δύο επαναστάσεων, το ίδιο και η σύγχρονη κοινωνία. Οι θεαματικές αλλαγές που επέβαλαν δια μέσου της επιστήμης και της τεχνολογίας έδωσαν το έρεισμα να θεωρηθεί η κοινωνιολογία, η φυσική επιστήμη της κοινωνίας. Για αυτό και τα πρώτα χρόνια οι στόχοι της κοινωνιολογίας ερμηνεύονταν δια μέσου των υλικών φαινομένων, όπως και στις φυσικές επιστήμες.

Ο θετικισμός[2] του Κόντ[3] είναι ακόμη κοινό χαρακτηριστικό στις κοινωνικές αναλύσεις, ειδικά στην κοινωνική γεωγραφία και στην πολιτική επιστήμη.

Ο Ντυρκέμ[4] και αυτοί που ακολούθησαν τις δομές της εργασίας του, δημιούργησαν τον Στρουκτουραλισμό,[5] που δίνει προτεραιότητα στις δομές της κοινωνίας και στις δυνάμεις που αναπτύσσονται από αυτές, η ανθρώπινη δηλαδή επέμβαση έχει δευτερεύουσα σημασία.

Ο Βέμπερ[6] και όσοι ασπάσθηκαν τις απλοποιημένες του ερμηνείες, είναι οι «ερμηνευτές κοινωνιολόγοι».[7] Δίνουν το προβάδισμα στις ανθρώπινες ενέργειες και στις διαπροσωπικές σχέσεις για να ερμηνεύσουν την κοινωνική συμπεριφορά. Ο Μάρξ[8] και οι Μαρξιστές είναι προφανώς στρουκτουραλιστές και δίνουν το προβάδισμα στις οικονομικές δομές της κοινωνίας, μέσω δε αυτών ερμηνεύουν την κοινωνική συμπεριφορά και τις κοινωνικές αλλαγές.

Η εννοιολογία του περιβάλλοντος στην κοινωνιολογία, μέχρι σήμερα περιορίστηκε στην έρευνα για τις σχέσεις ανθρώπου - περιβάλλοντος.

Αν και ο Ντυρκέμ ξεχώρισε τον κοινωνικό τομέα από τον φυσικό και τον βιολογικό, θεώρησε την κοινωνία σαν ένα φαινόμενο της φύσης, που σημαίνει ότι η φύση διαχωρίζεται από την έννοια της κοινωνίας και βρίσκεται σαν έννοια, εκτός του χώρου έρευνας της κοινωνιολογίας. Αποτελεί όμως προϋπόθεση για αυτήν. Ο Ντυρκέμ δεν θεωρούσε το περιβάλλον ως κοινωνικά παραγόμενο.

Η ερμηνευτική προσέγγιση της κοινωνιολογίας του Βέμπερ απορρίπτει την καθορισμένη δομή της έννοιας του περιβάλλοντος. Το περιβάλλον κατά τη θεωρία του, είναι σημαντικά διαφορετική έννοια από αυτή της κοινωνίας αλλά και τα δύο είναι τμήματα μίας ολότητας, που όμως δεν έχει προτεραιότητα, σε σχέση με την ατομική δραστηριότητα, την ενεργητική παρέμβαση των ατόμων. Κάτω από αυτό το πρίσμα είναι δύσκολο να αποδοθεί εννοιολογικά το περιβάλλον στην θεωρία του Βέμπερ.

Στον Μάρξ, για τον οποίο η κοινωνία μπορούσε να αποδοθεί εννοιολογικά, μόνο σαν ένα σύστημα κοινωνικών σχέσεων, οι σχέσεις παραγωγής είναι οι πιο σημαντικές κοινωνικές σχέσεις. Για να παράγουν υλικά αγαθά οι άνθρωποι, πρέπει να εκμεταλλευθούν τους φυσικούς πόρους. Αλλά σε αυτή τη διαδικασία της εκμετάλλευσης της φύσης γίνονται και οι ίδιοι αντικείμενα εκμετάλλευσης. Το σημαντικό σημείο για την έρευνά μας είναι, ότι ενώ ο Μάρξ θεωρεί και τις σχέσεις του ανθρώπου - φύσης αλλά και τις σχέσεις ανθρώπου προς άνθρωπο, σαν κοινωνικές σχέσεις, καταλήγει στην άποψη ότι η σχέση ανθρώπου - φύσης είναι «πανταχού παρούσα» και αναλλοίωτη, σε κάθε φάση κοινωνικής συνύπαρξης. Κατά τον Μάρξ λοιπόν η σχέση ανθρώπου-

φύσης, δεν αποτελεί πηγή αλλαγών στην κοινωνία. Οι αλλαγές δημιουργούνται από τις σχέσεις μεταξύ των ατόμων και οι αντιθέσεις που δημιουργούνται στο κοινωνικό σύστημα αλλάζουν μόνο με επαναστατικές δυνάμεις.

Για τους τρεις αυτούς βασικούς κοινωνιολόγους το φυσικό περιβάλλον προσδιορίζεται αρνητικά. Ίσως για αυτό αργότερα το ενδιαφέρον των κοινωνιολόγων στράφηκε άμεσα στις σχέσεις ανθρώπου-φύσης. Διαμέσου του στρουκτουραλισμού, οι Οικολόγοι - Ανθρωπιστές και οι Κοινωνιολόγοι Υποστηρικτές των Αστικών Σχηματισμών, είδαν τον άνθρωπο σαν αποτέλεσμα και παράγωγο του περιβάλλοντός του, όταν οι ερμηνευτικές θεωρίες όριζαν την έννοια του περιβάλλοντος σαν ένα προκαθορισμένο φυσικό φαινόμενο, που τα άτομα έχουν λίγες δυνατότητες να μετατρέψουν και θεωρούσαν τον άνθρωπο σαν ένα οργανισμό προσανατολισμένο σε κάποιο στόχο, που ορίζει και ερευνά το φυσικό του περιβάλλον για να καταλάβει τον λόγο της ύπαρξής του. Αυτή η θεώρηση απορρίπτει κάθε έννοια περιβαλλοντικού ντετερμινισμού. (Ο όρος εμφανίζεται στον Κάντ και επανεμφανίζεται τον 19° αιώνα από τον Κλώντ Μπερνάρ. Είναι η θεωρία του προσδιορισμένου περιβάλλοντος η οποία βασίζεται στο σύστημα σκέψης που ορίζει το σύνολο των αιτιωδών προσδιορισμών και οδηγεί στην πρόγνωση δια της επιστήμης).

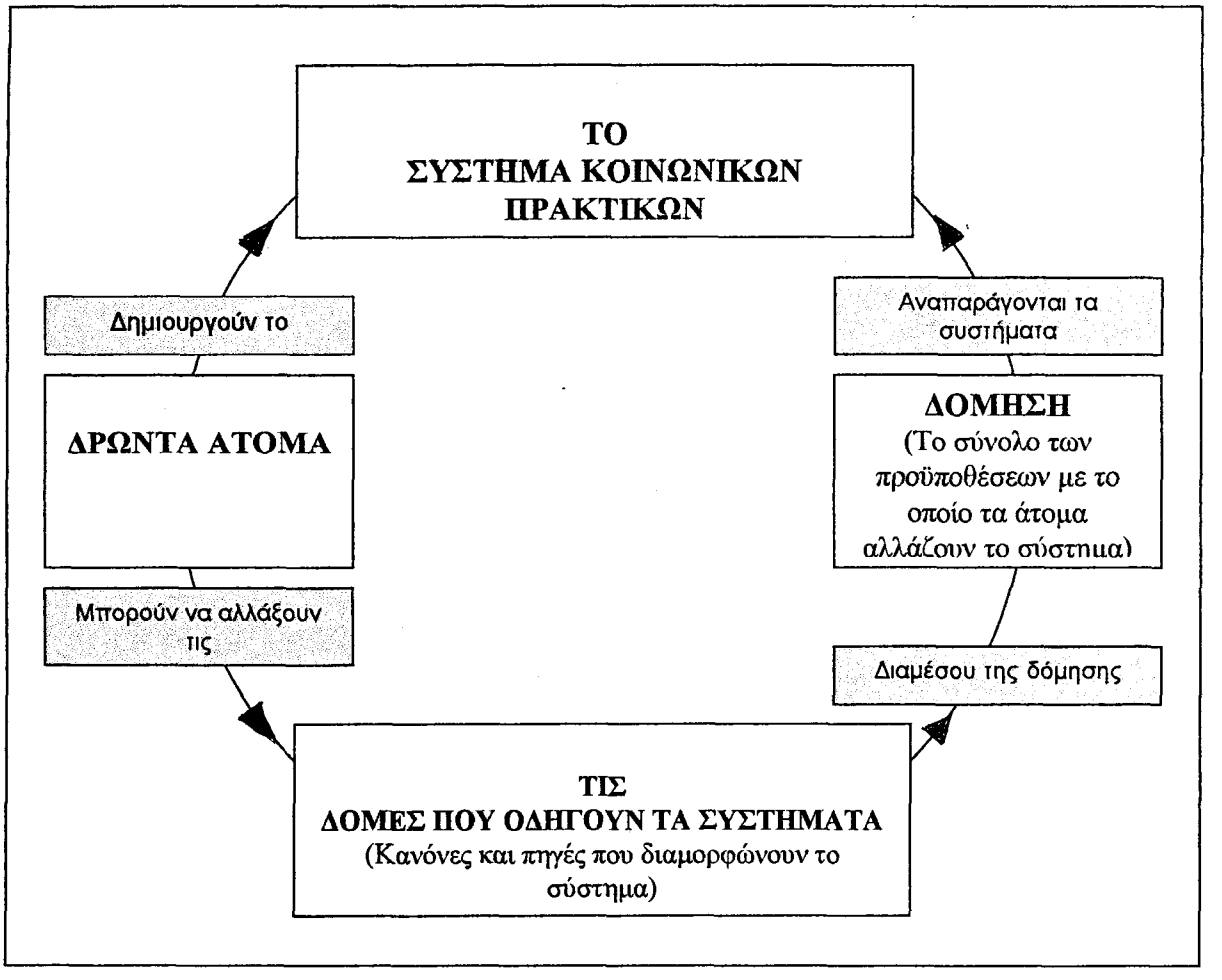
3.3 Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΓΚΙΝΤΕΝΣ

Ο κοινωνιολόγος Άντονυ Γκίντενς[9] ανέπτυξε μία πιο εμπεριστατωμένη κοινωνική θεωρία, που ονόμασε «Δόμηση». Οι στόχοι του ήταν να συνδυάσει την στρουκτουραλιστική προσέγγιση με τις ερμηνευτικές θεωρήσεις, που αφορούν τις προγραμματισμένες ενέργειες και δραστηριότητες του ανθρώπου. Η θεωρία του Γκίντενς βασίζεται σε τρεις αρχές, όπως φαίνεται και στον πίνακα 3.3.

α. Το σύστημα ή το σύνολο των κανονιστικών κοινωνικών - πρακτικών.
β. Τις δομές ή τους κανόνες, που οδηγούν αυτό το σύστημα.
γ. Τη συνθετική δόμηση, τους όρους με τους οποίους το σύστημα συμμετέχει στη συγκρότηση και διατήρηση της συνέχειας ή των αλλαγών σε αυτές τις ίδιες τις δομές, έτσι ώστε να επηρεάζει την αναπαραγωγή αυτών των ίδιων των συστημάτων.

Σύμφωνα με τη θεωρία του Γκίντενς η υπάρχουσα δόμηση αναδημιουργείται κάτω από ειδικές συνθήκες σε ειδικές περιοχές, όπου η ανθρώπινη επέμβαση περιορίζεται και εξετάζεται σε συγκεκριμένο περιβάλλον.

Πίνακας 3.3 **Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΓΚΙΝΤΕΝΣ**

Το πλαίσιο της θεωρίας της Δόμησης μας παρουσιάζει το περιβάλλον σαν ένα σύστημα, οι δομές του οποίου επιτρέπουν ή περιορίζουν την ανθρώπινη παρέμβαση και την ίδια στιγμή επιτρέπουν τη μελέτη των προϋποθέσεων, με τις οποίες το περιβάλλον θα μπορούσε να αλλάξει από τις επεμβάσεις. Με λίγα λόγια μας δίνει μία πλατύτερη κοινωνιολογική άποψη των σχέσεων μεταξύ κοινωνίας και φύσης. Για να γίνει κατανοητή αυτή η κοινωνιολογική άποψη των

σχέσεων κοινωνίας - φύσης θα πρέπει να ξεκινήσουμε ερευνώντας την γεωργική ανάπτυξη, όπως διαμορφώθηκε μέχρι σήμερα.

3.4 Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΞΕΛΙΞΗΣ

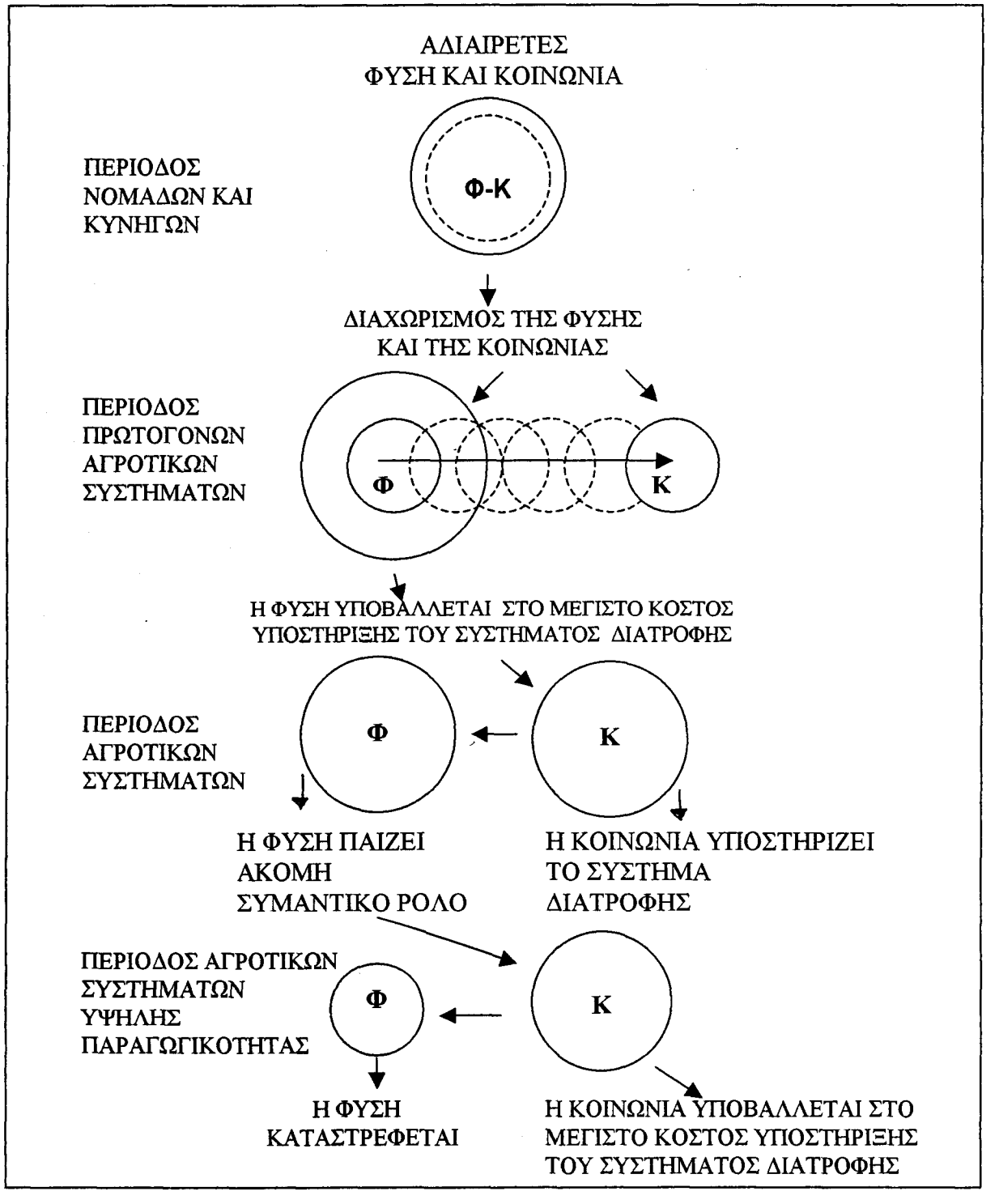
Υπάρχουν αντίθετες απόψεις για το τι είναι φύση και τί είναι φυσικό στις ατομικές κοινωνίες, γιατί καθεμία κοινωνία αναπτύχθηκε με τη φύση σε ένα διαφορετικό, ιδιαίτερο σημείο του πλανήτη. Ο Ρίτσαρντ Νόργκαρντ[10] προσδιόρισε την αντίληψη της ανάπτυξης, σε στενή σχέση με τη Δύση, τα δεδομένα και την επιστήμη της, αποδίδοντας σε αυτήν την έννοια της **συνεξέλιξης**, (Coevolution), σύμφωνα με την οποία, οι άνθρωποι, το περιβάλλον και οι φυσικοί πόροι επιδρούν αμοιβαία το ένα στο άλλο και αναπτύσσονται μέσα σε ένα συνεξελικτικό σύστημα. Η συνεξέλιξη συνεπώς, θα μπορούσε να θεωρηθεί σαν ένα σύνολο ισορροπιστικών μηχανισμών μεταξύ κοινωνίας και φύσης. Οι αλλαγές στη φύση παρουσιάζονται μέσα από τη διαδικασία της εξέλιξης, όταν οι αλλαγές στην κοινωνία είναι το αποτέλεσμα της διαδικασίας της δόμησης, έτσι ώστε η συνεξέλιξη να γίνεται αντιληπτή σαν μία σύνθεση αλληλεπιδράσεων και των δύο μηχανισμών αλλαγής, του φυσικού και του κοινωνικού.

3.4.1 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Παίρνοντας σαν παράδειγμα την γεωργία και το σύστημα διατροφής, παρακολουθούμε στον πίνακα 3.4.1 την εξελικτική αλλαγή από νομαδικές - κυνηγετικές κοινωνίες, σε κοινωνίες - εξαρτώμενες από την βιομηχανοποιημένη γεωργία, που απαιτεί υψηλά επίπεδα μηχανημάτων, καυσίμων και αγροχημικών, για να αποδοθούν οι απαραίτητες ποσότητες τροφής και πρώτων υλών. Στη διαδικασία αυτή η κοινωνία αποδεχόταν όλο και περισσότερο σαν δεδομένο, ότι μπορούσε να «ζητάει και να λαμβάνει» από τη φύση.

Αν συγκρίνουμε το πέρασμα από την «πρωτόγονη», στη σύγχρονη γεωργία, θα δούμε ότι η πρώτη χαρακτηρίζεται από μικρής κλίμακας μεγέθη, βασίζεται στα εργατικά χέρια, και έχει σαν στοιχείο βασικό την πολυκαλλιέργεια.

Πίνακας 3.4.1. **Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ**

Η σύγχρονη όμως γεωργία έχει μεγέθη μεγάλης κλίμακας, βασίζεται στα μηχανήματα και βασικό χαρακτηριστικό της είναι οι μονοκαλλιέργειες. Η μετάλλαξη αυτή δημιούργησε την ανάπτυξη των εργαλείων, των μηχανημάτων και την ανάπτυξη των αγροτοχημικών βιομηχανιών, δημιούργησε περίπλοκα δίκτυα αγορών και εξουσιαστικά κέντρα, που αναπαράγουν και διαδίδουν την γνώση, άνοιξε νέες αγορές, μείωσε το ρίσκο, περιόρισε τις διανομευτικές συγκρούσεις και προσπάθησε να ελέγξει τις καλώς εννοούμενες εξωτερικές οικονομίες.

Συμπερασματικά λοιπόν θα λέγαμε, ότι στη διαδικασία αυτή της μετάλλαξης, κάποιες μορφές της φύσης μεταμορφώθηκαν σε βιομηχανικές διαδικασίες κάτω από επιστημονικό έλεγχο. Σε αυτή τη διαδρομή τα προβλήματα του περιβάλλοντος απέδειξαν ότι είχαν ανάγκη μεγαλύτερης και επιστημονικά εμπεριστατωμένης διαχείρισης, μια και η κοινωνία έρχεται να υποστεί ουσιαστικά το μεγαλύτερο κόστος υποστήριξης για το σύστημα διατροφής.

Αν λοιπόν υιοθετήσουμε την κοινωνιολογική προοπτική που συνδέει τις **ερμηνευτικές** και **δομιστικές** θεωρητικές παραδόσεις, μέσα σε ένα πλαίσιο αλληλεπιδράσεων, μπορούμε να αποδώσουμε στο περιβάλλον την έννοια ενός συστήματος, οι δομές του οποίου, άλλοτε επιτρέπουν και άλλοτε περιορίζουν την ανθρώπινη δραστηριότητα.

Σε σχέση με την **συνεξελικτική** θεωρία, το περιβάλλον με την προηγούμενη έννοια, μας δημιουργεί το πλαίσιο, μέσα στο οποίο επιτρέπεται να υποθέσουμε ότι μπορεί να μεταβάλλεται από την ανθρώπινη δραστηριότητα. Μας επιτρέπει δε, να έχουμε μία πλατύτερη κοινωνιολογική άποψη της σχέσης μεταξύ κοινωνίας και φύσης και τις πιθανές συναλλαγές μεταξύ της βιομηχανικής ανάπτυξης αφενός και της περιβαλλοντικής ποιότητας αφετέρου.

Συνοπτικά, η οικολογική έννοια της συνεξέλιξης του Νόργκαρντ, μπορεί να επεκταθεί και να τροφοδοτήσει κάθε διαδικασία μεταξύ εξελισσομένων συστημάτων. Για τα αγροτικά συστήματα, (κοινωνικά και οικολογικά), οι ανθρώπινες δραστηριότητες μεταβάλλουν το οικοσύστημα αλλά παράλληλα το οικοσύστημα έχει τη δυνατότητα ανταπάντησης σε αυτές τις ενέργειες είτε των ατόμων, είτε των κοινωνικών οργανισμών. Παράδειγμα οι συνέπειες της χρήσης των εντομοκτόνων στην τεράστια έκταση που χρησιμοποιήθηκαν και χρησιμοποιούνται.[1]

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. A. Benton, «Introductory Sociology», 1981, Laurence, London, σελ. 101-116.
2. Θετικισμός είναι η θεωρία του Compte η οποία αναφέρεται στο έργο του «Cours de Philosophie Positive», 1838. Διαμέσου της εξελικτικής πορείας της η κοινωνία διέρχεται τρία στάδια: α) το πρώϊμο θεολογικό, β) το ενδιάμεσο μεταφυσικό και γ) το επιστημονικό, θετικό στάδιο, όπου οι επιστημονικές μέθοδοι είναι ο μόνος δρόμος προς τη γνώση.
3. Auguste Compte, 1798–1857, Γάλλος φιλόσοφος, «Cours de philosophie positive», 6 τόμοι, 1830-1842, υπάρχει και περιληπτική μετάφραση στα Αγγλικά «The Positive Philosophy of Auguste Compte», 3 τόμοι, 1896.
4. Η θεωρία του Emile Durkheim στο έργο του «The Division of Labour in Society», 1893, αποδίδει την κοινωνική τάξη στην μηχανική βάση της κοινωνικής σύνθεσης.
5. Ο Στρουκτουραλισμός δεν είναι φιλοσοφία είναι μεθοδολογία. Με την έννοια της δομής οι ανθρώπινες καταστάσεις θεωρούνται σύνολο στοιχείων στο εσωτερικό ενός όλου και αλληλοπροσδιορίζονται με βάση γενικούς κανόνες.
6. Max Weber, 1864, Γερμανός Διανοητής. (Ρεϋμόν Αρόν, «Η Σύγχρονη Γερμανική Κοινωνιολογία», μετάφραση Μανώλη Κορνήλιου), έκδοση Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών, 1974, Αθήνα.
7. Οι ερμηνευτικές θεωρίες τοποθετούν την κοινωνική δράση στο επίκεντρο, σαν κύριο γνώμονα στην κοινωνιολογική έρευνα.
8. Karl Heinrich Marx (1818-1883), «Capital», Volum III, 5th edition, Laurence and Wishart, London.
9. Antony Giddens, «The Constitution of Society», 1984, Atkinson, London, σελ. 32-54.
10. Richard Norgaard «Development Betrayed», 1994, Routledge, London, σελ. 83-119.
11. Όπως No 10, Κεφ. 3, «Change as a Coevolutionary Process», σελ. 34-41.

4. ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

4.1 ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΟΥ ΝΑΣ

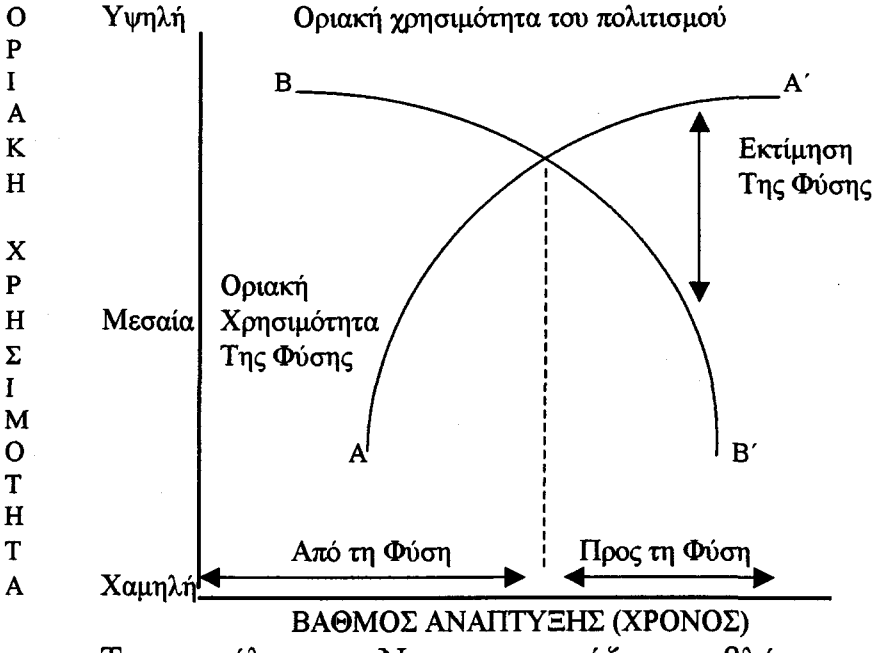
Ο P. Νας[1] (1973) ισχυρίζεται, ότι όσο οι κοινωνίες αναπτύσσονται οικονομικά, τόσο εκτιμούν τη φύση περισσότερο και τον πολιτισμό λιγότερο. Για να το αποδείξει χρησιμοποίησε το μοντέλο της αξιολόγησης φύσης - πολιτισμού όπως περιγράφεται στον πίνακα 4.1.

Από αριστερά προς τα δεξιά βλέπουμε την αξία της φύσης και την αξία του πολιτισμού σαν έννοιες που συνοδεύουν την ανάπτυξη.

Αρχικά, η οριακή χρησιμότητα του πολιτισμού είναι πολύ μεγαλύτερη από τη χρησιμότητα της άγριας φύσης, γιατί η δεύτερη υπερπροσφέρεται. Περνώντας πλέον στην αφθονία του πολιτισμού, η άγρια φύση γίνεται σπάνια. Όταν οι καμπύλες προσφοράς συμπίπτουν, η κοινωνία αξιολογεί περισσότερο την σπάνια φύση, σε σχέση με τον άφθονο πολιτισμό.

Πίνακας 4.1

ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΟΥ NASH - ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΦΥΣΗΣ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Το μοντέλο του Νας παρουσιάζει προβλήματα. Σύμφωνα με αυτό η «ανάπτυξη» παρουσιάζεται σαν γραμμική διαδικασία, όμως η ιστορία

αποδεικνύει το αντίθετο, ειδικά στη Βόρεια Ευρώπη. Σε άλλες χώρες και πολιτισμούς φαίνεται να ταιριάζει καλύτερα.

Ο Νας μας προτείνει την αξιολόγηση της φύσης σε ορισμένες χρονικές προθεσμίες. Το ερώτημα όμως είναι: Κάθε ξεχωριστός πολιτισμός αξιολογεί την φύση κατά τον ίδιο τρόπο; Αν κανείς ρωτήσει σε ένα γκέτο στη Νέα Υόρκη, θα πάρει την ίδια απάντηση για την αξιολόγηση της φύσης, με τους κατοίκους μίας πόλης της Ελβετίας;

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό, πόσο σημαντικό ρόλο παίζει η πολιτισμική κατάσταση, στο πώς αντιλαμβάνεται κανείς τις έννοιες «περιβάλλον» και «προστασία του περιβάλλοντος» αλλά και στο τί θα απαιτήσει από τους πολιτικούς και την Δημόσια Διοίκηση να πράξει για αυτό. Γίνεται επίσης αντιληπτό πόσο σοβαρό παγκόσμιο θέμα συνιστούν αναφορικά με την προστασία του περιβάλλοντος, η κοινωνική θέση και τα πολιτικά μέτρα που λαμβάνονται σε τοπικό επίπεδο.

Κατά το Νας η καλύτερη προστασία του περιβάλλοντος είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα των αναπτυγμένων χωρών και όχι των αναπτυσσόμενων.

4.2 ΑΓΡΙΑ ΦΥΣΗ - ΥΠΑΙΘΡΟΣ

Η διαφορά μεταξύ άγριας φύσης και εξοχής είναι αυτονόητη. Η άγρια φύση δεν έχει δεχθεί τη δραστηριότητα του ανθρώπου. Εξοχή είναι η φύση που δημιουργείται από τον άνθρωπο και δέχεται την επέμβαση και τις επιλογές του. Είναι το περιβάλλον που προκύπτει από την ανθρώπινη λογική και εργασία.

Η κατάληξη του μετασχηματισμού της άγριας φύσης από τον άνθρωπο, το τοπίο, η άγρια φύση, η εξοχή, παίρνουν την έννοια που τους προσδίδουν οι κοινωνικές μας αξίες, συνήθειες και ανάγκες. Διαφέρουν με το φάσμα του χρόνου αλλά διαφέρουν και ανάμεσα στους διαφορετικούς πολιτισμούς και ανάμεσα στις διαφορετικές κοινωνίες. «Η φύση εκεί έξω, είναι η φύση της ψυχής και του νου μας».[2]

Τα τελευταία τετρακόσια χρόνια η εξιδανικευμένη εξοχή αντιμάχεται την ανάπτυξη των πόλεων και την δύναμη της αγοράς. Αποτελεί το σημείο κριτικής των κοινωνικών - οικονομικών σχέσεων και της ζωής των μεγαλουπόλεων. Η

έννοια της υπαίθρου ταυτίζεται με την έννοια της φυγής από την αμαρτωλή πόλη σύμφωνα με την άποψη του Σορτ.[3]

«Το να πεις ότι ένα τοπίο είναι όμορφο ή φυσικό ή ενδιαφέρον ή είναι ένας όμορφος τόπος να ζήσεις, δεν είναι όμοια αποδεκτό από όλους... Πολλές φορές είναι θέμα μόδας», όπως αναφέρει ο Ράκαμ το 1986, στο έργο του «The History of the Countryside»,[4] «Η Ιστορία της Εξοχής».

Η ιδέα της εξοχής έχει την εικόνα που της προσδίδουν τα φίλτρα του νου κάθε ανθρώπου, σύμφωνα δε με την ορολογία της κοινωνικής επιστήμης, το τοπίο και η εξοχή είναι κοινωνικά παράγωγα των μεταμορφώσεων, των μετασχηματισμών της φύσης από την δραστηριότητα του ανθρώπου.

4.3 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΓΡΙΑΣ ΦΥΣΗΣ

Όταν άρχισαν να εξαφανίζονται η άγρια φύση και τα τροπικά δάση άρχισαν παράλληλα να αποκτούν ιδιαίτερη αξία. Ο Τζέημς Στίλγκε[5] στο βιβλίο του «Views and Visions», «Απόψεις και Προοπτικές», αναφέρει ότι η άγρια φύση υπήρχε πάντοτε αλλά απέκτησε αξία, όταν ερμηνεύθηκε με την ρομαντική άποψη.

Μία από τις πλέον ενδιαφέρουσες αναφορές στην άγρια φύση, είναι αυτή του Τζών Ρέννυ Σόρτ[6] (1991), ο οποίος διακρίνει δύο απόψεις: σύμφωνα με την πρώτη, οι ανεξερεύνητες εκτάσεις πρέπει να εξημερωθούν και να κατακτηθούν. Η κοινωνία σύμφωνα με το μοντέλο του Νας, αξιολογεί περισσότερο ό,τι αντικαθιστά τις ακαλλιέργητες εκτάσεις. Είναι η φάση εξαγωγής της φύσης (ίδε μοντέλο Νας, πίνακας Νο 4,1).

Η δεύτερη άποψη που αποτελεί τη φιλοσοφία της ρομαντικής κίνησης σε Ευρώπη και Αμερική, καθορίζει την άγρια φύση σαν απώλεια, που η κοινωνία δεν μπορεί να αντικαταστήσει. Δεν αντιπροσωπεύει τον κήπο της Εδέμ αλλά την αποβολή του ανθρώπου απο αυτόν.

Στις νομαδικές και κυνηγετικές κοινωνίες δεν υπήρξε εννοιολογική διαφορά μεταξύ άγριας φύσης και περιβάλλοντος. Όλη η γη ήταν ακαλλιέργητη, όλα τα ζώα άγρια. Η ανεξερεύνητη και άγρια φύση είναι όμως πλέον κοινωνικός ορισμός και έχει τις ρίζες του στην αγροτική επανάσταση, όταν τα άγρια ζώα γίνονται κατοικίδια και υπάρχει πλέον καλλιεργημένη και ακαλλιέργητη γη. Η έννοια του όρου εξηγείται από δύο θέσεις και δύο θεωρήσεις: την κλασσική και

την ρομαντική.[7] Η κλασσική άποψη δίνει προτεραιότητα στην ανθρώπινη επέμβαση και στην ανθρώπινη κοινωνία. Η ανθρώπινη χρήση της φύσης δίνει αξία και σημασία στον πλανήτη. Εκτός κοινωνίας η «άγρια φύση» προκαλεί φόβο. Ο κόσμος παίρνει αξία από τις ανθρώπινες κοινωνίες. Αντίθετα για τους «ρομαντικούς», τα ανέγγιχτα εδάφη έχουν την μεγαλύτερη αξία, έχουν αγνότητα που η ανθρώπινη δράση υποβαθμίζει.

Υπάρχει διαφορά στις θέσεις των δύο απόψεων σε σχέση με το χρόνο. Η κλασσική θέση είναι ομολογουμένως πολύ προοδευτική. Βλέπει την ανθρώπινη δράση σαν μία πλατιά ανοδική βελτιούμενη τροχιά. Η μετάλλαξη από νομαδική - κυνηγετική κοινωνία σε αγροτική, είναι μία επιτυχημένη υπόθεση, μέρος της κινητικότητας του ανθρώπου. Η ρομαντική θέση είναι πεσιμιστική. Η ιστορία του ανθρώπου δεν κρίνεται θετικά, η ζωή του παρόντος είναι μία θλιβερή σκιά της πλούσιας σε πνευματικότητα και βαθύτερης ζωής του παρελθόντος. Για τους ρομαντικούς κάθε απώλεια της «παρθένας γης» είναι μέτρο της δυστυχίας και της απομάκρυνσης από την ευλογία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. R. Nash, 1973, «Wilderness and the American mind», Yale University Press, σελ. 346.
2. John Rennie Short, 1991, «Imagined Country», Introduction, Routledge, London, σελ. 18.
3. Όπως No 2.
4. O. Rackham, 1986, «The History of the Country Side», Introduction, Dent, London, σελ. 13.
5. J.R. Stilgae, «Vies and Visions», American Landscapes (Ed.), New York, σελ. 51.
6. Όπως No 3 και No 2.
7. Σύμφωνα με τον διαχωρισμό ο οποίος εμφανίζεται στο βιβλίο του John Rennie Short, 1991, «Imagined Country», Introduction, Routledge, London, σελ. 10-14.

5. Η ΔΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΩΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΑΡΑΓΩΓΟ

5.1 ΔΥΤΙΚΕΣ - ΑΣΙΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Θα πρέπει να απαντήσουμε σε ένα απλό αλλά ταυτόχρονα δύσκολο ερώτημα, ένα ερώτημα που σχετίζεται με την αντίληψη που έχουμε για τον κόσμο γύρω μας και το περιβάλλον. Η επιστήμη σαν ερμηνευτικό σύστημα αναπτύσσεται κάτω από δεδομένες ιστορικές, κοινωνικές, πολιτικές και γεωγραφικές συνθήκες. «Αν δεν είχαμε βρεθεί στο Δυτικό χώρο, πόσο θα είχαμε εντυπωσιασθεί από την θεωρία του Κοπέρνικου,[1] του Νεύτωνα[2] ή του Δαρβίνου[3]»;

Η ανάπτυξη της επιστήμης στην Ευρώπη από την Αναγέννηση ήταν μία απελευθερωτική και ερμηνευτική διαδικασία, η οποία βοήθησε να αναπτυχθεί η ανθρώπινη συνείδηση και ελευθέρωσε από την άγνοια. Η σκληρή μάχη της επιστήμης με τα «πιστεύω της παράδοσης» Κράτησε τέσσερις αιώνες, δηλαδή μέχρι τον 20ο αιώνα.

Αν οι επιστημονικές ανακαλύψεις των τελευταίων αιώνων που ξεσήκωσαν θύελλες στην Ευρώπη, είχαν συμβεί σε άλλο πολιτιστικό χώρο, θα είχαν αντιμετωπισθεί χωρίς πολύ θόρυβο και τυμπανοκρουσίες. Ας πάρουμε για παράδειγμα τις δύο θεωρίες: «της περιστροφής της γης του Κοπέρνικου» και τη θεωρία της «εξέλιξης του Δαρβίνου». Οι δύο αυτές θεωρίες ξεσήκωσαν θύελλες αντιδράσεων στην μετά την Αναγέννηση Ευρώπη και βέβαια, θεωρίες που είχαν σαν αποτέλεσμα μικρότερης κλίμακας διαμάχες, όπως για παράδειγμα η ανακάλυψη του υποσυνείδητου από τον Φρόϋντ,[4] έθεσαν υπό αμφισβήτηση τη διδασκαλία του Θεοκεντρικού Χριστιανισμού, σαν έκρηξη βόμβας που κλόνισε συθέμελα την πίστη, ότι ο Θεός δημιούργησε τον άνθρωπο κατά εικόνα και κατά ομοίωση και δημιούργησε μέσα σε λίγο χρόνο τον παράδεισο της γης για αυτόν.

Ο Κοπέρνικος ξεθεμελίωσε την κεντρική θέση σχετικά με τον τόπο διαμονής του ανθρώπου. Ο Δαρβίνος έριξε από το βάθρο της «ειδικής θέσης» στο ζωϊκό βασίλειο, τον άνθρωπο. Πώς θα είχε αντιμετωπίσει η Ασιατική παράδοση, θρησκευτικά ή φιλοσοφικά αυτές τις θεωρίες; Καμμία από τις Ασιατικές παραδόσεις δεν δίνει στον άνθρωπο ή στη διαμονή του τόσο ξεχωριστό ρόλο, όσο η Ιουδαϊκή και Χριστιανική παράδοση. Οι ορίζοντες των

Νοτιοασιατικών παραδόσεων για παράδειγμα είναι πλατύτεροι, με περισσότερη φαντασία και πλοκή. Σε αυτές τις παραδόσεις ο άνθρωπος είναι ένα από τα πολλά όντα, φυσικά και μη φυσικά και μπορεί να γεννηθεί σαν ένα από αυτά ή και αντίστροφα. Όλα, συμπεριλαμβανομένων των θεών, είναι υποκείμενα στο rta (αίτιο), τον παγκόσμιο νόμο και στο Karman (αποτέλεσμα). Ο άνθρωπος σε αυτό το μυθικό πλαίσιο δεν σχετίζεται μόνο με τον πίθηκο αλλά και με τους ελέφαντες, τους αετούς, τα ελάφια. Στην πραγματικότητα ένας αετός που περνάει, μπορεί να είναι ο ξαναγεννημένος πρόγονός μας, σύμφωνα με την Καρμική αλυσίδα, αίτιο-αποτέλεσμα.[5]

Στα Νοτιοασιατικά σχήματα, συμπεριλαμβανομένων των μη ορατών μικροσκοπικών τύπων ζωής, τα ζωντανά δημιουργήματα, από το πιο μικρό μέχρι το πολύ μεγάλο, έχουν την ίδια αξία. Το σύμπαν και η διαδικασία της δημιουργίας του γίνονται κατανοητά από μία τελείως διαφορετική προοπτική, σε σχέση με αυτήν της Ιουδαϊκής ή της Χριστιανικής παράδοσης. Το σύμπαν γεννήθηκε πολύ πιο πριν σε σχέση με τη δημιουργία των Ιουδαϊκών και Χριστιανικών παραδόσεων και η εξέλιξη του ακολουθεί την παρακμή σε ένα κύκλο επαναλαμβανόμενο και ατελείωτο. Πίσω από το δικό μας σύμπαν υπάρχουν άλλα αναρίθμητα.[6]

Ο χρόνος της δημιουργίας είναι άλλο σημείο διαφοράς. Η Χριστιανική προοπτική αρχίζει 4004 χρόνια π.Χ. Στις Νοτιοασιατικές παραδόσεις υπολογίζεται η αρχή της δημιουργίας του σύμπαντος στα 311.040.000 χρόνια πριν. Η κατοικία των όντων στη γη, σε σύγκριση με τα αναρίθμητα σύμπαντα των μυθικών σχημάτων της Νότιας Ασίας είναι μικρής σημασίας. Συνεπώς η θεωρία του Κοπέρνικου που αρνήθηκε την αποκλειστικότητα της κατοικίας του ανθρώπου, δεν θα δημιουργούσε διαμάχη στη Ν. Ασία, ούτε και η θεωρία της «εξέλιξης» του Δαρβίνου, γιατί τα περισσότερα Ασιατικά σχήματα έχουν εξελικτικές κοσμογονικές θεωρίες.

Το ίδιο ισχύει και για τους βουδιστές αν και ο Βούδας συμβουλεύει ενάντια στην έρευνα για τα αρχικά αίτια και η Βουδιστική φιλολογία δίνει παραδείγματα επαναστατικών σχημάτων, που ξεκινούν από το παρελθόν και εκτείνονται στο απώτερο μέλλον. Έτσι στο Βουδιστικό εξελικτικό σχήμα του parinama, θεωρείται ότι η φύση είναι μία ενωμένη και αδιάρρηκτη οντότητα, που εμπεριέχεται σε διαφορετικούς τόπους και διάφορες σκέψεις.[7]

Από τις σχέσεις που συνδέουν όλους τους τύπους ζωής, δημιουργείται το βασικό στοιχείο όλων των Νοτιοασιατικών θρησκευτικών συστημάτων. Συνεπώς το Δαρβινικό σχήμα εξέλιξης, που συνέδεσε τον άνθρωπο με τον πίθηκο, δεν θα δημιουργούσε σε καμμία περίπτωση το τραυματικό σοκ που δημιούργησε στη Δύση.

Αυτή όμως η σχέση του συστήματος πίστης και το πλαίσιο μέσα στο οποίο προδιαγράφεται η σχέση έξω ή γύρω από μας, έχει χαράξει με το χρόνο αθροιστικά τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε το περιβάλλον και αποτελεί σημαντικό παράγοντα, που δεν είναι σωστό να αγνοήσουμε, όταν προσπαθούμε να τοποθετηθούμε απέναντι στα περιβαλλοντικά προβλήματα και να συμμετέχουμε στη λύση τους νομοθετώντας.

Ας δούμε μία άλλη θέση που αναστάτωσε τη Δύση, την θεωρία του Φρόϋντ για το υποσυνείδητο και τη σεξουαλικότητα, που προκάλεσε τη Χριστιανική πίστη στα δεδομένα από το Θεό πνευματικά χαρακτηριστικά του ανθρώπου. Οι Νοτιοασιατικές θεωρίες προσανατολίζονται σε πολυπλοκότερες ερμηνείες και θεωρίες, που υιοθετούν πλήθος θέσεων για την σκέψη, την προσωπικότητα, την ανθρώπινη σύσταση, την ανθρώπινη ψυχή. Η σκέψη αναλύεται και θεωρείται ότι πίσω από την άμεση συνείδηση υπάρχουν πολλά επίπεδα, που οδηγούν σε πολλές ερμηνείες για το υποσυνείδητο. Εδώ η θεωρία του Φρόϋντ θα μπορούσε πολύ απλά και εύκολα να πάρει τη θέση της, δίχως εκρηκτικές αντιθέσεις.

Ο Κοπέρνικος, ο Δαρβίνος και ο Φρόϋντ λειτούργησαν αντίθετα και έξω από τη θρησκευτική Χριστιανική πίστη και υπεστήριξαν τις θέσεις τους μέσα σε ένα επιστημονικό καθαρά επίπεδο, που στις Νοτιοασιατικές παραδόσεις λειτουργούσε από πολλά χρόνια πριν. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι εκεί υπάρχει πιο εξελιγμένη επιστημονική άποψη γενικότερα, σε θέματα όμως κοινωνικού περιεχομένου, στις σχέσεις μεταξύ ιστορίας και επιστήμης, στη σύνθεση της επιστήμης, αναπτύσσονται πλατύτερα ερωτήματα και αποδίδονται περίπλοκες απαντήσεις.

Ακόμη μία σύγκριση σχετικά με τη στασιμότητα και την εξέλιξη της επιστήμης, θα βοηθήσει να αντιληφθούμε, πόσο ουσιαστικά συνδέονται φαινομενικά ασήμαντες παρατηρήσεις με την αντίληψή μας για το περιβάλλον. Η Ευρωπαϊκή επιστήμη σταθεροποιήθηκε την περίοδο που μεσολαβεί μεταξύ της Κλασσικής περιόδου και της Αναγέννησης. Αυτή η θέση εκφράζει την

κλασσική άποψη, σύμφωνα με την οποία η επιστήμη μόνο τότε άρχισε να ευδοκιμεί και να εξελίσσεται. Ο Μεσαίωνας ήταν ο χρήσιμος εκείνος μύθος, που δημιούργησαν οι Ουμανιστές της Αναγέννησης. Καμμία τέτοια στασιμότητα αντίθετα δεν συνέβη στην Νότια Ασία την ανάλογη περίοδο του Ευρωπαϊκού Μεσαίωνα. Και δεν ήταν μόνο η πρόοδος των μαθηματικών και της αστρονομίας τα σημαντικά γεγονότα που συνέβησαν στη Νότιο Ασία τότε αλλά και η τάση της ανάπτυξης της φιλοσοφίας και των ιδεών. Παρατηρούμε συνεπώς με αυτές τις συγκρίσεις, ότι υπάρχει εθνοκεντρικότητα συνειδητά και υποσυνείδητα στην παραδοσιακή ιστοριογραφία, η οποία επηρεάζει την έννοια που αποδίδουμε σε ό,τι αφορά το περιβάλλον.

5.2 ΕΥΡΩΠΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Σύμφωνα με την άποψη του Λάμπκιν[8] (1978), η ιστορία των μαθηματικών σταθεροποιήθηκε την περίοδο των αποικιών και οι μελέτες αυτής της εποχής αντανακλούσαν τη ρατσιστική Ευρωποκεντρική προκατάληψη της εποχής, που υποτίμησε τη συμβολή στην επιστήμη από μη Ευρωπαίους, πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την Ελληνική παντοδυναμία. Αυτή η εθνοκεντρικότητα επηρέασε όχι μόνο τους αποικιοκράτες συγγραφείς αλλά και τους συμπαθούντες.

Τα γεγονότα έγιναν αντιληπτά μέσα από τα υποσυνείδητα όρια και τις προκαταλήψεις των δεδομένων γεωγραφικών και μορφωτικών χαρακτηριστικών της περιοχής. Αυτές οι προκαταλήψεις είναι ακόμη και σήμερα ριζωμένες σε μερικούς από τους πιο ριζοσπαστικούς συγγραφείς της παρούσας γενιάς και είναι πολύ σημαντικός παράγοντας στην τοποθέτησή μας για πολλά θέματα. Στην παρούσα όμως μελέτη μας ενδιαφέρουν ως προς την επιρροή τους στη θέση μας για τα περιβαλλοντικά θέματα.

Όπως θα αναλύσομε στη συνέχεια των κεφαλαίων, αυτές οι προκαταλήψεις, αποτέλεσμα της εθνοκεντρικότητας της επιστήμης, όσο μακρινές και αν φαίνονται από την εποχή της αποικιοκρατίας, επηρεάζουν τη στάση μας απέναντι στο περιβάλλον και ειδικότερα τη θέση των αναπτυσσόμενων χωρών, (πρώτων αποικιών) και είναι πλέον αντιληπτό ότι συντελούν σε μεγάλο βαθμό στην εξέλιξη των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Ποιες είναι οι εναλλακτικές λύσεις σε αυτή την παγίδα της εθνοκεντρικής επιστήμης και των προκαταλήψεων; Κατά τον Σ. Γκουνέϊτιλέικ[9] (1981), το πλουραλιστικό και θεωρητικό πλαίσιο που δέχεται την ποικιλία των τρόπων γνώσης, τις διαφορετικές απόψεις, τις διαφορετικές μεθόδους, η σύγκριση και αντιπαραβολή των διαφορετικών αναλύσεων του ίδιου θέματος, μπορεί να ξεπεράσει την εθνοκεντρικότητα της επιστήμης, τις προκαταλήψεις και να ξεκαθαρίσει τον ορίζοντα για την επίλυση των προβλημάτων. Αυτή η άποψη μας οδηγεί στην τοποθέτηση, ότι οι απόψεις, όλες οι θέσεις και οι διαμαρτυρίες πρέπει να γίνονται αποδεκτές αρχικά και να ερευνώνται, πριν θεωρηθούν ως λανθασμένες και επιζήμιες για την υπόθεση «περιβάλλον». Θα πρέπει να γίνει αποδεκτό από κάθε οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος, από την πιο απλή και ανώνυμη μέχρι την πλέον ακτιβιστική και ισχυρή. **Μόνο τότε το θέμα «περιβάλλον και προστασία» δεν θα έχει στόχο την μετατόπιση εξουσίας, γιατί περί αυτού πρόκειται, όταν χωρίς συστηματική έρευνα χωρίς επίπονη επιστημονική ανάλυση, επιβάλλουμε ετσιθελικά απόψεις, που ίσως να εκφράζουν απλά και μόνο οικονομικά συμφέροντα.**

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Πολωνός Αστρονόμος Nikolaus Copernicus, 1473-1543. Σε αυτόν οφείλεται το Κοπερνίκειο Σύστημα, «Copernican System», (δημοσιεύτηκε το 1543), με τίτλο «De revolutionibus orbium coelestium, libri VI», (εξάτομο βιβλίο για τις περιστροφικές κινήσεις των ουρανίων σωμάτων).
2. Isaac Newton, Άγγλος Φυσικός – Μαθηματικός, 1643-1727, «Principia», 1726 «Αρχές». Σε αυτόν οφείλεται ο νόμος της Παγκόσμιας Έλξης, σύμφωνα με τον οποίο κάθε σώμα διατηρεί την κατάσταση ηρεμίας του, εκτός αν υποχρεωθεί να την μεταβάλλει σαν αποτέλεσμα της άσκησης κάποιας δύναμης πάνω σε αυτό.
3. Charles Robert Darwin, Άγγλος Φυσιοδίφης, 1809-1882. Στην θεωρία του της **Εξέλιξης** και την θεωρία της **ΕπιΚράτησης** των ευνοουμένων φυλών στον αγώνα για επιβίωση, «On the Origin of Species by Means of Nature Selection or the Presevation of Favoured Races in the Stuggle for Life», 1859, οφείλονται κάποιες από τις βασικές θέσεις της περιβαλλοντικής προστασίας.

4. Sigmund Freud, (Τσεχία, 1856-1939). Θεμελιωτής της ψυχανάλυσης, «The Origins of PhychoAnalysis: Letters to Wilhelm Fliess, Drafts and Notes, 1887 – 1992», Allen, London, 1977, σελ. 41-65.
5. Helmouth de Glasenapp, «Παγκόσμιος Ιστορία των Θρησκειών», μετάφραση Νικ. Βρεττάκου, Εκδ. Βιβλιοαθηναϊκή, Αθήνα, σελ. 76-86 και 638-641.
6. Όπως No 5, σελ. 11-13.
7. Όπως No 5, σελ. 296.
8. T. Lumpkin, «Enviromentalism and Utopia», The Sociological Review, No 18, 1978, London, σελ. 23-42.
9. S. Goonatilake, Pion Press, No 37, 1981, London, σελ. 17.

6. ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΓΝΩΣΗ

6.1 ΓΕΝΙΚΑ

Η εξειδικευμένη γνώση και οι ανταγωνιστικές πραγματικότητες, είναι δυνατόν να υποτιμήσουν και να αγνοήσουν την Παραδοσιακή ή Τοπική Γνώση. Κάτω από ποιες συνθήκες ένα σύστημα περιβαλλοντικής γνώσης καταλήγει να θεωρείται επικρατέστερο και κάτω από ποιες συνθήκες αμφισβητείται; Η απάντηση και σε αυτό το ερώτημα αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τις αποφάσεις σχετικά με το περιβάλλον, όπως θα αποδειχθεί. Στη διαδικασία επιΚράτησης της γνώσης, θα δούμε ότι οι περισσότεροι φυσικοί και κοινωνικοί επιστήμονες στρατολογούν «κοινό», τους αναγνώστες, τους φοιτητές και επιδιώκουν την υποστήριξη των ιδεών τους, διαμέσου της συμμετοχής αυτού ακριβώς του συνόλου.

Αν συνθέσουμε ένα δικό μας σύστημα «σκέψης» και το αντιπαραβάλλουμε με εκείνα των άλλων ανθρώπων, θα πιστοποιήσουμε την ύπαρξη κοινών ισχυρισμών, που προϋπάρχουν και τίθενται σαν δεδομένα, σε κάθε συζήτηση που αφορά τα περιβαλλοντικά θέματα. Κάθε άποψη και θεωρία για το περιβάλλον, γίνεται αντικείμενο έντονης προσπάθειας μετάδοσής του από τους επιστήμονες οι οποίοι επιθυμούν την απόλυτη υποστήριξη όλων μας.

Οι παράγοντες που αναπτύσσονται σε αυτή τη μελέτη, εκτός του ότι σηματοδοτούν το πλαίσιο για τη συνταγματική κατοχύρωση, την νομοθετική ρύθμιση και τη διοικητική οργάνωση που απαιτείται για την προστασία του περιβάλλοντος, αποτελούν τα «εργαλεία» για την κρίση όλων αυτών των απόψεων, προοπτικών, ιδεών, θεωριών, που μας κατακλύζουν σαν χείμαρρος που συνεχώς διογκώνεται. Αποτελούν ακόμη τα «εργαλεία» για την αυτοκριτική μας σε ότι αφορά τις απόψεις μας και τις θέσεις μας σχετικά με τα περιβαλλοντικά θέματα.

6.2 ΠΛΟΥΡΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Το περιβάλλον είναι κοινοκτημοσύνη πολυάριθμων συνόλων και ομάδων κοινωνικών και εθνικών, η δε γνώση και αντίληψη της έννοιάς του είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τους θεσμούς και τις παραδόσεις αυτών των

διαφορετικών συνόλων. Σύμφωνα με την άποψη του Νόργκαρντ[1] (1994), κάθε θεσμός και παράδοση, κάθε τοποθέτηση ομάδας ή συνόλου για το περιβάλλον, έχει αξία και αποτελεί σημαντικό στοιχείο δημιουργίας της συνολικής μας γνώσης. Κανένας θεσμός ή καμμία παράδοση δεν μπορεί να έχει το μονοπώλιο της αντίληψής μας, οι «πολλαπλές λογικές αντιλήψεις» είναι το κλειδί για την λύση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και δεν είναι δυνατόν να αγνοηθούν οι παραδόσεις των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων, οι θέσεις των αναπτυσσόμενων χωρών, ακόμη και όταν λαμβάνονται μέτρα και πολιτικές σε εθνικό επίπεδο. Όπως είπε ο Σονκιάο «τώρα βρισκόμαστε όλοι πάνω στο ίδιο πλοίο».[2] Το περιβάλλον μπορεί να μας εξαφανίσει, να μας διχάσει και να μας καταστρέψει ή μπορεί να γίνει ο συνδετικός κρίκος που θα μας οδηγήσει σε ένα κόσμο καλύτερο, ένας κρίκος που θα καταργεί την ουσιαστική έννοια των συνόρων και θα προωθήσει το συναίσθημα της κοινοκτημοσύνης σε παγκόσμια βάση. **Η ενημέρωση και η γνώση των παραγόντων «κλειδιά» για τα περιβαλλοντικά θέματα, είναι μονόδρομος για τη δεύτερη υπόθεση, της θετικής δηλαδή εξέλιξης, που ενώνει και δεν διχάζει με εκρηκτικές αντιδράσεις. Εκτός αν ο ακτιβισμός είναι αυτοσκοπός και οι επαναστατικές τάσεις της ανθρώπινης φύσης χρησιμοποιήσουν πλέον σαν εύκολη διέξοδο την οδό του περιβαλλοντικού μας προβληματισμού, για να αλλάξουν και να μετατοπίσουν τα κέντρα εξουσίας.**

Τα περιβαλλοντικά προβλήματα είναι προβλήματα κοινωνικής οργάνωσης. Αυτό το γεγονός αποκαλύπτει την ανικανότητα μας να επινοήσουμε κοινωνικά συστήματα, που μπορούν να ελέγχουν τα προβλήματα που προκύπτουν από τη νέα τεχνολογία. Οι περισσότεροι από μας θεωρούμε σαν λύση την αλλαγή της τεχνολογίας που χρησιμοποιούμε αλλά και την αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο την χρησιμοποιούμε, δηλαδή συχνά γίνεται αποδεκτό ότι η προστασία του περιβάλλοντος χρειάζεται την εφεύρεση και παραγωγή πιο κατάλληλης τεχνολογίας. Αυτό αποτελεί σίγουρα τον τοίχο πίσω από τον οποίο καλύπτεται η ουσία της διαδικασίας, δηλαδή η γνώση και αποφασιστικότητα για αλλαγή στις οργανωτικές μας δομές, έτσι ώστε όλοι να αυτοδεσμευτούμε σε πιο ευεργετικές για το περιβάλλον δραστηριότητες.

Οι νεοκλασσικοί οικονομολόγοι θεωρούν ότι η ανάπτυξη και η χρήση ακατάλληλης τεχνολογίας, βλαπτικής για τη φύση είναι το αποτέλεσμα της απροσδιοριστίας των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων, η οποία επιβάλλει την

εντονώτερη ανάμειξη του κράτους. Αν δηλαδή οι άνθρωποι ήξεραν ακριβώς ποιά είναι τα δικαιώματά τους απέναντι στους άλλους, αν αυτά τα δικαιώματα ήταν απόλυτα προσδιορισμένα και είχαν ενσωματωθεί σε ένα κοινωνικά αποδεκτό σύνολο, η ιδιωτική οικονομία θα αφηνόταν ελεύθερη και θα λειτουργούσε χωρίς την κυβερνητική ανάμειξη.

Οι ηθικιστές συμφωνούν, ότι οι άνθρωποι θα φερθούν με καλύτερο τρόπο, αν αυτό που πρέπει να κάνουν είναι προσδιορισμένο με σαφήνεια, διαμέσου της κοινωνικής πίεσης.

Οι νομικοί αντίθετα μας βεβαιώνουν ότι οι άνθρωποι πάντοτε θα φέρονται σύμφωνα με τα ατομικά τους συμφέροντα και συνεπώς η λύση είναι περισσότεροι νόμοι και κανονισμοί για την ατομική δραστηριότητα, περισσότερη και αυστηρότερη παρακολούθηση από την πολιτεία και χρήση πολιτικής δύναμης, όταν οι κανονισμοί παραβιάζονται.

Οι Μαρξιστές πιστεύουν ότι η κακή χρήση της τεχνολογίας οφείλεται στην κοινωνική δομή, εξαιτίας της μονόπλευρης δύναμης των καπιταλιστών και προτείνουν σαν λύση την αναδιοργάνωση της κοινωνίας με στόχο την ισότητα και την ισορροπία των δυνάμεων.

Κάθε μία από αυτές τις ερμηνείες για τη φύση, προσεγγίζει την λύση της αναδιάρθρωσης των κοινωνικών συστημάτων. Οι προβλέψεις κάθε ερμηνείας αναπτύσσουν ισχυρά επιχειρήματα, που αφορούν την μέχρι τώρα εξέλιξη και τα αίτια της μη αειφορικής ανάπτυξης αλλά και τις λύσεις για το μέλλον. Κάθε μία ξεχωριστά προσπαθεί να οδηγήσει τον άνθρωπο στην επιτακτική ανάγκη της κοινωνικής αναδόμησης και στην άρνηση των αναπτυξιακών προκλήσεων του παρελθόντος. Το μέλλον πρέπει να επηρεασθεί από τη σύγχρονη οικονομική και πολιτική σκέψη.

Σύμφωνα με την άποψη του P. Νόργκαρντ,[3] ο οποίος δηλώνει πλουραλιστής, όλες αυτές οι ερμηνείες σχετικά με τα αίτια που οδήγησαν τις κοινωνίες σε μη αειφορική ανάπτυξη και οι λύσεις που προτείνουν είναι χρήσιμες, γιατί μέσα από την πολλαπλότητα των προτεινόμενων μεθόδων θα προκύψει η τελική οργάνωση, η οποία θα είναι αποτελεσματική. Ουσιαστικά όλες αυτές οι θεωρίες συμπίπτουν στις ερμηνείες και τις προτεινόμενες λύσεις και καμμία δεν είναι ουσιαστικά μία νέα στο σύνολο της πρόταση. Αναφέρονται συνεχώς με έμφαση είτε στην κάθετη αντίθεση της τεχνολογίας με την προστασία της φύσης, είτε στην άμεση σχέση της με αυτήν αλλά δεν

εμβαθύνουν στην έρευνα της φύσης ή στην κριτική της έννοιας «ανάπτυξη της τεχνολογίας». Το πιο σημαντικό όμως είναι ότι καμμία από τις κλασσικές ερμηνείες δεν προσπάθησε να εξηγήσει τι είναι πραγματικά η αειφορική ανάπτυξη, ώστε να προσαρμόσουμε την συμπεριφορά μας (παραγωγική - καταναλωτική) ή σύμφωνα με την λύση του Μαρξ, να συμπεριφερθούμε σωστά όταν πλέον η εξουσία, η δύναμη, θα έχει διανεμηθεί με βάση την ισότητα.

Όταν τίθεται το θέμα «τί σημαίνει αειφορική ανάπτυξη» αποδεικνύεται ότι η ικανότητα μας να την ερμηνεύσουμε πρακτικά είναι περιορισμένη. Όταν ερευνούμε τα αίτια αυτής της περιορισμένης μας ικανότητας αγγίζουμε τα όρια της Δυτικής Επιστήμης και εξαιτίας της κάθε άλλος τρόπος γνώσης και αντίληψης δεν μας είναι κατανοητός. Εδώ αρχίζει να γίνεται αντιληπτό ότι όλοι οι παράγοντες που εξετάζουμε σε αυτή την μελέτη δένουν και δημιουργούν μία αναπόσπαστη ενότητα, μία αλυσίδα, που σπάζοντας χάνει τη συνοχή και τη συνέχειά της ταυτόχρονα, ο δε τρόπος με τον οποίο στεκόμαστε απέναντι στα περιβαλλοντικά προβλήματα και ζητάμε ή δημιουργούμε αποσπασματικές λύσεις, είναι επικίνδυνος ή στην καλύτερη περίπτωση, νηπιακός.

6.3 ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η ανικανότητά μας να αντιληφθούμε την έννοια της «αειφορικής ανάπτυξης» σαν μία πρακτική της πραγματικότητας, είναι αντανάκλαση της εξάρτησής μας από ένα σύνολο «περιβαλλοντικών μοντέλων» και «πιστεύω». Όλοι οι τρόποι «γνώσης και ερμηνείας» έχουν όρια και αν περιορισθούμε σε ένα ειδικό σύνολο, οι ερμηνείες μας θα είναι περιορισμένες. Αντίθετα υιοθετώντας μία πλουραλιστική προοπτική σαν αυτή του Νόργκαρντ μπορούμε να πλησιάσουμε περισσότερο κάποια από αυτά τα όρια και να τα προσαρμόσουμε σε ότι εμείς θεωρούμε ορθότερες προοπτικές και απόψεις.

Οι κοινωνιολόγοι που εργάζονται στις αγροτικές περιοχές των αναπτυσσόμενων χωρών, συχνά είναι ενήμεροι για τις διάφορες «γνώσεις» που συγκεντρώνουν για το περιβάλλον. Ο Αλεσάντρο Σαν ντε Σάνταμαρία[4] για παράδειγμα, ανέλαβε την έρευνα σε μία αγροτική κοινότητα στην Κολομβία, η οποία επιλέχθηκε σαν κέντρο ενός ενιαίου αγροτικού αναπτυξιακού προγράμματος. Ανακάλυψε σε αυτή τη διαδικασία, ότι η «γνώση» που απεκόμισε και επρόκειτο να προσφέρει στην πολιτεία, δεν ήταν ταυτόσημη με

αυτήν των απλών ανθρώπων της κοινότητας και αυτό τον έκανε να επανεξετάσει τις κλασσικές, συντηρητικές διαδικασίες, που παρήγαγαν τη γνώση στα κοινωνικά πλαίσια.

Όταν ξεκίνησε τη μελέτη το πρότυπο σχέδιό του είχε κατακλυσθεί από πληροφορίες. Υπήρχε πληροφόρηση για τα αγροτικά χαρακτηριστικά της γης, το υψόμετρο από τη θάλασσα, για τις τοπικές καιρικές συνθήκες, τις βροχοπτώσεις, την υγρασία, την ικανότητα των ποταμών, τις εξάρσεις των χειμάρρων, τα φράγματα και τις αρδευτικές εγκαταστάσεις, για την κλίμακα αύξησης του τοπικού πληθυσμού, για τη δόμηση στις αστικές και αγροτικές περιοχές, για τις διαφορετικές πρακτικές καλλιέργειας, σχετικά με τον χρόνο της απαιτούμενης εργασίας, την απαραίτητη εισαγόμενη παραγωγή, τα κύρια χαρακτηριστικά των αγορών στις οποίες κυκλοφορούσαν τα διάφορα προϊόντα, (τοπικές αγορές, επαρχιακές, εθνικές και διεθνείς), για τις τιμές των προϊόντων, για τα αγροτικά αναπτυξιακά προγράμματα που έχουν υποστηριχθεί και στηρίζονται από την πολιτεία και τους οργανισμούς, για την διανομή γης και τις ιδιοκτησίες, για την παραγωγικότητα και τα επίπεδα παραγωγής κάθε προϊόντος.

Η συλλογή και η ποσότητα όλων αυτών των πληροφοριών, έκανε φανερή από την αρχή την αδυναμία να χρησιμοποιηθούν στο σύνολό τους για την παραγωγή γνώσης. Έπρεπε να αρχίσει η αφαιρετική διαδικασία αλλά παράλληλα έπρεπε να ληφθούν υπόψη όλα τα στοιχεία τα οποία είχαν συλλεχθεί, σε μία καινούργια συνθετική διαδρομή. Διαμέσου της αφαίρεσης, όλα τα στοιχεία με τα οποία σχετίζονταν οι πληροφορίες, έπρεπε να συναρμολογηθούν για τη δημιουργία γνώσης, που θα συνιστούσε ένα αποτελεσματικό εργαλείο στην προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης αυτής της κοινότητας. Όταν ο Σανταμαρία ήρθε σε άμεση επαφή με τα συγκεκριμένα άτομα και τα νοικοκυριά- αυτό ήταν το δεύτερο βήμα του αρχικού σχεδίου- η τραγική αντίθεση που πιστοποιήθηκε ανάμεσα στη γνώση που παρείχε το σύνολο των πληροφοριών και στη γνώση που παρείχετο από τα άτομα και τα νοικοκυριά σε αυτή την άμεση επαφή για τα ίδια θέματα, έφεραν τη μελέτη σε δραματικό αδιέξοδο. Η ποσότητα και η συνθετότητα των πληροφοριών για τις πολυπληθείς φυσικές και κοινωνικές καταστάσεις, κάτω από τις οποίες κάθε ένα από αυτά τα άτομα και τα νοικοκυριά διαμορφώθηκαν μέσα στο χρόνο, όπως επίσης οι πιεστικές διαφορές, η εταιρογέννεση αυτών των προϋποθέσεων για αυτές τις κοινωνικές ενότητες, που ομοιογενοποιούνται κάτω από την έννοια του τόπου και του

χώρου, άρχισαν να δημιουργούν στους μελετητές την βεβαιότητα της προοδευτικής υποβάθμισης των πιθανοτήτων για την παραγωγή γνώσης, αποτελεσματικής, ως προς τις προτάσεις της για την ανάπτυξη του συγκεκριμένου χώρου.

Βέβαια προτάσεις πολλών ειδών θα μπορούσαν να δομηθούν από το σύνολο αυτών των πληροφοριών και τυπικά θα είχε καλυφθεί η υποχρέωση του Σανταμαρία προς την πολιτεία με την παράδοση αυτής μελέτης. Προφανώς όμως ηθικοί φραγμοί τον υποχρέωσαν να ξαναρχίσει τη διαδικασία παραγωγής γνώσης, αυτή τη φορά ξεκινώντας από τη γνώση που του παρείχε ο παράγοντας άτομο - άνθρωπος - νοικοκυριό και όχι από το σύστημα πληροφορικής. Με αυτόν τον τρόπο θα είχε την ευκαιρία να αξιοποιήσει τις ειδικές εμπειρικές πληροφορίες των ατόμων και να χρησιμοποιήσει αυτές τις πληροφορίες για να ολοκληρώσει την περιγραφή της αγροτικής κοινωνίας της υπό έρευνα περιοχής.

Στην πρακτική της διαδικασίας αυτής της μελέτης, έπρεπε να δημιουργηθεί ένα ειδικό σύνολο εννοιών, ένα θεωρητικό πλαίσιο και ένα συμβολικό χρονικό διάστημα, με το οποίο θα μπορούσε κανείς αφού επιλέξει, να συσχετίσει αυτές τις πληροφορίες και να προχωρήσει στη μελέτη. Ακριβώς αυτό έγινε στην υπό συζήτηση υπόθεση. Επιλέχθηκαν οι βασικές έννοιες και το βαθύ ερευνητικό πεδίο έγινε μία δυναμική διαδικασία μεταξύ των συλλεχθέντων στοιχείων και της ανάλυσής τους, σε σχέση με τις ειδικές εμπειρικές πληροφορίες. Τα στοιχεία που είχαν συλλεχθεί σε κάθε επίσκεψη, θα ήταν τώρα δυνατόν να οργανωθούν προσεκτικά, μέσα στο εννοιολογικό πλαίσιο και από αυτή την κριτική ανάλυση θα μπορούσαν να αναπτυχθούν νέα ερωτηματικά που θα απαιτούσαν τη επιπρόσθετη συλλογή εμπειρικών στοιχείων. **Μία διαδικασία δηλαδή μπρος - πίσω για κάθε βήμα και ξανά μέσα από τη διαδικασία του εννοιολογικού πλαισίου, θα απέδιδε περισσότερο την ακριβή κατάσταση της συγκεκριμένης περιοχής. Μία μορφή δηλαδή Βιοκινητικής διαδικασίας.**

Τελικά αποδείχθηκε ότι αυτή η συνθετότητα της πληροφόρησης εξαιτίας των πολυάριθμων, αναμεμιγμένων κοινωνικών και φυσικών διαδικασιών, στις οποίες συμμετείχαν τα διάφορα άτομα και νοικοκυριά, διαμόρφωσε το δεύτερο βήμα της έρευνας σε κλειδί, με το οποίο θα άνοιγε πολύ εύκολα και απλά το τρίτο στάδιο, δηλαδή η εποπτεία. Με τη δύναμή της αξιόλογης και δυνατής πραγματικότητας, που χωρίς την δεσποτικότητα της αφηρημένης έννοιας, θα έκλεινε ουσιαστικά τον κύκλο της προσπάθειας, η έρευνα θα οδηγούσε

αναμφίβολα στο αποτέλεσμα της οικονομικής ανάπτυξης, χωρίς αντιδράσεις και μαζικές κοινωνικές εξαθλιώσεις και μετατοπίσεις. Έχουμε δηλαδή αναλυτικά τα εξής στάδια διαδικασίας για τη παραγωγή μελέτης αναπτυξιακών προτάσεων μίας περιοχής, με τη συναίνεση των ατόμων και νοικοκυριών που βιώνουν και εργάζονται σε αυτήν:

1. Σχεδιασμό του δείγματος - αρχικό σχέδιο.
2. Δημιουργία του εποπτικού ερωτηματολογίου.
3. Συλλογή συστηματικών πληροφοριών.
4. Συλλογή ειδικών εμπειρικών πληροφοριών.

Η ικανότητα και η ευθύνη, ισοδύναμα με την αγάπη για τον άνθρωπο και το περιβάλλον του ερευνητή είναι αυτά που καθορίζουν την αποτελεσματικότητα κάθε μελέτης. Σύμφωνα με την θέση του Σανταμαρία, η ευαισθησία που πρέπει να νοιώθει όποιος έχει τέτοιου είδους ερευνητικές εμπειρίες, έχει άμεση σχέση με το μέλλον της κοινότητας σε τοπικό ή παγκόσμιο επίπεδο, όπως επίσης έχει σχέση με τα κοινωνικά αποτελέσματα που θα έχει η παραγωγική διαδικασία γνώσης, στην οποία αναμιγνύεται. Δεν είναι απλό να δημιουργήσεις ένα δείγμα εποπτείας για 500 νοικοκυριά που θα τα αντιπροσωπεύουν σαν σύνολο. Και ο κίνδυνος της απομάκρυνσης από την πραγματικότητα παραμονεύει πάντοτε εξ αιτίας των μεγάλων πολιτισμικών διαφορών, οι οποίες πολλές φορές απλώνονται ακόμα και μέσα σε μικρές πόλεις, σε μικρές επαρχίες, κάνοντας αρκετά δύσκολη τη δειγματοληπτική σύνθεση για την έρευνα.

Τα συμπεράσματα αυτής της εμπειρίας του Σαν Ντε Σανταμαρία μας οδηγούν αναμφισβήτητα στην ανάγκη να ερευνήσουμε:

1. Τις προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες ένα σύστημα περιβαλλοντικής γνώσης γίνεται κυρίαρχο.
2. Τις προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες ένα σύστημα περιβαλλοντικής γνώσης αντιδικεί.
3. Τους τρόπους με τους οποίους φυσικοί και κοινωνικοί επιστήμονες αποζητούν την υποστήριξη των αναγνωστών ή του κοινού, στη δική τους περιβαλλοντική ερμηνεία.

6.4 ΣΥΓΚΡΟΥΟΜΕΝΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

Ας υποθέσουμε ότι η κυβέρνηση μίας χώρας έχει αναθέσει σε ερευνητές το σχεδιασμό για την περιβαλλοντική διαχείριση των φυσικών πόρων σε μία περιοχή. Η μελέτη στην οποία καταλήγουν οι ερευνητές οδηγεί σε θετικό αποτέλεσμα για την εκμετάλλευσή τους μακροπρόθεσμα. Η περιβαλλοντική σκέψη της κυβερνήσεως λειτουργεί προς την κατεύθυνση των μακροπρόθεσμων προγραμματισμών. Τα άτομα όμως και τα νοικοκυριά αντιδρούν, έχοντας περιβαλλοντική σκέψη βραχυπρόθεσμων συμφερόντων ή μπορεί να συμβαίνει το αντίθετο: Να λειτουργούν τα άτομα και τα νοικοκυριά με περιβαλλοντική σκέψη προς την κατεύθυνση των μακροπρόθεσμων προγραμματισμών και η κυβέρνηση προς την κατεύθυνση της περιβαλλοντικής σκέψης βραχυπρόσθεμων συμφερόντων.

Ο ξεχωριστός τρόπος με τον οποίο βιώνουμε την γνώση, την σκέψη και ειδικά την περιβαλλοντική σκέψη, μπορεί να μας είναι ένας σαν άγνωστος συγκάτοικος. Τις περισσότερες φορές δεν μας είναι αντιληπτό ότι βιώνουμε κάποια συγκεκριμένη περιβαλλοντική σκέψη, διαφορετική από τη σκέψη κάποιων άλλων ατόμων ή συνόλων και ακόμη τις περισσότερες φορές δεν γίνεται αντιληπτό, ούτε ότι αυτή η συγκεκριμένη περιβαλλοντική σκέψη «γλιστράει» προς άλλες κατευθύνσεις, μια και συνήθως αυτή η διαδικασία είναι τόσο αργή και ανεπαίσθητη τόσο, ώστε να δικαιολογεί την αδυναμία μας να την αντιληφθούμε.

Ας δούμε για παράδειγμα τι συμβαίνει με την περιβαλλοντική σκέψη των βιολόγων, των οικονομολόγων και των άστεγων. Δημιουργώντας ένα ερωτηματολόγιο όπως για παράδειγμα αυτό που ακολουθεί, θα ανακαλύψουμε στις απαντήσεις τις διαφορές που συνιστούν διαφορετικές συγκροτήσεις σκέψης. Τα ερωτήματα μπορεί να είναι τα ακόλουθα:

1. Ποιο είναι το επίκεντρο της ανησυχίας.
2. Ποια είναι τα κριτήρια για την λήψη αποφάσεων.
3. Ποιος ο χρονικός στόχος.
4. Ποια είναι η προσδιδόμενη αξία στο μέλλον συγκρινόμενη με τα ωφέλη του παρόντος.

Α. Για τους βιολόγους επίκεντρο της ανησυχίας είναι το περιβάλλον. Τα κριτήρια για τη λήψη αποφάσεων είναι η αειφορικότητα, η διατήρηση των

πηγών και η διατήρηση της βιοποικιλίας. Ο χρονικός στόχος είναι μακροπρόθεσμος. Η προσδιδόμενη αξία στο μέλλον, συγκρινόμενη με τα ωφέλη του παρόντος είναι πολύ μεγαλύτερη από αυτή του παρόντος.

Β. Για τους οικονομολόγους επίκεντρο της ανησυχίας είναι η παραγωγή. Τα κριτήρια για τη λήψη αποφάσεων είναι οι οικονομικές επιστροφές και η παραγωγικότητα. Ο χρονικός στόχος είναι μεσοπρόθεσμος. Το μέλλον είναι εξ ίσου σημαντικό όπως και το παρόν.

Γ. Για τους άστεγους το επίκεντρο της ανησυχίας είναι «τα προς το ζειν». Τα κριτήρια για τη λήψη αποφάσεων είναι η άμεση ικανοποίηση των αναγκών. Ο χρονικός στόχος είναι άμεσος και βραχυπρόθεσμος. Το μέλλον έχει λιγότερη αξία από το παρόν.

Από αυτές τις τρεις, με τυχαία επιλογή, διαφορετικές συγκροτήσεις σκέψεων, μπορεί κανείς να αντιληφθεί, ότι είναι αδύνατον να καλύψει με συνταγματική προστασία ο νομοθέτης το περιβάλλον, αν αγνοεί την ύπαρξή τους, τις ποιοτικές και ποσοτικές διαφορές τους. Η απάντηση μας οδηγεί ακριβώς στη γνώση, ότι δεν είναι δυνατόν να καλυφθεί συνταγματικά και νομικά η περιβαλλοντική υπόθεση, αν αγνοούμε τις διάφορες περιβαλλοντικές σκέψεις που προκύπτουν μέσα σε διαφορετικά κοινωνικά και πολιτικά πλαίσια. Μέχρι σήμερα η συνταγματική και νομοθετική κάλυψη της περιβαλλοντικής προστασίας δεν πέρασε μέσα από την διαδικασία της κοινωνικής καταγραφής, ίσως γιατί η περιβαλλοντική υπόθεση δεν είχε ωριμάσει ώστε να έχει πλέον ξεκάθαρη μορφή, σε ό,τι αφορά την εξέλιξή της. Αυτή τη στιγμή όμως, η παράκαμψη των δεδομένων κοινωνικών πλαισίων από τους Συνταγματικούς κανόνες θα μετατρέψει τη Διοίκηση σε αντίπαλο των κοινωνικών μονάδων και την περιβαλλοντική υπόθεση σε πεδίο μάχης, που με αφορμή το περιβάλλον, θα συγκεντρώσει τα πυρά εναντίον της και από άλλες κατευθύνσεις. Η μάχη όμως που θα ξεκινήσει και δεν θα σταματήσει εδώ, μεταξύ των κοινωνικών μονάδων και της διοίκησης, θα εξελιχθεί σε εμφύλιο των κοινωνικών αυτών μονάδων μεταξύ τους με ταυτόχρονη αντιπαλότητα προς πάσα κατεύθυνση. Ποιος θα ωφεληθεί από αυτή τη διαμάχη; Όχι πάντως το περιβάλλον. Ας δούμε ένα πολύ απλό και κοινό παράδειγμα. Γίνονται αγώνες τα τελευταία χρόνια να επικρατήσει η «οικολογική γούνα» και να σταματήσει ακόμη και η εκτροφή των ζώων για την παραγωγή φυσικής γούνας. Οι μόνοι παράγοντες που έχουν ωφεληθεί από αυτό είναι οι πολυεθνικές, γιατί πωλούν περισσότερα

πετρελαιοειδή! για την παραγωγή της «οικολογικής, πλαστικής! γούνας», που μαζί με τις πλαστικές σακούλες σαν απορρίμματα, μπορεί να καλύψουν τον επόμενο αιώνα των πλανήτη μας, αφού δεν σήπονται. Όμως κοινωνικές ομάδες συνεχίζουν να καταστρέφονται, οι ακτιβιστές συνεχίζουν να χαράζουν πλάτες και γούνες μαζί στην Ευρώπη, τα πετρελαιοειδή να καταστρέφουν τον πλανήτη μας και η κοινή γνώμη να συμφωνεί συνολικά για την πλαστική οικολογική απάτη, που δεν είναι η μοναδική.

6.5 ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΑΙΤΙΑ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

Όπως ανεφέρθη και προηγουμένως, η γνώση που δημιουργείται δια μέσου της επιστήμης διαφέρει από τη γνώση που δημιουργείται σε τοπικά εμπειρικά πλαίσια. Υπάρχει επίσης διαφορά στην περιβαλλοντική σκέψη που αφορά τις γυναίκες, σε σχέση με αυτή της επιστήμης. Θα δούμε λοιπόν ότι εκτός από τον πλουραλισμό που καλύπτει την έννοια των πολλαπλών και διαφορετικών λογικών και τρόπων σκέψης, συναντάμε επίσης την έννοια των διϊσταμένων λογικών και τρόπων σκέψης στην **περιβαλλοντική γνώση**.

Η επιστημονική γνώση, η περιβαλλοντική σκέψη και λογική στον αναπτυγμένο Βορρά, σύμφωνα με την άποψη του Ρίτσαρντ Σβέντερ[5] (1986), δεν αντιπροσωπεύουν παγκόσμια αυτές τις έννοιες. Ο τρόπος που γίνονται αντιληπτές και κατανοητές αυτές οι έννοιες στον Βορρά, δεν έχει καμμία σχέση με τον τρόπο που γίνονται αντιληπτές στον αναπτυσσόμενο Νότο. Η λογική διαδικασία φαίνεται να έχει τα χαρακτηριστικά της ποιότητας και του τρόπου ζωής μέσα στα οποία διαμορφώνεται. Απαιτεί συμπερασματικές και επαγωγικές λύσεις αλλά τα συμπερασματικά και επαγωγικά αίτια συνεχίζουν σε ένα πλαίσιο τρίτου είδους λογικής, που δεν καθορίζεται σαν ενιαίο ή μοναδικό και αποδίδεται με την έννοια της διαφορετικής, της πολλαπλής λογικότητας.

Κάποιες λογικές διαδικασίες είναι όμοιες σε παγκόσμιο επίπεδο. Για παράδειγμα όλοι οι άνθρωποι σέβονται ορισμένες βασικές λογικές αρχές, την αντίθεση, την άρνηση και υιοθετούν τα ειδικά μοντέλα των υποθετικών αιτίων και την αιτιώδη ανάλυση για πειραματικούς λόγους. Διαφορετικά μεταξύ τους αντικείμενα, έννοιες, καταστάσεις συνδέονται με την αιτιώδη διαδικασία από τον ανθρώπινο νου και έχουν συνέχεια στο χώρο και το χρόνο. Την ίδια στιγμή

υπάρχουν αρκετές λογικές διαδικασίες που δεν ισχύουν σε παγκόσμιο επίπεδο. Για παράδειγμα θα αναφέρουμε τις προϋποθέσεις και προτάσεις με τις οποίες ειδικά «ένας» άνθρωπος αιτιολογεί, ακόμα θα μπορούσαν να αναφερθούν οι αναλογίες και τα ειδικά μοντέλα που χρησιμοποιούνται για να ερμηνεύσουν έννοιες και καταστάσεις ή κατηγορίες ή ειδικές ταξινομήσεις για τον προσδιορισμό αντικειμένων και φαινομένων σε ενιαία σύνολα, οι τύποι των ιδιοτήτων, που θεωρούνται ότι ασκούν εξουσία στον άνθρωπο, πχ η διαίσθηση, η ενδοσκόπηση, η «έξωθεν» παρατήρηση, η γραπτή απόδειξη, οι προφητείες, οι μαντείες.

Η όψη της πραγματικότητας που δημιουργούμε είναι προϊόν και της παγκόσμιας και της μη παγκόσμιας λογικής διαδικασίας, επειδή όμως δεν είναι όλες οι λογικές διαδικασίες παγκόσμιες, χρειαζόμαστε και την έννοια της διϊσταμένης λογικότητας για να ερμηνεύσουμε τη δημιουργία διαφορετικών σκέψεων, γεγονός το οποίο δεν μπορούμε να αγνοούμε πλέον στα περιβαλλοντικά θέματα. Αλλά όλη αυτή η διαδικασία είναι μία κοινωνική διεργασία με αρχή και τέλος, αίτιο και αποτέλεσμα, συνεπώς η υπόθεση «περιβάλλον» υπόκειται σε όλες αυτές τις κοινωνικές διεργασίες και δεν είναι δυνατόν η θεσμοθέτηση της προστασίας του να διαχωρίζεται και να λειτουργεί έξω από αυτά τα ερμηνευτικά κοινωνικά πλαίσια, σύμφωνα με την άποψη του Σβέντερ.

Αυτό που ξεχωρίζει και διαφοροποιεί τις πολυάριθμες κουλτούρες, τις διαφορετικές πολιτισμικές συγκροτήσεις, δεν είναι η κατηγοριοποίηση των τρόπων σκέψης αλλά το περιεχόμενο αυτών των τρόπων: «...για αυτούς που συμμετέχουν στις πολιτισμικές συγκροτήσεις, όλες αυτές οι κατηγορίες σκέψης δεν μοιάζουν να είναι κοινωνικά παράγωγα αλλά βασικές και αμετάβλητες θέσεις. Όσο πιο συχνά αυτές οι κατηγορίες σκέψης ορίζονται σαν φυσικά και όχι σαν κοινωνικά προϊόντα, η ίδια η επιστημολογία μετατρέπεται σε μέθοδο απόκρυψης της αντίληψης της κοινωνικής επιταγής. Η πείρα, η αντίληψή μας, οι ερμηνείες μας, βοηθούν στην επικύρωση της συνθήκης που καθορίζει την έννοια και την αντίληψη που έχουμε για την πραγματικότητα», όπως αναφέρει ο Τώσινγκ το 1980 στο έργο του «The Devil and Commodity Fetishism in South America», «Ο Δαίμονας και η Εμπορευματική Δεισιδαιμονία στην Νότια Αμερική». «...Για αυτό η δική μας πραγματικότητα πολλές φορές είναι

αντιδιαμετρική σε τοποθέτηση με την πραγματικότητα του ανθρώπου δίπλα μας...».[6]

Ο Τώσινγκ τοποθετεί την αντίθεση μεταξύ των καπιταλιστικών και μετακαπιταλιστικών κοινωνιών σε μία βάση θετικών και αρνητικών αναλογιών. Τον απασχόλησε έντονα αυτό που ο ίδιος ονόμασε «βάπτισμα του χρήματος» στις σχηματισμένες κοινωνίες, όπου οι αξίες χρήσης αντικαταστάθηκαν βίαια από τις αξίες ανταλλαγής. Σε αυτές τις κοινωνίες η καταστροφή της φύσης υπονοεί και μείωση της παραγωγικής δυνατότητας. Στο ίδιο έργο του «The Devil and Commodity Fetishism in South America»,[7] ο Τώσινγκ συζητά τον τρόπο με τον οποίο οι ιθαγενείς, στα όρια της αγοραστικής οικονομίας, προσπαθούν να αντιληφθούν τις αρχές του βιομηχανικού καπιταλισμού. Ακόμη και αυτή η ίδια η παραγωγή των εμπορευμάτων φαίνεται αφύσικη σε αυτούς τους ανθρώπους, που κάνουν για πρώτη φορά τη γνωριμία αυτού του συστήματος. Η επίδραση του καπιταλισμού φέρνει τις αναπτυσσόμενες χώρες στην κόψη του ξυραφιού. «...Το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι σε αυτούς τους πολιτισμούς είναι ο τρόπος με τον οποίο θα πρέπει να εξηγήσουν και να υλοποιήσουν την αντιστροφή των φυσικών αναλογιών, όταν η ξενόφερτη εμπειρία τους διδάσκει, ότι η παραγωγή μπορεί να διατηρηθεί και να αυξηθεί μόνο μέσα στη σφαίρα της καπιταλιστικής παραγωγής...».[8]

Το συμπέρασμα της μελέτης του Τώσινγκ είναι ότι η μεταφορά των αξιών χρήσης, σε αξίες ανταλλαγής, μία μεταφορά που αποτελεί «αφύσικη οδό» για τη φύση, έχει πείσει τους συμμετέχοντες σε αυτήν, ότι οι καπιταλιστικές σχέσεις έχουν ανάγκη της «βοήθειας του κακού». Οι ιθαγενείς των αγνών περιοχών οι οποίοι σύρθηκαν και ενσωματώθηκαν στα καπιταλιστικά συστήματα, βιώνουν την διαδικασία σαν καταναγκαστικό έργο, από το οποίο δεν έχουν διέξοδο. Αυτή η άποψη αποτελεί τη βάση αρκετών βιοκεντρικών θεωριών, όπως θα αναλυθεί στα επόμενα κεφάλαια. Σε σχέση όμως με την αντικατάσταση των αξιών χρήσης από τις αξίες ανταλλαγής, θα πρέπει να αναφέρει κανείς το αποτέλεσμα που είχε αυτή η διαδικασία για το περιβάλλον. Όταν μιλάμε για αξίες χρήσης, αυτό σημαίνει ότι τα δέντρα αντιπροσωπεύουν τα υλικά για το χτίσιμο κατοικιών και για τη θέρμανσή τους, το χώμα αντιπροσωπεύει την τροφή, τα άγρια φυτά τα φάρμακα κτλ. Από τη στιγμή όμως που τα εμπορεύματα παράγονται για ανταλλαγές στις καπιταλιστικές οικονομίες, μία καινούργια νομισματική αξία τα σφραγίζει και η φύση έτσι αποκτά την έννοια της «παραγωγής χρήματος». Για

να γίνει κατανοητό θα χρησιμοποιήσουμε το παράδειγμα του ρινόκερου στην Αφρική, ο οποίος θεωρείται σπάνιο άγριο ζώο. Το δέρμα του αποτελούσε πάντοτε στην περιοχή της Αφρικής το πρώτο υλικό κατασκευής κατοικίας, γιατί είναι αδιάβροχο. Κυνηγούσαν λοιπόν τους ρινόκερους, όταν επρόκειτο να φτιάξουν τα σπίτια τους και αδιαφορούσαν για αυτό το κυνήγι μόλις τελείωναν τις κατασκευές. Τη στιγμή που οι παρθένες περιοχές της Αφρικής ενσωματώθηκαν στην παγκόσμια οικονομία, ο ρινόκερος μετατράπηκε σε εμπόρευμα υψηλής αξίας, σαν αποτέλεσμα της ζήτησης του κέρατος του στις Ασιατικές αγορές, δηλαδή ο ρινόκερος συμβόλιζε πλέον χρήματα όχι κατοικίες και έτσι το ζώο οδηγήθηκε σε εξαφάνιση.

6.6 ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ - ΤΥΦΛΕΣ ΔΕΣΜΕΥΣΕΙΣ

Αναφερθήκαμε στην Δυτική Επιστήμη και στην επιρροή της στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής γνώσης. Για να καταλήξουμε στη νομιμότητα και δύναμη της Δυτικής Επιστήμης στην περιβαλλοντική μας γνώση πρέπει να τη συγκρίνουμε με άλλους τύπους γνώσης, να αναλύσουμε την εθνοκεντρικότητά της και να αντιληφθούμε ότι και η Δυτική Επιστήμη είναι ένας τύπος γνώσης μεταξύ των άλλων, με όρια στην παγκόσμια ηγεμονία της. Είναι επίσης σημαντικό να αντιληφθούμε τη διαδικασία με την οποία η επιστημονική γνώση μεταφράζεται καθημερινά σε κοινή λογική και μας οδηγεί στις «τυφλές δεσμεύσεις».

Αποτελεί πλέον συνηθισμένο και καθημερινό φαινόμενο, η περιβαλλοντική διαχείριση να ακολουθεί στην οργάνωση της προστασίας του περιβάλλοντος ορισμένες επιστημονικές αρχές, γιατί οι άνθρωποι που έχουν λάβει την εξουσιοδότηση να διαχειριστούν περιβαλλοντικά προβλήματα, πιστεύουν ότι υπάρχει ένα αντικειμενικό σώμα γνώσης, το οποίο περιβάλλει τις ενέργειές τους με εγκυρότητα και αποτελεί ουσιαστικά βοήθεια στον προγραμματισμό τους.

Όμως, ποιά είναι η αξία της πειστικότητας αυτών των ισχυρισμών; Υπάρχει αντικειμενική γνώση και ποιά είναι αυτή, υπάρχει επιστημονική βεβαιότητα στα περιβαλλοντικά θέματα; Η επιστημονική αντίληψη του περιβάλλοντος συγκρίνεται με αυτήν της λαϊκής βάσης; Ειδικότερα δε,

υπάρχουν πολιτιστικές προϋποθέσεις στην επιστημονική γνώση για το περιβάλλον, για παράδειγμα στις αναπτυσσόμενες χώρες του Νότου;

Από τις προηγούμενες αναφορές μας δεν αποδεικνύεται η ύπαρξη αντικειμενικής γνώσης για το περιβάλλον και αυτό αποτελεί την κυριότερη δυσκολία στην Νομοθετική και Συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας του.

Το πρώτο σημείο που θα πρέπει να τονίσουμε είναι ότι η περιβαλλοντική μας γνώση ξετυλίγεται με τον τρόπο που αρχίζουμε να συζητάμε για το περιβάλλον, με τον τρόπο που σκεπτόμαστε και επικοινωνούμε. Αν πιστεύουμε ότι η φύση υπάρχει ξεχωριστά από εμάς, το εκφράζουμε ακόμη και στις απλούστερες αναφορές μας σε αυτό. Πόσες φορές όταν συζητάμε για το περιβάλλον έχουμε αποδεχθεί ότι υπάρχουν και άλλες απόψεις, απόλυτα δικαιολογημένες στα κοινωνικά τους πλαίσια;

Η μεθοδολογία που οδηγεί στην εξερεύνηση της περιβαλλοντικής διαχείρισης είναι τα οικονομικά. Τα νεοκλασσικά οικονομικά μπορούν να ποσοστοποιήσουν, να προβλέψουν και να περιγράψουν τις λύσεις για τα περιβαλλοντικά προβλήματα. Σύμφωνα όμως με την άποψη του Ρέντκλιφτ[9] (1991), η θέση των οικονομολόγων η οποία αφορά την οικονομική διαχείριση και την ένταξή της στις κοινωνικές επιστήμες είναι ασταθής και ελαττωματική.

Το κεντρικό χαρακτηριστικό της μοντέρνας σύνθετης κοινωνίας σαν τη δική μας, είναι η διαδικασία με την οποία συγκροτηθήκαμε σε κοινωνίες, μέσα από μαζικές τεχνολογικές, θεσμικές και οργανικές δεσμεύσεις, πολύ μακριά από τις διαδικασίες της δημόσιας και κοινής απόφασης, όσο κι αν σε πρώτη φάση δεν το αντιλαμβανόμαστε. Σκεφθείτε το αυτοκίνητο, το τηλέφωνο, τα εντομοκτόνα ή τον ηλεκτρισμό. Σε τι ποσοστό θα προσδιορίζατε τη δική σας συμμετοχή στην απόφαση ότι αυτά και όχι κάτι άλλο θα βελτίωναν τη δική σας ζωή αλλά και του κοινωνικού συνόλου; Για κανένα απο αυτά δεν έγινε επιλογή μέσα από συλλογική διαδικασία επιλογής. Κι όμως όλα αυτά αποτελούν «δεσμεύσεις» για τις οποίες δεν ζητήθηκε η κοινωνική εκτίμηση και κατέληξαν να είναι **«τυφλές δεσμεύσεις»**, χωρίς την κοινωνική συμμετοχή, χωρίς την ρεαλιστική ή υποτυπώδη εκτίμηση από την πλατύτερη δυναμική των κοινωνικών συνθέσεων.

Βρεθήκαμε λοιπόν μπροστά σε αλλαγές. Βρισκόμαστε ή θα βρεθούμε στο μέλλον μπροστά σε αλλαγές. Η φύση και η ταχύτητα αυτών των αλλαγών στις κοινωνίες όπως η δική μας είναι τόσο δυνατή και μεγάλη, ώστε εγκαθίστανται και εισχωρούν σε βάθος στις δραστηριότητες μας, χωρίς δυνατότητα αντίδρασης. **Η διαδικασία αυτή της εισχώρησης των «τυφλών δεσμεύσεων», δηλαδή μίας δεδομένης νομοθεσίας, που επιβάλλεται από την τεχνολογία, επιτρέπει στην τυπική Βουλή και στην Εκτελεστική εξουσία να λειτουργούν οριακά. Μερικά από τα πλέον αποφασιστικά χαρακτηριστικά της κοινωνίας μας γεννιόνται με αυτό τον τρόπο, με την παθητική αποδοχή των «τυφλών δεσμεύσεων»,** όπως αναφέρει ο Γουίννερ το 1989, στο έργο του «Στρατηγική και Περιβάλλον».[10]

Οι δεσμεύσεις όμως αυτές, μετατρέπονται σε κοινωνικές, καθώς σαν νεωτερισμοί μας κυριεύουν. Για παράδειγμα οι δορυφόροι, το αντισυλληπτικό χάπι, το πλυντήριο, δημιουργούν σαν συνδυασμοί την κοινωνική μας ταυτότητα και την εξάρτησή μας από όλα αυτά, εξάρτηση που φθάνει να μας αποδυναμώνει, να μας απογυμνώνει και μόνο στη σκέψη ότι αύριο θα μπορούσαν να σταματήσουν να υπάρχουν. Βυθιζόμαστε λοιπόν σε αυτή την εξάρτηση όλο και περισσότερο. Παρά την αρνητική τους πλευρά, είναι μία διαδικασία που παραμένει ενδιαφέρουσα και παρέχει νέες ευκαιρίες, αν κρατάμε τη δύναμη να επιλέγουμε και αυτή τη δύναμη να επιλέγουμε την αποκτούμε τη στιγμή που φωτίζουμε την ύπαρξη αυτών των δεσμεύσεων.

Αν μεταφερθούμε τώρα στα θέματα του περιβάλλοντος, θα βλέπαμε πλέον καθαρά, ότι τη δύναμη να επιλέγουμε σε κάθε δραστηριότητά μας ό,τι είναι φιλικό στο περιβάλλον, μας την δίνει η γνώση που ερμηνεύει τις «τυφλές μας δεσμεύσεις». Για παράδειγμα, τί είναι εκείνο που μας υποχρεώνει να χρησιμοποιούμε οπωσδήποτε τόνους πλαστικές σακούλες; **Όταν το «γιατί», μας είναι πλέον αντιληπτό και οι επιλογές μας αυτονόητες, τότε έχουμε ξεκινήσει στον δρόμο της Βιοκινητικής θεωρίας.**

Μέχρι τώρα όμως, όσα αναφέραμε αφορούν το ατομικό επίπεδο περισσότερο. Τι συμβαίνει και πώς λειτουργεί η γραφειοκρατική δύναμη απέναντι στις «τυφλές δεσμεύσεις», πώς λειτουργεί το κράτος;

Η διαδικασία της ανάπτυξης της βιομηχανίας της Ευρωπαϊκής Κοινότητας μετά την συντεχνιακή και σωματειακή ολοκλήρωση του 1992, έδωσε μεγαλύτερη ώθηση στη διαδικασία των «τυφλών δεσμεύσεων». Περισσότερο

από άλλοτε, τεχνολογίες αρκετά πολύπλοκες, των οποίων η ανάπτυξη εκ των πραγμάτων απεδείχθη κεφαλαιοκρατική, προωθούνται καθημερινά και διευκολύνονται να επιβληθούν. Ο κοινωνικός έλεγχος είναι απόλυτα ανύπαρκτος. Ένας κύκλος επιστημόνων ασχολείται με την ενημέρωση των πολιτικών προσώπων, για όλες αυτές τις δεσμεύσεις, που θεωρούνται το διαβατήριο προς την επιτυχία για κάθε κυβέρνηση. Γύρω λοιπόν από τα πρόσωπα της εξουσίας βρίσκονται σε διαρκή λειτουργία μηχανισμοί, οι οποίοι επιτρέπουν σε αυτές τις διαδικασίες να προχωρούν ανενόχλητες. Το αποτέλεσμα είναι η δημιουργία περίεργων καταστάσεων, όσον αφορά τις σχέσεις μας με το εκλεγόμενο νομοθετικό σώμα και τις κυβερνήσεις, που τρέχουν γύρω από νεώτερες σε νεώτερες τεχνολογίες και τα σχετικά μοντέλα των συντεχνιακών δεσμεύσεων των πολυεθνικών διοικήσεων.

Αυτές οι ίδιες οι διαδικασίες, που εμείς θεωρούμε πολιτισμικές δημιουργίες, εφαρμόζουν οι ίδιες τις δικές τους πιέσεις προς τα άτομα και τα σύνολα τις κοινωνίας μας. Νοιώθουμε να θέλουμε να ελέγξουμε την τροχιά αυτών των δεσμεύσεων και το αναθέτουμε ή επαναπαυόμαστε ότι το έχουμε οι ίδιοι αναθέσει σε επιτροπές και στην Δημοκρατική Βουλή. Ουσιαστικά όμως οι δεσμεύσεις βρίσκονται έξω από τα πλαίσια της ορθόδοξης πολιτείας και αν ακόμη καταφέραμε να υπάρχει έλεγχος από συμβουλευτικές επιτροπές, η δύναμη αυτών των δεσμεύσεων είναι τόσο ισχυρή, ώστε κανείς δεν μπορεί, δεν γνωρίζει και δεν τολμάει να προτείνει κάτι έξω από τα όρια της παντοδυναμίας τους.

Τον ίδιο δρόμο τείνει να ακολουθήσει και η περιβαλλοντική υπόθεση. Και εδώ όπως και σε ορισμένους τομείς της κοινωνίας, οι «τυφλές δεσμεύσεις» έχουν οδηγήσει σε ένα κύκλο συνεχών ανεξέλεγκτων επιστημονικών πειραματισμών και έχουν μετατρέψει την κοινωνία και τον πλανήτη ολόκληρο σε πειραματικό εργαστήριο. Η κατάρτιση και η γνώση είναι τα μόνα όπλα μας, με στόχο την οργάνωση, που δεν αγνοεί τον άνθρωπο, τις πολλαπλές και διϊστάμενες λογικές που συνθέτουν τις κοινωνίες μας.

Στον τομέα των τοξικών αποβλήτων και αγροχημικών, στον τομέα της πυρηνικής ενέργειας ή της δέσμευσης στα απολιθωματικά πετρέλαια, που οδηγούν σε σφαιρική κλιματική αλλαγή, έχει αρχίσει να αποτελεί πλέον συνείδηση η ανάγκη για απεξάρτηση από τις δεσμεύσεις. Οι περιβαλλοντικές οργανώσεις έχουν συμβάλει σε αυτό, όταν βαδίζουν με δεδομένα έρευνας,

μελέτης και γνώσης, με πλουραλισμό στις θέσεις και καταστάσεις του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος, λαμβάνοντας υπόψη τις τοπικές ιδιομορφίες που αφορούν το έμψυχο και το άψυχο υλικό. «...Οι τυφλές δεσμεύσεις αποτελούν την μεγαλύτερη ποικιλία θεσμικών και τεχνολογικών προσταγών, στις οποίες η μοντέρνα Ευρωπαϊκή κοινωνία δεσμεύτηκε χωρίς διέξοδο στους νόμους και την δημοκρατική αποφασιστική διαδικασία. Και παραμένουν κοινωνικές δεσμεύσεις χωρίς να έχει εκτιμηθεί η ευρύτερη επίδρασή τους στο κοινωνικό σύνολο...», όπως αναφέρει ο Ρόμπιν Γκρόβ Γουάιτ[11] το 1991, στο έργο του «Blind Commitments», «Τυφλές Δεσμεύσεις».

6.7 ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΓΝΩΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Ένα από τα θέματα που συζητούνται έντονα, σχετικά με το περιβάλλον είναι οι αβεβαιότητες. Συχνά υπάρχει σύγχυση μεταξύ των επιστημόνων, των πολιτικών και των οργάνων του δημοσίου για τα εξής θέματα:

1. Ποιά είναι τα όρια της επιστημονικής γνώσης για το περιβάλλον;
2. Ποιά είναι τα όρια αυτής της ίδιας της περιβαλλοντικής επιστήμης;

Τα όρια της επιστήμης συνδέονται με τις δεσμεύσεις της κοινωνίας μας και τα μοντέλα που δημιουργούν, σύμφωνα με τον Γουάϊν[12] (1991), ο οποίος διακρίνει μεταξύ της πολύ περιορισμένης ατζέντας καθορισμένων αβεβαιοτήτων, που συνθέτουν την επιστημονική μας γνώση και της ανεπάρκειας του γνωστικού πλαισίου που μερικές φορές μεγενθύνεται.

Αναφερόμαστε σε κινδύνους λάθους όταν η συμπεριφορά του συστήματος είναι γνωστή και τα ποικιλόμορφα αποτελέσματα είναι καθορισμένα, η δε ποσοστική τους μέτρηση είναι δεδομένη, μετά από την ανάλυση της δομής των μηχανισμών και πιθανοτήτων που τα προκαλούν.

Μιλάμε για αβεβαιότητες, όταν γνωρίζουμε τις παραμέτρους τους συστήματος αλλά μας είναι άγνωστες οι πιθανότητες, τις οποίες δεν μπορούμε να μετρήσουμε. Αυτές οι αβεβαιότητες περιλαμβάνονται στην ανάλυση και τουλάχιστον γνωρίζουμε την ύπαρξή τους.

Η άγνοια δηλώνει την αδυναμία μας να αναγνωρίσουμε κάποιο σύστημα. Είναι χαρακτηριστικό όχι τόσο της γνώσης, όσο της σχέσης μεταξύ

της γνώσης και των δεσμεύσεων που βασίζονται σε αυτήν από κοινωνικά, τεχνολογικά και οικονομικά πειράματα.

Επειδή η έννοια της άγνοιας, είναι η πλέον αφηρημένη σε σχέση με τον κίνδυνο και τις αβεβαιότητες, θα αναφερθούμε σε ένα παράδειγμα: Μετά το ατύχημα του Τσερνόμπιλ (Chernobyl) το Μάϊο του 1989, το ραδιενεργό σύννεφο πέρασε και κατέληξε στο χώμα και τα φυτά. Παρά τις διαβεβαιώσεις ότι δεν θα υπήρχαν παρενέργειες, λίγους μήνες αργότερα στην Αγγλία απαγορεύθηκε η πώληση των αμνοεριφίων, τα οποία και θανατώθηκαν στις περιοχές της Κούμπρια - Νόρθγουέϊλς (Cumbria), (Northwales). Τί συνέβη; Οι επιστήμονες έκαναν ένα τεράστιο λάθος, υπολογίζοντας τη συμπεριφορά του ραδιενεργού Κέσιου σε αργιλλικό έδαφος, ενώ η συγκεκριμένη περιοχή είχε έδαφος ασβεστώδες. Το Κέσιο όπως ανέμεναν, θα έφευγε μόλις ξεπλένονταν από τα φυτά αλλά πέντε χρόνια αργότερα οι φάρμες στην περιοχή ήταν μολυσμένες. Η απομάκρυνση του Κέσιου είχε προβλεφθεί σε αργιλλικό έδαφος, ενώ στα υψήπεδα το Κέσιο παρέμενε ενεργό και ανακυκλωνόταν στην τροφική αλυσίδα.

Πρέπει να αναγνωρισθεί ότι αυτό το επιστημονικό λάθος, το οποίο πήρε μεγάλη δημοσιότητα, ουσιαστικά ακολούθησε την συνήθη επιστημονική πρακτική. Οι επιστήμονες παρακολούθησαν τη συμπεριφορά του στοιχείου κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες. Μετά τις παρατηρήσεις των νέων δεδομένων, τα μοντέλα αναδομήθηκαν, προσαρμόστηκαν ανάλογα και οι προβλέψεις επανεξετάστηκαν, αφού πιστοποιήθηκαν οι σημαντικές διαφορές. Αυτό το παράδειγμα φωτίζει ένα ενδιαφέρον σημείο για την επιστημονική γνώση, άγνωστο στο πλατύ κοινό, το οποίο πιστεύει ότι η επιστήμη έχει την απόλυτη γνώση.

Η κλασσική άποψη θεωρεί, ότι η επιστημονική γνώση και μέθοδος επιδιώκει και αγκαλιάζει με ενθουσιασμό τις αβεβαιότητες. Αυτό σύμφωνα με τη θέση του Μπράϊαν Γουάιν[13] (1991), αποδιοργανώνει την επιστήμη και θα ήταν πιο σωστό να αναφέρουμε ότι η επιστημονική γνώση δίνει εξέχουσα προσοχή σε περιορισμένο αριθμό αβεβαιοτήτων, αφήνοντας αθέατες μία σειρά άλλες, ειδικά όσες αφορούν τις οριακές υποθέσεις νέων κατευθύνσεων, οι οποίες θα έπρεπε να προστεθούν στο πλαίσιο των γνώσεων που ήδη υπάρχουν.

Η γνώση ότι η επιστήμη εμπερικλείει «άγνοια», θα μπορούσε να επηρεάζει ή όχι, τη χρήση των επιστημονικών συμβουλών και απόψεων από τους πολιτικούς; Η πραγματικότητα έχει αποδείξει ότι δεν επηρεάζονται

καθόλου και εξακολουθούν να στηρίζονται στην επιστήμη για να υποστηρίξουν την νομιμότητα της πολιτικής που ακολουθούν. Όλες οι επιστήμες έχουν τεθεί στην υπηρεσία της νομιμοποίησης των πολιτικών που ακολουθούν οι κυβερνήσεις, σε παγκόσμια κλίμακα. Είναι όμως απαραίτητο η υπάρχουσα άγνοια στην επιστήμη, να γίνει αντιληπτή από τον κόσμο. Τότε θα αποκτήσουν βαρύτητα οι διαβεβαιώσεις, ότι τα περιβαλλοντικά προβλήματα είναι δυνατόν να λυθούν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο. Τότε θα γίνει αποδεκτό, ότι εξαιτίας της έλλειψης κάποιου εναλλακτικού τρόπου έρευνας ο οποίος λειτουργεί σε αλάθητο πλαίσιο, ο κόσμος θα μπορεί να ακολουθήσει το συλλογισμό της επιστήμης και να τοποθετείται σε κάθε θέμα, γνωρίζοντας ότι πιθανόν αυτή η τοποθέτηση να είναι μόνο κάποια πλευρά του συνολικού συστήματος. Αυτό θα μπορούσε να εκτονώσει τις εξάρσεις και τους φανατισμούς, που σε καμμία περίπτωση δεν λειτουργούν «υπέρ» της περιβαλλοντικής υπόθεσης.

Η περιβαλλοντική διαχείριση έχει αρχίσει να θεωρείται σαν το σημείο σύγκλισης των αξιών μας. Όλες οι οργανώσεις ζητούν τη λήψη μέτρων δια μέσου συμφωνημένων διαδικασιών, συμπεριλαμβανομένης και της καλύτερης διαχείρισης, ειδικά σε όποιο πρόβλημα θεωρείται επείγον και άμεσης προτεραιότητας.

Αντίθετα ο Μάικ Χέιλς,[14] (1986), ισχυρίζεται ότι πολλές από τις αξίες που μοιραζόμαστε, συχνά δεν είναι ξεκάθαρα αξίες αλλά μας επιβάλλονται, σχηματισμένες από τους κρατούντες. Η μάχη λοιπόν για το περιβάλλον είναι η μάχη μεταξύ των αξιών και εκείνων που μας επιβάλλονται ως αξίες και οι οποίες δεν είναι παράγωγα κοινωνικών, κατά την ουσία, διαδικασιών.

6.8 ΤΑ ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Τα έθιμα είναι αυτά που καθορίζουν την συστηματική ενότητα των ατομικών πράξεων των κοινωνικών ομάδων. Υπάρχουν, όταν επικρατεί μία κοινά παραδεδεγμένη άποψη, η οποία οδηγεί στον προσανατολισμό και καθορισμό της κοινωνικής συμπεριφοράς. Έτσι η λογική της έννοιας «έθιμο» είναι η λογική της έννοιας «παράδοση». Το χαρακτηριστικό γνώρισμα της παράδοσης βρίσκεται στην αμετάβλητη δομή της και τα έθιμα είναι σύνολο γεγονότων που έχουν κατασταλάξει και η ύπαρξή τους, όπως και το αμετάβλητο της δομής τους ελέγχεται από αυτόματους μηχανισμούς - διαχειριστές της

διαδικασίας μέσα στην ίδια την κοινωνία. Άσχετα με την τυπική τους θέση στην κοινωνία, οι περισσότεροι άνθρωποι που αναμιγνύονται στη διαδικασία της παραγωγής των εθίμων, δεν είναι ουσιαστικά διαχειριστές αλλά διαχειριζόμενοι.

Με την γρήγορη αλλαγή της οικονομίας, της τεχνολογίας και του πολιτισμού, διαγράφεται ο κίνδυνος της αδυναμίας των διαχειριστών-διαχειριζομένων, να ελέγξουν αποτελεσματικά τους οργανισμούς που δημιούργησαν. Αναγνωρίζοντας αυτή την αδυναμία, πρέπει να οδηγηθούν σε στρατηγικές οι οποίες θα προτείνουν νέες αξίες και θα βοηθήσουν την ειρηνική συνύπαρξη των κυβερνήσεων, των εμπορικών ενώσεων και των επιχειρησιακών οργανισμών.

Η σχέση της επιστημονικής γνώσης και της δημόσιας αντίληψης ούτως ή άλλως είναι σύνθετη. Το κοινό κατάφερε να προσαρμόσει όσα έμαθε για την αλλαγή του κλίματος, στις υπάρχουσες αντιλήψεις συγγενών θεμάτων. Αυτή η διαδικασία έχει ενδιαφέρον και θεωρείται παράδειγμα για τον τρόπο, με τον οποίο οι πολιτισμοί αφομοιώνουν νέες πληροφορίες και πρακτικές, μία διαδικασία που καταλήγει πάντοτε στην στήριξη των ποικίλων πολιτικών απόψεων.

Για να γίνουν όλα αυτά κατανοητά θα χρησιμοποιήσουμε το παράδειγμα της παγκόσμιας θερμότητας, όπως έχει ενσωματωθεί στις υπάρχουσες έννοιες. Αν ζητήσουμε από διάφορα άτομα, να απαντήσουν σε ερωτήσεις σχετικά με το πώς αντιλαμβάνονται τον «καιρό» και στη συνέχεια ρωτήσουμε, τί έχουν ακούσει ή γνωρίζουν για το «φαινόμενο του θερμοκηπίου», το μεγαλύτερο ποσοστό θα μας απαντήσει ότι έχει ακούσει σχετικά και δεν αγνοεί το θέμα. Σύμφωνα με τα στοιχεία που προέκυψαν σε παρόμοια έρευνα του Κέμπτον[15] (1991), οι απαντήσεις στο ερώτημα, «τί έχετε ακούσει για το φαινόμενο του θερμοκηπίου», σε ποσοστό 79%, ήταν σε αντίθεση με το επιστημονικό μοντέλο στην ουσία του.Οι περισσότεροι όμως επαναλάμβαναν κάποιους επιστημονικούς όρους, που συνθέτουν το μοντέλο, όπως για παράδειγμα, τη μείωση του όζοντος στην στρατόσφαιρα, την μόλυνση του αέρα στην τροπόσφαιρα, τη φυτική φωτοσύνθεση και τις εποχιακές και γεωγραφικές μεταβολές και αποκλίσεις της θερμοκρασίας. Άνθρωποι αναλφάβητοι, ήταν δυνατόν να μιλούν για τη μείωση του όζοντος στην στρατόσφαιρα, προσθέτοντας στο λεξιλόγιό τους πλήθος επιστημονικών όρων.

Η διαδικασία αυτή είναι η κινητήρια δύναμη κάθε πολιτισμικής αλλαγής. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, θα προκύψει η αλλαγή στην περιβαλλοντική μας σκέψη και τοποθέτηση. Οι άσκοπες όμως θυσίες δεν ωφελούν το περιβάλλον. Ποιός θα συγκρατήσει το μένος των κοινωνικών ομάδων, όταν κάθε φορά θα αποδεικνύεται «η θυσία» τους άσκοπη, όταν θα αρχίσει να λειτουργεί αθροιστικά και θα επαναλαμβάνεται η ίδια απογοήτευση; Το αποτέλεσμα θα είναι η κοινωνική αναταραχή σε επικίνδυνα όρια. Για όλα αυτά είναι επιτακτική η ανάγκη, να λειτουργήσει το Σύνταγμα, στην υπόθεση του περιβάλλοντος πλέον, σαν προστατευτική ομπρέλλα για την νομοθεσία, τη διοίκηση, τις κοινωνικές ομάδες, την κοινωνική ειρήνη.

6.9 ΓΝΩΣΗ - ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η επαγγελματική γνώση του περιβάλλοντος διαφέρει πολύ από τη γνώση των απλών ανθρώπων, όπως είδαμε στο παράδειγμα των διαφορετικών τρόπων σκέψης, στο οποίο συγκρίνεται η σκέψη των βιολόγων, των οικονομολόγων και η σκέψη των απλών ανθρώπων. Βλέπουμε ότι η δομή της σκέψης είναι διαφορετική σε κάθε περίπτωση, γιατί κάθε ομάδα προσδίδει διαφορετικό βάρος στην ανάπτυξη και τους περιβαλλοντικούς στόχους.

Η αναπαραγωγή της κοινωνίας υπό την επίδραση των ενεργών παραγόντων, μεταβάλλει την ποσοτική και ποιοτική της σύνθεση και επαναλαμβάνεται μέσα από την ίδια διαδικασία. Όμως δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που η αναπαραγωγή της διακόπτεται κάτω από ορισμένες συνθήκες, που αξίζει να ερευνηθούν. Οι συνθήκες αυτές που τείνουν να επηρεάσουν το επίπεδο και τη φύση της αντίληψης των δρόντων προσώπων - ατόμων και συνόλων, περικλείουν τους εξής παράγοντες:

1. Τη σημασία της αυτογνωσίας των δρόντων προσώπων-ατόμων για την κοινωνική τους δύναμη και θέση.
2. Την επίγνωση των σχέσεων δημιουργίας της γνώσης.
3. Τις συνθήκες που σχετίζονται με την αξία των «πιστεύω» και των αξιώσεων τους που εκλαμβάνονται ως γνώση.
4. Τους παράγοντες που σχετίζονται με την σημασία της διάδοσης της παρεχόμενης γνώσης.

Το γεγονός ότι οι δρώντες παράγοντες κινούνται μέσα σε τοπικά πλαίσια, περιορίζει τη γνώση που έχουν για εκείνα τα πλαίσια τα οποία δεν βιώνουν και συνεπώς δεν έχουν άμεση εμπειρία. Όμως όλοι οι κοινωνικά δρώντες παράγοντες, γνωρίζουν περισσότερα από όσα βιώνουν, ενώ οι παράγοντες που η ζωή τους εγκλωβίζεται αυστηρά σε ένα τρόπο ζωής, μπορεί να ξέρουν πολύ λιγότερα για τη ζωή των άλλων -αυτό δεν οδηγεί σε διαχωρισμό του τόπου- οδηγεί όμως σε διαχωρισμό κοινωνικών ομάδων, όπου για παράδειγμα η ελίτ μίας κοινωνίας μπορεί να γνωρίζει ελάχιστα για τη ζωή των άλλων ομάδων ή και το αντίθετο. Ο καθημερινός διάλογος και η επαφή, είναι οι μόνοι καταλύτες των διαχωριστικών αυτών ορίων μεταξύ των ομάδων και οδηγεί σε υγιείς κοινωνίες. Η συζήτηση καλής θέλησης επηρεάζει όλα τα επίπεδα της κοινωνίας και δημιουργεί θετικό πλαίσιο για τις «εκατέρωθεν» μεταλλακτικές διαδικασίες σύμφωνα με τη θέση του Γκίντενς.[16]

Με ποιά όμως αντίληψη της γνώσης για τα χαρακτηριστικά του κοινωνικού συστήματος, τα ποιητικά αίτια παράγουν και αναπαράγουν τη δράση τους; Ας υποθέσουμε ότι η γνώση εξισώνεται με την αξία της ενημέρωσης, όχι της «πίστης», που αποτελεί τη μία όψη της ικανότητας για γνώση. Δεν είναι σωστό να θεωρήσουμε την πρακτική συνείδηση σαν αποτέλεσμα της προϋπόθεσης «πίστης» κάποιων παραγόντων του κοινωνικού συνόλου, παρόλο ότι η πρακτική συνείδηση που προκύπτει από την πίστη των δρώντων παραγόντων, βοηθάει στο να σχηματοποιούνται κάποιες γνώσεις.

Η πρακτική συνείδηση προϋποθέτει τη γνώση κανόνων και τακτικών με τους οποίους κτίζεται καθημερινά και ξανακτίζεται, περνώντας από τόπο σε τόπο με το χρόνο, το «κοινωνικό γίγνεσθαι». Οι κοινωνικοί παράγοντες ίσως δεν έχουν σαφή αντίληψη για την ουσία αυτών των κανόνων και των τακτικών και πολλές φορές, οι απόψεις τους βασίζονται σε συνεχείς ανακρίβειες. Για να υπάρχει όμως συνέχεια της κοινωνικής ζωής πρέπει οι πιο πολλοί παράγοντες να έχουν σωστή γνώση και αντίληψη τον περισσότερο καιρό, δηλαδή να ξέρουν τί κάνουν και να επικοινωνούν διαμέσου της γνώσης τους με τους άλλους.

Η ικανότητα γνώσης ενσωματώνεται στις πρακτικές δραστηριότητες, που δημιουργούν την καθημερινή ζωή, σαν συστατικό χαρακτηριστικό του κοινωνικού συνόλου, το οποίο ήδη βρίσκεται μαζί με την εξουσιαστική δομή του σε ένα επίπεδο γνώσης, στην οποία εμπεριέχεται και η γνώση της φύσης. Οι δρώντες παράγοντες δοκιμάζονται, ως προς το τί γνωρίζουν και ως προς το πώς

θα οδηγήσουν τη γνώση σε πρακτικές, διαδικασία που τοποθετεί αυτούς τους παράγοντες και στη θέση του κοινωνικού παρατηρητή.

Από τη χρήση λοιπόν της γνώσης εξαρτάται και η οργάνωση της πρακτικής, η οποία διαχωρίζεται μόλις εφαρμοσθεί από την αρχική γνώση και αποτελεί ξεκάθαρο σώμα νέας γνώσης για να επαναληφθεί και πάλι ο κύκλος. Το μέτρο της αξίας της πρακτικής γνώσης εξαρτάται από το πόσο μακριά μπορούν οι παράγοντες να οδηγήσουν τη δραστηριότητά τους, ώστε να πετύχουν τη δέσμευση της συμπεριφοράς και των άλλων ατόμων στην κοινωνία.

Υπάρχουν δυναμικές διαφορές μεταξύ της γνώσης, των κανόνων και τακτικών και της πρακτικής καθοδήγησης, όσον αφορά την κατεύθυνση προς την οποία κινούνται οι ενεργοί παράγοντες, όταν παρακινούνται από τις πρακτικές εμπειρίες. Για παράδειγμα η εμπειρική γνώση της υποβάθμισης μίας κοινωνικής τάξης, την οδηγεί στο να δηλώσει ότι αισθάνεται υποβαθμισμένη και στη συνέχεια να διαδηλώσει, ώστε να σταματήσει αυτή η υποβάθμιση. Η γνώση λοιπόν, οι κανόνες και οι τακτικές που αφορούν το περιβάλλον διαφέρουν από την εμπειρική γνώση, την πράξη και αυτό είναι η αιτία πολλών συγκρούσεων και ερωτηματικών για την ορθότητα των επιλογών μας.

Σε αυτή τη λογική στηρίζουμε την ανάγκη της αμφίδρομης κίνησης πληροφοριών, από την απλή εμπειρική γνώση μέχρι την επιστημονικά τεκμηριωμένη, σαν μόνη λύση στην πολλαπλότητα των λογικών και στην διασύνδεσή της με την περιβαλλοντική πραγματικότητα, με στόχο την αφομοίωση περιβαλλοντικών δεδομένων και την δημιουργία αξιών περιβαλλοντικής ανάπτυξης. Σε αυτή την κοινωνικά αναπαραγόμενη διαδικασία είναι αδύνατο να αποφευχθεί η ανθρωποκεντρική αντιμετώπιση του θέματος.

6.10 «ΟΙ ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΞΩ» ΣΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Είναι συνήθης ο όρος «οι μέσα και οι έξω» στην εθνογραφία, όπως αναφέρεται στον πρόλογο του Π. Άτκινσον στην «Εθνογραφική Φαντασία»,[17] «Ethnographic Imagination», το 1990. Ο αναγνώστης είναι «ο απέξω», το κείμενο και ο εθνογράφος είναι οι «έσω» και πρέπει να οδηγήσουν τη γνώση διαχωρίζοντας τη θέση τους από τους έξω, το κοινό, τους αναγνώστες, τους

οπαδούς. Υπάρχει μία συνεχής διαλεκτική σχέση μεταξύ τους, από τη μία πλευρά ο αναγνώστης συγκροτείται στο πλαίσιο των αναγκών του για διαφώτιση και αρκετές φορές βρίσκεται σε θέση απόλυτης άγνοιας, από την άλλη ο εθνογράφος σε ισχυρότερη θέση αντιλαμβάνεται την άγνοια του «έξω» και προσπαθεί να τον «κερδίσει» μεταδίδοντας του τη δική του γνώση της κοινωνικής πραγματικότητας.

Η τρομακτική διαφορά και δυναμική των στοιχείων, που συνθέτουν τη γνώση «των μέσα και των έξω» σε μία κοινωνική διαχωριστική ζώνη, σκιαγραφείται στο πείραμα του Σάτλ[18] το 1968, το οποίο αποδίδεται ρητορικά με μία ισορροπημένη αντίθεση και αναφέρεται στην κοινωνική τάξη των Slums,[19] όπως η περιοχή Άνταμς (Adams), στο Σικάγο. Ο Σάτλ αναφέρει ότι είναι απλό να περιγράψεις τη συγκεκριμένη περιοχή με βάση κάποια στοιχεία της πλατύτερης κοινωνίας, π.χ. σαν περιοχή που ζουν πολλές ανύπαντρες μητέρες, αρκετοί ανήλικοι γκάνγκστερς, σαν περιοχή μεγάλης εγκληματικότητας, ανεργίας, αναλφαβητισμού, με έλλειψη οργάνωσης και ανύπαρκτη την υπακοή στους νόμους.

Όταν όμως κανείς περιγράψει την περιοχή «εκ των έσω», θα φθάσει να περιγράφει την γειτονιά Adams, σαν μία απόλυτα οργανωμένη κοινωνία, με τα δικά της στοιχεία και θα διαπιστώσει, ότι οι κάτοικοί της ζουν κάτω από τις επιταγές της οργανωμένης αυτής κοινωνίας, υπακούουν στην πειθαρχία της και αυτοπεριορίζονται από ηθικούς κανόνες, όπως αυτοί της πλατύτερης κοινωνίας.

Σε τί μας χρησιμεύει όμως η γνώση αυτής της διάκρισης σε σχέση με το περιβάλλον; Η έννοια αυτή της διαφορετικής αντίληψης των κοινωνικών ομάδων που βιώνουν μία κατάσταση, από την αντίληψη όσων βρίσκονται έξω από αυτήν, μας βοηθάει στο να κατανοήσουμε τις εκ διαμέτρου αντίθετες θέσεις και απόψεις στα περιβαλλοντικά θέματα. Πώς θα μπορούσε να γίνει αντιληπτή η ανάγκη διατήρησης του τροπικού δάσους στον Αμαζώνιο, ποιος θα μπορούσε να πείσει τους ντόπιους γεωργούς να παραιτηθούν από τις εκχερσώσεις και την μετατροπή τους σε καλλιεργήσιμη γη, αν τους μιλούσε με τη γλώσσα των έξω, χωρίς να γνωρίζει ότι εκτός από αυτήν, υπάρχει και η οργάνωση των «έσω», που βρίσκεται σε πλήρη εξάρτηση με έννοιες αντίθετες από αυτές της αναπτυγμένης κοινωνίας, που έχει καλύψει τις **ανάγκες υψηλής προτεραιότητας, στέγη, τροφή, νερό και έχει την πολυτέλεια να στραφεί προς τις ανάγκες δεύτερης προτεραιότητας.**

Όπως βλέπουμε λοιπόν, το περιβάλλον μπορεί να αντιμετωπισθεί σαν ιδιοκτησία πολλών ιδιοκτητών, πολλών και διαφορετικών ειδικών γνώσεων. Είναι σημαντικό να γνωρίζουμε ότι η επιστήμη εργάζεται με βάση ατελείς αντιλήψεις που οδηγούν σε «τυφλές δεσμεύσεις». Είναι επίσης σημαντικό να αντιληφθούμε ότι οι επιστημονικές αντιλήψεις έρχονται πλέον να σχηματίσουν μέρος της καθημερινής μας αίσθησης για την έννοια «περιβάλλον». Υπάρχει μία εννοιολογική κινητικότητα που διαμορφώνεται καθημερινά.

Μέχρι σήμερα το περιβάλλον αντιμετωπίζεται συνταγματικά σαν μία στατική και αμετάλλακτη έννοια, χωρισμένη από την εξέλιξη του ανθρώπου, την εξέλιξη των επιστημών, την εξέλιξη σχετικά της ειδικής εμπειρικής γνώσης. Οι συνταγματικοί κανόνες για την προστασία του περιβάλλοντος πρέπει να συνεξελιγχθούν και να συμπεριλάβουν όλη αυτή την κινητικότητα. Και πολύ σύντομα θα αποδειχθεί απαραίτητη η συνταγματική προστασία, από τις διάφορες «προστασίες του περιβάλλοντος», που λειτουργούν μονόπλευρα και αγνοούν όλους αυτούς τους παράγοντες που αναπτύσσονται σε αυτή τη μελέτη.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. R. Norgaard, «Development Betrayed», 1994, Methuen, London, σελ. 169-201.
2. Zhao Songqiao, «Comments on Global Warming in an Unequal World», 1991, Insitute of Geography, Chinese Academy of Sciences, New York, σελ. 102.
3. Όπως No 1, σελ. 63-68.
4. A. Sanz de Santa Maria, «Economics, Science and Political Democracy», 1992, Carcia Rovita Press, Colombia, σελ. 75-97.
5. R. Schweder, «Divergent Rationalities», 1986, Pluto Press, London, σελ. 24.
6. Michael Taussing, «The Devil and Commodity Fetishism in South America», 1980, Oxford, Blackwell, σελ. 46.
7. Όπως No 6, σελ. 134.

8. Όπως No 6, σελ. 135.
9. M. R. Redclift, «Sustainable Environmental Economies and Management: Principles and Practices», Turner R. K. (Ed), Belhaven Press, London, σελ. 17.
10. Langhton Winner, «Strategy and the Enviroment», 1989, the Columbia Jurnal of World Business, Vol 17 B, Nos III – IV, σελ. 202 έως 208.
11. Robin Grove - White, «Blind Commitments», 1991, Penguin, London, σελ. 112.
12. Brian Wynne, «Risk, Uncertainty and Learning», 1991, Routledge, London, σελ. 97.
13. Όπως No 12, σελ. 115.
14. M. Hales, «Management Science», 1986, Allen Lane, London, σελ. 316.
15. W. Kempton, «Lay Perspectives on Global Climate Change», 1991, Pluto Press, London, σελ. 21-37.
16. A. Giddens, «The Constitution of Society», 1984, Atkinson, London, σελ. 82-88.
17. P. Atkinson, «Ethnographic Imagination», 1990, Routledge, London, σελ. 31-35.
18. John Suttles, «The Social Order of the Slum», 1968, Jossey Bass, San Francisco, σελ. 19-27.
19. Όρος που έχει καθιερωθεί στην Αμερική για τις φτωχογειτονιές (Τσιγκουπόλεις), οι οποίες είναι οργανωμένες με ειδικούς άγραφους νόμους, από ειδικές ομάδες ανθρώπων.

7. ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

7.1 ΓΕΝΙΚΑ

Η πολιτισμική θεωρία και η διαχείριση, η συνταγματική κατοχύρωση και η οργάνωση του διοικητικού πλαισίου για την διευθέτηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων, συνδέονται άρρηκτα. Η προοπτική των δύο θέσεων, του σχετικισμού και του ρεαλισμού, μας επιτρέπει να αντιληφθούμε ότι κάθε μία ξεχωριστά δεν έχει το μονοπώλιο σε όρους παραγωγής χρήσιμων πληροφοριών για την περιβαλλοντική υπόθεση.

Η πρωταρχική δυσκολία, που παρουσιάζουν όλα τα περιβαλλοντικά θέματα, είναι πώς θα ανακαλύψουμε τις κυρίαρχες προϋποθέσεις και ιδεολογίες, ανάμεσα στις πολυάριθμες τοποθετήσεις που μας κατακλύζουν καθημερινά, πώς θα αντιληφθούμε ποιές αναλύσεις παρουσιάζουν τη μισή αλήθεια, τμήματα της έρευνας και των αποτελεσμάτων της και την τάση των ανθρώπων προς αυτές κάτω από τις περιστάσεις των καιρών μας, που έχουν δημιουργήσει μία συναισθηματική φόρτιση.

Η σύνδεση του περιβαλλοντικού με το κοινωνικό πλαίσιο μας αποδεικνύει ακριβώς αυτό: ότι καμμία προσέγγιση σε περιβαλλοντικά θέματα δεν έχει το μονοπώλιο, ότι όλες οι πηγές πληροφοριών αξίζουν ερμηνείας και αξιολόγησης και ότι εξετάζοντας τα θέματα από διαφορετικές προοπτικές, αναπτύσσουμε τη βαθιά γνώση και τότε μπορούμε να προτείνουμε τις πλέον κατάλληλες λύσεις. **Η Βιοκινητική είναι τελικά η σύνδεση των κοινωνικών, περιβαλλοντικών πλαισίων, δια μέσου της συνεχούς ροής πληροφοριών προς και από τα άτομα, προς και από την εξουσία, κάτω από συνταγματική κατοχύρωση, που αφαιρεί το δικαίωμα υπερεξουσίας των δύο αυτών παραγόντων και οδηγεί στην οργάνωση του διοικητικού σχήματος. Υπηρετεί την ειρηνική συνύπαρξη του αναπτυσσόμενου ανθρώπου και της εξελίξιμης φύσης, στοιχείο της οποίας αποτελεί με γενικό ιδιαίτερο χαρακτηριστικό την νόηση, η οποία τον καθιστά φορέα του δικαιώματος των άλλων στοιχείων της.**

Ο διαφορετικός τρόπος γνώσης κάθε ατόμου συνεπάγεται όπως είδαμε και τη δική του λογική. Για να αναλύσουμε τα ειδικά χαρακτηριστικά της κοινωνικής ζωής, χρειάζεται να δημιουργηθεί το υπόστρωμα δόμησης, πάνω στο

οποίο θα συντεθούν οι διάφορες πλουραλιστικές λογικές, οι οποίες θα προσδιορίσουν την αντίληψή μας για το περιβάλλον.

Στο βιβλίο του Μπράουν «Environmental Threats: Perception, analysis and management»,[1] «Περιβαλλοντικές Απειλές: Αντίληψη, Ανάλυση και Διαχείριση», ο Πήτερ Τζέϊμς και ο Μάϊκλ Τόμσον[2] έχουν συμβάλλει σε ένα κεφάλαιο, το οποίο αναπτύσσει τη μεθοδολογία για την χρήση των πολλαπλών «λογικών», σαν μία προσέγγιση για να ερευνήσουν τους περιβαλλοντικούς κινδύνους. Η μεθοδολογία αυτή βασίζεται στην τεχνική Μαίρη Ντάγκλας grid/group[3] (πλέγμα/ομάδα) και χωρίζει την κοινωνική οργάνωση σε τέσσερις κατηγορίες:

1. Τον εξατομικευμένο ατομικισμό
2. Τον καθαρό ατομικισμό
3. Τις εξισωτικές ομάδες
4. Ιεραρχικά

Κάθε μία κατηγορία δημιουργεί την «ειδική» της λογική και προϋποθέτει την αποδοχή «κινδύνου» και «αγνοίας» των Μελών των ομάδων της. Οι Τζέϊμς και Τόμσον χρησιμοποιούν αυτό το σχήμα για να ερμηνεύσουν και να εκτιμήσουν τους κινδύνους απομάκρυνσης από την πραγματικότητα των επιπτώσεων της πυρηνικής ενέργειας στην καρκινογένεση, αποδεικνύοντας την αναγκαιότητα της στήριξης των περιβαλλοντικών αποφάσεων στις πολλαπλές λογικές και όχι στους μεμονωμένους ατομικούς τρόπους γνώσης και αντίληψης.

7.2 ΣΧΕΤΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ΕΠΑΝΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟΙ

Ο Μάϊκλ Τόμσον ένας από τους κοινωνιολόγους που προσπάθησαν να φωτίσουν την ιδέα των πολλαπλών λογικών και την επίδρασή τους στην πολιτική, αναπτύσοντας τη μεθοδολογία για τη χρήση «των πολλαπλών λογικών» αναφέρει πως ούτε η ρεαλιστική άποψη, ούτε η σχετικιστική άποψη, είναι κατάλληλες για την περιβαλλοντική ερμηνεία και συμπεριφορά, δηλαδή δεν είναι σωστό να δεχθούμε απόλυτα, ότι το περιβάλλον είναι μόνο μία κοινωνική δόμηση (σχετικιστική άποψη). Αλλά ούτε είναι δυνατό να δεχθούμε,

ότι το περιβάλλον υπάρχει ανεξάρτητα από την αντίληψή μας για αυτό, (ρεαλιστική άποψη).

Σύμφωνα με την άποψη του Τόμσον, οι καλές περιβαλλοντικές πολιτικές είναι εκείνες που θα μπορούσαν να εφαρμοσθούν με τέτοιο τρόπο, ώστε να αναγνωρίζουν σε κάθε πρόβλημα και τη λύση του.[4]

Οι οργανισμοί - θεσμοί που ασχολούνται με το περιβάλλον, αποτελεσματικοί ή θεωρητικοί, βρίσκονται περίπου μεταξύ τους, στο ίδιο εννοιολογικό επίπεδο, που δημιουργείται μεταξύ της περιβαλλοντικής διαχείρισης και της πολιτικής οικονομίας. Οι αποτελεσματικοί θεσμοί αναπτύσσουν μέτρα πολιτικής, τα οποία είναι δυνατόν να στηρίζονται σε απλή βεβαιότητα, με στόχο την ικανότητα να αποδώσουν μία άμεση εκτίμηση των προβλημάτων, στην πολιτική διαδικασία της ανάπτυξης. Πολλές φορές οι λύσεις που προτείνουν έχουν σαν στόχο την ευκολότερη σύνδεση των ατομικών πολιτικών σε ένα σύνολο αποδεκτό και λιγότερο αντικρουόμενο. Μιλάμε βέβαια για τα πολιτικά κόμματα στην εξουσία και την αντιπολίτευση. Στην πρώτη περίπτωση το πολιτικό κόστος πρέπει να ισορροπήσει τις πολλαπλές λογικές και να προχωρήσει σε αποφάσεις, λαμβάνοντας υπόψη και την εκλογική αναμέτρηση. Στη δεύτερη περίπτωση, η εξισορρόπηση μεταξύ των πολλαπλών λογικών είναι δυνατόν να ακολουθεί την ιδανική εννοιολογική σύνδεση αλλά το αποτέλεσμα δεν υλοποιείται ποτέ και παραμένει στη σφαίρα του ιδεατού. Όμως ακολουθώντας την προηγούμενη συλλογιστική, αντιλαμβανόμαστε την χρησιμότητα και των δύο θέσεων, ο συγκερασμός των οποίων θα οδηγήσει στην καλύτερη κατά το δυνατό λύση, αν λειτουργήσουν και γίνουν αποδεκτές οι πολλαπλές λογικές.

7.3 ΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΩΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΑΡΑΓΩΓΟ

Οικονομολόγοι όπως ο Ντέϊβηντ Πήρς συμφωνούν ότι είναι άμεση η ανάγκη να συνδεθούν «τα περιβαλλοντικά δάνεια» με οικονομικούς όρους, να αξιολογηθεί δηλαδή το περιβάλλον σε οικονομικά πλαίσια. «...Η βελτίωση στην περιβαλλοντική ποιότητα εξισώνεται με την οικονομική ανάπτυξη, αν αυξάνει η κοινωνική ικανοποίηση και ευημερία».[5]

Η παράδοση των περιβαλλοντικών οικονομικών χρησιμοποιεί αρχές όπως «όποιος ρυπαίνει πληρώνει», «εκτιμήσεις για προληπτική περιβαλλοντική πολιτική» αλλά υπάρχουν όρια της περιβαλλοντικής προοπτικής των οικονομικών ειδικά στις αναπτυσσόμενες χώρες του Νότου, οι οποίες βρίσκονται σε αντιδιαστολή με το Βορρά στην κάλυψη των βασικών τους αναγκών, διότι:

1. Το περιβάλλον δεν εξισώνεται με την οικονομική ανάπτυξη και δεν αξιολογείται από την βραχυπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη που προγραμματίζουν οι κυβερνήσεις.

2. Η πληροφόρηση για τα περιβαλλοντικά κόστη και ωφέλη είναι δύσκολο να εξασφαλισθεί.

3. Υπάρχουν ελάχιστες ευκαιρίες για τα «προς το ζειν» των φτωχών του Νότου, σε σχέση με το Βορρά. Το κόστος ευκαιρίας για την εργασία μπορεί να είναι χαμηλό ακόμη και σε περιοχές με πλούσιες φυσικές πηγές, όπως για παράδειγμα στα τροπικά δάση.

3. Στο Νότο τα δικαιώματα ιδιοκτησίας ισχύουν μόνο όταν το περιβάλλον υποβαθμίζεται, για παράδειγμα όταν ξεριζώνονται τα δένδρα και το δάσος μετατρέπεται σε καλλιεργήσιμη έκταση. Επεμβαίνοντας δηλαδή στο περιβάλλον «μη αειφορικά» αυξάνεται η ατομική εξασφάλιση.

5. Και οι κανονιστικές και οι δημοσιονομικές παρεμβάσεις στη διαχείριση του περιβάλλοντος συνήθως απαιτούν υψηλό βαθμό συμμόρφωσης και συναίνεσης, γεγονός που δεν πραγματοποιείται στην πλειοψηφία των ομάδων του Νότου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. M. B. Brown, «Enviromental Threats: Perception analysis and management», 1986, Belhaven Press, London, σελ. 8.

2. Όπως Νο 1. Στο κεφάλαιο ΙΙ, σελ. 143-204, που αναπτύσσει τη μεθοδολογία για τη χρήση των **πολλαπλών λογικών,** συνέβαλλαν οι Peter James και Michael Thomson, βασιζόμενοι στην τεχνική grid/group της Mary Douglas.
3. Mary Douglas, «Essays in the Sociology of Perception», 1982, Routledge and Kegan Paul, London. Η μέθοδος grid/group θεωρεί ότι η κοινωνική οργάνωση διακρίνεται σε τέσσερα βασικά σχήματα τα οποία συνοδεύουν τέσσερις συγγενείς νοοτροπίες σκέψης, που τα καθορίζουν και τα αναπαράγουν.
4. Όπως Νο 2, σελ. 168.
5. David Pearce et Al (D. Pearce - A. Markandya - E. Barbier), «Blue print for a Green Economy», 1989, Earthscan, London, σελ. 4 -11.

8. ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗ ΔΙΑΜΑΧΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

8.1. ΓΕΝΙΚΑ

Οι πολιτικές δράσης, που αφορούν τα περιβαλλοντικά θέματα, πρέπει να καλύπτουν συνολικά και όχι αποσπασματικά ή τμηματικά τα εξής επίπεδα:

1. Το επιστημονικό επίπεδο (όσον αφορά τη γνώση).
2. Το οικονομικό επίπεδο (όσον αφορά την τεχνολογία και την παραγωγή).
3. Το πολιτικό επίπεδο (όσον αφορά την εξουσία, τον έλεγχο και τις αντιδράσεις).
4. Το κοινωνικό επίπεδο (όσον αφορά τα αίτια και τις επιπτώσεις των αποφάσεων).

Στο επιστημολογικό επίπεδο πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η διαφορά της Δυτικής Επιστήμης από την Τοπική Γνώση. Η Δυτική Επιστήμη γενικεύει τα δεδομένα και τους κανόνες και αποδίδει στα γεγονότα αφηρημένη και θεωρητική έννοια. Είναι σαφής και κατηγορηματική, προβάλλει την τεχνογνωσία, δεν δέχεται τους τοπικούς φραγμούς και διαχωρίζει το πολιτικό και κοινωνικό περιεχόμενο των δεδομένων. Ερμηνεύει το περιβάλλον διαμέσου της επιστήμης και της γνώσης με ευκολία και διαφάνεια.

Αντίθετα η Τοπική Γνώση δεν ασχολείται με τα δεδομένα σε γενικό επίπεδο, οι κανόνες και τα δεδομένα της αφορούν συγκεκριμένα θέματα σε τοπικό επίπεδο και θα μπορούσε κανείς να ισχυρισθεί, ότι πρόκειται για μία κωδικοποιημένη πολιτισμική συγκρότηση, που ερευνά και αντιλαμβάνεται τα διάφορα θέματα σε πρακτικό επίπεδο, δια του συσχετισμού με τις τοπικές ιδιομορφίες και ειδικεύσεις. Συγκεντρώνει και αθροίζει σε ενιαίο σύνολο τα θέματα πολιτικού και κοινωνικού περιεχομένου για να παράγει γνώση, η οποία είναι δυσδιάκριτη γιατί ταυτίζεται με την έννοια «περιβάλλον».

Στο οικονομικό επίπεδο βασικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη, είναι η ειδικευμένη γνώση που ακολουθείται χωρίς αμφισβητήσεις, είναι ουδέτερη και αντικειμενική. Ο σχηματισμός όμως «πολιτικής δράσης» για το περιβάλλον, πρέπει να βασίζεται στην αρχή της υποθετικότητας της γνώσης, που σημαίνει ότι η γνώση είναι

υποθετική και χρειάζεται διαρκή έλεγχο.Γνώση - έλεγχος της γνώσης - ενεργητικοί, κοινωνικοί παράγοντες - ειδικευμένη γνώση - παθητικοί, κοινωνικοί παράγοντες - τοπική γνώση, αποτελούν τις φλέβες και αρτηρίες, το κυκλοφοριακό δηλαδή σύστημα γνώσης-απόφασης, που πρέπει πλέον να λειτουργεί σε ατομικό, σε εθνικό και σε παγκόσμιο επίπεδο. Είναι μία θέση ζωής με την οποία θα συνυπάρξουμε τις επόμενες δεκαετίες, αν θέλουμε την ειρηνική ανάπτυξη του ανθρώπινου γένους μέσα στα πλαίσια της συνεξέλιξης με τη φύση. Αυτή είναι η Βιοκινητική θεωρία, η οποία θα αποτελέσει το συνδετικό κρίκο ανάμεσα στις ανάγκες επιβίωσης και ανάπτυξης του ατόμου και στην ειρηνική του συμβίωση με το Σύμπαν.

Παρατηρούμε τον τελευταίο καιρό ότι τα μονοπώλια γνώσης έρχονται να αντικαταστήσουν τα οικονομικά μονοπώλια, ειδικά σε στρατηγικές περιοχές, σημαντικές για τους φυσικούς πόρους που διαθέτουν. Η τεχνολογία και ο τρόπος που παρουσιάζεται, ο τρόπος που εγκαθίσταται, εμπεριέχουν απόλυτα εξουσιαστικές ιδιότητες για αυτούς που την κατέχουν. Αν λοιπόν εφαρμόζονται οι διάφορες τεχνολογίες, έξω από τον κύκλο που προαναφέρθηκε, τον κύκλο της Βιοκινητικής, τα αποτελέσματα θα οδηγούν σε διαρκώς αυξανόμενες καταστροφές του περιβάλλοντος. Για παράδειγμα, η κατασκευή ενός τεράστιου φράγματος για την ύδρευση περιοχής που καλύπτει τις παρούσες και μελλοντικές ανάγκες της σε σχέση με τον δείκτη γεννητικότητας και τις χρήσεις της με μικρές τεχνητές λεκάνες απορροής, μόνο σε ουσιαστική καταστροφή του περιβάλλοντος θα οδηγούσε και σε σπατάλη των φυσικών πόρων, σε αντίθεση με την κατασκευή ενός αναλογικού με την περιοχή φράγματος. Η Βιοκινητική εμπεριέχει την ηθική έννοια της συνετής χρήσης του περιβάλλοντος, η οποία καθορίζεται κάθε χρονική στιγμή από τη ροή όλων των παραγόντων που αναφέραμε. Εμπεριέχει επίσης μία δυναμική, η οποία τείνει προς την εξισορρόπηση των αναγκών της επιβίωσης του ανθρώπου και των αναγκών της επιβίωσης της φύσης, σε ένα πλαίσιο αρμονικής και ειρηνικής συνεξέλιξης μέσα στο Συνπεριβάλλον.

8.2 Η ΔΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ - Η ΤΟΠΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.

Η επιστημολογία της δυτικής επιστήμης είναι δυνατόν να γενικευθεί και με αυτό τον τρόπο είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί σε πολλά εννοιολογικά πλαίσια. Παράλληλα επιτρέπει την ανάπτυξη της θεωρίας της αναγωγής, με αποτέλεσμα τη δυνατότητα επικέντρωσης σε ειδικά και αυστηρά οριοθετημένες περιοχές εννοιολογικού ενδιαφέροντος και γνώσης, οι οποίες γενικεύονται άμεσα.

Όμως αυτά τα χαρακτηριστικά της δυτικής επιστήμης, μας δείχνουν ότι πρέπει να εξασφαλίζονται οι προϋποθέσεις, με τις οποίες εισάγονται τα συμπερασματικά στοιχεία της γνώσης, διότι ο βαθμός ρεντουξιονισμού που χαρακτηρίζει την αυθεντική έρευνα, είναι εκτεθειμένος κατά το ποσοστό σύνδεσής του με τις πειραματικές υποθέσεις, σε σχέση με τις πραγματικές υποθέσεις που συμβαίνουν έξω από το εργαστήριο.

Τα συστήματα τοπικής γνώσης μπορεί να δίνουν τα αποτελέσματα μίας ολιστικής αντίληψης ενός ειδικού συνόλου, περιορίζοντας τους κινδύνους αλλά αυτό μπορεί να συνδέεται με χαμηλούς δείκτες επέκτασης της γνώσης και έλλειψη δυνατότητας γενίκευσης.

Γεννιέται το ερώτημα σε ποιά έκταση, η τοπική περιβαλλοντική γνώση υπονομεύει την όλη ιδέα της βιώσιμης ανάπτυξης; Αν συσχετίσουμε την τοπική πολιτισμική εξειδίκευση της τοπικής περιβαλλοντικής γνώσης με την τυχόν παράλληλη ακαταλληλότητα στο ειδικό περιβάλλον για γενίκευση, τότε η κλασσική ιδέα της ανάπτυξης (σαν γραμμική διαδικασία), εμφανίζεται να βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση. Το χαρακτηριστικό γνώρισμα, το κλειδί της επιστημονικής γνώσης στη σημερινή κοινωνία, είναι η παγκοσμιότητα. Αν από την άλλη πλευρά μιλάμε για «αειφορία» σε τοπικό επίπεδο, τότε η αξία της παγκόσμιας επιστημονικής γνώσης τίθεται σε αμφισβήτηση.

Ο φιλόσοφος Πωλ Φεγιεράμπεντ[1] το 1978 στο έργο του «Farewell to Reason», «Τέλος στο Αίτιο», διακρίνει μεταξύ «ιστορικής παράδοσης» αντί της τοπικής γνώσης και της «αφηρημένης παράδοσης». Οι αφηρημένες παραδόσεις είναι αυτές που σχηματοποιούν καταστάσεις, που υπόκεινται σε ειδικούς κανόνες λογικής, δοκιμασίας, συμφωνιών, συγκαταβάσεων και δημιουργούνται από φαινόμενα που επηρεάζουν τις καταστάσεις σύμφωνα με τα δεδομένα. Με

αυτή τη μέθοδο είναι δυνατόν να καταλήξουμε σε επιστημονικά συμπεράσματα, δίχως να έχουμε συναντήσει ούτε μία φορά τα αντικείμενα που περιγράφουμε, για παράδειγμα, από την φυσική, τα φυσικά μόρια, από την ψυχολογία το υποσυνείδητο.

Τα συστήματα τα οποία προσδιορίσαμε σαν συστήματα «τοπικής γνώσης», πλησιάζουν εννοιολογικά στην κατηγορία του Φεγιεράμπεντ, «των ιστορικών παραδόσεων». Οι ιστορικές παραδόσεις (τοπικά συστήματα γνώσης) είναι ουσιαστικά παραδόσεις, στις οποίες τα αντικείμενα έχουν τη δική τους γλώσσα και ορίζονται ως «οι μη δυτικοί πολιτισμοί». Αν σκεφθούμε περισσότερο την καθημερινή μας ζωή, θα εκπλαγούμε ανακαλύπτοντας ότι τα απλά γεγονότα μας είναι κατανοητά μόνο διαμέσου «των ιστορικών παραδόσεων», όταν η αφηρημένη παράδοση, η οποία λειτουργεί στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο, τοποθετείται μέσα στις ιστορικές παραδόσεις, πριν οι κοινωνικοί παράγοντες, άτομα-σύνολα, το αντιληφθούν.

8.3 ΑΝΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ

Η Σήβα[2] υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει κανένα ουδέτερο γεγονός στη φύση, ανεξάρτητο από την αξία που του προσδίδει η ανθρώπινη δυνατότητα και η οικονομική δραστηριότητα.

Η εξουσία η οποία ασκείται στη φύση εξαρτάται από την ερμηνεία που της αποδίδεται ανάλογα με τα οικονομικά συμφέροντα που έχει ο ασκών την εξουσία στους φυσικούς πόρους. Η αξία της αύξησης του κέρδους συνδέεται με τα αναγωγικά συστήματα και την αφηρημένη παράδοση, ενώ η αξία της ζωής συνδέεται με τα οικολογικά συστήματα. Η διάκριση όμως αυτή μεταξύ αναγωγικής και οικολογικής προοπτικής, αν και χρήσιμη, δεν είναι ορθή στην εννοιολογική της αντίθεση. Περισσότερο θα ταίριαζε η διάκριση μεταξύ αναγωγικής και ολιστικής, ή αναγωγικής και πλουραλιστικής περιβαλλοντικής προοπτικής,σύμφωνα με τη Βιοκινητική θέση.

Όλες οι προοπτικές είναι ανάγκη να γίνουν αντιληπτές σαν ατομικοί και μεμονωμένοι τρόποι αντίληψης μεταξύ πολλών άλλων. Η θεωρία της αναγωγής και ο καπιταλισμός, βρίσκονται πολύ κοντά όταν απομακρύνονται από την προοπτική της περιβαλλοντικής διαχείρισης και της πολιτικής οικονομίας.

Η θέση της Σήβα, ότι δεν υπάρχει τίποτα στη φύση ανεξάρτητα από την αξία που του προσδίδει η ανθρώπινη δυνατότητα και η οικονομική δραστηριότητα, την κατατάσσει στους σχετικιστές, γιατί συνδέει και συσχετίζει την αντίληψη που έχουμε για τη φύση, με το οικονομικό ενδιαφέρον για τους φυσικούς πόρους. Άλλοτε χρησιμοποιεί την πολιτική οικονομία για την κριτική του καπιταλισμού, άλλοτε απομακρύνεται από αυτήν και επιτίθεται στην αναγωγική θεωρία. Σε ορισμένα σημεία υποστηρίζει μερικές από τις αρχές της βαθιάς οικολογίας, π.χ. όταν αναφέρεται στις επιστημονικές μεθόδους, σαν πηγή βίας, (εννοεί τη βία προς τη φύση, και τη βία προς τις γυναίκες στις αναπτυσσόμενες χώρες).

Για τη Σήβα η ατομική επιβεβαίωση συνδέεται με την αυτοεπιβεβαίωση της βιόσφαιρας. «Ο θάνατος του ανθρώπου με τη δολοφονία της φύσης, είναι ένα αθέατο είδος βίας, που αποτελεί τη μεγαλύτερη απειλή στη δικαιοσύνη και την ειρήνη. Αλλά η πρώτη δυναμική που πρέπει να συντηρηθεί είναι η ανθρώπινη, αυτή η δυναμική είναι ο μόνος τρόπος που έχουμε για να δούμε, να αντιληφθούμε και να διακρίνουμε την καταστροφή των οικοσυστημάτων».[3]

8.4 ΓΥΝΑΙΚΑ - ΓΝΩΣΗ - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Το συμπέρασμα από τα προαναφερθέντα στοιχεία είναι ότι κάθε ένας από εμάς έχει τον δικό του τρόπο γνώσης. Έξω από το πολιτισμικό πλαίσιο της επιστήμης, αναγνωρίζονται ομοιότητες ανάμεσα στις ομάδες που μοιράζονται παρόμοιες και παραπλήσιες πολιτισμικές εμπειρίες, οι περισσότερες από τις οποίες είναι ιστορικές παραδόσεις.

Η ιστορική παράδοση της γυναικείας τοπικής γνώσης έχει οριοθετηθεί από την πλειοψηφία των αναλύσεων του περιβάλλοντος, της δυναμικής της ανάπτυξης και των προβλημάτων της. Η αρσενική κυριαρχία που χαρακτηρίζει τις αφηρημένες παραδόσεις της επιστήμης και τεχνολογίας, είναι κυρίως υπεύθυνη για την οριοθέτηση, η οποία μας οδήγησε στην περίεργη αυτή πραγματική κατάσταση που βιώνουμε, δηλαδή τα άτομα που είναι τόσο κοντά στην καθημερινή εμπειρία και την περιβαλλοντική διαχείριση, οι γυναίκες, να έχουν εκτοπισθεί από τις προσπάθειες σχηματισμών για τη λήψη αποφάσεων και τη δυναμική της πρακτικής αντίδρασης στα περιβαλλοντικά προβλήματα.

Αναφερθήκαμε στις μεγάλες και ουσιαστικές διαφορές μεταξύ των επιστημονικών και τοπικών συστημάτων γνώσης, που δημιουργούν και αναπτύσσουν διάφορες λογικές. Αναφερθήκαμε επίσης στη θετικιστική επιστημολογία της αναγωγικής θεωρίας, η οποία έχει αναπτυχθεί σε ιδεολογικές κατευθύνσεις τόσο, ώστε να μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι έχει δημιουργηθεί κάπως η έννοια της αντικειμενικότητας αλλά αυτό έχει αυξήσει τον κίνδυνο να βρεθούμε στην παγίδα της συστηματικής άρνησης της γνώσης, που έχει δημιουργηθεί με άλλους τρόπους γνώσης. Αυτός είναι και ο λόγος που οι γυναίκες έχουν απομακρυνθεί από τον εννοιολογικό χώρο της ανάπτυξης και την εφαρμογή των πολιτικών διατήρησης και προστασίας του περιβάλλοντος, παρόλο ότι η ανάμειξή τους στο περιβάλλον σε καθημερινή βάση και η γνώση που δημιουργείται από αυτήν, τις τοποθετεί σε ένα σημαντική θέση για ουσιαστική προσφορά στα περιβαλλοντικά θέματα.

Είναι λοιπόν φανερό ότι η ροπή προς την άρνηση της αποδοχής άλλων τρόπων γνώσης, αποδυναμώνει την ικανότητά μας να αντιμετωπίσουμε και να μειώσουμε την παγκόσμια περιβαλλοντική κρίση. Αυτή η άρνηση δεσμεύει την δυνατότητα και της Συνταγματικής κατοχύρωσης της περιβαλλοντικής προστασίας τυπικά και ουσιαστικά.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Paul Feyerabend, «Farewell to Reason», 1978, New Left Books, London, σελ. 10.
2. V. Shiva, «Staying Alive: Women Ecology and Development», 1989, Zed Books, London, σελ. 26-37.
3. Όπως No 2, σελ. 36.

9. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΣΜΟΣ

9.1 ΓΕΝΙΚΑ

Ο τρόπος που το περιβάλλον γίνεται αποδεκτό αλλά και ο τρόπος που δημιουργείται αυτή η αποδοχή, συνδέεται με συνήθειες και συμπεριφορές, που εμπεριέχονται στον περιβαλλοντισμό η περιβαλλοντολογισμό. Οι αντιθέσεις σχετικά με τα προβλήματα του περιβάλλοντος είναι αποτέλεσμα των ποικίλων εννοιών, που αποδίδονται σε αυτό συμφωνα με τις πολλαπλές λογικές. Σήμερα κυριαρχούν τρία ρεύματα περιβαλλοντισμού, που προέκυψαν από διαφορετικές έννοιες-κλειδιά για την ερμηνεία του περιβάλλοντος και της προστασίας του. Αυτές οι έννοιες κλειδιά είναι:

1. Ο ανθρωποκεντρισμός.
2. Ο οικοκεντρισμός.
3. Η αειφορική ανάπτυξη.

Ο όρος περιβαλλοντισμός (environmentalism), περιέχει την έννοια του ενδιαφέροντος για το περιβάλλον αλλά έχει δεχθεί τόσες επιρροές, ώστε να είναι δύσκολη η διάκριση ανάμεσα στο μεγάλο αριθμό των περιβαλλοντικών θέσεων και απόψεων.

Ο Έκερσλεϊ[1] οριοθετεί τον περιβαλλοντισμό αναφέροντας ότι εμπεριέχονται σε αυτόν δύο ρεύματα, με χαρακτηριστικό γνώρισμα τις βασικές τάσεις για την διατήρηση των φυσικών πόρων:

1. Το οικοκεντρικό ρεύμα περιβαλλοντισμού.
2. Το ρεύμα της διατήρησης ή βιωσιμότητας.

9.2 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΣΜΟΣ ΣΤΙΣ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ

Στις χώρες του τρίτου κόσμου η έννοια του περιβαλλοντισμού θα μπορούσε να προσδιορισθεί ως εθνοκεντρική, μία έννοια τελείως διαφορετική από αυτήν που προβάλλεται στις αναπτυγμένες χώρες του Βορρά, τις βιομηχανικές χώρες.

Στις χώρες που αναπτύσσονται, η έλλειψη θέσεων εργασίας έχει μετατρέψει την έννοια της βιομηχανίας σε στόχο ανάπτυξης. Η «εξοχή» στις χώρες αυτές σημαίνει απομόνωση, φτώχεια, αμάθεια, κατάθλιψη. Οι άνθρωποι έχουν σαν όνειρο και αγωνιούν να βρουν τρόπο να φύγουν προς τις πόλεις. Για αυτούς η «εξοχή» είναι ο τόπος που οι κεφαλαιοκράτες, οι πλούσιοι, εκμεταλλευόμενοι τους φτωχούς της υπαίθρου θα αυξήσουν τα κεφάλαιά τους.

Στις αναπτυγμένες χώρες η ανάπτυξη της αγροτοβιομηχανίας οδήγησε σε ανεξέλεγκτη κατάσταση, όσον αφορά την ποιότητα της υπαίθρου, της «εξοχής». Αλλά και όσες περιοχές κατάφεραν να παραμείνουν ανέπαφες και να διατηρηθούν, κατέληξαν σε χώρους τουριστικής εκμετάλλευσης. Στις αναπτυσσόμενες χώρες η έλλειψη γης και περισσότερο η έλλειψη γης πολλαπλών χρήσεων, μετέτρεψε τα περιβαλλοντικά προβλήματα σε προβλήματα ανάπτυξης.

9.3 ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Ζώντας οι ίδιοι σε βιομηχανικές κοινωνίες, καθημερινά πλέον αντιλαμβανόμαστε την σημασία που αποδίδεται στην έννοια της προστασίας του περιβάλλοντος. Αλλά τί ακριβώς εννοούμε και ποια είναι η έννοια που προσδίδεται στο περιβάλλον και την προστασία του; Σύμφωνα με την άποψη του Β. Η. Γκρήν,[2] (1981), υπάρχουν τρεις προοπτικές για την απόδοσή της έννοιας της προστασίας του περιβάλλοντος.

1. Η πρώτη ερμηνεύει ως περιβαλλοντική προστασία, την διατήρηση και προστασία εκείνων των περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών, που αποκτούν αξία γιατί προσφέρουν ευχαρίστηση, δημιουργούν ευχαρίστηση από την ομορφιά που διαθέτουν, π.χ. τα όμορφα κτίρια, τα όμορφα τοπία, τα άγρια ζώα, ο καθαρός αέρας, το νερό ακόμα και οι καθαροί δρόμοι χωρίς απορρίμματα.
2. Η δεύτερη αποδίδει στην έννοια της προστασίας του περιβάλλοντος την απομάκρυνση της απειλής της μόλυνσης και της ρύπανσης του αέρα, του νερού, όταν αγγίζουν το επίπεδο κινδύνου για τον άνθρωπο και απαιτείται η λήψη μέτρων. Η προστασία του περιβάλλοντος είναι ανάγκη, όχι ευχαρίστηση.

3. Η τρίτη ερμηνεία της προστασίας του περιβάλλοντος της αποδίδει την έννοια της προγραμματισμένης χρήσης των φυσικών πόρων, ώστε να συνεχίσουν να υπάρχουν, της μέριμνας για την αναπλήρωσή τους, μέχρι να βρεθούν υποκατάστατα. Αυτή είναι η πιο δυναμική ερμηνεία, γιατί περιέχει αλλαγή και ανάπτυξη αλλά και μέτρα προστασίας.

Ο τρίτος τύπος διατήρησης του περιβάλλοντος ουσιαστικά αποτελεί την προσθετική έννοια των χαρακτηριστικών των δύο προηγούμενων. Όσο όμως συνετή και αν είναι η εκμετάλλευση της φύσης, θα πρέπει να γίνει κατανοητό, ότι το «συγκεκριμένο περιβάλλον», μετά την όποια σοφή και στο ελάχιστο περιορισμένη εκμετάλλευσή του, δεν είναι πλέον ίδιο με το προηγούμενο. Μεταλλάσσεται σε διαφορετική μορφή από το κατά απόλυτη έννοια «φυσικό περιβάλλον». Πώς θα τοποθετηθούμε απέναντι σε αυτό το γεγονός; Η ιστορία της οικολογίας όπως την παρακολουθήσαμε, αποδεικνύει πως ό,τι εμπίπτει στην αντίληψή μας υπόκειται σε αλλαγές.

9.4 ΣΤΑΔΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Η έννοια της περιβαλλοντικής προστασίας στο παρελθόν, πέρασε από διαφορετικά στάδια αντίληψης και πρακτικής. Κατά τον Νιούμπαϊ[3] η έννοια της προστασίας του περιβάλλοντος στη Δυτική Ευρώπη πέρασε τέσσερα στάδια:

α. Της διατήρησης του παρελθόντος (τέλη του 19ου αιώνα). Την περίοδο αυτή εκφράζεται η απογοήτευση από τα αποτελέσματα της εκβιομηχάνισης. Το «ιδανικό παρελθόν» είναι το παράδειγμα και κάθε αλλαγή πρέπει να αποκατασταθεί με στόχο το παράδειγμα του παρελθόντος. Είναι η εποχή της «belle epoche» και η οικολογία εκφράζεται μέσα από τον Ρομαντισμό.

β. Την κανονιστική περίοδο (Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος). Η ευθύνη περνάει στην νομοθετική εξουσία, η οποία πρέπει να δημιουργήσει το πλαίσιο για την προστασία του περιβάλλοντος. Σχεδιασμός, ελεγχόμενη ανάπτυξη, εθνικά πάρκα, πράσινες ζώνες, είναι τα χαρακτηριστικά αυτής της περιόδου,

το κράτος επεμβαίνει και αναλαμβάνει την ευθύνη της περιβαλλοντικής προστασίας.

γ. Την μεταϋλιστική περίοδο (δεκαετία 1960-1970). Εδώ η κριτική για την απάνθρωπη τεχνολογία και τον ανόητο υλισμό-καταναλωτισμό μεγαλώνει. Αυξάνει η αγωνία για την σπανιότητα των φυσικών πόρων, η γνώση για το γήϊνο περιβάλλον, αυξάνουν επίσης οι τεχνικές, οικονομικές και δημογραφικές προβλέψεις. Υπογραμμίζονται τα όρια της φύσης παράλληλα με την ανάγκη για τροφή, ενέργεια και πρώτες ύλες.

δ. Την περίοδο της «αειφορικής ανάπτυξης» (Δεκαετία 1980 - 1990). Δίνεται έμφαση στην παγκόσμια περιβαλλοντική αλλαγή. Οι επιστημονικές παρατηρήσεις πληθαίνουν, ερωτηματικά για την αναπλήρωση των φυσικών πόρων αλλά και των υλικών αναγκών για τη διατήρηση της ανθρώπινης ζωής έρχονται στο προσκήνιο. Η οικολογία έχει αντικαταστήσει όλες τις άλλες έννοιες. Οι περιβαλλοντικές αλλαγές χαρακτηρίζονται σαν οικολογικό πρόβλημα, στο οποίο πρέπει να δοθούν επιστημονικές λύσεις.

Αν και ο Νιούμπαϊ αναφέρεται σε αυτά τα τέσσερα στάδια έχοντας υπόψη του την Μ. Βρεττανία, θα μπορούσαμε να ισχυρισθούμε ότι επαναλαμβάνονται σε παγκόσμιο επίπεδο, όπου η εκβιομηχάνιση είναι είτε γεγονός, είτε στόχος, με χρονική μόνο διαφορά, γιατί το περιβάλλον γίνεται αντιληπτό, όχι μόνο σαν φυσικό φαινόμενο αλλά και σαν δημιουργία του ανθρώπου που διαφέρει κατά τον χρόνο και τον τόπο και μεταφέρει τις ιστορικές και πολιτισμικές εμπειρίες κάθε κοινωνίας.

Ειδικά οι πολιτισμικές εμπειρίες ανάπτυξης στις βιομηχανικές χώρες, οδήγησαν προς την ανάγκη της «προστασίας», σαν μέτρο των αρνητικών επιδράσεων αυτής της ανάπτυξης στο περιβάλλον. Στις λιγότερο βιομηχανικές χώρες του Νότου η προστασία θεωρείται μία ακόμη επινόηση των οικονομικά δυνατών που εφευρέθηκε για να ελέγξει τη διαδικασία της ανάπτυξης «υπέρ αυτών.»

9.5 Ο ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΣΜΟΣ ΣΕ ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ

Ο περιβαλλοντισμός σαν έννοια, εμπεριέχει ενδιαφέρον για το περιβάλλον, έχει δε αναπτυχθεί και αρκετές φορές ωραιοποιηθεί, με αποτέλεσμα σήμερα να διακρίνουμε περισσότερες της μίας προσεγγίσεις της έννοιας. Είναι μία καθημερινότητα στις βιομηχανικές χώρες και μία άγνωστη έννοια στις λιγότερο βιομηχανικές χώρες του Νότου.

Στις αναπτυγμένες χώρες οι δεύτερης προτεραιότητας ανάγκες, όπως ο καθαρός αέρας χωρίς νέφος, το όμορφο τοπίο, έχουν σημασία γιατί οι ανάγκες πρώτης προτεραιότητας, όπως η κατοικία και η τροφή έχουν ικανοποιηθεί για την πλειοψηφία των ατόμων. Αντίθετα στις αναπτυσσόμενες χώρες το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στην ικανοποίηση των βασικών αναγκών για την ύπαρξη του ανθρώπου. Πολιτικό υπόβαθρο για την ανάπτυξη «περιβαλλοντολογισμού» δημιουργείται ουσιαστικά μόνο στις αναπτυγμένες χώρες.

Σύμφωνα με τον Ντάσμαν[4] η κίνηση της προστασίας του περιβάλλοντος, σαν κοινωνική δύναμη, ξεκίνησε στις Ηνωμένες Πολιτείες από το ενδιαφέρον για την άγρια φύση και τα άγρια ζώα ειδικότερα. Η θέση αυτή του Ντάσμαν σύμφωνα με την άποψη του Ρέντκλιφτ[5], αγνοεί το γεγονός ότι στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες οι αγροτικές περιοχές είναι ελάχιστα καταναλωτικές. Η πολλαπλών χρήσεων γη είναι σπάνια. Σε αυτές τις περιοχές τα περιβαλλοντικά προβλήματα είναι προβλήματα ανάπτυξης. Στις χώρες του Νότου η ανάπτυξη της αγροτικής βιομηχανίας δημιουργεί τα ωραιότερα τοπία στον κόσμο, αφού μέσα σε αυτά μπορούν να στερεώσουν και να δημιουργήσουν το σπιτικό και την οικογένειά τους.

Σύμφωνα με τον Έκερσλεϊ[6] τα βασικά ρεύματα του περιβαλλοντισμού είναι ο ανθρωποκεντρικός περιβαλλοντισμός και ο οικοκεντρικός ή φυσιοκρατικός. Στις αναπτυγμένες χώρες λειτουργεί περισσότερο ο οικοκεντρικός, στις αναπτυσσόμενες ο ανθρωποκεντρικός περιβαλλοντισμός, με βάση τα επιφανειακά χαρακτηριστικά τους.

Είναι εμφανής η σημασία της θέσης από την οποία θα ξεκινήσουμε για την προστασία του περιβάλλοντος. Είναι ουσιαστική και ίσως η πιο σημαντική επιλογή. Σε ποιο ρεύμα περιβαλλοντολογισμού θα ενταχθούμε; Τον ανθρωποκεντρικό; ή τον φυσιοκρατικό; Πιστεύουμε ότι στον άνθρωπο δεν δόθηκε τυχαία η λογική αλλά ακόμη και αν δόθηκε τυχαία και αν εκληφθεί σαν μία φυσική ιδιότητα, καμμία ιδιότητα στο φυσικό ή ζωικό βασίλειο δεν δόθηκε

για να μένει αδρανής, αν αφορά τα γενικά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός είδους. Η χρήση του περιβάλλοντος και οι μετατροπές του είναι αποτέλεσμα αυτής της λογικής του ανθρώπου. Αν όπως και σε άλλους τομείς, ο στόχος είναι να οδηγηθεί η λογική σε πράξεις κοινά αποδεκτές ως ωφέλιμες για το άτομο και το σύνολο, τότε το ζητούμενο δεν είναι να εξισωθεί η λογική του ανθρώπου με την λογική της υπόλοιπης φύσης νεκρής ή ζωντανής αλλά να οδηγηθεί σε ενέργειες που θα σεβαστούν την υπόλοιπη φύση. Σε ενέργειες που θα οδηγούν την ένταξή του σε αυτήν χωρίς να υποβαθμίζονται οι ανάγκες του για επιβίωση αλλά και η ανάγκη του για εξέλιξη, που είναι φυσικό επακόλουθο της χαρισματικής λογικής του.

Αυτή η ίδια η φύση στο σύνολό της δεν παραμένει αμετάλλακτη. Η ιστορία δείχνει ότι συνομοταξίες ζώων και φυτών έρχονται και παρέρχονται, νέες δημιουργούνται και άλλες εξαφανίζονται, άλλες εξελίσσονται. Δεν μπορούμε λοιπόν να απαιτούμε ακινησία και απραξία από τον άνθρωπο, δίνοντας προτεραιότητα στο αμετάλλακτο της φύσης γύρω του.

Η ίδια η ύπαρξη του ανθρώπου αλλά και η ύπαρξη των ζώων και των φυτών, δημιουργεί με τις ανάγκες διατροφής και με τον πολλαπλασιασμό τους τις ουσιαστικότερες αλλαγές στο περιβάλλον. Το πλεόνασμα που παράγεται από την εκμετάλλευση της φύσης, επιτρέπει τη κατασκευή όμορφου «τεχνητού» περιβάλλοντος, που δημιουργείται συνήθως γύρω από τα μεσαία και υψηλά εισοδηματικά κυκλώματα, ενώ για τα χαμηλότερα στρώματα δεν ισχύει το ίδιο. Εδώ πρέπει να μεριμνήσει η Διοίκηση και το κόστος της εκμετάλλευσης της φύσης να βαρύνει περισσότερο τα υψηλά εισοδήματα, με σκοπό τη δημιουργία όμορφου περιβάλλοντος στις περιοχές των χαμηλών εισοδηματικά τάξεων.

Όπως έχομε ήδη αναφέρει, στις αναπτυγμένες χώρες οι πρώτης προτεραιότητας ανάγκες, όπως η τροφή, η κατοικία, η ενέργεια, στο μεγαλύτερο ποσοστό έχουν ικανοποιηθεί. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την επικέντρωση της περιβαλλοντικής συνείδησης των κατοίκων στην αποτελεσματικότητα ή αναποτελεσματικότητα του οικονομικού μοντέλου και στην επιλογή των οικονομικών στόχων. Οι αναπτυγμένες χώρες είναι κατά κύριο λόγο αστικές και βιομηχανικές, έτσι το περιβαλλοντικό θέμα έχει μετατοπισθεί από το φυσικό περιβάλλον, στη φορολογία και στην εκτίμηση του περιβαλλοντικού κόστους, πράγμα που δεν συμβαίνει στις μη αναπτυγμένες χώρες.

Στο Βορρά το «περιβάλλον» εξετάζεται, σαν ό,τι παραμένει μετά την παραγωγή και διανομή των αγαθών. Το πρόβλημα είναι η αναπαραγωγή του μετά την κατανάλωση. Αντίθετα στις αναπτυσσόμενες χώρες του Νότου, ο περιβαλλοντολογισμός συναντά υψηλής προτεραιότητας ανάγκες, όπως η τροφή, η κατοικία, η ενέργεια. Η διανομή των αγαθών καλύπτεται άμεσα από το φυσικό περιβάλλον και η παραγωγή έχει άμεση πρόσβαση στους φυσικούς πόρους, στη γη, στα δάση και στους υδάτινους πόρους. Η φύση είναι η ίδια η παραγωγική διαδικασία για «τα προς το ζειν» των ανθρώπων του Νότου.

Είναι λοιπόν φανερό, ότι οι βιομηχανικές χώρες έχουν υιοθετήσει τη δική τους «διάλεκτο» για να κοινοποιήσουν τα περιβαλλοντικά προβλήματα στις αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτή η γλώσσα, ή διάλεκτος, αποδεικνύεται τελείως ακατάλληλη σε αυτές τις χώρες και έχει δημιουργήσει κλίμα καχυποψίας. Έχει πλέον περάσει το μήνυμα ότι η διευθέτηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και το κόστος της ανακόπτουν την ανάπτυξη. Τα περισσότερα προβλήματα του περιβάλλοντος στις αναπτυγμένες χώρες είναι οικονομικά, κοινωνικά προβλήματα και εξετάζονται από την άποψη του κοινωνικού κόστους, ενώ στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι προβλήματα επιβίωσης.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. R. Eckersley, «Environmentalism and Political Theory: Toaward an Ecocentric Approach», 1992, U.C.L. Press, Chapter 2, London, σελ. 33-47.
2. B. H. Green «Countryside Conservation», 1981, Chapman and Hall, London, σελ. 39-46.
3. H. Newby, «Environmentalism and Environmental Conscience», 1993, Duckworth, London, 220-222.
4. Dasmann's Study, 1975, University of London, σελ. 24.
5. M. Redclift, «Development and the Environmental Crisis», 1984, Methuen, London, 191-198.
6. Όπως No 1.

10. ΟΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

Σύμφωνα με την άποψη της γράφουσας, όπως εκφράσθηκε το 1996, σε ομιλία της: «Το περιβαλλοντικό πρόβλημα και οι μέθοδοι επέμβασης για τη λύση του σχηματοποιούνται μέσα από τους διαφορετικούς τρόπους, με τους οποίους το ίδιο το περιβάλλον γίνεται αντιληπτό στις κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες. Ο τρόπος που αντιλαμβανόμαστε τα θέματα που αφορούν το περιβάλλον, έχει καθοριστική σημασία για τον προγραμματισμό και το είδος των παρεμβάσεων και των μέτρων για την λύση των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Αλλά έχει επίσης μεγάλη σημασία για τον τρόπο των επεμβάσεών μας στο περιβάλλον.

Οι πρώιμες κοινωνιολογικές θέσεις προσδιόρισαν το φυσικό περιβάλλον αρνητικά, αποδεχόμενες ότι δεν εντάσσεται στις κοινωνικές επιστήμες αλλά οι πρόσφατες έρευνες απέδειξαν τη στενή σχέση μεταξύ περιβάλλοντος και κοινωνικών επιστημών, διότι τελικά υπάρχουν διαφορές στον τρόπο με τον οποίο γίνεται κατανοητό το περιβάλλον στις διάφορες κοινωνίες, όπως αποδείξαμε. Αν σκεφθούμε πόσο διαφορετική είναι η έννοια του περιβάλλοντος σε Βορρά και Νότο, σε βιομηχανικές και λιγότερο βιομηχανικές χώρες, αντιλαμβανόμαστε πώς διαμορφώθηκαν, σαν διαφορά της έκφρασης της «περιβαλλοντικής σκέψης» στα δύο ημισφαίρια μέσα από αυτές τις διαφορές έκφρασης, οι τέσσερις σημαντικές περιβαλλοντικές θεωρίες:

1. **Η θεωρία που υποστηρίζει την περιβαλλοντική διαχείριση:** Είναι η κλασσική τεχνοκρατική προσέγγιση στα προβλήματα του περιβάλλοντος, η οποία επανατοποθετεί σε μοντέρνα βάση τις λύσεις των περιβαλλοντικών προβλημάτων και δίνει ερμηνείες στις σύνθετες και περίπλοκες αλληλεπιδράσεις που συμβαίνουν στη φύση, προδιαγράφοντας το αποτέλεσμα της ανθρώπινης παρέμβασης και εξασφαλίζοντας μόνιμη λύση στα προβλήματα που θα μπορούσαν να προκύψουν.

2. **Η θεωρία της πολιτικής οικονομίας:** Αυτή η προοπτική που συνδέεται στενά με την θεωρία του Κάρλ Μάρξ, εντοπίζει την οικονομική ανάγκαιότητα μέσα σε ειδικές κοινωνίες και πολιτικά συστήματα και εξηγεί την διαδικασία της ανάπτυξης από την άποψη του κόστους και του κέρδους που βαρύνονται ή

ωφελούνται οι διάφορες κοινωνικές τάξεις. Έτσι από αυτή την προοπτική τα περιβαλλοντικά προβλήματα αναλύονται σε σχέση με την πάλη μεταξύ των ταξικών συμφερόντων, τα οποία οι κοινωνικές τάξεις διαπραγματεύονται με την πολιτεία.

3. **Η βιοκεντρική θεωρία:** διαφέρει από τις άλλες, διότι ασχολείται περισσότερο με τη σχέση περιβάλλοντος - κοινωνίας με κριτική διάθεση, συχνά τοποθετώντας τη φύση πάνω και πριν από τον άνθρωπο. Προτείνει μεγαλύτερη ισότητα στη φύση, όπου όλα έχουν ίση αξία και δεν περιστρέφεται γύρω από την αρχή της περιβαλλοντικής διαχείρισης.

4. **Η πολιτιστική θεωρία:** Προσπαθεί να κατανοήσει τα περιβαλλοντικά θέματα, μέσα στο γενικό πλαίσιο του πολιτιστικού περιβάλλοντος στο οποίο προκύπτουν. Οι διάφορες ομάδες ανθρώπων έχουν διάφορες «λογικές» για την κατανόηση του περιβάλλοντος. Αιτία λοιπόν της συχνής αποτυχίας της περιβαλλοντικής διαχείρισης θεωρείται η ανεπαρκής παρατήρηση, μελέτη και προσοχή σε αυτές τις διαφορετικές λογικές».[1]

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Α. Ζυγούμη – Φιλολία, ομιλία με τίτλο: «Ο συνδυασμός των στοιχείων κάθε θεωρίας σε ένα σύνολο, με βάση την αμφίδρομη κίνηση πληροφοριών, με αποδοχή κάθε διάφορης «λογικής» για την κατανόηση του περιβάλλοντος, οδηγός στην ειρηνική επίλυση του περιβαλλοντικού διλήμματος», 1996, Κλάδος Μαρμάρου, Αθήνα.

11. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

11.1 ΓΕΝΙΚΑ

Η πολιτική οικονομία σαν περιβαλλοντική θεωρία, είναι ουσιαστικά η συμβολή της Μαρξιστικής θεωρίας στην ανάλυση του περιβάλλοντος.

Η δύναμη αλλά ταυτόχρονα και η αδυναμία αυτής της θεωρίας, εντοπίζεται στην αξία της κριτικής της προσέγγισης στα περιβαλλοντικά θέματα. Μας βοηθάει να αντιληφθούμε τον τρόπο, με τον οποίο συμβάλλουν τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα στα προβλήματα που έχουν προκύψει ή προκύπτουν, γιατί συνήθως τα περιβαλλοντικά προβλήματα σπάνια είναι περιβαλλοντικά «εν τη γενέσει» τους.

Η συνολική περιβαλλοντική αλλαγή συνδέεται συνήθως με την αύξηση του πληθυσμού και με τη φύση της κατά τόπο πολιτικής οικονομίας. Για παράδειγμα, τα περιβαλλοντικά προβλήματα του Νότου συνδέονται με την υποανάπτυξη. Η τοπική πολιτική οικονομία αναδεικνύεται σε σημαντικό περιβαλλοντικό δεδομένο.

Το 18ο αιώνα και στις αρχές του 19ου αιώνα, αυτό που σήμερα αναφέρουμε ως «οικονομικά», ήταν ενσωματωμένο στις κοινωνικές επιστήμες, όπως η πολιτική, η κοινωνιολογία, η ιστορία. Οι πρώτοι πολιτικοί οικονομολόγοι μέσα σε μία πλατειά ουμανιστική παράδοση, έγραψαν και δημιούργησαν με κίνητρο τη φιλοσοφική έρευνα, που θα οδηγούσε σε μεθόδους αύξησης της ανθρώπινης ευτυχίας.

Ο Άνταμ Σμίθ[1] θεωρούσε ότι η οικονομική αύξηση επηρέαζε το ρόλο και τη θέση των τάξεων στις οποίες ανήκε η γη, ο Τζών Στιούαρτ Μάϊλ[2] (1873), ότι οι οικονομικές προϋποθέσεις ήταν εγκλωβισμένες μέσα σε ένα ιστό πολιτικών και κοινωνικών θεσμών.

Σύμφωνα με την άποψη του Μάρξ,[3] οι οικονομολόγοι του 19ου αιώνα είχαν τυφλωθεί από την πίστη τους στον καπιταλισμό αλλά τα οικονομικά, στα οποία αναφέρθηκε εκείνη την περίοδο, βρίσκονταν σε νηπιακή ηλικία.

Η πολιτική οικονομία χρησιμοποιείται σαν αναφορά σε μία προσέγγιση της ανάπτυξης, που προέρχεται κυρίως από τον Μάρξ και τοποθετεί την οικονομική ανάλυση μέσα σε ειδικούς κοινωνικούς σχηματισμούς,

ερμηνεύοντας την διαδικασία της ανάπτυξης με τους όρους της ωφέλειας και του κόστους, που ανάλογα επωφελούνται ή επιβαρύνονται οι κοινωνικές τάξεις.

Οι πολιτικές για την βελτίωση της φτώχειας ή την προστασία του περιβάλλοντος, εξετάζονται σαν αποτέλεσμα της διαμάχης μεταξύ των συμφερόντων των τάξεων, τα οποία οι τάξεις διαπραγματεύονται με το κράτος. «... Καταλήγουμε σε αυτό το συμπέρασμα αντιλαμβανόμενοι καλύτερα τις διάφορες πολιτικές, όχι δια μέσου του δόγματος του εμπειρισμού αλλά ερευνώντας το γενικό μέσα στο ειδικό και το ειδικό μέσα στο γενικό...», αναφέρει ο Ντε Σίλβα[4] (1982).

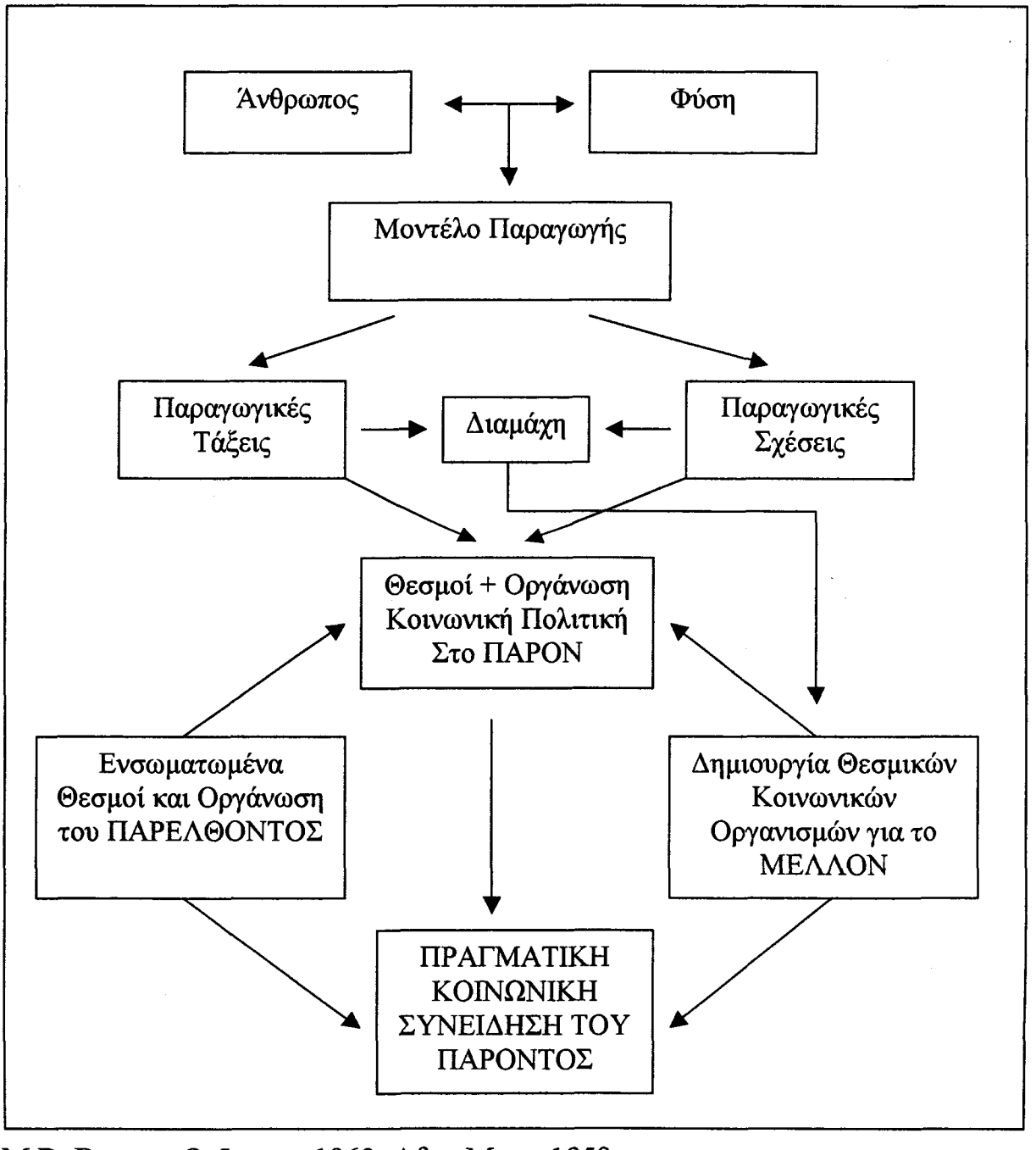
Η πολιτική οικονομία αναγνωρίζει την ιστορική μοναδικότητα των κοινωνικών σχηματισμών αλλά φαίνεται να εξηγεί την δομή των παραλλαγών μέσα σε ένα σύνθετο ερμηνευτικό πλαίσιο, σύμφωνα με την άποψη του Ρέντκλιφτ[5] (1984). Για τον Μάρξ η κοινωνική μας συνείδηση δεν δημιουργεί τις κοινωνικές επιταγές, όπως δέχεται ο Γερμανός ιδεαλιστής φιλόσοφος Χέγκελ.[6] Η ζωή μας και η κοινωνική μας ύπαρξη είναι εκείνη που καθορίζει τις ιδέες μας και όχι αντίστροφα. Οι ιδέες μας προβάλλουν όχι μόνο από τους κοινωνικούς σχηματισμούς του παρόντος αλλά και από τις εμπειρίες των υπερδομών των παρελθόντων κοινωνικών σχηματισμών, όπως περιγράφεται στον πίνακα 11.1.

Η διαλεκτική στον υλισμό του Μάρξ, είναι η δυνατότητα αλλαγής. Τα κίνητρα τα οποία πηγάζουν από αντιθέσεις και διαμάχες τα δημιουργεί η αναπτυσσόμενη τεχνολογία στη συνείδηση των ανθρώπων και αφορούν τη θέση τους στις σχέσεις παραγωγής. Η μάχη των τάξεων οδηγεί τους εργάτες στα καπιταλιστικά συστήματα να δημιουργήσουν τις δικές τους οργανώσεις, τους δικούς τους συνεταιρισμούς και πολιτικά κόμματα, σαν μελλοντικά κίνητρα.

Σύμφωνα με την άποψη του Μ. Μπάρρατ Μπράουν[7] (1984), ο Μάρξ συμπεριέλαβε στην συνειδησιακή καταγραφή του παρόντος, τα παραμένοντα ενθυμήματα των υπερδομών - θεσμών του παρελθόντος και τα δημιουργούμενα κύτταρα των υπερδομών - θεσμών του μέλλοντος. Αυτό με λίγα λόγια σημαίνει, ότι μόνον η συνείδηση του παρόντος, δεν αποτελεί δείκτη της πραγματικότητας.

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα 11.1 σύμφωνα με την επαναστατική άποψη του Μάρξ, η κοινωνική συνείδηση της εποχής μας δεν είναι καλή ένδειξη της πραγματικότητας, αν δεν συμπεριλαμβάνει υπερδομές-θεσμούς του παρελθόντος και του μέλλοντος.

Πίνακας 11.1. **Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΑΡΞ**

M.B. Brown «O. Lange, 1963, After Marx, 1859»

Στην ανάλυση του «Μοντέλα στην Πολιτική Οικονομία», το 1984, ο Μπάρρετ-Μπράουν[8] ερμηνεύει τις σχέσεις μεταξύ της οικονομίας, των κοινωνικών θεσμών και της πολιτείας.

Από την προοπτική της πολιτικής οικονομίας, οικονομικές δυνάμεις όπως η αγορά, είναι οι ίδιες προϊόντα μίας μεγαλύτερης ιστορικής αλλαγής, η οποία εμπεριέχει όλους τους κοινωνικούς σχηματισμούς. Η πολιτική οικονομία, στα περιβαλλοντικά θέματα Βορρά-Νότου, επικεντρώνεται στα θέματα που αφορούν τη διανομή των αγαθών. Το περιβάλλον κάποιων ανθρώπων είναι πολύ καλύτερο σε σχέση με το περιβάλλον εκείνων, που βρίσκονται σε υποανάπτυκτα πολιτικά συστήματα, ή ακόμη και εκείνων που βρίσκονται στον ίδιο χώρο, αλλά σε διαφορετική κατάσταση πλούτου και δύναμης.

Η πολιτική οικονομία μας οδηγεί σε υποθέσεις και απαντήσεις σε κύρια ερωτήματα σχετικά με την εκμετάλλευση του περιβάλλοντος όπως:

1. Ποιες αρχές καθορίζουν την ιδιοκτησία και τον έλεγχο των φυσικών πόρων;
2. Ποια διαδικασία καθορίζει την ιδιοκτησία και τον έλεγχο των φυσικών πόρων;
3. Πώς διανέμονται τα ωφέλη της χρήσης των φυσικών πόρων και πώς διαμοιράζεται το κόστος; Με βάση ποιες αρχές και μεθόδους;
4. Ποιός επιβαρύνεται με το αρνητικό περιβαλλοντικό κόστος ανάπτυξης;
5. Ποιό είναι και πώς καθορίζεται το τμήμα της οικονομικής παραγωγής που θα πρέπει να θυσιαστεί για την επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων;
6. Πόσο βοηθάει η έρευνα στις αιτίες των περιβαλλοντικών θεμάτων και στις πολιτικές ανάπτυξης, για να εξαλειφθούν οι αιτίες αυτές των προβλημάτων;

Στο έργο του «A Contribution to the Critique of Political Economy», «Συμβολή στην Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας», το 1859, ο Μάρξ,[9] για τον οποίο η κοινωνία γίνεται αντιληπτή σαν ένα σύστημα κοινωνικών σχέσεων με βάση την παραγωγή υλικών αγαθών, αποδίδει πρωταρχική σημασία στις παραγωγικές σχέσεις. Η κοινωνική παραγωγή είναι το σύνολο των σχέσεων μεταξύ ατόμων και μεταξύ ανθρώπου και φύσης. Για να παράγουν οι άνθρωποι υλικά αγαθά, πρέπει να επιβάλλουν μετασχηματισμούς στους φυσικούς πόρους. Όλα αυτά όμως πρέπει να τα αντιληφθούμε μέσα σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο, το μοντέλο παραγωγής.

11.2 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Κατά τη διαδικασία του μετασχηματισμού της φύσης από τους ανθρώπους, «μετασχηματίζονται», μεταμορφώνονται και αυτοί οι ίδιοι, σύμφωνα με την θεωρία του Μάρξ. Το σημαντικότερο σημείο στην τοποθέτησή του είναι η ερμηνεία που αποδίδει στις σχέσεις μεταξύ ανθρώπων και στις σχέσεις μεταξύ ανθρώπων και φύσης, τις οποίες θεωρεί «κοινωνικές σχέσεις». Η σχέση ανθρώπου-φύσης για τον Μάρξ είναι παρούσα σε κάθε του ενέργεια και σταθερή, αμετάλλακτη, κοινή σε κάθε φάση κοινωνικής ύπαρξης. Αλλά αυτή η σχέση ανθρώπου - φύσης δεν αποτελεί την βάση της «αλλαγής» στην κοινωνία, η οποία θα προκύψει μόνο από τις σχέσεις μεταξύ των ατόμων.

Η σύνθεση της κοινωνίας είναι το σύνολο αντιθέσεων και αντιπαλότητας και η αλλαγή θα προκύψει από επαναστατικές κινήσεις, με επίκεντρο την εργασία στην οποία ο Μάρξ δίνει έμφαση. Τελικά η πολιτική οικονομία δεν αγγίζει παρά αδύναμα το περιβάλλον. Είναι κοινά αποδεκτό ότι χρειάζεται να διευρύνει κανείς την έννοια της «αξίας», για να συμπεριλάβει στον Μαρξισμό τις φυσικές πηγές και να αναπτύξει ένα περιεκτικότερο αναλυτικό πλαίσιο, το οποίο θα ερμήνευε τις δυνατότητες αντοχής της γης, όσον αφορά τον ανθρώπινο πληθυσμό, σε εξάρτηση με τις φυσικές και κοινωνικές επιταγές, δομές και διαδικασίες.

Υπάρχουν όμως και συγγραφείς που θεωρούν, ότι αυτή η έλλειψη στην προοπτική του Μάρξ δεν μας εμποδίζει να εκτιμήσουμε το σημαντικό ρόλο της φύσης στη δημιουργία αξιών. Ο Μάϊκλ Πέρελμαν[10] το 1988 μας οδηγεί σε πλήθος αναφορών στα κείμενα του Μάρξ για το ρόλο της φύσης και της κοινωνίας στη δημιουργία αξιών. Στα κείμενά του ο Μάρξ δεν αγνοούσε τη φύση σαν πηγή αξιών. Όμως η πολιτική οικονομία υπήρξε «αργή» στην ερμηνεία των περιβαλλοντικών θεμάτων.

Τις δεκαετίες του 1960 και 1970 όπως αναφέρει ο Ρέντκλιφτ[11] το 1984 στο έργο του «Ανάπτυξη και Περιβαλλοντική Κρίση», αναπτύχθηκε μία κριτική βιβλιογραφία στις μελέτες για την «ανάπτυξη», που πήρε μορφή με τα νεοκλασσικά οικονομικά και έδωσε οντότητα στην θεωρία του Μάρξ σχετικά με την ανάπτυξη. Την ίδια περίοδο στράφηκε στο διεθνή χώρο η προσοχή στην διογκούμενη απειλή για το περιβάλλον προς τις αναπτυσσόμενες χώρες. Στη

δεκαετία μέχρι τη Διάσκεψη της Στοκχόλμης το 1972, που βοήθησε να ξεκινήσει το Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών, η περιβαλλοντική απειλή αυξήθηκε.

Η περιβαλλοντική κρίση στο Νότο φάνηκε στα μάτια των απλών ανθρώπων, σαν «Πράξη του Θεού». Σε καμμία περίπτωση δεν έγινε αντιληπτή σαν πολιτικό θέμα, με την έννοια ότι αυτή η κρίση θα μπορούσε να αντιμετωπισθεί μόνο με πολιτική ευθύνη, που με τη λήψη αποφάσεων, θα ευνοούσε κάποια συμφέροντα και θα υποβάθμιζε κάποια άλλα, στο σύνολο της οικονομίας. Γιατί το περιβάλλον, το οποίο δεν έχει ερμηνευθεί παρά μόνο μέσα στο πλαίσιο του συνόλου των οικονομικών σχέσεων, δεν θεωρήθηκε μέρος του πολιτικού διαλόγου σχετικά με την ανάπτυξη και την ανάλυση της υποανάπτυξης.

Υπάρχουν αιτίες για τις οποίες η πολιτική οικονομία, όπως προαναφέρθηκε απέτυχε να εγγυηθεί στη δημόσια συζήτηση για το περιβάλλον. Οι φυσικοί πόροι δεν ήταν ποτέ το επίκεντρο της Μαρξιστικής σκέψης. Επίσης το περιβάλλον δεν ήταν ποτέ θέμα διανομής. Ήταν ένας παράγοντας στην ανάπτυξη των περισσοτέρων χωρών.

Ο καπιταλισμός αναπτύχθηκε σύμφωνα με τον Μάρξ από την αύξηση της παραγωγής και την εκμετάλλευση της υπεραξίας (surplus value), η οποία απαιτεί νέα γη και χρήση πόρων, χωρίς να αμφισβειτείται η κυριαρχία του ανθρώπου στη φύση και η ικανότητά του να χρησιμοποιεί την επιστήμη για τους στόχους του.[12] Από τον ιστορικό υλισμό, (μία μορφή της Μαρξιστικής πολιτικής οικονομίας), η προοπτική ήταν η κοινωνία, όχι η επιστήμη, η οποία έθεσε περιορισμούς στις ανθρώπινες δυνατότητες.

Ο Λένιν[13] επεξεργάστηκε αυτήν την άποψη σε συζήτηση για τη σχέση φύσης και ανθρώπου. Ο άνθρωπος είναι προϊόν της φύσης αλλά και μέρος της φύσης. Η ύλη είναι πρωτογενής και η σκέψη, η συνείδηση, ο νους είναι προϊόντα υψηλής ανάπτυξης. Αυτή είναι η υλιστική θεωρία της γνώσης, στην οποία η φυσική επιστήμη ενστικτωδώς συνεισφέρει. Η οργανική σχέση μεταξύ της φυσικής επιστήμης, όπως αναπτύχθηκε και του ιστορικού υλισμού, ήταν κατά την άποψη του Λένιν αναμφισβήτητη. Πραγματικά μόνο ο υλισμός είναι συγκρίσιμος με τη φυσική επιστήμη. Όπως γράφει ο Λένιν, ο Ένγκελς συχνά αναφέρεται «στους νόμους της φύσης» ή «τις αναγκαιότητες της φύσης», χωρίς να θεωρεί απαραίτητο να τις ερμηνεύσει γενικά σαν προϋποθέσεις του υλισμού.

Η φύση όπως και η ιστορία ήταν θέμα των διαλεκτικών νόμων της κίνησης. Ο Ένγκελς παρατήρησε αυτή την απλότητα και ο Λένιν δήλωσε την υποστήριξή του στην ενότητα «νου και ύλης», «Unity of mind and matter», που έπαιζε τόσο σημαντικό ρόλο στη σκέψη των Μάρξ και Ένγκελς.

Στις δύο παραμελημένες εργασίες του ο Ένγκελς θέτει μία πιο σύγχρονη άποψη της σχέσης ανθρώπου - περιβάλλοντος. Πρώτα στην «Εισαγωγή στη Διαλεκτική της Φύσης», ο Ένγκελς βεβαιώνει, ότι ο άνθρωπος δίνει μορφή στη φύση από τις αρχές της ύπαρξής του. Μετά τη δημοσίευση του Δαρβίνου για «Την Εξέλιξη των Ειδών» το 1859, αναφέρει: «...Η νέα αντίληψη για τη φύση συμπληρώθηκε με τα κύρια χαρακτηριστικά της... Όλη η φύση φάνηκε να κινείται σε διαρκή ροή και κύκλο...».[14] Προσθέτει δε, ότι ο άνθρωπος μόνος, μπορεί να αφήσει τη σφραγίδα του στη φύση, κατανοώντας τους νόμους της. Στο δεύτερο έργο του, «The Part Played by Labour in the Transition from Ape to Man»,[15] «Ο Ρόλος της Εργασίας στο Πέρασμα από τον Πίθηκο στον Άνθρωπο», ο Ένγκελς τοποθετείται σχετικά με την οικονομική αύξηση, η οποία δεν πρέπει να διαταράσσει την αρμονία του ανθρώπου με τη φύση. Παραμένει αισιόδοξος. «...Κάθε μέρα που περνάει καταλαβαίνουμε καλύτερα τους νόμους της φύσης και αποδεχόμαστε την πιο άμεση και την πιο μακρινή συνέπεια της ανάμειξής μας στους παραδοσιακούς θεσμούς της φύσης».[16] Σύμφωνα με τον Ένγκελς η γνώση της επιστήμης είναι η καλύτερη εγγύηση, για την ελαχιστοποίηση των συνεπειών στη φύση, της καθημερινής παραγωγικής μας δραστηριότητας. Αυτό που παραμένει ενδιαφέρον στην εργασία του Ένγκελς, είναι η αναγνώριση ότι η εξουσία του ανθρώπου στη φύση, μπορεί να αποτελέσει απειλή στην υλική πρόοδο του ίδιου και του γένους του.

Ο Ένγκελς υπαινίσσεται ότι η ικανότητα του ανθρώπου να αντιδρά στις αλλαγές που ο ίδιος επιφέρει στο περιβάλλον, υποδηλώνει νέες ευθύνες προς τη φύση. Σε αυτό βρίσκεται αρκετά μπροστά από την εποχή του, «μέσα στα πλαίσια της Μαρξιστικής σκέψης», εντελώς μόνος.

Το επόμενο βήμα του αποτελεί την πλησιέστερη προσέγγιση στην θεωρία της «διατήρησης του περιβάλλοντος» και εντάσσεται στην κλασσική Μαρξιστική σκέψη. Επιμένει ότι ο άνθρωπος πρέπει να διαθέτει σύνεση στην συμπεριφορά του προς το περιβάλλον και καταφέρνει με αυτή του τη θέση να έχει απήχηση στις μέρες μας. «... Ας μετρήσουμε τις ανθρώπινες νίκες πάνω στη

φύση. Για κάθε τέτοια νίκη η φύση μας εκδικείται... για να μας θυμίσει, ότι η χωρίς λόγο κυριαρχία πάνω σε αυτήν, μας τοποθετεί έξω από αυτήν, για να μας θυμίσει, ότι ανήκουμε στη φύση και υπάρχουμε στο κέντρο της και ότι έχουμε το σημαντικό πλεονέκτημα σε σχέση με τα άλλα δημιουργήματα, να μπορούμε να μάθουμε τους νόμους της και να τους εφαρμόσουμε σωστά».[17] Ο Μάρξ και ο Ένγκελς ανησυχούσαν κυρίως για την αύξηση της καπιταλιστικής βιομηχανικής κοινωνίας.

Ενώ όμως ο ιστορικός υλισμός μας οδηγεί στην κριτική της καπιταλιστικής κοινωνίας η οποία μας φωτίζει τις υποβόσκουσες αιτίες των περιβαλλοντικών προβλημάτων, βλέπουμε ότι έχει τα όριά του και αδυνατεί να επικεντρωθεί στην επίλυσή τους.

11.3 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ, ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΗΝ ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΗ- ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Η έννοια και το πρόβλημα του καθορισμού της κοινωνικά δίκαιης κατανομής του εισοδήματος αποδίδεται στην «Οικονομική Πολιτική» του Ι. Βαβούρα.[18] «...Όπως είναι γνωστό, το εισόδημα κάθε ατόμου, στα πλαίσια του μηχανισμού της αγοράς, είναι ίσο με το γινόμενο των ποσοτήτων των παραγωγικών συντελεστών, που προσφέρει στη διαδικασία παραγωγής, επί την τιμή του καθενός, η οποία διαμορφώνεται στην αγορά. Η κατανομή αυτή του εισοδήματος, η οποία εξαρτάται από την κατανομή των προσωπικών ικανοτήτων και την κατανομή του πλούτου ανάμεσα στα άτομα, είναι δυνατό να μη θεωρείται κοινωνικά δίκαιη, κυρίως : (1) Για λόγους ηθικούς. Μπορεί να θεωρείται ηθικά άδικο να υπάρχουν σε μία κοινωνία υπερβολικά πλούσιοι και υπερβολικά φτωχοί. (2) Εξαιτίας του κοινωνικού κόστους της φτώχειας. Αν το εισόδημα των εργαζομένων μισθωτών είναι υπερβολικά χαμηλό, θα έχει αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία, την εκπαίδευση και την ειδίκευσή τους, άρα και στην παραγωγικότητά τους, με αρνητικά αποτελέσματα και στην οικονομική ευημερία των επιχειρηματιών. Επιπλέον είναι δυνατόν να προκληθούν κοινωνικές αναταραχές. (3) Για λόγους οικονομικούς. Η οριακή χρησιμότητα μίας μονάδας εισοδήματος για έναν πλούσιο μπορεί να υποστηριχθεί ότι είναι πολύ χαμηλότερη από ό,τι για ένα φτωχό. Μία μεταβίβαση λοιπόν, εισοδήματος από πλούσιους σε φτωχούς, συνδέεται με καθαρές θετικές επιπτώσεις στη

συνολική κοινωνική ευημερία, αφού η αύξηση της ευημερίας των φτωχών θεωρείται από το κοινωνικό σύνολο ότι υπεραντισταθμίζει τη μείωση της ευημερίας των πλουσίων. Το περιεχόμενο της κοινωνικά δίκαιης κατανομής του εισοδήματος είναι ηθικό θέμα, στηρίζεται σε αξιολογικές κρίσεις και διαφέρει ανάλογα με τη χώρα και την περίοδο αναφοράς. Επομένως, δεν μπορεί να δοθεί ένας γενικά αποδεκτός ορισμός της έννοιας της κοινωνικά δίκαιης κατανομής του εισοδήματος...».

Η βασική τάση των κοινωνικών και οικολογικών προοπτικών βρίσκεται στο γεγονός, ότι η πολιτική οικολογία ξεκινάει από τη σχέση της ανθρωπότητας με τη φύση και από την προϋπόθεση ότι αυτή η σχέση είναι διαρκής. Ο σοσιαλισμός έχει ενδιαφερθεί αρχικά για τη διανομή της δύναμης και του πλούτου στις κοινωνίες και ειδικά για τα ενδιαφέροντα ειδικών τάξεων, δηλαδή της εργατικής τάξης στον καπιταλισμό.

Η κοινωνική ανάλυση των σχέσεων της καπιταλιστικής παραγωγής αφορά εκείνους οι οποίοι ωφελούνται και εκείνους οι οποίοι καταπιέζονται και μάχονται με στόχο το τέλος αυτής της καταπίεσης. Η οικολογική κριτική αντίθετα, επικεντρώνεται στην εκτίμηση του δεδομένου επιπέδου και μοντέλου της υλικής παραγωγής σε σχέση με το οικοσύστημα και θεωρεί οτι οι αλλαγές που επηρεάζουν μόνο τις εσωτερικές σχέσεις των τάξεων είναι άσχετες με το περιβάλλον.

Είναι πλέον ιστορικό γεγονός ότι τα σοσιαλιστικά κόμματα και οι διοικήσεις τους έθεσαν σαν πρωταρχικό στόχο την υψηλότερη παραγωγικότητα και την μετέτρεψαν σε μοναδικό κλειδί του σχεδιασμού τους. Έχουν δε θεωρήσει τις καπιταλιστικές κοινωνικές σχέσεις, σαν εμπόδιο στην επιτυχία μίας πιο λογικά οργανωμένης οικονομίας και ενός παραγωγικότερου συστήματος, σύμφωνα με την άποψη του Μ. Ράϊλ[19] το 1988, η οποία αποτελεί την οικολογική κριτική της Μαρξιστικής - Σοσιαλιστικής θεωρίας.

Άλλοι συγγραφείς αποδεικνύουν τη σύγκλιση μεταξύ του περιβαλλοντολογισμού και του σοσιαλισμού. Ο Τζέϊμς Ο' Κόννορ[20] το 1989 βρίσκει μικρή διαφορά στον τρόπο που οι σοσιαλιστές ή οι καπιταλιστές χρησιμοποιούν το περιβάλλον. Αναπτύσσει δε κάποια επιχειρήματα για αυτή την υπόθεση. Αρχικά υπενθυμίζει, ότι και τα δύο συστήματα υπάρχουν ανεξάρτητα το ένα από το άλλο. Θεωρεί ότι η σχέσεις μεταξύ των Η.Π.Α. και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, αποτελούν την πρωταρχική αιτία της περιβαλλοντικής

καταστροφής αυτού του αιώνα, με τους συνεχείς εξοπλισμούς και την απειλή πολέμου. Τονίζει τις πολιτικές και οικονομικές διαφορές μεταξύ σοσιαλιστικών και καπιταλιστικών κοινωνιών. Υπογραμμίζει τον γραφειοκρατικό πολιτικό ρόλο του Κόμματος στον σχεδιασμό της Σοβιετικής Οικονομίας, που βασίζεται στην φύση. Μας υπενθυμίζει, ότι όλες οι σοσιαλιστικές χώρες έχουν συνταγματικές εγγυήσεις, που αφορούν την εξασφάλιση των εργατικών δικαιωμάτων, εφαρμόζουν όμως έλεγχο πάνω στην έννοια της παραγωγής. Έτσι από την ανάγκη διεθνούς ασφάλειας, απέναντι στην Δυτική οικονομία και τη δεδομένη ανάγκη να υπερβούν την ικανότητα της Δύσης, να βελτιώσουν τις κοινωνικές και υλικές συνθήκες των παραγωγικών τάξεων, οι σοσιαλιστικές χώρες μπλέχτηκαν στα γρανάζια του ανταγωνισμού με τη Δύση. Η ιδέα του διαφορετικού τύπου ποιοτικής ανάπτυξης, συστηματικά υποβιβάστηκε. Φαίνεται λοιπόν ίσως από μία πρώτη άποψη, ότι το σοσιαλιστικό κίνημα είναι φιλικότερο στο περιβάλλον. Θα μπορούσε όμως κανείς να δει τον Μαρξισμό σαν περιβαλλοντολογισμό, όταν οι οικολογικές κινήσεις θα μπορούσαν να θεωρηθούν κοινωνικές κινήσεις που εμφανίσθηκαν σε συγκεκριμένο σημείο της ιστορίας; «...Οι απαιτήσεις της φύσης, αν μπορούσε κανείς να θεωρήσει έτσι τους νόμους της φύσης, δεν πρέπει να αγνοηθούν... Αλλά η φύση μπορεί να μεταβληθεί από την ανθρώπινη δραστηριότητα...»,[21] αναφέρει στο έργο του «Μαρξισμός και Διαλεκτική Μέθοδος» ο Σάγιερς, το 1990.

Η ανάπτυξη της ανθρώπινης παραγωγικής δύναμης, παρέχει στον άνθρωπο τη δυνατότητα να ελέγξει τη φύση και να υπερβεί τα εμπόδια του περιβάλλοντος, όχι υποβιβάζοντας ή αγνοώντας τους νόμους της φύσης αλλά χρησιμοποιώντας τους. Η ελευθερία κατά τη Μαρξιστική άποψη, βασίζεται στην αναγνώριση της αναγκαιότητας της φύσης. Για τον Μάρξ η κοινωνική επανάσταση δεν είναι παρά η αλλαγή του κοινωνικού σχήματος βασισμένου στην αμετάβλητη φύση. Ο ιστορικός υλισμός τοποθετεί τη δυναμική της ανάπτυξης, στο πλαίσιο μίας ευρύτερης κριτικής της καπιταλιστικής κοινωνίας, που αφορά τα περιβαλλοντικά, όσο και τα κοινωνικά-οικονομικά προβλήματα. Η πολιτική οικονομία δια μέσου του ορθόδοξου ιστορικού υλισμού επικεντρώνεται στις σχέσεις κοινωνίας-φύσης, αναλύει τις κοινωνικές και οικονομικές αιτίες των περιβαλλοντικών θεμάτων, αποδίδει όμως στην δομή των συστημάτων τα εμπόδια που δημιουργούνται προς την αειφορική ανάπτυξη και προτείνει μία δυναμική ανάπτυξη που βασίζεται στην πλατειά κριτική της

καπιταλιστικής κοινωνίας. Σύμφωνα με τον Ράϊλ[22] (1988), η πολιτική οικονομία της οικολογίας διαφέρει ριζικά από την προοπτική του Μαρξ στο ότι ενδιαφέρεται για την σταθερότητα των βασικών σχέσεων μεταξύ ανθρώπων και φύσης, αντίθετα με την Μαρξιστική τοποθέτηση, η οποία θεωρεί σημαντικές τις κοινωνικές σχέσεις και τη σταθερότητά τους.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Adam Smith, 1723-1890, «An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations», 1776, Allen Lane, London, σελ. 75.
2. John Stuart Mill, 1806-1873, «Principles of Political Economy, 1852», 1873, Lawrence and Wishart, London, σελ. 43.
3. C. Marx, «Capital» Vol III 5th Edition, 1974, Lawrence and Wishart, London, σελ. 17.
4. M. De Silva, «Development and Political Economy», 1982, San Diego, Avant Books, σελ. 2.
5. M. R. Redclift, «Development and the Environmental Crisis», 1984, Methuen, London, σελ. 92.
6. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, (1770-1831), Γερμανός Φιλόσοφος. Η σκέψη προχωρεί πάντα σύμφωνα με το Διαλεκτικό Σχήμα, δηλαδή αρχίζει με τη διατύπωση μιας θέσης η οποία ανασκευάζεται άμεσα από την αντίθετή της, για να παραχθεί μια νέα θέση μέσα από τη σύνθεση. Και αυτή με τη σειρά της να δημιουργήσει μια νέα θέση σε μία διαδικασία κυκλική, όχι απεριόριστη. Αυτό είναι το Εγελιανό Σύστημα του Hegel. Ανρύ Λεφέβρ, «Ο Διαλεκτικός Υλισμός», 1961, εκδόσεις Γ. Αναγνωστίδη, σελ. 49-63, μετάφραση Α. Κουντουριώτου του έργου (Henri Lefèvre, «Le Materialisme Dialectique», 1940, Paris).
7. M. Barratt - Brown, «O. Lange, 1963, After Marx, 1859», 1984, Penguin Books, London, σελ. 68-74.
8. M. Baratt Brown, «Models in Political Economy», 1984, Penguin Books, London, σελ. 352-359.
9. C. Marx, «A Contribution to the Critique of Political Economy, 1859», 1974, Laurence and Wishart, London, σελ. 21-28.

10.Michael Perelman, «Marx and Resources», Environment, Technology and Society, No 51, Winter, 1988, σελ. 15-19.
11.Όπως No 5, σελ. 262-303.
12.Όπως No 3, σελ. 109-111.
13.«Lenin 1952», Editions Henderson, London, σελ. 69.
14. «Engels: Selected Writings», 1967, Editions Henderson, London, σελ. 74.
15.Όπως No 15, σελ. 120.
16.Όπως No 15, σελ. 137.
17.Όπως No 15, σελ. 181.
18.Ι. Βαβούρας, «Οικονομική Πολιτική - Θεωρητική Εισαγωγή», μέρος Α, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1990, σελ. 351-352.
19.M. Ryle, «Ecology and Socialism», Radius, 1988, London, σελ. 256.
20.O' Connor J., «Political Economy of Ecology of Socialism and Capitalism. Capitalism, Socialism and Nature», No 3, Socialist Ecology, California Santa Cruz, σελ. 90-121.
21.S. Sayers, «Marxism and the Dialectical Method», Radius, 1990, London, σελ. 39.
22.Όπως No 19.

12. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ

12.1 ΓΕΝΙΚΑ

Η ανάπτυξη του μοντέρνου συστήματος διατροφής έχει δώσει άμεση προτεραιότητα στη πολιτική διάσταση των περιβαλλοντικών θεμάτων. Εντατικές καλλιέργειες και συνενώσεις βιομηχανιών, λειτουργούν σαν παράμετροι του συστήματος διατροφής και είναι οι αιτίες που δημιούργησαν την αναγκαιότητα μιας νέας διάστασης στις κοινωνικές σχέσεις.

Οι διασυνδέσεις μεταξύ των αγροτοπαραγωγών, των προμηθευτών και της αγοράς συνεπάγονται αλληλοεξαρτήσεις μεγαλύτερης κλίμακας, οι οποίες υποχρεώνουν και οδηγούν τους αγροκτήμονες ή τις βιομηχανίες αγαθών διατροφής σε πολιτικές συμμαχίες. Οι παραγωγοί και οι καταναλωτές έχουν ενσωματωθεί σε πλατύτερα συστήματα αγοράς. Η στάση τους στις σιωπηρές συμφωνίες ενσωμάτωσης παίρνει συχνά τη μορφή αντίστασης, ακριβώς όπως εννοείται η αντίσταση κατά των τάξεων, του γένους, της εθνικότητας ή της υποταγής.

12.2 ΤΑ ΠΕΔΙΑ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

Τα «Πεδία Αντίστασης»[1] είναι μια έννοια που δανειζόμαστε από τον Φουκώ[2] (1985). Τη χρησιμοποιούμε για να περιγράψουμε τις διάφορες αντιδράσεις, στις εξατομικευμένες τεχνικές εξουσίας δια μέσου των οποίων επιτυγχάνεται ο κοινωνικός έλεγχος.

Αυτά τα «πεδία αντίστασης» πολύ συχνά, τελευταία όλο και συχνότερα χρησιμοποιούνται στο περιβαλλοντικό πλαίσιο σαν ευκαιριακή σημαία συναγερμού από δυσαρεστημένες ομάδες, με διαφορετικά πολιτικά «πιστεύω» και αυτό κάνει ακόμη περισσότερο δυσδιάκριτες τις μεθόδους, που πρέπει να ακολουθήσουμε για την λύση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Είναι συνηθισμένο φαινόμενο πλέον μεταξύ των τύπων αντίστασης που μπορούν να εκφράσουν οι περιβαλλοντικές κινήσεις να εμπλέκονται:

1. Η αντίσταση στην εκμετάλλευση, διαμέσου της οποίας τα άτομα προσπαθούν να ελέγξουν την αγορά, ελέγχοντας την αγοραστική κίνηση και την παραγωγική διαδικασία.

2. Η αντίσταση στην κυριαρχία, δια μέσου της άρνησης στην αποδοχή εξουσιαστικών φαινομένων που προδιαγράφονται από τους όρους γέννησης ή τους εθνικούς ρόλους.

3. Η αντίσταση στην εξάρτηση και την υποτέλεια, η αντίσταση δια μέσου των «πιστεύω» μίας κοινωνίας, που δεσμεύουν το άτομο σε συγκεκριμένη ιδεολογική θέση στα αποτελέσματα των κυρίαρχων συστημάτων.

Αυτό το αναλυτικό πλαίσιο που αναφέρεται στα πεδία αντίστασης, χρησιμεύει στην έρευνα των πολιτικών αλλαγών, που ούτως ή άλλως επηρεάζουν την ανάπτυξη του μοντέρνου συστήματος διατροφής και τους μετασχηματισμούς των φυσικών πόρων.

Σήμερα οι γεωργοί και οι αγροκτήμονες είναι ενωμένοι στην «αντίσταση» για την αναδόμηση της αγοράς τόσο, όσο και οι κυβερνήσεις στην προστασία και διαχείριση της υπαίθρου. Παρουσιάζεται όμως το εξής παράδοξο φαινόμενο: Οι γεωργοί αντιστέκονται στην εξάρτησή τους από την πολιτεία και την ίδια στιγμή αποζητούν αυτή την εξάρτηση, για παράδειγμα επιθυμούν την ελεύθερη πώληση των προϊόντων τους και την ίδια στιγμή απαιτούν υψηλότερες χρηματοδοτήσεις από την πολιτεία.

Η αυξανόμενη ζήτηση προϊόντων οργανικής και όχι χημικής καλλιέργειας, το ενδιαφέρον για την προστασία των φυσικών πόρων της υπαίθρου, η πολιτική κίνηση, γύρω από θέματα όπως τα δικαιώματα των ζώων, η ποιότητα της τροφής κ.λ.π., έφεραν στο προσκήνιο την χρησιμότητα της τοπικής γνώσης, η οποία χρησιμότητα δεν περιορίζεται στα συστήματα διατροφής αλλά αγκαλιάζει ολόκληρο τον κύκλο των εναλλακτικών λύσεων για το σύνολο των περιβαλλοντικών θεμάτων. Συνενώνονται λοιπόν και αντιδρούν οι κοινωνικές ομάδες που αντιλαμβάνονται αυτή τη χρησιμότητα.

Αν απομακρυνθούμε από τα κύρια χαρακτηριστικά του μοντέρνου συστήματος διατροφής και οδηγηθούμε σε αλλαγές στην τροφή που

καταναλώνουμε, υπάρχει έντονη ανησυχία στους οικονομικούς κύκλους για τα αποτελέσματά της ανάπτυξης των οικονομικών μεγεθών και την ανικανότητα του δεδομένου υπόβαθρου της παγκόσμιας οικονομίας να στηρίξει αυτές τις αλλαγές, χωρίς τον κίνδυνο της κατάρρευσης. Παρουσιάζεται λοιπόν αντίδραση από την πλευρά των οικονομικών παραγόντων.

Το σύστημα διατροφής συγκεντρώνει τους πιο ριζοσπαστικούς σχηματισμούς π.χ. τα «Super-Markets», στα οποία αγοράζουμε τις περισσότερες από τις τροφές μας. Τα τελευταία χρόνια «η αντίσταση» στην αγορά τροφίμων και διαδικασιών στη λιανική πώληση, συγκεντρώνουν όλο και περισσότερο ενδιαφέρον. Οι αντιδράσεις αποτελούν και τον σημαντικό δείκτη τάσεων, που αφορά ποιοτικά και ποσοτικά την στάση και θέση μας απέναντι στο περιβάλλον, σύμφωνα με την άποψη των Γκούντμαν και Ρέντκλιφτ[3] το 1991, στο έργο τους « Refashioning Nature», «Μετατρέποντας τη Φύση».

Η πολιτική αντίσταση για το περιβάλλον δείχνει να εντείνεται, όταν οι προνομιούχες ομάδες της κοινωνίας επιβάλλονται στις κυβερνήσεις και δημιουργούν οικονομικές προϋποθέσεις, που βρίσκονται σε διαφωνία με τη λογική των μη προνομιούχων κοινωνικών συνόλων για την προστασία του.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. J. Smart, «Fields of Resistance», 1985, Methuen, London, σελ. 183.
2. Jean Bernard Leon Foucault, Γάλλος Φυσικός, 1819-1868. Στα πειράματά του, (εκτός από αυτά του εκκρεμούς που οδήγησαν στην επιβεβαίωση της περιστροφικής κίνησης της γης), απέδειξε για πρώτη φορά την παρουσία των δινορρευμάτων, που προκαλεί η παρουσία ηλεκτρικών πεδίων μέσα σε μεταλλικές μάζες.
3. D. E. Goodman – M. R. Redclift, «Refashioning Nature: Food, Ecology and Culture», 1991, Routledge, London, σελ. 206- 216.

13. ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ - ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

13.1 ΓΕΝΙΚΑ

Στις αναπτυγμένες χώρες οι περιβαλλοντικές προδιαγραφές και ρυθμίσεις συγκλίνουν. Τα προβλήματα δημιουργούνται στις χώρες του Νότου, οι οποίες στο δρόμο τους προς τη βιομηχανική ανάπτυξη χαλαρώνουν τη νομοθεσία τους για να προσελκύσουν βιομηχανικά κεφάλαια από το Βορρά. Τελικά οι χώρες που ακολουθούν αυτή την τακτική, μπορεί να γεύονται μερικά από τα ωφέλη αλλά τα ουσιαστικά κέρδη μεταφέρονται από τις εταιρείες στο Βορρά. Με αυτό τον τρόπο μερικές από τις οικονομικές εξωτερικότητες της οικονομικής ανάπτυξης εξάγονται στο Νότο, μία διαδικασία που ωθείται κυρίως από τα αυστηρά περιβαλλοντικά μέτρα στον Βορρά.

Ο Βόφγκανγκ Σάκς,[1] 1990, αποδίδει την ευθύνη για την περιβαλλοντική υποβάθμιση στο Νότο ακριβώς στην διαδικασία της βιομηχανικής ανάπτυξης και διαβλέπει σαν λύση τον συγκερασμό των τάσεων και την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ της παρούσας και της μελλοντικής ανάπτυξης, τις περισσότερο αποδοτικές μεθόδους παραγωγής, τα βελτιωμένα συστήματα ελέγχου.

Αυτή τη στιγμή δεν έχουμε απαντήσει σε κρίσιμα ερωτήματα, που αφορούν τον τρόπο με τον οποίο θα ζήσουμε, το κόστος της παραγωγής και κατανάλωσης. Δεν πρέπει να αφήνουμε να μας διαφεύγει το γεγονός ότι το περιβαλλοντικό κόστος έχει μετατεθεί αυτή τη στιγμή από τις χώρες του Βορρά στις χώρες του Νότου, στο όνομα της οικονομικής ανάπτυξης.

Η περιβαλλοντική πολιτική στην Ευρώπη εντείνει τον ανταγωνισμό μεταξύ των Κρατών Μελών της Ε.Ε., στην προσπάθεια να εφαρμόσουν όσο το δυνατόν καλύτερα τα μέτρα που λαμβάνονται σε κοινοτικό και εθνικό επίπεδο μέσα στα πλαίσια της «αειφορικής» ανάπτυξης.

Οι αποστάσεις μεταξύ των Κρατών μεγαλώνουν σε θέματα περιβαλλοντικής πολιτικής, όπως τα επικίνδυνα απόβλητα και η προσέλευση επενδυτών. «...Αυτές οι συναλλαγές του Φάουστ εξηγούνται από τα λόγια ενός ανώνυμου πολίτη που είπε: Ολόκληρη τη ζωή μου βλέπω κύματα Ιρλανδών να φεύγουν από την Ιρλανδία για το Μεγάλο Καπνό του Λονδίνου, του

Πίτσμπουργκ, του Μπίρμινγχαμ και του Σικάγου. Θα ήταν καλύτερα για την Ιρλανδία αν έμεναν εδώ και εισάγαμε το Μεγάλο Καπνό», αναφέρει σε άρθρο της η εφημερίδα «The Economist»,[2] στις 8-9-90.

Σύμφωνα πάντα με την ίδια εφημερίδα αριθμός Κρατών, όπως το Μεξικό και η Ρουμανία στο τέλος του Ιουνίου του 1970, χαλάρωσαν τα περιβαλλοντικά μέτρα για να προσελκύσουν επενδυτές. Τελικά πλήθος εταιρειών εγκαταστάθηκαν στο Μεξικό και άρχισαν να παράγουν ασβεστόπλακες, η δε Ρουμανία γέμισε εγκαταστάσεις διϋλιστηρίων. Αυτό το φαινόμενο παρατηρείται πλέον συχνά και αποδεικνύει και αυτό την σημασία των πολλαπλών λογικών, που επηρεάζουν τα περιβαλλοντικά θέματα και τις περιβαλλοντικές πολιτικές.

Μελετώντας την περίπτωση της αγροτικής ανάπτυξης στο Μεξικό ανακαλύπτουμε την αιτιώδη εξάρτηση και τη δυναμική, η οποία περιγράφει την κυκλική διαδικασία της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και της κοινωνικής στέρησης. Τα ελλείμματα σε βασικά είδη τροφής παρουσιάζονται στο Μεξικό το 1975. Το σύστημα διατροφής αρχίζει να εφαρμόζει την τεχνολογία της εντατικής παραγωγικής ανάπτυξης και έτσι το 1980-1982, παρουσιάζεται αύξηση της παραγωγής των βασικών δημητριακών, για την οποία όμως χρειάστηκαν περισσότερα χημικά λιπάσματα. Εχομε λοπόν σαν αποτέλεσμα την αύξηση παραγωγής πετροχημικών από την κρατική συνεργασία πετρελαίων. Η αυξημένη ζήτηση οδήγησε σε διεύρυνση της έρευνας και της παραγωγής στις νότιες πολιτείες στο Μεξικό, με αποτέλεσμα την περιβαλλοντική υποβάθμιση. Η αυξημένη όμως έρευνα και παραγωγή, ήταν η αιτία κοινωνικών προβλημάτων για τους αγρότες, που υποχρεώθηκαν να μετακινηθούν προς τα αστικά, βιομηχανικά κέντρα, με αποτέλεσμα την μεγαλύτερη υποβάθμιση, που οδήγησε ξανά σε έλλειψη των βασικών ειδών διατροφής. Βλέπουμε τελικά ότι η δυναμική αυτής της διαδικασίας οδηγεί σε ένα φαύλο κύκλο περιβαλλοντικής υποβάθμισης και κοινωνικής αποσύνθεσης.[3] Από την προοπτική της πολιτικής οικονομίας τα περιβαλλοντικά προβλήματα συχνά ακολουθούν αυτό τον κύκλο.

13.2 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

Σχολιάζοντας ο Μπλαίκυ[4] τις επιπτώσεις χρήσης του πλαισίου της πολιτικής οικονομίας για την ερμηνεία των περιβαλλοντικών προβλημάτων, αναφέρει ότι αν και δεν τοποθετείται πολιτικά, βοηθάει στη δημιουργία

πολιτικής. Τα μεθοδολογικά χαρακτηριστικά της πολιτικής οικονομίας είναι η ακολουθία της ανάλυσης της αιτιώδους σειράς και τελικά της διαδικασίας, που περιγράφει τη δυναμική της κοινωνικής παρέμβασης στη φύση. Αν και δεν είναι δυνατόν να προσφέρει εφικτές πολιτικές προοπτικές, αναγνωρίζει και επισημαίνει τα σημεία παρέμβασης της ανθρώπινης δραστηριότητας στην περιβαλλοντική συνέχεια. Σε αυτή τη δυνατότητα εντοπίζεται και η διαφορά της από την κλασσική διαχειριστική προσέγγιση, η οποία έχει αποτύχει σε αυτόν τον τομέα. Ο πίνακας 13.2 που ακολουθεί αναφέρει κάποια μεθοδολογικά χαρακτηριστικά της τεχνικής προσέγγισης της περιβαλλοντικής διαχείρισης και των εναλλακτικών της πολιτικής οικονομίας.

Και οι δύο προσεγγίσεις επικεντρώνονται στις μεταβλητές που δημιουργούνται από την παρέμβαση της κοινωνίας στη φύση, διαφέρουν όμως σημαντικά μεταξύ τους. Η πολιτική οικονομία πιστοποιεί τις όψεις του κοινωνικού συστήματος που χρειάζονται προσοχή και φωτίζει τις αιτίες που εισάγουν τις ειδικές παρεμβάσεις, με τα δεδομένα αποτελέσματα. Ξεκινάει από την κοινωνική παραγωγή, που βασισμένη σε έναν κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας ρυθμίζεται από μηχανισμούς άσχετους με τη θέληση και τη συνείδηση των ατόμων: τους μηχανισμούς της αγοράς ή του κρατικού πλάνου (ή από το συνδυασμό αυτών των δύο).

Ο Homo Aeconomicus, το αφηρημένο άτομο που χρησιμεύει σαν βάση των οικονομικών αιτιολογήσεων έχει τούτο το χαρακτηριστικό: ότι δεν καταναλώνει αυτά που παράγει και δεν παράγει αυτά που καταναλώνει. Δεν τίθεται επομένως ποτέ πρόβλημα ποιότητας, χρησιμότητας, ευχαρίστησης, ομορφιάς, ευτυχίας, ελευθερίας και ηθικής. Υπάρχουν μόνο προβλήματα ανταλλακτικής αξίας, ροής, ποσοτικών μεγεθών και ισορροπιών του συνόλου.

Σύμφωνα με την άποψη του Μισέλ Μποσκέ/Γκόρζ,[5] ο Μάρξ είναι από τους πρώτους που κατάλαβαν ότι από την πολιτική οικονομία δεν μπορεί να προκύψει «ηθική». «Η οικολογία σαν ειδική αγωγή, δεν εφαρμόζεται ούτε στις κοινότητες, ούτε στους λαούς, των οποίων ο τρόπος παραγωγής δεν έχει διαρκείς ή ανεπανόρθωτες συνέπειες στο περιβάλλον: εκεί οι φυσικές πηγές φαίνονται ανεξάντλητες και η ανθρώπινη επίδραση δεν έχει σημασία.»

Πίνακας 13.2. **ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ**

	(ΤΕΧΝΙΚΗ) ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ	(ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ) ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ
Μεθοδολογικά χαρακτηριστικά		
Επίκεντρο	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ: Τί συμβαίνει ;	ΕΞΗΓΗΣΗ : Γιατί συμβαίνει;
Μεταβλητές	ΑΞΙΑ ΣΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (έδαφος, βιομάζα, καθίζηση)	ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΠΟΥ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (Παραγωγικότητα, σταθερότητα, δείκτες αντοχής, δίκαιη κατανομή, συμμετοχή)
Ανάλυση	ΓΡΑΜΜΙΚΗ: Αίτιο – αποτέλεσμα εκτίμηση επιδράσεων	ΓΡΑΜΜΙΚΗ ΚΑΙ ΜΗ ΓΡΑΜΜΙΚΗ (Ασυνέχεια στο χώρο και το χρόνο). Το Περιβάλλον είναι σύστημα που ανταποκρίνεται στην ανθρώπινη δραστηριότητα.
Εκτίμηση	ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΩΝ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ (Υπάρχουσες πηγές και φυσικοί πόροι) Βραχυπρόθεσμος Ορίζων	ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΑΠΟΨΕΩΝ ΠΟΥ ΣΥΝΕΠΑΓΟΝΤΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΡΩΝ Μακροπρόθεσμος Ορίζων
Πολιτικά μέσα	ΑΜΕΣΑ : Απαγορεύσεις, προστατευτικές ζώνες, ειδικές μέθοδοι	ΑΜΕΣΑ ΚΑΙ ΕΜΜΕΣΑ: Βαθιές τροποποιήσεις του περιεχομένου των συγκεκριμένων πολιτικών συστημάτων ελαχιστοποιούν τις περιβαλλοντικές απώλειες
Αντικείμενο	Η ΜΕΙΩΣΗ ΤΩΝ ΑΡΝΗΤΙΚΩΝ ΕΠΙΔΡΑΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ Περιβαλλοντικής στρατηγικής με στόχο την μείωση των προβλημάτων σε σχέση με την ανάπτυξη

Πηγή: ECLA / UNEP, 1985

«Στις καλύτερες περιπτώσεις η φροντίδα για τη φύση, όπως και η προσπάθεια για υγιεινή ζωή αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της λαϊκής κουλτούρας. Η οικολογία εμφανίζεται σαν ξεχωριστή αγωγή από τη στιγμή μόνο που η οικονομική δραστηριότητα καταστρέφει ή διαταράσσει σε διαρκή βάση το περιβάλλον και εξαιτίας του γεγονότος αυτού, διακυβεύει τη συνέχιση αυτής της δραστηριότητας, ή μεταβάλλει αισθητά τις προϋποθέσεις της. Η οικολογία ασχολείται με τις προϋποθέσεις που πρέπει να εκπληρώνει η οικονομική δραστηριότητα και με τα έσχατα όρια που πρέπει να σέβεται για να μην προκληθούν αποτελέσματα αντίθετα με τους σκοπούς της ή και ασυμβίβαστα για την ίδια τη συνέχισή της».[6]

Η συμβολή της Μαρξιστικής θεωρίας στην ανάλυση του περιβάλλοντος είναι σημαντική, όσον αφορά τα αίτια των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων, τα οποία οδηγούν σε περιβαλλοντική υποβάθμιση, αν και σημειώνεται αδυναμία της προοπτικής αυτής στην επικέντρωση της ανάλυσης, σε επίπεδο ατομικής διαχείρισης γης και έρευνας του πολιτικού-οικονομικού πλαισίου, μέσα στο οποίο λαμβάνονται οι αποφάσεις που αφορούν το περιβάλλον.

Η πολιτική οικονομία επίσης είναι προβληματική στις προτάσεις της, οι οποίες αφορούν τη ριζοσπαστική αναδόμηση της κοινωνίας και των οικονομιών, πράγμα μη εφικτό κάτω από τις πραγματικές συνθήκες. Η ανάλυση αυτής της προοπτικής η οποία αφορά δύο επίπεδα, το τοπικό και το παγκόσμιο, δεν προσπαθεί να καλύψει την ιδεολογική της στήριξη, πράγμα το οποίο δεν αποφεύγει η διαχειριστική άποψη, η οποία προσπαθεί να καλύπτει τον συντηρητισμό που της αποδίδεται.

Όμως παρά τις όποιες επικρίσεις η πολιτική οικονομία είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί για να αντιληφθούμε τις σχέσεις μεταξύ της διαδικασίας ανάπτυξης-υποανάπτυξης και περιβαλλοντικών προβλημάτων. Η πολιτική οικονομία μας έχει οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι περιβάλλον και ανάπτυξη είναι ακριβώς οι δύο πλευρές ενός νομίσματος. Η ανάλυση που επιχειρεί, βοηθάει στη διάκριση της ανομοιογενούς και άνισης ανάπτυξης σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο, από την ομοιογενή και συνδυαστική ανάπτυξη, που χαρακτηρίζουν τις οικονομικές ανταλλαγές μεταξύ των χωρών και αφορούν κόστος και όφελος με αντίστιχες συνέπειες για το περιβάλλον.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. W. Sachs, «The Archaeology of the Development Idea», 1990, The Ecologist, 20:2, Pensylvania State University, σελ. 42-43.
2. The Economist, 8-9-90, σελ. 12
3. Michael Redclift and Graham Woodgate, «Concepts of the Environment», 1996, London, U. 11, σελ. 5.
4. Piers Blaikie, «The Political Economy of Soil Erosion», 1985, chapter 5, Longman, London, σελ. 79-106.
5. André Gorz/Michel Bosquet, «Οικολογία και Πολιτική», μετάφραση Α.Ξανθάκη, «Νέα Σύνορα» Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα, 1984, τίτλος πρωτότυπου «Ecologie et Politique», σελ. 22-23.
6. Όπως No 3.

14. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ

Από όσα μέχρι τώρα αναπτύξαμε, αποδεικνύεται ότι, ο τρόπος με τον οποίο παράγεται πολιτισμικά η επιστημονική γνώση, ο τρόπος με τον οποίο η κοινωνική μας δέσμευση διαμορφώνει την επιστήμη και την άποψή μας για το περιβάλλον και ο τρόπος με τον οποίο οι επιστήμονες και κοινωνιολόγοι δημιουργούν γνώση από την πρακτική εφαρμογή των «ειδικών γνώσεων», αποτελούν παράγοντες σημαντικούς και μη αμελητέους στη δημιουργία κάθε πλαισίου περιβαλλοντικής προστασίας.

Επιχειρήσαμε σε ένα γενικότερο επίπεδο να αναλύσουμε, πώς η περιβαλλοντική πρακτική συνείδηση του ανθρώπου τον διαχωρίζει από άλλες ομάδες και σχηματίζει τη δική της επιστημολογία. Αποδείξαμε ότι οι διάφορες ομάδες έχουν διαφορετικές λογικές με τις οποίες αντιλαμβάνονται το περιβάλλον. Για αυτούς τους λόγους η συνταγματική προστασία και το διοικητικό πλαίσιο του περιβάλλοντος δεν είναι δυνατόν να αντιγράφονται από χώρα σε χώρα αλλά ούτε είναι πλέον δυνατόν να περιορίζονται σε δύο ή τρία άρθρα στο Σύνταγμα, με πληθώρα αποσπασματικών διοικητικών μέτρων, που αντιγράφουν απλά και μόνο ό,τι εφαρμόζεται σε άλλες χώρες, με αποτέλεσμα το ένα να αντιτίθεται στο άλλο.

Η έκταση των περιβαλλοντικών θεμάτων σε σχέση με ό,τι αναλύσαμε, αποδεικνύει την κρισιμότητα της άμεσης εφαρμογής της Βιοκινητικής σε όλους τους τομείς της πολιτικής και κοινωνικής μας ανάπτυξης. Αν οι πλουραλιστικές λογικές, οι διαφορετικές λογικές, δεν ενσωματωθούν στις ενέργειες ατόμου-κοινωνίας, που αφορούν κάθε περιβαλλοντική σκέψη-ενέργεια-απόφαση, θα αποτυγχάνουν όπως συμβαίνει συχνά και διαρκώς, γιατί αγνοούν τα σύνολα σκέψης, γνώσης και πραγματικότητας μέσα στα οποία ενεργούμε. Η σχετική ενημέρωση μας οδηγεί σε καταλληλότερες επιλογές μεταξύ των πολυάριθμων εναλλακτικών τύπων δράσης για το περιβάλλον.

Απεδείχθη όμως επίσης ότι οι αποφάσεις για την περιβαλλοντική προστασία δεν είναι δυνατόν να αποκοπούν από την ανάπτυξη και υποανάπτυξη σε παγκόσμια κλίμακα και θεωρούνται οι δύο πλευρές του ίδιου νομίσματος. Τα χαρακτηριστικά της παγκόσμιας οικονομίας, τα οποία συνδέουν Βορρά και

Νότο, οι μηχανισμοί με τους οποίους μερικές από τις περιβαλλοντικές εξωτερικότητες της οικονομικής ανάπτυξης γεννιώνται στο Βορρά και υλοποιούνται στο Νότο, είναι επίσης σημαντικοί παράγοντες για την δημιουργία της περιβαλλοντικής πολιτικής.

Συνοψίζοντας, όπως είδαμε, στο τέλος του 19ου αιώνα ο περιβαλλοντολογισμός εκφράζει τις αμφιβολίες και την απογοήτευση για την μοντέρνα βιομηχανική κοινωνία. Οι υποστηρικτές της προστασίας του περιβάλλοντος σε αυτή τη φάση της συντήρησης-διατήρησης[1] δεν εκφράζουν μόνο την επιθυμία να παρατείνουν την ύπαρξη μίας νεκρής κοινωνικής και φυσικής τάξης αλλά να διατηρήσουν τα στοιχεία ενός ιδανικού παρελθόντος, προτείνοντας λύσεις αποκατάστασης.

Στη διάρκεια της ρυθμιστικής-κανονιστικής φάσης, κατά τη διάρκεια του πολέμου, όταν άρχισε η μεσαία τάξη να ενδιαφέρεται για το περιβάλλον, οι κινήσεις για την προστασία του επικεντρώνονται στην απαίτηση να αναλάβουν πρωτοβουλίες οι κυβερνήσεις, με στόχο την κοινωνική δικαιοσύνη, η οποία θα επιτευχθεί με τους σωστούς σχεδιασμούς. Γίνεται πλέον συνείδηση, ότι η επιδίωξη της δημιουργίας οργανισμών σηματοδοτεί τα πλαίσια, μέσα στα οποία θα πραγματοποιηθεί ο έλεγχος και θα θεσμοθετηθούν ρυθμίσεις, όπως ο έλεγχος της ανάπτυξης, τα εθνικά πάρκα και οι πράσινες ζώνες.

Την δεκαετία του 1960-1970, την περίοδο της μεταϋλιστικής φάσης, ο αμυντικός χαρακτήρας στις πρώτες περιβαλλοντικές αντιδράσεις που απασχόλησε την «ελίτ», παραμένει αλλά παράλληλα αναπτύσσονται αντιθέσεις και αντιδράσεις για τον «ανόητο υλισμό». Η απάνθρωπη και σκληρή τεχνολογία αντιμετωπίζεται με κριτική διάθεση. Υπάρχει πλέον μεγάλη ανησυχία για τη σπανιότητα των φυσικών πόρων, αναπτύσσονται οι γνώσεις που αφορούν το γήϊνο περιβάλλον με τα νέα δεδομένα της δημογραφικής έκρηξης, της οικονομίας, της νέας τεχνολογίας. Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στην έλλειψη τροφής, πρώτων υλών και ενέργειας.

Στη φάση της «Αειφορίας», της δεκαετίας του 1980-1990 επισημαίνεται η συνολική σφαιρική περιβαλλοντική αλλαγή. Οι επιστημονικές παρατηρήσεις έχουν επικεντρωθεί σε αυτήν. Η εξάντληση των φυσικών πόρων αλλά και η ανάγκη εξασφάλισης των αναγκών του ανθρώπου έρχονται σε πρώτο πλάνο. Η οικολογία έχει αντικαταστήσει πλέον την αδιαφορία. Επικρατεί η άποψη της δυνατότητας των επιστημονικών λύσεων.

Χαρακτηριστικό των τεσσάρων αυτών περιόδων είναι η σταδιακή ωρίμανση της «περιβαλλοντικής συνείδησης». Κάθε μία ξεχωριστά, ίσως παρουσιάζει ελλιπή ή ακόμη και απαράδεκτη αντιμετώπιση για τον αναπτυσσόμενο κόσμο μας. Όμως πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι μέσα από τα λάθη και τις εμπειρίες, μέσα από τις εμπεριστατωμένες έρευνες, δημιουργείται ο ιστός, πάνω στον οποίο θα διαγράφονται στο μέλλον τα βήματα του ανθρώπου με σκέψη και φροντίδα για το περιβάλλον.

Οι εμπεριστατωμένες έρευνες είναι πλέον υποχρέωση της Δημόσιας Διοίκησης, η οποία πρέπει να παρακολουθήσει την παγκόσμια κίνηση σε αυτόν τον τομέα, να συγκεντρώσει συστηματικά τα στοιχεία από όλο τον πλανήτη, τα συμπεράσματα από την εμπειρία αναπτυγμένων ή αναπτυσσόμενων χωρών και αφού κατατάξει τη συγκεκριμένη μορφή της επικράτειάς της στο πλέον ταυτόσημο παράδειγμα, μετά από έρευνα των διορθωτικών κινήσεων σε παγκόσμιο και τοπικό επίπεδο, να θεσμοθετήσει και να εφαρμόσει την «πολιτική της του περιβάλλοντος», ενταγμένη σε μία ευρύτερη παγκόσμια περιβαλλοντική πολιτική.

Είναι ατυχές ότι η κίνηση για την προστασία της γης γεννήθηκε τις Ηνωμένες Πολιτείες, από την άποψη ότι οι γεωργικές συνθήκες εκεί, διαφέρουν και απέχουν πολύ από τις συνθήκες που επικρατούν στον υπόλοιπο κόσμο. Σπαταλήθηκε λοιπόν πολύς χρόνος μέχρι να γίνει αντιληπτό, ότι αυτή η φιλοσοφία δεν ευσταθεί για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Στις Ηνωμένες Πολιτείες στην ολότητά τους το έδαφος είναι εύφορο και οι κλιματολογικές συνθήκες προσοδοφόρες. Δεν υπάρχει έλλειψη γης για καλλιέργειες. Υπάρχει δυνατή κυβερνητική υποστήριξη για την γεωργική βιομηχανία, την έρευνα και την προστασία της γης. Οι αγρότες είναι ειδικευμένοι, επενδύουν μεγάλα κεφάλαια, ο μηχανικός εξοπλισμός τους είναι άψογος και οι προοπτικές τους είναι πάντοτε θετικές. Στις αναπτυσσόμενες χώρες δεν ισχύει καμμία από αυτές τις προϋποθέσεις.

Η ιστορία σημειώνει πολλές περιπτώσεις «προστασίας του περιβάλλοντος» όχι ακριβώς για αλτρουϊστικούς λόγους, όπως για παράδειγμα, το ενδιαφέρον της προστασίας της «άγριας φύσης» από εποίκους αξιωματούχους της Μεγάλης Βρεττανίας στην Αφρική τον 19ο αιώνα. Αυτό είχε και ένα άλλο καταστροφικό αποτέλεσμα. Οι ανεξάρτητες Αφρικανικές κυβερνήσεις πλέον από αντίδραση θεώρησαν ότι η προστασία της «άγριας φύσης» σαν ιδέα των

αποικιοΚρατών, είναι μία πολυτέλεια ελάχιστης σημασίας στον προγραμματισμό για την οικονομική ανάπτυξη των χωρών τους.

Όπως γράφει ο Σόρτ το 1991 στο έργο του «Imagined Country»,[2] τα τελευταία τετρακόσια χρόνια, η «Εξιδανικευμένη Εξοχή» αντιμαχόταν την ανάπτυξη της πόλης και τη δύναμη της αγοράς. Αυτά τα δύο δημιούργησαν την «αμαρτωλή» πόλη, όπου κυριαρχεί η αγάπη για το χρήμα, ο βρώμικος αέρας, σε αντίθεση με τον καθαρό αέρα και την αγνότητα της ζωής στην εξοχή.

Σαν έννοια η «εξοχή» πρωτοεμφανίζεται τον 16ο αιώνα στην Αγγλία με την ανάπτυξη και την αριθμιτική αύξηση του Λονδίνου. Η απλή ζωή της πάντα συγκρινόταν με την σκληρότητα της αγοράς, την απομόνωση και την ανωνυμία της πόλης. Μέσα στο χάος της αγοράς και των πολυκατοικιών, η «εξοχή» μοιάζει να είναι η τελευταία γωνιά του χαμένου παραδείσου. Η ιδανική εξοχή έχει γίνει το σημείο κριτικής των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων και της ζωής των μεγαλουπόλεων. Είναι η φυγή από την ασφυκτική μοντέρνα κατάσταση. Ο Νίγκελ Θρίφτ[3] συνδέει την παράδοση της «εξοχής» με τον τρόπο που συμπεριφερόμαστε σαν καταναλωτές.

Τον Μάϊο του 1990, υπό την αιγίδα της U.N.E.S.C.O., συζητήθηκε σε συνάντηση στο Εδιμβούργο η προοπτική δημιουργίας μίας νέας «Βιόσφαιρας» στην Μεγάλη Βρετανία. Η απόφαση ήταν αρνητική. Θεωρήθηκε μία ξένη εφεύρεση, που δεν ταίριαζε στις απόψεις των Βρετανών και δεν κάλυπτε τις δικές τους απόψεις για το περιβάλλον. Τα εθνικά πάρκα, οι καθορισμένες ευαίσθητες περιοχές, οι χαρακτηρισμένες περιοχές «φυσικής ομορφιάς», οι περιοχές αυξημένου ειδικού επιστημονικού ενδιαφέροντος, ήταν αρκετά μέτρα για την θέση των Βρετανών απέναντι στο πρόβλημα της προστασίας του περιβάλλοντος.

Όλα αυτά αποδεικνύουν ότι το περιβάλλον πρέπει να γίνει αντιληπτό όχι μόνο σαν ανεξάρτητο και αυθύπαρκτο φυσικό φαινόμενο αλλά σαν κοινωνικό δημιούργημα, που διαφέρει ανάλογα με το πλαίσιο του τόπου ή του χρόνου μέσα στον οποίο εξετάζεται, ανάλογα με τις πολιτιστικές και ιστορικές εμπειρίες κάθε κοινωνίας.

Στις βιομηχανικές χώρες η έννοια προστασίας του περιβάλλοντος είναι το θερμόμετρο των αρνητικών επιδράσεων της ανάπτυξης στο περιβάλλον. Όμως αυτή η έννοια δεν αποδίδεται στην προστασία του περιβάλλοντος και από άλλες διαφορετικές κοινωνίες.

Για τις λιγότερο βιομηχανικές χώρες του Νότου, έχει την έννοια μίας ακόμη επινόησης των ισχυρών, που εφευρέθηκε για να ελέγξει τη διαδικασία της ανάπτυξης και να την περιορίσει στα πλαίσια που θα οδηγήσουν στο να ωφεληθούν και πάλι οι άνθρωποι του Βορρά. Η προμήθεια και εξασφάλιση των ειδών διατροφής είναι επισφαλής και αβέβαιη, διότι η παραγωγή δεν είναι επαρκής και η αυξητική τάση του πληθυσμού μεγιστοποιεί τα προβλήματα.

Στις αναπτυγμένες χώρες οι δεύτερης προτεραιότητας ανάγκες, όπως για παράδειγμα ο καθαρός αέρας, αποκτούν ιδιαίτερη σημασία, όταν έχουν ήδη ικανοποιηθεί οι βασικές ανάγκες για κατοικία και τροφή. Το αντίθετο συμβαίνει στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Οι βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες καθορίζουν τα περιβαλλοντικά προβλήματα σε ένα πλαίσιο εξάρτησης και σχέσης με τα οικονομικά μοντέλα ανάπτυξης. Το πλεόνασμα που παράγεται από την εκμετάλλευση της φύσης επιτρέπει την δημιουργία όμορφου και ευχάριστου «κατασκευασμένου» φυσικού περιβάλλοντος, σε εκείνες τις περιοχές, που επικρατούν οι μεσαίες και οι υψηλών εισοδημάτων τάξεις. Εκεί όμως που συγκεντρώνονται οι πλατύτερες μάζες των χαμηλόμισθων, παρατηρείται η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, η οποία δεν διορθώνεται από «κατασκευασμένο» φυσικό περιβάλλον, διότι συνήθως αποτελεί εστία συγκεντρωμένων προβλημάτων που έχουν συσσωρευτεί με το χρόνο και πλέον είναι δύσκολη έως αδύνατη η άμεση αντιμετώπισή τους. Συνωστισμός, κακής ποιότητας κατασκευές κατοικίας, νέφος, θόρυβος, προβληματικές συγκοινωνίες, μόλυνση του νερού, ανύπαρκτο ή κακό αποχετευτικό σύστημα κ.λ.π., όλα αυτά είναι χαρακτηριστικά που συγκεντρώνονται σε συγκεκριμένες περιοχές. Τα περιβαλλοντικά προβλήματα δημιουργούν αντιθέσεις και στις αναπτυγμένες χώρες αλλά προέρχονται από διαφορετικές αιτίες. Και η βασικότερη αιτία είναι η διάρθρωση της κοινωνίας από διαφορετικές κοινωνικές τάξεις.

Η Δημόσια Διοίκηση πρέπει να αποκωδικοποιήσει τις σχέσεις όλων των προβλημάτων που δημιουργούνται, για να είναι δυνατόν οι ρυθμίσεις της να είναι αποδοτικές. Για να εφαρμόσει κοινωνική πολιτική, πρέπει στα θέματα περιβάλλοντος να σταθμίσει το κόστος και την ωφέλεια ανάμεσα στις διαφορετικές τάξεις και να διανείμει το κόστος με τέτοιο τον τρόπο, που θα εξασφαλίζει την πραγμάτωση του στόχου: «Καλύτερο Περιβάλλον». Ας μην ξεχνάμε ότι δεν είναι υπόθεση μόνο του διπλανού μας κάποια εστία μόλυνσης,

που είναι μακρύτερα από εμάς. Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος δεν μετριέται με τις αποστάσεις, ώστε να ησυχάζουμε ότι δεν θα μας αγγίξει.

Στις αναπτυσσόμενες χώρες οι χαμηλών εισοδημάτων αγρότες, ζητούν και επιδιώκουν άμεση πρόσβαση στους φυσικούς πόρους, η εκμετάλλευση των οποίων τους παρέχει «τα προς το ζειν». Για τους οικολόγους των αναπτυγμένων χωρών αυτή η εκμετάλλευση σημαίνει καταστροφή και υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος.

Σκιαγραφώντας την κατάσταση, θα μπορούσε κανείς να περιγράψει τη φύση σαν τη βάση για την παροχή των απόλυτα αναγκαίων αγαθών επιβίωσης για τους μεν, σαν την πολυτέλεια του χαμένου παραδείσου της άγριας φύσης για τους δε. Συνοψίζοντας θα μπορούσαμε να καταγράψουμε τις εξής διαφορές:

Στις αναπτυγμένες χώρες:

1. Οι πρώτης προτεραιότητας ανάγκες όπως η τροφή, η κατοικία, η ενέργεια, έχουν ήδη ικανοποιηθεί: Η συνείδηση για τα περιβαλλοντικά θέματα επικεντρώνεται στην επιτυχία της οικονομικής ανάπτυξης, για να επιτευχθεί μέσω αυτής η προστασία του περιβάλλοντος.

2. Οι αναπτυγμένες χώρες είναι βιομηχανικές και αστικές και το πρόβλημα του περιβάλλοντος έχει συνδεθεί με τη φορολογία και τις αντικαταβολές, πράγμα που είναι αδιανόητο στις Νότιες Χώρες.

3. Στο Βορρά το «περιβάλλον» είναι αυτό που υπάρχει μετά την παραγωγή και τη διανομή των αγαθών. Αφορά την κατανάλωση και την αναδημιουργία του μετά από αυτήν.

Στις αναπτυσσόμενες χώρες:

1. Ο περιβαλλοντολογισμός σημαίνει μόνο υψηλής προτεραιότητας ανάγκες, όπως τροφή, κατοικία και ενέργεια. Περισσότερη καλλιεργήσιμη γη και εύκολη πρόσβαση σε υδάτινους πόρους.

2. Στις αναπτυσσόμενες χώρες το «περιβάλλον» είναι συχνά το αποτέλεσμα της εφαρμογής της νέας γεωργικής τεχνολογίας ή της εκβιομηχανοποίησης της γεωργίας, που αντικαθιστά την παραδοσιακή γεωργία.

3. Η διανομή των αγαθών καλύπτεται άμεσα από το φυσικό περιβάλλον και αφορά την πρόσβαση στη γη, το νερό και τα δάση, τα οποία ταυτίζονται με την παραγωγή.

Οι συνέπειες των διαφορών μεταξύ αναπτυσσόμενων και αναπτυγμένων χωρών τονίζονται και από διάφορα άλλα χαρακτηριστικά όπως:

1. Η γλώσσα που έχουν υιοθετήσει οι βιομηχανικές χώρες για να περιγράψουν τα περιβαλλοντικά προβλήματα του Νότου. Αυτή η γλώσσα είναι ακατάλληλη για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Συχνά περνάει την ιδέα ότι τα προβλήματα αυτά και το κόστος για την διευθέτησή τους αποτελούν φρένο στην ανάπτυξη.

2. **Στις αναπτυσσόμενες χώρες τα περιβαλλοντικά προβλήματα είναι προβλήματα κυρίως οικονομικά και κοινωνικά, πάνω από όλα όμως θεωρούνται προβλήματα «πολυτελείας» και συνεπώς η βιώσιμη διαχείρηση και οργάνωση της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων από τη Δημόσια Διοίκηση δεν αποτελεί αντικείμενο ενδιαφέροντος.**

Η Ελλάδα σαν αναπτυσσόμενη χώρα μέχρι πρόσφατα, παρουσιάζει αυτά τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά των χωρών του Νότου. Παρουσιάζει και τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά των αντιθέσεων που δημιουργούνται, στον τρόπο που αντιλαμβάνονται την προστασία του περιβάλλοντος οι διάφορες κοινωνικές τάξεις. Και εδώ επικρατεί η άποψη ότι πρέπει ο άνθρωπος να διαλέξει ή την οικονομική πρόοδο ή την προστασία του περιβάλλοντος και αυτό ουσιαστικά βλάπτει την υπόθεση του περιβάλλοντος. Η «αειφορική ή βιώσιμη ανάπτυξη» έρχεται να συμβιβάσει τα δύο άκρα και να οδηγήσει σε πιο αισιόδοξες λύσεις.

Θα λέγαμε λοιπόν ότι ο Περιβαλλοντολογισμός σήμερα είναι παράγωγο του πολιτισμού των βιομηχανοποιημένων χωρών. Δεν συγκινεί τους φτωχούς ανθρώπους του πλανήτη μας, αυτούς που ζουν σε φτωχές αγροτικές περιοχές και εξαρτώνται άμεσα από τη φύση για να ζήσουν. Δεν αγγίζει σαν έννοια όμοια τις διάφορες κοινωνικές ομάδες, ώστε η Δημόσια Διοίκηση να εφαρμόσει άκαμπτα περιβαλλοντικά μέτρα προστασίας, χωρίς να λάβει υπόψη αυτές τις διαφορές. Η στατική και άκαμπτη οργάνωση της περιβαλλοντικής προστασίας θα δημιουργήσει μεγάλη κοινωνική αναταραχή με απρόβλεπτες συνέπειες. Θα

βλάψει δε σημαντικά την δυνατότητα επίλυσης των προβλημάτων, δημιουργώντας αντιπαλότητα στην δημιουργία ευαισθησίας και ενδιαφέροντος για το περιβάλλον, που είναι τόσο απαραίτητα για την αποδοχή των μέτρων που συνεπάγονται κόστος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. H. Newby. «Environmentalism and Environmental Conscience», 1993, Duckworth, London, σελ. 220-222.
2. J. R. Short, «Imagined Country», 1991, Routledge, London, σελ. 49.
3. Nigel Thrift, «The Changing Social Structure», 1989, Hamnett C, McDowell L and Savre P, Sage Publishers, σελ. 12-42.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

15. ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

15.1 ΓΕΝΙΚΑ

Ο στόχος των ανθρώπων ήταν πάντοτε ένας καλύτερος κόσμος. Μόλις όμως το 18° αιώνα οργανώθηκε η συστηματική θεωρητική κριτική της κοινωνικής μας ζωής. Η Γαλλική επανάσταση έθεσε τότε τα αιτήματά της για «ελευθερία, ισότητα, αδελφοσύνη». Από τότε μέχρι σήμερα γεννήθηκαν τα Μαρξιστικά, τα Σοσιαλιστικά, τα Φεμινιστικά Κινήματα, το Κίνημα για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, τα Οικολογικά Κινήματα. Κάθε κίνημα «κρίνει» τις συμπεριφορές του παρελθόντος, προτείνει και αγωνίζεται για νέες θέσεις.

Η Ριζοσπαστική Οικολογία προβάλει την άποψη ότι ο άνθρωπος είναι ελεύθερος να εκμεταλλευθεί τη φύση και να ζήσει μέσα στη κοινωνία με συναίσθηση των ευθυνών του απέναντι στην υπόλοιπη φύση αλλά και απέναντι στους συνανθρώπους του. Μεταφέρει μια νέα ηθική, αυτή της φροντίδας και της αγάπης για τη φύση και τον άνθρωπο. Η γη είναι πηγή παραγωγικών προϊόντων αλλά και ομορφιάς. **Μας χρειάζεται ένας τρόπος πνευματικότερος, για να αισθανθούμε τη σχέση μας με τη γη κι ένας δρόμος λιγότερο καταναλωτικός που θα ακολουθήσουμε και θα δείξουμε στις γενιές που έρχονται.**

15.2 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ - ΑΙΤΙΑ - ΑΠΟΨΕΙΣ

Η επίθεση της παραγωγής στη φύση, οι καταστροφές του περιβάλλοντος από τις στρατιωτικές δραστηριότητες και τις πυρηνικές δοκιμές, οι πετρελαιοκηλίδες, η μόλυνση του αέρα, τα τοξικά απόβλητα, τα πυρηνικά ατυχήματα (Three Miles Island Η.Π.Α. 1979, Chernobyl, Σοβιετική Ένωση 1986), η αύξηση της θερμοκρασίας από τις βιομηχανικές εκπομπές του διοξειδίου του άνθρακα, η όξινη βροχή από τις βιομηχανικές εκπομπές του διοξειδίου του θείου, η τρύπα του όζοντος και από τη χρήση των χλωροφθορανθράκων, η ρύπανση των ωκεανών και του εδάφους από τα βιομηχανικά απόβλητα, η εκμετάλλευση των δασών και των θαλασσών, αποτελούν το κύριο αντικείμενο ενδιαφέροντος των οργανώσεων που σχετίζονται με το περιβάλλον. Αντικείμενο όμως του ενδιαφέροντος των

οικολογικών οργανώσεων αποτελεί και η έφοδος της παραγωγής στη βιολογική και κοινωνική αναπαραγωγή. Σε παγκόσμιο επίπεδο η οικολογική κρίση οφείλεται στις αντιθέσεις που γεννιώνται από τις δυναμικές που δημιουργούνται, α) μεταξύ παραγωγής και φύσης β) μεταξύ παραγωγής και αναπαραγωγής.

Κάθε περιβαλλοντικό πρόβλημα πρέπει να ερμηνεύεται σε σχέση με τη διαδρομή του στο παρελθόν και να συνδέεται με την πολιτική οικονομία σε παγκόσμια κλίμακα.

Όσο περισσότερο προχωρούμε στην αναγνώριση των αιτίων που δημιουργούν τα περιβαλλοντικά προβλήματα, τόσο οι μελετητές, οι φιλόσοφοι, οι επιστήμονες, επανατοποθετούν τις ανθρώπινες σχέσεις με τον μη ανθρώπινο κόσμο. Καθώς οι αντιθέσεις γίνονται όλο και περισσότερο ορατές, υπογραμμίζουν τις επιρροές του δυτικού πολιτισμού στη νομιμοποίηση των απόψεων και ωθούν φιλόσοφους και επιστήμονες να επανεξετάσουν τις σχέσεις του ανθρώπου με την υπόλοιπη φύση.

Η μηχανιστική άποψη που δημιουργήθηκε το 17° αιώνα και βλέπει τον κόσμο σαν μια μηχανή με εξαρτήματα, τα οποία μπορεί ο άνθρωπος να αντικαθιστά, έδωσε τη θέση της στην οργανική άποψη, σύμφωνα με την οποία η γη είναι ζωντανός οργανισμός με καρδιά του τη μητέρα γη.

Η χρήση της φύσης σαν εμπόρευμα, χρεώνεται από τις οικολογικές οργανώσεις στο καπιταλιστικό μοντέλο ανάπτυξης και στη βαθιά οικολογία το μηχανιστικό μοντέλο αλλάζει θέση με το οικολογικό.

Οι πνευματιστές οικολόγοι περνούν τις νέες οικολογικές ιδέες μέσα από τις θρησκείες και τον πνευματισμό του ανθρώπου. Οι κοινωνικοί οικολόγοι πιστεύουν ότι η ολική αναδιάρθρωση και μεταρρύθμιση της πολιτικής οικονομίας αποτελεί την καλύτερη λύση στα περιβαλλοντικά θέματα.

Οι ουτοπιστές είναι κατά τους οικονομολόγους οι υποστηριχτές της άποψης, ότι βαδίζουμε σε κρίση των βαθύτερων θεσμών με τη φύση, στους οποίους βασίζεται η οικονομική δραστηριότητα.

Ο οικολογικός ρεαλισμός είναι η άποψη, ότι ακόμη και η σταθεροποιημένη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, θα οδηγήσει σταθερά σε πλήρη εξάντλησή τους και δεν αποτελεί λύση το να μην καταναλώνουμε όλο και περισσότερο αλλά το να καταναλώνουμε όλο και λιγότερο.[1] Οι περισσότερες από αυτές τις θεωρίες εισάγουν την οικοκεντρική ηθική, σύμφωνα με την οποία, όλα τα μέρη του οικοσυστήματος έχουν ίση αξία.

15.3 ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ - ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ (AL) ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗΣ ΛΙΣΤΑΣ

Σύμφωνα με μία άλλη αντίληψη το βιομηχανικό κοινωνικό σύστημα καταστρέφει και απειλεί με ολοκληρωτική εξαφάνιση τον άνθρωπο, τις κοινωνίες, την φύση, την ζωή στο σύνολό της πάνω στη γη. Καθήκον των Πράσινων[2] είναι να προβάλλουν την κριτική του βιομηχανικού πολιτισμού στο σύνολό του, να προτείνουν στον κόσμο να βγει έξω από αυτό το σύστημα και τον αντίστοιχο τρόπο ζωής και να καταδείξουν σαν εναλλακτική λύση, μία κοινοτική οργάνωση της κοινωνίας, σε εντελώς νέες βάσεις και ανάγκες. Μία εναλλακτική λύση που δεν μπορεί να αναζητηθεί στη βάση των ταξικών ανταγωνισμών, για την οποία εγγυώνται μόνον οι αγώνες των νέων κοινοτικών κινημάτων.

Για να μπορέσουν να ζήσουν οι άνθρωποι, πρέπει να διατηρήσουν και να δημιουργήσουν ένα «αποδοτικό προϋπολογισμό της φύσης». Και η ζωή με το θόρυβο, τη σκόνη και τα καυσαέρια των πόλεων, που είναι φτιαγμένες στα μέτρα των αυτοκινήτων αλλά προπάντων το αυξανόμενο κυνηγητό, η εντατικοποίηση στη δουλειά, κάνουν απαραίτητη την ισορροπία, την οποία μπορεί να προσφέρει μόνο η φύση που δεν έχει καταστραφεί.

Παραθέτουμε εδώ από το εκλογικό πρόγραμμα της AL για τις εκλογές τον Μάιο του 81, τμήμα της διακήρυξης, η οποία αποτελεί τη βάση των περισσοτέρων οικολογικών οργανώσεων.

1. Θεωρούμε λαθεμένο να αιτιολογούμε την αναγκαιότητα της προστασίας της φύσης, μόνο ως προς την λειτουργία της για παραγωγή και αναψυχή. Θεωρούμε ότι πρέπει να απαιτηθεί η διατήρηση όλων των ειδών των ζώων και των φυτών, ακόμα και αν δεν μπορεί να αποδειχθεί σε τί είναι «χρήσιμα».
2. Τα είδη των ζώων και των φυτών είναι το αποτέλεσμα της Εξέλιξης (Evolution) εκατομμυρίων χρόνων. Η εξόντωση τους δεν είναι πλέον αναστρέψιμη και δεν αφορά μεμονωμένα είδη. Υπάρχουν προγνώσεις σύμφωνα με τις οποίες το ποσοστό των εξαφανιζόμενων και απειλούμενων ειδών, σε 20 χρόνια στις βιομηχανικές χώρες θα φθάσει μέχρι και το 80%.
3. Η προστασία της φύσης σήμερα, δεν αποτελεί πια ρομαντικά οράματα κάποιων οραματιστών, ασήμαντα μπροστά στα «πραγματικά προβλήματα». Πρόκειται για την οξυμένη απειλή, ότι όχι «μόνον» οι μελλοντικές γενιές

αλλά και εμείς οι ίδιοι μπορεί να ζήσουμε σε ένα κενό κόσμο. Ελπίδες για χειραφέτηση και αυτοεπιβεβαίωση σε μια απελευθερωμένη κοινωνία, με δυσκολία θα μπορούσαν να εκπληρωθούν σε ένα τέτοιο κόσμο.

4. Η προστασία του περιβάλλοντος δεν επιτρέπεται να περιορίζεται σε απομακρυσμένες φυσικές περιοχές. Αποτελεί ένα σημαντικό μέρος του αγώνα η αντίθεση στο διαχωρισμό των σχέσεων της ζωής. Ακριβώς εκεί όπου εργάζονται και ζουν άνθρωποι, δηλαδή στις μεγάλες πόλεις, να διατηρούνται και να δημιουργούνται οι δυνατότητες της άμεσης επαφής με το φυσικό περιβάλλον.
5. Μία οικολογικά αιτιολογημένη πολιτική προστασίας της φύσης και του περιβάλλοντος δεν συνίσταται στο απόφθεγμα «πίσω στην φύση». Αυτό που μας φαίνεται άξιο προστασίας σαν φύση, δημιουργήθηκε κατά κύριο λόγο από την ανθρώπινη εργασία. Κάτω από την έννοια «προστασία της φύσης» δεν εννοούμε αυτό που είναι η συνήθης πρακτική. Αφού παραμερίστηκε ό,τι βρέθηκε στο δρόμο μας, το υπόλοιπο μη αξιοποιήσιμο να το φράξουμε σε προστατευόμενες περιοχές, δηλαδή να το μετατρέψουμε σε μουσεία. Προστασία της φύσης σημαίνει πάνω από όλα ενεργή διαμόρφωση. Στον ίδιο τον τομέα της παραγωγής η φύση δεν μπορεί να είναι μόνον ένα απλό αντικείμενο εκμετάλλευσης. **Η σταθερή, πολύμορφη, πλούσια φύση, για να διατηρηθεί και να δημιουργηθεί πρέπει να συμπεριληφθεί σαν στόχος στη διαδικασία της παραγωγής.**
6. Η αναμόρφωση στη φύση είναι η βάση για την ανθρώπινη ύπαρξη. Όχι το αν επεμβαίνουμε στο φυσικό «γίγνεσθαι» **αλλά το πως και για ποιο συμφέρον, αυτό είναι το ζήτημα. Έχουμε το χρέος να παραδώσουμε τη γη βελτιωμένη στις ερχόμενες γενιές.**

Η Εναλλακτική Λίστα AL[3] (Οκτώβριος 1978), δημιουργήθηκε πριν από τους Πράσινους σαν παγγερμανικό κόμμα.

Το Δεκέμβρη του 1987 μια γενική συνέλευση της AL αποφάσισε να υπογράψει με το ομοσπονδιακό κόμμα των Πράσινων ένα συμβόλαιο, που να ρυθμίζει τη σχέση AL - Πράσινων. Σύμφωνα με αυτό η AL αναγνωρίζει ότι «οι Πράσινοι - χωρίς να παραβλέπονται οι υπάρχουσες διαφορές - έχουν γίνει το κομματικό - πολιτικό σημείο αναφοράς πανγερμανικά για την AL. Το Νοέμβριο του 1983 ήλθαν σε κοινή συμφωνία με μία πρόταση - συμβόλαιο.[4]

15.4 ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

Τα θέματα που αφορούν το περιβάλλον, αποτελούν πλέγμα κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών σχέσεων. Δεν είναι δυνατό να οργανωθούν, χωρίς την μελέτη των σχέσεων αυτού του πλέγματος, που καθορίζεται από τα γενικότερα πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά συστήματα αλλά και τα ειδικότερα, σε σχέση με τον τόπο, σε περιφερειακό, εθνικό, ή και παγκόσμιο επίπεδο, ή ακόμα και σε σχέση με το χρόνο, (παρελθόν, παρόν και μέλλον). Τα αίτια, οι εμπειρίες, οι πρακτικές και οι επιλογές, θα γίνουν η βάση σχεδιασμού για την περιβαλλοντική προστασία.

Μέχρι σήμερα η διαδρομή της υπόθεσης οικολογία - περιβάλλον - προστασία, έχει ήδη χαράξει σχήματα, θέσεις και πρακτικές, που δεν είναι δυνατόν να αγνοηθούν.

Η ανάλυση των δεδομένων είναι το πρώτο βήμα, η αναγνώριση των στοιχείων, η καταγραφή των παραγόντων που συνθέτουν τα προβλήματα, είναι το δεύτερο. Αναλύοντας λοιπόν τα σημεία, στο διαμορφωμένο πλέον και υπαρκτό χάρτη θέσεων, απόψεων και προοπτικών, θα οδηγηθούμε σε συμπεράσματα και λύσεις.

Οι βιοκεντρικές θεωρίες έχουν αναπτύξει κριτική άποψη, για τις σχέσεις περιβάλλοντος - κοινωνίας, τοποθετώντας συχνά τη φύση πριν και πάνω από τον άνθρωπο, καταλήγοντας σε αυτήν τη προσέγγιση μέσα από τις εμπειρίες που ανέπτυξαν η ανθρώπινη οικολογία και η κοινωνική οικολογία.

Η Επιστήμη της Οικολογίας ερευνά την μη ανθρώπινη φύση και τις σύνθετες αλληλεπιδράσεις των στοιχείων που συνθέτουν το αβιοτικό περιβάλλον. Συνδέεται με δύο επιστημονικούς κλάδους που προέκυψαν με το χρόνο, την Ανθρώπινη Οικολογία και την Κοινωνική Οικολογία.

Η Ανθρώπινη Οικολογία προσθέτει τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων αλλά και τις σχέσεις των ανθρώπων με το περιβάλλον τους, πολλαπλασιάζοντας έτσι τη συνθετότητα και το μέγεθος της έρευνας.

Η Κοινωνική Οικολογία κάνει ακόμη ένα βήμα. Αναλύει τους πολιτικούς και κοινωνικούς θεσμούς, που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι σε σχέση με τη φύση και τους φυσικούς πόρους, την τεχνολογία, (όπλα, μηχανήματα), τα οικονομικά συστήματα παραγωγής, (ψάρεμα, κυνήγι, γεωργία, βιομηχανία), τους νόμους και την πολιτική, τις ιδέες και τις ιδεολογίες (θρησκεία, τέχνη, επιστήμη. Η Κοινωνική Οικολογία περνώντας μέσα από τις βιοκεντρικές θεωρίες καταλήγει στην Ριζοσπαστική Οικολογία, η οποία αποτελεί την αιχμή

της και με βάση της την Κοινωνική Οικολογική Επιστήμη δημιουργεί το χώρο σε νέες θεωρίες που θα εκφραστούν με τα Οικολογικά Κινήματα.

15.5 ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

Σύμφωνα με τις επιταγές της, η αιτία του ανθρώπινου πόνου πρέπει να αναζητηθεί στα διάφορα συστήματα, τον καπιταλισμό, τον σεξισμό, τον ρατσισμό, τη γραφειοκρατία, την κυριαρχία στη φύση.

Οικονομίες και κυβερνήσεις, οικογένειες και πολιτισμοί, επιστήμη και ψυχολογία του ατόμου, διέπονται απόλυτα από τις επιβολές αυτών των συστημάτων, την κυριαρχία και την αποκλειστικότητα. Με βάση αυτές τις επιβολές λαμβάνονται οι αποφάσεις για την πολιτική και οικονομική ζωή.

Από την ιστορία του κομμουνισμού, προέκυψε καθαρά το τραγικό συμπέρασμα, ότι στη διαδρομή για την εξάλειψη της κυριαρχίας και της αποκλειστικότητας, απορροφήθηκε από τους ίδιους αυτούς μηχανισμούς.

Η «ριζοσπαστική οικολογία» στηρίζει την σύγχρονη οικονομία στις «ανάγκες του ανθρώπου» και όχι στο «κέρδος». Όλοι μας μπορούμε να καθορίσουμε τις βασικές προϋποθέσεις για την ύπαρξη μας μέσα από δημοκρατικές διαδικασίες. Πρέπει όμως να συνειδητοποιήσουμε, ότι πλέον είναι απαραίτητες επαναστατικές λύσεις, ανατρεπτικές αποφάσεις, ριζικές αλλαγές. Όχι σε επίπεδο κάποιων «ελίτ» κάθε κοινωνίας αλλά σε συλλογική, μαζική κινητοποίηση.

Όλα αυτά βέβαια μοιάζουν ωραιοποιημένα αλλά κατά τους «ριζοσπάστες οικολόγους» αν εγκαταλειφθούν αυτές οι θέσεις, θα εγκαταλειφθεί κάθε αισιόδοξη πρόβλεψη για την ανθρώπινη ζωή.

Οι Ριζοσπαστικοί Οικολόγοι αρνούνται να δεχθούν την έλλειψη στέγης, την πείνα, τον βιασμό των γυναικών, την εκμετάλλευση των παιδιών, της γης, της εργασίας, της φύσης γενικότερα.

Απευθύνονται με επαναστατική τοποθέτηση στα προβλήματα που προκύπτουν από την ανισότητα, την αδικία και την ανθρώπινη εκμετάλλευση. «...Μοιάζει με ουτοπία αλλά αν το όνειρο εγκαταλειφθεί, θα οδηγηθούμε στην καταστροφή...», γράφει ο Ρότζερ Σ. Γκότλιεμπ στον πρόλογο του βιβλίου της Καρολάϊν Μέρτσαντ «Radical Ecology»,[5] «Ριζοσπαστική Οικολογία».

Η Ριζοσπαστική Οικολογία σπρώχνει τα κοινωνικά και οικολογικά συστήματα, σε νέες μεθόδους παραγωγής, αναπαραγωγής, σε πιο

συνειδητοποιημένη αντιμετώπιση της ποιότητας της ανθρώπινης ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος.

Απευθύνεται σε όλες τις φυλές, τις τάξεις και τα φύλλα. Προτείνει θεωρίες, που εξηγούν τα κοινωνικά αίτια των περιβαλλοντικών προβλημάτων και τρόπους για την επίλυσή τους.

Τα προβλήματα αυτά προκύπτουν:

1. Από τις μεγάλες αντιθέσεις μεταξύ των οικονομικών δυνάμεων παραγωγής και των οικολογικών προϋποθέσεων κάθε τύπου παραγωγής.
2. Από τις αντίθετες τάσεις μεταξύ αναπαραγωγής και παραγωγής. Ο τρόπος παραγωγής στη σημερινή κοινωνία, η βιομηχανική δηλαδή παραγωγή, δημιουργεί αυξανόμενη οικολογική πίεση στην ατμόσφαιρα, το νερό, τη γη, το βιοτικό περιβάλλον (συμπεριλαμβανομένου και του ανθρώπου) αλλά και στην ικανότητα της κοινωνίας να διατηρηθεί και να αναπαραχθεί. Και ο σοσιαλισμός και ο καπιταλισμός, οδήγησαν τη φύση στην καταστροφή με στόχο την αυξανόμενη παραγωγή. Οι αντιθέσεις που δημιουργούνται από τη δυναμική μεταξύ παραγωγής και οικολογίας αλλά και αυτές που δημιουργούνται μεταξύ παραγωγής και αναπαραγωγής έχουν σαν αποτέλεσμα την παγκόσμια περιβαλλοντική κρίση του 20^{ου} αιώνα.

Τα προβλήματα όμως, όπως η μόλυνση της ατμόσφαιρας, η μείωση της ζώνης του όζοντος, η πληθυσμιακή έκρηξη, έχουν ιδιόμορφες ρίζες και αίτια στην ιστορία κάθε χώρας και τη θέση της στην παγκόσμια τάξη, κυρίως όμως έχουν τις ρίζες τους στην διαδρομή ανάπτυξης κάθε χώρας. Για αυτό και κάθε περιβαλλοντικό πρόβλημα πρέπει να αναλύεται και να ερευνάται στο πλαίσιο της «ειδικής» του ιστορίας και στη συνέχεια να συνδέεται με την παγκόσμια πολιτική οικονομία.

Η Ριζοσπαστική Οικολογία εκφράζεται μέσω οικολογικών θεωριών και κινημάτων τα οποία διαμορφώνουν κάποια ιδιαίτερα σημεία και απόψεις, με κοινό όμως και βασικό χαρακτηριστικό την βιοκεντρική τους ταυτότητα. Τις Ριζοσπαστικές οικολογικές θεωρίες εκφράζουν:

1. Οι Απόλυτοι Οικολόγοι (Deep ecologists).
2. Οι Πνευματιστές Οικολόγοι (Spiritual ecologists).
3. Οι Κοινωνικοί Οικολόγοι (Social ecologists).
4. Οι Αναρχικοί Κοινωνικοί Οικολόγοι.
5. Οι Διαλεκτικοί Βιολόγοι.

6. Οι Πράσινοι Πολιτικοί Ακτιβιστές (Green political activists).
6. Ο Οικοφεμινισμός (Ecofeminism).
7. Ο Σοσιαλιστικός Φεμινισμός (Social Feminism).
8. Η Κίνηση της Αειφορικής Ανάπτυξης (Sustainable development movement).

15.5.1 ΒΑΘΙΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

Μία από τις πλέον σημαντικές βιοκεντρικές θεωρίες, που έχουν εμφανισθεί τις τελευταίες δεκαετίες είναι η Βαθιά Οικολογία, (Deep Ecology), που έχει σαν στόχο της τη «βαθύτερη έρευνα της ανθρώπινης ύπαρξης».

Ο όρος Βαθιά Οικολογία αποδίδεται στον Νορβηγό φιλόσοφο Άρνυ Νάς στο άρθρο του «The Shallow and the Deep Long-Range Ecology Movement»,[6] «Επιφανειακή και Βαθιά Μακράς Εμβέλειας Ακτίνα Δράσης της Οικολογικής Κίνησης».

Σύμφωνα με την θέση των Β. Ντιβάλ και Τ. Σέσιονς στο έργο τους «Deep Ecology: Living as if Nature mattered»,[7] «Βαθιά Οικολογία: Ζώντας με μια Φύση Πληγωμένη» (1985), ο Νάς με τον συγκεκριμένο όρο περιγράφει την βαθύτερη πνευματική προσέγγιση της Φύσης θέτοντας ερωτήματα για την ανθρώπινη ζωή, την κοινωνία και τη Φύση, όπως τίθενται στη φιλοσοφική παράδοση του Σωκράτη.[8]

Ο Μπίλ Ντεβάλ (κοινωνιολόγος) και ο Τζώρτζ Σέσιονς (φιλόσοφος), με το βιβλίο τους «Deep ecology», «Βαθιά Οικολογία», σε συνεργασία με τον Μάικλ Τομπίας (συγγραφέα), ο οποίος συγκέντρωσε άρθρα και τα παρουσίασε με τον τίτλο «Deep ecology»[9], έκαναν ορατή αυτή την άποψη και έτσι άρχισε να διαδίδεται στους φιλοσοφικούς κύκλους. Είχε πλέον δημιουργηθεί το σχηματικό πλαίσιο για μια σειρά οικολογικών κινήσεων, από τους Πνευματικούς Πράσινους στους Ριζοσπαστικούς Ακτιβιστές.

Σύμφωνα με τον Ντεβάλ το κυριαρχικό κοινωνικό μοντέλο, το οποίο ενσωματώθηκε στην θεωρία του Νάς, είναι μία «νοητική μορφή κοινωνικής πραγματικότητας, η οποία καθοδηγεί τις προσδοκίες σε μία κοινωνία». Η Βαθιά Οικολογία προκαλεί αυτό το κυριαρχικό δυτικό μοντέλο. Προτείνει μια νέα άποψη, ένα νέο «πνευματικό» μοντέλο, μια νέα οικολογική ηθική που οδηγούν τον κόσμο μας στην «αειφορία», στην διατήρηση των ισορροπιών της βιοσφαίρας.

Αντίθετα με άλλες θεωρίες που επικεντρώνονται στην υλική μας ύπαρξη, η ερευνητική διαδικασία της Βαθιάς Οικολογίας εκτείνεται στο χώρο της φιλοσοφίας και της θρησκείας. Εξηγεί την ύπαρξη μας, σαν μέρος της ολότητας που καλείται **περιβάλλον**.

Αντίθετα με τους Περιβαλλοντολογιστές, οι Απόλυτοι Οικολόγοι απορρίπτουν την ιδέα της Περιβαλλοντικής Διαχείρισης ολοκληρωτικά.

Ας δούμε γιατί δεν υπάρχει χώρος για την Περιβαλλοντική Διαχείριση στο παράδειγμα της Βαθιάς Οικολογίας. Προχωρώντας στην Βαθιά Οικολογική συνείδηση και στην έννοια της αλληλοσύνδεσης κάθε είδους ζωής στη γη, ο Άρνυ Νας[10] θεωρεί ότι η αποδοχή δύο ορισμών, της αυτοκριτικής και της βιοκεντρικής ισότητας, μας οδηγεί στη μεθόδευση και διαχείριση της ατομικής μας δραστηριότητας, παρά στην μεθόδευση και διαχείριση του περιβάλλοντος.

Σύμφωνα με την άποψη του Νορβηγού φιλόσοφου Άρνυ Νας:[11]

1. Κάθε είδος ζωής στη γη έχει ουσιαστική αξία.
2. Οι άνθρωποι πρέπει να περιοριστούν στην επιδίωξη κάλυψης των βασικών τους αναγκών, που προκύπτουν από την οικολογική τους αυτοεπιβεβαίωση.
3. Η εκμετάλλευση της φύσης από τον άνθρωπο είναι αντίθετη με την έννοια της «αειφορίας».
4. Την αποκατάσταση της καταστροφής στο περιβάλλον δίνουν λύσεις ριζοσπαστικές στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική οργάνωση της κοινωνίας.
5. Πρέπει να βελτιωθεί η ποιότητα και να μειωθεί η ποσότητα σε κάθε δραστηριότητά μας.
6. Η επιτυχία για την αλλαγή είναι προσωπική ευθύνη όλων.

Οι ακτιβιστές της οργάνωσης «Earth First», «Πρώτα η Γη», εμφανίζονται να αντιδρούν στην απομόνωση της σύγχρονης βιομηχανικής ανάπτυξης. Αυτή την απομόνωση που ανέλυσε ο Μάρξ[12] σαν χαρακτηριστικό της καπιταλιστικής κοινωνίας, πολεμούν σήμερα οι μεταμοντερνιστές και κρίνουν τις μαζικές κοινωνίες, την εξάρτηση που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη παγκόσμια κοινωνική σύνθεση και τις μαζικές κοινωνικές συμπεριφορές.

Αυτή η δουλεία και εξάρτηση κάνει το άτομο να χάνεται στο μεγάλο πλήθος απρόσωπο, χωρίς σημασία. Αν λοιπόν, η απομόνωση που αισθάνονται

οι πολίτες της μαζικής κοινωνίας σχηματίζει το «status quo», τότε η Βαθιά Οικολογία και οι ομάδες όπως οι «Earth First», Φίλοι της Γης, «Green Peace», «Πράσινη Ειρήνη» γίνονται αντιληπτές σαν την αντίθεση της διαλεκτικής του Χέγκελ.[13]

Σύμφωνα με την άποψη του Τίμ Λούκ,[14] η αναζήτηση για φυσική ενότητα, ή για βιοσφαιρικό εξισωτισμό σημαδεύεται από τις εσωτερικές αντιλογίες της Βαθιάς Οικολογίας. Οι Απόλυτοι Οικολόγοι πολεμώντας τις υπάρχουσες δομές αλλά και τις μακρολογικές φόρμες συνείδησης, δεν αναπτύσσουν μία επαρκή θεωρία δικαιοσύνης ή ένα επεξεργασμένο σύστημα ηθικών πίσω από την αιτιολογία. Οφείλουμε να συμπεριφερθούμε στη Φύση καλύτερα, να μη την μολύνουμε αλλά αυτό είναι η επιλογή μεταξύ ενός προφανώς «καλού» και ενός βέβαιου «κακού». Πώς όμως αποφασίζουμε μεταξύ δύο καλών ή δύο κακών σε αντίθεση και με ποιες μεθόδους είναι δυνατόν να οδηγηθούμε στην επιλογή; Η Βαθιά Οικολογία δεν έχει να προσφέρει πολλά σε αυτό το επίπεδο. Απαιτεί λύσεις που είναι αποτέλεσμα ουσιαστικής αναδιάρθρωσης στους βασικούς τομείς δόμησης της κοινωνίας, χωρίς να προτείνει τον τρόπο και τις μεθόδους, που μπορεί να οδηγήσουν σε αυτή τη ριζική αναδιάρθρωση. Η κριτική του Λούκ για τη Βαθιά Οικολογία συνδέεται με την άρνηση της για επιστημονική αιτιολογία.[5]

Στην εργασία των Ντεβάλ και Σέσιον διακρίνεται ελαφρά κάποια ανθρωποκεντρική τάση αλλά αφήνει ερωτηματικά η προαγωγή των ανθρώπων των πρώιμων κοινωνιών σε υποδείγματα οικολογικής αρετής.[16]

Η Βαθιά Οικολογία εξυμνεί τη μετάλλαξη από τη βιομηχανική στην οικολογική κοινωνία, χωρίς να προσφέρει καμμιά διέξοδο για τον τρόπο με τον οποίο θα φθάσουμε σε αυτή την κοινωνική μετάλλαξη. Περιορίζεται από τις επιθυμίες για την προστασία των κεκτημένων αγαθών μας και αδυνατεί να θέση το θέμα σε δημόσια συζήτηση. Όμως παρά την αναγνώριση των εννοιολογικών προβλημάτων της, η Βαθιά Οικολογία πρέπει να αντιμετωπίζεται σαν μία κριτική της μοντέρνας βιομηχανικής κοινωνίας και με αυτή την έννοια μοιράζεται έδαφος με τις άλλες περιβαλλοντικές προοπτικές. Ο Λούκ σημειώνει, ότι οι απόλυτοι οικολόγοι δεν έχουν απαραίτητα όλες τις απαντήσεις τώρα και σαν ιδεολογία η Βαθιά Οικολογία βρίσκεται στην παιδική της ηλικία. Μπορεί να μην φωτίζει τις έννοιες με τις οποίες θα πετύχουμε μια επιθυμητή μελλοντική κατάσταση αλλά οι όψεις που προτείνει μπορεί να δράσουν σαν καταλύτης αλλαγής στην κατεύθυνση των επιθυμιών μας.[17]

15.5.2 Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

«Στην πορεία της ιστορίας του, το ανθρώπινο ον από μίαν άποψη απομονώνεται από τη φύση, όμως με αυτό τον τρόπο, συνάπτει με αυτήν μια πιο βαθιά σχέση και μια ανώτερη ενότητα.

Ο άνθρωπος είναι ένα φυσικά περιορισμένο όν, που συμπεριφέρεται σαν ένα σύνολο, που γίνεται ενεργητικό υποκείμενο, μια αυθόρμητη Ζωή, που προσπαθεί να παγιωθεί και να ανυψωθεί.

Ο άνθρωπος είναι ένα πεπερασμένο όν που ανοίγει άπειρες δυνατότητες για τον εαυτό του, είναι ικανός να ανυψωθεί σε ένα ανώτερο βαθμό ύπαρξης και από εκεί να κοιτάζει πίσω στο σημείο από όπου ξεκίνησε.

Ο άνθρωπος είναι μια κίνηση, που σταθερά ξαναγυρίζει πίσω στην αφετηρία της, για να την αφομοιώσει και να την υψώσει σε ένα πάντα ψηλότερο επίπεδο, ένα όν που περιέχει όλο του το Γίγνεσθαι μέσα του και βαθμιαία το βάζει κάτω από τον έλεγχό του.

Ο περιορισμός του και η αφαίρεση μεταμορφώνονται σε μία πηγή δύναμης. Είναι πράγματι το πιο περιορισμένο πράγμα μέσα του η αφηρημένη του αντίληψη, η ικανότητα να ακινητοποιεί αντικείμενα και στιγμές, όργανα και ιδέες, στην ξεχωριστή τους ύπαρξη που γίνεται η αρχή αυτής της αυξανόμενης δύναμης, η συνείδηση κατά συνέπεια, το πεπερασμένο και το άπειρο του ανθρώπου. Μέσα εδώ βρίσκεται η εσώτερή του αντίφαση, που τον αναγκάζει σταθερά να εμβαθύνει και να υπερβαίνει τον εαυτό του. Μέσα εδώ επίσης βρίσκεται το δράμα του, η ατυχία του αλλά και η μεγαλοπρέπειά του. Έξω απ' τον περιορισμό του, ο άνθρωπος παράγει ένα προσδιορισμένο και ανθρώπινο άπειρο, που περιβάλλει και απελευθερώνει και ξεπερνάει το αόριστο δεδομένο στη φυσική ύπαρξη. Αυτό το άπειρο θα μπορούσε να ονομαστεί: η δύναμη του ανθρώπου, γνώση δράση, αγάπη, νους ή πολύ απλά, το ανθρώπινο»,[18] σύμφωνα με τον Μάρξ, όπως αναφέρει ο Ανρύ Λεφέβρ.

Η Πνευματική, όπως και η Βαθιά Οικολογία, επικεντρώνονται στην πνευματική και θρησκευτική συνείδηση του ανθρώπου. Οι Πνευματικοί Οικολόγοι προσπαθούν να δημιουργήσουν τις βάσεις νέων τρόπων σχέσης με τον πλανήτη, να αλλάξουν την ηθική της κυριάρχησης, με την ηθική της συνεργασίας, αποδίδοντας μεγάλη σημασία στην θρησκευτική εμπειρία των ατόμων. Οι θρησκευτικές ιδέες δημιουργούν δυνατές κινήσεις που δρουν σαν οικοκεντρική ηθική, η οποία οδηγεί άτομα και κοινωνικά κινήματα

σε νέες κατευθύνσεις συμπεριφοράς. Οι αρχές της Πνευματικής Οικολογίας αποτελούν τη βίβλο για τα άτομα που δρουν στα οικολογικά και οικοφεμινιστικά κοινωνικά κινήματα.

Τα πνευματικά κινήματα της εποχής μας εντάσσονται στο «ρεύμα επιστροφής» στην έρευνα των αρχαίων θρησκειών. Στον αρχαίο κόσμο οι θηλυκές θεότητες έφερναν τη φυσική γονιμότητα στη γη σε συνεργασία με τους θεούς. Στην Μεσοποταμία η θεά της γονιμότητας Ιστάρ, λατρεύτηκε προϊστορικά. Με την εξέλιξη της γεωργίας και την εξημέρωση των ζώων, η παρουσία της συντροφεύτηκε από το γιο της Ταμμούζ. Γενεσιουργός δύναμη στη φύση η θεά Ιστάρ κάθε άνοιξη κατεβαίνει στον κάτω κόσμο να φέρει στη γη το νεαρό γιο της Ταμμούζ. Στην Αίγυπτο η θεά Ίσις ήταν το σύμβολο της μητρότητας. Κάθε άνοιξη τα δάκρυα της ξεχείλιζαν το Νείλο, το φόρεμά της γέμιζε λουλούδια και αστέρια. Στο ένα της χέρι κρατούσε ένα δοχείο, που συμβόλιζε τα νερά του Νείλου, στο άλλο κρατούσε ένα κρόταλο που αντάρευε τις δυνάμεις της Φύσης. Στην Ελλάδα η θεά Δήμητρα και η κόρη της Περσεφόνη λατρεύονταν στην Ελευσίνα σαν θεές της γονιμότητας.

Αυτές οι εικόνες ήταν πηγή έμπνευσης για συγγραφείς και καλλιτέχνες και οδήγησαν στη «Φυσική Πνευματική Οικολογία» που συνδέει το θηλυκό με την οικολογία και τη φεμινιστική θεωρία. Η Ένσλερ[19] μελετώντας τις μητριαρχικές ή πατριαρχικές κοινωνίες του παρελθόντος μας οδηγεί στην **«γυλανική[20] συνείδηση»,** όπου η γυναίκα και ο άνδρας λύνουν, ελευθερώνουν ο ένας τον άλλον σε μια ισότιμη φύση.

Οι ειδωλολατρικές θρησκείες μεταφέρθηκαν στη σύγχρονη πραγματικότητα προσπαθώντας να την ερμηνεύσουν. Μία μάγισσα δίνει σχήμα στο αόρατο, ο πνευματισμός είναι η δύναμη και η θέληση να αλλάξει κάποιος τη ζωή του. Η παγανιστική, η ειδωλολατρική, η παλαιοθρησκευτική πνευματική οικολογία προωθεί τη συνειδητοποίηση της θέσης του ατόμου μέσα στη φύση, με συγκεντρώσεις σε λόφους και ακτές, σε δάση και αγρούς, σε νοικιασμένες αποθήκες και σοφίτες όπου γιορτάζεται η πανσέληνος. Με ενωμένα τα χέρια σε κύκλο γύρω από βωμούς με λουλούδια και κεριά, άλλοι γυμνοί, άλλοι ντυμένοι, αναπνέοντας και ψιθυρίζοντας, με ρυθμικές κινήσεις μαζί, για να αυξήσουν τη δύναμη και να τη μοιραστούν, καλούν τις θεές κάθε θρησκευτικής παράδοσης να ενωθεί μαζί τους. Μέσα από αυτή τη διαδικασία οι γυναίκες παίρνουν τη δύναμη που απαιτεί η φροντίδα της γης και τη μοιράζονται με τους άνδρες.

Η Πνευματική Οικολογία όπως και η Βαθιά Οικολογία είναι το αποτέλεσμα της τεράστιας κρίσης που προκύπτει από τις σχέσεις του ανθρώπου με τη φύση τον εικοστό αιώνα. Και οι δύο επικεντρώνονται στη συνείδηση του ατόμου, την πνευματική και θρησκευτική. Μέσα από τελετές και τελετουργίες επιχειρείται η γνωριμία με τη φύση και ωθούνται τα μέλη που συμμετέχουν να αναπτύσσουν κοινωνική δράση. Η ομάδα της Τζοάνα Μέϊσυ και του Τζών Σήντ, προσπαθεί να δώσει απαντήσεις και λύσεις στην αγωνία που δημιούργησαν οι δύο μεγάλες απειλές για τον πλανήτη: Ο κίνδυνος για πυρηνικό ολοκαύτωμα και η καταστροφή της φύσης.

Οι αρχές της θεωρίας της είναι:

1. Ο αγωνία και η ανησυχία για τον κόσμο είναι φαινόμενο φυσικό και δηλώνει την υγεία του ατόμου.
2. Αυτή η αγωνία είναι καταστροφική μόνο αν την αρνηθούμε.
3. Η απλή ενημέρωση δεν είναι αρκετή.
4. Η εκδήλωση καταπιεσμένων συναισθημάτων απελευθερώνει ενέργεια και καθαρίζει το νου.
5. Η εκδήλωση της αγωνίας για τον κόσμο, μας συνδέει με την αλυσίδα της ζωής.

Μόνο μέσα από τη συνειδητοποίηση της ανθρώπινης ικανότητας να υποφέρουμε μαζί με τον κόσμο που βιώνουμε, αναπτύσσεται η αντίληψη των διαστάσεων έξω από τον εαυτό μας και μέσα από αυτή τη συνειδητοποίηση αποκτάμε τη δύναμη να θεραπεύουμε και να θεραπευτούμε.

«Μέσα από τον πόνο μας για τον κόσμο, όπως μέσα από τον πόνο της στιγμής που γεννιέται ένα παιδί και κόβεται από το σώμα της μητέρας του, μπορούμε να αποκοπούμε από «το εγώ» μας. Γι' αυτό η Βαθιά Οικολογία αν την αφήσουμε, θα μας σπρώξει πίσω στη γνώση της αληθινής μας φύσης και δύναμης». [21]

Αυτή η συνειδητοποίηση στις ομάδες Μέϊσυ και Σήντ που απλώθηκαν στο Θιβέτ, στην Αγγλία, στην Καλιφόρνια και συνεχίζουν, πραγματώνεται μέσα από τις τελετές ενδυνάμωσης «του Συμβουλίου όλων των όντων». Κάθε μέλος μεταμορφώνεται σε ένα όν, ζώο, βουνό, λειχήνα, κουνούπι. «Είμαι το δάσος ...» λέει στο Συμβούλιο, «... με καταστρέφει τόσο αλόγιστα ρίχνοντας τα δέντρα μου κάτω για λίγες σανίδες...». Όταν όλα τα «όντα» ακουστούν, μιλάει τελικά ο

άνθρωπος. «Σας ακούσαμε λέει αγαπητά όντα. Χρειαζόμαστε τη βοήθειά σας. Υπάρχουν δυνάμεις που μπορείτε να μοιραστείτε μαζί μας»;[22] Κάθε όν προσφέρει βοήθεια και δώρα στους άλλους και βγάζοντας τη μάσκα του πλησιάζει τους ανθρώπους στο κέντρο. Ενωμένοι όλοι σαν ένας οργανισμός χορεύουν και τραγουδούν μέχρι το τέλος της συνάντησης.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες εκατό χιλιάδες άνθρωποι σε διάφορες οργανώσεις πιστεύουν σε φυσικές θρησκείες, σε ζώα, στον πανθεϊσμό που βασίζεται στην ζωντανή ύπαρξη της φύσης. Οικολογικά προσανατολισμένες ομάδες συχνά χρησιμοποιούν τα σεληνιακά και παγανιστικά ημερολόγια για τα φυλλάδιά τους.

Το Ινστιτούτο Έλμγουντ, (Elmwood) στο Μπέρκλεϋ της Καλιφόρνια το οποίο ιδρύθηκε με στόχο να προωθήσει τη Βαθιά Οικολογία, αναφέρει τις φάσεις της σελήνης και εκδίδει τα φυλλάδια του στις ισημερίες και τα ηλιοστάσια.

Η ακτιβιστές της ομάδας «Πρώτα η Γη» εκδίδουν την εφημερίδα τους οκτώ φορές το χρόνο σύμφωνα με τις παγανιστικές φυσικές εορτές.

Samhain (1^{η} Νοεμβρίου), Yule (21^{η} Δεκεμβρίου).

Bridgid (2^{η} Φεβρουαρίου), Eostar (21^{η} Μαρτίου).

Beltane (1^{η} Μαίου), Litha (21^{η} Ιουνίου).

Lughnasadh (1^{η} Αυγούστου) και Mabon (21^{η} Σεπτεμβρίου).

Οι περιβαλλοντικές πρακτικές που έχουν καταγραφεί στην παράδοση των Ινδιάνων συνοδεύονται από την ηθική της γης, συντελούν στην διάρκεια της ισορροπίας μεταξύ των φυλών και της φύσης και αποτελούν το ιδεατό για την Πνευματική Οικολογία. Το παράδειγμά τους είναι η ελπίδα αλλά και ένα μοντέλο εφαρμόσιμο σύμφωνα με την θέση των πνευματιστών οικολόγων. «Αν αυτοί μπορούσαν να το κάνουν, μπορούμε κι εμείς», σύμφωνα με τον Ρίτσαρντ Νέλσον.[23]

Όλα τα κυρίαρχα θρησκευτικά ρεύματα προσπαθούν να ερμηνεύσουν την οικολογική κρίση και προσπαθούν να αλλάξουν τις κοινωνικές δομές με δημοσιεύσεις, συνέδρια και προγράμματα.

Χριστιανικά Δόγματα με περιβαλλοντικούς στόχους είναι το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών, οι Αμερικανικές Εκκλησίες των Βαπτιστών, Η Ενωμένη Εκκλησία των Μεθοδιστών, η Λουθηριανή Εκκλησία, η Χριστιανική Εκκλησία, η Κεντρική Επιτροπή των Μεννονιτών, η Πρεσβυτεριανή Εκκλησία,

η Επανατοποθετημένη Εκκλησία στην Αμερική, η Ενωμένη Εκκλησία του Χριστού, η Θρησκευτική Κοινωνία των Φίλων (the Quakers) κ.λ.π. Οι Θεολογικές Σχολές των πανεπιστημίων τυπώνουν και διανέμουν καθημερινά έντυπα και ενισχύουν περιβαλλοντικά προγράμματα.

Η Χριστιανική Οικολογία ερμηνεύει την εντολή από τη Γένεση Ι (28), που αναφέρει: «...Να καρποφορείτε και να πολλαπλασιάζεστε και να υπερπληρώσετε τη γη και να την κυριεύσετε», σαν υπόμνηση για την ευθύνη που έχει ο άνθρωπος να δώσει πίσω στη γη, ό,τι πήρε από αυτήν. Αυτό σημαίνει ότι τα μη ανανεώσιμα μέταλλα πρέπει να ανακυκλώνονται, τα δέντρα πρέπει να ξαναφυτεύονται και το χώμα πρέπει να συντηρείται. Κυριαρχία στη γη σημαίνει για ένα υπεύθυνο Χριστιανό ότι θα φροντίζει τη γη με αγάπη, με όραμα, με σεβασμό.

Η Γένεση απευθύνει στην ανθρωπότητα την ευθύνη να «φυτεύει και να φροντίζει» τον κήπο που του δώρισε ο θεός. Η κιβωτός του Νώε δείχνει την αγάπη και το σεβασμό που πρέπει να έχει ο άνθρωπος στα φυτά και στα ζώα, όχι μόνο γιατί είναι δημιουργία του θεού αλλά γιατί εμπεριέχουν το θεό. Αλλά και γιατί χωρίς αυτά θα εξαφανισθεί, θα εξοντωθεί και ο ίδιος.

Οι Μεθοδιστές υπογραμμίζουν τις ειδικές αρχές που καθορίζουν τη Χριστιανική διαχείριση του περιβάλλοντος. Ενθαρρύνουν τις κυβερνήσεις να κάνουν υπεύθυνη χρήση των φυσικών πόρων με τεχνικές ανακυκλώσεις και συντήρηση, να μειώσουν τα τοξικά και επικίνδυνα χημικά απόβλητα, τα εντομοκτόνα, τα ζιζανιοκτόνα. Τονίζουν την άμεση αναγκαιότητα της συνετής χρήσης του εδάφους, την προστασία των υδροβιότοπων και των υπόγειων νερών. Προτείνουν την πλήρη κατάργηση των στρατιωτικών όπλων που απειλούν τον πλανήτη και την επιβολή περιβαλλοντικού ελέγχου σε κάθε νέα τεχνολογία.

Πολλές θρησκείες έχουν σαν πνευματικό οδηγό για την περιβαλλοντική κρίση αρχές και αξίες. Για παράδειγμα ο Οικολογικός Ιουδαϊσμός συνδέει την αρχή της ειρήνης (Shalom), με την αρχή της αρετής και της δικαιοσύνης (Tzedek).

Οι Μουσουλμάνοι πιστεύουν ότι το Ισλάμ είναι το φωτεινό παράδειγμα της εμπεδωμένης και αναφαίρετης θέσης του ανθρώπου ως αντιπροσώπου του θεού στη Γη. Το Κοράνι διδάσκει ότι ο κόσμος, η φύση και το περιβάλλον είναι γεμάτο από τα ίχνη του Δημιουργού, ότι καμμία θρησκεία στη γη δεν είναι τόσο

ξεκάθαρα προσανατολισμένη αντίθετα στην καταστροφή της άγριας ζωής και του φυσικού πλούτου, που αποτελεί την απόδειξη της γενναιοδωρίας του θεού.

15.5.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

Η Κοινωνική Οικολογία δίνει έμφαση στις επεμβάσεις και επιδράσεις των συστημάτων της παραγωγής στο περιβάλλον. Και ο καπιταλισμός και ο υπαρκτός σοσιαλισμός παράγουν εξωτερικότητες που καταστρέφουν και δημιουργούν ανισορροπία στη φύση.

Η Κοινωνική Οικολογία οραματίζεται ένα κόσμο όπου οι βασικές ανθρώπινες ανάγκες καλύπτονται μέσα από οικονομικά συστήματα αειφορικής, βιώσιμης ανάπτυξης. Ενώ λοιπόν οι Κοινωνικοί Οικολόγοι εκφράζουν το όραμα ενός κόσμου που αναπτύσσεται σε ένα επίπεδο συμβατό με την περιβαλλοντική σταθερότητα, αρνούνται και πολεμούν όλα τα προγράμματα που καταλήγουν στη γενοκτονία, τον ρατσισμό η την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με στόχο τη μείωση του πληθυσμού της γης. Αντίθετα υπερασπίζουν προγράμματα που έχουν στόχο την κάλυψη βασικών αναγκών όπως η υγεία, η προστασία των ηλικιωμένων, η εργασία, που θεωρούνται παράγοντες οι οποίοι εξισορροπούν την αύξηση του πληθυσμού και εξισώνουν την ποιότητα ζωής σε αναπτυσσόμενες και αναπτυγμένες χώρες.

Το ρεύμα της Κοινωνικής Οικολογίας έχει ενώσει αντίθετες και διαφορετικές θέσεις καθαρά πολιτικές, κοινωνικές, προοδευτικές και περιβαλλοντικές με τρόπο μοναδικό. Για τους Περιβαλλοντολογιστές η φτώχεια και η άνιση κατανομή του πλούτου θα βελτιωθούν μόνο αν η φύση γίνει αποθήκη πρώτων υλών, αντίθετα με τους σκληροπυρηνικούς οι οποίοι βλέπουν τη προστασία της άγριας φύσης και την βελτίωση της περιβαλλοντικής ποιότητας σαν ευνοϊκούς στόχους μόνο για την μεσαία τάξη των λευκών, ενώ οι άνεργοι, οι άστεγοι και οι πεινασμένοι θα παραμένουν στην απομόνωση. Όμως ακόμα και κάτω από τις διαμάχες σύμφωνα με την άποψη των Λαπέ και Καλλικότ,[24] υπάρχει η σύμφωνη άποψη ότι η βιομηχανική ανάπτυξη δεν έφερε ούτε κοινωνική δικαιοσύνη, ούτε ένα υγιές περιβάλλον στον κόσμο.

Και οι Περιβαλλοντολογιστές και οι Προοδευτικοί και οι κινήσεις, τους ψάχνουν για λύσεις έξω από το άτομο, μέσα στο κοινωνικό και περιβαλλοντικό σύνολο, με τις οποίες θέλουν να ξανακτίσουν τον κόσμο. Και για τις δύο θέσεις, περιβάλλον και κοινωνία είναι τα δύο συνθετικά στοιχεία της ζωής. Τα «Είδη»

υπάρχουν σε σχέση με άλλα στοιχεία του βιοτικού και αβιοτικού περιβάλλοντος. Μαζί με τον Λαππέ και τον Καλλικότ πολλές ομάδες ερευνούν τρόπους και λύσεις στην αντίθεση ανάμεσα στην κοινωνία και το περιβάλλον, όπως οι Κοινωνικοί Οικολόγοι, οι Πράσινοι Μαρξιστές, οι Κόκκινοι Πράσινοι.

Οι Κοινωνικοί Οικολόγοι επικεντρώνονται στις σχέσεις της παραγωγής και της εξουσίας που απαιτεί η πολιτεία και στην αναπαραγωγή αυτών των σχέσεων. Η ηθική τους είναι συνήθως ανθρωποκεντρική και η κοινωνική δικαιοσύνη δεν είναι απλά στόχος αλλά ηθική, σχηματισμένη από την οικολογική και διαλεκτική επιστήμη. Η πρόβλεψη του Μαρξ ότι ο καπιταλισμός θα δημιουργούσε οικονομική και κοινωνική επανάσταση, δεν επαληθεύτηκε.[25]

Πολλές ομάδες συμπεριλαμβανομένων και των Νεοαριστερών, των Σοσιαλδημοκρατών, των Σοσιαλφεμινιστριών, των φυλετικών και θρησκευτικών μειονοτήτων, βρήκαν στα κείμενα των Μαρξ και Ένγκελς τους στόχους που ζητούσαν. Απελευθέρωση, ελευθερία, οικονομική ισότητα.[26]

Το ίδιο συνέβη με τους Μαρξιστές Οικολόγους, που δίνουν έμφαση όχι στον έλεγχο και την κυριαρχία στη φύση αλλά περισσότερο στους τρόπους με τους οποίους οι οικολογικές θεωρίες και οι πράσινες κοινωνικές κινήσεις μπορούν να βοηθήσουν στην αλλαγή της συνείδησης και των πρακτικών, που εφαρμόζει ο άνθρωπος στην υπόλοιπη φύση. Ο Μαρξ και ο Ένγκελς φυσικά συμφωνούσαν ότι η εξουσία στη φύση δια μέσου της τεχνολογίας και της επιστήμης, ήταν απαραίτητη για την κάλυψη των αναγκών της ζωής όπως η τροφή, η ενδυμασία, η κατοικία, τα καύσιμα και διαγράφουν τις «οικολογικές» σχέσεις μεταξύ ανθρώπινης και μη φύσης, αντιδρώντας στη μηχανιστική άποψη για τον κόσμο του 17^{ου} αιώνα. Ο μηχανιστικός υλισμός θεωρούσε ότι η ύλη ήταν σύνθεση αδρανών ατόμων και κάθε αλλαγή είχε εξωτερικά αίτια. Και η θέση του Χέγκελ, όπως και η μηχανιστική άποψη άφηναν έξω από τη φιλοσοφική τους θεώρηση τις κοινωνικές σχέσεις. Ο Μαρξ δανείστηκε θέσεις κι από τις δύο αυτές θεωρίες. Από τη μηχανιστική άποψη δέχθηκε την πραγματικότητα του υλικού κόσμου. Από τον Χέγκελ δέχτηκε ότι η διαδικασία της αλλαγής ήταν διαλεκτική. Ο κόσμος βρίσκεται συνεχώς σε διαδικασία αλλαγής. Αυτό συμβαίνει γιατί κάθε γεγονός εμπεριέχει θετικές και αρνητικές δυνάμεις. **Αυτό που είναι, είναι ταυτόχρονα αυτό που δεν είναι.** Το πραγματικό καθορίζεται από τα αντίθετα, έτσι κάθε πράγμα είναι για αυτό το λόγο και η αντίθεσή του. Αυτή η τάση, η διάσταση ανάμεσα σε ένα ον και στην αντίθεσή του καταστρέφει και τα δύο, για να δημιουργήσει ένα νέο «όν». Η

ύπαρξη (θέση) εμπεριέχει τις δικές της αντιθέσεις, της μη ύπαρξης (αντίθεση). Η ένταση μεταξύ τους, είναι το καινούργιο όν (σύνθεση).

Με αυτή τη διαλεκτική διαδικασία ο άνθρωπος έφτιαξε την ιστορία του και σύμφωνα με τον Μαρξ, ο κόσμος σαν μία συνεχής διαδικασία αλλαγής που επηρεάζει όχι μόνο την κοινωνία αλλά και τη φύση, στο έργο του «Οικονομικά και Φιλοσοφικά Χειρόγραφα του 1844», αναγνωρίζει την αλληλοεξάρτηση ανθρώπων και φύσης, τη βασική ιδέα της οικολογίας σήμερα. **«Η Φύση είναι το ανόργανο σώμα του ανθρώπου, ο άνθρωπος ζει στη φύση, που σημαίνει ότι η φύση είναι το σώμα του, με το οποίο πρέπει να βρίσκεται σε συνεχή εσωτερική ανταλλαγή, αν δεν θέλει να πεθάνει. Το ότι η φυσική και πνευματική ζωή του είναι συνδεδεμένη με τη φύση σημαίνει απλά ότι η φύση συνδέεται με τον εαυτό της αφού ο άνθρωπος είναι μέρος της φύσης».**[27]

Αλλά ο άνθρωπος διαφέρει από τα άλλα ζώα στο ότι παράγει και δεν συλλέγει, σύμφωνα με την θέση των Μαρξ και Ένγκελς.[28]

Τα πρώτα νομαδικά - κυνηγετικά συστήματα, τα πρώιμα γεωργικά, ο φεουδαλισμός, ο καπιταλισμός, ο σοσιαλισμός είναι συστήματα παραγωγής δια μέσου των οποίων ο άνθρωπος μετασχηματίζει τη φύση χρησιμοποιώντας εργαλεία, κοινωνικά παραγόμενα.

Οι πρώτες κοινωνίες και η σχέση τους με το περιβάλλον διέφεραν αρκετά από τις καπιταλιστικές κοινωνίες και τη σχέση τους με τη φύση. Οι πρώτες έπαιρναν από τη φύση ότι ήταν χρήσιμο για να ζήσουν, οι καπιταλιστικές για να αυξήσουν το κέρδος. Ο Μαρξ δέχεται δύο επίπεδα δομής στην κοινωνία: α) Την οικονομική βάση ή το σύστημα παραγωγής (μέσα και σχέσεις παραγωγής), β) την νομική - πολιτική υπερδομή. Αυτά τα δύο στοιχεία συνθέτουν τους κοινωνικούς σχηματισμούς. Οι κοινωνικές αλλαγές βασίζονται στη διαμάχη ανάμεσα στις δυνάμεις παραγωγής και τις κοινωνικές σχέσεις παραγωγής. Αυτή η διαμάχη δημιουργεί την κοινωνική επανάσταση, όπου το οικονομικό σύστημα διαλύεται και οδηγεί στην αλλαγή της υπερδομής. Με αυτή την ανάλυση οδηγηθήκαμε στις βάσεις της Κοινωνικής Οικολογίας, της Αναρχικής Κοινωνικής Οικολογίας, της Σοσιαλιστικής Οικολογίας και της Διαλεκτικής Βιολογίας. Το όραμα των Κοινωνικών Οικολόγων είναι το πέρασμα από την παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία στην αειφορική οικονομία και τον προσανατολισμό των επιστημών προς την Οικολογία.

Για τον αναρχικό φιλόσοφο Μάρρεϋ[29] Μπούκιν, η Κοινωνική Οικολογία έχει της ρίζες της στην ισορροπία της φύσης, στην βιοποικιλία, την ελευθερία, τη συνολικότητα. Σε μία οικολογική κοινωνία, η κυριαρχία και η ιεραρχία θα αντικατασταθεί από την ισότητα και την ελευθερία. Η οικολογική ελευθερία θα ενώσει τους ανθρώπους με τη φύση και τους ανθρώπους με τον άνθρωπο. Ο Μπούκιν διαχωρίζει τον Περιβαλλοντολογισμό από την Οικολογία. Ο Περιβαλλοντολογισμός αντιπροσωπεύει τη μηχανιστική άποψη του μοντέρνου κόσμου, που βλέπει τη φύση σαν πηγή πλουτισμού για τους ανθρώπους και τους ανθρώπους σαν πηγή πλουτισμού για την οικονομία.

Η Κοινωνική Οικολογία ενσωματώνει τους ανθρώπους στη φύση και αρνείται την ιδέα των μεθόδων υποχρεωτικού ελέγχου της αύξησης του πληθυσμού, την Μαλθουσιανή ιδέα ότι οι λιμοί, οι επιδημίες, ο πόλεμος είναι χρήσιμα γεγονότα για τον έλεγχο της πληθυσμιακής έκρηξης.

Η Σοσιαλιστική Οικολογία εντασσόμενη στην Κοινωνική Οικολογία, οραματίζεται τον οικονομικό μετασχηματισμό προς τον Οικολογικό Σοσιαλισμό. Εμπνευστής του θεωρείται ο οικονομολόγος Τζέημς Ο' Κόννορ συγγραφέας του έργου «The Fiscal Crisis of the State» «Οικονομική Κρίση της Πολιτείας» και άλλων βιβλίων που αφορούν όλα την οικονομική κρίση. Η θεωρία του βασίζεται στην παραδοσιακή διαλεκτική μεταξύ των μέσων παραγωγής (τεχνολογία) και των σχέσεων παραγωγής (εκμετάλλευση της εργασίας από το κεφάλαιο). Σε μια οικολογική σοσιαλιστική κοινωνία, η φύση είναι αυτόνομη και όχι εξανθρωπισμένη ή κεφαλαιοποιημένη. Οικολογική ευαισθησία, προστασία της Βιοποικιλίας, βιολογικός έλεγχος των εντόμων και ζιζανίων αντί του χημικού, είναι τα εργαλεία της για την προστασία της φύσης.[30]

Οι Διαλεκτικοί Βιολόγοι Ρίτσαρντ Λέβινς και Ρίτσαρντ Λεβοντίν συμφωνούν με τη θεωρία των Μαρξ και Ένκγελς για τη διαλεκτική προοπτική της κοινωνίας και τη σχέσης της με τη φύση. Προτείνουν όμως τη διαλεκτική όχι μόνο στην πολιτική αλλά και στην βιολογική διάσταση της σχέσης. «Αντίθετες δυνάμεις εμπεριέχονται στη βάση του φυσικού και βιολογικού κόσμου. Τα όντα αλλάζουν από τις αντίθετες δυνάμεις που εξασκούνται σε αυτά και τα όντα είναι όπως είναι, γιατί υπάρχει προσωρινή ισορροπία των αντίθετων δυνάμεων, όπως δηλαδή λειτουργεί η ινσουλίνη από το πάγκρεας όταν αντιδρά στο ζάχαρο που αυξάνεται ή μειώνεται στο αίμα. Ο τελικός σκοπός αυτών των αντίθετων δυνάμεων είναι η κατάσταση ισορροπίας και σταθερότητας».[31]

Οι Απόλυτοι Οικολόγοι ασκούν κριτική στην Κοινωνική Οικολογία για τη σύνδεσή της με την ξεπερασμένη Μαρξιστική θεωρία, για την αποτυχία της να αναλύσει διαπροσωπικά και οικολογικά την κρίση αλλά και για την έλλειψη ρεαλιστικών επιστημονικών εναλλακτικών πάνω στη διαλεκτική.

Για τους Πνευματιστές Οικολόγους δεν προσφέρει τίποτα περισσότερο από μία οικονομική και υλιστική ανάλυση, ενώ για τον Οικοφεμινισμό δεν συνδέει τις κοινωνικές διαφορές ανάμεσα στα φύλλα με τα οικονομικά αλλά ούτε με τα περιβαλλοντικά προβλήματα. Δεν βασίζεται ακόμη σε περιβαλλοντικές ηθικές και αρχές. Οι θεωρίες και θέσεις που αναπτύχθηκαν, οι ιδέες των Απόλυτων, των Πνευματιστών και των Κοινωνικών Οικολόγων εκφράζονται με τα κινήματα :

α) των Πράσινων Πολιτικών,

β) του Οικοφεμινισμού,

γ) της Αειφορικής Ανάπτυξης.

15.5.4 Η ΠΡΑΣΙΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Οι περιβαλλοντικές κινήσεις σήμερα βρίσκονται σε αυξητική πορεία, ως προς την παρουσία τους, τα οικονομικά τους και την άσκηση εξουσίας. Με ουσιαστικές διαφορές μεταξύ τους παρουσιάζονται στο παγκόσμιο σκηνικό της κοινωνίας μας, ακριβώς όπως τα διάφορα κόμματα που με τις ιδεολογίες τους και τις αρχές τους συγκλίνουν η αποκλίνουν μερικά η συνολικά αποζητώντας τη διεύρυνση της βάσης τους, στρατολογώντας ειρηνικά όπως φαίνεται σε πρώτη άποψη, υπερασπιστές των θέσεων που εκφράζουν.

Μέσα από τις περιβαλλοντικές οργανώσεις εκφράζονται πλέον οι διαφορές και οι αντιθέσεις μεταξύ των κύριων πολιτικών ρευμάτων και των ακτιβιστών, μεταξύ των λευκών και των έγχρωμων των εθνικών μειονοτήτων, μεταξύ των συντηρητικών και των ριζοσπαστικών, μεταξύ των υπερασπιστών της άγριας φύσης και των υπερασπιστών της ανθρώπινης παρουσίας στη γή.

Οργανώσεις όπως η Ομάδα των Δέκα έχουν σαν αρχή την αναδόμηση του εξουσιαστικού μοντέλου το οποίο αναπαράγει την κοινωνική τάξη, με νόμους για καθαρό περιβάλλον και περιβαλλοντική προστασία. Στόχος τους η αναπαραγωγή μιας κοινωνίας με οικολογική συνείδηση.

Οι οργανώσεις για τα τοξικά απόβλητα και τις εθνικές μειονότητες έχουν πρωταρχικό στόχο τα προβλήματα υγείας που προκαλούνται από τις βλαβερές

συνέπειες της αλόγιστης βιομηχανικής καπιταλιστικής ανάπτυξης και προσπαθούν να εξισορροπήσουν τις αντιθέσεις μεταξύ παραγωγής και αναπαραγωγής, ώστε όλοι οι άνθρωποι, ειδικά οι μειονότητες και οι φτωχοί να έχουν τη δυνατότητα να αναπαράγουν τη ζωή τους σε όμορφες γειτονιές, σε λογικά πλαίσια βιοτικού επιπέδου. Μέσα από την ανθρωποκεντρική τους τοποθέτηση επιζητούν την επανατοποθέτηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων, με στόχο την βελτίωση της θέσης των μειονοτήτων, των γυναικών, των μισθωτών και του Τρίτου Κόσμου, είτε με αυστηρότερη νομοθεσία και περιορισμό των εξωτερικοτήτων παραγωγής, είτε διαμέσου της ευρύτερης αναδόμησης του οικονομικού συστήματος.

Για τους οπαδούς της οργάνωσης «Πρώτα η γη», τους Ακτιβιστές της «Πράσινης Ειρήνης», και τους Απόλυτους Οικολόγους, η υγεία των άγριων ζώων αλλά και όλων των ειδών έχει προτεραιότητα ή τουλάχιστον θεωρείται απόλυτα ίσης αξίας με την υγεία των ανθρώπων. Οι οργανώσεις αυτές θεωρούν ότι η λύση και η ισορροπία των αντιθέσεων μεταξύ παραγωγής και αναπαραγωγής είναι δυνατό να επιτευχθεί μόνο αν ζώα, φυτά και κάθε ζωντανός οργανισμός αφεθούν να αναπαράγονται ανεμπόδιστα μέσα στα οικοσυστήματά τους. Μέσα από τις βιοκεντρικές και οικοκεντρικές τους θέσεις, αυτές οι οργανώσεις βλέπουν τον άνθρωπο μόνο σαν ένα στοιχείο της φύσης. Η υγεία του συνδέεται με την υγεία των άλλων ζώων απέναντι στον κοινό εχθρό, τα τοξικά απόβλητα, την υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Οι Πράσινες Πολιτικές οργανώσεις προσπαθούν με τη δράση τους να αλλάξουν τα δύο μοντέλα παραγωγής, το καπιταλιστικό και το σοσιαλιστικό. Στις περισσότερες χώρες έχουν επικεντρωθεί στην πίεση των κυβερνήσεων για ισχυρότερη περιβαλλοντική νομοθεσία, προκαλώντας δικαστικές αποφάσεις και οδηγώντας έτσι δια της νομολογίας τη νομοθεσία. Στην πραγματικότητα οι Πράσινοι έχουν στόχο τον μετασχηματισμό της πολιτικής σε νέες δημοκρατικές και πράσινες κατευθύνσεις.

Η καθημερινή ζωή και η αναπαραγωγή της, στις γειτονιές και τις τοπικές κοινωνίες απαιτεί καθαρό νερό, καθαρό αέρα, υγιεινή τροφή, βιολογική αναπαραγωγή χωρίς τους κινδύνους από τοξικά και πυρηνικά απόβλητα. Αυτοί είναι οι στόχοι των «Λαϊκών Ακτιβιστών» που με πορείες, διαμαρτυρίες και διαπραγματεύσεις στους τόπους παραγωγής, προσπαθούν να περιορίσουν τη λειτουργία επιχειρήσεων, χωματερών κ.λ.π., που κατά την άποψή τους βλάπτουν το περιβάλλον.

Οργανώσεις: όπως «Πρώτα η Γη», «Απελευθερωτές των Ζώων», ξεσκεπάζουν τις απειλές για τη μη ανθρώπινη φύση, την άγρια φύση, τα δάση, τις φάλαινες, τους λύκους, θέτοντας όρια στην εκμετάλλευσή τους, δηλαδή λειτουργώντας απαγορευτικά για την φαλαινοθηρία, την αλιεία, το κυνήγι, τις αγροτοκαλλιέργειες σε περιοχές δασών. Η Ομάδα των Δέκα,[32] όπως χαρακτηριστικά είναι γνωστές δέκα περιβαλλοντικές οργανώσεις (The Group of Ten), εντάσσονται στην Πράσινη Πολιτική. Η οργάνωση «Σιέρρα Κλαμπ», η οποία ανήκει στην Ομάδα των Δέκα, γεννήθηκε στο τέλος του 19ου αιώνα και αναβαθμίστηκε σε εθνικό επίπεδο στις αρχές του εικοστού αιώνα. Από τότε οι νεώτερες περιβαλλοντικές οργανώσεις όπως «οι Φίλοι της Γης» και «το Συμβούλιο Υπεράσπισης των Φυσικών Πηγών», είναι η εξέλιξη των οικολογικών κινήσεων της δεκαετίας του 1970 και υποστηρίζονται κύρια από τη μεσαία τάξη. Η ομάδα των Δέκα συμπεριλαμβάνει τις ακόλουθες οργανώσεις:

1. Οργανισμός Περιβαλλοντικής Υπεράσπισης.
2. Ινστιτούτο Περιβαλλοντικής Πολιτικής.
3. Φίλοι της Γης.
4. Αμερικάνικη Ένωση του Ισαάκ Γουάλτον .
5. Εθνική Κοινωνία Όντυμπον.
6. Εθνικά Πάρκα και Οργανισμός Προστασίας τους.
7. Εθνική Ομοσπονδία για τα Άγρια Ζώα.
8. Εθνικό Συμβούλιο Υπεράσπισης των Φυσικών Πηγών.
9. Σιέρρα Κλαμπ.
10. Κοινωνία της Άγριας Φύσης.

Όπως αναφέρεται σε άρθρο του Μπράϊαν Τόκαρ[33] το 1990, χορηγοί των οργανώσεων της Ομάδας των Δέκα είναι οι: «AMOCO», «ARCO», «COCA COLA», «DOW», «DU PONT», «EXXON», GENERAL ELECTRIC», GENERAL MOTORS», «IBM», «MOBIL», «WESTINGHOUSE», κ.λ.π. Τα ερωτήματα που αναμφίβολα δημιουργούνται εδώ είναι κατά πόσο ενδιαφέρονται ειλικρινά όλες αυτές οι πολυεθνικές για την προστασία του περιβάλλοντος, ώστε να προσφέρουν δισεκατομμύρια δολάρια σε οικολογικές οργανώσεις και κατά πόσο οι οικολογικές οργανώσεις μέσα σε αυτό το χορό των εκατομμυρίων ενδιαφέρονται μόνο για την περιβαλλοντική προστασία.

Οι Λαϊκοί Ακτιβιστές[34] εκφράζουν δυσπιστία στις κυβερνήσεις, τις βιομηχανίες και οι περισσότερες οργανώσεις τους επικεντρώνονται σε θέματα υγείας και στους κινδύνους που προκύπτουν σχετικά από τοξικές χημικές ουσίες στο νερό, το έδαφος, τον αέρα και σχετίζονται με αυξανόμενα ποσοστά καρκίνου στον άνθρωπο. Αν και αυτό το σημείο είναι ανθρωποκεντρικό, η υγεία του ανθρώπου συνδέεται με ό,τι είναι υγιεινό για όλα τα άλλα είδη και το περιβάλλον συνολικά.

Η πλειοψηφία των μελών των οργανώσεων των Λαϊκών Ακτιβιστών είναι γυναίκες, που σε τοπικό επίπεδο είχαν σαν στόχο την απομάκρυνση κάθε εστίας μόλυνσης αλλά σήμερα προβάλλουν παράλληλα αιτήματα για κοινωνική δικαιοσύνη και ισότητα. Η ανακύκλωση, η επαναχρησιμοποίηση, η μείωση των μη ανακυκλούμενων απόβλητων, ουσιαστικά προήλθαν από τους Λαϊκούς Ακτιβιστές και τις οργανώσεις τους, στην πλειοψηφία τους γυναίκες και έγχρωμους, που κάποια στιγμή «γέννησαν» τους Ακτιβιστές της Μειονότητα.[35] Της μειονότητας που συνδέθηκε με την υποβάθμιση του περιβάλλοντος και την εύκολη λύση της συμφέρουσας απαλλαγής των τοξικών και επικίνδυνων απόβλητων. Σε μία αναφορά της η Ενωμένη Εκκλησία του Χριστού[36] το 1987 αποδεικνύει ότι οι περιοχές που ζούσαν σε ποσοστό 58% μαύροι και Ισπανοί ήταν οι χωματερές που θάβονταν ανεξέλεγχτα τα επικίνδυνα απόβλητα.

Οι Πράσινοι[37] αποτελούν ισχυρή δύναμη στη μάχη για την οικολογική αλλαγή. Οι πρώτες πολιτικές ομάδες σχηματίστηκαν γύρω στο 1972 στην Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία πάνω σε «πράσινες βάσεις» και άρχισαν να προκαλούν τα κοινοβουλευτικά συστήματα. Οι Πράσινοι της Δυτικής Γερμανίας στις αρχές της δεκαετίας του 1980 κινητοποιήθηκαν μαζικά για την αντιμετώπιση τοπικών κοινοτικών θεμάτων. Στις τάξεις τους εντάχθηκαν άνθρωποι με ενεργό συμμετοχή στις αντιπυρηνικές διαδηλώσεις, τις πορείες για την ειρήνη και τον αφοπλισμό, για την ισότητα των γυναικών, τα δικαιώματα των γκέϋς κ.λ.π. Κερδίζοντας 5,65% των ψήφων στις εκλογές εμφανίζονται στο διεθνή χώρο και παραμένουν ισχυρή δύναμη, αν και το 1990 στις εκλογές δεν κατάφεραν να ανανεώσουν την αντιπροσώπευσή τους στην πολιτική σκηνή της Δυτικής Γερμανίας. Τέσσερις έννοιες αποτελούν τη βάση της ιδεολογίας των Πράσινων:

1. Οικολογία και Γνώση.
2. Λαϊκή Δημοκρατία.

3. Κοινωνική Δικαιοσύνη.
4. Όχι Βία.

Παράλληλα συμπληρώνουν την κίνηση των Πράσινων οι αρχές:

1. Της Αποκέντρωσης.
2. Της Κοινοτικής Οικονομίας.
3. Της Μεταπατριαρχικής Κοινωνίας.
4. Του Σεβασμού στην Βιοποικιλία.
5. Της Παγκόσμιας Συνείδησης.
6. Της Επικέντρωσης στο Μέλλον.

Η αντιπροσώπευσή τους στο Γερμανικό Κοινοβούλιο είχε σαν αποτέλεσμα τη διάσπασή τους σε εκείνους που υιοθέτησαν την πρακτική «δια μέσου της κοινοβουλευτικής οδού» και σε όσους παρέμειναν στις αρχικές θέσεις και αρχές του κινήματος μαζί με τους Αριστερούς Πράσινους, τους Οικοσοσιαλιστές και τις Ριζοσπάστριες Φεμινίστριες.

Στην Ιταλία (i verdi), οργανώθηκαν το 1984 στη Φλωρεντία, από ομάδες πολιτών και τοπικές ομάδες στον αγώνα για τον πυρηνικό αφοπλισμό, από ομάδες Θεολόγων Ακτιβιστών και Οικολόγους. Το 1986 ίδρυσαν κόμμα που πήρε μέρος στις τοπικές επαρχιακές και εθνικές εκλογές, ισχυριζόμενοι ότι η είσοδος στο κοινοβούλιο σημαίνει καλύτερη πρόσβαση στα κέντρα λήψης αποφάσεων.

Στη Γαλλία οι Πράσινοι ξεκίνησαν σαν Οικολογικό Κόμμα αρχές του 1980 και το 1992 πήραν στις εκλογές ποσοστό 14% του συνόλου των ψήφων. Αν σκεφθεί κανείς ότι η Γαλλία είναι χώρα που καλύπτει τις ενεργειακές ανάγκες της με πυρηνική ενέργεια, αντιλαμβάνεται κανείς την σημασία της παρουσίας των Πράσινων με τον αντιπυρηνικό και περιβαλλοντικό τους αγώνα.

Στη Σουηδία οργανώθηκαν το 1981, κατάφεραν να αντιπροσωπευθούν στο Κοινοβούλιο στις εκλογές του 1988, έχασαν όμως την αντιπροσώπευσή τους στις εκλογές του 1991.

Στον Καναδά οργανώθηκαν το 1983. «Η καλύτερη περιβαλλοντική εργασία έχει γίνει στον Καναδά από ομάδες ανεξάρτητες από το Κόμμα των Πράσινων. Αν όμως δουλέψει κανείς με το Κόμμα αυτό σημαίνει δέσμευση σε μία πλατύτερη άποψη κοινωνικής αλλαγής και όχι αποκλειστική μέριμνα για τα περιβαλλοντικά θέματα...»,[38] όπως πιστεύει η Πράσινη Σύνθεση της Νέας Σκοτίας.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες οι Πράσινοι δεν είναι κόμμα, παραμένουν κίνηση. Οι τοπικές οργανώσεις συνενώθηκαν στις Πράσινες επιτροπές Ανταπόκρισης. Το 1987 ανέπτυξαν σε περιοχές κλειδιά, μεθόδους Στρατηγικής και Πολιτικής το γνωστό σαν πρόγραμμα S.P.A.K.A. (Strategy and Policy Approaches in Key Process).[39] Ειρήνη, κοινωνική δικαιοσύνη, όχι βία, πολιτική, οικονομία, νερό, δάση, γεωργία, τροφή, αυτόχθονες, απελευθέρωση των ζώων, σχήματα ζωής, οικοφιλοσοφία, οικοφεμινισμός, όλα αυτά συνθέτουν την πράσινη πνευματικότητα. Το πρόγραμμα των Πράσινων στις Η.Π.Α. περιέχει φιλοσοφικές αρχές αλλά και ειδικές εντολές για δράση. Η αυτάρκεια κάθε κοινότητας σε πηγές ενέργειας, σύμφωνα με το πρόγραμμα, αποτελεί στόχο που θα οδηγήσει στην προστασία των εξαντλούμενων φυσικών πόρων.

Οι Πράσινοι στις Η.Π.Α. υποστήριξαν Πράσινους υποψήφιους στις τοπικές εκλογές και ήδη Πράσινα κόμματα άρχισαν να εμφανίζονται σε πολιτικό επίπεδο. Οι Πράσινοι Ακτιβιστές κέρδισαν τις εκλογές το 1989 στα αστικά συμβούλια, σε πόλεις όπως η Νέα Υόρκη και η Ίτακα. Στην Αλάσκα όπου αναγνωρίζεται το Πράσινο Κόμμα, Πράσινος υποψήφιος κέρδισε τις δημοτικές εκλογές στην πόλη της Κορντόβα.

Και στις Η.Π.Α. οι Πράσινοι έχουν τις θεωρητικές και ηθικές διαφορές τους. Οι περισσότεροι είναι Απόλυτοι Οικολόγοι και ακολουθούν την οικοκεντρική ηθική, σύμφωνα με την οποία, οι άνθρωποι και όλα τα άλλα είδη είναι αδιαίρετα τμήματα του οικολογικού συστήματος και αυτό είναι η ριζοσπαστική πλευρά της πολιτικής τους. Η πίστη στη βαθιά πνευματική σχέση ανθρώπου - φύσης στις συγκεντρώσεις των Πράσινων αποτελεί τον μοχλό, την κινητήρια δύναμη για τη δράση των μελών τους.

Οι Αριστεροί Πράσινοι επικεντρώνονται στην κοινωνική, οικολογική, ανθρωποκεντρική ηθική της δικαιοσύνης για όλους τους ανθρώπους, που διαφέρει από την ηθική της «χρησιμότητας» των Προοδευτικών. Η αριστερή ανθρωποκεντρική ηθική οριοθετεί την θέση του ανθρώπου στον κόσμο και την κυριαρχία του πάνω στους συνανθρώπους του και στο αβιοτικό του περιβάλλον.

Στον Δυτικό Κόσμο η Πράσινη Πολιτική έχει σαν στόχο την θεραπεία της περιβαλλοντικής υποβάθμισης από τη παραγωγή στον καπιταλισμό αλλά το ίδιο συμβαίνει και στο Ανατολικό Μπλοκ. Οι Ακτιβιστές επί προεδρίας Γκορμπατσόφ εμφανίζονται στην τότε Σοβιετική Ένωση και θέτουν επί τάπητος πρόβλημα αναδόμησης της Σοβιετικής Οικονομίας, πρόβλημα νέφους από τις βιομηχανίες, θέματα πυρηνικής ενέργειας. Το Μάιο του 1991, το Πράσινο

Κόμμα θέτει σαν στόχο του την ασφαλή περιβαλλοντική μετάβαση προς την ελεύθερη οικονομία.

Στην Ουγγαρία το 1988 σε τοπικό επίπεδο άρχισε η ανησυχία για το νέφος στη Βουδαπέστη, την θέση των πυρηνικών απόβλητων και τις συνέπειες των ορυχείων βωξίτη.

Στην Πολωνία η κατασκευή πυρηνικού σταθμού κοντά σε αστικές περιοχές ξεκίνησε με αντιδράσεις και επικράτησε η μακροπρόθεσμη περιβαλλοντική προστασία σαν κοινό όφελος, αντί του βραχυπρόθεσμου οικονομικού κέρδους.

Η Γιουγκοσλαβική Πράσινη Ένωση ιδρύθηκε το 1988. Στόχος της οι οικολογικές εναλλακτικές ανάπτυξης, αντί των παραδοσιακών, που δημιούργησαν την περιβαλλοντική κρίση.

Στις δημοκρατίες της Βαλτικής, Λιθουανία, Λάτβια και Εσθονία, το 1988 άρχισαν να σχηματίζονται Πράσινες Οργανώσεις από επιστήμονες περιβαλλοντολόγους. Τον Οκτώβρη του 1988 ένα τεράστιο ανθρώπινο στεφάνι γύρω από ένα πυρηνικό αντιδραστήρα κατάφερε να τον αχρηστεύσει και να σταματήσει τη λειτουργία του. Η προστασία για το περιβάλλον και ο οικολογισμός σε αυτές της δημοκρατίες φαίνεται να φυλάττουν τις πατροπαράδοτες παραδόσεις αλλά παράλληλα να πιέζουν για απεξάρτηση από τη Μόσχα. Εδώ το περιβάλλον και η προστασία του γίνεται όχημα για περισσότερες επιδιώξεις και μετατοπίσεις εξουσίας.

Η κίνηση «Πρώτα η Γη» δημιουργήθηκε από τον Ντέϊβ Φόρμαν[40] στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Πολλά μέλη της κίνησης δηλώνουν αναρχικοί και αρνούνται την πλήρη οργάνωση. Πορείες, διαμαρτυρίες, αποκλεισμοί είναι τα μέσα για την υπεράσπιση της άγριας φύσης. Το περίεργο είναι ότι ο Φόρμαν ασπάζεται τη Βαθιά Οικολογία σαν φιλοσοφία της φύσης και παράλληλα ενστερνίζεται τη Μαλθουσιανή άποψη για την αύξηση του πληθυσμού. Βέβαια δεν συμφωνούν όλα τα μέλη της κίνησης με αυτή τη θέση αλλά ούτε και οι Απόλυτοι Οικολόγοι. Στην εφημερίδα της κίνησης «Πρώτα η Γη», η Άννυ Τρόφυ γράφει ότι η ελπίδα για τη συνέχεια των οικοσυστημάτων σε αυτό τον πλανήτη είναι η μείωση του πληθυσμού. «...Αν δεν υπήρχε το A.I.D.S. οι Ριζοσπαστικοί Οικολόγοι θα έπρεπε να το εφεύρουν !!!»[41]

Για την Αιθιοπία ο Φόρμαν είχε δηλώσει ότι το καλύτερο θα ήταν να αφήσουμε τη φύση να φέρει τη δική της ισορροπία, να αφήσουμε δηλαδή τους ανθρώπους να πεινούν.[42] Για αυτές τις θέσεις του δέχτηκε επιθέσεις από τον

Μάρρεϋ Μπούκιν'[3] ο οποίος τον χαρακτήρισε ρατσιστή. Όμως το 1989 ο Μπούκιν δήλωσε ταύτιση με την κίνηση «Πρώτα η Γη», δίνοντας έμφαση στην αγάπη του για την άγρια φύση.[44]

Η γνωστή σε όλους μας στην Ελλάδα Γκρήν Πης είναι η μεγαλύτερη διεθνής περιβαλλοντική οργάνωση. Γεννήθηκε το 1971 χρησιμοποιώντας σαν θέση την παράδοση των Κουάκερς και κατάφερε να γράψει ιστορία με τρομακτικές επιχειρήσεις, ταξιδεύοντας για παράδειγμα σε περιοχές πυρηνικών δοκιμών στον Ειρηνικό Ωκεανό, προωθώντας την στρατηγική του παγκόσμιου ενδιαφέροντος, της ευαισθητοποίησης δια της οδού των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Το 1973 άρχισε την προσπάθεια διάσωσης της φάλαινας με μποϋκοτάζ και λαϊκά συλλαλητήρια. Δέκα χρόνια μετά μόνο τρεις χώρες, η Ιαπωνία, η Ισλανδία και η Νορβηγία συνεχίζουν το κυνήγι της φάλαινας. Ο αγώνας συνεχίζεται μέχρι σήμερα σε τομείς όπως, οι πυρηνικές δοκιμές στη θάλασσα, η φαλαινοθηρία, η προστασία της θαλάσσιας φώκιας, των δελφινιών, τα τοξικά απόβλητα, η διάσωση της Ανταρκτικής. Είναι χρεωμένη με περίεργα λάθη όπως αυτό της πλατφόρμας άντλησης πετρελαίου της Shell στη Βόρεια Θάλασσα.

Οι οργανώσεις «Άμεσης Επέμβασης» είναι εκείνες που εφαρμόζουν την τεχνική της παθητικής αντίστασης. Διαμαρτυρίες και πορείες γίνονται με τη συναίνεση των αρχών, οι δρόμοι αποκλείονται και η αστυνομία βοηθάει την ομαλή έκβαση της διαμαρτυρίας. Οι διαδηλωτές που συμφωνούν «εκ των προτέρων» να συλληφθούν, μαθαίνουν πώς θα αποκλείσουν εισόδους ειρηνικά, πώς θα αποφύγουν τη σύλληψη και τους τραυματισμούς. Υποστηρικτικά, κάποια μέλη παρακολουθούν και κινηματογραφούν, ώστε να υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία σε περιπτώσεις δικαστηρίων, αν χρειασθούν. Η χωρίς βία άμεση αντίδραση άλλοτε πετυχαίνει το στόχο της, άλλοτε όχι. Πετυχαίνει αναμφίβολα να ξυπνήσει την ευαισθησία και τη συνείδηση μεγάλου τμήματος πολιτών με την κάλυψη των μέσων μαζικής ενημέρωσης, υποχρεώνοντας σε αλλαγές τη νομοθεσία. Δεν είναι δυνατόν όμως πάντα να κατορθώνει την αναίμακτη και χωρίς βία διαμαρτυρία, όταν ο αριθμός των διαδηλωτών είναι μεγάλος. Αυτό απομακρύνει από τους αρχικούς στόχους και δημιουργεί αντίθετα αποτελέσματα, δηλαδή την αρνητική τοποθέτηση μεγάλου μέρους πολιτών που αντιτίθεται στη βία και αρχίζει να παίρνει θέση αντίθετη στην ουσία της περιβαλλοντικής προστασίας, επειδή απλά και μόνον αντιτίθεται στις ακτιβιστικές ενέργειες των περιβαλλοντικών οργανώσεων.

15.5.5. Ο ΟΙΚΟΦΕΜΙΝΙΣΜΟΣ

Η άποψη ότι υπάρχει άμεση σχέση γυναίκας και φύσης γέννησε στην δεκαετία του 1970 τον Οικοφεμινισμό. Ο όρος ανήκει στον Γάλλο συγγραφέα Φρανσουάζ Ντ' Ομπόν[45] που το 1974 κάλεσε τις γυναίκες να συνενωθούν και να οδηγήσουν την οικολογική επανάσταση για να σωθεί ο πλανήτης. Αναπτύχθηκε σαν έννοια από την Υνέστρα Κίνγκ[46] στο Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικολογίας στο Βέρμοντ, γύρω στο 1976 και εξελίχθηκε σε κίνηση, με τη μεγάλη συνδιάσκεψη με θέμα «Γυναίκες και ζωή στη Γη: Οικοφεμινισμός τη δεκαετία του 80» στην οποία υπεγράφη πράξη διαμαρτυρίας κατά των πυρηνικών εξοπλισμών.

Οι Πολιτισμικές Φεμινίστριες στις Η.Π.Α έδωσαν ζωή στον Οικοφεμινισμό συνδέοντας την απελευθέρωση της γυναίκας με την απελευθέρωση της φύσης. Ο φιλελεύθερος, πολιτιστικός, κοινωνικός και σοσιαλιστικός φεμινισμός, ενδιαφέρεται για την βελτίωση των σχέσεων ανθρώπου- φύσης και κάθε ένα κίνημα ερμηνεύει την οικοφεμινιστική προοπτική με διαφορετικό τρόπο. Ο **Φιλελεύθερος Φεμινισμός** επικεντρώνεται στις υπάρχουσες εξουσιαστικές δομές και θεωρεί ότι θα οδηγηθούμε σε καλύτερες σχέσεις ανθρώπου - φύσης με καινούργιους νόμους και κανονισμούς. Τη δεκαετία του 1960 προσδιορίζει ουσιαστικά την Ιστορία του Φεμινισμού με βάση τον Φιλελευθερισμό, την πολιτική θεωρία που δέχεται ότι η φύση είναι σύνθεση ατόμων, τα οποία κινούνται από εξωτερικές δυνάμεις. Οι άνθρωποι σαν ποιητικά αίτια, φθάνουν στην μεγιστοποίηση της ικανοποίησης των ενδιαφερόντων τους στο καπιταλιστικό σύστημα, που αποτελεί την αισιόδοξη οικονομική δομή για την ανθρώπινη πρόοδο και εξέλιξη. Δέχεται την εγωκεντρική ηθική ότι η κοινωνία αναπαράγεται θετικά, όταν κάθε άτομο μεγιστοποιεί την παραγωγική του ικανότητα. Έτσι ό,τι είναι ωφέλιμο για το άτομο είναι ωφέλιμο για ολόκληρη την κοινωνία. Άνδρες και γυναίκες δεν διαφέρουν σαν ποιητικά αίτια και μόνο η διαφορετική εκπαίδευση και οι διαφορετικές οικονομικές ευκαιρίες τους κάνουν διαφορετικούς.

Για τον Φιλελευθερισμό όπως και για το Φιλελεύθερο Οικοφεμινισμό, η βασική ανάπτυξη της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων, η αδυναμία να περιορισθούν τα εντομοκτόνα και οι ρυπάνσεις, είναι η αιτία των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Η αναπαραγωγή της κοινωνικής τάξης δια μέσου της εξουσίας και των νόμων μπορεί να βελτιωθεί αν η κοινωνική

αναπαραγωγή έχει περιβαλλοντικό υπόβαθρο. Καλύτερη επιστήμη, προστασία και νόμοι είναι η λύση των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Οι γυναίκες όπως και οι άνδρες με ίσες ευκαιρίες εκπαίδευσης και εξέλιξης θα συμμετέχουν στην περιβαλλοντική προστασία.

Ο Πολιτισμικός Φεμινισμός αναλύει τα περιβαλλοντικά προβλήματα μέσα από την κριτική που ασκεί στην πατριαρχία και προτείνει εναλλακτικές που ελευθερώνουν γυναίκα και φύση. Αναπτύχθηκε στο τέλος της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του 1970 (με το δεύτερο κύμα φεμινισμού - το πρώτο εκδηλώθηκε στις αρχές του εικοστού αιώνα). Σύμφωνα με τις θέσεις που εκφράζει, γυναίκα και φύση είναι τα αντικείμενα υποβάθμισης και εκμετάλλευσης ειδικά στον Δυτικό Κόσμο. Η αναβάθμιση και η απελευθέρωση μπορεί να προκύψουν σαν αποτέλεσμα πολιτικής δράσης. Οι Πολιτισμικές Φεμινίστριες γιορτάζουν τη σχέση γυναίκας-φύσης σε τελετές που αναπαράγουν την επιστροφή των αρχαίων θεών, του φεγγαριού, των ζώων, του θηλυκού συστήματος αναπαραγωγής.

Στους κόλπους του Πολιτισμικού Φεμινισμού γεννήθηκαν τα Λαϊκά κινήματα από γυναίκες που υπέφεραν από καρκίνο, που γεννούσαν παιδιά με ιδιαιτερότητες σε περιοχές αυξημένης περιβαλλοντικής μόλυνσης από επικίνδυνα απόβλητα. Οι κινήσεις N.I.M.B.Y. (Not In My Backyard - Όχι Στην Αυλή Μου) έγιναν κινήσεις N.O.P.E. (Not On Earth - Όχι Στον Πλανήτη Γη), δημιουργώντας ευρύτερη κίνηση σε παγκόσμιο επίπεδο.[47] Ο Πολιτισμικός Οικοφεμινισμός θεωρεί πως ό,τι κάνουν οι άνδρες στον πλανήτη είναι κακό και ό,τι κάνουν οι γυναίκες καλό. Αυτό δυσκολεύει την παραδοχή ότι και οι άνδρες μπορεί να αναπτύξουν την ηθική της προστασίας της φύσης. Επίσης ο Οικοφεμινισμός έχει αποτύχει να αναλύσει τα στοιχεία εκείνα του καπιταλισμού που επιβάλλουν την κυριαρχία στη φύση.

Ο Κοινωνικός Οικοφεμινισμός βασισμένος στην Κοινωνική Οικολογία του Μάρρεϋ Μπούκιν,[48] έχει σαν στόχο την αναδόμηση της κοινωνίας δια μέσου της οργάνωσης των κοινοτήτων και της αποκέντρωσης. Σύμφωνα με τις θέσεις του ο Κοινωνικός Φεμινισμός θεωρεί ότι η ιδέα της κυριαρχίας στη φύση έχει τις ρίζες της στην επιθυμία κυριαρχίας του ανθρώπου, στον άνθρωπο. Όταν όλα τα κυριαρχικά συστήματα εξαφανιστούν τότε θα προκύψει μια οικολογική κοινωνία χωρίς καπιταλιστικές οικονομίες που εκμεταλλεύονται τη φύση. Οραματίζεται μια κοινωνία αποκεντρωμένων κοινοτήτων που θα μπορούσε να εξαφανίσει τη διχοτόμηση των τάξεων που

δημιουργεί το μοντέλο της καπιταλιστικής παραγωγής. Στις κοινότητες αυτές οι γυναίκες θα συμμετέχουν ισότιμα στη δημόσια ζωή και στις θέσεις εργασίας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποδίδει ο Κοινωνικός Οικοφεμινισμός στις έγχρωμες γυναίκες, στη θέση τους στη κοινωνία και σε κάθε υποβαθμισμένη κοινωνική «ομάδα», που «υποβαθμίζεται» για την ωφέλεια των καπιταλιστικών συστημάτων οικονομίας.

15.5.5.1. Ο ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΦΕΜΙΝΙΣΜΟΣ

Ακόμη δεν έχει εξελιχθεί σε κίνηση και μάλλον αποτελεί μία μορφή της Σοσιαλιστικής Οικολογίας, που επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στην αναπαραγωγή αντί της παραγωγής, σαν βασική έννοια και προϋπόθεση ενός δίκαιου, βιώσιμου κόσμου.

Όπως ο Μαρξιστικός Φεμινισμός, δέχεται ότι η τροφή, η ενδυμασία, η κατοικία και η ενέργεια είναι βασικά για τη διατήρηση της ανθρώπινης ζωής, όπως δέχεται επίσης ότι η μη ανθρώπινη φύση είναι η βάση όλων των τύπων ζωής. Φύση και ανθρώπινη φύση είναι ιστορικά και κοινωνικά δεμένες και μεταλλάσσονται από την ανθρώπινη πράξη. Η φύση δεν είναι άψυχο αντικείμενο άσκησης εξουσίας αλλά ενεργό υποκείμενο με το οποίο ο άνθρωπος πρέπει να αναπτύσσει βιώσιμες σχέσεις. Ακολουθεί στην κριτική του καπιταλισμού, τον Πολιτιστικό Οικοφεμινισμό και επικεντρώνεται στη διαλεκτική σχέση μεταξύ παραγωγής και αναπαραγωγής και μεταξύ παραγωγής και οικολογίας. Θεωρεί ότι οι γυναίκες, οι οποίες παράγουν και αναπαράγουν τη ζωή έχουν άμεση σχέση με το περιβάλλον. Σαν αγρότισσες, σαν οι μόνες που φροντίζουν για τη διατροφή, σαν παραμάνες για τα παιδιά, σαν κτηνοτρόφοι ή κυνηγοί, οι γυναίκες έχουν άμεση επαφή με τη φύση, κατά συνέπεια και γνώση της φύσης. Ο καπιταλισμός στηρίζει την οικονομική αύξηση θεωρώντας τη φύση και τα απόβλητα εξωτερικότητες της μεγιστοποίησης του κέρδους και η λογική του εμποδίζει την αειφορικότητα, ενώ ο σοσιαλισμός στηρίζει την ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών, όχι την ικανοποίηση της ανθρώπινης απληστίας, για αυτό μπορεί να οδηγήσει σε βιώσιμες σχέσεις με τη φύση. Η μετάβαση προς τη Σοσιαλιστική Οικολογία ανατρέπει τις βασικές προτεραιότητες του καπιταλισμού, μετατρέπει την παραγωγή σε υποστηρικτική διαδικασία της αναπαραγωγής και της οικολογίας.

Ο Σοσιαλιστικός Οικοφεμινισμός δίνει μεγάλη σημασία στην αναπαραγωγή της ζωής και την προστασίας της από βιολογικούς και κοινωνικούς κινδύνους. Θεωρεί ότι η αειφορικότητα είναι η θέση ισορροπίας της οικολογικής παραγωγής και αναπαραγωγής μεταξύ ανθρώπων και φύσης. Η βιολογική αναπαραγωγή επηρεάζει την τοπική οικολογία έμμεσα δια της παραγωγής. Όταν το μοντέλο παραγωγής μετατρέπεται από αγροτικό σε βιομηχανικό και μετά σε αειφορική παραγωγή, ο αριθμός των παιδιών που χρειάζεται η οικογένεια αλλάζει. Ο Σοσιαλιστικός Οικοφεμινισμός όμως δέχεται την ελεύθερη απόφαση για τον αριθμό των παιδιών κάθε οικογένειας, σε μία κοινωνία που χρειάζεται τα παιδιά αλλά και προσπαθεί να μειώσει τον αριθμό τους, ώστε να μειωθούν οι αυξημένες ανάγκες τους.

15.5.6 ΚΙΝΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ Η ΑΕΙΦΟΡΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (World Commission on Environment and Development), ιδρύθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη και άρχισε εργασίες προετοιμασίας για μια παγκόσμια ατζέντα αλλαγής, το 1983. Το 1987 με επικεφαλής την πρωθυπουργό της Νορβηγίας Γκρό Μπρούντλαντ, της οποίας η μακροχρόνια θητεία στο Υπουργείο Περιβάλλοντος της Νορβηγίας ήταν εγγύηση γνώσης των σχετικών προβλημάτων, παρουσίασε την σημαντική έκθεση με τίτλο «Το Κοινό μας Μέλλον», (Our Common Future). Η Επιτροπή που κατέληξε να αποκαλείται Επιτροπή Μπρούντλαντ, συμπεριέλαβε αρχηγούς είκοσι δύο κρατών και άρχισε να διευρύνει την έρευνα με στοιχεία που συγκέντρωνε από άτομα και οργανισμούς σε κάθε σημείο της γης. Στην έκθεσή της αναλύθηκαν θέματα που αφορούν το δημογραφικό πρόβλημα, την τροφή, τη διάσωση των ειδών, την ενέργεια, την βιομηχανία, την αστυφιλία, την ειρήνη. Έθεσε στόχο την κατεύθυνση προς την δημιουργία νέων σχημάτων οικονομικής ανάπτυξης, που θα εξασφαλίζουν τη διάρκεια των φυσικών πόρων, ώστε να είναι βέβαιο ότι και οι επόμενες γενιές θα μπορούν να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους.

Η Αειφορική Ανάπτυξη απαιτεί και επιδιώκει την κάλυψη των βασικών αναγκών όλων των ανθρώπων, ώστε χωρίς εξαιρέσεις να βελτιώσουν το επίπεδο της ζωής τους. Για να φθάσουμε όμως σε αυτό το στόχο πρέπει ο πληθυσμός της γης και η αυξητική του τάση να συντονιστεί με τις δυνατότητες και τη δυναμική του οικοσυστήματος. «...Η Αειφορική Ανάπτυξη θα είναι το

αποτέλεσμα δύσκολων επιλογών, πολιτικών θεσμών, και πολιτικής θέλησης...»[49]

Σύμφωνα με την Έκθεση της Επιτροπής η θετική οικονομική ανάπτυξη εξαρτάται από δύο προϋποθέσεις:

1. Την βιωσιμότητα των οικοσυστημάτων που αποτελούν παράγοντες ανταλλαγής στη κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.
2. Την ισότητα και την ανατροπή της κυριαρχικής θέσης στη διαδικασία της ανταλλαγής.

Η Διεθνής Τράπεζα και ο Διεθνής Οργανισμός Ανάπτυξης (International Development Association), υποστηρίζουν μακροπρόθεσμους οικονομικούς στόχους φιλικούς στο περιβάλλον, όπως η υποστήριξη, η αναδάσωση, η προστασία του υδροφόρου ορίζοντα, η συντήρηση του εδάφους, οι μικροκαλλιέργειες κ.λ.π. Η σημασία της πολιτικής που ακολουθείται σχετικά από τις αναπτυσσόμενες χώρες έχει ήδη αναπτυχθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο. Η Διεθνής Τράπεζα και ο I.D.A. χρηματοδοτούν και προωθούν κάθε προσπάθεια οικονομικής ανάπτυξης φιλικής προς το περιβάλλον, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες, ώστε να αποφευχθούν τα καταστροφικά αποτελέσματα στο περιβάλλον από την ζωτική ανάγκη οικονομικής ανάπτυξης στις χώρες αυτές.

Η έκθεση της Επιτροπής Μπρούντλαντ σύμφωνα με τους επικριτές της, αν και συγκέντρωσε ερμηνευτικά στοιχεία για τα περιβαλλοντικά προβλήματα, δεν απέφυγε να δώσει έμφαση στο μοντέλο βιομηχανικής ανάπτυξης του Δυτικού Κόσμου.

Στην Παραγουάη μια ομάδα μη κυβερνητικών οργανώσεων (N.G.O.S.), δήλωσε ότι το να αποδίδεται έμφαση στην επιστημονική γνώση της Δύσης και να υποβαθμίζεται η αξία της ιθαγενούς γνώσης, είναι ένα βασικό λάθος από το οποίο ξεκινούν τα περιβαλλοντικά προβλήματα. Δεν είναι πλέον η οικονομική ανάπτυξη ο επιθυμητός στόχος. Τρία κριτήρια πρέπει στο εξής να σηματοδοτούν το στόχο της βελτίωσης στη ζωή μας. Η ποσοτική αλλά παράλληλα και η ποιοτική άνοδος του βιοτικού επιπέδου, η προστασία της οικολογίας, η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε περιοχής και η ανάπτυξη των οργανώσεων των πολιτών.

Μια ομάδα αντιπροσωπειών από τη Λατινική Αμερική, που τον Οκτώβριο του 1987 στο Μεξικό εργάσθηκε και αξιολόγησε την έκθεση της Επιτροπής Μπρούντλαντ, συμφώνησε και αυτή ότι προτείνεται και πάλι το

Δυτικό μοντέλο οικονομικής - βιομηχανικής ανάπτυξης με την έκθεση, όταν το περιβαλλοντικό πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (U.N.E.P. - United Nations Environmental Program), δίδει προτεραιότητα στα τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα. Αυτή η προτεραιότητα, η οποία αφορά και την αξία της ιθαγενούς γνώσης, τονίζει μία από τις έννοιες «κλειδιά» της Αειφορικής Ανάπτυξης. Έννοιες κλειδιά στην Αειφορική Ανάπτυξη είναι η αειφορική γεωργία, ο βιολογικός έλεγχος, η οικολογική αποκατάσταση, ο βιοκοινοτισμός και η γηγενής γνώση.[50]

Η αειφορική γεωργία αποτελεί τον σημαντικότερο παράγοντα της κίνησης «Αειφορική Ανάπτυξη». Σε αντίθεση με την Πράσινη Πολιτική και τον Οικοφεμινισμό, η «Αειφορική Ανάπτυξη» προσπαθεί να ισορροπήσει τη διαφορά παραγωγής και φύσης, μετατρέποντας την παραγωγή σε αειφορική και όχι με προσπάθειες αλλαγής νόμων και εξουσιαστικών θεσμών.

Ούτε η «Αειφορική Ανάπτυξη» έχει αποφύγει τις διαφορές απόψεων μεταξύ των μελών της ως προς την οικοκεντρική η ανθρωποκεντρική θέση τους. Ουσιαστικά όμως η κίνηση βασίζεται στην Βαθιά Οικολογία και στη Σοσιαλιστική Οικολογία.

Γεννήτορας της αειφορικής γεωργίας θεωρείται ο Δον Ζοζέ Μεντόζα από τη Νικαράγουα, ένας γεωργός, ξυλουργός και ποιητής. Μέλος της ακτιβιστικής οργάνωσης «Από Αγρότη σε Αγρότη», (Compesino to Compesino), που έχει έδρα της την Κεντρική Αμερική, ο Μεντόζα σε ηλικία εξήντα ετών είναι ο δάσκαλος που έκλεισε την φιλοσοφία με την πρακτική της αειφορικής γεωργίας σε δύο φράσεις: «Οργανική ύλη» και «Οργανική Ύλη».[51] Η αειφορική γεωργία, όπως περνάει μέσα από την πρακτική του Μεντόζα, είναι ουσιαστικά ο οικολογικός τύπος της αγροτικής διαχείρισης. Η φροντίδα στο χώμα και όχι μόνο η φροντίδα για το φυτό δημιουργεί τις προϋποθέσεις της μακροπρόθεσμης γονιμότητας. Η χρήση βιολογικής προστασίας διατηρεί και βελτιώνει την ποιότητα της γης, όταν τα εντομοκτόνα και τα ζιζανιοκτόνα την υποβαθμίζουν. Η εκτεταμένη χρήση χημικών μολύνει τον υδροφόρο ορίζοντα δημιουργώντας αλληλεπιδράσεις που καταλήγουν και πάλι στην διάβρωση του χώματος. Τα οργανικά λιπάσματα, οι αλλαγές στις καλλιέργειες, οι πολυκαλλιέργειες, οδηγούν σε καλύτερα προϊόντα διατροφής, αλλά και σε διατήρηση της ποιότητας του εδάφους, που ας σημειωθεί είναι δάνειο από τις μελλοντικές γενιές και πρέπει να επιστραφεί χρήσιμο και εύφορο. Οι επιστήμονες

συμφωνούν σε αυτό το σημείο, ότι δηλαδή η αειφορική γεωργία πρέπει να ενσωματώνει στην πρακτική της τη σοφία των παραδοσιακών γεωργών, για να πετύχει τους στόχους της.

Η «Αειφορική Ανάπτυξη» βασίζεται στην οικοκεντρική ηθική διαχείρισης, σύμφωνα με την οποία η γη θεωρείται ένα σύνολο και οι άνθρωποι μόνο ένα στοιχείο του συνόλου, χωρίς υπερέχουσα αξία. Οι πολιτικές αποφάσεις πρέπει να έχουν σαν αρχή το καλύτερο για το έδαφος, τα φυτά και τα ζώα (στα οποία συμπεριλαμβάνονται οι άνθρωποι) αλλά και την προστασία των νερών, του αέρα, των φυσικών πόρων, για να οδηγηθούμε στο αποτέλεσμα της αειφορικής συμβίωσης. Η αειφορική γεωργία είναι μια ιδέα που διαδίδεται με μεγάλη ταχύτητα στον κόσμο. Υποστηρίζεται από τη διεθνή έρευνα και τις ενώσεις αλλά και από τα πανεπιστήμια και από τους τοπικούς αγροτικούς συνεταιρισμούς.

Ο βιολογικός έλεγχος των εντόμων είναι παράδειγμα σχετικό με την αειφορική διαχείριση. Με βάση τη προστασία της φύσης, φυσικοί βιολογικοί «εχθροί» των εντόμων εισάγονται στα οικοσυστήματα για να ελέγξουν τους πληθυσμούς των. Ακαλλιέργητες εκτάσεις γύρω από τις καλλιεργούμενες διαμορφώνονται έτσι, ώστε να συγκεντρώνουν πουλιά που τρέφονται με έντομα. Λουλούδια φυτεύονται περιμετρικά γύρω από τις καλλιέργειες ώστε να προσελκύουν τα ενεργητικά έντομα. Η τεχνική του βιολογικού έλεγχου ξεκίνησε στην Καλιφόρνια το 1888, όταν ο Άλμπερτ Κέμπελε έφερε από την Αυστραλία ένα θηλυκό σκαθάρι τη «Βεντάλια», που εξαφάνιζε τα έντομα τα οποία κατέστρεφαν τις φυτείες εσπεριδοειδών στη Νότια Καλιφόρνια.[52] Σήμερα η τεχνική αυτή έχει οργανωθεί σε οικολογική επιστημονική βάση, σαν Ολοκληρωμένη Διαχείριση για τα Έντομα (Integrated Pest Management – I.P.M.) από τον Κάρλ Χαφέϊκερ[53] στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια.

Σύμφωνα με την άποψη του βιολόγου Ρέϋ Σμίθ, «...πρέπει να μελετήσουμε τις μεθόδους της ίδιας της φύσης στις αυξομειώσεις πληθυσμών και να μεγιστοποιήσουμε τις επιδράσεις τους...».[54]

Η **οικολογία αποκατάστασης** είναι η προσπάθεια να μιμηθούμε τη φύση και να αποκαταστήσουμε το φυσικό περιβάλλον στους τόπους και τα σημεία άντλησης φυσικών πόρων, στα σημεία επέμβασης του ανθρώπου στη φύση. Όχι μόνο τα πάρκα αλλά τα δάση, η έρημος, οι υδρότοποι, αυτές οι ίδιες οι πόλεις

μπορεί να αναβαθμισθούν με βάση οικολογικά κριτήρια συμβατά με την ανθρώπινη ωφέλεια.

Οι βιοκοινότητες μπορεί να γίνουν φορείς της περιβαλλοντικής συνείδησης. Είναι γεωγραφικές περιοχές με κοινά χαρακτηριστικά εδάφους, κλίματος, φυτών, ζώων, τα οποία βοηθούν να αναπτυχθεί μία ιδιαίτερη συνείδηση η οποία καθορίζει τον τρόπο ζωής, που επιλέγουν οι κάτοικοι κάθε συγκεκριμένης περιοχής. Ο Βιοκοινοτισμός αποδίδει ουσιαστικά την διαμόρφωση κοινής συνείδησης στα φυσικά συστήματα. «Ο Βιοκοινοτισμός είναι Βιολογικός Ρεαλισμός» αναφέρει ο Τζιμ Ντοντζ στο έργο του με τίτλο «Ζώντας από τη γη: Βιοκοινοτική Θεωρία και Πρακτική». «... Στα φυσικά συστήματα βρίσκουμε την αλήθεια της ύπαρξής μας...».[55] Ήδη στην δεκαετία του 1930 αναδύεται η έννοια της Βιοκοινότητας, όπως είδαμε να αναπτύσσεται μετά τον Μέμπιους, από τους Κλέμεντς[56] και Σέλφορντ.[57] Ενώ στην δεκαετία του 1970 ο Ντάσμαν, ένας από τους ιδρυτές της Βιοκοινοτικής Κίνησης ξαναφτιάχνει τον παγκόσμιο χάρτη με βιοτικά στοιχεία, που βοηθούν στην προστασία φυτών και ζώων. Σύμφωνα με τους υποστηρικτές της Βιοκοινοτικής, οι τοπικές κοινωνίες είναι ο καλύτερος αποδέκτης της ιδέας της βιοσυμβίωσης ανθρώπου - φύσης. Οι αλλαγές πραγματοποιούνται σταδιακά, όχι ξαφνικά και επαναστατικά, ώστε να επιφέρουν σύγχυση και αντιδράσεις.[58]

Οι επικριτές του Βιοκοινοτισμού εκφράζουν αμφιβολίες στην πρακτική του «επί μέρους» και φόβο στις επιπτώσεις του στο σύνολο. Η σύνδεση του Βιοκοινοτισμού με την γηγενή, παραδοσιακή γνώση, μια κίνηση που εμφανίζεται το 1980 σαν «Ένωση Ιθαγενών» (Indigenous People's Union), για να προστατεύσει τα δικαιώματα των Ινδιάνων του Αμαζονίου, δημιουργεί βαθύτερα ερωτήματα. Ο Γουόλτερ Τρούετ Άντερσον επισημαίνει ότι η έννοια του φυσικού οικοσυστήματος και της βιοκοινότητας εντοπίζεται σε ένα συγκεκριμένο χρονικό σημείο, με περιορισμένη δυνατότητα αλήθειας, όταν ο πραγματικός κόσμος είναι πολύ πιο σύνθετος από αυτόν που επισημαίνεται μέσα από την έννοια της Βιοκοινότητας.[59]

Παρά τις επιφυλάξεις όμως και τις επικρίσεις, ο Βιοκοινοτισμός προσφέρει ένα πρόγραμμα αλλαγής, με κατεύθυνση τον αειφορικό τρόπο ζωής. Ίσως η αλήθεια να είναι τελικά η σύνθεση των στοιχείων που προκύπτουν από όλες αυτές τις αναλύσεις και μας επιβεβαιώνουν και πάλι το συμπέρασμα, στο οποίο ήδη καταλήξαμε: Στην χρησιμότητα της

πολλαπλότητας, στην οποία μας οδηγεί η Βιοκινητική και μας υποχρεώνει σε αλλαγή τρόπων σκέψης, μας ορίζει πολίτες της Κοσμοπόλης και μας εντάσσει στο σύστημα ανταλλαγής πληροφοριών, γνώσης, πρακτικών, σε μια δυναμική Βιοσυμβίωση μέσα στο Σύμπαν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ :

1. Σύμφωνα με την άποψη του André Gorz / Michel Bosquet (στο έργο του «Οικολογία και Πολιτική», μετάφραση Α. Ξανθάκη, του «Ecologie et Politique», 1984, Αθήνα εκδόσεις Α.Α.Λιβάνη & Σια, Νέα Σύνορα, Αθήνα), ο οικονομολόγος Nicholas Georgesco – Roegen τέθηκε με θάρρος «υπέρ» αυτής της θέσης.
2. Πράσινοι Εναλλακτικοί της Δυτικής Γερμανίας: Από τα κινήματα στο Πράσινο Κόμμα. Βασίλης Δ. Γιόκαρης, «Οι Πράσινοι Εναλλακτικοί στη Δυτική Γερμανία», 1984, εκδόσεις Κίνηση, Αθήνα, σελ. 43.
3. Alternative List of West Berlin, όπως No 2, σελ. 43.
4. Όπως No 3, No 2, σελ. 45-46.
5. Carolyn Merchant, «Radical Ecology: The Search For A Livable World», introduction, 1992, New York – London, σελ. 12.
6. Arne Naess, «The Shallow and the Deep Long – Range Ecology Movement: A Summary», Inquiry, No 16, 1973, σελ. 95-100.
7. B. Devall and G. Sessions, «Deep Ecology: Living as if Nature Mattered», 1985, Peregrine Smith, Salt Lake City, κεφ. 5, σελ. 63-77.
8. W. K .C. Guthrie «The Greek Philosophers: From Thales to Aristotle», 1950, κεφ. 4 και A. E. Taylor, «Socrates», 1979, Allen, London, σελ. 167-199.
9. Michael Tobias «Deep Ecology», 1985, Avant Books, San Diego.
10. Όπως No 6.
11. Όπως No 10 και No 6.
12. K. Marx, «Capital», 1974, Vol. III, 5th Ed., Laurence and Wishart, London, σελ. 320-382.
13. Ανρύ Λεφέβρ, «Ο Διαλεκτικός Υλισμός Κριτική της Διαλεκτικής του Χέγκελ», 1961, εκδόσεις Γ. Αναγνωστίδη, Αθήνα, σελ. 49-63, το πρωτότυπο «Le Materialisme Dialectique, Henri Lefevre, Paris, 1940».
14. Tim Luke, «The Dreams of Deep Ecology», 1988, Telos, (summer), σελ. 65-92.

15.Όπως No 14.
16.Όπως No 7, σελ. 3.
17.Όπως No 14.
18.Όπως No 13, σελ. 142-143 (Μάρξ, Οικονομικά και Φιλοσοφικά Χειρόγραφα, 1844).
19.Riane Eisler, «The Chalice and the Blade», 1988, Harper and Row, San Francisco, σελ. 117.
20.Όπως No 19, (Gylany - από Ελληνικές ρίζες των λέξεων γυνή και άνδρας - το L από το λύω που σημαίνει ελευθερώνω.
21.John Seed, Joanna Macy, Pat Fleming, Arne Naess, «Thinking Like a Mountain: Towards a Council of All Beings», 1988, New Society Publishers, Philadelphia, σελ. 79-90.
22.Όπως No 21.
23.Richard K. Nelson , «Make Prayers to the Raven», 1983, Chicago University, Chicago Press, σελ. 225-237.
24.J. Baird Callicott and Frances Moore Lappé, «Marx Meets Muir: Toward a Synthesis of the Progressive Political and Ecological Visions», P. Allen and D. Van Dusen, Vol I, Santa Cruz, California, σελ .21-30.
25.Όπως No 24.
26.Howard Parsons «Marx and Engels on Ecology», 1977, Westport, Greenwood Press, σελ. 171-183.
27.Όπως No 26,
28.F. Engels, «Lettre à Piotr Lavrov», 12-17 Novembre 1875. Marx - Engels, «Lettres sur les sciences de la nature», Παρίσι, «Editions Sociales», 1973, σελ. 85.
29.Murray Bookchin, «The Concept of Social Ecology: Coevolution Quartely», Winter, 1981, σελ. 14-22 και «Ecology of Freedom», 1982, Palo Alto, New York.
30.James O' Connor, «Capitalism, Nature, Socialism: A Theoritical Introduction», Fall, 1988, Capitalism, Nature, Socialism, σελ. 11-38, New York.
31.Richard Levins and Richard Lewontin, «Dialectic», The Dialectical Biologist, Cambridge, Harvard University Press, 1985, σελ. 280.
32.The Group of Ten:
   1. Environmental Defense Fund

2. Environmental Policy Institute
3. Friends of the Earth
4. Izaak Walton League of America
5. National Audubon Society
6. National Parks and Conservation Association
7. National Wildlife Federation
8. Natural Resources Defense Council
9. Sierra Club
10. Wilderness Society

33. Brian Tokar, «Marketing the Environment», 1990, February, Zeta Magazine, New York, σελ. 16-17.
34. Populism.
35. Minority Activists.
36. United Church of Christ's, «Toxic Wastes and Race in the United States», Report 1987.
37. The Greens.
38. David Orton, «Problems Facing the Green Web», 1984, Saltsprings, Nova Scotia, Bulletin 17, σελ. 1.
39. Margo Adair and John Rensebrink, «S.P.A.K.A.: Democracy at Work», Green Letter / Greener Times, Autumn 1989, Oregon, σελ. 3-5.
40. Συνέντευξη του David Foreman στο «Simply Living», αφιερωμένη στο George Bradford με τίτλο «How Deep is Deep Ecology?», 5th Estate, 1987, 3, 30, Australia, σελ. 17.
41. Ann Throphy and Bill Deval, «Earth First», May, No 1, 1987.
42. David Foreman and Bill Haywood, «Ecodefense: A Field Guide to Monkeywrenching», 2nd Ed. 1987, Ned Nudd Books, Tucson, σελ. 10-17 και Stephen Talbot στο «Earth First: What Next?», αναφορά στον Foreman, «Mother Jones», Νοέμβρης - Δεκέμβρης 1990, σελ. 47-49, 76-80.
43. Steve Chase, «Defending the Earth: A Dialogue Between Murray Bookchin and Dave Foreman», 1991, South End Press, Boston, σελ. 18-28.
44. Όπως No 43.
45. Françoise d' Eaubonne, «Feminism or Death», Elaine Marks and Isabelle de Courtivron, «New French Feminisms: An Anthology» (Amherst: University of Massachusetts Press, 1980), σελ. 64-97 και Françoise d' Eaubonne «Le Féminisme ou la Mort», 1974, Pierre Horay, Paris, σελ. 213-252.

46. Ynestra King, «Toward an Ecological Feminism and a Feminist Ecology», 1983, Joan Rothscield Ed. «Machina Ex Dea», New York, Pergamon Press, 1983, σελ. 118-129.
47. Karen Stults, «Women Movers: Reflections on a Movement by Some of it's Leaders», 1989, Everyone's Backyard, Vol 7, No1, Spring.
48. Όπως No 43
49. Gro Harlem Bruntland, «The World Commission on Environment and Development», «Our Common Future», 1987, No 51, Oxford University Press, Oxford, σελ. 8-9.
50. Όπως No 49, σελ. 211-213.
51. Carolyn Merchant, «Radical Ecology: The Search for a Livable World», 1992, Routledge, London, σελ. 227-233.
52. Richard L. Doutt, «Vice, Virtue and the Vedalia», Bulleting of the Entomological Society of America, No 4, 1958, σελ. 119-123 και K.S. Hagen - J. M. Franz «A History of Biological Control», History of Entomology, Annual Reviews, 1973,σελ. 433-476.
53. F. Wilson - C. B. Huffaker, «The Philosophy, Scope and Importance of Biological control», 1995, Ed. C. B. Huffaker - P. S. Messenger, «Theory and Practice of Biological Control», Academic Press, 1976, New York, σελ. 4.
54. R. F. Smith - J. L. Apple - D. G. Bottrell, «The Origin of Intergraded Pest Management Concepts for Agricultural Crops», 1976, Pelican Press, 1976, New York, σελ. 12.
55. Jim Dodge, «Living by Life some Bioregional Theory and Practice», Winter, 1981, CoEvolution Quarterly No 32, σελ. 6-12.
56. F. E. Clements, «Plant Indicators. The Relation of Plant Communities to process and practice», Carnegie Institution of Washington, 1920.
57. B. E. Shelford, «Animal Communities in Temperate America», 1913, Chicago University, Chicago Press.
58. Raymond Dasman, «Biogeographical Provinces», Fall 1976, CoEvolution Quarterly No 12, σελ. 32-37.
59. Walter Truett Anderson, «The Pitfalls of Bioregionalism», Utne Reader, February – March 1986, σελ. 35-38.

16. ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΗ ΧΩΡΟ

16.1 ΓΕΝΙΚΑ

Η επιτροπή Μπρούντλαντ στην αναφορά της με τίτλο «Our Common Future (1987)», ήταν η πρώτη που έθεσε την ιδέα της «αειφορικής ή βιώσιμης» ανάπτυξης.[1] Το 1980 η πρώτη Παγκόσμια Στρατηγική Προστασίας (World Conservation Strategy),[2] ανέφερε σχετικά την έννοια της παγκόσμιας «αειφορικότητας». Δέκα χρόνια αργότερα μία νέα στρατηγική εκπορεύτηκε από μία ομάδα διεθνών περιβαλλοντικών οργανισμών (I.U.C.N., U.N.E.P., W.W.F.),[3] η Παγκόσμια Στρατηγική Προστασίας για τη δεκαετία του 1990. Οι προϋποθέσεις για την παγκόσμια επίτευξη του στόχου της περιβαλλοντικής προστασίας σύμφωνα με αυτή τη στρατηγική ήταν:

A. Να περιορισθεί η κατανάλωση των φυσικών πηγών και ειδικά της ενέργειας στον Βορρά.
B. Να χρηματοδοτηθεί ο Νότος, ώστε να εφαρμόσει τεχνολογίες φιλικές στο περιβάλλον.

Ξεκινώντας από τις καταγραφές της W.C.S. το 1980, η νέα Στρατηγική στηρίχθηκε στην πραγματική επιθυμία για τον προγραμματισμό μίας επιτυχημένης εφαρμογής και όχι μόνο μίας ηχηρής ρητορείας. Περιείχε οκτώ αρχές:

1. Τον περιορισμό της ανθρώπινης εκμετάλλευσης στο επίπεδο εκείνο που οριοθετείται από τις δυνατότητες της ίδιας της φύσης.
2. Τη συντήρηση του βιολογικού πλούτου της γης.
3. Την προσοχή στη χρήση των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων.
4. Την δικαιότερη κατανομή της ωφέλειας και του κόστους από τη χρήση των φυσικών πόρων.
5. Την εφαρμογή τεχνολογιών που αυξάνουν την ωφέλεια της εκμετάλλευσης, χωρίς να αυξάνεται η τελευταία.
6. Την εφαρμογή οικονομικής πολιτικής, που θα βοηθάει στην διατήρηση του φυσικού πλούτου.

7. Την υιοθέτηση προληπτικών και διασταυρούμενων τοπικών περιβαλλοντικών σχεδιασμών και πολιτικής.
8. Την πρόταση και υποστήριξη πολιτιστικών αξιών συμβατών με την «αειφορικότητα».

Η Στρατηγική του 1991, επίσης πρότεινε τρία νέα κριτήρια που καθόριζαν το επίπεδο εκμετάλλευσης των πηγών:
1. Την κλίμακα του προβλήματος
2. Το επείγον της λήψεως αποφάσεων
3. Την κλίμακα αποδοχής της υποβάθμισης

Η περιβαλλοντική διαχείριση είναι μία εθνοκεντρική προσέγγιση στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, που όμως πρέπει να βασίζεται σε οικονομικά μοντέλα και υπολογισμούς, αποδεκτά από την πλειοψηφία των λαών της γης, δηλαδή αποδεκτά σε παγκόσμιο επίπεδο.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της W.W.F. κάθε χρόνο 17 εκατομμύρια εκτάρια δάσους καίγονται ή υλοτομούνται, (έκταση τέσσερις φορές μεγαλύτερη από εκείνη της Ελβετίας). Καταναλώνουμε 250 εκατομμύρια τόνους χαρτί και χαρτόνι, πέντε φορές περισσότερο από ό,τι το 1950. 27 εκατομμύρια τόνοι παρεμπίπτοντος αλιεύματος (ανεπιθύμητα είδη ψαριών, θαλασσοπούλια, θαλάσσιες χελώνες κλπ), πιάνονται στα δίχτυα των αλιευτικών. 23 εκατομμύρια τόνοι διοξειδίου του άνθρακα εκλύονται στην ατμόσφαιρα, επιδεινώνοντας το φαινόμενο του θερμοκηπίου, που απειλεί τα οικοσυστήματα και τους ανθρώπους σε ολόκληρη τη γη. Αύξηση από το 1995 κατά 15 δισεκατομμύρια τόνους. Σε όλα αυτά η εκστρατεία W.W.F. 2000 με βασική ιδέα την αλληλεξάρτηση στη φύση, δηλαδή τους άπειρους δεσμούς ανάμεσα σε κάθε άτομο και τα άλλα άτομα του είδους του, ανάμεσα στο άτομο και τους ζωντανούς οργανισμούς αλλά και τα αβιοτικά χαρακτηριστικά της γης, που διαμορφώνουν το περιβάλλον του, θέτει τρεις στόχους για την προστασία του περιβάλλοντος.

1. ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΠΕΙΛΟΥΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Τις «Πολύτιμες 200», που διακρίνονται για την σημαντική βιολογική ποικιλότητά τους. Τα αρκτικά δάση, τα τροπικά δάση, τους υγρότοπους, τους κοραλλιογενείς υφάλους, τις λεκάνες απορροής ποταμών, τα κομμάτια της

αρκτικής τούνδρας, τα λιβάδια της σαβάνας και τα νησιά που φιλοξενούν ζώα και φυτά μοναδικά.

2. ΤΗΝ ΕΠΙΒΙΩΣΗ ΤΩΝ ΑΠΕΙΛΟΥΜΕΝΩΝ ΕΙΔΩΝ

Η εκστρατεία κινητοποιεί διεθνή δράση για τρία απειλούμενα είδη: την τίγρη, τον αφρικανικό Μαύρο ρινόκερο και το Γιγάντιο πάντα. Και τα τρία είναι αντιπροσωπευτικά των πλουσιότερων οικοσυστημάτων της γης και θεωρούνται τα πιο σπάνια απειλούμενα θηλαστικά.

3. ΤΗΝ ΑΛΛΑΓΗ ΤΩΝ ΜΟΝΤΕΛΩΝ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΠΟΥ ΑΠΕΙΛΟΥΝ ΤΟΝ ΠΛΑΝΗΤΗ

Ο τρόπος χρήσης - παραγωγής και κατανάλωσης - των φυσικών πόρων αποτελεί την μεγαλύτερη απειλή για το περιβάλλον του πλανήτη γη, και τον άνθρωπο. Η εκστρατεία W.W.F. 2000 στοχεύει α) στην αλλαγή τρόπων εκμετάλλευσης των δασών β) των ωκεανών γ) στη μείωση της σπατάλης και της μη αποδοτικής χρήσης άνθρακα, πετρελαίου και φυσικού αερίου, που ευθύνονται για την αλλαγή του κλίματος σε παγκόσμιο επίπεδο, δ) στην υπεύθυνη διαχείριση των δασών και στην στροφή των επιχειρήσεων ξυλείας στην υλοτόμηση με βάση την αειφορία. Για αυτό το σκοπό παρακινεί τους καταναλωτές να αγοράζουν δασικά προϊόντα με το ειδικό σήμα που αποδεικνύει ότι προέρχονται από αειφορική διαχείριση δασών, ε) στη μείωση της υπεραλίευσης και στα κίνητρα προς τους καταναλωτές, ώστε να αγοράζουν προϊόντα από αειφορικά διαχειριζόμενους αλιευτικούς πόρους, στ) στην πίεση προς τις κυβερνήσεις και τις επιχειρήσεις των βιομηχανικών χωρών, ώστε να μειώσουν τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα 20% μέχρι το 2005.

Οι περιοχές στις οποίες δραστηριοποιείται το W.W.F. και περιλαμβάνονται στις «Πολύτιμες 200» είναι:

1. ΚΩΝΟΦΟΡΑ ΔΑΣΗ, ΒΟΡΕΙΑ ΒΡΑΧΩΔΗ ΟΡΗ, Η.Π.Α. ΚΑΙ ΚΑΝΑΔΑΣ
   Περιβαλλοντικής σημασίας: ανέπαφα δάση που προσφέρουν σημαντικό καταφύγιο σε μεγάλα σαρκοφάγα.
   Κύριες απειλές: υλοτομία, κυνήγι.

2. ΕΒΕΡΓΚΛΕΪΝΤΣ, Η.Π.Α.

Περιβαλλοντική σημασία: μοναδικός υδρότοπος με ιδιαίτερα πλούσια άγρια ζωή.
Κύριες απειλές: καταστροφικές ανθρώπινες επεμβάσεις στη φυσική ροή του νερού, εισαγωγή ξενικών ειδών.

3. ΝΗΣΙΑ ΓΚΑΛΑΠΑΓΚΟΣ, ΙΣΗΜΕΡΙΝΟΣ
Περιβαλλοντική σημασία: μοναδικά είδη.
Κύριες απειλές: εισαγωγή ξενικών ειδών, υπεραλίευση.

4. ΠΑΝΤΑΝΑΛ, ΒΡΑΖΙΛΙΑ, ΒΟΛΙΒΙΑ, ΠΑΡΑΓΟΥΑΗ
Περιβαλλοντική σημασία: εκτεταμένη πλημμυρισμένη σαβάνα με πλούσια άγρια ζωή.
Κύριες απειλές: μετατροπή των άγριων ποταμών σε πλωτούς.

5. ΤΡΟΠΙΚΑ ΔΑΣΗ ΤΗΣ ΖΩΝΗΣ ΤΩΝ ΑΚΤΩΝ ΤΟΥ ΑΤΛΑΝΤΙΚΟΥ, ΒΡΑΖΙΛΙΑ
Περιβαλλοντική σημασία: πλούσια, αλλά κατακερματισμένα τροπικά δάση με πολλά ενδημικά είδη.
Κύριες απειλές: υλοτομία και ανεξέλεγκτη ανάπτυξη.

6. ΨΥΧΡΟΒΙΑ ΔΑΣΗ ΚΩΝΟΦΟΡΩΝ (ΤΑΪΓΚΑ) ΣΤΑ ΟΥΡΑΛΙΑ ΟΡΗ, ΡΩΣΙΑ
Περιβαλλοντική σημασία: ένα από τα μεγαλύτερα εναπομείναντα κομμάτια δασών τάϊγκα στην ανατολή.
Κύριες απειλές: ανεξέλεγκτη υλοτομία.

7. ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟΙ ΘΑΜΝΟΤΟΠΟΙ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΑ
Περιβαλλοντική σημασία: πλούσιες φυτικές και θαλάσσιες κοινότητες με πολλά ενδημικά είδη.
Κύριες απειλές: Βόσκηση, πυρκαγιές, ανάπτυξη της παράκτιας ζώνης, υπεραλίευση.

8. ΠΟΤΑΜΟΣ ΚΡΟΣ, ΝΙΓΗΡΙΑ
Περιβαλλοντική σημασία: βιότοπος πολλών σπάνιων ειδών που ζουν σε τροπικά δάση βροχής και σε γλυκά νερά.

Κύριες απειλές: ανεξέλεγκτη υλοτομία, επέκταση των καλλιεργειών.

9. ΘΑΜΝΟΤΟΠΟΙ ΦΕΪΝΜΠΟΣ, ΝΟΤΙΑ ΑΦΡΙΚΗ
Περιβαλλοντική σημασία: σπάνιο οικοσύστημα με σημαντικές, πλούσιες φυτοκοινωνίες και μεγάλο αριθμό ενδημικών ειδών.
Κύριες απειλές: ακατάλληλη ανάπτυξη, ξενικά είδη, βόσκηση.

10. ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ, ΚΕΝΥΑ, ΤΑΝΖΑΝΙΑ, ΜΟΖΑΜΒΙΚΗ
Περιβαλλοντική σημασία: πλούσιοι κοραλλιογενείς ύφαλοι, μακρόβια θαλάσσια λιβάδια.
Κύριες απειλές: αλιεία με χρήση δυναμίτη, συγκέντρωση μεγάλων ποσοτήτων ιλύος στη θάλασσα εξαιτίας της αποψίλωσης των δασών.

11. ΞΗΡΟΜΟΡΦΑ ΔΑΣΗ, ΜΑΓΑΔΑΣΚΑΡΗ
Περιβαλλοντική σημασία: τύπος δάσους που απειλείται σε παγκόσμιο επίπεδο και αποτελεί βιότοπο πολλών ενδημικών ειδών.
Κύριες απειλές: φωτιές, μετατροπή σε βοσκότοπους.

12.ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΙΜΑΛΑΪΩΝ, ΝΕΠΑΛ, ΙΝΔΙΑ, ΠΑΚΙΣΤΑΝ ΜΠΟΥΤΑΝ
Περιβαλλοντική σημασία: εύκρατα δάση με μεγάλη βιοποικιλότητα, αλπικοί βιότοποι, δάση χαμηλής ζώνης στην περιοχή των μουσώνων και λιβαδικές εκτάσεις.
Κύριες απειλές: ανεξέλεγκτη υλοτομία.

13. ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΤΟΥΝΔΡΑ ΤΑΪΜΙΡ, ΡΩΣΙΑ
Περιβαλλοντική σημασία: μεγάλοι πληθυσμοί θηλαστικών της αρκτικής και πουλιών που αναπαράγονται στην περιοχή.
Κύριες απειλές: εκμετάλλευση κοιτασμάτων πετρελαίου.

14.ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΚΑΙ ΔΑΣΙΚΑ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΑ, ΝΑΝΣΕΪ ΣΟΤΟ, ΙΑΠΩΝΙΑ
Περιβαλλοντική σημασία: ποικίλα οικοσυστήματα κοραλλιογενών υφάλων και υποτροπικά δάση με πολλά αξιόλογα είδη.

Κύριες απειλές: καταστροφικές επεμβάσεις στα χερσαία οικοσυστήματα και στο τοπίο, ανάπτυξη της παράκτιας ζώνης, αποψίλωση δασών.

15. ΕΥΚΡΑΤΑ ΔΑΣΗ, ΣΙΣΟΥΑΝ, ΚΙΝΑ
Περιβαλλοντική σημασία: εύκρατα δάση με μεγάλη βιοποικιλότητα, βιότοπος του γιγάντιου πάντα.
Κύριες απειλές: υλοτομία, μετατροπή σε αγροτική γη.

16.ΤΡΟΠΙΚΑ ΔΑΣΗ ΤΗΣ ΣΟΥΜΑΤΡΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΒΟΡΝΕΟ (ΙΝΔΟΝΗΣΙΑ), ΜΑΛΑΙΣΙΑ, ΜΠΡΟΥΝΕΪ
Περιβαλλοντικής σημασίας: τροπικά δάση υψηλής βιοποικιλότητας.
Κύριες απειλές: ανεξέλεγκτη υλοτομία, μετατροπή σε φυτείες και αγροτική γη.

Η δράση σε συλλογική βάση είναι ο κορμός της εκστρατείας. Όμως θα πρέπει να σημειωθεί αυτό που τόνισε ο Γενικός Διευθυντής του «W.W.F. International» Δρ. Μάρτιν: «Δεν προσπαθούμε να κλείσουμε επιχειρήσεις, να επιτεθούμε σε κυβερνήσεις, ή να κατηγορήσουμε ιδιώτες. Αντίθετα επιθυμούμε την συμμετοχή όλων, όπου και αν βρίσκονται, όποια και αν είναι η απασχόλησή τους, σε ένα συλλογικό αγώνα για την διάσωση του πλανήτη μας».[4]

16.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ Ο.Η.Ε., ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΥΠΟΘΕΣΗ «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ»

Ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών, (United Nations Organization, 1945), αντικατέστησε την Κοινωνία των Εθνών, (Κ.τ.Ε.), που ιδρύθηκε το 1913 μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου, σαν ένωση κρατών για την εξασφάλιση της ειρήνης και τη διεθνή συνεργασία. Αποτελεί σήμερα το επίκεντρο κάθε αναφοράς για την περιβαλλοντική προστασία σε παγκόσμιο επίπεδο, με εξειδικευμένους Διεθνείς Οργανισμούς όπως:

1. Η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, (International Labour Organization-(I.L.O.),

2. Η Διεθνής Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης, (International Bank for Reconstruction and Development - I.B.R.D.),
3. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, (International Monetary Fund - I.M.F.),
4. Η Οργάνωση Τροφίμων και Γεωργίας, (Food and Agriculture Organization - F.A.O.),
5. Ο Εκπαιδευτικός Μορφωτικός και Επιστημονικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών, (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization- U.N.E.S.C.O.),
6. Η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας, (World Health Organization - W.H.O.),
7. Το Διεθνές Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών Άμεσης Βοήθειας στα Παιδιά, (United Nations International Children's Emergency Fund - U.N.I.C.E.F.),
8. Το Διεθνές Περιβαλλοντικό πρόγραμμα, (United Nations Environment Program U.N.E.P.),
9. Ο Διεθνής Οργανισμός Ανάπτυξης, (The International Development Association - I.D.A.),
10. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Περιβάλλοντος, (Global Environment Facility- G.E.F.),
11. Συμβουλευτικός Όμιλος Αγροτικής Έρευνας, (The Consultive Group on International Agricultural Research - C.G.I.A.R.), κ.λ.π.

Η ετήσια αναφορά,[5] η οποία καλύπτει την περίοδο από την 1η Ιουλίου 1994 μέχρι της 30 Ιουνίου 1995 έχει συνταχθεί από διευθυντικά στελέχη της Διεθνούς Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (The International Bank For Reconstruction And Development - I.B.R.D.) και του Διεθνούς Οργανισμού Ανάπτυξης (The International Development Association - I.D.A), όπως προβλέπεται από τα καταστατικά των δύο οργανισμών. Ο πρόεδρος των I.B.R.D. και I.D.A. Τζέϊμς Βόλφενσον με την ιδιότητα του προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου κατέθεσε την ετήσια αναφορά μαζί με τον προϋπολογισμό και τον οικονομικό απολογισμό των δύο ιδρυμάτων, στο συμβούλιο της Διοικούσας Επιτροπής.

Η Τράπεζα επέδειξε ευελιξία και υπευθυνότητα στις διαφορετικές ανάγκες των πελατών της σε σειρά περιπτώσεων άμεσης ανάγκης. Όπως με την έγκριση χρηματοδότησης ύψους 1 δις $ για την αναδιάρθρωση του οικονομικού τομέα στο Μεξικό, την άμεση έγκριση βοήθειας στη Ρωσία για τον περιορισμό και καθαρισμό μεγάλης κηλίδας πετρελαίου 1000 μίλια βορειοανατολικά της

Μόσχας κοντά στον Αρκτικό κύκλο, τη χρηματοδότηση προγραμμάτων άμεσης ανάγκης για την ανάκαμψη της οικονομίας στο Μπουρούντι και τη Ρουάντα και την παροχή άμεσης βοήθειας στην Αϊτή για να αποτραπεί η οικονομική και κοινωνική κατάρρευση της χώρας.

Η βοήθεια στις φτωχότερες χώρες, με κατά κεφαλή εισόδημα ίσο ή μικρότερο των $ 695 (υπολογισμένο με την αξία του αμερικανικού δολαρίου το 1993), ανήλθε σε $ 8485 εκατομμύρια ($ 3770 από την I.B.R.D. και $ 4715 από τον I.D.A.).

Το συνολικό ποσόν κονδυλίων ύψους $ 12.7 δις που κατέβαλε η I.B.R.D. ήταν σημαντικά υψηλότερο από τον προηγούμενο χρόνο, το αντίστοιχο του I.D.A. ανήλθε σε $ 5.7 δις, μία αύξηση $ 171 εκατομμύρια συνολικά για το οικονομικό έτος 1994.

Όσον αφορά την χρηματοπιστωτική δραστηριότητα, η I.B.R.D. δανείστηκε το ποσόν των $ 9026 εκατομμυρίων από τη Διεθνή Χρηματαγορά. Το καθαρό της εισόδημα ήταν $ 1354 εκατομμύρια. Στο τέλος του οικονομικού έτους, τα διευθυντικά στελέχη της Τράπεζας για να ανταποκριθούν στις ανάγκες των πελατών της συμφώνησαν να επεκτείνουν το δανειακό πρόγραμμα σε συνάλλαγμα επιλογής των δανειζομένων, πέραν της διετούς πιλοτικής του φάσης. Το πρόγραμμα αυτό επιτρέπει στους δανειζόμενους να επιλέξουν το νόμισμα ή τον συνδυασμό νομισμάτων αυξημένης δανειακής ζήτησης, τα οποία η I.B.R.D. μπορεί με επιτυχία να δανείζεται από την Κεφαλαιαγορά.

16.2.1 ΔΙΕΘΝΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΠΟΡΩΝ[6]

Απόδειξη ότι η ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου είναι σημαντική για τη γενικότερη οικονομική και κοινωνική εξέλιξη, αποτελεί το ενδιαφέρον της Αντιπροεδρίας Ανάπτυξης Ανθρώπινων Πόρων και Πολιτικής Διαχείρισης των (Human Resources Development and Operations - H.R.O.),[7] σε θέματα που αφορούν το ανθρώπινο κεφάλαιο αλλά και η συνειδητοποίηση ότι η αποτελεσματικότητά του ξεπερνάει τη γνώση των ακαδημαϊκών και των κοινωνικών μεταρρυθμιστών και είναι απαραίτητο να υιοθετηθεί η πρακτική λογική των μάνατζερς.

Υπάρχει μια αυξανόμενη ζήτηση από τις αναπτυσσόμενες χώρες για βοήθεια από την Διεθνή Τράπεζα στο τομέα της ανάπτυξης των ανθρώπινων

πόρων και οι υπηρεσίες που προσφέρουν ανάλογη βοήθεια σε δανειακή ή μη βάση αυξήθηκαν το πρώτο εξάμηνο του 1990.

Τα τελευταία πενήντα χρόνια η Παγκόσμια Τράπεζα εξελίχθηκε από οργανισμό που δημιουργήθηκε για την αναδόμηση της μεταπολεμικής Ευρώπης σε ένα σύγχρονο ίδρυμα, το οποίο ζητά τη συνεργασία με τους πελάτες του στη διεύρυνση των αγορών και την ενίσχυση των οικονομιών, με απώτερο σκοπό τη καλυτέρευση της ζωής των ανθρώπων στη γη και ιδιαίτερα των ασθενέστερων οικονομικά. Αν και οι βασικές αρχές της Τράπεζας παραμένουν οι ίδιες, η προσέγγισή της στην εκπλήρωσή τους έχει εξελιχθεί μέσα στο χρόνο από την ύπαρξη νέων προκλήσεων και από την εμπειρία που έχει αποκτηθεί.

Ο τραπεζικός δανεισμός για την ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων έχει αυξηθεί από το 5% του συνολικού δανεισμού στην δεκαετία του 80, σε 15% κατά την οικονομική περίοδο 1993-95. Η Τράπεζα αποτελεί τη μεγαλύτερη πηγή εξωτερικού δανεισμού για επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο στις αναπτυσσόμενες χώρες, με διαρκώς αυξανόμενες χορηγήσεις για τις ανάγκες της βασικής εκπαίδευσης και της υγείας, όπου είναι απαραίτητο.

Τα δάνεια της Τράπεζας για εκπαιδευτικούς σκοπούς έχουν ξεπεράσει τα $ 2 δις για κάθε ένα από τα τελευταία τρία οικονομικά έτη. Από το 1986 η Τράπεζα δάνεισε περισσότερα από $ 800 εκατομμύρια σε πενήντα μία περιπτώσεις κατά του H.I.V./A.I.D.S. περίπου σε 40 χώρες. Τα δύο τελευταία οικονομικά έτη η Τράπεζα δάνεισε σχεδόν $ 1 δις για την υποστήριξη πληθυσμών σε θέματα υγείας και υγιεινής αναπαραγωγής.

Τα κύρια θέματα της Συνδιάσκεψης της Κορυφής για την Κοινωνική Ανάπτυξη στην Κοπεγχάγη τον Μάρτιο του 1995 ταυτίστηκαν απόλυτα με τις τρέχουσες προτεραιότητες της Τράπεζας και τη δανειστική της πολιτική, συμπεριλαμβανομένης και της επέκτασης του δανεισμού σε διάφορους κοινωνικούς τομείς αλλά και τη συστηματική επιτήρηση του σχεδιασμού και των αποτελεσμάτων των οικονομικών, αναμορφωτικών προγραμμάτων. Κατά τη διάρκεια της συνδιάσκεψης, η Τράπεζα ανήγγειλε ότι τα σχέδια του προγράμματος δανεισμού για κοινωνικούς σκοπούς θα φθάσουν το 50% για τα επόμενα τρία χρόνια. Σε μία περίοδο που οι χορηγήσεις εξωτερικής βοήθειας περικόπτονται, δεσμεύθηκε να παρέχει $ 15 δις για βασικές κοινωνικές ανάγκες και επιπλέον $5 δις για αρδευτικά και αποχετευτικά προγράμματα. Ο δανεισμός για βασικές κοινωνικές ανάγκες κατά τη διάρκεια του 1995 και μόνο, ανήλθε σε $ 3907 εκατομμύρια, $ 2.090 εκατομμύρια για εκπαιδευτικούς σκοπούς, $ 1162

εκατομμύρια για τον τομέα υγείας και διατροφής και $ 648 εκατομμύρια για άλλες κοινωνικές ανάγκες.[8]

Παρά την αλλαγή αυτής της πολιτικής το έργο που πρέπει ακόμα να γίνει είναι μεγάλο. Ο μακροπρόθεσμος στόχος της Τράπεζας, όσον αφορά τη διαμόρφωση ανθρώπινου κεφαλαίου, είναι να βοηθήσει τις αναπτυσσόμενες χώρες να φθάσουν σε τέτοιο σημείο, όπου ακόμα και ανεπαρκείς επενδύσεις στο τομέα της παιδείας να μη μπορούν να καθυστερήσουν την πρόοδο των λαών. **Απαιτείται όμως ακόμα μεγάλη προσπάθεια για να πεισθούν μερικές χώρες ότι ο κοινωνικός τομέας δεν είναι μικρότερης σημασίας σε σχέση με οποιονδήποτε άλλο και ότι η επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο επιτρέπει σε ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού να συμμετέχει στην οικονομική ανάπτυξη με άμεσο αποτέλεσμα τη μείωση της φτώχειας και της ανισότητας, κατά συνέπεια και της καταστροφής του περιβάλλοντος, με βάση όσα προαναφέραμε.**

Η πρόκληση της ανάπτυξης με την ευρύτερη έννοια είναι η καλυτέρευση της ποιότητας της ζωής στις φτωχότερες χώρες του κόσμου. Αν και το υψηλότερο επίπεδο ζωής συνεπάγεται και υψηλότερα εισοδήματα, στη πραγματικότητα οδηγεί σε βελτίωση στοιχείων, όπως η ποιότητα η εκπαίδευση, η υγεία, η διατροφή, το καθαρότερο περιβάλλον, η υψηλότερη προστασία του περιβάλλοντος, όπως επίσης οδηγεί σε περισσότερες ευκαιρίες για απασχόληση.

16.2.2 Ο ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Περιβάλλοντος[9] (Global Environment Facility-G.E.F.), είναι ένας οικονομικός μηχανισμός που είτε χρηματοδοτεί, είτε αναλαμβάνει ο ίδιος την εκτέλεση περιβαλλοντικών έργων και προγραμμάτων, με στόχο τη προστασία του περιβάλλοντος και συνεπώς τη προώθηση της περιβαλλοντικά ανεκτής και αειφορικής ανάπτυξης. Τα κονδύλια του G.E.F. είναι διαθέσιμα για σχέδια ή δραστηριότητες που αφορούν την αλλαγή των κλιματολογικών συνθηκών, τη βιοποικιλία, τα διεθνή ύδατα και τη μείωση του στρώματος του όζοντος. Δραστηριότητες που δημιουργούν υποβάθμιση του εδάφους δεν χρηματοδοτούνται.

Ο G.E.F. ιδρύθηκε το 1991 σαν πιλοτικό πρόγραμμα. Το Μάρτιο του 1994, οι εβδομήντα τρεις συμμετέχουσες κυβερνήσεις συμφώνησαν να αναδομήσουν τον οργανισμό και να συνεισφέρουν στο βασικό του κεφάλαιο το

ποσό των $ 2 δις για μία περίοδο τριών χρόνων. Η Διοίκηση του G.E.F. αποτελείται από το συμβούλιο και μία ανεξάρτητη γραμματεία στην οποία προΐσταται ένα ανώτατο διοικητικό στέλεχος.

Με την ιδιότητά της του θεματοφύλακα, η Τράπεζα πρέπει να παρέχει τους πόρους για τη χρηματοδότηση, να κρατά λογιστικά αρχεία για τις χρηματοδοτήσεις, να διενεργεί λογιστικούς ελέγχους και να παρακολουθεί τα έξοδα με βάση τον προϋπολογισμό και τα εκτελούμενα έργα. Με την ιδιότητά της, του ενός από τους εκτελεστικούς οργανισμούς (Τράπεζα - Πρόγραμμα Ανάπτυξης του Ο.Η.Ε. , U.N.D.P.,[10] - Πρόγραμμα Περιβάλλοντος του Ο.Η.Ε. , U.N.E.P.), η Τράπεζα κάνει χρήση της επενδυτικής της εμπειρίας, ώστε να προσφέρει ευκαιρίες επένδυσης και να κινητοποιήσει τον ιδιωτικό τομέα, που συμπορεύεται με τους στόχους του G.E.F. και τις αντίστοιχες εθνικές στρατηγικές περιβαλλοντικής ανάπτυξης.

Ένας από τους σκοπούς της Τράπεζας στη διεκπεραίωση των υποχρεώσεών της σαν εκτελεστικού φορέα είναι η εναρμόνιση των προγραμμάτων του G.E.F. με τα προγράμματα της Τράπεζας. Οι προσπάθειες που έγιναν προς αυτή τη κατεύθυνση είναι: 1. Το διοικητικό συμβούλιο της Τράπεζας εξετάζει πλέον και εγκρίνει τα έργα του G.E.F., που πρόκειται να εκτελεστούν από την τράπεζα εφαρμόζοντας την ίδια διαδικασία με αυτή των άλλων προγραμμάτων. 2. Η διεκπεραίωση των έργων είναι ευθυγραμμισμένη με το πρόγραμμα επενδύσεων της Τράπεζας. Επιπρόσθετα οι διαχειριστικές οδηγίες προσαρμόζονται έτσι ώστε να εξασφαλίζονται όλες οι περιβαλλοντικές παράμετροι οι οποίες έχουν ληφθεί υπόψη και έχουν ταξινομηθεί ανάλογα με την σπουδαιότητά τους. Επίσης τα θέματα παγκοσμίου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος παραπέμπονται στην C.A.S..,[11] όταν κρίνεται αναγκαίο. Σε αυτή τη βάση έχει σχεδιασθεί ένα μακροπρόθεσμο πρόγραμμα που θα ενσωματώνει το «περιβάλλον» στις εργασίες της Τράπεζας. Τα προγράμματα του G.E.F. που εκτελούνται από την Τράπεζα περιλαμβάνονται ισότιμα στην ετήσια οικονομική αναφορά της Τράπεζας.

Κατά το τέλος του οικονομικού έτους 1995 εγκρίθηκαν 148 προγράμματα από τους συμμετέχοντες στον G.E.F., ύψους $ 869 εκατομμυρίων. Από αυτά 63 έργα ύψους $ 558 εκατομμυρίων αφορούσαν την έρευνα σε θέματα περιβάλλοντος και από αυτά το 50% αφορούσε την βιοποικιλία, το 30% την αλλαγή του κλίματος, το 12% τα διεθνή ύδατα, το 7% τη φθίνουσα πορεία του όζοντος, και το 1% είχε πολλαπλή θεματολογία.

16.2.3 ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Κατά τη διάρκεια του οικονομικού έτους του 1995 ο Συμβουλευτικός Όμιλος Αγροτικής Έρευνας (The Consultative Group on International Agricultural Research – C.G.I.A.R.), προώθησε με ενθουσιασμό το πρόγραμμα ανανέωσης και επαναπροσδιορισμού των σκοπών του, που είχαν διατυπωθεί στην συνδιάσκεψη στο Νέο Δελχί, το πρώτο εξάμηνο του 1994.

Το πρόγραμμα είχε σκοπό την διασαφήνιση των σκοπών του C.G.I.A.R., την αναδιάρθρωση του ερευνητικού του προγράμματος, της διοίκησής του και την εξασφάλιση σταθερών πόρων για την εκπλήρωση της αποστολής του.

Σε μία συνάντηση κρατών μελών του C.G.I.A.R. που έγινε στην Λουκέρνη της Ελβετίας στις 9-10 Φεβρουαρίου του 1995 ορίστηκε νέα διοίκηση, νέοι στόχοι και πόροι για τον C.G.I.A.R., μία άτυπη οργάνωση σαραντατριών κρατών, διεθνών οργανισμών και ιδιωτικών ιδρυμάτων, που υποστηρίζουν ένα διεθνές ερευνητικό πρόγραμμα για τη γεωργία, τη δασοκομία, την αλιεία και τη διαχείριση των φυσικών πόρων στις αναπτυσσόμενες χώρες. Το πρόγραμμα αυτό επιχορηγείται από την Τράπεζα, το U.N.D.P. και τον F.A.O. (Food and Agriculture Organization of the United Nation), τον δε περασμένο χρόνο προστέθηκε το U.N.E.P. σαν τέταρτος χορηγός.

Η Ακτή του Ελεφαντοστού, η Αίγυπτος, το Ιράν και η Κένυα έγιναν μέλη του C.G.I.A.R. κατά τη Συνδιάσκεψη της Λουκέρνης. Μαζί με την Κολομβία, η οποία έγινε μέλος μερικούς μήνες αργότερα, οι αναπτυσσόμενες χώρες που συμμετέχουν στον όμιλο είναι τώρα δεκατέσσερις. Τα παλαιότερα μέλη χαιρέτησαν τη διεύρυνση του ομίλου, σαν ένα σημαντικό βήμα προς την ίση κατανομή των χρηματοδοτούμενων ερευνών στον Νότιο και Βόρειο ημισφαίριο. Οι σύνεδροι υποστήριξαν επίσης την προσπάθεια να γίνει το σύστημα πιο ανοιχτό και να ενισχύσει τους δεσμούς του με τα Εθνικά Ερευνητικά Συστήματα στις αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες. Διεθνή και Εθνικά συνδικάτα αγροτών, πανεπιστήμια, μη κυβερνητικοί οργανισμοί και άλλες ομάδες και φορείς θα κλιθούν να διασφαλίσουν ότι το περιεχόμενο των ερευνητικών προγραμμάτων αντιπροσωπεύει τις πραγματικές ανάγκες των κρατών μελών.

Ένα πρόγραμμα το οποίο ξεκίνησε στα μέσα του 1994 κάτω από την ηγεσία της Τράπεζας, με σκοπό τη σταθεροποίηση της χρηματοδότησης του C.G.I.A.R. για το 1994-95, εξασφάλισε επιπλέον κεφάλαια από δωρεές και κατά αυτό τον τρόπο πέτυχε την πλήρη χρηματοδότηση του κεντρικού ερευνητικού προγράμματος, ύψους $ 270 εκατομμυρίων ανά έτος.[12]

16.2.4 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ, ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ – ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ[13]

Η εκπαίδευση του προσωπικού και των υπηρεσιών παίζει σημαντικό ρόλο στην υποστήριξη της δραστηριότητας της Τράπεζας. Εξήντα εννέα διαφορετικά εκπαιδευτικά σεμινάρια διοργανώθηκαν κατά τη διάρκεια του έτους 1994. Τα σεμινάρια σχετικά με το περιβάλλον αφορούσαν: μαθήματα οικονομικής ανάλυσης της περιβαλλοντικής κατάστασης, κοινωνικής συμμετοχής και εκτίμησης της οικονομίας και του περιβάλλοντος, της διαχείρισης του περιβάλλοντος και του προγραμματισμού της.

Οργανώθηκαν γεωργικά σεμινάρια σε τομείς όπως οι υδάτινοι πόροι, η αγροτική ανάπτυξη, η παραγωγή τροφίμων η καταπολέμηση των παρασίτων, η αγροτική οικονομία και οι χρηματοδοτήσεις. Τα σεμινάρια υποδομής περιελάμβαναν μαθήματα σχετικά με τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα, υποδεικνύοντας στρατηγικές για την εφαρμογή προγραμμάτων στέγασης, παροχής υπηρεσιών στα αστικά κέντρα αλλά και μαθήματα σχετικά με τη σωστή κοινοτική διαχείριση.

Η ανάπτυξη των συνεργασιών της Τράπεζας υποστηρίχθηκε από σειρά δραστηριοτήτων, όπως η συμμετοχή στην Συνδιάσκεψη του Καΐρου για τους υδάτινους πόρους τον Νοέμβριο του 1994, η διεξαγωγή της δεύτερης ετήσιας Συνδιάσκεψης για την Οικολογικά Εφικτή Ανάπτυξη, «την Αειφορική Ανάπτυξη», το Σεπτέμβριο του 1994 αλλά και από τις συχνές περιπτώσεις τεχνικής συνεργασίας με άλλους φορείς και κυβερνήσεις. Οι αγροτικές συνεργασίες ενδυναμώθηκαν από τη συνεργασία με το U.N.D.P., τον F.A.O., το Διεθνές Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης, (I.F.A.D.),[14] τα τμήματα αγροτικών χορηγήσεων των περιφερειακών τραπεζών, τα Διεθνή Αγροτικά Ερευνητικά Κέντρα και τους κώδικες των μη κυβερνητικών οργανισμών.

Οι ομιλητές του δεύτερου ετήσιου συνεδρίου της E.S.D.[15] του οποίου το θέμα ήταν «Το Ανθρώπινο Πρόσωπο του Αστικού Περιβάλλοντος», αναφέρθηκαν σε καινούργιες προσεγγίσεις στα θέματα της αστικής οικονομικής

ανάπτυξης, στη μείωση της φτώχειας και στην προστασία του περιβάλλοντος. Οι εννεακόσιοι περιβαλλοντολόγοι, χωροταξικοί και υπεύθυνοι των Υπηρεσιών για τη λήψη πολιτικών αποφάσεων, που παρακολούθησαν την τριήμερη συνδιάσκεψη, άκουσαν τον πρόεδρο της Διεθνούς Τράπεζας Λιούις Πρέστον να επιβεβαιώνει τη δέσμευση του οργανισμού σε στόχους, όπως η μείωση της φτώχειας, η οποία αποτελεί την απαραίτητη προϋπόθεση για την αντίστοιχη περιβαλλοντική υποβάθμιση.[16]

Η ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα απαιτεί στενότερη συνεργασία με εξωτερικούς παράγοντες. Για παράδειγμα σε σχέση με την ενέργεια, ένα πλαίσιο συνεργασίας καθορίστηκε μεταξύ της Τράπεζας και του Ινστιτούτου Έρευνας για την Ηλεκτρική Ενέργεια των Η.Π.Α,[17] σε τομείς όπως η καθαρή και ανακυκλώσιμη παραγωγή ενέργειας. Ανάλογα μνημόνια υπεγράφησαν και με τον Διεθνή Οργανισμό Διαχείρισης Ενέργειας[18] για την ενεργειακή απόδοση και με το Αμερικανικό Εργαστήριο Ανακυκλώσιμης Ενέργειας.[19] Συναντήσεις στο Λονδίνο, τη Χάγη και την Ουάσιγκτον κάλυψαν θέματα που αφορούσαν την ενέργεια και το περιβάλλον, όπως επίσης τη φυσική ανακυκλώσιμη ενέργεια.

Για τη βιομηχανία και τις εξορύξεις η Τράπεζα διοργάνωσε από κοινού με την Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη,[20] το Διεθνές Συμβούλιο για τα Μέταλλα και το Περιβάλλον[21] και το U.N.E.P., μία διεθνή συνδιάσκεψη που αφορούσε την ανάπτυξη, την εκμετάλλευση των ορυχείων και το περιβάλλον. Στη διάσκεψη αυτή ακούστηκαν περίπου τριακόσιοι συμμετέχοντες από διαφορετικούς κλάδους, οι οποίοι είχαν τη δυνατότητα να μοιραστούν τις ιδέες, τις προοπτικές, τις εμπειρίες και να προτείνουν λύσεις για την ανάπτυξη του τομέα που αφορά τον ορυκτό πλούτο. Η όλη διαδικασία και τα αποτελέσματα βιντεοσκοπήθηκαν με στόχο την ευρύτερη ενημέρωση.

16.2.5 ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΑΜΕΣΗΣ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ - ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ ΣΤΟ ΚΟΜΙ[22]

Το 1994 είχαμε μία από τις μεγαλύτερες διαρροές πετρελαίου στο Κόμι της Βόρειας Ρωσίας λόγω βλάβης του τοπικού αγωγού πετρελαίου, στη περιοχή Καριάγκα Ουσίνκ, 1000 μίλια βορειοανατολικά της Μόσχας.

Οι αρχές κατασκεύασαν πρόχειρα φράγματα και αναχώματα για να περιορίσουν την εξάπλωση του πετρελαίου αλλά τα μέτρα αυτά δεν ήταν αποτελεσματικά. Ζητήθηκε από την Τράπεζα στο τέλος του Ιανουαρίου του 1995 άμεση βοήθεια για τη λύση του προβλήματος, επειδή η Ρωσική κυβέρνηση και η εταιρεία που εκμεταλλευόταν τον αγωγό δεν διέθεταν τα απαιτούμενα μέσα. Ο χρόνος ήταν πολύ περιορισμένος για να προληφθεί η ρύπανση των ποταμών Κόλβα, Ούσα και Πεχώρα, αλλά και της θάλασσας του Μπάρεντς. Έπρεπε να γίνουν καινούργια αναχώματα και να ενισχυθούν τα παλιά και αυτό πριν να λιώσουν οι πάγοι την άνοιξη στις αρχές Μαΐου. Η Τράπεζα συμφώνησε να εγκρίνει ένα δάνειο έκτακτης ανάγκης, αν η Ρωσική κυβέρνηση διόριζε άμεσα και χρηματοδοτούσε διεθνή εταιρία και Ρώσους υπεργολάβους, οι οποίοι θα άρχιζαν το έργο του περιορισμού της ρύπανσης και του καθαρισμού της πετρελαιοκηλίδας μέχρι να διατεθούν τα κονδύλια του δανείου από την Τράπεζα. Το έργο χρηματοδοτήθηκε με το ποσόν των $ 140 εκατομμυρίων και εγκρίθηκε τρεις μήνες μετά την αίτηση δανειοδότησης που έγινε από τη Ρωσική κυβέρνηση. Θα περιόριζε, κατά το μέτρο του δυνατού, την καταστροφή στις πληγείσες περιοχές, θα βοηθούσε τον πληγέντα πληθυσμό σε συνεργασία με κυβερνητικούς και μη οργανισμούς, θα βοηθούσε στην αποκατάσταση της ασφαλούς λειτουργίας του πετρελαιαγωγού και θα αξιολογούσε την ανάγκη εκπόνησης σχεδίου για τη μελλοντική αντικατάσταση του αγωγού με καινούργιο, όπως επίσης και την ανάγκη κατασκευής προληπτικών έργων για την αποτροπή παρόμοιων καταστάσεων στο μέλλον.

Εκτός της δανειοδότησης από την I.B.R.D. με το ποσό των $ 99 εκατομμυρίων δολαρίων, το έργο χρηματοδοτήθηκε επίσης από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Αναδόμησης και Ανάπτυξης με εικοσιπέντε εκατομμύρια δολάρια και από την εταιρεία που διαχειρίζεται τον αγωγό με δεκαέξι εκατομμύρια δολάρια. Ο Καναδάς και η Η.Π.Α χρηματοδότησαν τις υπηρεσίες των συμβούλων, οι οποίοι εκπόνησαν το έργο. Με δεδομένα τον περιορισμένο χρόνο και την πολυπλοκότητα της επιχείρησης υπήρχε ο κίνδυνος το έργο να είναι ανεπαρκές στο να αποτρέψει απόλυτα την οικολογική καταστροφή. Όμως ακόμα και η μερική επιτυχία ήταν καλύτερη από την αδράνεια και αυτό γιατί ακόμα και ο μερικός καθαρισμός και η μερική συγκράτηση του πετρελαίου θα εμπόδιζαν την απρόσκοπτη διαρροή του στα ποτάμια δίκτυα, αυτό δηλαδή που θα είχε συμβεί αν δεν είχαν ληφθεί τα κατάλληλα μέτρα μέχρι τον επόμενο χειμώνα.

Στο τέλος του Ιουνίου του 1995 τα αναχωματικά έργα είχαν ενισχυθεί με επιτυχία και δεν υπήρχε καμμία σημαντική διαρροή πετρελαίου στα ποτάμια.

Η Τράπεζα συνεχίζει να έχει το προβάδισμα επενδύοντας στην περιβαλλοντική έρευνα και υποστηρίζοντας περιφερειακά περιβαλλοντικά προγράμματα. Το πρώτο περιβαλλοντικό δάνειο στη Ρωσία αξίας 110 εκατομμυρίων δολαρίων για παράδειγμα, ενισχύει την περιβαλλοντολογική πολιτική, με στόχο τη βελτίωση της διαχείρισης των επικίνδυνων απορριμμάτων και γενικότερα τα έργα αντιρύπανσης.

Επειδή πολλά προγράμματα ανακύκλωσης πηγών ενέργειας και μείωσης της μόλυνσης απαιτούν μικρά δάνεια και έχουν μικρή περίοδο αποπληρωμής, ένας καινούργιος μηχανισμός χρηματοδότησης έχει δημιουργηθεί ειδικά για αυτές τις περιπτώσεις. Χρησιμοποιεί κεφάλαια από την Τράπεζα αλλά και από τοπικές πηγές, για την χορήγηση βραχυπρόθεσμων δανείων σε επιχειρήσεις με στόχο την διεκπεραίωση έργων, τα οποία αφορούν την ανακύκλωση χαλκού από ρινίσματα και ρετάλια και πετρελαίου από ατμούς υδρογονανθράκων.

Ένας άλλος τομέας περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος είναι οι συνδυασμένες επενδύσεις και συνεργασίες για την προστασία των υδάτινων πόρων. Εγκρίθηκαν έργα στην Εσθονία, Λετονία και Λιθουανία για την προστασία της Βαλτικής ακτογραμμής που μοιράζονται τα τρία αυτά κράτη. Τρία έργα σχεδιάστηκαν για την μείωση της απόρριψης καθαρισμένων και μερικώς καθαρισμένων λυμάτων στην Βαλτική, την αποκατάσταση της ποιότητας του νερού κοντά στις παραλίες λουομένων, τη βελτίωση του δικτύου υδρεύσεως και του συστήματος αποχετεύσεως και γενικά για την περιβαλλοντική μέριμνα και προστασία της κοινής θαλάσσιας περιοχής.

Η Τράπεζα παίζει επίσης ρόλο κλειδί στις πρωτοβουλίες που αναπτύχθηκαν για άλλες θαλάσσιες περιοχές. α) Το περιβαντολλογικό πρόγραμμα για τη Μαύρη θάλασσα, το οποίο αφορούσε ένα πακέτο άμεσης προτεραιότητας για τη Βουλγαρία, τη Γεωργία, τη Ρωσία και την Ουκρανία. β) Η Τράπεζα χορήγησε το πρώτο δάνειο με βάση αυτό το πρόγραμμα και ανέλαβε τη χρηματοδότηση δύο έργων καθαρισμού λυμάτων στις παράλιες Γεωργιανές πόλεις Μπατούμ και Πότι. γ) Στη Κεντρική Ασία η Τράπεζα συνεργάζεται με τις πέντε πόλεις του κόλπου Αράλ, τη Δημοκρατία του Ταντζικινκστάν, το Καζακστάν, η Κιργισία, το Τουρκμενιστάν και το Ουζμπεκιστάν, για την πραγμάτωση της πρώτης φάσης εφαρμογής του δεκαεννεαετούς προγράμματος εξισορρόπησης περιβαλλοντικών, οικονομικών και κοινωνικών στόχων.

Κατά τη διάρκεια του οικονομικού έτους του 1995 η Τράπεζα επίσης περάτωσε το Σχέδιο Στρατηγικής Δράσης, που είχε σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας και ποσότητας του νερού του Δούναβη και τη μείωση των αρνητικών επιδράσεων στο οικοσύστημά του, όπως επίσης και αυτό της Μαύρης θάλασσας.

16.2.6 ΠΙΝΑΚΑΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΩΝ I.D.A. ΚΑΙ I.B.R.D. ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ[23]

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΑΓ. ΜΑΥΡΙΚΙΟΣ: I.B.R.D. 30.5 εκατομμύρια δολάρια. Περιβαλλοντικά αποδεκτές βελτιώσεις της αποτελεσματικότητας και ανταγωνιστικότητας του λιμανιού. Συνολικό κόστος 100.2 εκατομμύρια δολάρια.

ΚΙΝΑ: I.B.R.D. 110 εκατομμύρια δολάρια. Οι κύριες πηγές υδάτων στην επαρχία Λιαονίνγκ θα προστατευθούν για να δημιουργηθεί έτσι οικονομική και ασφαλής χρήση πόσιμου ύδατος όπως επίσης για βιομηχανικούς και αγροτικούς σκοπούς. Ολικό κόστος έργου 350.8 εκατομμύρια δολάρια.

ΚΟΡΕΑ: I.B.R.D. 100 εκατομμύρια δολάρια. Θα αντιμετωπισθεί ένα από τα κύρια περιβαλλοντικά προβλήματα της Κορέας οι θαλάσσιες μεταφορές, με προοπτική να μειωθεί το επίπεδο θορύβου, ατμοσφαιρικής μόλυνσης και κυκλοφοριακής συμφόρησης στο Πουσάν. Ολικό κόστος 1.107 εκατομμύρια δολάρια.

ΕΣΘΟΝΙΑ: I.D.A. 2 εκατομμύρια δολάρια. Η μόλυνση στον κόλπο Χααπσαλού και στην αλιευτική περιοχή του κόλπου Ματσαλού θα μειωθεί μέσω της βοήθειας που θα δοθεί για την αποκέντρωση των αρμοδιοτήτων της Περιβαλλοντολογικής Διαχείρισης. Ολικό κόστος 8.4 εκατομμύρια δολάρια.

ΟΝΔΟΥΡΑ: I.D.A. 10.8 εκατομμύρια δολάρια. Εξέλιξη θεσμικού πλαισίου με στόχο την σωστή περιβαλλοντική διαχείριση και την πραγμάτωση απαραιτήτων επενδύσεων σε τοπικό επίπεδο. Συνολικό κόστος 12.5 εκατομμύρια δολάρια.

ΙΝΔΙΑ: I.B.R.D. 143 εκατομμύρια δολάρια. Ενίσχυση τεσσάρων κρατικών επιτροπών και υποστήριξη ιδιωτικών εταιρειών με σκοπό την μείωση της ρύπανσης. Συνολικό κόστος 330 εκατομμύρια δολάρια.

ΛΑΤΒΙΑ: I.B.R.D. 4 εκατομμύρια δολάρια. Στο πλαίσιο των νομικών υποχρεώσεων της χώρας για την προστασία της Βαλτικής θάλασσας από την περιβαλλοντική υποβάθμιση θα βελτιωθούν τα έργα υδρεύσεως και αποχέτευσης στην Λιεπάγια.

ΛΙΒΑΝΟΣ: I.B.R.D. 55 εκατομμύρια δολάρια. Η μη υγειονομική απόρριψη στερεών αποβλήτων θα σταματήσει και θα βελτιωθούν οι μέθοδοι συλλογής και αποκομιδής απορριμμάτων. Συνολικό κόστος 135 εκατομμύρια δολάρια.

ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ: I.B.R.D. 7 εκατομμύρια δολάρια. Στο πλαίσιο των νομικών υποχρεώσεων της χώρας για προστασία της Βαλτικής θάλασσας από την περιβαλλοντική υποβάθμιση, θα βελτιωθούν τα συστήματα ύδρευσης και αποχέτευσης στην Κλαιπέδα. Συνολικό κόστος 23.1 εκατομμύρια δολάρια.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΚΡΑΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΑΡΑΪΒΙΚΗΣ: I.B.R.D. 6.8 εκατομμύρια δολάρια - I.D.A. 4.7 εκατομμύρια δολάρια. Οι κίνδυνοι για την δημόσια υγεία θα μειωθούν και η περιβαλλοντική ενότητα των τεσσάρων νήσων μελών του Οργανισμού Κρατών της Ανατολικής Καραϊβικής θα προστατευθεί με τη βελτίωση του συστήματος διαχείρισης των στερεών αποβλήτων όπως και με την επιβολή μέτρων που θα απαγορεύουν την απόρριψη στερεών αποβλήτων από πλοία στα διεθνή και εθνικά ύδατα της ευρύτερης θαλάσσιας περιοχής της Καραϊβικής. Επίσης θα ερευνηθούν οι πιθανότητες για μείωση, ανακύκλωση, επαναχρησιμοποίηση και καθαρισμό των λυμάτων. Συνολικό κόστος 50.5 εκατομμύρια δολάρια.

ΡΩΣΙΑ: I.B.R.D. 110 εκατομμύρια δολάρια. Ο θεσμός της Περιβαλλοντικής Διαχείρισης θα ενισχυθεί σε ομοσπονδιακό επίπεδο και σε τρεις περιοχές πιλότους θα ενισχυθούν, θα εξελιχθούν και θα τεθούν σε εφαρμογή προγράμματα μείωσης της μόλυνσης. Συνολικό κόστος 194.8 εκατομμύρια δολάρια.

ΤΡΙΝΙΝΤΑΝΤ ΚΑΙ ΤΟΜΠΑΓΚΟ: I.B.R.D. 6.3 εκατομμύρια δολάρια θα θεσμοθετηθούν μέτρα για σωστή Περιβαλλοντική Διαχείριση. Συνολικό κόστος 10.5 εκατομμύρια δολάρια.

ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ - ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΞΟΡΥΞΕΙΣ

ΓΚΑΝΑ: I.D.A. 12.3 εκατομμύρια δολάρια. Ενίσχυση του πλαισίου για την εκμετάλλευση των ορυχείων και των μικρών μεταλλευτικών εταιρειών. Συνολικό κόστος 13.7 εκατομμύρια δολάρια.

ΤΑΝΖΑΝΙΑ: I.D.A. 12.5 εκατομμύρια δολάρια. Θα ενισχυθεί η ιδιωτική πρωτοβουλία μέσα στα πλαίσια της οικολογικής ανάπτυξης. Συνολικό κόστος 13.7 εκατομμύρια δολάρια.

ΗΛΕΚΤΡΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ

ΜΠΕΛΙΖ: I.B.R.D. 11.5 εκατομμύρια δολάρια. Θα βελτιωθεί η παροχή ηλεκτρικής ενέργειας με την κατασκευή καινούργιων κέντρων παραγωγής και με την πρόσβαση σε οικονομικές, αξιόπιστες και καθαρές πηγές ενέργειας. Ολικό κόστος 33 εκατομμύρια δολάρια.

ΥΔΡΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ

ΑΖΕΡΜΠΑΪΤΖΑΝ: I.D.A. 61 εκατομμύρια δολάρια. Επείγουσες βραχυπρόθεσμες βελτιώσεις στο σύστημα ύδρευσης του Μπακού, κατά κύριο λόγο στις χαμηλότερες εισοδηματικά περιοχές. Συνολικό κόστος 94.9 εκατομμύρια δολάρια.

ΙΝΔΙΑ: I.B.R.D. 275.8 εκατομμύρια δολάρια. Θα αυξηθεί η ποσότητα νερού που τροφοδοτεί το Μαδράς και θα βελτιωθεί το σύστημα διανομής και αποθήκευσής του. Συνολικό κόστος 421 εκατομμύρια δολάρια.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΚΟΡΕΑΣ: I.B.R.D. 75 εκατομμύρια δολάρια. Προσπάθεια επίλυσης περιβαλλοντικών, θεσμικών και τεχνολογικών θεμάτων που αφορούν την αποχέτευση και τις χωματερές στην πόλη Πουζάν και στην επαρχία Τσανμπούκ. Συνολικό κόστος 305.1 εκατομμύρια δολάρια.

ΜΑΛΑΟΥΙ: I.D.A. 79.2 εκατομμύρια δολάρια. Εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής διαχείρισης των υδάτινων πόρων και των στρατηγικών που τελευταία έχουν υιοθετηθεί από την κυβέρνηση σε συνδυασμό με την δυνατότητα ανάπτυξης και οι επενδύσεις ανά τομέα, θα χρηματοδοτηθούν. Συνολικό κόστος 94.1 εκατομμύρια δολάρια.

ΠΑΡΑΓΟΥΑΗ: I.B.R.D. 46.5 εκατομμύρια δολάρια. Η υγεία και ποιότητα ζωής περίπου 250.000 κατοίκων της ευρύτερης περιοχής της Ασουνθιόν, θα βελτιωθεί με την επέκταση του δικτύου αποχέτευσης και την μείωση των αποβλήτων στον ποταμό Παραγουάη. Συνολικό κόστος 72.2 εκατομμύρια δολάρια.

ΠΕΡΟΥ: I.B.R.D. 150 εκατομμύρια δολάρια. Θα προστατευθούν οι υδάτινοι πόροι, θα υποστηριχθεί η ιδιωτικοποίηση της αξιοποίησης των αποβλήτων της Λίμα, θα επεκταθεί το αποχετευτικό και υδρευτικό δίκτυο στις φτωχές συνοικίες. Συνολικό κόστος 306.2 εκατομμύρια δολάρια.

ΣΕΝΕΓΑΛΗ: I.D.A. 100 εκατομμύρια δολάρια. Ένα σύνολο 1.8 εκατομμυρίων ανθρώπων θα ωφεληθεί από ένα έργο αύξησης της παραγωγής πόσιμου ύδατος στο Ντακάρ και την ένωση των αποχετευτικών αγωγών με το κεντρικό αποχετευτικό σύστημα. Συνολικό κόστος 290.1 εκατομμύρια δολάρια.

ΣΙΕΡΑ ΛΕΟΝΕ: I.D.A. 36 εκατομμύρια δολάρια. Βελτίωση των δικτύων ύδρευσης και αποχέτευσης στο Φριτάουν και επέκταση στις φτωχότερες συνοικίες. Συνολικό κόστος 46.5 εκατομμύρια δολάρια.

ΤΡΙΝΙΝΤΑΝΤ ΚΑΙ ΤΟΜΠΑΓΚΟ: I.B.R.D. 25 εκατομμύρια δολάρια. Τεχνική βοήθεια θα δοθεί στους φορείς εκείνους που εμπλέκονται στην διαχείριση των υδάτινων πόρων της χώρας. Συνολικό κόστος 33.1 εκατομμύρια δολάρια.

ΤΥΝΗΣΙΑ: I.B.R.D. 58 εκατομμύρια δολάρια. Πρόσβαση σε ασφαλές και υγιές δίκτυο ύδρευσης θα εξασφαλισθεί για 200.000 περίπου ανθρώπους που ζουν σε αγροτικές περιοχές. Επίσης θα βελτιωθεί και θα επεκταθεί το δίκτυο ύδρευσης στην ευρύτερη περιοχή της Τύνιδας. Συνολικό κόστος 110.9 εκατομμύρια δολάρια.

ΤΟΥΡΚΙΑ: I.B.R.D. 100 εκατομμύρια δολάρια. Θα επεκταθεί και θα αναβαθμισθεί το δίκτυο ύδρευσης της ευρύτερης περιοχής στην Αντάλυα, θα συμπληρωθεί το δίκτυο αποχέτευσης, θα εγκατασταθεί σύστημα βιολογικού καθαρισμού και θα βελτιωθεί το σύστημα των υπονόμων. Συνολικό κόστος 244.6 εκατομμύρια δολάρια.

ΖΑΜΠΙΑ: I.D.A. 33 εκατομμύρια δολάρια. Το σύστημα ύδρευσης και αποχέτευσης σε 9 αστικές περιοχές θα βελτιωθεί ενώ σε 7 προάστια με 250.000 κατοίκους χαμηλού εισοδήματος θα δοθεί πρόσβαση στο δίκτυο ύδρευσης και αποχέτευσης με τα κοινοτικά πιλοτικά προγράμματα. Συνολικό κόστος 46.6 εκατομμύρια δολάρια.

16.2.7 ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ - (E.D.I.)[24]

Η μεγαλύτερη δραστηριότητα της Διεθνούς Τράπεζας αφορούσε την μεταφορά κεφαλαίων στις αναπτυσσόμενες χώρες. Το Ινστιτούτο Οικονομικής Ανάπτυξης (Economic Development Institute, E.D.I.), επικεντρώνει τις δραστηριότητες του στην μεταφορά γνώσης. Κατά τη διάρκεια του οικονομικού έτους 1995 το E.D.I. πραγματοποίησε 167 συνδιασκέψεις, σεμινάρια και εργαστήρια, σε όλες τις περιοχές του κόσμου και ιδιαίτερα στην Αφρική, Νότια Σαχάρα και στην Σοβιετική Ένωση.

Τα προγράμματα του E.D.I. κάλυψαν μία κλίμακα θεμάτων από την εκπαίδευση των κοριτσιών, μέχρι την μακροοικονομική διαχείριση ανταποκρινόμενα στις ανάγκες ανάπτυξης κάθε περιοχής.

Λειτουργώντας μέσα στο πλαίσιο της στρατηγικής «επενδύοντας σε ιδέες και ανθρώπους», η αποστολή του E.D.I. είναι η παροχή βοήθειας στις χώρες αποδέκτες, ώστε οι τελευταίες να μπορέσουν να συνθέσουν και να υιοθετήσουν την διεθνή εμπειρία σύμφωνα με τις δικές τους ανάγκες. Το E.D.I. αποδίδει ιδιαίτερη σημασία σε θέματα πολιτικής στα προγράμματά του, ενώ διατηρεί την ιστορική του αποστολή για παροχή εξειδικευμένης εκπαίδευσης σε χώρες που χρειάζονται την βοήθειά του. Η εκπαίδευση αυτή αφορά κυρίως την εκπαίδευση των εκπαιδευτών, στην οποία το E.D.I. συνεργάζεται με άλλους οργανισμούς, για την ενίσχυση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, οι οποίες αποδίδουν με ελάχιστη βοήθεια από την Ουάσινγκτον.

Η τελευταία αποστολή του E.D.I. ήταν η προσπάθεια διεύρυνσης του κύκλου των εκπαιδευόμενων κατά τη διάρκεια του 1995. Για παράδειγμα σε μία διημερίδα που οργάνωσε στην Τανζανία, πρόσφερε στους βουλευτές της χώρας τη δυνατότητα μιας εκτεταμένης ανάλυσης της εμπειρίας της Μαλαισίας σχετικά με την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα. Στην Ουκρανία το E.D.I. πραγματοποίησε σεμινάριο με θέμα την οικονομική αναμόρφωση, με αποδέκτες πάλι κοινοβουλευτικούς, σαν μέρος μιας ευρύτερης προσπάθειας για την οικονομική επιμόρφωση, που διοργάνωσε τοπική αντιπροσωπεία της Διεθνούς Τράπεζας σε συνεργασία με την Ουκρανική κυβέρνηση.

Τα προγράμματα του E.D.I. για το 95 υποστηρίχθηκαν από την δημοσίευση σαρανταεπτά εκδόσεων. Κάνοντας χρήση της τελευταίας τεχνολογίας το E.D.I. δουλεύει με βίντεο, συστήματα τηλεδιασκέψεων, Ίντερνετ και CD-ROM. Όλα αυτά τα μέσα βοηθούν στην ολοκλήρωση των σεμιναρίων και των διασκέψεων, με αποτέλεσμα την μεγαλύτερη απήχηση των προγραμμάτων του.

16.2.7.1 ΕΠΙΚΑΙΡΕΣ ΙΔΕΕΣ

Σε μία προσπάθεια αντιμετώπισης προβλημάτων που θεωρούνται πρώτης προτεραιότητας, το E.D.I. κατάρτισε προγράμματα που ανταποκρίνονται στις οικονομικές και πολιτικές ανακατατάξεις στον κόσμο. Παρακολουθώντας από κοντά την κρίση στο Μεξικό – και το αντίκτυπό της σε άλλες αναπτυσσόμενες αγορές – το E.D.I. διοργάνωσε μια παγκόσμια συνδιάσκεψη στην Ουάσινγκτον, με θέμα τη διαχείριση της οικονομικής ανάπτυξης κάτω από συνθήκες ασταθούς εισροής κεφαλαίων και στη συνέχεια σχεδίασε ιδιαίτερα προγράμματα για κάθε χώρα προσπαθώντας να εφαρμόσει την εμπειρία από την κρίση στο Μεξικό.

Μετά τις εκλογές στην Νότιο Αφρική το E.D.I. ξεκίνησε έναν αριθμό προγραμμάτων, συμπεριλαμβανομένου ενός συνεδρίου με θέμα την Αειφορική Οικονομική Πολιτική. Συμμετείχαν κοινοβουλευτικοί, δημοσιογράφοι και κυβερνητικοί εκπρόσωποι.

16.2.7.2 ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ ΠΟΡΟΙ

Το E.D.I. επεξέτεινε την δραστηριότητά του σε θέματα επιμόρφωσης του αγροτικού πληθυσμού και κοινωνικά θέματα. Δούλεψε μαζί με κυβερνήσεις,

ειδικά στην π. Σοβιετική Ένωση, (F.S.U.),[25] για την σχεδίαση του προγράμματος βοήθειας των ανέργων και της δημιουργίας ενός σταθερού κοινωνικού ιστού. Συνταυτιζόμενο πλήρως με την ευρύτερη πολιτική της Διεθνούς Τράπεζας για την επιμόρφωση των νέων γυναικών, το Ινστιτούτο διοργάνωσε σεμινάρια στην Αφρική, Ασία και Ουάσινγκτον, με σκοπό να πείσει τα κέντρα λήψεως αποφάσεων σχετικά με την σπουδαιότητα του προγράμματος, αλλά και με σκοπό να δώσει στους υπεύθυνους κατάρτισης του σχεδίου τα πρακτικά εφόδια για την εφαρμογή του.

Το πρόγραμμα επιμόρφωσης αγροτικού πληθυσμού του E.D.I. ξεκίνησε με ένα πρόγραμμα «πιλότο» στην Τανζανία και επεκτάθηκε στην Ινδία, τη Νιγηρία και τη Σενεγάλη. Με αυτό το πρόγραμμα το E.D.I. εκπαίδευσε «ντόπιους» εκπαιδευτές, που με τη σειρά τους θα εκπαιδεύσουν φτωχές και αγράμματες γυναίκες που έχουν μικρές επιχειρήσεις.

16.2.7.3 ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Όσο η επαγρύπνηση για την προστασία του περιβάλλοντος αυξάνει διεθνώς, το E.D.I. ενσωματώνει περιβαλλοντολογικές απόψεις στα εκπαιδευτικά του προγράμματα σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Διοργάνωσε περιβαλλοντολογικά προγράμματα στην Αφρική, συμπεριλαμβανομένων και μερικών εξειδικευμένων σε τομείς ιδιαίτερης σημασίας.

Στις Νοτιοασιατικές και Κεντροασιατικές δημοκρατίες το E.D.I. δημιούργησε προγράμματα για την καλύτερη χρήση της αγροτικής γης, την αποψίλωση των δασών και τις βιοποικιλίες. Το Ινστιτούτο έχει επίσης τρέχουσες δραστηριότητες για την επανένταξη ανθρώπων που εκτοπίσθηκαν, λόγω εφαρμογής αναπτυξιακών προγραμμάτων.

Η αποδοτικότερη διαχείριση των υδάτινων πόρων είναι πρώτης προτεραιότητας. Για το λόγο αυτό το E.D.I. σχεδίασε μια σειρά από εθνικά, περιφερειακά και διεθνή σεμινάρια για να βοηθήσει στην αντιμετώπιση του διπλού κινδύνου της αυξανόμενης ζήτησης νερού και της συνεχιζόμενης υποβάθμισής του σε σχέση με τις αγροτικές καλλιέργειες, τις μεθόδους πρόσβασης στις πηγές και την προστασία τους.

16.2.7.4 ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΣΤΑΔΙΩΝ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΣΕ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Το E.D.I. ενεργά υποστηρίζει χώρες των οποίων οι οικονομίες είναι σε μεταβατικό στάδιο και συνεργάζεται στενά με τις τοπικές αρχές πάνω στην μεταρρύθμιση του δημόσιου τομέα, στη διαχείριση μεγάλων έργων και την ιδιωτικοποίηση.

Το Ενιαίο Ινστιτούτο της Βιέννης (Joint Vienna Institute – J.V.I.) επιχορηγούμενο από την Τράπεζα και τέσσερις άλλους διεθνείς οργανισμούς, πραγματοποίησε σεμινάρια με τα οποία ενημερώθηκαν οι αρμόδιοι για να πραγματοποιήσουν τις μεταρρυθμίσεις. Επιπροσθέτως το J.V.I. διευθύνει άλλα τέσσερα περιφερειακά κέντρα στο Κίεβο, τη Πράγα και την Τασκένδη τα οποία προσφέρουν τις εισαγωγικές γνώσεις για την οικονομία της αγοράς και τις οικονομικές αναλύσεις.

16.2.8 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΥΠΟΤΡΟΦΙΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΩΝ

Το πρόγραμμα χορήγησης υποτροφιών της Διεθνούς Τράπεζας για μεταπτυχιακές σπουδές σε στελέχη που είναι περίπου στα μισά της καριέρας τους και ανήκουν στα κράτη μέλη, απένειμε 106 υποτροφίες για το οικονομικό έτος 1995. Ένα ειδικό πρόγραμμα που χρηματοδοτήθηκε από την Κυβέρνηση της Ιαπωνίας έδωσε 25 «μάστερ» στα Οικονομικά από το Πανεπιστήμιο της Κολούμπια. Τάξεις περίπου 30 φοιτητών ξεκίνησαν μαθήματα στα πανεπιστήμια Μακγκίλ και Οβέρν σε ένα κοινό πρόγραμμα, χρηματοδοτούμενο από το E.D.I. και το Ίδρυμα για την Αφρικανική Εκπαίδευση (African Capacity Building Foundation). Κάτω από ένα ειδικό σύστημα υποτροφιών είκοσι συμμετέχοντες συνέχισαν ανώτερες σπουδές στην Ιαπωνία, στο Εθνικό Πανεπιστήμιο της Γιοκοχάμα σε θέματα Πολιτικής και Διαχείρισης.

16.2.9 ΕΡΕΥΝΕΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

Η Διεθνής Τράπεζα λειτουργεί πλέον εδώ και 50 χρόνια σε έναν κόσμο που συνεχώς αλλάζει μορφή στο χρονικό αυτό διάστημα και συνεπώς οι μέθοδοι στον τομέα της έρευνας που πραγματοποιεί, εξελίχθηκαν και αυτές ώστε να στηρίζουν παράλληλα και επίκαιρα το ρόλο της. Στις δεκαετίες του 50 και 60 οι εργασίες της Τράπεζας επικεντρώθηκαν σε μεμονωμένα έργα υποδομής. Με την πάροδο όμως του χρόνου και ιδιαίτερα κατά την δεκαετία του 70, όταν μόνοι πελάτες ήσαν οι αναπτυσσόμενες χώρες, θεσμοθετήθηκε

καινούργια πολιτική, με γνώμονα αυτή την φορά την ανακούφιση της φτώχειας και την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών, την οποία και ακολούθησε το διαχειριστικό τμήμα ερευνών της Τράπεζας. Με την αστάθεια του διεθνούς περιβάλλοντος και την οικονομική κρίση του 1980 η ανάγκη για ευρύτερη μακροοικονομική ρύθμιση των χρεών των οφειλετών χωρών και ο συμβουλευτικός χαρακτήρας της λειτουργίας της Τράπεζας υπήρξε άμεσης και μεγάλης σημασίας. Το πρόγραμμα δανειοδοτήσεων της Τράπεζας υποστήριξε αυτές της ρυθμίσεις και το τμήμα ερευνών της Τράπεζας εξέτασε επιτυχείς περιπτώσεις δανεισμού και υπέδειξε τα πακέτα μεταρρυθμίσεων που θα απέφεραν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα.

Την δεκαετία του 1990 ο πολυμερής δανεισμός έπεσε ποσοτικά σαν αποτέλεσμα της γενικής ροής κεφαλαίων. Τα ιδιωτικά κεφάλαια που εισέρευσαν στις αναπτυσσόμενες χώρες αυξήθηκαν από 42 δις δολάρια το 1989 σε περίπου 173 δις δολάρια το 1994. Αν και στα περισσότερα των φτωχότερων κρατών έχουν εισρεύσει ελάχιστα από τα ιδιωτικά κεφάλαια, σε πολλές χώρες ο ρόλος της Τράπεζας έχει αρχίσει να αλλάζει από κύριο χορηγό κεφαλαίων, σε πηγή υπηρεσιών σχετικών με τα διατιθέμενα κεφάλαια όπως η εγγύηση κεφαλαίων, ο συντονισμός της χορηγούμενης βοήθειας, η τεχνική βοήθεια και οι ανά κλάδο μακροοικονομικές συμβουλές. Η βάση για τον συνεχώς επεκτεινόμενο συμβουλευτικό ρόλο της Τράπεζας δημιουργήθηκε από τα αποτελέσματα του τμήματος ερευνών και διαχείρισης. Ο αυξανόμενος αριθμός των κρατών μελών στον θεσμό της Τράπεζας και η πτωτική τάση όσον αφορά τους πόρους για την χρηματοδότηση στον τομέα της έρευνας, απαιτούν πλέον οι εγκρίσεις χορηγήσεων να γίνονται επιλεκτικά, σε θέματα πρωταρχικής σημασίας που προκύπτουν μετά από διάλογο με το κράτος – πελάτη και απαντήσεις σε ερωτήματα όπως:

1. Πώς να υπάρξει αειφορική ανάπτυξη με την ταυτόχρονη προστασία των φτωχότερων τάξεων και του περιβάλλοντος;
2. Πώς θα ενισχυθεί και τι αντίκτυπο θα έχει η εισροή ξένου κεφαλαίου και πώς θα αντιμετωπισθεί το χρέος που θα προκύψει;
3. Πώς θα ενθαρρυνθεί η ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα;
4. Πώς θα μειωθούν και θα αποκεντρωθούν οι κυβερνητικές δραστηριότητες γενικότερα;

5. Πώς θα εφαρμοστεί κοινωνική πρόνοια και θα προστατευθούν οι αδύναμοι οικονομικά;

Παρατηρούμε από όσα μέχρι τώρα αναφέρονται για τη δραστηριότητα της Διεθνούς Τράπεζας, ότι συνδέει άμεσα το κοινωνικό - πολιτιστικό πλαίσιο με την προστασία του περιβάλλοντος και την ανάπτυξη όπως φαίνεται στους πίνακες από 16.2.9.1, έως 16.2.9.6.[26]

Όλες οι προσπάθειες στο Διεθνή χώρο αφορούν την εξισορρόπηση των οικονομικών τάσεων σε αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες. Ουσιαστικά δηλαδή παρατηρείται εδώ η εφαρμογή Οικουμενικής Πολιτικής, με άμεση ωφέλεια των ασθενέστερων, γεγονός που θα έχει σαν αποτέλεσμα όμως την έμμεση συνολική ωφέλεια σε παγκόσμιο επίπεδο.

Στη βάση αυτή η πολιτική δεν έχει ακόμα συνειδητοποιήσει την ανάγκη της συνολικής οργάνωσης σε κάθε επίπεδο από και προς την κορυφή στον εθνικό και διεθνή χώρο. Λειτουργεί συνθέτοντας μέχρι σήμερα βήμα βήμα διάφορα επίπεδα, πρέπει όμως να γίνει αντιληπτό ότι για να τεθεί σε αποτελεσματική λειτουργία η μέχρι σήμερα εμπειρία, πρέπει να ληφθούν υπόψη όλοι οι παράγοντες που αποδεικνύεται πλέον ότι επηρεάζουν και προσδιορίζουν το θέμα «περιβάλλον». **Η πολιτική πρέπει να συνθέσει πολλαπλές λειτουργίες για να τεθεί ουσιαστικά η βάση της περιβαλλοντικής προστασίας στα Συντάγματα των Κρατών, σε απόλυτη σύνδεση με αυτή την ίδια την ανθρώπινη ύπαρξη και την ανάπτυξη του ανθρώπινου γένους στη γη, ισόρροπα και αμφίδρομα στην βάση δηλαδή της Βιοκινητικής Θεωρίας.**

Η απόδειξη της ουσιαστικής αδιαφορίας για το περιβάλλον, όπως θα δούμε πιο κάτω είναι η ολοκληρωτική έλλειψη της Συνταγματικής Κατοχύρωσης της προστασίας του περιβάλλοντος αλλά και της προστασίας του Ανθρώπου μέσα σε αυτό.

Αν ξεκινήσει η διαδικασία της Προστασίας από τη διαμόρφωση της Περιβαλλοντικής Συνείδησης του ατόμου και δεν συνδεθεί με την κατεύθυνση της Εξουσίας για την περιβαλλοντική προστασία μέσα σε ένα βαθύτερο πλαίσιο σύνδεσης δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, στη βάση δηλαδή των Συνταγμάτων των Λαών, η υποκρισία και η αδιαφορία θα συνεχίζονται. Με τον ίδιο όμως τρόπο πρέπει να συνδεθούν μεταξύ τους και τα Συντάγματα των Λαών, γιατί η καταστροφή του περιβάλλοντος δεν περιχαρακώνεται από σύνορα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 16.2.9.1 ΔΑΝΕΙΑ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1986-1995
(ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ US $ / ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΤΗ)
ΕΤΗΣΙΟΣ ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ

ΤΟΜΕΙΣ						
	1986-1990	**1991**	**1992**	**1993**	**1994**	**1995**
ΓΕΩΡΓΙΑ	661,4	504,9	318,3	152,6	375,1	
ΕΝΕΡΓΕΙΑ						
ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ ΚΑΙ ΑΕΡΙΟ	15,1	300,0	48,5		186,2	
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ					2,6	
ΕΝΕΡΓΕΙΑ	148,5	155,0	76,0	356,0	90,0	255,3
ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ						
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	167,3	265,9	402,9	417,4	325,5	201,2
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ, ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΤΡΟΦΗ	109,5	432,8	100,3	131,2	161,6	311,5
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ						
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ						
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	159,4		200,0	83,5	29,6	53,0
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	268,2	138,8	619,9	252,3	400,1	7,2
ΥΠΟΔΟΜΗ & ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ						
ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	80,5	12,8		89,1		
ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	366,2	309,5	242,8	483,0	515,0	74,8
ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	242,4	98,3	222,6	61,2	111,4	158,0
ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ ΝΕΡΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ	124,3	256,0	297,4	67,2	74,1	248,2
ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ & ΛΟΙΠΕΣ ΕΞΟΡΥΞΕΙΣ	30,0	21,0	6,0			24,8
ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΟΜΕΙΣ	534,3	887,0	936,7	453,6	711,0	470,9
ΤΟΜΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	79,0	12,2	113,1	104,5	48,2	104,3
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ						
ΣΥΝΟΛΟ	2.986,1	3.394,2	3.973,6	2.817,3	2.807,9	2.284,3
ΕΚ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ						
IBRD	1.039,9	662,9	738,4	47,0	127,7	80,7
I.D.A.	1.946,2	2.731,3	3.235,2	2.770,3	2.680,2	2.203,6

ΠΙΝΑΚΑΣ 16.2.9.2 ΔΑΝΕΙΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΑΣΙΑ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΙΚΟ
ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1986-1995
(ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ US $ / ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΤΗ
ΕΤΗΣΙΟΣ ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ

ΤΟΜΕΙΣ						
	1986-1990	**1991**	**1992**	**1993**	**1994**	**1995**
ΓΕΩΡΓΙΑ	666,9	1.374,7	826,7	1.089,3	1.735,4	818,6
ΕΝΕΡΓΕΙΑ						
ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ ΚΑΙ ΑΕΡΙΟ	49,2		100,0	225,0	266,0	245,0
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ				50,0	216,5	110,0
ΕΝΕΡΓΕΙΑ	662,2	275,0	1.745,9	760,0	1.048,5	1.383,0
ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ						
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	284,9	592,0	474,1	478,9	436,6	526,5
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ, ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΤΡΟΦΗ	55,8	164,0	129,6	200,4	160,0	242.2
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ					9,7	20,0
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ						
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	197,2	361,7	82,7	250,0	40,0	175,0
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	341,9	439,3		457,0	100,0	
ΥΠΟΔΟΜΗ & ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ						
ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	84,6		375,0	134,0	250,0	325,0
ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	728,1	323,6	1.182,5	1.132,2	1.340,0	960,0
ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	261,4	543,1	168,0	110,0	349,0	208,5
ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ ΝΕΡΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ	112,3	177,8	275,0	310,0		75,0
ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ & ΛΟΙΠΕΣ ΕΞΟΡΥΞΕΙΣ						
ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΟΜΕΙΣ	348,0	250,0	70,0	200,0	82,7	167,0
ΤΟΜΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	6,1	62,0	17,0	173,0		438,0
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ						
ΣΥΝΟΛΟ	3.798,6	4.563,2	5.446,5	5.569,8	6.034,4	5.693,8
ΕΚ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ:						
IBRD	3189,7	3.471,0	4.386,9	4.404,8	4.623,8	4.592,6
I.D.A.	608,8	1.092,2	1.059,6	1.165,0	1.410,6	1.101,2

ΠΙΝΑΚΑΣ 16.2.9.3 ΔΑΝΕΙΑ ΣΤΗΝ ΝΟΤΙΑ ΑΣΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1986-1995
(ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ US $ / ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΤΗ)
ΕΤΗΣΙΟΣ ΜΕΣΟΣ ΟΡΟ

ΤΟΜΕΙΣ						
	1986-90	**1991**	**1992**	**1993**	**1994**	**1995**
ΓΕΩΡΓΙΑ	864,3	773,0	346,1	480,7	387,8	551,3
ΕΝΕΡΓΕΙΑ						
ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ ΚΑΙ ΑΕΡΙΟ	218,6	735,2	330,0			120,8
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ					14,7	168,0
ΕΝΕΡΓΕΙΑ	999,2	200,0	730,0	960,0	230,0	250,0
ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ						
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	221,5	307,1	145,6	339,0	220,0	423,7
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ, ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΤΡΟΦΗ	104,1	388,5	377,5	827,0	233,1	257,9
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ						
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ						
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	198,7	528,0			250,3	3,2
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	419,8	123,5	28,4	65,8		916,0
ΥΠΟΔΟΜΗ & ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ						
ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	89,0	57,0	55,0			
ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	294,9	178,9	306,0	120,0	491,3	
ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	220,5				246,0	39,0
ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ ΝΕΡΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ	115,4	306,6		208,2		275,8
ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ & ΛΟΙΠΕΣ ΕΞΟΡΥΞΕΙΣ	68,0			12,0		
ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΟΜΕΙΣ	120,8	7,0	680,2	403,5		
ΤΟΜΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ					296,8	
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ						
ΣΥΝΟΛΟ	3.934,7	3604,8	2.998,8	3.416,2	2.370,0	3.005,7
ΕΚ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ:						
IBRD	2.376,7	1.540,1	1.348,0	1.145,0	474,0	1.584,8
I.D.A.	1.558,1	2.064,7	1.650,8	2.271,2	1.896,0	1.420,9

ΠΙΝΑΚΑΣ 16.2.9.4 ΔΑΝΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΣΙΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1986-1995
(ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ US $ / ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΤΗ)
ΕΤΗΣΙΟΣ ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ

ΤΟΜΕΙΣ						
	1986-1990	**1991**	**1992**	**1993**	**1994**	**1995**
ΓΕΩΡΓΙΑ	241,6	100,0	155,0	525,4	582,9	157,0
ΕΝΕΡΓΕΙΑ						
ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ ΚΑΙ ΑΕΡΙΟ	28,0	520,0	246,0	703,0	856,1	285,3
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	3,6					123,0
ΕΝΕΡΓΕΙΑ	234,6	600,0	270,0			132,7
ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ						
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	59,3	250,0		67,0	59,6	40,0
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ, ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΤΡΟΦΗ	15,0		280,0	91,0		220,1
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ					10,9	127,5
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ						
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	253,9	100,0	60,0		375,0	
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	275,7	710,0		55,0	280,0	232,0
ΥΠΟΔΟΜΗ & ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ						
ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	14,0	270.0		30,0	153,0	
ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	233,9	300,0		378,0	352,0	486,0
ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	29,0		200,0	285,0	171,0	418,0
ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ ΝΕΡΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ	132,0		32,0	129,5	109,6	161,0
ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ & ΛΟΙΠΕΣ ΕΞΟΡΥΞΕΙΣ						
ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΟΜΕΙΣ	120,0	1.017,0	691,1	1.245,0	566,3	2.049,0
ΤΟΜΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ			209,2	335,0	210,0	66,9
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ						
ΣΥΝΟΛΟ	1.640,6	3.867,0	2.143,3	3.843,9	3.726,4	4.498,8
ΕΚ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ:						
IBRD	1.640,6	3.867,0	2.102,2	3.739,5	3.533,3	3.953,8
I.D.A.			41,1	104,4	193,1	545,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 16.2.9.5 ΔΑΝΕΙΑ ΣΤΗΝ ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΚΑΡΑΪΒΙΚΗ
ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1986-1995
(ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ US $ / ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΤΗ)
ΜΕΣΟΣ ΕΤΗΣΙΟΣ ΟΡΟΣ

ΤΟΜΕΙΣ						
	1986-1990	**1991**	**1992**	**1993**	**1994**	**1995**
ΓΕΩΡΓΙΑ	1.114,5	941,5	1.569,6	390	446,9	515,7
ΕΝΕΡΓΕΙΑ						
ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ ΚΑΙ ΑΕΡΙΟ	65,9	260	110,1	44.9		11
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	659,9		11	372		161,5
ΕΝΕΡΓΕΙΑ				16.3	418	28,6
ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ						
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	64,6	595,3	786,1	588,7	1.083,3	747,1
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ, ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΤΡΟΦΗ	140,6	337,3	47,5	374	331	94,6
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ	5,6				130	500
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ						
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	240,1					
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	1037,9	844,5	877	125	604,5	1.409,5
ΥΠΟΔΟΜΗ & ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ						
ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	13,4					
ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	490,8	218	564,2	1.697,5	595	371
ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	390,6	260	490	170	402	575
ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ ΝΕΡΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ	157,3	485	250	439	521,5	221,5
ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ & ΛΟΙΠΕΣ ΕΞΟΡΥΞΕΙΣ	11,4	200		250	14	
ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΟΜΕΙΣ	817,3	422,3	593,8	1.318,1	62,2	328,6
ΤΟΜΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	188,9	672,8	362,2	383	118,3	196,4
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ					20	
ΣΥΝΟΛΟ	5.398,8	5.236,7	5.661,5	6.168,5	4.746,7	6.060,5
ΕΚ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ:						
IBRD	5.255,6	5.067,2	5.256,5	5.851,8	4.434,5	5.715,3
I.D.A.	143,2	169,2	405	316,7	312,2	345,2

ΠΙΝΑΚΑΣ 16.2.9.6 ΔΑΝΕΙΑ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ ΚΑΙ ΒΟΡΕΙΑ ΑΦΡΙΚΗ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1986-1995
(ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ US $ / ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΤΗ)
ΕΤΗΣΙΟΣ ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ

ΤΟΜΕΙΣ						
	1986-1990	**1991**	**1992**	**1993**	**1994**	**1995**
ΓΕΩΡΓΙΑ	328,6	13,2	299,2	463,0	601,7	231,6
ΕΝΕΡΓΕΙΑ						
ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ ΚΑΙ ΑΕΡΙΟ	3,5	84,0	160,0		80,0	
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	107,9	114,0	220,0	165,0		
ΕΝΕΡΓΕΙΑ					6,0	55,0
ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ						
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	119,0	241,4	75,0	115,2	33,0	158,3
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ, ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΤΡΟΦΗ	27,4	245,0	26,8	188,0		35,7
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ						
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ						
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	28,7	365,0				
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	123,2	235,0			120,0	
ΥΠΟΔΟΜΗ & ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ						
ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	32,2			100,0	20,0	
ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	113,0	162,0		35,0		239,1
ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	48.0	250,0	110,0	684,0		51,0
ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ ΝΕΡΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ	111,1		57,0		270,0	58,0
ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ & ΛΟΙΠΕΣ ΕΞΟΡΥΞΕΙΣ	11,2					
ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΟΜΕΙΣ	208,8	310,0	525,0			150,0
ΤΟΜΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	35,8		9,0		19,9	
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ				130,0		
ΣΥΝΟΛΟ	1.297,6	2.019,6	1.482,0	1.880,2	1.150,6	978,7
ΕΚ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ:						
IBRD	1.245,8	1.784,0	1.324,0	1.756,4	1.050,6	925,4
I.D.A.	51,8	235,6	158,0	123,8	100,0	53,3

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ :

1. Όπως Σημ. No 49, (15.5.6) σελ. 216, του παρόντος.
2. «ΤΟ ΠΑΝΤΑ», Τριμηνιαία Έκδοση της W.W.F. για τη Φύση, Τεύχος No 18, Αθήνα, σελ. 7-9.
3. I.U.C.N. (International Union for the Conservation of Nature - Διεθνής Ένωση για την Προστασία της Φύσης). U.N.E.P. (United Nations Environmental Program - Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών). W.W.F. (World Wide Fund for Nature - Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση).
4. W.W.F. NEWS , No 31, Αθήνα, σελ. 5 -20.
5. Annual Report, «Overview of World Bank Activities», 1994 - 95, σελ. 3-13, (Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος).
6. Όπως No 5, σελ. 18-19.
7. Human Resources Development and Operations.
8. Όπως No 5, σελ.18-19.
9. Όπως No 5, σελ. 27-28.
10. United Nations Development Program.
11. Country Assistance Strategy, (Τοπική, Υποστηρικτική Στρατηγική).
12. Όπως No 5, σελ. 28-29.
13. Όπως No 5, σελ. 29-32.
14. International Fund for Agricultural Development.
15. Organization of the Second Annual **Environmentally Sustainable Development** Conference (Δεύτερη Ετήσια Διάσκεψη Περιβαλλοντικής Βιώσιμης Ανάπτυξης), 1994.
16. Όπως No 5, σελ. 29.
17. United States Based Electric Power Research Institute - U.S.E.P.R.I.
18. International Energy Administration of Energy Efficiency and Conservation.
19. Renewable Energy Laboratory.
20. United Nations Conference of Trade and Development - U.N.C.T.D.
21. International Council on Metals and the Environment.
22. Όπως No 5, σελ. 86-87.
23. Όπως No 5, σελ. 109-123.
24. The World Annual Report, 1995, section 5: Other Bank Group Activities, σελ. 124-125.

25.Former Soviet Union.
26.Όπως No 5, σελ. 282-304.

17. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΟΠΩΣ ΑΠΟΡΡΕΕΙ ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ[1]

17.1 ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΑΡΧΕΣ

17.1.1 ΓΕΝΙΚΑ

«Η περιβαλλοντική[2] πολιτική της Ε.Ε.[3] έχει τους ακόλουθους στόχους:[4]

- διατήρηση, προστασία, βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος,
- προστασία της υγείας του ανθρώπου,
- συνετή και ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων,
- προώθηση μέτρων για την αντιμετώπιση σε διεθνές επίπεδο των περιφερειακών ή παγκόσμιων προβλημάτων περιβάλλοντος.

Η περιβαλλοντική πολιτική της Ε.Ε. λαμβάνει υπόψη της την ποικιλομορφία των καταστάσεων στις διάφορες περιοχές της Κοινότητας και στηρίζεται σε τρεις βασικές αρχές:

- της προφύλαξης και πρόληψης,
- της καταπολέμησης των καταστροφών του περιβάλλοντος στη πηγή δημιουργίας τους,
- και στην αρχή «ο ρυπαίνων - πληρώνει», που σημαίνει πως ο υπεύθυνος για την πρόκληση ρύπανσης, πληρώνει για να καθαρίσει το περιβάλλον.

Κατά την άσκηση της περιβαλλοντικής πολιτικής πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα ακόλουθα:

- τα διαθέσιμα επιστημονικά και τεχνικά δεδομένα,
- τα πλεονεκτήματα ή μειονεκτήματα που μπορούν να προκύψουν από την ανάληψη δράσης για το περιβάλλον ή από την απουσία δράσης,
- η οικονομική ανάπτυξη της Ε.Ε. στο σύνολό της και η ισόρροπη ανάπτυξη των περιοχών της,
- οι διαφορετικές συνθήκες του περιβάλλοντος στις περιοχές της Ε.Ε.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί παράλληλα να συνάψει διεθνείς συμφωνίες για την προστασία του περιβάλλοντος με άλλα κράτη και με Διεθνείς Οργανισμούς.[5] Ήδη, για παράδειγμα, έχει υπογράψει την Συμφωνία της Βιέννης[6] για την προστασία του στρώματος του όζοντος, το Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ[7] και στον τομέα αυτό θα μπορούσε κανείς να ισχυρισθεί ότι έχει υπάρξει πρόοδος».

17.1.2 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΝΟΠΟΙΗΜΕΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.

«Κύριος στόχος της Ε.Ε. είναι η δημιουργία ενοποιημένου οικονομικά χώρου, που θα αποτελείται από όλα τα Κράτη Μέλη.[8] Μέσα στον χώρο αυτό όλα τα προϊόντα θα πρέπει να κυκλοφορούν ελεύθερα. Πολλές φορές όμως η χρήση προϊόντων έχει επιπτώσεις στο περιβάλλον. Ένα παράδειγμα είναι τα αυτοκίνητα. Ένα αυτοκίνητο που κατασκευάσθηκε στη Γαλλία, πρέπει να μπορεί ελεύθερα να πουληθεί στην Ελλάδα. Αυτό προϋποθέτει, ότι η νομοθεσία που διέπει την έγκριση κυκλοφορίας των αυτοκινήτων και τις επιτρεπόμενες επιπτώσεις τους στο περιβάλλον, (καυσαέρια, τύπος καύσιμου που χρησιμοποιούν κ.λ.π.), δεν θα πρέπει να διαφέρει μεταξύ των Κρατών Μελών.

Για να εναρμονισθούν οι νομοθετικές διατάξεις των Κρατών Μελών οι οποίες έχουν άμεση επίπτωση στη δημιουργία και στη λειτουργία της κοινής αγοράς, η Συνθήκη για την Ε.Ε. δίνει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τη δυνατότητα να εκδίδει σχετικές Οδηγίες».[9]

17.1.3 ΑΡΧΗ ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΟΤΗΤΑΣ

«Στον τομέα προστασίας του περιβάλλοντος η Ευρωπαϊκή Ένωση δρα σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας. Δραστηριοποιείται δηλαδή μόνο εάν και στο βαθμό, που οι στόχοι της προβλεπόμενης δράσης είναι αδύνατον να επιτευχθούν επαρκώς από τα Κράτη Μέλη και δύνανται κατά συνέπεια λόγω των διαστάσεων ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης, να επιτευχθούν καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο».[10]

17.1.4 ΛΗΨΗ ΑΥΣΤΗΡΟΤΕΡΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΑΠΟ ΤΑ ΚΡΑΤΗ-ΜΕΛΗ

«Η Ελλάδα έχει το δικαίωμα να θεσπίσει ή να διατηρήσει μέτρα ενισχυμένης προστασίας του περιβάλλοντος, σε σχέση με τα κοινοτικά μέτρα.[11] Τα εθνικά αυτά μέτρα πρέπει να κοινοποιούνται προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Στην περίπτωση που η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει θεσπίσει μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος, σύμφωνα με την διαδικασία που προβλέπεται στη Συνθήκη για την εναρμόνιση των εθνικών διατάξεων, που αφορούν την ελεύθερη διακίνηση αγαθών στον χώρο της Κοινότητας, τότε η λήψη αυστηρότερων μέτρων από την Ελλάδα, γίνεται μόνο υπό προϋποθέσεις που καθορίζονται στο κείμενο της Συνθήκης της Ε.Ε».

17.2 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ Ε.Ε. ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΟΠΩΣ ΚΑΘΟΡΙΖΕΤΑΙ ΣΤΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΡΑΣΗΣ

«Τις δύο προηγούμενες δεκαετίες εφαρμόσθηκαν Κοινοτικά προγράμματα δράσης για το περιβάλλον και θεσπίστηκαν περίπου 200 νομοθετικές πράξεις που κάλυψαν τη ρύπανση της ατμόσφαιρας, των υδάτων, και του εδάφους, τη διαχείριση των αποβλήτων, την προστασία όσον αφορά τις χημικές ουσίες και την βιοτεχνολογία, τα πρότυπα προϊόντων, τις εκτιμήσεις περιβαλλοντικών επιπτώσεων και την προστασία της φύσης.

Το 1993 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε το 5ο Πρόγραμμα Δράσης στον τομέα του περιβάλλοντος[12] με τίτλο «Στόχος η αειφορία», το οποίο:

1. Εστιάζεται: στις ουσίες και τις δραστηριότητες που εξαντλούν τους φυσικούς πόρους ή βλάπτουν με οποιονδήποτε τρόπο το περιβάλλον και δεν περιμένει να ανακύψουν πρώτα τα προβλήματα για να τα αντιμετωπίσει εκ των υστέρων (προληπτικός χαρακτήρας).

2. Προσπαθεί να αποτελέσει έναυσμα για αλλαγές στις σημερινές τάσεις και πρακτικές που είναι καταστροφικές για το περιβάλλον.

3. Αποβλέπει στην αλλαγή της κοινωνικής συμπεριφοράς διαμέσου της δημιουργίας πνεύματος κοινής ευθύνης μεταξύ όλων των τομέων της κοινωνίας. Στους τομείς αυτούς περιλαμβάνεται:

α. Η δημόσια διοίκηση.

β. Οι δημόσιες και ιδιωτικές επιχειρήσεις.

γ. Το ευρύ κοινό.

4. Εκτιμά ότι δεν απαιτείται νομοθεσία, σε κοινοτική ή εθνική κλίμακα, για όλες τις ενέργειες. Οι ενδιάμεσοι και οι απώτεροι στόχοι δεν αποτελούν κατά ανάγκη νομικές υποχρεώσεις, αλλά είναι επιδόσεις και επιτεύγματα που πρέπει να υλοποιηθούν για να δρομολογηθεί η πορεία προς την αειφορική ανάπτυξη.

5. Αντιμετωπίζει τα διάφορα περιβαλλοντικά θέματα όχι ως προβλήματα αλλά ως συμπτώματα κακής και καταχρηστικής διαχείρισης.

Τα πραγματικά προβλήματα είναι τα σημερινά καταναλωτικά πρότυπα συμπεριφοράς, σύμφωνα με την πολιτική της ευρωπαϊκής ένωσης για το περιβάλλον.

Με βάση αυτή την τοποθέτηση δίδεται προτεραιότητα στα ακόλουθα πεδία δράσης:

α. Στη διαχείριση των φυσικών πόρων σύμφωνα με την αρχή της αειφορίας: έδαφος, νερό, φυσικές περιοχές, παράκτιες ζώνες.

β. Στον ολοκληρωμένο έλεγχο της ρύπανσης και πρόληψη της παραγωγής αποβλήτων.

γ. Στη μείωση κατανάλωσης μη ανανεώσιμων μορφών ενέργειας.

δ. Στη βελτίωση της διαχείρισης συγκοινωνιών και μεταφορών.

ε. Στις δέσμες μέτρων για να βελτιωθεί η ποιότητα του περιβάλλοντος στις αστικές περιοχές.

στ. Στην εκτίμηση των βιομηχανικών κινδύνων, της πυρηνικής ασφάλειας και της ραδιοπροστασίας, με σκοπό τη βελτίωση της δημόσιας υγείας και ασφάλειας.

Από την θέση σε ισχύ της Συνθήκης του Μάαστριχ προστίθενται νέες διατάξεις και τίθενται νέοι στρατηγικοί στόχοι που διαμορφώνουν τα καθήκοντα και τα δικαιώματα των πολιτών για το περιβάλλον. **Βρισκόμαστε στην έναρξη μίας περιόδου μεγαλύτερης συμμετοχής του πολίτη στη λήψη των αποφάσεων και αύξησης** της **ευθύνης του για το περιβάλλον**. Η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής πολιτικής στις άλλες πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η αυτοδέσμευση των παραγωγικών δυνάμεων με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος, αποτελούν αναγκαίες προϋποθέσεις για να επιτευχθεί ο στόχος της αειφορικής ανάπτυξης.

Οι στόχοι και οι αρχές της πολιτικής για το περιβάλλον που περιέχονται στο κείμενο της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση αφορούν:

1. Την διατήρηση, προστασία, βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος, την προστασία της υγείας του ανθρώπου.

2. Την συνετή και ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων.

3. Την προώθηση μέτρων για την αντιμετώπιση σε διεθνές επίπεδο των περιφερειακών ή παγκόσμιων προβλημάτων περιβάλλοντος.

Η Περιβαλλοντική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης λαμβάνει υπόψη της την ποικιλομορφία των καταστάσεων στις διάφορες περιοχές της Κοινότητας και στηρίζεται σε τρεις βασικές αρχές:

Α. Της προφύλαξης και πρόληψης.

Β. Της καταπολέμησης των καταστροφών του περιβάλλοντος στην πηγή δημιουργίας τους.

Γ. Και στην αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» που σημαίνει πως ο υπεύθυνος για την πρόκληση ρύπανσης πληρώνει για να καθαρίσει το περιβάλλον.

Κατά την άσκηση της περιβαλλοντικής πολιτικής πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα ακόλουθα

■ τα διαθέσιμα επιστημονικά και τεχνικά δεδομένα,

- τα πλεονεκτήματα ή μειονεκτήματα που μπορούν να προκύψουν από την ανάληψη δράσης για το περιβάλλον ή από την απουσία δράσης,
- η οικονομική ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο σύνολό της και η ισόρροπη ανάπτυξη των περιοχών της,
- οι διαφορετικές συνθήκες του περιβάλλοντος στις περιοχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης».

17.2.1 ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

«Πέντε τομείς έχουν επιλεγεί για παρέμβαση:
Α. Βιομηχανία
Β. Ενέργεια
Γ. Μεταφορές
Δ. Γεωργία
Ε. Τουρισμός

Οι τομείς αυτοί επελέγησαν λόγω:
- των ιδιαίτερα σημαντικών επιπτώσεων που έχουν στο περιβάλλον,
- του σημαντικού τους ρόλου στην προσπάθεια για την επίτευξη της αειφορικής ανάπτυξης,
- του ότι μία προσέγγιση σε Κοινοτικό επίπεδο μπορεί να αντιμετωπίσει αποτελεσματικότερα τα προβλήματα που δημιουργούν οι τομείς αυτοί (αρχή της επικουρικότητας).

Το πρόγραμμα δεν αποβλέπει μόνον στην προστασία του περιβάλλοντος αλλά και στο όφελος και στην αειφορία των ίδιων των τομέων στους οποίους γίνεται η παρέμβαση.

Η επιλεγείσα ανά τομέα στρατηγική, η οποία καθορίζει αντίστοιχα τα καθήκοντα και τα δικαιώματα των ενδιαφερομένων φορέων και πολιτών παρουσιάζεται ειδικότερα ως εξής:

Α. Βιομηχανία

Η νέα στρατηγική της περιβαλλοντικής πολιτικής που αφορά στη βιομηχανία, τείνει προς την κατεύθυνση της συνεργασίας και όχι της

απαγόρευσης. Ο επιχειρηματικός κόσμος καθώς και οι βιομήχανοι κατανοούν όλο και περισσότερο ότι η βιομηχανία δεν συνιστά μόνο μέρος του περιβαλλοντικού προβλήματος αλλά και τη βάση για την επίλυσή του. Η νέα αυτή προσέγγιση συνεπάγεται:

1. Ενδυνάμωση του διαλόγου μεταξύ του κράτους, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των εκπροσώπων της βιομηχανίας.

2. Ενθάρρυνση των αυτοδεσμευτικών συμφωνιών και των άλλων μορφών αυτοπεριορισμού της βιομηχανίας.

Τα βασικά στοιχεία στα οποία πρέπει να βασίζεται η σχέση περιβάλλοντος και βιομηχανίας είναι τα ακόλουθα:

1. Βελτιωμένη διαχείριση των πόρων για να επιτευχθεί:
   α) η ορθολογική χρήση των πόρων,
   β) η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας.

2. Πληροφόρηση, ώστε ο καταναλωτής να έχει καλύτερη δυνατότητα επιλογής και μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στις βιομηχανικές δραστηριότητες και στην ποιότητα των προϊόντων.

3. Καθορισμός από την Ευρωπαϊκή Ένωση κοινοτικών προτύπων.

4. Κοινοτικά πρότυπα για τις παραγωγικές διαδικασίες και τα προϊόντα.

Β. Ενέργεια

Ο στόχος της παρέμβασης της Ε.Ε. στον τομέα της ενέργειας είναι ο συνδυασμός του αποτελεσματικού και ασφαλούς εφοδιασμού σε ενέργεια με το καθαρό περιβάλλον. Βασικά στοιχεία της στρατηγικής μέχρι το 2000 είναι:

1. Η βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας.

2. Η ανάπτυξη στρατηγικών τεχνολογικών προγραμμάτων, για την στροφή προς τα ενεργειακά σχήματα μικρότερης κατανάλωσης άνθρακα, καθώς και προγραμμάτων για τις ανανεώσιμες μορφές ενέργειας.

Γ. Μεταφορές

Η στρατηγική για την «αειφόρο» διακίνηση προσώπων και αγαθών απαιτεί μέτρα στα οποία περιλαμβάνονται:

1. Ο βελτιωμένος σχεδιασμός των χρήσεων γης και της οικονομικής ανάπτυξης σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο.
2. Η διαχείριση και χρήση της υποδομής και των τεχνικών μέσων των μεταφορών.
3. Η ανάπτυξη των μαζικών μέσων μεταφοράς και βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς τους.
4. Η συνεχής τεχνική βελτίωση οχημάτων και καυσίμων, καθώς και η προαγωγή χρήσεως λιγότερο ρυπογόνων καυσίμων.

Δ. Γεωργία

Οι αρχικοί στόχοι οι οποίοι τέθηκαν με την Συνθήκη Ε.Ο.Κ., δηλαδή η εξασφάλιση του εφοδιασμού τροφίμων σε λογικές τιμές, η σταθεροποίηση της αγοράς και ένα ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο για τους αγροτικούς πληθυσμούς, επιτεύχθηκαν. Ταυτόχρονα όμως, οι αλλαγές στις γεωργικές μεθόδους έχουν οδηγήσει σε πολλές περιφέρειες της Κοινότητας σε υπερεκμετάλλευση και υποβάθμιση των φυσικών πόρων από τους οποίους εξαρτάται η γεωργία, το έδαφος, τα νερά, ο αέρας.

Σοβαρά προβλήματα έχουν προκύψει επίσης από την υπερπαραγωγή και αποθήκευση των προϊόντων, που απαιτεί τεράστιο οικονομικό κόστος και από τη μείωση του αγροτικού πληθυσμού.

Το πέμπτο πρόγραμμα βασίσθηκε στην μεταρρύθμιση της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (Κ.Γ.Π.). Για το σκοπό αυτό έχουν ήδη ληφθεί νομοθετικά μέτρα, που ενισχύουν την γεωργία, όταν είναι προσαρμοσμένη στην προστασία του περιβάλλοντος (βιολογικές καλλιέργειες, μείωση χρήσης φυτοφαρμάκων, εκπαίδευση γεωργών, μείωση βόσκησης κλπ). Παράλληλα το πρόγραμμα στοχεύει στην ανάπτυξη των δασών της Κοινότητας, ώστε να

επιτευχθεί η ισόρροπη και δυναμική ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών, για να μπορέσουν να επιτελέσουν τις παραγωγικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές τους λειτουργίες.

Ε. Τουρισμός

Οι τρεις βασικές κατευθύνσεις δράσεως στον τομέα του τουρισμού είναι οι εξής:

1. Η διαφοροποίηση των τουριστικών δραστηριοτήτων.

2. Βελτίωση της ποιότητας των τουριστικών υπηρεσιών, όπου συμπεριλαμβάνονται και η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση των ενδιαφερομένων.

3. Τουριστική συμπεριφορά (εκστρατείες από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, κώδικες συμπεριφοράς, επιλογή μεταφορικών μέσων)».

17.2.2 ΤΡΟΠΟΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

«Όπως προαναφέρθηκε, μέχρι σήμερα ακολουθήθηκε κυρίως η νομοθετική προσέγγιση «από την κορυφή προς τη βάση». Η νέα στρατηγική προϋποθέτει όμως τη συμμετοχή όλων των οικονομικών και κοινωνικών παραγόντων της χώρας, δηλαδή μία συμμετοχή «από τη βάση προς την κορυφή».

Η αλληλοσυμπλήρωση και η παράλληλη αποδοτικότητα των δύο προσεγγίσεων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα του διαλόγου που θα αναπτυχθεί κατά την επιδίωξη της σύμπραξης.

Οι ομάδες διαλόγου που συγκρότησε ad hoc η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, για να εξασφαλίσει την ικανοποιητική εφαρμογή της πολιτικής της είναι οι ακόλουθες:

1. Συμβουλευτική Επιτροπή (forum), αποτελούμενη από εκπροσώπους επιχειρήσεων, καταναλωτών, συνδικαλιστών και επαγγελματικών οργανώσεων, μη κυβερνητικών οργανισμών, τοπικών, περιφερειακών κλπ.

2. Δίκτυο για την εφαρμογή των μέτρων, από αντιπροσώπους των αρμόδιων εθνικών αρχών και υπηρεσιών της Επιτροπής, ως προς την πρακτική εφαρμογή των κοινοτικών μέτρων. Πρωταρχικός σκοπός είναι η ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειρίας, καθώς και η διαμόρφωση κοινών προσεγγίσεων στο πρακτικό επίπεδο, υπό την επίβλεψη της Επιτροπής.

3. Ομάδα για την επισκόπηση της περιβαλλοντικής πολιτικής, αποτελούμενη από αντιπροσώπους της Επιτροπής και των Κρατών Μελών, σε επίπεδο γενικών διευθυντών, με στόχο την προαγωγή της αμοιβαίας κατανόησης και την ανταλλαγή απόψεων σε θέματα πολιτικών μέτρων για το περιβάλλον.

Στο τέλος του 1995, το πέμπτο πρόγραμμα, του οποίου ο χρονικός ορίζοντας ήταν το 2000, επανεξετάσθηκε και τροποποιήθηκε ανάλογα με τις βελτιώσεις που υπήρχαν στα δεδομένα των διαφόρων τομέων. Για την ενίσχυση της προστασίας του περιβάλλοντος, το 1990 απεφασίσθηκε η ίδρυση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος, ο οποίος άρχισε να λειτουργεί το 1994 με έδρα την Κοπεγχάγη και έχει κυρίως αρμοδιότητα στους εξής τομείς: α) στην συγκέντρωση, αξιολόγηση και διάδοση των πληροφοριών για το περιβάλλον β) στη δημιουργία μίας επιστημονικής και ορθολογικής βάσης για τη λήψη αποφάσεων και την ανάληψη δράσεων».

17.2.3 Η ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΓΙΑ ΤΗΡΗΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΚΑΙ Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΠΟΥ ΑΣΚΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

17.2.3.1 ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ

«Υπεύθυνο για την μεταφορά και εφαρμογή των κοινοτικών διατάξεων, που αφορούν το περιβάλλον, στην ελληνική έννομη τάξη είναι το ελληνικό Κράτος.[13] Οι υποχρεώσεις της Ελλάδας διαφέρουν ανάλογα με το είδος της κοινοτικής διάταξης. Οι κοινοτικές διατάξεις διακρίνονται σε Κανονισμούς, Αποφάσεις ή Οδηγίες.

Οι Κανονισμοί είναι οι νόμοι της Κοινότητας. Ισχύουν ενιαία, απόλυτα και άμεσα σε όλα τα Κράτη Μέλη. Συνέπεια της άμεσης ισχύος τους

είναι το ότι στις περισσότερες περιπτώσεις δεν απαιτείται έκδοση οποιασδήποτε διοικητικής πράξης ή ακόμα και συμπληρωματικών μέτρων, για να καταστήσουν δυνατή την εφαρμογή τους στην Ελλάδα.

Οι Κανονισμοί που υπάρχουν στον τομέα του περιβάλλοντος είναι λίγοι και εκδηλώνουν συνήθως τη βούληση της Κοινότητας να δεσμευτεί από Διεθνείς Συμβάσεις ή από μέτρα που άπτονται του εξωτερικού εμπορίου π.χ. Κανονισμός 83/428 σχετικά με τις εξαγωγές ορισμένων χημικών προϊόντων.

Οι Αποφάσεις είναι πράξεις που δεσμεύουν, ως προς όλα τα μέρη τους, τους αποδέκτες που αυτές ορίζουν. Στα θέματα περιβάλλοντος οι Αποφάσεις απευθύνονται στο Ελληνικό Κράτος και αφορούν συνήθως, ή την καθιέρωση συστημάτων ανταλλαγής πληροφοριών ή την έγκριση διεθνών ή Διμερών Συμβάσεων π.χ. η Σύμβαση για την Ανταρκτική.

Η Οδηγία προσομοιάζει με νόμο πλαίσιο, που καθορίζει ένα σκοπό, τον οποίο η Ελλάδα πρέπει να υλοποιήσει, μέσα σε μία καθορισμένη από την ίδια την Οδηγία προθεσμία, αφήνοντας την επιλογή του τρόπου και των μέσων στις εθνικές μας αρχές. Το μεγαλύτερο μέρος της περιβαλλοντικής κοινοτικής νομοθεσίας αποτελείται από Οδηγίες του Συμβουλίου καθώς και ορισμένες της Επιτροπής. Οι τελευταίες αποβλέπουν συνήθως στην προσαρμογή παλαιότερων Οδηγιών στην επιστημονική και τεχνική πρόοδο».

17.3 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ - ΤΟΜΕΙΣ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ

17.3.1 ΓΕΝΙΚΑ

«Οι Οδηγίες, οι Κανονισμοί, τα συμπεράσματα του Συμβουλίου, τα ψηφίσματα του Συμβουλίου, οι αποφάσεις της Επιτροπής, τα ψηφίσματα της Συμβουλευτικής Επιτροπής Ε.Κ.Α.Χ., οι συστάσεις της Επιτροπής προς τα Κράτη Μέλη, οι δηλώσεις του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των Αντιπροσώπων των Κυβερνήσεων των Κρατών Μελών, οι ανταλλαγές επιστολών μεταξύ της Επιτροπής και του προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το περιβάλλον, οι ειδικές εκθέσεις, οι αποφάσεις μετά από κοινή συμφωνία των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των Κρατών Μελών σε επίπεδο αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων, οι Οδηγίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, οι Συμβάσεις για διαμεθοριακές ρυπάνσεις και τα σχετικά πρωτόκολλα, οι ανακοινώσεις, οι προτάσεις της Διεθνούς Επιτροπής, οι

συμφωνίες της Διεθνούς Επιτροπής, οι συμφωνίες συνεργασίας, οι τελικές πράξεις της διάσκεψης των πληρεξουσίων των Κρατών Μελών των Διεθνών Συμβάσεων και οι συνεργασίες, αφορούν τους τομείς που αναφέρονται στη συνέχεια και σκιαγραφούν τα περιβαλλοντικά προβλήματα που απασχολούν τη Δύση σήμερα.»

17.3.2 ΟΙ ΡΥΠΟΓΟΝΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

«Με βάση τον κατάλογο της Κοινοτικής Νομοθεσίας[14] έχουν θεωρηθεί ως παράγοντες με επιπτώσεις στο περιβάλλον:

1. Ορισμένα δημόσια και ιδιωτικά έργα
2. Η Γεωργία
3. Οι ηλεκτρικές συσκευές
4. Η αρχιτεκτονική
5. Η ενέργεια
6. Οι ρύποι της ατμόσφαιρας από αυτοκίνητα - καύσιμα
7. Η ρύπανση από βιομηχανικές εγκαταστάσεις
8. Η ρύπανση από νέες εγκαταστάσεις καύσης αστικών απορριμμάτων
9. Η ραδιενέργεια
10. Οι χημικές ουσίες
11. Οι επικίνδυνες ουσίες παρασκευασμάτων και προϊόντων
12. Η βιοτεχνολογία
13. Τα απορρυπαντικά
14. Οι καταστροφές των δασών, καταστροφές χλωρίδας, πανίδας, οικοτόπων

15. Η ηχορύπανση

16.Τα απόβλητα (Γενικά -αστικά λύματα)

17.3.3 ΧΡΗΖΟΥΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

1. Οι παράκτιες ζώνες
2. Η αρχιτεκτονική και η φυσική κληρονομιά
3. Η ποιότητα της ατμόσφαιρας
4. Το όζον
5. Τα δάση
6. Η πανίδα - η χλωρίδα - οι οικότοποι
7. Τα νερά

17.3.4 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

1. Η περιβαλλοντική αγωγή
2. Τα προγράμματα Δράσης (Τοποθετήσεις Συμβουλίων)
3. Η πληροφόρηση (Ευρωπαϊκός Οργανισμός - Περιβάλλον)
4. Το Συμβουλευτικό Forum Περιβάλλοντος
5. Τα χρηματοδοτικά μέσα «LIFE - ΤΑΜΕΙΟ Συνοχής»
6. Η παρακολούθηση μεταφοράς ατμοσφαιρικών ρύπων
7. Η ταξινόμηση - επισήμανση επικίνδυνων ουσιών
8. Η ταξινόμηση της οικοτοξικότητας των χημικών ενώσεων και των κινδύνων της τοξικότητας
9. Ο έλεγχος της βιοτεχνολογίας

10.Η ορθή εργαστηριακή πρακτική

11.Οι μελέτες και η παρακολούθηση της αποφυγής ατυχημάτων και κινδύνων

12. Η έρευνα της βιοδιασπασιμότητας των ανιονικών τασιενεργών ουσιών

13. Η έρευνα των χλωροφθοριοϋδρογονανθράκων

14. Η ίδρυση του Ευρωπαϊκού Γραφείου Χημικών Ουσιών

15.Η προστασία των δασών

16. Η προστασία της πανίδας - χλωρίδας - οικοτόπων

17.Η προστασία από ηχορύπανση, αυτοκίνητα, μοτοσικλέτες, αεροσκάφη, μηχανάκια

18.Μελέτες για γενικά - αστικά λύματα - χρήση στην γεωργία - ανακύκλωση

19. Μελέτες για χημικά - τοξικά - επικίνδυνα απόβλητα

20. Μελέτες για ηλεκτρικές στήλες και συσσωρευτές

21.Μελέτες για απόβλητα προερχόμενα από τη βιομηχανία του διοξειδίου του τιτανίου

22.Η προστασία των νερών γενικά:

α) Του πόσιμου νερού

β) Των νερών κολύμβησης

γ) Η ποιότητα των νερών για οστρακοειδή και ψάρια

δ) Η προστασία της Μεσογείου

ε) Η προστασία του Δούναβη

στ) Η προστασία του Έλβα

ζ) Η προστασία του Ρήνου

η) Η προστασία του Ατλαντικού

θ) Η προστασία της Βόρειας Θάλασσας

ι) Η μείωση της απόρριψης ουσιών

17.4 Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΑΦΟΡΑ:

1. ΓΕΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

1.1 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΕΡΓΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

385L 0337
85/337/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 1985 για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον.
ΕΕ L 175 05.07.85 σ.40
Μ από 294Α 010 3(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 s. 494).

1.2 ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

392 R 2078
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 2078/92 του Συμβουλίου της 30ης Ιουνίου 1992 σχετικά με μεθόδους γεωργικής παραγωγής που συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και με τη διατήρηση του φυσικού χώρου.
ΕΕ L 215 30.07.92 σ.85

393 R 2062
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 2062/3 της Επιτροπής της 27ης Ιουλίου 1993 για τις λεπτομέρειες της οικονομικής παρακολούθησης των προγραμμάτων που εγκρίνονται βάσει του κανονισμού (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 2078/92 του Συμβουλίου, για τις μεθόδους παραγωγής που συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος, καθώς και με τη διατήρηση του φυσικού χώρου.

ΕΕ L 187 29.07.93 σ.22

1.3 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

492 Y 0616 (02)
Συμπεράσματα του Συμβουλίου και των Υπουργών Παιδείας στα πλαίσια του Συμβουλίου της 1ης Ιουνίου 1992 για την ανάπτυξη της περιβαλλοντικής αγωγής.
ΕΕ C 151 16.06.92 σ.2

1.4 ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΖΩΝΕΣ

392 Y 0306 (01)
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 25ης Φεβρουαρίου 1992 για την μελλοντική πολιτική σχετικά με την ευρωπαϊκή παράκτια ζώνη.
ΕΕ C 059 06.03.92 σ.1

1.5 ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΑ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ - ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΣ

392 R 0880
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 880/92 του Συμβουλίου της 23ης Μαρτίου 1992 σχετικά με κοινοτικό σύστημα απονομής οικολογικού σήματος.
ΕΕ L 099 11.04.92 σ.1
D από 394D0010 (ΕΕ L 007 11.01.94 σ. 17).

393 D 0326
93/326/Ε.Ο.Κ: Απόφαση της Επιτροπής της 13ης Μαΐου 1993 σχετικά με την καθιέρωση ενδεικτικών κατευθυντηρίων γραμμών για τον καθορισμό δαπανών και τελών σχετικά με το κοινοτικό οικολογικό σήμα.
ΕΕ L 129 27.05.93 σ.23

393 D 0430

94/430/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση της Επιτροπής της 28ης Ιουνίου 1993 σχετικά με την καθιέρωση των οικολογικών κριτηρίων για την απονομή του κοινοτικού οικολογικού σήματος σε πλυντήρια ρούχων.
ΕΕ L 198 07.08.93 σ.35

393 D 0431
93/431/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση της Επιτροπής της 28ης Ιουνίου 1993 σχετικά με την καθιέρωση των οικολογικών κριτηρίων για την απονομή του κοινοτικού οικολογικού σήματος σε πλυντήρια πιάτων.
ΕΕ L 198 07.08.93 σ.38

393 D 0517
93/517/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση της Επιτροπής της 15ης Σεπτεμβρίου 1993 για μία τυποποιημένη σύμβαση σχετικά με τους όρους χρήσης του κοινοτικού οικολογικού σήματος.
ΕΕ L 243 29.09.93 σ.13

393 R 1836
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 1836/93 του Συμβουλίου της 29ης Ιουνίου 1993 για την εκούσια συμμετοχή των επιχειρήσεων του βιομηχανικού τομέα σε κοινοτικό σύστημα οικολογικής διαχείρισης και οικολογικού ελέγχου.
ΕΕ L 168 10.07.93 σ.1

1.6 ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

391 Y 0208(02)
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 28ης Ιανουαρίου 1990 σχετικά με την «Πράσινη βίβλο» για το αστικό περιβάλλον.
ΕΕ C 033 08.02.91 σ.4

1.7 ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

375 X 0065
Σύσταση της Επιτροπής της 20ης Απριλίου 1974 προς τα Κράτη Μέλη περί της προστασίας της αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς.

ΕΕ L 021 28.01.75 σ.22.

1.8 ΕΝΕΡΓΕΙΑ

375 Y 0725(02)
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 3ης Μαρτίου 1975 περί ενεργείας και περιβάλλοντος
ΕΕ C 168 25.07.75 σ.2

393 D 0500
93/500/Ε.Ο.Κ.:Απόφαση του Συμβουλίου της 13ης Σεπτεμβρίου 1993 για την προαγωγή των ανανεώσιμων ενεργειών στην Κοινότητα (πρόγραμμα Altener)
ΕΕ L 235 18.09.93 σ.41

1.9 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΡΑΣΗΣ -ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

473 A 0315 (01)
Συμφωνία των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των Κρατών μελών που συνήλθαν στο πλαίσιο του Συμβουλίου της 5ης Μαρτίου 1973 περί ενημερώσεως της Επιτροπής και των Κρατών Μελών για την ενδεχόμενη προσέγγιση, για το σύνολο των Κοινοτήτων, των επειγόντων μέτρων των σχετικών με την προστασία του περιβάλλοντος.
ΕΕ C 009 15.03.73 σ.1
Ο από 474AO720(01) (ΕΕ C 086 20.07.74 σ.2)

473 Y 1220 (01)
Δήλωση του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των Αντιπροσώπων των Κυβερνήσεων των Κρατών Μελών συνελθόντων στα πλαίσια του Συμβουλίου την 22α Νοεμβρίου 1973 περί του προγράμματος δράσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στον τομέα του περιβάλλοντος.
ΕΕ C 112 20.12.73 σ.1 (ΕΛ 15 Τ1 σ. 26).

374Y1125(01)
Prêts industriels à taux réduits susceptibles d'être accordés dans le cadre de

l'article 54 du traité C.E.C.A., au titre de la sécurité et de l'hygiène, notamment de la lutte contre les nuisances.[15]
(Δεν υπάρχει ελληνική μετάφραση).
ΕΕ C 146 25.11.74 σ.1

375 X 0436
75/436/Euratom, C.E.C.A., C.E.E.: Recommandation du Conseil du 3 mars 1975, relative à l'imputation de coûts et a l'intervention des pouvoirs publics en matière d'environnement.[16]
(Δεν υπάρχει ελληνική μετάφραση).
ΕΕ L 194 25.07.75 σ.1

375 Y 0725(03)
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1975 σχετικά με τη μελέτη ενός αναθεωρημένου πίνακα ρύπων στο πλαίσιο του προγράμματος δράσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στον τομέα του περιβάλλοντος.
ΕΕ C 168 25.07.75 σ. 4

283 A 0916 (02)
Ανταλλαγή επιστολών μεταξύ της Επιτροπής και του προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το περιβάλλον σχετικά με την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των δύο οργάνων.
ΕΕ C 248 16.09.83 σ.2

384 Y 0428(02)
Ψήφισμα της Συμβουλευτικής Επιτροπής Ε.Κ.Α.Χ. σχετικά με την κοινοτική πολιτική προστασίας του περιβάλλοντος.
ΕΕ C 114 28.04.84 σ.2

484 Y 1012(01)
Ψήφισμα του Συμβουλίου και των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των Κρατών Μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που συνήλθαν στα πλαίσια του Συμβουλίου της 3ης Οκτωβρίου 1984 για τη σχέση ανάμεσα στο περιβάλλον και την ανάπτυξη.
ΕΕ C 272 12.10.84 σ.1

487Y1207(01)
Ψήφισμα του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των Κρατών Μελών, που συνήλθαν στα πλαίσια του Συμβουλίου της 19ης Οκτωβρίου 1987, σχετικά με τη συνέχιση και την υλοποίηση πολιτικής και προγράμματος δράσης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στον τομέα του περιβάλλοντος (1987-1992).
ΕΕ C 328 07.12.87 σ.1

388 Y 0518 (01)
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 3ης Μαΐου 1988 για την λήξη του ευρωπαϊκού έτους περιβάλλοντος.
ΕΕ C 129 18.05.88 σ.1

491 Y 1123 (02)
Ψήφισμα του Συμβουλίου και των Υπουργών Υγείας που συνήλθαν στα πλαίσια του Συμβουλίου της 11ης Νοεμβρίου 1991 για την υγεία και το περιβάλλον.
ΕΕ C 304 23.11.91. σ.6

392 Y 0923(01)
Ειδική έκθεση αριθ. 3/92 για το περιβάλλον συνοδευόμενη από τις απαντήσεις της Επιτροπής.
ΕΕ C 245 23.09.92 σ.1

392 Y 1216 (02)
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 3ης Δεκεμβρίου 1992 όσον αφορά τη σχέση μεταξύ βιομηχανικής ανταγωνιστικότητας και προστασίας του περιβάλλοντος.
ΕΕ C 331 16.12.92 σ.5

493 Y 0517(01)
Ψήφισμα του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των Κρατών Μελών, στα πλαίσια του Συμβουλίου της 1ης Φεβρουαρίου 1993 σχετικά με ένα κοινοτικό πρόγραμμα πολιτικής δράσης για το περιβάλλον και τη σταθερή ανάπτυξη. Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με την πολιτική και τη δράση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη.

ΕΕ C 138 17.05.93 σ.1

1.10 ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ - ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟ FORUM ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

375 Y 0725(04)
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 15ης Ιουλίου 1975 σχετικά με την προσαρμογή στην τεχνική πρόοδο των οδηγιών ή άλλων κοινοτικών ρυθμίσεων αναφερομένων στην προστασία και τη βελτίωση του περιβάλλοντος.
ΕΕ C 168 25.07.75 σ.5
Μ από 179Η.

375 R 1365
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 1365/75 του Συμβουλίου της 26ης Μαΐου 1975, σχετικά με την δημιουργία Ευρωπαϊκού Ιδρύματος για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβιώσεως και Εργασίας.
ΕΕ L 139 03. 05.75 σ.1 (ΕΛ 05 Τ2 σ.46)
Μ από 179Η
Μ από 185Ι
Μ από 393 R 1947 (ΕΕ L 181 23.07.93 σ.13).

376 D 0161
76/161/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση του Συμβουλίου της 8ης Δεκεμβρίου 1975 για την θέσπιση κοινής διαδικασίας για την σύνταξη και συνεχή ενημέρωση καταλόγου πηγών πληροφόρησης σχετικά με το περιβάλλον μέσα στην Κοινότητα.
ΕΕ L 031 05.02.76 σ.8 (ΕΛ 15 Τ1 σ.115)

390 R 1210
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 1210/90 του Συμβουλίου της 7ης Μαΐου 1990 για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος και του Ευρωπαϊκού δικτύου πληροφοριών και παρατηρήσεων σχετικά με το περιβάλλον.
ΕΕ L 120 11.05.90 σ.1

390 L 0313

90/313/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου σχετικά με την ελεύθερη πληροφόρηση για θέματα περιβάλλοντος.

391 L 0692
91/692/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 23ης Δεκεμβρίου 1991 για την τυποποίηση και τον εξορθολογισμό των εκθέσεων που αφορούν την εφαρμογή ορισμένων Οδηγιών για το περιβάλλον
ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48

393 D 0701
93/701/ΕΚ Απόφαση της Επιτροπής της 7ης Δεκεμβρίου 1993 περί δημιουργίας Γενικού Συμβουλευτικού Forum σε θέματα περιβάλλοντος.
ΕΕ L 318 29.12.93 σ. 53

493 Y 1130 (01)
Απόφαση την οποία έλαβαν με κοινή Συμφωνία οι αντιπρόσωποι των κυβερνήσεων των Κρατών Μελών, συνερχόμενοι σε επίπεδο αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων σχετικά με τον καθορισμό της έδρας ορισμένων οργανισμών και υπηρεσιών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, καθώς και της Ευρωπόλ.
ΕΕ C 323 30.11.93 σ.1

1.11 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΑ ΜΕΣΑ: LIFE - ΤΑΜΕΙΟ ΣΥΝΟΧΗΣ

392 R 1973
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 1973/92 του Συμβουλίου της 21ης Μαρτίου 1992 σχετικά με τη δημιουργία ενός χρηματοδοτικού μέσου για το περιβάλλον (LIFE).
ΕΕ L 206 22.07.92 σ.1

394 D 226
94/226/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση της Επιτροπής της 27ης Οκτωβρίου 1993 περί χορηγήσεως συνδρομής από το Χρηματοδοτικό Μέσο Συνοχής για έργο που αφορά: αποχέτευση Δήμου Σουφλίου, αποχέτευση ακαθάρτων και όμβριων πόλεως Χανίων, αποχέτευση Πάργας, αποχέτευση Κιάτου, αποχέτευση Ξυλοκάστρου, κεντρικός αποχετευτικός αγωγός Βέροιας, αποχέτευση

ακαθάρτων / όμβριων πόλεως Βέροιας, αποχετευτικό δίκτυο Πάτρας, επέκταση αποχετευτικού δικτύου και συμπλήρωση βασικών έργων αποχέτευσης Δήμου Αιγίου, επέκταση αποχετευτικού δικτύου πόλεως Καρδίτσας, αποχετευτικό δίκτυο Σκιάθου στην Ελλάδα.
ΕΕ L 118 07.05.94 σ.28

394 D 0227
94/227/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση της Επιτροπής της 27ης Οκτωβρίου 1993 σχετικά με τη χορήγηση συνδρομής από το χρηματοδοτικό μέσο συνοχής για έργο που αφορά: αντικατάσταση εσωτερικού δικτύου ύδρευσης Πατρών, εξωτερικό υδραγωγείο - επέκταση εσωτερικού δικτύου ύδρευσης Πτολεμαΐδας, εσωτερικό δίκτυο Χαλκίδας, δίκτυο ύδρευσης πόλεως Βέροιας, δίκτυο ύδρευσης Γιαννιτσών, δίκτυο ύδρευσης πόλεως Λάρισας, συμπλήρωση και ενίσχυση εσωτερικού και εξωτερικού δικτύου ύδρευσης Τρικάλων στην Ελλάδα.
ΕΕ L 118 07.05.94 σ.38

394 D 0228
94/228/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση της Επιτροπής της 27ης Οκτωβρίου 1993 σχετικά με τη χορήγηση συνδρομής από το χρηματοδοτικό μέσο συνοχής για έργο που αφορά: δίκτυο ύδρευσης Φλώρινας, δίκτυο ύδρευσης νοτίου τμήματος της πόλεως του Άργους, δίκτυο ύδρευσης πόλεως Τρίπολης, δίκτυο ύδρευσης - αποχέτευσης Λιβαδειάς, στάδιο 11 του δικτύου αποχέτευσης και ύδρευσης Λαμίας στην Ελλάδα.
ΕΕ L 118 07.05.94 σ.48

394 D 0223
94/223/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση της Επιτροπής της 27ης Οκτωβρίου 1993 σχετικά με την χορήγηση συνδρομής από το χρηματοδοτικό μέσο συνοχής για έργο που αφορά έργα προστασίας υπογείων υδροφόρων από υφαλμύρωση (Αργολικό πεδίο) στην Ελλάδα.
ΕΕ L 118 07.05.94 σ.1

394 D 0224

94/224/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση της Επιτροπής της 27ης Οκτωβρίου 1993 σχετικά με τη χορήγηση συνδρομής από το χρηματοδοτικό μέσο συνοχής για έργο που αφορά την προστασία εδαφών, αναδάσωση και προστασία δασών στην Ελλάδα.
ΕΕ L 118 07.05.94 σ.10

394 D 0225
94/225/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση της Επιτροπής της 27ης Οκτωβρίου 1993 σχετικά με τη χορήγηση συνδρομής από το χρηματοδοτικό μέσο συνοχής για έργο που αφορά το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας - Κέντρο περιβαλλοντικής Έρευνας και Εκπαίδευσης στην Ελλάδα.
ΕΕ L 118 07.05.94 σ.19

2. ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ

2.1. ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ - ΚΑΥΣΙΜΑ

370 L 220
70/220/ΕΟΚ: Οδηγία του Συμβουλίου της 20ης Μαρτίου 1970 για την προσέγγιση των νομοθεσιών των Κρατών Μελών οι οποίες αφορούν τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν κατά της μόλυνσης του αέρα από τα αέρια που προέρχονται από κινητήρες με επιβαλλόμενη ανάφλεξη με τους οποίους είναι εφοδιασμένα τα οχήματα με κινητήρα.
ΕΕ L 076 06.04.70 σ.1 (ΕΛ 13 Τ1 σ.68)
Μ από 172Β
Μ από 294Α0103(52) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.263)
Μ από 374L0290 (ΕΕ L 159 15.06.74 σ.61) (ΕΛ 13 Τ2 σ.238)
Μ από 377L0102 (ΕΕ L 032 03.02.77 (ΕΛ 13 Τ6 σ.12)
Μ από 378L0665 (ΕΕ L 223 14.908.78 σ.48) (ΕΛ 13 Τ7 σ.172)
Μ από 383L0351 (ΕΕ L 197 20.07.83 σ.1)
Μ από 388L0076 (ΕΕ L 036 09.02.88 σ.1)
Μ από 388L0436 (ΕΕ L 214 06.08.88 σ.1)
Μ από 389L0458 (ΕΕ L 226 03.08.89 σ.1)
Μ από 389L0491 (ΕΕ L 238 15.08.89 σ.43)
Μ από 391L0441 (ΕΕ L 242 30.08.91 σ.1)
Μ από 393L0059 (ΕΕ L 186 28.07.93 σ.21)

Μ από 394L0012 (ΕΕ L 100 19.04.94 σ.42)

372L0306
72/306/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 2ας Αυγούστου 1972 για την προσέγγιση των νομοθεσιών των Κρατών Μελών των αναφερομένων στα μέτρα που πρέπει να ληφθούν κατά των εκπομπών μολυνόντων αερίων που προέρχονται από πετρελαιοκινητήρες προοριζόμενους για την προώθηση των οχημάτων.
ΕΕ L 190 20.08.72 σ.1 (EL 13 T2 σ.33)
Μ από 292A0103 (52) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.263)
Μ από 389L0491 (ΕΕ L 238 15.08.89 σ.43)

377 L 0537
77/537/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 28ης Ιουνίου 1977 για την προσέγγιση των νομοθεσιών των Κρατών μελών των αναφερομένων στα μέτρα που πρέπει να ληφθούν κατά των εκπομπών μολυνόντων αερίων που προέρχονται από πετρελαιοκινητήρες προοριζόμενους για την προώθηση των γεωργικών ή δασικών ελκυστήρων με τροχούς.
ΕΕ L 220 29.08.77 σ. 38 (ΕΛ 13 Τ65 σ.176)
Μ από 294A0103(52) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.263)
Μ από 382L0890 (ΕΕ L 378 31.12.82 σ.45)

388 L 0077
88/77/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 3ης Δεκεμβρίου 1988 για την προσέγγιση των νομοθεσιών των Κρατών Μελών σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν κατά των εκπομπών αερίων ρύπων από ντιζελοκινητήρες προοριζόμενους να τοποθετηθούν σε οχήματα.
ΕΕ L 036 09.02.88 σ.33
Μ από 294A0103(52) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.263)
Μ από 294A0103(73) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.572)
Μ από 391L0542 (ΕΕ L 295 25.10.91 σ.1)

391 L 0441
91/441/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 1991 για την τροποποίηση της οδηγίας 70/220/Ε.Ο.Κ. σχετικά με την προσέγγιση των

νομοθεσιών των Κρατών Μελών για τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν κατά της ρύπανσης του αέρα από τις εκπομπές οχημάτων με κινητήρα.
ΕΕ L 242 30.08.91 σ.1

394 L 0012
Οδηγία 94/12/Ε.Ο.Κ. του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Μαρτίου 1994 περί των μέτρων που πρέπει να ληφθούν κατά της ατμοσφαιρικής ρύπανσης από τις εκπομπές των οχημάτων με κινητήρα και τροποποίηση της οδηγίας 70/220/Ε.Ο.Κ..
ΕΕ L 100 19.04.94 σ.42

375 L 0716
75/716/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 24ης Νοεμβρίου 1975 για την προσέγγιση των νομοθεσιών των Κρατών Μελών των αναφερομένων στην περιεκτικότητα σε θείο ορισμένων υγρών καυσίμων.
ΕΕ L 307 27.11.75 σ.22 (ΕΛ 15 Τ1 σ.89)
Μ από 390L0660(ΕΕ L 353 17.12.90 σ.79)
Μ από 294A0103(52) (ΕΕ L 001 03.04.87 σ.263)
Μ από 387L0219 091 03.04.87 σ.19 (ΕΕ L 353 17.12.90 σ.79)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

385 L 0210
85/210/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 20ης Μαρτίου 1985 για την προσέγγιση των νομοθεσιών των Κρατών Μελών των σχετικών με την περιεκτικότητα της βενζίνης σε μόλυβδο για τη βελτίωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης.
ΕΕ L 096 03.04.85 σ.25
Μ από 294A0103(52) (EL 001 03.01.94 σ.263)
Μ από 385L0581 (ΕΕ L 372 31.12.85 σ.37)
Μ από 387L0416 (ΕΕ L 225 13.08.87 σ.33)

393 L 0012
Οδηγία της 93/12/Ε.Ο.Κ. του Συμβουλίου της 23ης Μαρτίου 1993 σχετικά με την περιεκτικότητα ορισμένων υγρών καυσίμων σε θείο.
ΕΕ L 074 27.03.93 σ.81

2.2 ΡΥΠΑΝΣΗ ΑΠΟ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

384 L 0360
84/360/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 28ης Ιουνίου 1984 σχετικά με την καταπολέμηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης από βιομηχανικές εγκαταστάσεις.
ΕΕ L 188 16.07.84 σ.20
Μ από 294Α0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

388 L 0609
86/609/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 24ης Νοεμβρίου 1988 για τον περιορισμό των εκπομπών στην ατμόσφαιρα ορισμένων ρύπων από μεγάλες εγκαταστάσεις καύσης.
ΕΕ L 366 07.12.88 σ.1
Μ από 294Α0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)
Μ από 294Α0103(73) (ΕΕ L 001.03.01.94 σ.572)
Μ από 390L0656 (ΕΕ L 353 17.12.90 σ.59)

389 Χ 0369
89/369/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 8ης Ιουνίου 1989 σχετικά με την πρόληψη της ατμοσφαιρικής ρύπανσης που προκαλείται από τις νέες εγκαταστάσεις καύσης αστικών απορριμμάτων.
ΕΕ L 163 14.06.89 σ.32
Μ από 294Α0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)

379 Χ 0003
79/3/Ε.Ο.Κ.: Σύσταση του Συμβουλίου της 19ης Δεκεμβρίου 1978 προς τα Κράτη Μέλη για τις μεθόδους εκτίμησης του κόστους της καταπολέμησης της ρυπάνσεως στη βιομηχανία.
ΕΕ L 005 09.01.79 σ.28

389 L 0429
89/429/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 21ης Ιουνίου 1989 σχετικά με τη μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης που προκαλείται από τις νέες εγκαταστάσεις καύσης αστικών απορριμμάτων.

ΕΕ L 203 15.07.89 σ.50
Μ από 294A0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 Σ.494)

390 X 0437
90/437/Ε.Ο.Κ.: Σύσταση της Επιτροπής της 27ης Ιουνίου 1990 σχετικά με τον περιορισμό των χλωροφθορανθράκων που χρησιμοποιούνται από την βιομηχανία αφρωδών πλαστικών της Κοινότητας.
ΕΕ L 227 21.08.90 σ.26

390 X 0438
90/438/Ε.Ο.Κ.: Σύσταση της Επιτροπής της 27ης Ιουνίου 1990 για τη μείωση των χλωροφθορανθράκων που χρησιμοποιούνται από την κοινοτική βιομηχανία ψύξης.
ΕΕ L 227 21.08.90 σ.30

393 L 0076
Οδηγία 93/76/Ε.Ο.Κ. του Συμβουλίου της 13ης Σεπτεμβρίου 1993 για περιορισμό των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακος με τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης (SAVE).
ΕΕ L 237 22.09.93 σ.28

394 D 0084
94/84/ΕΚ:Απόφαση της Επιτροπής της 4ης Φεβρουαρίου 1994 για τη χορήγηση ποσοστώσεων εισαγωγής πλήρως αλογονωμένων χλωροφθορανθράκων 11,12,113,114,115, άλλων πλήρως αλογονωμένων χλωροφθορανθράκων, αλογονιδίων (halons), τετραχλωράνθρακα και τριχλωροαιθανίου για τη περίοδο από 1ης Ιανουαρίου μέχρι 31ης Δεκεμβρίου 1994.

2.3 ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑΣ

279 A 1113 (01)
Σύμβαση για τη διαμεθοριακή ρύπανση της ατμόσφαιρας σε μεγάλη απόσταση.
ΕΕ L 171 27.06.81 σ.13
Ο από 381 D0462 (ΕΕ L 171 27.06.81 σ.11)
Μ από 386D0277 (ΕΕ L 181 04.07.86 σ.1)

380 L 0779
80/779/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 15ης Ιουλίου 1980 σχετικά με τις οριακές τιμές και τις ενδεικτικές τιμές της ποιότητας της ατμόσφαιρας για το διοξείδιο του θείου και τα αιωρούμενα σωματίδια.
ΕΕ L 0229 30.08.80 σ.30
Μ από 1851
Μ από 294Α0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)
Μ από 381L0857 (ΕΕ L 319 07.11.81 σ.18)
Μ από 389L0427 (ΕΕ L 201 14.07.89 σ.53)
Μ από 390L0656 (ΕΕ L 353 17.12.90 σ.59)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

380 Υ 0830(01)
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 15ης Ιουλίου 1989 σχετικά με την διαμεθοριακή ρύπανση της ατμόσφαιρας που οφείλεται στο διοξείδιο του θείου και στα αιωρούμενα σωματίδια.
ΕΕ C 222 30.08.80 σ.1

382 Ο 459
82/0459/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1982 για την αμοιβαία ανταλλαγή πληροφοριών και στοιχείων προερχόμενων από δίκτυα και μεμονωμένους σταθμούς μέτρησης της ρύπανσης της ατμόσφαιρας στα Κράτη μέλη.
ΕΕ L 210 19.07.82 σ.1

382 L 0884
82/459/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 3ης Δεκεμβρίου 1982 για την οριακή τιμή του μολύβδου που περιέχεται στην ατμόσφαιρα.
ΕΕ L 378 31.12.82 σ.15
Μ από 390L0656 (ΕΕ L 353 17.12.90 σ.59)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

385 L 0203
85/203/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 7ης Μαρτίου 1985 σχετικά με τις προδιαγραφές ποιότητας του αέρα για το διοξείδιο του αζώτου.

ΕΕ L 087 27.03.85 σ.1
Μ από 29A0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 Σ.494)
Μ από 385L0580 (ΕΕ L 372 31.12.85 σ.36)
Μ από 390L0656 (ΕΕ L 353 17.12.90 σ.59)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

387 L 0217
82/217/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 19ης Μαρτίου 1987 σχετικά με την πρόληψη και τη μείωση της ρύπανσης του περιβάλλοντος από τον αμίαντο.
ΕΕ L 085 28.03.87 σ.40
Μ από 29A0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)
Μ από 390L0656 (ΕΕ L 353 17.12.90 σ.59)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

388 Y 1109 (01)
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 14ης Οκτωβρίου 1988 για τον περιορισμό της χρήσης των χλωροφθορανθράκων και των halons.
ΕΕ C 285 09.11.88 σ.1

389 Y 0720 (01)
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 21ης Ιουνίου 1989 για το φαινόμενο θερμοκηπίου στην Κοινότητα.
ΕΕ C 183 20.07.89 σ.4

293 A 0621 (01)
Πρωτόκολλο της σύμβασης του 1979 για τη διαμεθοριακή ατμοσφαιρική ρύπανση σε μεγάλη απόσταση σχετικά με την καταπολέμηση των εκπομπών οξειδίων του αζώτου ή της διαμεθοριακής μεταφοράς τους.
ΕΕ L 149 21.06.93 σ.16
Ο από 393 D0361 (ΕΕ L 149 21.06.93 σ.14)

393 D 0389
93/389/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1993 για ένα μηχανισμό παρακολούθησης των εκπομπών CO2 και άλλων αερίων που συμβάλλουν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου μέσα στην Κοινότητα.

ΕΕ L 167 09.07.93 σ.31

2.4 OZON

288 A 1031 (01)
Σύμβαση της Βιέννης για την προστασία της στιβάδας του όζοντος.
EEL 297 31.10.88 σ. 10
Ο από 388D0540 (ΕΕ L 297 31.10.88 σ.8)

288 A 103 (2)
Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ για τις ουσίες που καταστρέφουν τη στιβάδα του όζοντος.
ΕΕ L 297 31.10.88 σ.21
Ο από 388D0540 (ΕΕ L 297 31.10.88 σ.8)

391 R 0594
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 594/91 του Συμβουλίου της 4ης Μαρτίου 1991 σχετικά με τις ουσίες που καταστρέφουν τη στιβάδα του όζοντος.
ΕΕ L 067 14.03.91 σ.1
Μ από 294A 0103(52) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.263)
Μ από 392R3952 (ΕΕ L 405 31.12.92 σ.41)
Μ από 393R2047 (ΕΕ L 185 28.07.93 σ.20)

392 L 0072
Οδηγία 92/72/Ε.Ο.Κ. του Συμβουλίου της 21ης Σεπτεμβρίου 1992 σχετικά με την ατμοσφαιρική ρύπανση και το όζον.
ΕΕ L 297 13.10.92 σ.1

2.5 ΡΑΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑ

359 L 0221
Οδηγίες σχετικά με τον καθορισμό των βασικών κανόνων προστασίας της υγείας του πληθυσμού και των εργαζομένων έναντι των κινδύνων που προκύπτουν από ιοντίζουσες ακτινοβολίες.
ΕΕ L 011 20.02.59 σ.221

Μ από 362L1633 (ΕΕ L 057 09.07.62 Σ.1633)

376 L 0579
76/579/Ευρατόμ:Οδηγία του Συμβουλίου της 1ης Ιουνίου 1976 για τον καθορισμό των αναθεωρημένων βασικών κανόνων προστασίας της υγείας του πληθυσμού και των εργαζομένων έναντι των κινδύνων που προκύπτουν από ιοντίζουσες ακτινοβολίες.
ΕΕ L 187 12.07.76 σ.1 (ΕΛ 05 Τ2 σ.121)
Μ από 379L0343 (ΕΕ L 083 03.04.79 σ.18) (ΕΛ 05 Τ3 σ.164)
D από 380L0836 (ΕΕ L 246 17.09.80 σ.1) (ΕΛ 12 Τ2 σ.70)

380 L 0836
80/836/Ευρατόμ: Οδηγία του Συμβουλίου της 15ης Ιουλίου 1980 σχετικά με την τροποποίηση των οδηγιών για τον καθορισμό των βασικών κανόνων προστασίας της υγείας του πληθυσμού και των εργαζομένων από τους κινδύνους που προκύπτουν από τις ιοντίζουσες ακτινοβολίες.
ΕΕ L 246 17.09.90 σ.1 (ΕΛ 12 Τ2 σ.70)
Μ από 384L0467 (ΕΕ L 265 05.10.84 σ.4).

387 D 0600
87/600/Ευρατόμ: Απόφαση του Συμβουλίου της 14ης Δεκεμβρίου 1987 για τις κοινοτικές ρυθμίσεις σχετικά με την ταχεία ανταλλαγή πληροφοριών σε περίπτωση εκτάκτου κινδύνου από ακτινοβολίες.
ΕΕ L 371 30.12.87 σ.76

389 L 0618
89/618/Ευρατόμ: Οδηγία του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 1989 σχετικά με την ενημέρωση του πληθυσμού για τα εφαρμοσμένα μέσα προστασίας της υγείας και την ακολουθητέα συμπεριφορά σε περίπτωση έκτακτου κινδύνου από ακτινοβολίες.
ΕΕ L 357 07.12.89 σ.31

390 X 0143
90/143/Ευρατόμ: Σύσταση της Επιτροπής της 21ης Φεβρουαρίου 1990 για την προστασία του πληθυσμού από την έκθεση στο ραδόνιο μέσα στα κτίρια.

ΕΕ L 080 27.03.90 σ.26

390 L 0641
90/641/Ευρατόμ: Οδηγία του Συμβουλίου της 4ης Δεκεμβρίου 1990 για την προστασία στην εργασία των εξωτερικών εργαζομένων που εκτίθενται σε κίνδυνο από ιοντίζουσες ακτινοβολίες κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων τους σε ελεγχόμενη περιοχή.
ΕΕ L 349 13.12.90 σ.21

2.6 ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΙΚΩΝ ΡΥΠΩΝ

386 D 0277
86/277/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση του Συμβουλίου της 12ης Ιουνίου 1986 για την σύναψη του πρωτοκόλλου στη σύμβαση του 1979, για την διαμεθοριακή ρύπανση της ατμόσφαιρας σε μεγάλη απόσταση, το οποίο αναφέρεται στη μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση του προγράμματος συνεργασίας για τη συνεχή παρακολούθηση και την εκτίμηση της μεταφοράς σε μεγάλη απόσταση των ατμοσφαιρικών ρύπων στην Ευρώπη (Ε.Μ.Ε.Ρ.).
ΕΕL 181 04.07.86 σ.1

3. ΧΗΜΙΚΕΣ ΟΥΣΙΕΣ - ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΚΑΙ ΒΙΟΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ

3.1 ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ - ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑ - ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΩΝ ΟΥΣΙΩΝ

367 L 0548
67/548/ΕΟΚ: Οδηγία του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 1967 σχετικά με την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν στην ταξινόμηση, συσκευασία και επισήμανση των επικινδύνων ουσιών.
ΕΕ196 16.08.67 6.1 (EL 13 T1 σ.34)
Μ από 294A0103 (52) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.263)
Μ από 369L0081 (ΕΕ L 068 19.03.69 σ.1) (ΕΛ 13 Τ1 σ.39)

Μ από 370L0189 (ΕΕ L 059 14.03.70 σ.33) (ΕΛ 13 Τ1 σ.67) από 371L0144 (ΕΕ L 074 29.03.71 σ.15) (ΕΛ 13 Τ1 σ.126)
Μ από 373L0146 (ΕΕ L 167 25.06.73 σ.1) (ΕΛ 13 Τ2 σ.64)
Μ από 375L0409 (ΕΕ L 183 14.07.75 σ.22) (ΕΛ 13 Τ3 σ.100)
Μ από 376L0907 (ΕΕ L 360 30.12.76 σ.1) (ΕΛ 13 Τ5 σ.3)
Μ από 379L0370 (ΕΕ L 088 07.04.79 σ.1) (ΕΛ 13 Τ8 σ.45)
Μ από 379L0831 (ΕΕ L 259 15.10.79 σ.10) (ΕΛ 13 Τ9 σ.13)
Μ από 380L1189 (ΕΕ L 366 31.12.80 σ.1)
Μ από 381L0957 (ΕΕ L 351 071281 σ.5)
Μ από 382L0232 (ΕΕ L 106 21.04.82 σ.18)
Μ από 383L0467 (ΕΕ L 257 16.09.83 σ.1)
Μ από 384L0449 (ΕΕ L 251 19.09.84 σ.1)
Μ από 386L0431 (ΕΕ L 247 01.09.86 σ.1)
Μ από 387L0432 (ΕΕ L 239 21.08.87 σ.1)
Μ από 388L0302 (ΕΕ L 133 30.05.88 σ.1)
Μ από 388L0490 (ΕΕ L 259 19.09.88 σ.1)
Μ από 391L0325 (ΕΕ L 180 08.07.91 σ.1)
Μ από 391L0326 (ΕΕ L 180 08.07.91 σ.79)
Μ από 391L0410 (ΕΕ L 228 17.08.91 σ.67)
Μ από 392L0032 (ΕΕ L 154 05.06.92 σ.1)
Μ από 392L0069 (ΕΕ L 383 29.12.92 σ.113)
Μ από 393L0021 (ΕΕ L 110 04.05.93 σ.20)
Μ από 393L0072 (ΕΕ L 258 16.10.93 σ.29)
Μ από 393L0101 (ΕΕ L 013 15.01.94 σ.1)
Μ από 393L0105 (ΕΕ L 294 30.11.93 σ.21)

385 D 0071
85/71/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση της Επιτροπής της 21ης Δεκεμβρίου 1984 όσον αφορά τον κατάλογο των ουσιών που έχουν κοινοποιηθεί κατά εφαρμογή της οδηγίας 67/548/Ε.Ο.Κ. του Συμβουλίου σχετικά με την προσέγγιση των νομοθετικών και διοικητικών διατάξεων για την ταξινόμηση, συσκευασία και επισήμανση των επικινδύνων ουσιών.
ΕΕ L 030 02.02.85 σ.33

392 D 0003

92/3/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση της Επιτροπής της 9ης Δεκεμβρίου 1991 που καθορίζει τις συνθήκες που διέπουν την κοινοποίηση χημικών ουσιών που διατίθενται στην αγορά της πρώην Λαοκρατικής Δημοκρατίας της Γερμανίας πριν από την 18η Σεπτεμβρίου 1981, οι οποίες δεν αναγράφονται στο ευρετήριο που προβλέπει το άρθρο 13 της οδηγίας 67/548/Ε.Ο.Κ..
ΕΕ L 003 08.01.92 σ.26

393 0067
Οδηγία 93/67/Ε.Ο.Κ. της Επιτροπής της 20ης Ιουλίου 1993 για τον καθορισμό των αρχών εκτίμησης των κινδύνων που διατρέχει ο άνθρωπος και το περιβάλλον από τις ουσίες που γνωστοποιούνται σύμφωνα με την οδηγία 67/548/Ε.Ο.Κ. του Συμβουλίου.
ΕΕ L227 08.09.93 σ.9

393 0090
Οδηγία 93/90/Ε.Ο.Κ. της Επιτροπής της 29ης Οκτωβρίου 1993 σχετικά με τον κατάλογο των ουσιών που αναφέρονται στο άρθρο 13 παράγραφος 1, πέμπτη περίπτωση της οδηγίας 67/548/Ε.Ο.Κ. του Συμβουλίου.
ΕΕ L 277 10.11.93 σ.33

3.2 ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΤΟΞΙΚΟΤΗΤΑΣ - ΟΙΚΟΤΟΞΙΚΟΤΗΤΑΣ ΧΗΜΙΚΩΝ ΕΝΩΣΕΩΝ

378 D 0618
78/618/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση της Επιτροπής της 28ης Ιουνίου 1978 σχετικά με τη σύσταση Επιστημονικής Συμβουλευτικής Επιτροπής για την έρευνα της τοξικότητας και της οικοτοξικότητας των χημικών ενώσεων.
ΕΕ L198 22.07.78 σ.17 (EL 05 T3 σ.10)
Μ από 179Η
Μ από 185Ι
Μ από 380 D1084 (ΕΕ L 316 25.11.80 σ.21)
Μ από 388 D0241 (ΕΕ L 105 26.04.88 σ.29)

393 R 0793

Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 793/93 του Συμβουλίου της 23ης Μαρτίου για την αξιολόγηση και τον έλεγχο των κινδύνων από τις υπάρχουσες ουσίες.
ΕΕ L 084 05.04.93 σ.1

394 R 1179
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 1179/94 της Επιτροπής της 25ης Μαρτίου 1994 για τον πρώτο πίνακα ουσιών προτεραιότητας που προβλέπονται στον κανονισμό (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 793/93 του Συμβουλίου.
ΕΕ L 131 26.05.94 σ.3

3.3. ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΩΝ ΟΥΣΙΩΝ - ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΩΝ - ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

376 L 0769
76/769/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 27ης Ιουλίου 1976 σχετικά με την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των Κρατών Μελών που αφορούν περιορισμούς κυκλοφορίας στην αγορά και χρήσεως μερικών επικινδύνων ουσιών και παρασκευασμάτων.
ΕΕ L 262 27.09.76 σ.(ΕΕ L 001 03.01.94 σ.263)
Μ από 294 A 0103 (52) σ.201 (ΕΛ 13 Τ4 σ.178
Μ από 379 L 0663 (ΕΕ L 197 03.08.79 σ.37) (ΕΛ 13 Τ8 σ.182)
Μ από 382 L0806 (ΕΕ L 339 01.12.82 σ.55)
Μ από 382 L0828 (ΕΕ L 350 10.12.82 σ.34)
Μ από 383 L0264 (ΕΕ L 147 06.06.83 σ.9)
Μ από 383 L0478 (ΕΕ L 263 24.09.83 σ.33)
Μ από 385 L0467 (ΕΕ L 269 11.10.85 σ.56)
Μ από 385 L0610 (ΕΕ L 375 31.12. 85 σ.1)
Μ από 389 L0677 (ΕΕ L 398 30.12.89 σ.19)
Μ από 389 L0678 (ΕΕ L 398 30.12.89 σ.24)
Μ από 391 L0157 (ΕΕ L 078 26.03.91 σ.38)
Μ από 391 L0173 (ΕΕ L 085 05.04.91 σ.34)
Μ από 391 L0338 (ΕΕ L 186 12.07.91 σ.59)
Μ από 391 L0339 (ΕΕ L 186 12.07.91 σ.64)

381 D 0437

81/437/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση της επιτροπής της 11ης Μαΐου 1981 για τον καθορισμό των κριτηρίων σύμφωνα με τα οποία η πληροφόρηση σχετικά με το ευρετήριο των χημικών ουσιών θα παρέχεται από τα Κράτη μέλη στην Επιτροπή.
ΕΕ L167 24.06.81 σ.31

388 Y 0629 (01)
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 16ης Ιουνίου 1988 για τις κοινοτικές εξαγωγές και εισαγωγές ορισμένων επικινδύνων χημικών προϊόντων.
ΕΕ C 170 29.06.88 σ1.

389 R 0428
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. του Συμβουλίου της 20ης Φεβρουαρίου 1969 σχετικά με τις εξαγωγές ορισμένων χημικών προϊόντων.
ΕΕL 050.22.02.89 σ.1

391 L 0659
91/659/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία της επιτροπής της 3ης Δεκεμβρίου 1991 για την προσαρμογή στην τεχνική πρόοδο του παραρτήματος 1 της οδηγίας 76/769/Ε.Ο.Κ. του Συμβουλίου η οποία αφορά την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των Κρατών Μελών, οι οποίοι αφορούν περιορισμούς κυκλοφορίας στην αγορά και χρήση μερικών επικινδύνων ουσιών και παρασκευασμάτων (αμίαντος).
ΕΕ L 363 31.12.91 σ.36

392 R 2455
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 2455/92 του Συμβουλίου της 23ης Ιουλίου 1992 για τις εξαγωγές και εισαγωγές ορισμένων επικινδύνων χημικών ουσιών στα Κράτη Μέλη.
ΕΕ L 251 29.08.92 σ.13
Μ από 394R0041 (ΕΕ L008 12.01.94 σ.1)

393 R 0793
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.): αριθ. 793/93 του Συμβουλίου της 23ης Μαρτίου για την αξιολόγηση και τον έλεγχο των κινδύνων από τις υπάρχουσες ουσίες.
ΕΕ L084 05.04.93 σ.1

394 R 1179
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 1179/94 της Επιτροπής της 25ης Μαΐου 1994 για τον πρώτο πίνακα ουσιών προτεραιότητας στον κανονισμό (Ε.Ο.Κ.) αριθ.793/93 του Συμβουλίου.
ΕΕ L131 26.05.94 σ.3

3.4 ΒΙΟΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ

390 L 0219
90/219/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 23ης Απριλίου 1990 για την περιορισμένη χρήση γενετικώς τροποποιημένων μικροοργανισμών.
ΕΕ L117 08.05.90 σ.1
Μ από 294A0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)

391 D 0448
91/448/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση της Επιτροπής της 29ης Ιουλίου 1991 σχετικά με τις κατευθυντήριες γραμμές για την κατάταξη. που αναφέρονται στο άρθρο 4 της οδηγίας 90/219/Ε.Ο.Κ.
ΕΕ L239 28.08.91 σ.23

390 L 0220
90/220/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 23ης Απριλίου 1990 για την σκόπιμη ελευθέρωση γενετικώς τροποποιημένων οργανισμών στο περιβάλλον.
ΕΕ L 117 08.05.90 σ.15
Μ από 294A0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)
Μ από 394L0015 (ΕΕ L 103 22.04.94 σ.20)

391 D 0274
91/274/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση της Επιτροπής της 21ης Μαΐου 1991 σχετικά με τον αριθμό της κοινοτικής νομοθεσίας που, αναφέρεται στο άρθρο 10 της οδηγίας 90/220/Ε.Ο.Κ. του Συμβουλίου.
ΕΕ 135 30.05.91 σ.56

391 D 0596

91/596/E.O.K.: Απόφαση του Συμβουλίου της 4ης Νοεμβρίου 1991 σχετικά με την μορφή της περίληψης της γνωστοποίησης που αναφέρεται στο άρθρο 9 της οδηγίας 90/220/E.O.K. για τη σκόπιμη ελευθέρωση γενετικά τροποποιημένων οργανισμών στο περιβάλλον.
ΕΕ L322 23.11.91 σ.1

393 D 0572
93/572/EOK: Απόφαση της Επιτροπής της 19ης Οκτωβρίου 1993 σχετικά με την διάθεση στην αγορά προϊόντων που περιέχουν γενετικώς τροποποιημένους οργανισμούς κατά εφαρμογή του άρθρου 13 της οδηγίας 90/220/E.O.K.
ΕΕ L276 09.11.93 σ.16

393 D 0584
93/584/E.O.K.: Απόφαση της Επιτροπής της 22ης Οκτωβρίου 1993 για τα κριτήρια εφαρμογής απλουστευμένων διαδικασιών για σκόπιμη ελευθέρωση γενετικώς τροποποιημένων φυτών στο περιβάλλον «βάσει» του άρθρου 6 παράγραφος 5, της οδηγίας 90/220/E.O.K.
ΕΕ L0279 12.11.93 σ.42

3.5 ΟΡΘΗ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

387 L 0018
87/18/E.O.K.: Οδηγία του Συμβουλίου της 18ης Δεκεμβρίου 1986 για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων σχετικά με την εφαρμογή των αρχών ορθής εργαστηριακής πρακτικής και τον έλεγχο της εφαρμογής τους κατά τις δοκιμές των χημικών ουσιών.
ΕΕ L 015 17.01.87 σ.29
Μ από 294AO103(52) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.263)

388 L 0320
88/320/E.O.K.: Οδηγία του Συμβουλίου της 9ης Ιουνίου 1988 για την επιθεώρηση και τον έλεγχο της Ορθής Εργαστηριακής Πρακτικής (Ο.Ε.Π.)
ΕΕ L 145 11.06.88 σ.35
Μ από 294A0103 (52) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.263)
Μ από 390L0018 (ΕΕ L 011 13.01.90 σ.37)

389 D 0569
89/569/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση του Συμβουλίου της 20ης Ιουλίου 1989 για την αποδοχή εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας αποφάσεως / συστάσεως του Ο.Ο.Σ.Α. για την συμμόρφωση με τις αρχές της Ορθής Εργαστηριακής Πρακτικής.(Ο.Ε.Π.)
ΕΕ L 315 28.10.89 σ.1

390 L 0018
90/18/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία της Επιτροπής της 18ης Δεκεμβρίου 1989 για την προσαρμογή στην τεχνική πρόοδο του παραρτήματος της οδηγίας 88/320/Ε.Ο.Κ. του Συμβουλίου για την επιθεώρηση και τον έλεγχο της ορθής εργαστηριακής πρακτικής (Ο.Ε.Π.).
ΕΕ L 011 13.01.90 σ.37

3.6 ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ - ΚΙΝΔΥΝΟΙ

382 L 0501
82/501/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1982 σχετικά με τον κίνδυνο ατυχημάτων μεγάλης εκτάσεως τον οποίον περικλείουν ορισμένες βιομηχανικές δραστηριότητες.
ΕΕ L 230 05.08.82 σ1
Μ από 1851
Μ από 294 ΑΟ103(70)(ΕΕ L 001 03.09.94 σ.494)
Μ από 387 LO216(ΕΕ L 085 28.03.87 σ.36)
Μ από 388 LO610(ΕΕ L 336 07.12.88 σ.14)
Μ από 390 LO656(ΕΕ L 353 17.12.90 σ.59)
Μ από 391 LO692(ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

389 Υ 1026(01)
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 16ης Οκτωβρίου 1989 σχετικά με τις κατευθύνσεις στο θέμα της πρόληψης των τεχνικών και φυσικών κινδύνων.
ΕΕ L 273 26.10.84 σ.1

3.7 ΑΠΟΡΡΥΠΑΝΤΙΚΑ - ΒΙΟΔΙΑΣΠΑΣΙΜΟΤΗΣ ΑΝΙΟΝΙΚΩΝ ΤΑΣΙΕΝΕΡΓΩΝ ΟΥΣΙΩΝ

373 L 0404
73/404/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 22ας Νοεμβρίου 1973 σχετικά με την προσέγγιση των νομοθεσιών των Κρατών μελών των αναφερομένων στα απορρυπαντικά.
ΕΕ L347 17.12.73 σ.51 (ΕΛ 15 Τ1 σ.13)
Μ από 294A0103 (ΕΕ L001 03.01.94 σ.263)
Μ από 382L0242 (ΕΕ L109 22.04.82 σ.1)
Μ από 386L0094 (ΕΕ L080 25.03.86 σ.51)

373 L 0405
73/405/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 22ας Νοεμβρίου 1973 σχετικά με την προσέγγιση των νομοθεσιών των Κρατών Μελών, των αναφερομένων στις μεθόδους ελέγχου της βιοδιασπασιμότητας των ανιονικών τασιενεργών ουσιών.
Μ από 294A0103(52) (ΕΕ L001 03.01.94 σ.263)
Μ από 382L0243 (ΕΕ L109 22.04.82 σ.18)

3.8 ΧΛΩΡΟΦΘΟΡΙΟΫΔΡΟΓΟΝΑΝΘΡΑΚΕΣ

380 D 0372
80/372/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση του Συμβουλίου της 26ης Μαρτίου 1980 περί των χλωροφθοριοϋδρογονανθράκων στο περιβάλλον.
ΕΕ L090 03.04.80 σ.45 (ΕΛ 15 Τ1 σ.246)

383 D 0795
82/795/Ε.Ο.Κ: Απόφαση του Συμβουλίου της 15ης Νοεμβρίου 1982 για την παγίωση των προληπτικών μέτρων σχετικά με τους χλωροφθοριοϋδρογονάνθρακες στο περιβάλλον.
ΕΕ L329 25.11.82 σ.29

3.9 ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΧΗΜΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ

393 Y 0105(01)
Το Ευρωπαϊκό Γραφείο Χημικών Ουσιών - Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.
ΕΕ C001 05.01.93 σ.3

4. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

4.1 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΑΣΩΝ

386 R 3528
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 3528/86 του Συμβουλίου της 17ης Νοεμβρίου 1986 για την προστασία των δασών στην Κοινότητα από την ατμοσφαιρική ρύπανση.
ΕΕ L 326 21.11.86 σ.2
Μ από 392R2157 (ΕΕ L217 31.07.92 σ.1)
Ο από 394R1091 (ΕΕ L125 18.05.94 σ.1)

387 R 1696
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 1696/87 της Επιτροπής της 10ης Ιουνίου 1987 σχετικά με ορισμένες λεπτομέρειες εφαρμογής του κανονισμού (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 3528/86 του Συμβουλίου για την προστασία των δασών στην Κοινότητα από την ατμοσφαιρική ρύπανση (απογραφή, δίκτυο παρατηρητηρίων, απολογισμός).
ΕΕ L 161 22.06.87 σ.1
Μ από 393R926 (ΕΕ L100 26.04.93 σ.1)
Μ από 394R0836 (ΕΕ L097 15.04.94 σ.4)

392 R 2158
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 2158/92 του Συμβουλίου της 23ης Ιουλίου 1992 για την πυροπροστασία των κοινοτικών δασών.
ΕΕ L217 31.07.92 σ.3
Μ από 394R0804 (ΕΕ L093 12.04.94 σ.11)

393 R 1170
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 1170/93 της Επιτροπής της 13ης Μαΐου 1993 σχετικά με ορισμένες λεπτομέρειες εφαρμογής του κανονισμού (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 2158/92 του Συμβουλίου για την πυροπροστασία των κοινοτικών δασών.
ΕΕ L118 14.05.93 σ.23

394 R 0804

Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 804/94 της Επιτροπής της 11ης Απριλίου 1994 περί ορισμένων λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του κανονισμού (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 2158/92 του Συμβουλίου όσον αφορά τα συστήματα πληροφόρησης για τις πυρκαγιές των δασών.
ΕΕ L093 12.04.94 σ.11

394 R 1091
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 1091/94 της Επιτροπής της 29ης Απριλίου 1994 που καθορίζει ορισμένες λεπτομέρειες εφαρμογής του κανονισμού (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 3528/86 του Συμβουλίου για την προστασία των δασών στην Κοινότητα από την ατμοσφαιρική ρύπανση.
ΕΕ L125 18.05.94 σ.1

4.2 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΑΝΙΔΑΣ - ΧΛΩΡΙΔΑΣ - ΟΙΚΟΤΟΠΩΝ

375 X 0066
Σύσταση της Επιτροπής της 20ης Δεκεμβρίου 1974 προς τα Κράτη μέλη περί της προστασίας των πτηνών και των τόπων κατοικίας τους.
ΕΕ L021 28.01.75 σ.24

379 Y 0425(01)
Résolution du Conseil, du 2 avril 1979, relative à la directive 79/409/CEE concernant la conservation des oiseaux sauvages. (Δεν υπάρχει ελληνική μετάφραση).[17]
ΕΕ C103 25.04.79 σ.6

379 L 0409
79/409/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 2ας Απριλίου 1979 σχετικά με την διατήρηση των άγριων πτηνών.
ΕΕ L103 25.04.79 σ.1 (ΕΛ 15 Τ1 σ.202)
Μ από 179Η
Μ από 1851
Μ από 381L0854 (ΕΕ L319 07.11.81 σ.3)
Μ από 385L0411 (ΕΕ L233 30.08.85 σ.33)
C από 386L0122 (ΕΕ L100 16.04.86 σ.22)

D από 390L0656 (ΕΕ L353 17.12.90 σ.59)
Μ από 391L0244 (ΕΕ L115 08.05.91 σ.41)

381 R 0348
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 348/81 του Συμβουλίου της 20ης Ιανουαρίου 1981 περί κοινού καθεστώτος που εφαρμόζεται στις εισαγωγές των προϊόντων που προέρχονται από κητοειδή.
ΕΕ L039 12.02.81 σ.1 Μ από 1851

382 R 3626
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 3626/82 του Συμβουλίου της 3ης Δεκεμβρίου 1982 για την εφαρμογή στην Κοινότητα της Σύμβασης για το Διεθνές εμπόριο των ειδών άγριας πανίδας και χλωρίδας που απειλούνται με εξαφάνιση.
ΕΕ L384 31.12.82 σ.1
Μ από 1851
Μ από 383R3645 (ΕΕ L367 28.12.83 σ.1)
Μ από 385R2384 (ΕΕ L231 29.08.85 σ.1)
Μ από 386R2295 (ΕΕ L201 24.07.86 σ.1)
Μ από 387R1472 (ΕΕ L136 26.05.87 σ.6)
Μ από 387R1540 (ΕΕ L147 06.06.87 σ.1)
Μ από 388R0869 (ΕΕ L087 31.03.88 σ.67)
Μ από 389R0610 (ΕΕ L066 10.03.89 σ.24)
Μ από 391R3675 (ΕΕ L349 18.12.91 σ.13)

383 R 3418
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 3418/83 της Επιτροπής της 28ης Νοεμβρίου 1983 για τη θέσπιση των διατάξεων σχετικά με την ομοιόμορφη έκδοση και χρήση των εγγράφων που απαιτούνται για την εφαρμογή στην Κοινότητα της σύμβασης για το διεθνές εμπόριο των ειδών άγριας πανίδας και χλωρίδας που απειλούνται με εξαφάνιση.
ΕΕ L344 07.12.83 σ.1

279 A 0623(01)
Σύμβαση για την διατήρηση των αποδημητικών ειδών που ανήκουν στην άγρια πανίδα.

ΕΕ L210 19.07.82 σ.11
Ο από 382D0461 (ΕΕ L210 19.07.82 σ.10)

279 A 0919(01)
Σύμβαση για την διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης.
ΕΕ L038 10.02.82 σ.3
Ο από 382D0072 (ΕΕ L038 10.02.82 σ.1)

483 Y 0118(01)
Ψήφισμα του Συμβουλίου και των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των Κρατών Μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων που συνήλθαν στα πλαίσια του Συμβουλίου της 5ης Ιανουαρίου 1983 για τα νεογνά της φώκιας.
ΕΕ C014 18.01.83 σ.1

383 L 0129
83/129/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 28ης Μαρτίου 1983 σχετικά με την εισαγωγή στα Κράτη μέλη δερμάτων ορισμένων νεογνών φώκιας και προϊόντων που προέρχονται από αυτά.
ΕΕ L091 09.04.83 σ.30

390 R 3943
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.): αριθ. 3943/90 του Συμβουλίου της 19ης Δεκεμβρίου 1990 περί εφαρμογής του συστήματος παρατήρησης και ελέγχου που ορίζεται σύμφωνα με το άρθρο XXIV της σύμβασης για τη διατήρηση της θαλάσσιας πανίδας και χλωρίδας της Ανταρκτικής.
ΕΕ L379 31.12.90 σ.45

392 L 0043
Οδηγία 92/43/Ε.Ο.Κ.: του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 1992 για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας.
ΕΕ L206 22.07.92 σ.7

393 D 0626

93/626/Ε.Ο.Κ. Απόφαση του Συμβουλίου της 25ης Οκτωβρίου 1993 σχετικά με την σύναψη της σύμβασης για τη βιολογική ποικιλομορφία.
ΕΕ L309 13.12.93 σ.1

283 A 082(02)
Σύμβαση για την αλιεία και τη διατήρηση των ζώντων πόρων στη Βαλτική Θάλασσα και στους Belts.
ΕΕ L237 26.08.83 σ.5
Μ από 283A0826 (ΕΕ L237 26.08.83 σ.9)
Ο από 383D0414 (ΕΕ L237 26.08.83 σ.4)

283 A 0826(03)
Πρωτόκολλο της διάσκεψης των αντιπροσώπων των Κρατών Μελών της σύμβασης για την αλιεία και τη διατήρηση των ζώντων πόρων της Βαλτικής Θάλασσας και των Belts (Βαρσοβία, 9 έως 11 Νοεμβρίου 1982).
ΕΕ L237 26.08.83 σ.9
Ο από 383D0414 (ΕΕ L237 26.08.83 σ.4)

5. ΗΧΟΣ

5.1 ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ

370 L 0157
70/157/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 6ης Φεβρουαρίου 1970 σχετικά με την προσέγγιση των νομοθεσιών των Κρατών Μελών, που αναφέρονται στο αποδεκτό ηχητικό επίπεδο και στη διάταξη εξατμίσεως των οχημάτων με κινητήρα.
ΕΕ L 042 23.02.70 σ.16 (ΕΛ 13 Τ1 σ.61)
Μ από 172B
Μ από 185I
Μ από 294A013(52) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.263)
Μ από 294A013(73) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.572)
Μ από 373L0350 (ΕΕ L 321 22.11.73 σ.33) (ΕΛ 13 Τ2 σ.87)
Μ από 381L0334 (ΕΕ0 L 131 18.05.81 σ.6)
Μ από 384L072 (ΕΕL 196 26.07.84 σ.47)

Μ από 384L0424 (ΕΕ L 238 06.09.84 σ.31)
Μ από 389L0491 (ΕΕ L 238 17.08.89 σ.43)
Μ από 392L0097 (ΕΕ L 371 19.12.92 σ.1)

392 L 0097
Οδηγία 92/97/Ε.Ο.Κ. του Συμβουλίου της 10ης Νοεμβρίου 1992 για την τροποποίηση της οδηγίας 70/157/Ε.Ο.Κ. σχετικά με την προσέγγιση των νομοθεσιών των Κρατών μελών, που αναφέρονται στην αποδεκτή ηχοστάθμη και στις διατάξεις εξατμίσεως των οχημάτων με κινητήρα.
ΕΕ L 371 19.12.92 σ.1

5.2 ΜΟΤΟΣΙΚΛΕΤΕΣ

378 L 1015
78/1015/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 23ης Νοεμβρίου 1978 για την προσέγγιση των νομοθεσιών των Κρατών Μελών των αναφερομένων στο αποδεκτό ηχητικό επίπεδο και στη διάταξη εξάτμισης των μοτοσικλετών.
ΕΕ L 349 13.12.78 σ.21 (ΕΛ 15 Τ1 σ.189)
Μ από 179Η
Μ από 185Ι
Μ από 294Α0103(52) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.263)
Μ από 294Α0103(73) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.572)
Μ από 387L0056 (ΕΕ L 024 27.01.87 σ.42)
Μ από 389L0235 (ΕΕ L 098 11.04.89 σ.1)

5.3 ΑΕΡΟΣΚΑΦΗ

380 L 0051
80/51/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 20ης Δεκεμβρίου 1979 περί περιορισμού του θορύβου που προκαλείται από υπερηχητικά αεροσκάφη.
ΕΕ L 018 24.01.80 σ.26 (ΕΛ 15 Τ1 σ.237)
Μ από 294Α0103(52) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.263)
Μ από 383L0206 (ΕΕ L 117 04.05.83 σ.15)

389 L 0629

89/629/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 4ης Δεκεμβρίου 1989 για τον περιορισμό του θορύβου που προκαλείται από τα υπερηχητικά αεριωθούμενα πολιτικά αεροπλάνα.
ΕΕ L 363 13.12.89 σ.27
Μ από 294Α0103(52) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.263)

5.4 ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ

379 L 0113
79/113/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 19ης Δεκεμβρίου 1978 για την προσέγγιση των νομοθεσιών των Κρατών Μελών για τον προσδιορισμό της ηχητικής εκπομπής των μηχανημάτων και υλικών εργοταξίου.
ΕΕ L 033 08.02.79 σ.15 (ΕΛ 13 Τ8 σ.26)
Μ από 179Η
Μ από 185Ι
Μ από 391L1051 (ΕΕ L 376 30.12.81 σ.49)
Μ από 385L0405 (ΕΕ L 233 30.08.85 σ. 9)

384 L 0533
84/533/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 17ης Σεπτεμβρίου 1984 για την επιτρεπτή στάθμη ακουστικής ισχύος των μηχανοκίνητων αεροσυμπιεστών.
ΕΕ L 300 19.11.84 σ.123
Μ από 294Α0103(52) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.263)
Μ από 385L0406 (ΕΕ L 233 30.08.85 σ.11)

384 L 0534
84/534/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 17ης Σεπτεμβρίου 1984 για την προσέγγιση των νομοθεσιών των Κρατών μελών για την επιτρεπτή στάθμη ακουστικής ισχύος των πυργογερανών.
ΕΕ L 300 19.11.84 σ.130
Μ από 294Α013(52) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.263)
Μ από 385L0405 (ΕΕ L 220 08.08.87 σ.60)

384 L 0535

84/535/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 17ης Σεπτεμβρίου 1984 για την προσέγγιση των νομοθεσιών των Κρατών Μελών σχετικά με το επιτρεπτό επίπεδο ηχητικής στάθμης των ηλεκτροπαραγωγών ζευγών συγκολλήσεως.
ΕΕ L 300 19.11.84 σ.142
Μ από 385L0407 (ΕΕ L 233 30.08.85 σ.16)

384 L 0536
84/536/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 17ης Σεπτεμβρίου 1984 για την προσέγγιση των νομοθεσιών των Κρατών μελών σχετικά με την επιτρεπτή στάθμη ακουστικής ισχύος των ηλεκτροπαραγωγών ζευγών ισχύος.
ΕΕ L 300 19.11.84 σ.149
Μ από 294A0103(52) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.263)
Μ από 385L0408 (ΕΕ L 233 30.08.85 σ.18)

384 L 0537
84/537/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 17ης Σεπτεμβρίου 1984 για την προσέγγιση των νομοθεσιών των Κρατών μελών σχετικά με την επιτρεπτή στάθμη ακουστικής ισχύος των φορητών συσκευών θραύσεως σκυροδέματος και αερογεφυρών.
ΕΕ L 300 19.11.84 σ.156
Μ από 294A013(52) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ. 263)
Μ από 385L409 (ΕΕ L 233 30.08.85 σ. 20)

384 L 0538
84/538/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 17ης Σεπτεμβρίου 1984 για την προσέγγιση των νομοθεσιών των Κρατών μελών σχετικά με την επιτρεπτή στάθμη ακουστικής ισχύος των χορτοκοπτικών μηχανών.
ΕΕ L 300 19.11.84 σ.171
Μ από 294A013(52) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ. 263)
Μ από 387L0252 (ΕΕ L 117 05.05.87 σ. 22)
Μ από 388L0180 (ΕΕ L 081 26.03.88 σ. 69)
Μ από 388L0181 (ΕΕ L 081 26.03.88 σ. 71)

386 L 0594

86/594/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 1ης Δεκεμβρίου 1986 που αφορά τον αερόφερτο θόρυβο που εκπέμπουν οι οικιακές συσκευές.
ΕΕ L 344 06.12.86 σ.24
Μ από 294A0105(52) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.263)

386 L 0662
86/662/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 22ας Δεκεμβρίου 1986 για τον περιορισμό του θορύβου των υδραυλικών πτύων, των πτύων με καλώδια, των προωθητών γαιών, των φορτωτών και των φορτωτών-εκσκαφέων.
ΕΕ L 384 31.12.86. σ.1
Μ από 294A010 (52) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.263)
Μ από 389L0514 (ΕΕ L 253 30.08.89 σ.35)

6. ΑΠΟΒΛΗΤΑ

6.1 ΓΕΝΙΚΑ ΛΥΜΑΤΑ, ΧΡΗΣΗ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ, ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ

375 L 0442
75/442/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 15ης Ιουλίου 1975 περί των στερεών αποβλήτων.
ΕΕ L 194 25.07.75 (ΕΛ 15 Τ1 σ.86)
Μ από 294A0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)
Μ από 390L0656 (ΕΕ L 353 17.12.90 σ.59)
Μ από 391L0156 (ΕΕ L 078 26.03.91 σ.32)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

390 Y 0518(01)
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 7ης Μαΐου 1990 σχετικά με την πολιτική διαχείρισης των αποβλήτων.
ΕΕ C 122 18.05.90 σ.26

386 L 0278
86/278/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 12ης Ιουνίου 1986 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος και ιδίως του εδάφους κατά τη χρησιμοποίηση της ιλύος καθαρισμού λυμάτων στη γεωργία.

ΕΕ L 181 04.07.86 σ.6
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

393 R 0259
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 259/93 του Συμβουλίου της 1ης Φεβρουαρίου 1993 σχετικά με την παρακολούθηση και τον έλεγχο των μεταφορών αποβλήτων στο εσωτερικό της Κοινότητας καθώς και κατά την είσοδο και έξοδό τους.
ΕΕ L 030 06.02.93 σ.1

390 L 0660
90/660/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 4ης Δεκεμβρίου 1990 περί των μεταβατικών μέτρων που εφαρμόζονται στη Γερμανία, όσον αφορά ορισμένες κοινοτικές διατάξεις σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και σε συνάρτηση με την εσωτερική αγορά.
ΕΕ L 353 17.12.90 σ.79

Ζ88 Α 1007(03)
Συμφωνία συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και του Βασιλείου της Σουηδίας για έρευνα στον τομέα της ανακύκλωσης και της χρησιμοποίησης αποβλήτων.
ΕΕ L 276 07.10.88 σ.12
Ο από 388D0511 (ΕΕ L 276 07.10.88 σ.11)

392 D 0316
92/316/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση της Επιτροπής της 11ης Μαρτίου 1992 σχετικά με ενίσχυση που σκοπεύει να χορηγήσει η κυβέρνηση των Κάτω Χωρών υπέρ της περιβαλλοντικά αποδεκτής διάθεσης του φυσικού λιπάσματος.
ΕΕ L 170 25.06.92 σ.34

394 D 0003
94/3/ΕΟΚ: Απόφαση της Επιτροπής της 20ης Δεκεμβρίου 1993 για τη θέσπιση καταλόγου αποβλήτων σύμφωνα με το άρθρο 1α) της οδηγίας 75/442/Ε.Ο.Κ. του Συμβουλίου περί των στερεών αποβλήτων των Κρατών Μελών της Κοινότητας.
ΕΕ L 005 07.01.94 σ.15

376 D
76/43/Ε.Ο.Κ. Απόφαση της Επιτροπής της 21ης Απριλίου 1976 σχετικά με την σύσταση Επιτροπής Διαχείρισης Αποβλήτων.
ΕΕ L 115 01.05.76 σ.73 (ΕΛ 12 Τ1 σ.119)
Μ από 179Η
Μ από 185Ι

381 Χ 0972
81/972/Ε.Ο.Κ.: Σύσταση του Συμβουλίου της 3ης Δεκεμβρίου 1981 περί επαναχρησιμοποιήσεως χρησιμοποιηθέντος χαρτιού και της χρησιμοποιήσεως ανακυκλωθέντος χαρτιού.
ΕΕ L 355 10.12.81 σ.56

385 L 0339
85/339/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 1985 για τις συσκευασίες υγρών τροφίμων.
ΕΕ L 176 06.07.85 σ.18
Μ από 294Α0103(52) (ΕΕ L 03.01.94 σ.263)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

391 L 0271
91/271/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων.
ΕΕ L 135 30.05.91 σ.40
Μ από 294Α0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)
Μ από 393D0481 (ΕΕ L 226 07.09.93 σ.23)

6.2 ΧΗΜΙΚΑ ΤΟΞΙΚΑ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΑ ΑΠΟΒΛΗΤΑ

375 L 0439
75/439/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 16ης Ιουνίου 1975 σχετικά με την διάθεση των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων.
ΕΕ L 194 25.07.75 σ.23 (ΕΛ 15ΤΙ σ.77)
Μ από 294Α0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)

Μ από 387L0101 (ΕΕ L 042 12.02.87 σ.43)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

378 L 0319
78/319/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 20ης Μαρτίου 1978 σχετικά με τα τοξικά και επικίνδυνα απόβλητα.
ΕΕ L 084 31.08.78 σ.43 (ΕΛ 15 ΤΙ σ.161)
Μ από 179Η
Μ από 185Ι
Μ από 294Α0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)
Μ από 390L0656 (ΕΕ L 353 17.12.90 σ.59)
Μ από 391L0689 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.20)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

391 L 0689
91/689/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 1991 για τα επικίνδυνα απόβλητα.
ΕΕ L 377 31.12.91 σ.20

293 Α 0216(02)
Convention de Bâle sur le contrâle du mouvement trasfrontière des déchets dangereux et de leur élimination.[18]
ΕΕ L 039 16.02.93 σ.3
Ο από 393D0098 (ΕΕ L 039 16.02.93 σ.1)

376 L 0483
76/403/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 6ης Απριλίου 1976 σχετικά με την εξάλειψη των πολυχλωροδιφαινυλίων και των πολυχλωροτριφαινυλίων.
ΕΕ L 108 26.04.76 σ.41 (ΕΛ 15 ΤΙ σ.136)
Μ από 294Α0108() (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 31.12.91 σ.48)

389 Υ 0112
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 21ης Δεκεμβρίου 1988 σχετικά με την διασυνοριακή διακίνηση επικινδύνων αποβλήτων προς τρίτες χώρες.

ΕΕ C 009 12.01.89 σ.1

6.3 ΗΛΕΚΤΡΙΚΕΣ ΣΤΗΛΕΣ ΚΑΙ ΣΥΣΣΩΡΕΥΤΕΣ

391 L 0157
91/157/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 18ης Μαρτίου 1991 για τις ηλεκτρικές στήλες και τους συσσωρευτές που περιέχουν ορισμένες επικίνδυνες ουσίες.
ΕΕ L 078 26.03.91 σ.38
Μ από 294A0103(52) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.263)
Μ από 393L0086 (ΕΕ L 264 23.10.93 σ.51)

6.4 ΑΠΟΒΛΗΤΑ ΠΡΟΕΡΧΟΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΔΙΟΞΕΙΔΙΟΥ ΤΙΤΑΝΙΟΥ

378 L 0176
78/716/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 20ης Φεβρουαρίου 1978 σχετικά με τα απόβλητα που προέρχονται από τη βιομηχανία διοξειδίου του τιτανίου.
ΕΕ L 54 25.02.78 σ.19 (ΕΛ 15ΤΙ σ.154)
Μ από 294A0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)
Μ από 382L0883 (ΕΕ L 378 31.12.82 σ.1)
Μ από 383L0029 (ΕΕ L 032 03.02.83 σ.28)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

389 L 0428
89/428/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου την 21η Ιουνίου 1969 για τον καθορισμό των τρόπων εναρμόνισης των προγραμμάτων μείωσης της ρύπανσης που προκαλούν τα απόβλητα της βιομηχανίας διοξειδίου του τιτανίου, με προοπτική την εξάλειψή τους.
ΕΕ L 201 14.07.89 σ.56

382 L 0883
82/883/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 3ης Δεκεμβρίου 1982 για τους τρόπους επιτήρησης και ελέγχου των χωρών οι οποίοι σχετίζονται με τα απόβλητα της βιομηχανίας του διοξειδίου του τιτανίου.

ΕΕ L 378 31.12.82 σ.1
Μ από 185Ι
Μ από 294Α 0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)

392 L 0112
Οδηγία 92/112/Ε.Ο.Κ.: του Συμβουλίου της 15ης Δεκεμβρίου 1992 για τον καθαρισμό των διαδικασιών εναρμόνισης των προγραμμάτων περιορισμού της ρύπανσης που προκαλούν τα απόβλητα της βιομηχανίας διοξειδίου του τιτανίου με προοπτική την εξάλειψή της.
ΕΕ L 409 31.12.92 σ.11

6.5. ΡΑΔΙΕΝΕΡΓΑ ΑΠΟΒΛΗΤΑ

375 D 0406
75/406/ Euratom: Décision du Conseil du 26 juin 1975, arrêtant un programme concernant la gestion et le stockage des déchets radioactifs. (Δεν υπάρχει ελληνική μετάφραση).[19]
ΕΕ L 178 09.07.75 σ.28

375 Y
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 26ης Ιουλίου 1975 περί της επεκτάσεως των αρμοδιοτήτων της Συμβουλευτικής Επιτροπής όσον αφορά τη διαχείριση του προγράμματος «επεξεργασία και αποθήκευση ραδιενεργών αποβλήτων» (έμμεση δράση).
ΕΕ C 153 09.07.75 σ.10

380 Y 0229(02)
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 18ης Φεβρουαρίου 1980 σχετικό με τη Συμβουλευτική Επιτροπή σε θέματα διαχείρισης του προγράμματος έρευνας «διαχείριση και αποθήκευση ραδιενεργών αποβλήτων».
ΕΕ C 051 29.02.80 σ.4

380 D 0237

80/237/Ευρατόμ: Απόφαση του Συμβουλίου της 18ης Φεβρουαρίου 1980 περί της δημιουργίας Συμβουλευτικής Επιτροπής «ad hoc» του θέματος της επανεπεξεργασίας των ακτινοβοληθέντων πυρηνικών καυσίμων.
ΕΕ L 26.02.80 σ.9 (ΕΛ 12Τ2 σ.34)

380 Y 0239(03)
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 18ης Φεβρουαρίου 1980 όσον αφορά την επανεπεξεργασία ακτινοβολημένων πυρηνικών καυσίμων.
ΕΕ C 051 29.02.80 σ.4

382 X 0074
82/74/Ευρατόμ: Σύσταση της Επιτροπής της 3ης Φεβρουαρίου 1982 στον τομέα της αποθήκευσης και της επανεπεξεργασίας των ακτινοβολημένων πυρηνικών καυσίμων.
ΕΕ L 037 10.02.82 σ.36

389 D 0664
89/664/Ευρατόμ: Απόφαση του Συμβουλίου της 15ης Δεκεμβρίου 1989 για την έγκριση ειδικού προγράμματος έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας στον τομέα της διαχείρισης και αποθήκευσης των ραδιενεργών αποβλήτων (1990-1994).
ΕΕ L 395 30.12.89 σ.28

392 Y 0625(02)
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 15ης Ιουνίου 1992 σχετικά με την ανανέωση του σχεδίου δράσης της Κοινότητας για τα ραδιενεργά απόβλητα.
ΕΕ C 158 25.06.92 σ.3

392 L 0003
Οδηγία της Ευρατόμ του Συμβουλίου της 3ης Φεβρουαρίου 1992 για την επιτήρηση και τον έλεγχο των αποστολών ραδιενεργών αποβλήτων μεταξύ Κρατών Μελών καθώς και προς και από την Κοινότητα.
ΕΕ L 035 12.02.92 σ.24

393 D 0552

93/552/Ευρατόμ: Απόφαση της Επιτροπής της 1ης Οκτωβρίου 1993 για τη θέσπιση του τυποποιημένου εγγράφου για την επιτήρηση και τον έλεγχο των αποστολών ραδιενεργών αποβλήτων, ο οποίος αναφέρεται στην οδηγία 92/3/Ευρατόμ του Συμβουλίου.
ΕΕ L 268 29.10.93 σ.83

393 R 1493
Κανονισμός (Ευρατόμ) αριθ. 1493/93 του Συμβουλίου της 8ης Ιουνίου 1993 για τις αποστολές ραδιενεργών ουσιών μεταξύ Κρατών Μελών.
ΕΕ L 148 19.06.93 σ.1

7. ΝΕΡΑ

7.1 ΓΕΝΙΚΑ

383 Y 0217(02)
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 7ης Φεβρουαρίου 1983 για την καταπολέμηση της ρύπανσης των υδάτων.
ΕΕ C 046 17.02.83 σ.17

484 Y 1012(02)
Ψήφισμα του Συμβουλίου και των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των Κρατών Μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που συνήλθαν στα πλαίσια του Συμβουλίου της 3ης Οκτωβρίου 1984 για τις νέες μορφές συνεργασίας στον τομέα του νερού.
ΕΕ C 272 12.10.84 σ.2

392 Y 0306(02)
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 25ης Φεβρουαρίου 1992 για την μελλοντική πολιτική σχέση με τα υπόγεια ύδατα.
ΕΕ C 059 06.03.92 σ.2

392 D 0446
92/446/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση της Επιτροπής της 27ης Ιουλίου 1992 περί των ερωτηματολογίων για τις οδηγίες που αφορούν τον τομέα των υδάτων.

ΕΕ L 247 27.08.92 σ.10

7.2 ΠΟΣΙΜΟ ΝΕΡΟ

375 L 0440
75/440/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 16ης Ιουνίου 1975 περί της απαιτούμενης ποιότητας των υδάτων επιφάνειας, που προορίζονται για την παραγωγή πόσιμου ύδατος στα Κράτη Μέλη.
ΕΕ L 194 25.07.75 σ.26 (ΕΛ 15 ΤΙ σ.80)
Μ από 294A0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)
Μ από 379L0869 (ΕΕ L 271 29.10.79 σ.44) (ΕΛ ΤΙ σ.220)
Μ από 390 L 0656 (ΕΕ L 353 17.12.90 σ.59)
Μ από 391 L 0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

379 L 0869
79/869/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 9ης Οκτωβρίου 1979 περί των μεθόδων μέτρησης και περί της συχνότητας των δειγματοληψιών και της ανάλυσης των επιφανειακών υδάτων τα οποία προορίζονται για την παραγωγή πόσιμου ύδατος στα Κράτη Μέλη.
ΕΕ L 271 29.10.79 σ.44 (ΕΛ 15 ΤΙ σ.220)
Μ από 185I
Μ από 294A0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)
Μ από 381L0855 (ΕΕ L 319 07.11.81 σ.16)
Μ από 390L0656 (ΕΕ L 353 17.12.90 σ.59)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

377 D 0795
77/795/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 1977 για την καθιέρωση κοινής διαδικασίας ανταλλαγής πληροφοριών για την ποιότητα των γλυκών επιφανειακών υδάτων της Κοινότητας.
ΕΕ L 334 24.12.77 σ.29 (ΕΛ 15ΤΙ σ.146)
Μ από 179H
Μ από 185I C από 381D0856 (ΕΕ L 319 07.11.81 σ.17)
Μ από 384D0422 (ΕΕ L 237 05.09.84 σ.15)
Μ από 386D0574 (ΕΕ L 335 28.11.85 σ.44)

380 L 0778
80/778/E.O.K.: Οδηγία του Συμβουλίου της 15ης Ιουλίου 1980 περί της ποιότητας του πόσιμου νερού.
ΕΕ L 229 30.08.80 σ.11 (ΕΛ 15 ΤΙ σ.255)
Μ από 185I
Μ από 294A0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)
Μ από 381L0858 (ΕΕ L 319 07.11.81 σ.19)
Μ από 390L0656 (ΕΕ L 353 17.12.90 σ.59)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

7.3 ΝΕΡΑ ΚΟΛΥΜΒΗΣΗΣ

376 L 0160
76/160/E.O.K.: Οδηγία του Συμβουλίου της 8ης Δεκεμβρίου 1975 περί της ποιότητας των υδάτων κολύμβησης.
ΕΕ L 031 05.02.76 σ.1 (ΕΛ 15 ΤΙ σ.108)
Μ από 179H
Μ από 185I D από 390L0656 (ΕΕ L 353 17.12.90 σ.59)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

390 Y 08
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 19ης Ιουνίου 1990 για την πρόληψη ατυχημάτων που προκαλούν ρύπανση της θάλασσας.
ΕΕ C 206 18.08.90 σ.1

7.4 ΑΠΟΡΡΙΨΕΙΣ ΟΥΣΙΩΝ

376 L 0464
76/464/E.O.K. Οδηγία του Συμβουλίου της 4ης Μαΐου 1976 για την ρύπανση που προκαλείται από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες που εκχέονται στο υδάτινο περιβάλλον της Κοινότητας.
ΕΕ L 129 18.05.76 σ.23 (ΕΛ 15 ΤΙ σ.138)
Μ από 390L0656 (ΕΕ L 353 17.12.90 σ.59)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

375 D 0438
75/438/E.O.K.: Απόφαση του Συμβουλίου της 3ης Μαρτίου 1975 περί συμμετοχής της Κοινότητας στην προσωρινή επιτροπή η οποία συνεστήθη με βάση το ψήφισμα αριθ. III της σύμβασης για την πρόληψη της ρύπανσης της θάλασσας από χερσαίες πηγές.
ΕΕ L 194 25.07.75 σ.22

378 Y 0708(01)
Résolution du Conseil, du 26 juin 1978, instituant un programme d'action des Communautés Européennes en matière de contrôle et de réduction de la pollution causée par le déversement d'hydrocarbures en mer. (Δεν υπάρχει ελληνική μετάφραση).[20]
ΕΕ C 162 08.07.78 σ.

380 L 0068
80/68/E.O.K.: Οδηγία του Συμβουλίου της 17ης Δεκεμβρίου 1979 για την προστασία των υπογείων υδάτων από την ρύπανση που προέρχεται από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες.
ΕΕ L 020 26.01.80 σ.43 (ΕΛ 15 ΤΙ σ.240)
Μ από 294A0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)
Μ από 390L0656 (ΕΕ L 353 17.12.90 σ.59)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ. 48)

383 L 0513
83/513/E.O.K.: Οδηγία του Συμβουλίου της 26ης Σεπτεμβρίου 1983 για οριακές τιμές και τους ποιοτικούς στόχους για τις απορρίψεις καδμίου.
ΕΕ L 291 24.10.83 σ.1
Μ από 390L0656 (ΕΕ L 353 17.12.90 σ.59)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

384 L 0156
84/156/E.O.K.: Οδηγία του Συμβουλίου της 8ης Μαρτίου 1984 για τις οριακές τιμές και τους ποιοτικούς στόχους όσον αφορά τις απορρίψεις υδραργύρου σε τομείς άλλους εκτός του τομέα της ηλεκτρόλυσης των χλωριούχων αλάτων αλκαλίων.

ΕΕ L 074 17.03.84 σ.49
Μ από 294A0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)
Μ από 390L0656 (ΕΕ L 353 17.12.90 σ.59)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

386 D 0085
86/85/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 6ης Μαρτίου 1986 για την καθιέρωση κοινοτικού συστήματος πληροφόρησης για τον έλεγχο και τη μείωση της ρύπανσης που προξενεί η απόρριψη υδρογονανθράκων και άλλων επικινδύνων ουσιών στη θάλασσα.
ΕΕ L 077 22.03.86 σ.33
Μ από 388D0346 (ΕΕ L 158 25.06.88 σ.32)

386 L 028
86/280/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 12ης Ιουνίου 1986 σχετικά με τις οριακές τιμές και τους ποιοτικούς στόχους για τις απορρίψεις ορισμένων επικίνδυνων ουσιών που υπάγονται στον κατάλογο Ι του παραρτήματος της οδηγίας 76/464/Ε.Ο.Κ.
ΕΕ L 181 04.07.86 σ.16
Μ από 294A0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)
Μ από 388L0347 (ΕΕ L 158 25.06.88 σ.35)
Μ από 390L0415 (ΕΕ L 219 14.08.90 σ.49)
Μ από 390L0656 (ΕΕ L 353 17.12.90 σ.59)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

274 A 0604(01)
Σύμβαση για την πρόληψη της ρύπανσης της θάλασσας από χερσαίες πηγές.
ΕΕ L 194 25.07.75 σ.5
Μ από 287A0127(01) (ΕΕ L 024 27.01.87 σ.47)
Ο από 375D0437 (ΕΕ L 194 25.07.75 σ.5)

375 Y 0725(01)
Ψήφισμα του Συμβουλίου της 3ης Μαρτίου 1975 σχετικά με την σύμβαση για την πρόληψη της ρύπανσης της θάλασσας από χερσαίες πηγές.
ΕΕ C 168 25.07.75 σ.1

380 D 0686
80/686/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση της Επιτροπής της 25ης Ιουνίου 1980 για την σύσταση Συμβουλευτικής Επιτροπής στον τομέα του ελέγχου και της μείωσης της ρύπανσης που προξενείται από την έκχυση υδρογονανθράκων στη θάλασσα.
ΕΕ L 188 22.07.80 σ.11 (ΕΛ 15 ΤΙ σ.248)
Μ από 385D0208 (ΕΕ L 089 29.03.85 σ.64)
Μ από 387D0144 (ΕΕ L 057 27.02.87 σ.57)

382 L 0176
82/176/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 22ας Μαρτίου 1982 για τις οριακές τιμές και τους ποιοτικούς στόχους, όσον αφορά τις απορρίψεις υδραργύρου, από το βιομηχανικό τομέα της ηλεκτρόλυσης των χλωριούχων αλάτων των αλκαλίων.
ΕΕ L 081 27.03.82 σ.29
Μ από 294A0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)
Μ από 390L0656 (ΕΕ L 353 17.12.90 σ.59)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

384 L 0491
84./49/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 9ης Οκτωβρίου 1984 με τις οριακές τιμές και τους ποιοτικούς στόχους για τις απορρίψεις εξαχλωροκυκλοεξανίου.
ΕΕ L 274 17.10.84 σ.11
Μ από 294A0103(70) (ΕΕ L 001 03.01.94 σ.494)
Μ από 390L0656 (ΕΕ L 353 17.12.90 σ.59)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

385 D 0613
85/613/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση του Συμβουλίου της 20ης Δεκεμβρίου 1985 για την έγκριση, εξ ονόματος της Κοινότητας, προγραμμάτων και μέτρων που αφορούν τις απορρίψεις υδραργύρου και καδμίου στα πλαίσια της σύμβασης για την πρόληψη της θαλάσσιας ρύπανσης που προέρχεται από χερσαίες πηγές.
ΕΕ L 375 31.12.85 σ.20

391 L 0676

91/676/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 1991 για την προστασία των υδάτων από την νιτρορύπανση γεωργικής προέλευσης.
ΕΕ L 375 31.12.91. σ.1

393 R 2158
Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.) αριθ.2158/93 της Επιτροπής της 28ης Ιουλίου 1993 για την εφαρμογή τροποποιήσεων της διεθνούς σύμβασης για την ασφάλεια της ζωής στη θάλασσα, του 1974, καθώς και της διεθνούς σύμβασης για την πρόληψη της ρύπανσης από τα πλοία, του 1973. για τους σκοπούς του κανονισμού (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 613/91
ΕΕ L 194 03.08.93 σ.5

7.5 ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΝΕΡΩΝ ΓΙΑ ΟΣΤΡΑΚΟΕΙΔΗ ΚΑΙ ΨΑΡΙΑ

378 L 0659
78/659/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 18ης Ιουλίου 1978 για την ποιότητα των γλυκών υδάτων που έχουν ανάγκη προστασίας ή βελτίωσης για τη διατήρηση της ζωής των ψαριών.
D από 390L0656 (ΕΕ L 363 17.12.90 σ.59)
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

379 L 0923
79/923/Ε.Ο.Κ.: Οδηγία του Συμβουλίου της 30ης Οκτωβρίου 1979 περί προστασίας των υπογείων υδάτων για οστρακοειδή.
Μ από 391L0692 (ΕΕ L 377 31.12.91 σ.48)

7.6 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ ΘΑΛΑΣΣΗΣ

276 A 0216(01)
Σύμβαση για την προστασία της Θάλασσας της Μεσογείου από τη ρύπανση (Σύμβαση της Βαρκελώνης).
ΕΕ L 240 19.09.77 σ.3
Ο από 377D0585 (ΕΕ L 240 19.09.77 σ.1)

283 A 0312(01)

Πρωτόκολλο για την προστασία της Θάλασσας της Μεσογείου από τη ρύπανση χερσαίων πηγών.
ΕΕ L 067 12.03.83 σ.19
Ο από 383D0101 (ΕΕ L 067 12.03.83 σ.1)
386 D 0479
86/479/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση της Επιτροπής της 18ης Σεπτεμβρίου 1986 σχετικά με τη σύσταση συμβουλευτικής επιτροπής για την προστασία του περιβάλλοντος στις ζώνες που απειλούνται άμεσα (περίπτωση της Λεκάνης της Μεσογείου).
ΕΕ L 282 03.10.86 σ.23

7.7 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΟΥΝΑΒΗ

390 D 0160
90/160/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση του Συμβουλίου της 22ας Μαρτίου 1990 μεταξύ της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας αφενός και της Δημοκρατίας της Αυστρίας, αφετέρου, για τη σύναψη της σύμβασης περί συνεργασίας για τη διαχείριση των υδατικών πόρων της λεκάνης απορροής του Δούναβη.
ΕΕ L 090 05.04.90 σ.18

7.8 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΛΒΑ

293 A 0223(01)
Πρωτόκολλο της σύμβασης της 8ης Οκτωβρίου 1990 μεταξύ των κυβερνήσεων της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Τσεχικής και Σλοβακικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας και της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας για τη διεθνή επιτροπή για την προστασία του Έλβα.
ΕΕ L 045 23.02.93 σ.26

291 A 1123(01)
Σύμβαση για τη διεθνή επιτροπή προστασίας του Έλβα (Μετάφραση Ε.Ο.Κ.).
ΕΕ L 321 21.11.91 σ.25
Ο από 391 D 0598 (ΕΕ L 321 23.11.91 σ.25)

7.9 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΡΗΝΟΥ

263 A 0429(01)
Συμφωνία περί της Διεθνούς Επιτροπής για την προστασία του Ρήνου (Συμφωνία της Βέρνης).
ΕΕ L 240 19.09.77 σ.48

385 D 0336
85/336/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 1985 για τη συμπλήρωση του παραρτήματος IV της σύμβασης για την προστασία του Ρήνου από τη χημική ρύπανση, όσον αφορά το κάδμιο.
ΕΕ L 175 05.07.85 σ.36

285 A 0705(01)
Πρόταση της Διεθνούς Επιτροπής για την προστασία του Ρήνου από τη ρύπανση, η οποία αποβλέπει στη συμπλήρωση του παραρτήματος IV της σύμβασης για την προστασία του Ρήνου από τη χημική ρύπανση, που υπεγράφη στη Βόννη στις 3 Δεκεμβρίου 1976.
ΕΕ L 175 05.07.85 σ.37

388 D 0381
88/381/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1988 σχετικά με την συμπλήρωση του παραρτήματος IV της σύμβασης για την προστασία του Ρήνου από τη χημική ρύπανση, όσον αφορά τον τετραχλωράνθρακα.
ΕΕ L 183 14.07.88 σ.27

388 D 0382
88/382/Ε.Ο.Κ.: Απόφαση του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1988 σχετικά με την συμπλήρωση του παραρτήματος IV της σύμβασης για την προστασία του Ρήνου από τη χημική ρύπανση, όσον αφορά τον υδράργυρο που προέρχεται από τομείς άλλους εκτός από την ηλεκτρόλυση χλωριούχων αλάτων αλκαλίων.
ΕΕ L 183 14.07.88 σ.30

7.10 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΤΛΑΝΤΙΚΟΥ
281 A 0905(01)

Convention sur la conservation de la faune et la flore marines de l'Antarctique. (Δεν υπάρχει ελληνική μετάφραση).[21]
ΕΕ L 252 05.09.81 σ.27
Μ από 381D0691 (ΕΕ L 252 05.09.81 σ.26)

282 A 0302(01)
Σύμβαση για την διατήρηση του σολομού στο Βόρειο Ατλαντικό Ωκεανό.
ΕΕ L 378 31.12.82 σ.25
Ο από 382D0886 (ΕΕ L 378 31.12.82 σ.24)

286 A 0618(02)
Τελική πράξη της διάσκεψης των πληρεξουσίων των Κρατών Μελών της διεθνούς σύμβασης για την διατήρηση των θυννοειδών του Ατλαντικού.
ΕΕ L 162 18.06.86 σ.39
Ο από 386D0238 (ΕΕ L 162 18.06.86 σ.33)

286 A 0618(03)
Πρωτόκολλο παράρτημα της τελικής πράξης της διάσκεψης των πληρεξουσίων των Κρατών μερών της διεθνούς σύμβασης για την διατήρηση των θυννοειδών του Ατλαντικού.
ΕΕ L 162 18.06.86 σ.41
Ο από 386D0238 (ΕΕ L 162 18.06.86 σ.33)

293 A 1028(01)
Συμφωνία συνεργασίας για την προστασία των ακτών και των υδάτων του βορειοανατολικού Ατλαντικού από την ρύπανση.
ΕΕ L 267 28.10.93 σ.22

7.11 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

284 A 0716(02)
Συμφωνία για την συνεργασία για την καταπολέμηση της ρύπανσης της Βόρειας Θάλασσας από τους υδρογονάνθρακες και άλλες επικίνδυνες ουσίες (συμφωνία της Βόννης).
ΕΕ L 188 16.07.84 σ.9

Ο από 384D0358 (ΕΕ L 188 16.07.84 σ.7)
Μ από 393D0540 (ΕΕ L 263 22.10.93 σ.51)».

Η αναφορά στο αυτούσιο κείμενο του εγχειριδίου της Αντιπροσωπείας στην Ελλάδα της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά κάποιο τρόπο μας οδηγεί στην συνειδητοποίηση των μεθόδων που υιοθετούνται σήμερα για την περιβαλλοντική προστασία, κυρίως όμως μας οδηγεί στον τρόπο με τον οποίο γίνεται αντιληπτή η περιβαλλοντική προστασία από την Ευρωπαϊκή Ένωση σε σχέση με τα κρατούντα στο διεθνή χώρο αλλά και οριοθετεί την θέση της χώρας μας σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, σε ότι αφορά την περιβαλλοντική προστασία.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι οι βασικές αρχές στις οποίες στηρίζεται η περιβαλλοντική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η προφύλαξη και πρόληψη, η καταπολέμηση των καταστροφών του περιβάλλοντος στην πηγή της δημιουργίας τους και η αρχή του «ο ρυπαίνων πληρώνει», δεν ξεκαθαρίζουν το ζήτημα αν κανείς έχει το δικαίωμα να ρυπαίνει, ώστε στη συνέχεια να πληρώνει για τη ρύπανση την οποία προκάλεσε. Η προφύλαξη και η πρόληψη τίθενται γενικά και αφηρημένα, η δε καταπολέμηση των καταστροφών του περιβάλλοντος στην πηγή δημιουργίας τους, δεν συνδέεται με τις πηγές περιβαλλοντικής ρύπανσης, δηλαδή με τις μονάδες οικονομικής ανάπτυξης ούτε και με αυτή την ίδια την οικονομική ανάπτυξη σαν δεδομένο μοντέλο.

Μετά την Διάσκεψη του Ρίο (1992), το όραμα της βιώσιμης ανάπτυξης άρχισε να αιωρείται πάνω από την εδραιωμένη φιλοσοφία της οικονομικής μεγέθυνσης και μεγάλος αριθμός οδηγιών, αποφάσεων και κανονισμών όπως παρατηρούμε, άρχισε να τοποθετείται προς αυτή την κατεύθυνση. Όμως μέσα από αυτό τον δρόμο θα οδηγηθούμε στη λύση;

Αναφέρει ο **Μ. Δεκλερής**[22] στον **«Δωδεκάδελτο του Περιβάλλοντος»** το 1996: «Θα ήταν πλάνη να νομισθεί ότι οι Αρχές της Βιώσιμης Ανάπτυξης θα εφαρμοσθούν αυτομάτως μόλις ενσωματωθούν στις επί μέρους δημόσιες πολιτικές. **Θα ήταν πλάνη επίσης να νομισθεί ότι για τον σεβασμό των είναι αρκετό το κύρος του νόμου ή ακόμη και η ισχύς του καταναγκασμού. Η ιδέα της Βιώσιμης Ανάπτυξης είναι καθ' εαυτήν μεγάλη πολιτιστική αλλαγή και ως τοιαύτη δεν μπορεί να συντελεσθεί μόνον με την ισχύ του νόμου»**. Η Βιοκινητική δεν θα μπορούσε να έχει καλύτερο επιχείρημα από

αυτό. Όμως τα ανωτέρω δεν είναι σε πλήρη αντίθεση με την προτεινόμενη λύση του περιβαλλοντικού ζητήματος δια μέσου της νομολογίας;

Μέσα από τα Προγράμματα Δράσης και τις τοποθετήσεις του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαφαίνεται έντονα η ανάγκη να καλυφθούν τα κενά, γεγονός που αποδεικνύει την ύπαρξη τους σε ότι αφορά τον βασικό κορμό, την Αρχή της περιβαλλοντικής προστασίας. Οι επικεφαλίδες των επί μέρους θεμάτων αποτελούν τους κρίκους μιας αλυσίδας που δεν έχει βρει το σχήμα της και ξεκινά από τις λεπτομέρειες χωρίς κύρια βάση.

Το σημαντικότερο βήμα της ενοποιημένης Ευρώπης θα μπορούσε να ισχυρισθεί κανείς ότι είναι ο Κανονισμός (Ε.Ο.Κ.), αριθ. 1210/90 του Συμβουλίου της 7 Μαίου 1990, **για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού δικτύου πληροφοριών και παρατηρήσεων σχετικά με το περιβάλλον**, στον οποίο αναφέρεται ότι είναι απαραίτητη η συλλογή, η επεξεργασία και η ανάλυση των περιβαλλοντικών δεδομένων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ούτως ώστε να αντλούνται αντικειμενικές, αξιόπιστες και συγκρίσιμες πληροφορίες που να επιτρέπουν στην Κοινότητα και τα Κράτη Μέλη να λαμβάνουν τα απαραίτητα για την προστασία του περιβάλλοντος μέτρα, να αξιολογούν τα αποτελέσματά τους και να εξασφαλίζουν την ορθή ενημέρωση του κοινού ως προς την κατάσταση του περιβάλλοντος.

Όμως η περιβαλλοντική αγωγή, στα ψηφίσματα και στις αποφάσεις τοποθετείται στο ίδιο επίπεδο ενδιαφέροντος με τις παράκτιες ζώνες, το οικολογικό σήμα προϊόντων, την οικολογική διαχείριση και τον έλεγχο, την γεωργία, την αρχιτεκτονική, την παρακολούθηση μεταφοράς ατμοσφαιρικών ρύπων, τις χημικές ενώσεις, τα νερά τα ψάρια και τα οστρακοειδή , «πλίνθοι και κέραμος, ατάκτως ερριμμένοι». Όταν η οικονομική του περιβάλλοντος «...αφού αναχωρεί από την εγωιστική φύση του ανθρώπου φθάνει μέχρι της εμπορίας των υπηρεσιών του»,[23] τότε οι λύσεις εκτός Συνταγμάτων είναι η αποσπασματική θεραπεία του κατάγματος δακτύλου σε ασθενή με θανατηφόρο καρδιακό νόσημα.

17.5 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ[24]

Στην έκδοση της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων το 1995, «Καθήκοντα και δικαιώματα του Πολίτη», η οποία είτε αμφισβητείται είτε επεκτείνεται, αναφέρεται:

1. «Αν, με πρωτοβουλία των αρμόδιων υπουργείων, έχουν εκδοθεί τα αναγκαία Νομοθετικά μέτρα, (Π.Δ./τα ή Υπουργικές Αποφάσεις) για την εναρμόνιση του Ελληνικού προς το Κοινοτικό Δίκαιο και τα αρμόδια υπουργεία εφαρμόζουν σωστά αυτά τα μέτρα, τότε όταν ο πολίτης διαπιστώσει παράβαση των μέτρων από άλλους πολίτες, (πρόκειται για παράβαση Ελληνικού δικαίου αφού το Κοινοτικό Δίκαιο έχει «ενσωματωθεί» στο Ελληνικό), έχει τρεις δυνατότητες:

1α Να αναφέρει εγγράφως την παράβαση της Νομοθεσίας στο υπουργείο που είναι αρμόδιο για την εφαρμογή της, ώστε το υπουργείο να ελέγξει εάν πράγματι δεν τηρείται η Νομοθεσία και να επιβάλλει τις προβλεπόμενες κυρώσεις.

1β Αν «υπέστη ζημία» από την παράβαση της Νομοθεσίας, μπορεί ο πολίτης να εγείρει αγωγή αποζημίωσης στα Αστικά Δικαστήρια, κατά του ιδιώτη ή της επιχείρησης από τις ενέργειες των οποίων ζημιώθηκε. Σύμφωνα με βασική διάταξη του Αστικού Κώδικα (Α.Κ. αρθρ.914), ο παρά το νόμο και υπαιτίως ζημιώσας άλλον, υποχρεούται σε αποζημίωση. Οι βασικότερες διατάξεις του Αστικού Κώδικα που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο πολίτης σε περιπτώσεις ρύπανσης του περιβάλλοντος είναι οι ακόλουθες:

Άρθρο 57 «προσβολή της προσωπικότητας». Με το άρθρο αυτό προστατεύεται η ζωή, η σωματική και ψυχική υγεία των πολιτών.

Άρθρο 1003 και 1004 προσβολή της ιδιοκτησίας από εκπομπές ρύπων από γειτονικό ακίνητο.

1γ Αν η παράβαση της Νομοθεσίας συγκροτεί ποινικό αδίκημα μπορεί ο πολίτης να υποβάλει μήνυση στα Ποινικά Δικαστήρια. Τα βασικότερα άρθρα του Ποινικού Κώδικα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε περιπτώσεις προσβολής του περιβάλλοντος, είναι τα ακόλουθα:

Άρθρο 270 και 271: Πρόκληση έκρηξης

Άρθρο 275 και 276: άρση εγκαταστάσεων σε μεταλλεία, εργοστάσια ή άλλες εργασίες που η λειτουργία τους είναι επικίνδυνη για την ζωή των εργατών.

Άρθρο 274: πρόκληση βλάβης σε πράγμα κινητό ή ακίνητο (εκτός από τις περιπτώσεις εμπρησμού, έκρηξης ή πλημμύρας).

Άρθρο 279: Δηλητηρίαση πηγών, πηγαδιών και τροφίμων.

Άρθρο 282: Δηλητηρίαση βοσκοτόπων, λιβαδιών, λιμνών ή άλλων τόπων ποτίσματος ζώων.
Άρθρο 308, 309, 311, 314, 315: πρόκληση σωματικής κάκωσης ή βλάβης της υγείας άλλου ανθρώπου.
Άρθρο 417: διατάραξη ησυχίας με υπερβολικούς κρότους που παράγονται κατά την άσκηση κάποιου επαγγέλματος ή που προκαλούνται με άλλο τρόπο ή με θορύβους.
Άρθρο 420: παράβαση διατάξεων που αποσκοπούν στην τάξη, άνεση, ησυχία και καθαριότητα στους δημόσιους δρόμους ή τις πλατείες ή στα νερά.
Άρθρο 421: παράβαση διατάξεων που προστατεύουν τους αιγιαλούς, τις όχθες θαλασσών, λιμνών ή ποταμών και τις φυτείες ή άλλες εγκαταστάσεις που υπάρχουν επάνω σε αυτές.
Άρθρο 427: παράβαση διατάξεων που αφορούν την καθαριότητα στα νερά, στα τρόφιμα, στα καταστήματα ή στους χώρους παρασκευής ή πώλησης τροφίμων, στην άσκηση οποιασδήποτε τέχνης, εμπορίου, βιομηχανίας ή άλλης εργασίας και γενικά σε κάθε σχέση, πράξη ή παράλειψη από την οποία μπορεί να επηρεασθεί η δημόσια καθαριότητα.
Άρθρο 381 και 382: καταστροφή, βλάβη (μερική ή ολική) ξένου πράγματος ή δημιουργία καταστάσεως που καθιστά ανέφικτη τη χρήση του. Αν προσβάλλεται πράγμα που χρησιμοποιείται για κοινό όφελος ή προκαλείται φθορά ή βλάβη αρχαιολογικών ή ιστορικών μνημείων, προβλέπονται αυστηρότερες κυρώσεις.

2. Όταν έχουν εκδοθεί τα αναγκαία Νομοθετικά μέτρα για την εναρμόνιση του Ελληνικού προς το Κοινοτικό δίκαιο, όπως και στη προηγούμενη περίπτωση αλλά τα αρμόδια υπουργεία αδρανούν και δεν επιβάλλουν την εφαρμογή της νομοθεσίας στην πράξη, τότε ο πολίτης έχει τέσσερις δυνατότητες: Τις τρεις δυνατότητες που αναφέρθηκαν παραπάνω, (γραπτή αναφορά στο αρμόδιο υπουργείο, άσκηση αγωγής αποζημίωσης στα Αστικά Δικαστήρια, υποβολή μήνυσης στα ποινικά Δικαστήρια) και επιπλέον αν «υπέστη ζημία», λόγω της αδράνειας των αρμόδιων υπουργείων να επιβάλλουν την εφαρμογή της ισχύουσας νομοθεσίας, μπορεί να προσφύγει στα τακτικά Διοικητικά Δικαστήρια, στο τριμελές Διοικητικό Πρωτοδικείο (αρμόδιο σύμφωνα με το Ν. 1406/1983 αρθ. 1 και 3) και να ζητήσει αποζημίωση από το Δημόσιο, διότι ζημιώθηκε από παράλειψη των οργάνων του. Η δυνατότητα

αυτή προβλέπεται στα άρθρα 105 και 106 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα και προστατεύει τον πολίτη από παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του Δημοσίου, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου. Η υποχρέωση της Πολιτείας για αποζημίωση του πολίτη δεν εξαντλείται μόνο σε πράξεις ή παραλήψεις των δημόσιων υπαλλήλων αλλά επεκτείνεται και στους δικαστικούς υπαλλήλους, καθώς και στα νομοθετικά όργανα. Ζημία που προήλθε από νόμο αντισυνταγματικό μπορεί να δημιουργήσει ευθύνη του κράτους για αποζημίωση.

3. Όταν έχουν εκδοθεί Νομοθετικά μέτρα για την προσαρμογή του Ελληνικού προς το Κοινοτικό Δίκαιο αλλά τα νομοθετικά μέτρα είτε δεν καλύπτουν το σύνολο των Διατάξεων της Κοινοτικής Οδηγίας ή Αποφάσεως, αφήνοντας κενά στην εναρμόνιση, είτε έρχονται σε άμεση σύγκρουση με διατάξεις της Οδηγίας ή αποφάσεως που εναρμονίζουν (η εναρμόνιση δηλαδή είναι μερική ή εσφαλμένη), τότε ο πολίτης έχει τις ακόλουθες δυνατότητες:

3α Έναντι των άλλων πολιτών ή ιδιωτικών επιχειρήσεων που προκαλούν ρύπανση έχει τις δύο δυνατότητες που αναφέρθηκαν παραπάνω, (άσκηση αγωγής αποζημίωσης στα Αστικά Δικαστήρια, υποβολή μηνύσεως στα Ποινικά Δικαστήρια).

3β Έναντι του κράτους έχει:

3β1 Τη δυνατότητα που αναπτύχθηκε πιο πάνω, (αγωγή για αποζημίωση στο Διοικητικό Πρωτοδικείο για ζημιά που υπέστη από πράξη ή παράλειψη των οργάνων του Δημοσίου).

3β2 Τη δυνατότητα να ασκήσει Διοικητική προσφυγή και να ζητήσει ανάκληση, ακύρωση ή τροποποίηση της διοικητικής πράξης (Π.Δ/τος ή Υπ. Αποφάσεως), την οποία προσβάλλει. Η προσφυγή μπορεί να απευθυνθεί σε όργανο που εξέδωσε τη διοικητική πράξη (χαριστική προσφυγή), στο ιεραρχικά ανώτερο όργανο (ιεραρχική προσφυγή), σε όργανο που προβλέπεται ρητά από ειδική διάταξη Νόμου (ειδική προσφυγή και ενδικοφανής προσφυγή).

3β3 Τη δυνατότητα να προσφύγει στο Συμβούλιο της Επικρατείας, το ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, υποβάλλοντας αίτηση ακύρωσης και να ζητήσει να εξετασθεί η νομιμότητα της Διοικητικής Πράξης την οποία προσβάλλει (Προεδρικό Διάταγμα ή Υπουργική Απόφαση). Το Συμβούλιο της Επικρατείας μπορεί να ακυρώσει την προσβαλλόμενη Διοικητική Πράξη. Η άσκηση αίτησης ακύρωσης προϋποθέτει την

ύπαρξη έννομου συμφέροντος από την πλευρά του αιτούντος φυσικού ή νομικού προσώπου. Παραδείγματα σχετικά με τον κύκλο των προσώπων που νομιμοποιούνται να ασκούν αίτηση ακύρωσης στο Σ.τ.Ε. σύμφωνα με την νομολογία του είναι:

- οι κάτοικοι και οι δημότες της περιοχής (Απόφαση 150/89),
- οι περίοικοι εργοστασίου (Απόφαση 930/82),
- οι έχοντες θερινή κατοικία πλησίον διυλιστηρίου (Απόφαση 3047/80), αλλά και
- οι Δήμοι και οι Κοινότητες (Απόφαση 312/83, 1615/88),
- ο Σύλλογος Προστασίας Περιβάλλοντος Ιωαννίνων (Απόφαση 919/82)
- η Φιλοδασική Ένωση Αθηνών (Απόφαση 810/77)
- η Εταιρεία Μελέτης και Προστασίας του Περιβάλλοντος του Νομού Μαγνησίας (Απόφαση 4576/77),
- η Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης (Απόφαση 664/90),
- η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία (Απόφαση 63/1993),
- Το Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση - Ελλάς (Απόφαση 63/1993).

Η άσκηση της αίτησης ακύρωσης δεν έχει ως άμεσο αποτέλεσμα την αναστολή εκτέλεσης της διοικητικής πράξης που προσβάλλεται. Τούτο μπορεί να επιτευχθεί με αίτηση αναστολής εκτέλεσης, (ενώπιον του Σ.τ.Ε.). Όποιος έχει έννομο συμφέρον μπορεί να ζητήσει με ιδιαίτερη αίτηση την αναστολή διοικητικής πράξης, την οποία έχει ήδη προσβάλλει με αίτηση ακύρωσης. Κύρια προϋπόθεση χορήγησης της αναστολής είναι το ότι η εκτέλεση της προσβαλλόμενης πράξης είναι δυνατόν να προκαλέσει ανεπανόρθωτη ή δυσχερώς επανορθώσιμη βλάβη.

3β4 Τη δυνατότητα να προσφύγει στα τακτικά Διοικητικά Δικαστήρια και να ζητήσει να εξετασθεί το Προεδρικό Διάταγμα ή η Υπουργική Απόφαση την οποία προσβάλλει και από πλευράς ουσίας και από πλευράς νομιμότητας της διαδικασίας έκδοσής τους. Για την άσκηση προσφυγής νομιμοποιείται όποιος έχει έννομο συμφέρον. Το έννομο συμφέρον στην περίπτωση αυτή ερμηνεύεται στενότερα από την περίπτωση του έννομου συμφέροντος για την άσκηση αιτήσεως ακυρώσεως στο Σ.τ.Ε.

3β5 Τη δυνατότητα να στείλει γραπτή αναφορά στην Βουλή και να εκφράσει τα παράπονά του, ή σε συνεννόηση με Έλληνες βουλευτές να κινήσει τη

διαδικασία υποβολής ερωτήσεων και επερωτήσεων από τους βουλευτές προς το Κοινοβούλιο.

4. Όταν τα αρμόδια υπουργεία για την εναρμόνιση του Ελληνικού προς το Κοινοτικό Δίκαιο έχουν αδρανήσει τελείως και η ελληνική νομοθεσία δεν έχει εναρμονιστεί με την κοινοτική Οδηγία ή Απόφαση, τότε, εάν η διάταξη της Οδηγίας ή Απόφασης που αφορά τον πολίτη έχει «άμεση ισχύ», έχουμε τις ακόλουθες δυνατότητες:

4.1. Άσκηση αγωγής αποζημίωσης στο Τριμελές Διοικητικό Πρωτοδικείο για την τυχόν ζημία που υπέστη από την παράλειψη των οργάνων της Διοίκησης, όπως αναπτύχθηκε πιο πάνω.

4.2. Προσφυγή στα Ελληνικά Αστικά και Ποινικά Δικαστήρια για να ζητήσει την απευθείας εφαρμογή των διατάξεων της Οδηγίας ή Απόφασης, οπότε ο Έλληνας δικαστής έχει δύο δυνατότητες: είτε να εφαρμόσει τις διατάξεις του Αστικού ή Ποινικού Κώδικα και να επιβάλλει τις προβλεπόμενες κυρώσεις, είτε να απευθύνει ερώτημα προς το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο (άσκηση Προδικαστικής Παραπομπής, άρθ. 177 Συν. Ε.Ε.). Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο δεν έχει αρμοδιότητα να ερμηνεύσει τις διατάξεις του Ελληνικού Δικαίου, ούτε να αποφανθεί για το ασυμβίβαστο αυτών με τις διατάξεις του Κοινοτικού Δικαίου, μπορεί όμως να δώσει στο ελληνικό Δικαστήριο τα κριτήρια για να αποφασίσει σχετικά με το ασυμβίβαστο των Ελληνικών Διατάξεων με τους Κοινοτικούς Κανόνες».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. «Καθήκοντα και Δικαιώματα του Πολίτη», 1995, Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Αντιπροσωπεία στην Ελλάδα, Αθήνα, σελ. 2-29.
2. Άρθρα 2 και 3 της ΣΥΝ.Ε.Ε.
3. Η Ευρωπαϊκή Ένωση δημιουργήθηκε με τη συνθήκη του Μάαστριχ και τέθηκε σε ισχύ την 1η Νοεμβρίου 1993. Αποτελεί εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η οποία ιδρύθηκε το 1957 με την συνθήκη της Ρώμης και τις τρεις ξεχωριστές συνθήκες που αφορούν τους ακόλουθους τομείς: α) την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.), β) την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (Ε.Κ.Α.Χ.), γ) την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (Ε.Υ.Ρ.Α.Τ.Ο.Μ.).
4. Άρθρο 13ΟΡ, 4 ΣΥΝ.Ε.Ε.

5. Άρθρο 13ΟΡ, 4 ΣΥΝ.Ε.Ε.
6. Η Συμφωνία της Βιέννης για την προστασία του στρώματος του Όζοντος υπεγράφη το 1985, κυρώθηκε με τον Ν. 1818/1988.
7. Το Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ για τις ουσίες που καταστρέφουν τη στιβάδα του Όζοντος υπεγράφη το 1987, κυρώθηκε με τον Ν. 1818/1988.
8. Άρθρο 2, ΣΥΝ.Ε.Ε.
9. Άρθρο 100, ΣΥΝ.Ε.Ε.
10. Άρθρο 3Β, ΣΥΝ.Ε.Ε.
11. Άρθρο 13ΟΤ, ΣΥΝ.Ε.Ε.
12. Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με την πολιτική και την δράση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη COM (92) 23 τελικό ψήφισμα του Συμβουλίου της 1ης Φεβρουαρίου 1993, Ε.Ε. αριθμός C138, 17/05/1993.
13. Αυτό προκύπτει από το άρθρο 5 εδ.1, που καθορίζει γενικά τις υποχρεώσεις των Κρατών Μελών και το άρθρο 13ΟΣ, 4 ΣΥΝ.Ε.Ε., που αφορά τις υποχρεώσεις των Κρατών Μελών ειδικά στον τομέα του περιβάλλοντος.
14. «Κατάλογος Κοινοτικής Νομοθεσίας», 1996 παράρτημα ΙΙ, Γραφείο Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης και Ευαισθητοποίησης, Αθήνα.
15. Αφορά τα ευαίσθητα βιομηχανικά προϊόντα, τα οποία πρέπει να παράγονται σύμφωνα με το άρθρο 54 της Συνθήκης Ε.Κ.Α.Χ., με βάση την ασφάλεια και την υγεία των πολιτών.
16. Σύσταση του Συμβουλίου σχετικά με τον καταλογισμό ευθυνών, κόστους και σχετικά με την παρέμβαση των πολιτών για την προστασία του περιβάλλοντος.
17. Απόφαση του Συμβουλίου σχετικά με την οδηγία 79/409 της Ε.Ο.Κ. η οποία αφορά την προστασία των άγριων πτηνών.
18. Αφορά Σύμβαση για τον έλεγχο της διασυνοριακής κίνησης επικινδύνων αποβλήτων και την εξάλειψή τους.
19. Απόφαση του Συμβουλίου για πρόγραμμα σχετικά με τη διαχείριση και απενεργοποίηση των ραδιενεργών αποβλήτων.
20. Απόφαση του Συμβουλίου για την ίδρυση προγράμματος δράσης της Ε.Ο.Κ. για τον έλεγχο και τη μείωση της ρύπανσης εξ αιτίας της κατάληξης των υδρογονανθράκων στην θάλασσα.
21. Σύμβαση για τη διάσωση της χλωρίδας και πανίδας της Ανταρκτικής.

22.Μιχαήλ Δεκλερή, «Ο Δωδεκάδελτος του Περιβάλλοντος - Εγκόλπιο Βιωσίμου Ανάπτυξης», 1996, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα, σελ. 359.
23.Όπως Νο 22, σελ. 68.
24. Όπως Νο 1, σελ. 24 -27.

18. Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΗ ΧΩΡΟ

18.1 ΓΕΝΙΚΑ

Η έρευνα για τη Συνταγματική Κατοχύρωση της Περιβαλλοντικής Προστασίας στο Διεθνή Χώρο έχει σαν στόχο να καταγράψει την κρατούσα άποψη σε παγκόσμιο επίπεδο, μακριά από τους εντυπωσιακούς λόγους και τους προβολείς της δημοσιότητας, που επιβάλλουν τις συνεχείς αναφορές στο Περιβάλλον, εκεί που καταγράφονται τα κοινωνικά ιδεώδη των λαών με διαφάνεια για τις αξίες και την προστασία τους.

Δυστυχώς, όπως έχει ήδη αναφερθεί, η πραγματικότητα μέσα από τα άρθρα των Συνταγμάτων διαψεύδει τις καθημερινές πομπώδεις αναφορές σχετικά με το περιβαλλοντικό θέμα. Η Περιβαλλοντική Προστασία είτε απουσιάζει, είτε είναι ελλιπής, είτε είναι αντικείμενο ευρύτερης ερμηνείας στη διακριτική ευχέρεια του ερμηνεύοντος και σε ελάχιστα Συνταγματικά κείμενα, όπως αυτό της Πορτογαλίας «εν μέρει» και λιγότερο αυτό της Αργεντινής, εκτυλίσσεται σύμφωνα με τα Βιοκινητικά δεδομένα, η συστημική ανάλυση και η συγκριτική μελέτη των οποίων αποτελεί εκτεταμένο τομέα της Βιοκινητικής έρευνας

18.2 Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΑΡΘΡΑ ΣΕ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΑΡΓΕΝΤΙΝΗΣ[1] (1994)

Στο άρθρο 41, § 1, αναφέρεται: «Όλοι οι κάτοικοι απολαμβάνουν το **δικαίωμα για ένα περιβάλλον υγιές, ισορροπημένο** και ικανό να συμβάλλει στην ανάπτυξη των ανθρώπων, στην παραγωγή, **στις δραστηριότητες που θα ικανοποιήσουν τις ανάγκες του, χωρίς να στερήσουν από τις μελλοντικές**

γενιές την δυνατότητα να απολαύσουν και αυτές το δικαίωμα ποιότητας στη ζωή.

Όλοι έχουν την υποχρέωση να προστατεύουν το περιβάλλον. Όποιος προκαλεί καταστροφή στο περιβάλλον θα υποχρεώνεται από το νόμο πρώτα από όλα να αποκαταστήσει την ζημιά και να επαναφέρει την προτέρα κατάσταση, όπως ακριβώς ήταν πριν από την επέμβαση. Οι αρχές έχουν υποχρέωση να ενεργούν τα νόμιμα για την προστασία αυτού του δικαιώματος, **για τη λογική χρήση των φυσικών πόρων** και την **προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς**, για την προστασία της βιοποικιλίας, για **την ενημέρωση**, την **πληροφόρηση**, τη **γνώση** και την **περιβαλλοντική αγωγή**.

Το κράτος πρέπει να περιλαμβάνει στον προϋπολογισμό του την περιβαλλοντική προστασία και την κάλυψη των αναγκών της επαρχιακής περιφέρειας, ώστε να μην ανατρέπεται η **ισορροπία στην χώρα**.

Απαγορεύεται η είσοδος στο εθνικό έδαφος κάθε είδους αποβλήτων τα οποία είναι ή θα μετατραπούν με την πάροδο του χρόνου σε επικίνδυνα, όπως και η είσοδος όλων των χημικών και ραδιενεργών αποβλήτων».

Το σύνταγμα της Αργεντινής στο άρθρο του εμπεριέχει αρχές της Βιοκινητικής, όπως :

1. Η λογική χρήση των φυσικών πόρων
2. Η προστασία του φυσικού και του πολιτιστικού περιβάλλοντος
3. Η ενημέρωση
4. Η πληροφόρηση
5. Η γνώση
6. Η περιβαλλοντική αγωγή
7. Η υποχρέωση όλων
8. Η ισορροπία
9. Το δικαίωμα των μελλοντικών γενεών

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ[2] (1977)

Δεν αναφέρονται στα άρθρα του, θέματα του περιβάλλοντος. Μία έμμεση αναφορά γίνεται στο άρθρο 51, η οποία αφορά τη νομοθετική αρμοδιότητα της Βουλής για την αλιεία στην Αυστραλία.

Αν σκεφθεί κανείς,ότι η Αυστραλία θεωρείται σημαντικός βιότοπος με μοναδική βιοποικιλία, η έλλειψη περιβαλλοντικών άρθρων δημιουργεί ερωτήματα, τα οποία εξηγούνται από την έλλειψη της Περιβαλλοντικής, Βιοκινητικής Συνείδησης. Δεν αποτελεί αυτή η έλλειψη την εξαίρεση αλλά τον κανόνα και δυστυχώς η άτακτη, αποσπασματική και ελλιπής αναφορά αποδεικνύει την ανάγκη της Βιοκινητικής Οργάνωσης.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ[3] (1955)

Το Σύνταγμα της Αυστρίας κάνει μία έμμεση αναφορά σε περιβαλλοντικά θέματα στο άρθρο 10 § 10, σύμφωνα με το οποίο το Κράτος με την πολιτική του οργάνωση έχει νομοθετική και εκτελεστική εξουσία μεταξύ των άλλων, για τα λατομεία, τα δάση, την διαποτάμια μεταφορά της ξυλείας, τα ύδατα, τον έλεγχο και την προστασία των υδάτων, με στόχο την ασφαλή διέλευση πλοίων και τη μεταφορά ξυλείας, την αλλαγή κατεύθυνσης πλημμυρίδων, τους κανονισμούς για τους χείμαρρους, την ηλεκτρική ενέργεια και άλλες μορφές ενέργειας, ατμοηλεκτρικής κ.λ.π.

Στο άρθρο 10 § 12, σημειώνεται μια έμμεση αναφορά σε σχέση με την προστασία της υγείας, η οποία μέχρι το τέλος της παραγράφου μετατρέπεται σε άμεση «...measures to counter factors hazardous to the environment through the transcendence of input limits...». Το Κράτος έχει νομοθετική και εκτελεστική εξουσία που αφορά «...δείκτες μέτρησης επικινδύνων παραγόντων για το περιβάλλον και τον καθορισμό των ορίων ασφαλείας...»

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΟΥ ΒΕΛΓΙΟΥ[4] (1993)

Δεν υπάρχουν άρθρα σχετικά με το περιβάλλον στο Σύνταγμα του Βελγίου.

Στο τμήμα με τίτλο «Οι Βέλγοι και τα Δικαιώματά τους», στο άρθρο 23 αναφέρεται: «Όλοι έχουν το δικαίωμα να ζήσουν με ανθρώπινη αξιοπρέπεια» και αναλύοντας αυτό το δικαίωμα συμπεριλαμβάνει και το δικαίωμα για υγιές

περιβάλλον, όπως επίσης και το δικαίωμα κοινωνικής και πολιτιστικής προόδου.

Η σύνδεση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας με το περιβάλλον, είναι συχνό φαινόμενο στα άρθρα των Συνταγμάτων. Πόσο όμως ορθό είναι να εντάσσεται το δικαίωμα «Περιβάλλον», στην προσπάθεια ερμηνευτικής επέκτασης άλλων δικαιωμάτων και να επαφίεται στις υποκειμενικές και κατά περίπτωση ερμηνείες, όταν πλέον αποδεικνύεται ότι το Περιβάλλον είναι Πρωταρχική Αξία, εμπεριέχουσα τα Βασικά Ανθρώπινα Δικαιώματα;

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΒΕΝΕΖΟΥΕΛΑ[5] (1983)

Το άρθρο 31 του Συντάγματος της Βενεζουέλα αναφέρεται έμμεσα σε περιβαλλοντικά θέματα, όταν καταγράφει τις πηγές εσόδων για τους δήμους. «Τα έσοδα των δήμων θα προέρχονται:
Από την παραγωγή και τις καλλιέργειες της γης που τους ανήκει.
Από τα τέλη χρήσης αυτών των κτημάτων.
Από τα τέλη για τη χορήγηση βιομηχανικών αδειών και τη χορήγηση αδειών εμπορίου.
Από τους φόρους ακίνητης περιουσίας.
Τα κτήματα που ανήκουν στους δήμους δεν αλλάζουν ιδιοκτησιακό καθεστώς, με στόχο την ανάπτυξη της αγροτικής παραγωγής, σύμφωνα με το νόμο.»

Το άρθρο 76 αναφέρεται και πάλι έμμεσα σε περιβαλλοντικό θέμα προστατεύοντας το δικαίωμα της υγείας. Στο ίδιο άρθρο στην παράγραφο 2, κατοχυρώνεται το δικαίωμα των διαφορετικών φυλών της επαρχίας π.χ. των Indios να διατηρήσουν τα ήθη και έθιμά τους, δηλαδή τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά τους, παράλληλα με την ενσωμάτωσή τους στο ενιαίο εθνικό σύνολο.

Το Σύνταγμα της Βενεζουέλα είναι ένα ακόμη Σύνταγμα που θεωρεί το περιβάλλον πηγή εσόδων και κατοχυρώνει αυτά τα έσοδα με συγκεκριμένη αναφορά στα άρθρα του. Αυτό αποτελεί και την απάντηση στη θέση της μη αναγκαιότητας της Βιοκινητικής Συνταγματικής Κατοχύρωσης του Περιβάλλοντος με την δικαιολογία του περιορισμένου των Συνταγματικών κειμένων, η οποία υποχρεώνει σε γενικές αναφορές με δυνατότητα ευρύτερης

ερμηνείας. Γιατί οι αναφορές στα έσοδα της περιβαλλοντικής εκμετάλλευσης είναι και συγκεκριμένες και εκτεταμένες και γιατί δεν χωρούν οι αναφορές της Βιοκινητικής Περιβαλλοντικής Προστασίας; Τι προσπαθούμε να κρύψομε πίσω από τις αντιρρήσεις και τις αμφιβολίες; Όσα μέχρι σήμερα έχομε δεχθεί αποσπασματικά και μας εξυπηρετούν σαν περιβαλλοντικές εισροές χωρίς κόστος, θέση την οποία η περιβαλλοντική πραγματικότητα συνεχώς ανατρέπει.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ[6] (1958)

Το Σύνταγμα της Γαλλίας δεν περιλαμβάνει άρθρα σχετικά με το περιβάλλον και την προστασία του.

Σε κάποιες από τις Αρχές της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη (1789), με υπέρμετρη ευρύτητα στην ερμηνεία, θα μπορούσε κανείς να ανακαλύψει την έμμεση αναφορά στην περιβαλλοντική προστασία, όπως αυτή στην εισαγωγή της η οποία συνδέεται και εξαρτάται από το υγιές ή όχι περιβάλλον. Επαναλαμβάνεται και εδώ η ελλιπής απόδοση της έννοιας του Ολικού Περιβάλλοντος ως Γενεσιουργού Δικαιώματος Αρχών και Δικαιωμάτων.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ[7] (1949)
ΘΕΜΕΛΙΩΔΗΣ ΝΟΜΟΣ ΤΗΣ ΒΟΝΝΗΣ

Το άρθρο 15, το οποίο περιλαμβάνεται στα Θεμελιώδη Δικαιώματα του Ανθρώπου, με τίτλο «Κοινωνικοποίηση», αναφέρει: «Το έδαφος και η γη, ο φυσικός πλούτος και τα μέσα παραγωγής είναι δυνατό να καταστούν κοινή ιδιοκτησία ή να λάβουν άλλη μορφή κοινής οικονομίας με νόμο, ο οποίος καθορίζει το είδος και το μέτρο της αποζημίωσης».

Το άρθρο 75, το οποίο περιλαμβάνεται στο τμήμα με τίτλο «Η Νομοθεσία της Ομοσπονδίας - Διατάξεις και Πλαίσια», αναφέρει: «Η Ομοσπονδία δικαιούται να εκδίδει διατάξεις - πλαίσια σχετικά με (...) 3. Τη

θήρα, την προστασία της φύσεως **και τη φροντίδα του τοπίου**. 4. Την κατανομή του εδάφους, τη χωροταξία και το καθεστώς των υδάτων».

Το νέο Σύνταγμα της ενωμένης πλέον Γερμανίας αναμένεται ότι θα περιλαμβάνει άρθρα για την περιβαλλοντική προστασία. Η Συνθήκη Ενοποιήσεως την 31η Αυγούστου του 1990 στο άρθρο 16, αναφέρει ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας πρέπει να επιτύχει την εναρμόνιση και την ενοποίηση των νομοθεσιών, στα θέματα της περιβαλλοντικής προστασίας .

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ[8] (1992)

Στο άρθρο 52 αναφέρεται : « Ο άνθρωπος πρέπει να ζει σε υγιές περιβάλλον και ανά χρονικά διαστήματα να ενημερώνεται για την κατάσταση που δημιουργούν οι επεμβάσεις σε αυτό.

Είναι καθήκον κάθε ανθρώπου να προστατεύει το ανθρώπινο περιβάλλον και να το χρησιμοποιεί με λογική και σύνεση».

Παρατηρούμε εδώ ότι « περιβάλλον » θεωρείται το ανθρωπογενές και θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι ουσιαστικά το άρθρο αναφέρεται στο πολιτιστικό περιβάλλον, σε τμήμα δηλαδή του συνόλου, στο οποίο η Βιοκινητική αποδίδει στην έννοια του Συνολικού Περιβάλλοντος.

Ο φραγμός της σύνεσης και της λογικής στη χρήση του, μας οδηγεί στην έννοια του ανθρωποκεντρισμού αλλά ταυτόχρονα του αυτοπεριορισμού της κυριαρχίας του ανθρώπου στη φύση.

Στο άρθρο 73 εκδηλώνεται η τάση κυριαρχίας και η δυνατότητα εκμετάλλευσης των πόρων από το Κράτος. «....Οι φυσικοί πόροι είναι ιδιοκτησία του Κράτους ». «...Η καλλιεργήσιμη γη είναι δυνατόν να υπόκειται σε άλλο ιδιοκτησιακό καθεστώς ή σε άλλου τύπου ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων.

Τα δάση και η λατόμευση μέσα στα επιτρεπόμενα από το νόμο όρια είναι δυνατόν να υπόκεινται σε καθεστώς ιδιοκτησίας η άλλου είδους ιδιοκτησιακά δικαιώματα».

Φωτογραφίζεται εδώ η σύνδεση της επιβίωσης μεγάλου μέρους των πολιτών με την ανάγκη λατόμευσης και καλλιεργήσιμης γης. Το περιβάλλον

είναι θέμα δεύτερης προτεραιότητας σύμφωνα με τον P. Νας,[9] όταν ο πολιτισμός, η ανάγκη για επιβίωση μετρά περισσότερο. Το άρθρο αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί παράδειγμα ένδειξης στα Συντάγματα των Κρατών, της σχέσης του βαθμού ανάπτυξης και της ανάγκης για επιβίωση με την έννοια που αποδίδουν στο περιβάλλον. Με την αρχή δηλαδή της Βιοκινητικής για την άμεση σύνδεση των περιβαλλοντικών εννοιών με το κοινωνικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο εντάσσεται η οικονομική, πολιτιστική και θεσμική τους οντότητα.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΔΑΝΙΑΣ[10] (1920-1953)

Στο Συνταγματικό κείμενο του 1920, στο άρθρο 81, αναφέρεται: «... Κάθε παρεμπόδιση του δικαιώματος στη βάση της ελευθερίας και της ισότητας, για την εξασφάλιση των «προς το ζην», απαγορεύεται».

Αν συνδεθεί η εξασφάλιση της διατροφής με το ελεύθερο και ίσο δικαίωμα των πολιτών μέσα στη φύση, το μέλημα εδώ είναι η εξασφάλιση της ανθρώπινης ζωής. Το περιβάλλον όμως και η άμεση προστασία του δεν είναι μόνο η εξασφάλιση της ανθρώπινης ζωής ή μόνο η εξασφάλιση της διατροφής. Όπως αποδείξαμε τα δύο αυτά μεγέθη βρίσκονται σε άμεση και αδιάρρηκτη σχέση μεταξύ τους και επηρεάζουν άμεσα το ένα, το μέγεθος της καταστροφής του άλλου. Και το ερώτημα το οποίο τίθεται είναι, πόσο αυτονόητο μπορεί να θεωρείται «το πρέπει» της προστασίας του περιβάλλοντος, ώστε να επαφίεται στην ευρεία ερμηνεία γενικότερων Συνταγματικών διατάξεων;

Το Σύνταγμα του 1953 το οποίο ισχύει σήμερα, δεν περιέχει άρθρα για την προστασία του περιβάλλοντος.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΒΕΤΙΑΣ[11] (1989)

Στο άρθρο 23 αναπτύσσονται με λεπτομέρειες όσα αφορούν την προστασία των σιτηρών, επιβεβαιώνοντας τον σημαντικό ρόλο και τη σχέση της οικονομίας της χώρας με την συγκεκριμένη παραγωγή.

Στο άρθρο 24 αναφέρεται: «Η Ομοσπονδία έχει το δικαίωμα της υψηλής εποπτείας στην πολιτική των φραγμάτων και των δασών.

Ενεργεί τα δέοντα για την επιδιόρθωση των φραγμάτων των χειμάρρων, έχει την αρμοδιότητα για τις περιοχές που έχουν τις πηγές τους.

Λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα για την επισκευή των έργων και τη προστασία των δασών.

Για την διασφάλιση της ορθολογικής χρήσης και την προστασία των υδάτινων πόρων η Ομοσπονδία έχει την εποπτεία του συνόλου των υδάτων, νομοθετεί δε για θέματα γενικού ενδιαφέροντος όπως:

Α. Την προστασία των υδάτινων πόρων ιδιαίτερα του πόσιμου ύδατος, καθώς και την ανανέωση του υδατικού ορίζοντα.

Β. Τη χρήση των υδάτων για την παραγωγή ενέργειας.

Γ. Τον έλεγχο του επιπέδου των επίγειων και υπόγειων υδάτων την παροχέτευση των υδάτων από τη φυσική ροή τους, τις αρδεύσεις και τις αποστραγγίσεις καθώς και κάθε είδους επεμβάσεις στον υδατικό κύκλο.

Επίσης η Ομοσπονδία νομοθετεί για θέματα όπως:

1. Η προστασία των επίγειων και υπόγειων υδάτων από τη ρύπανση και η διατήρηση σε ανεκτά επίπεδα καθαρότητας.
2. Η πολιτική των φραγμάτων οι διορθώσεις στη ροή των υδάτων, η ασφάλεια των δεξαμενών απορροής.
3. Οι παρεμβάσεις οι οποίες βελτιώνουν την ιζηματική μόλυνση της ατμόσφαιρας.
4. Η έρευνα με στόχο τη βελτίωση και η βελτίωση των υδροδυκτίων.
5. Το δικαίωμα της Ομοσπονδίας να διενεργεί τις απαραίτητες παρεμβάσεις στις πηγές των υδάτων.

Η εφαρμογή των ομοσπονδιακών διατάξεων εμπίπτει στην αρμοδιότητα των καντονιών, εκτός αν ο νόμος παραχωρεί αυτή την αρμοδιότητα στην Ομοσπονδία».

Στο άρθρο 24 αναφέρεται επίσης : «Η Ομοσπονδία έχει το δικαίωμα να νομοθετεί για τους όρους μεταφοράς και διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας.

Η υδροηλεκτρική ενέργεια δεν επιτρέπεται να παροχετεύεται στο εξωτερικό παρά μόνο με την άδεια της Ομοσπονδίας.

Η νομοθεσία για την ατομική ενέργεια είναι αρμοδιότητα της Ομοσπονδίας.

Η Ομοσπονδία νομοθετεί σχετικά με την προστασία από τους κινδύνους της ακτινοβολίας.

Η προστασία της φύσης και της υπαίθρου είναι αρμοδιότητα των καντονιών. Η Ομοσπονδία οφείλει μέσα στα πλαίσια εκπλήρωσης του έργου της να φροντίσει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εξοχής και των τοπίων, τις περιοχές που μνημονεύουν το παρελθόν, όπως επίσης τις φυσικές σπανιότητες και τα μνημεία και να τα διατηρήσει ανέπαφα, αυτά αλλά και όσα αποτελούν αντικείμενο μεγάλου ενδιαφέροντος.

Η Ομοσπονδία στηρίζει τις προσπάθειες για την προστασία της φύσης και της εξοχής, με συμβολαιογραφική πράξη ή με απαλλοτριώσεις, για να διασώσει και να συντηρήσει τις φυσικές πηγές, τα φυσικά μνημεία του παρελθόντος και τις περιοχές μεγάλου εθνικού ενδιαφέροντος.

Έχει την νομοθετική αρμοδιότητα για την προστασία της πανίδας και της χλωρίδας.

Τα έλη και οι βαλτώδεις εκτάσεις ιδιαίτερου κάλους και εθνικού ενδιαφέροντος θεωρούνται προστατευόμενες. Μέσα στις ζώνες προστασίας απαγορεύονται οι εγκαταστάσεις που αλλοιώνουν τη φύση. Εξαιρούνται οι εγκαταστάσεις ο οποίες εξασφαλίζουν την προστασία και αφορούν γεωργικές εκμεταλλεύσεις.

Η Ομοσπονδία νομοθετεί για την προστασία του ανθρώπου και του φυσικού του περιβάλλοντος από τις καταστροφές και τα προβλήματα που δημιουργούνται. Ειδικότερα για τη μόλυνση του αέρα και τους θορύβους.

Η Εκτέλεση των ομοσπονδιακών διατάξεων είναι αρμοδιότητα των καντονιών, εκτός αν ο νόμος το καθορίζει σαν αρμοδιότητα της Ομοσπονδίας».

Στο άρθρο 25 αναφέρεται: «Η Ομοσπονδία έχει το δικαίωμα να νομοθετεί για την αλιεία και το κυνήγι κυρίως με στόχο την προστασία των μεγάλων θηραμάτων στα ορεινά, καθώς και για την προστασία των χρήσιμων στη γεωργία και τη δασοκομία πτηνών.

Η νομοθεσία για την προστασία των ζώων αποτελεί αρμοδιότητα της Ομοσπονδίας.

Η Ομοσπονδιακή νομοθεσία αφορά ειδικά:

1.Την προστασία των ζώων και των κτηνοτροφικών προϊόντων.
2.Την εκμετάλλευση και το εμπόριο των ζώων.
3.Την μεταφορά των ζώων.
4.Τις επεμβάσεις και τα πειράματα στα ζώα.

5.Τη σφαγή των ζώων και τα σφαγεία.
6.Την εισαγωγή ζώων και κτηνοτροφικών προϊόντων.

Η εφαρμογή των ομοσπονδιακών διατάξεων αποτελεί αρμοδιότητα των καντονιών, στις περιπτώσεις που ο νόμος δεν δίνει αυτό το δικαίωμα στην Ομοσπονδία».

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ[12] (1975-1986)

Στο άρθρο 18, (Μέρος Δεύτερο-Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα), αναφέρεται :

1. Ειδικοί νόμοι ρυθμίζουν τα σχετικά με την ιδιοκτησία και τη διάθεση των μεταλλείων, ορυχείων, σπηλαίων, αρχαιολογικών χώρων και θησαυρών, ιαματικών, ρεόντων και υπογείων υδάτων και γενικά του υπογείου πλούτου.

2. Με νόμο ρυθμίζονται τα σχετικά με την ιδιοκτησία, την εκμετάλλευση και διαχείριση των λιμνοθαλασσών και των μεγάλων λιμνών, καθώς και τα σχετικά με τη διάθεση γενικά των εκτάσεων που προκύπτουν από την αποξήρανσή τους.

4. Επιτρέπεται, σύμφωνα με τη διαδικασία που καθορίζει ειδικός νόμος, ο αναδασμός αγροτικών εκτάσεων για την επωφελέστερη εκμετάλλευση του εδάφους, καθώς και η λήψη μέτρων για την αποφυγή της υπέρμετρης κατάτμησης ή για διευκόλυνση της ανασυγκρότησης της κατατμημένης, μικρής αγροτικής ιδιοκτησίας.

6. Με νόμο μπορεί να ρυθμίζονται τα σχετικά με τη διάθεση εγκαταλειμμένων εκτάσεων για την αξιοποίησή τους υπέρ της εθνικής οικονομίας και αποκατάσταση ακτημόνων. Με τον ίδιο νόμο ορίζονται και τα σχετικά με τη μερική ή ολική αποζημίωση των ιδιοκτητών σε περίπτωση επανεμφάνισής τους μέσα σε εύλογη προθεσμία».

Στο άρθρο 18 § 1, επιχειρείται η ένταξη των αρχαιολογικών χώρων και θησαυρών στην ενότητα η οποία περιλαμβάνει τα μεταλλεία, τα ορυχεία, τα ύδατα κλπ. Διαφαίνεται εδώ η κατεύθυνση «της ευρείας έννοιας του περιβάλλοντος».

Στην παράγραφο 2, ουσιαστικά αναγνωρίζεται το δικαίωμα της εκμετάλλευσης σημαντικών Βιοτόπων αλλά και η επέμβαση της αποξήρανσης,

η οποία μεταβάλλει ολοκληρωτικά τα φυσικά συστήματα. Επιλέγεται εδώ η ανθρωποκεντρική έννοια του περιβάλλοντος και τα όρια των μεταλλακτικών επεμβάσεων δεν αξιολογούνται τόσο, ώστε να συμπεριληφθούν στο Σύνταγμα.

Ο πρωταρχικός ρόλος του εδάφους καταγράφεται στην παράγραφο 6. Από το συγκεκριμένο αυτό φυσικό στοιχείο, το οποίο ο άνθρωπος παρέλαβε από τις προηγούμενες γενιές θα τραφούν και όλες οι επόμενες. Το έδαφος δεν ανανεώνεται και συνεχώς μειώνεται, με ρυθμούς που έχουν ήδη τοποθετήσει τη **διάβρωση του εδάφους πρώτη** στην λίστα των περιβαλλοντικών καταστροφών.

Το άρθρο 24 κάνει άμεσα πλέον τη σύνδεση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος στην ευρεία έννοιά του:

1. Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του κράτους. Για τη διαφύλαξή του το κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία των δασών και γενικά των δασικών εκτάσεων. Απαγορεύεται η μεταβολή του προορισμού των δημόσιων δασών και των δημόσιων δασικών εκτάσεων εκτός αν προέχει για την εθνική οικονομία η αγροτική εκμετάλλευση ή άλλη τους χρήση, που την επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον.

2. Η χωροταξική αναδιάρθρωση της χώρας, η διαμόρφωση, η ανάπτυξη, η πολεοδόμηση και η επέκταση των πόλεων και των οικιστικών γενικά περιοχών υπάγεται στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του Κράτους, με σκοπό να εξυπηρετείται η λειτουργικότητα και η ανάπτυξη των οικισμών και να εξασφαλίζονται οι καλύτεροι δυνατοί όροι επιβίωσης.

6. Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το κράτος. Νόμος θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών.

«Η περιβαλλοντική προστασία αποτελεί υποχρέωση του Κράτους», αναφέρεται στην παράγραφο 1. Εδώ σημειώνεται διαφορά σε σχέση με τη Βιοκινητική σκέψη. «Η περιβαλλοντική προστασία αποτελεί υποχρέωση **και** του ατόμου», για τη Βιοκινητική θεσμοθέτηση. Η συμμετοχή των ατόμων σε περιβαλλοντικούς οργανισμούς θεωρείται στοιχείο άμεσης προτεραιότητας για την περιβαλλοντική προστασία. **Η ισορροπία δικαιωμάτων και υποχρεώσεων ανάμεσα στο κράτος και το άτομο είναι σημαντική αρχή της Βιοκινητικής**.

Στις παραγράφους του άρθρου 24, η προστασία του περιβάλλοντος εντάσσεται στα άρθρα του Συντάγματος, τα οποία αναφέρονται σε αξίες τις οποίες ο συνταγματικός νομοθέτης θεωρεί άξιες προστασίας. Συνεπώς με το άρθρο 24 ορίζεται ως αξία η περιβαλλοντική προστασία, το δε περιβάλλον διακρίνεται σε «φυσικό» και «πολιτιστικό». Το «φυσικό» είναι αυτό που ταυτίζεται με την ίδια τη φύση.

Το περιβάλλον που έχει διαμορφωθεί από την ανθρώπινη παρέμβαση με αξίες αισθητικής, λειτουργικής, πνευματικής ή άλλης αξίας χρήσεις, το «πολιτιστικό» δηλαδή περιβάλλον, ο συνταγματικός νομοθέτης θεωρεί ότι αποτελεί υποχρέωση του Κράτους. Δυστυχώς η συγκεκριμένη διάταξη είναι Lex Imperfecta, γιατί εντάσσεται και αυτή στην διάταξη στην οποία ο συνταγματικός νομοθέτης αρκείται απλά να επισημάνει τη θέση για τη σημασία ορισμένων αξιών, χωρίς να προτείνει ή να λάβει ο ίδιος μέτρα αποδοτικά ή πάντως εγγυητικά της προστασίας.

Όπως ορίζει πιο κάτω, για τη διαφύλαξη του περιβάλλοντος το Κράτος έχει υποχρέωση να λαμβάνει ιδιαίτερα, προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα και σύμφωνα με τη διατύπωση ομολογείται και τείνει να γνωστοποιήσει προς κάθε κατεύθυνση ότι αντιλαμβανόμαστε την ανάγκη προστασίας αλλά ότι επίσης επειδή γνωρίζουμε τη δυσκολία της πραγμάτωσής της είναι αναγκαία η λήψη κατασταλτικών μέτρων.

Ο συνταγματικός νομοθέτης μπορεί να μην το εκφράζει Expressis Verbis αλλά φαίνεται γνώστης του προβλήματος, της βαρύτητας και της εκτάσεως του, όταν αναφέρει: «Νόμος ορίζει σχετικά».

Στην συνέχεια με την αναφορά του στις δασικές εκτάσεις διαμορφώνει ήδη μία άλλη κατηγορία ενδιαφέροντος, αυτήν του δασικού περιβάλλοντος. Δυστυχώς όμως περιορίζεται στο να απαγορεύσει τη μεταβολή του προορισμού των δημοσίων δασών και των δημοσίων δασικών εκτάσεων (παραβλέποντας ή ξεχνώντας την ύπαρξη ιδιωτικών δασικών εκτάσεων) και παρά τη ρητή απαγόρευση αμέσως στη συνέχεια θυμάται την «προειρημένη θέση του», θεωρώντας και αντιμετωπίζοντας την γενικότερη έννοια του «εδάφους», ουσιαστικό παράγοντα της οικονομικής ευημερίας. Για το λόγο αυτό προβλέπει παρά την απαγόρευση, τη δυνατότητα μεταβολής του προορισμού των δασικών εκτάσεων, λησμονώντας το μέγεθος των ελλείψεων πρασίνου μετά τις πυρκαγιές των τελευταίων δεκαετιών, (εκτός των όποιων άλλων άμεσων προσβολών όπως οι εκχερσώσεις για οικονομικούς ή λειτουργικούς λόγους).

Συγκρίνοντας δε των προορισμό των δασών, κρίνει ενδεχόμενο κατά περίπτωση, την ανάγκη της χρήσης των για αγροτική εκμετάλλευση προς χάρη του δημοσίου συμφέροντος, όπως γίνεται αντιληπτό με οικονομοτεχνικούς όρους, στα στενά πλαίσια της εθνικής οικονομίας.

Η ανθρώπινη παρέμβαση σύμφωνα με τη θέση του συνταγματικού νομοθέτη πρέπει να γίνεται προγραμματισμένα και για αυτό το λόγο «η χωροταξική αναδιάρθρωση της χώρας, η διαμόρφωση, η ανάπτυξη, η πολεοδόμηση και η επέκταση των πόλεων και των οικιστικών γενικά περιοχών υπάγεται στην ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του κράτους», γεγονός βέβαια καθόλου περίεργο όταν αποτολμάται η μεθόδευση ελέγχου αυτών των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων.

Όμως ούτε έμμεσα δεν γίνεται υπόμνηση σχετικά με την υποχρέωση την οποία βλέπει σαν «Αρχή» στην πρώτη παράγραφο, δηλαδή την προστασία του περιβάλλοντος, γιατί σκοπός της επέμβασης της δεύτερης παραγράφου θεωρείται η εξυπηρέτηση και η λειτουργικότητα των οικισμών και η εξασφάλιση των καλύτερων κατά το δυνατόν όρων διαβίωσης. Σε αυτό το σημείο, όπως και γενικότερα μένει από την συγκεκριμένη αναφορά, η τεράστια απορία και το νοηματικό χάος σε σχέση με τις έννοιες «διαβίωση, περιβάλλον, προστασία», κ.λ.π.

Στις παραγράφους 3 και 4, ο συνταγματικός νομοθέτης εξετάζει ρυθμιστικά την ανάπτυξη των οικιστικών περιοχών, με γνώμονα την επισήμανση των οικονομικών υποχρεώσεων των ιδιοκτητών της γης, προκειμένου να συνεισφέρουν τμήμα της περιουσίας τους στην διαμόρφωση των κοινοχρήστων χώρων, εκτάσεων και λειτουργιών.

Στην παράγραφο 5 επεκτείνεται η ρυθμιστική πρόθεση και στους ήδη υπάρχοντες οικισμούς.

Στην έκτη παράγραφο ο συνταγματικός νομοθέτης θυμάται την ύπαρξη του πολιτιστικού περιβάλλοντος και ορίζει ότι προστατεύονται τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία, (οπωσδήποτε εννοούμενα). Ομολογείται επίσης εδώ η αναγκαιότητα για την λήψη μέτρων, όμως και αυτό αφήνεται στο κοινό νομοθέτη, ο οποίος με συνταγματική εξουσιοδότηση θα ορίσει τα αναγκαία περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας για την πραγματοποίηση της προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος, «υπό το σχήμα αναγκαστικής απαλλοτρίωσης» και ορίζεται ότι αυτό θα γίνει κατά κάποιο ορισμένο τρόπο, άγνωστο και ακαθόριστο, με κάποιο είδος

αποζημίωσης, η επιμέτρηση της οποίας θεωρείται ότι είναι αντικείμενο δικαστικής κρίσης.

Γίνεται άμεσα αντιληπτός ο βαθμός ανωριμότητας για την οργάνωση της περιβαλλοντικής προστασίας, με τις αλλεπάλληλες υποχωρήσεις, τις υπαναχωρήσεις, τις συνεχείς και ασαφής παλινδρομήσεις, που δημιουργούν αβεβαιότητα για τις βαθμίδες των αξιών αλλά και για το χάος που επικρατεί στην έννοια της προστασίας του περιβάλλοντος, σε σχέση με την οικονομική ανάπτυξη και το συμφέρον.

Καμμία αναφορά, κανένας διαχωρισμός προτεραιοτήτων δεν οργανώνει το ομιχλώδες τοπίο, κανένα πλέγμα οργάνωσης της περιβαλλοντικής μας σκέψης. Αυτό το κενό είναι η Βιοκινητική «έλλειψη», που ακριβώς δημιουργεί και υπογραμμίζει την ανάγκη οργάνωσης και Συνταγματικής Κατοχύρωσης της Περιβαλλοντικής Προστασίας με Βιοκινητικά Δεδομένα.

Αρκετά ενδιαφέρουσα και στο Ελληνικό Συνταγματικό κείμενο είναι η έρευνα του συνόλου των άρθρων που αφορούν τα Θεμελιώδη Δικαιώματα του ανθρώπου και η σχέση τους με το πλαίσιο περιβαλλοντικής προστασίας. Το γεγονός ότι ήδη ο συνταγματικός νομοθέτης περιλαμβάνει την περιβαλλοντική προστασία στα Θεμελιώδη Δικαιώματα του ανθρώπου αποδεικνύει την άμεση σχέση των δύο εννοιών.

Όπως αναφέρει ο καθηγητής Α. Ράϊκος στο έργο του «Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου - Τα Θεμελιώδη Δικαιώματα»,[13] «... Τα Ατομικά Δικαιώματα θεωρούνται ως τα «κλασσικά» ή φιλελεύθερα Θεμελιώδη Δικαιώματα. Γιατί αυτά περιλήφθηκαν κυρίως στις Διακηρύξεις των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και στα Συντάγματα της Γαλλικής Επαναστάσεως και ιδιαίτερα στη Διακήρυξη του 1789 και στο Σύνταγμα του 1791, προοίμιο του οποίου αποτέλεσε η Διακήρυξη αυτή.

Από τα δύο αυτά επαναστατικά Συνταγματικά κείμενα διαμορφώθηκε ο λεγόμενος «κλασσικός κατάλογος» των ατομικών δικαιωμάτων. Ο κατάλογος αυτός περιλαμβάνει τα εξής ατομικά δικαιώματα: α) την προσωπική ελευθερία και ασφάλεια, β) το άσυλο το κατοικίας, γ) την ελευθερία εκφράσεως των στοχασμών και του τύπου, δ) την θρησκευτική ελευθερία, ε) την ελευθερία της εκπαιδεύσεως ...ι) το απαραβίαστο της ιδιοκτησίας, ια) την ισότητα σε όλες τις μορφές της ... Από αυτό τον κλασσικό κατάλογο των ατομικών δικαιωμάτων πόσο απέχουν από την περιβαλλοντική προστασία; α) το δικαίωμα προσωπικής

ελευθερίας και ασφάλειας, β) το άσυλο της κατοικίας, γ) της θρησκευτικής ελευθερίας, δ) της εκπαίδευσης, ε) της ισότητας;

Στο άρθρο 4 § 2 ο συνταγματικός νομοθέτης αναφέρει ότι οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Σαν στοιχεία του περιβάλλοντος τα ανθρώπινα όντα, θηλυκά ή αρσενικά έχουν «ίσα» δικαιώματα και υποχρεώσεις απέναντι στις αξίες, το ίδιο όπως και κάθε ζώσα οντότητα η οποία διεκδικεί μέσα από τις οικολογικές έννοιες το δικαίωμα της προστασία της.

Στο άρθρο 5 § 1 ορίζεται το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του ατόμου, δηλαδή η ελεύθερη συμμετοχή του στην ανάπτυξη του πολιτιστικού περιβάλλοντος, στοιχεία του οποίου αποτελούν η κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, τα χρηστά ήθη, ακόμη και αυτό το ίδιο το Σύνταγμα.

Την απόλυτη προστασία της ζωής με σεβασμό στην εθνικότητα, την φυλή, την γλώσσα, τις θρησκευτικές και πολιτικές πεποιθήσεις θεωρεί ατομικό και κοινωνικό δικαίωμα ο συνταγματικός νομοθέτης στο άρθρο 5 § 1 και 2. Αλλά τι είναι η απόλυτη προστασία της ζωής; Είναι ακριβώς η περιβαλλοντική προστασία του φυσικού όντος που ονομάζουμε «άνθρωπο». Ή μήπως η προστασία της τιμής, της ελευθερίας, της εθνικότητας, της φυλής κ.λ.π., δεν είναι περιβαλλοντική προστασία «στοιχείων» του πολιτιστικού μας περιβάλλοντος;

Το απαραβίαστο της προσωπικής ελευθερίας στην παράγραφο 3 του ιδίου άρθρου συνάδει προς την ίδια κατεύθυνση: «είναι αναφαίρετο δικαίωμα του ανθρώπου, ο οποίος είναι στοιχείο του περιβάλλοντος, να απολαμβάνει της ελευθερίας του.» Όλες οι οικολογικές οργανώσεις συμπεριλαμβάνουν στις πρωταρχικές αξίες της περιβαλλοντικής προστασίας την ελευθερία των ζώων, την οποία θεωρούν απαραβίαστο δικαίωμα. Ποιος όμως θεωρείται φορέας αυτού του δικαιώματος;

Στην παράγραφο 2 του άρθρου 7, τα βασανιστήρια, οποιαδήποτε σωματική κάκωση, βλάβη υγείας, άσκηση ψυχολογικής βίας, καθώς και κάθε άλλη προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας απαγορεύονται και τιμωρούνται «όπως νόμος ορίζει». Ουσιαστικά εδώ ο συνταγματικός νομοθέτης κατοχυρώνει την περιβαλλοντική αξία της φυσικής οντότητας, ενός στοιχείου του περιβάλλοντος, «του ανθρώπου», παράλληλα όμως κατοχυρώνει και την

πολιτιστική του οντότητα, όταν προστατεύει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια σε συνδυασμό με την προστασία της σωματικής του υγείας.

Η προστασία του περιβάλλοντος καλύπτει όλα τα στοιχεία που το συνθέτουν, στην απρόσκοπτη και αέναη βιολογική τους ανανέωση και ουσιαστικά μεριμνά για την εξασφάλιση της ύπαρξης όλων των ειδών, συμπεριλαμβανομένου και του ανθρώπινου γένους. Οι σωματικές κακώσεις, η βλάβη της υγείας, είναι αντίθετες με την έννοια της περιβαλλοντικής προστασίας, απαγορεύονται και τιμωρούνται, «όπως νόμος ορίζει».

Παρατηρούμε στο άρθρο 7 αλλά και στο άρθρο 9 στην παράγραφο 1, η οποία αφορά την προστασία της κατοικίας, ότι ο συνταγματικός νομοθέτης προστατεύει το περιβαλλοντικό δικαίωμα **«του φυσικού ασύλου της ζωής»**, το οποίο αποτελεί μία από της Βασικές Περιβαλλοντικές Αξίες. Η οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη, έτσι ώστε ο πολλαπλασιασμός και η εξέλιξη του είδους να προστατεύονται με νομοθετικές ρυθμίσεις που εμποδίζουν την ανεξέλεγκτη πρόσβαση και διάλυση του οικογενειακού **«θώκου»**.

Στο άρθρο 12 § 6, η κοινή εκμετάλλευση των γεωργικών εκτάσεων ή άλλης πλουτοπαραγωγικής πηγής ανάγεται σε έννοια περιβαλλοντικής προστασίας, όταν ο συνταγματικός νομοθέτης τοποθετείται υπέρ της συστάσεως με νόμο «αναγκαστικών» συνεταιρισμών, για την εκπλήρωση σκοπών κοινής ωφέλειας ή δημόσιου ενδιαφέροντος ή κοινής εκμετάλλευσης γεωργικών εκτάσεων ή άλλης πλουτοπαραγωγικής πηγής. **Οι γεωργικές εκτάσεις και οι πλουτοπαραγωγικές πηγές είναι βασικές συνισταμένες της προστασίας του περιβάλλοντος.**

Η θρησκευτική συνείδηση, άλλη μία έννοια στοιχείο του πολιτιστικού περιβάλλοντος, η οποία μάλιστα αποτελεί και το ερμηνευτικό στοιχείο της φυσικής και ανθρώπινης γένεσης και το συνδετικό κρίκο ανθρώπου - φύσης είναι απαραβίαστη, όπως ορίζει το άρθρο 13 § 1 και 2 του Ελληνικού Συντάγματος.

Σύμφωνα με το άρθρο 16 § 1 και 2, **η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες. Οι έννοιες αυτές και η προστασία τους, που αποτελούν στοιχεία του πολιτιστικού περιβάλλοντος είναι υποχρέωση του Κράτους, του οποίου βασική αποστολή αποτελεί η παιδεία η οποία έχει σκοπό της την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των**

πολιτών, το σύνολο δηλαδή των στοιχείων του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι ο συνταγματικός νομοθέτης κινούμενος μακριά από την Βιοκινητική οργάνωση, μέσα από την προσπάθεια της προστασίας των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων του ανθρώπου οδηγείται στον δρόμο της περιβαλλοντικής προστασίας, γιατί σε αυτήν εντάσσεται η προστασία της ζωής, της οντότητας του πολίτη σε εθνικό και παγκόσμιο πλαίσιο και αυτή την «μη συνειδητοποιημένη διαδρομή» η Βιοκινητική Σκέψη την εντάσσει σε συνειδητοποιημένα σχήματα που περιλαμβάνουν το φυσικό αλλά και το πολιτιστικό «γίγνεσθαι».

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ[14] (1971)

Το Συνταγματικό Κείμενο των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής δεν περιέχει άρθρα για το περιβάλλον.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΙΝΔΙΑΣ[15] (1986)

Στο άρθρο 48 Α αναφέρεται με τίτλο: «Η προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος και η διάσωση των δασών και των άγριων ζώων» :

«...Το Κράτος θα καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια για την προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος και τη διάσωση των δασών και των άγριων ζώων».

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΙΡΛΑΝΔΙΑΣ[16] (1953)

Δεν εμπεριέχει άρθρα για την περιβαλλοντική προστασία.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ[17] (1978)

Στο Προοίμιο αναφέρεται: «Το Ισπανικό Έθνος, επιθυμώντας την εγκαθίδρυση της δικαιοσύνης, της ελευθερίας και της ασφάλειας, για να προστατεύσει το καλό των πολιτών, ασκώντας τα κυριαρχικά του δικαιώματα δηλώνει ότι: «...θα προστατεύει όλους ανεξαιρέτως τους Ισπανούς και τους λαούς της Ισπανίας και τα ανθρώπινα δικαιώματά τους, τους πολιτισμούς τους, τις παραδόσεις τους, τις γλώσσες και τους θεσμούς τους, θα στηρίξει την οικονομική ανάπτυξη και τον πολιτισμό με στόχο την εξασφάλιση υψηλής ποιότητας βιοτικού επιπέδου, θα εγκαθιδρύσει δημοκρατική και προηγμένη κοινωνία και θα στηρίξει τη δημιουργία ειρηνικών σχέσεων και τη συνεργασία με τους άλλους λαούς της γης».

Στα «Θεμελιώδη Δικαιώματα και Υποχρεώσεις», το άρθρο 10 αναφέρει: «Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, τα απαραβίαστα φυσικά δικαιώματα του ανθρώπου, η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, ο σεβασμός του νόμου και των δικαιωμάτων των άλλων λαών, είναι το θεμέλιο της πολιτικής τάξης και της κοινωνικής ειρήνης».

Στο Τρίτο Κεφάλαιο με τίτλο: «Οι Κατευθυντήριες Αρχές της Κοινωνικής και Οικονομικής Πολιτικής», το άρθρο 45 § 1, αναφέρεται στο περιβάλλον. «Όλοι έχουν το δικαίωμα να ζουν σε ένα περιβάλλον κατάλληλο για την ανάπτυξη της προσωπικότητάς των και έχουν την υποχρέωση να το προστατεύουν.

Στην παράγραφο 2 αναφέρεται: «Οι Δημόσιες Αρχές θα επιβλέπουν την ορθολογική χρήση των φυσικών πηγών, με στόχο την βελτίωση και προστασία της ποιότητας της ζωής, την προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος δια μέσου **της απαραίτητης συλλογικής συνεργασίας**».

Στην παράγραφο 3 αναφέρεται: «Θα επιβάλλονται ποινικές κυρώσεις σε αυτούς που παραβιάζουν τις διατάξεις της προηγουμένης παραγράφου, σύμφωνα με το νόμο και κατά περιπτώσεις θα επιβάλλονται διοικητικές κυρώσεις αλλά και υποχρεωτική αποκατάσταση της βλάβης».

Το Σύνταγμα της Ισπανίας είναι το μόνο που εμπεριέχει ποινικές κυρώσεις για τις περιβαλλοντικές καταστροφές. Το σημαντικό όμως στοιχείο και δεδομένο της Βιοκινητικής το οποίο εμπεριέχεται στο Ισπανικό Σύνταγμα,

είναι η αναφορά στην απαραίτητη συλλογική συνεργασία για τη προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος.

Το άρθρο 46 αναφέρεται στο πολιτιστικό περιβάλλον αποκαθιστώντας την ευρεία περιβαλλοντική έννοια. «Οι Δημόσιες Αρχές εγγυώνται τη διατήρηση και ενθαρρύνουν την ανάπτυξη της ιστορικής, πολιτιστικής και καλλιτεχνικής κληρονομιάς των λαών της Ισπανίας και των χαρακτηριστικών τους, με οποιοδήποτε νομικό καθεστώς και οπουδήποτε και αν ανήκουν. Ποινικές κυρώσεις θα επιβάλλονται σε όσους καταστρέφουν αυτή την κληρονομιά».Τα χαρακτηριστικά των λαών εδώ εντάσσονται στην περιβαλλοντική έννοια σαν στοιχείο άξιο προστασίας .

ΙΣΡΑΗΛ[18]

Όπως και η Μεγάλη Βρετανία, διαθέτει σύγχρονη νομοθεσία αλλά στερείται ενιαίου Συνταγματικού Κειμένου.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ[19] (1948)

Στις Θεμελιώδεις Αρχές, το άρθρο 2 και το άρθρο 9, το μεν πρώτο έμμεσα το δε δεύτερο άμεσα, αναφέρονται σε στοιχεία του περιβάλλοντος και στην προστασία τους .

Στο άρθρο 2 η Δημοκρατία αναγνωρίζει και εγγυάται τα απαραβίαστα δικαιώματα του ανθρώπου είτε ως ατόμου, είτε μέσα στους κοινωνικούς σχηματισμούς όπου αναπτύσσεται η προσωπικότητά του και απαιτεί την εκπλήρωση των καθηκόντων της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής αλληλεγγύης. Η προσωπικότητα του ατόμου αποτελεί κοινό σημείο αναφοράς των Συνταγμάτων και συνδέεται με την προστασία του περιβάλλοντος, διότι η ανάπτυξη της προσωπικότητας δεν ευδοκιμεί σε ασθενές ή καταστροφικό περιβάλλον.

Στο άρθρο 9 §2 γίνεται άμεση αναφορά στη προστασία του τοπίου αλλά και στην ιστορική και καλλιτεχνική περιουσία του Έθνους. Εδώ εντοπίζεται η έννοια του περιβάλλοντος η οποία συμπεριλαμβάνει το φυσικό και το πολιτιστικό περιβάλλον.

Στις «Ηθικές και Κοινωνικές Σχέσεις», στο άρθρο 32, θα μπορούσε κανείς να επιχειρήσει τη σύνδεση τις προστασίας της υγείας με το υγιές περιβάλλον, εκτός από την σύνδεσή του με την αξιοπρέπεια του ανθρώπου, όπως συμβαίνει σε άλλα Συντάγματα.

Στο άρθρο 43 αναφέρεται: «Για το σκοπό της ορθολογικής εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων, του εδάφους και την κοινωνική ισότητας, περιορίζονται σύμφωνα με το νόμο κατά περίπτωση ιδιοκτησίες, οι οποίες συνορεύουν με αγροτικές ζώνες, το κράτος προωθεί την βελτίωση του εδάφους, τη συνένωση των αγροκτημάτων και τη δημιουργία παραγωγικών μονάδων. Υποστηρίζει τους μικρούς και μεσαίους αγρότες».

Στο τμήμα με τίτλο «οι Περιοχές, οι Επαρχίες, οι Δήμοι», το άρθρο 117 αναφέρει: «Η Περιοχή θεσπίζει για τα επόμενα θέματα νομοθετικούς κανόνες στο πλαίσιο των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, με τον όρο ότι προάγουν το εθνικό συμφέρον και το συμφέρον των άλλων Περιοχών:

1. Τα μουσεία και τις βιβλιοθήκες τών τοπικών φορέων
2. Την πολεοδομία
3. Τον τουρισμό και τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις
4. Τους αυτοκινητοδρόμους που ενδιαφέρουν την Περιοχή
5. Τη ναυτιλία και τις λίμνες
6. Τα ιαματικά ύδατα
7. Τα μεταλλεία και ανθρακωρυχεία
8. Τη θήρα
9. Την αλιεία
10. Τη γεωργία και τα δάση
11. Τη βιοτεχνία

Νόμοι της Δημοκρατίας αναθέτουν στις Περιοχές την εξουσία να εκδίδουν διατάξεις για την εκτέλεσή τους».

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ[20] (1978-1982)

Στο άρθρο 9, αναφέρεται: «...Οι πόροι των μεταλλείων, τα ύδατα τα λιβάδια, η ακαλλιέργητη γη , οι αμμώδεις και λασπώδεις εκτάσεις καθώς και οι άλλοι φυσικοί πόροι αποτελούν κρατική ιδιοκτησία, δηλαδή ιδιοκτησία

ολοκλήρου του λαού. Εξαίρεση αποτελούν τα δάση, τα λιβάδια, η ακαλλιέργητη γη και οι αμμώδεις εκτάσεις που κατά το νόμο ανήκουν στη συλλογική ιδιοκτησία.

Το Κράτος εξασφαλίζει την ορθολογική εκμετάλλευση των φυσικών πόρων και προστατεύει τα φυτά και τα πολύτιμα ζώα. Απαγορεύεται σε κάθε οργάνωση και άτομο να χρησιμοποιήσει οποιοδήποτε μέσο για να οικειοποιηθεί ή να καταστρέψει φυσικούς πόρους».

Στο άρθρο 10, παρ. 4, «...Κάθε οργάνωση και κάθε άτομο όταν χρησιμοποιεί γη έχει την υποχρέωση να προβαίνει σε ορθολογική χρήση της.». (Τροποποίηση του 1989)

Στο άρθρο 22 αναφέρεται. «...Το Κράτος προάγει τα γράμματα και τις τέχνες, τον τύπο, την ραδιοφωνία και την τηλεόραση, τις βιβλιοθήκες, τα μουσεία και τα πολιτιστικά κέντρα καθώς και άλλα πολιτιστικά έργα στην υπηρεσία του λαού και του σοσιαλισμού και ενθαρρύνει τις πολιτιστικές δραστηριότητες των ομάδων.

Το Κράτος προστατεύει τα αξιοθέατα, τα ιστορικά μνημεία, τους αρχαιολογικούς θησαυρούς και ολόκληρη την πολιτιστική κληρονομιά που κατέλειπε η ιστορία».

Στο άρθρο 26 αναφέρεται: «...Το Κράτος προστατεύει και βελτιώνει το χώρο διαβίωσης και τους βιότοπους και διεξάγει τον αγώνα κατά της μόλυνσης και των άλλων κινδύνων.

Το Κράτος οργανώνει και ενθαρρύνει την φύτευση δέντρων και τη δημιουργία δασικών εκτάσεων και προστατεύει τα δέντρα και τα δάση ».

Τα άρθρα 9, 10 παρ. 4, 22, 26, εμπεριέχονται στο Πρώτο Κεφάλαιο με τίτλο «Γενικές Αρχές». Αξιοσημείωτο είναι ότι δεν εμπεριέχονται στα Θεμελιώδη Δικαιώματα, όπως σε άλλα Συντάγματα.

Και το Σύνταγμα της Κίνας χαρακτηρίζει τους φυσικούς πόρους εθνικούς. Η σπουδαιότητα και η ανάγκη της προστασίας τους υποχρεώνει το Κράτος να κρατάει την ιδιότητα του « ιδιοκτήτη » των φυσικών πόρων, με σκοπό την εξασφάλιση της ορθολογικής εκμετάλλευσης και προστασίας. Η ανθρωποκεντρική όμως θέση περιορίζεται από την υποχρέωση της ορθολογικής χρήσης. Ενστερνίζεται εδώ ο νομοθέτης την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης γενικά και αόριστα, για να επανέλθει πιο κάτω στο άρθρο 22 και να καλύψει, χωρίς όμως σύνδεση με το φυσικό περιβάλλον, το άλλο τμήμα της έννοιας, το πολιτιστικό.

Στο άρθρο 26, παρ.1, επανακάμπτει και πάλι ασύνδετα στο θέμα του φυσικού περιβάλλοντος και αναφέρεται στην προστασία του χώρου διαβίωσης αλλά και του βιότοπου. Αξιοσημείωτη παρουσιάζεται εδώ η ανάγκη προστασίας του βιότοπου, ενώ χαλαρή παρουσιάζεται η σπουδή για τις δασικές εκτάσεις και για την προστασία τους. (Άρθρο 26, παρ. 2)

Αν και όχι συνειδητά το Σύνταγμα της Κίνας έχει συμπεριλάβει στα άρθρα του και το πολιτιστικό και το φυσικό περιβάλλον, έτσι ώστε να μπορεί να γίνει δεκτός ο ισχυρισμός ότι πλησιάζει, ότι τείνει προς την κατεύθυνση της με την ευρεία έννοια προστασίας του περιβάλλοντος. Υστερεί σε αντιπαραβολή με το Σύνταγμα της Τουρκίας ως προς τη λεπτομερή αναφορά και τους συσχετισμούς των περιβαλλοντικών θεμάτων. Και τα δύο όμως απέχουν πολύ από τη Βιοκινητική Συνταγματική Κατοχύρωση της Περιβαλλοντικής Προστασίας.

Στο Δεύτερο Κεφάλαιο με τίτλο: «Θεμελιώδη Δικαιώματα και Υποχρεώσεις των Πολιτών», το άρθρο 51 θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι εμπεριέχει έμμεσα την περιβαλλοντική αρχή των ισότιμων δικαιωμάτων του περιβάλλοντος και του ανθρώπου, ο οποίος αποτελεί στοιχείο του περιβαλλοντικού συνόλου.

Και προεκτείνοντας αυτή την αρχή μέσα από τη Βαθιά Οικολογία θα μπορούσε κανείς να καταλήξει στην ισότιμη αξία όλων των στοιχείων του βιοτικού και αβιοτικού μας περιβάλλοντος, για να αποδειχθεί και πάλι η σημασία της Συνταγματικής Κατοχύρωσης της Περιβαλλοντικής Προστασίας με βάση συμφωνηθείσες εκ των προτέρων αρχές και με συγκεκριμένο οργανόγραμμα, που θα περιλαμβάνει και θα αποδέχεται την πολυπλοκότητα των θέσεων, την συνθετότητα των απόψεων και των κοινωνικών δεδομένων. Μόνο με αυτή την αντιμετώπιση το θέμα «περιβάλλον» δεν θα καλύπτει υποκριτικά τις επιθετικές μας τάσεις προς αυτό, μόνο και μόνο για οικονομικά οφέλη.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΚΟΛΟΜΒΙΑΣ[21] (1991)

Στα Θεμελιώδη Δικαιώματα του ανθρώπου, στο άρθρο 63 αναφέρεται: «Τα ακίνητα του Δημοσίου, τα φυσικά πάρκα, τα αγροκτήματα του δημοσίου,

τα φυσικά αποθέματα, η αρχαιολογική κληρονομιά του Έθνους και όλοι οι φυσικοί πόροι, όπως προσδιορίζονται από το νόμο, δεν μεταβάλλονται, ούτε κατάσχονται.

Στο άρθρο 64 αναφέρεται: «Είναι υποχρέωση του κράτους να στηρίζει τους αγρότες, τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, την εκπαίδευση, την κατοικία, την υγεία, την κοινωνική ασφάλιση, την δημιουργία, τις επικοινωνίες, το εμπόριο των προϊόντων και να παρέχει διευκολύνσεις για τεχνολογική εμπειρία, με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των πολιτών».

Στο άρθρο 65 αναφέρεται: «το κράτος λαμβάνει ειδική μέριμνα και προστατεύει τα προϊόντα διατροφής. Δίδεται προτεραιότητα στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων όπως οι αγροτικές, η αλιεία, οι αγροτοβιομηχανικές, οι δασικές, εξασφαλίζοντας την κατασκευή έργων υποδομής, προσαρμοσμένα στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της γης.

Το κράτος πριμοδοτεί τις επενδύσεις της τεχνολογίας για την παραγωγή προϊόντων διατροφής και πρώτων υλών, με σκοπό την αύξηση της παραγωγής».

Στο άρθρο 66 αναφέρεται: «Οι προϋποθέσεις των χρηματοδοτήσεων υπαγορεύονται από τις ειδικές ρυθμίσεις του νόμου και ακολουθούν τις τιμές και τους κύκλους παραγωγής, ώστε να επιτυγχάνεται μείωση των κινδύνων αποτυχίας των δραστηριοτήτων και της καταστροφής του περιβάλλοντος».

Στο Κεφάλαιο Ι με τίτλο «Γενικές Αρχές», το άρθρο 332 αναφέρει: «Το κράτος έχει στην ιδιοκτησία του το υπέδαφος και τις μη ανανεώσιμες φυσικές πηγές, η εκμετάλλευση των οποίων ακολουθεί τους νόμους, με στόχο την ανανέωση και αποφυγή της καταστροφής των».

Στο άρθρο 334 αναφέρεται: «Η κατεύθυνση της γενικής οικονομίας είναι ευθύνη του κράτους, το οποίο υπεισέρχεται σύμφωνα με το νόμο στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων και στη χρήση της γης, στην παραγωγή, στη διανομή, στη χρήση και κατανάλωση των προϊόντων, στις δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες, με στόχο τον ορθολογισμό της οικονομίας προς την κατεύθυνση της βελτίωσης της ποιότητας της ζωής των πολιτών, την δίκαιη κατανομή των ευκαιριών για την ανάπτυξη και τη διατήρηση υγιούς περιβάλλοντος».

Επιχειρώντας τη σύνδεση των άρθρων του Συντάγματος της Κολομβίας με την εικόνα που διαφαίνεται μέσα από αυτά στο κοινωνικό πλαίσιο, εύκολα διακρίνει κανείς την προτεραιότητα που αποδίδεται στα προϊόντα διατροφής και στην οικονομική ανάπτυξη. Κατά τον ίδιο τρόπο διακρίνεται η

«παρεμπιπτόντως» αναφορά στο περιβάλλον, σε σχέση με τους φυσικούς πόρους και την καλή τους κατάσταση.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΚΟΥΒΑΣ[22] (1992)

Το κύριο μέλημα του συνταγματικού νομοθέτη εδώ, στα άρθρα που αναφέρονται έμμεσα σε θέματα που αφορούν το περιβάλλον, είναι να ενταχθούν οι μικροκαλλιεργητές σε συνεταιριστικές καλλιέργειες μεγάλων εκτάσεων, τις οποίες θα εποπτεύει το κράτος.

Στο άρθρο λοιπόν 19 § 2, αναφέρεται: «Οι μικροί αγρότες πρέπει να συνεταιρίζονται, αφού τους χορηγηθεί προηγουμένως άδεια από το Κράτος.Τη γη που καλλιεργούν, μπορούν να πωλήσουν, να ανταλλάξουν, να μεταφέρουν στο κράτος, σε συνεταιρισμούς ή σε αγρότες, σύμφωνα με το νόμο. Το κράτος υποστηρίζει την παραγωγή των μικρών αγροτών οι οποίοι συμβάλλουν στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας.

Οι μικροί αγρότες δανειοδοτούνται όταν συμμετέχουν σε συνεταιρισμούς, αυτό σημαίνει σοσιαλιστική παραγωγή. Οι συνεταιρισμοί διοικούνται από τους ιδιοκτήτες μικρών εκτάσεων που συμμετέχουν στους συνεταιρισμούς, σύμφωνα με το νόμο. Η ιδιοκτησία των συνεταιρισμών μεταβιβάζεται μόνο σε άλλους συνεταιρισμούς ή στο Κράτος».

Σύμφωνα με το άρθρο 24 : «Τα αγροκτήματα κληρονομούνται μόνο από αγρότες».

Το άρθρο 27 εμπεριέχει την πιο άμεση αναφορά στο περιβάλλον. «Το κράτος προστατεύει το περιβάλλον και τις φυσικές πηγές της χώρας και επιδιώκει την προσπάθεια **ισορροπίας** μεταξύ της εκμετάλλευσης των φυσικών πηγών και της οικονομικής ανάπτυξης ,την **λογική ύπαρξη του ανθρώπου**, την εξασφάλιση και διατήρηση των φυσικών αποθεμάτων, τη βελτίωση του επιπέδου της ζωής **για τις σημερινές γενιές αλλά και για εκείνες που θα έρθουν στο μέλλον.**

Είναι **υποχρέωση** του πολίτη να προστατεύει τα νερά, την ατμόσφαιρα, το έδαφος, την πανίδα και τη χλωρίδα και όλο τον φυσικό πλούτο». Αυτή η παράγραφος ταυτίζεται με τις Βιοκινητικές θέσεις, οι οποίες αφορούν το δικαίωμα του πολίτη να συμμετέχει στην περιβαλλοντική προστασία ενεργά,

μέσα από διαδικασίες οι οποίες θα εδραιώνουν κράτος Βιοκινητικής ηθικής. Και μόνο μέσα από την συμμετοχή θα οδηγηθούμε στη βιώσιμη ανάπτυξη.

ΚΟΥΒΕΙΤ[23]

Η έρευνα στα σχετικά στοιχεία που ετέθησαν στη διάθεσή μας από τις σχετικές υπηρεσίες, οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι η κύρια αναφορά στο περιβάλλον είναι αυτή στο Κοράνι.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ[24] (1960)

Το άρθρο 23 § 1, το οποίο θέτει το πλαίσιο προστασίας του δικαιώματος του ανθρώπου να είναι κύριος, να κατέχει, να απολαμβάνει και να διαθέτει οποιαδήποτε κινητή ή ακίνητη περιουσία, ουσιαστικά εξασφαλίζει το δικαίωμα του ατόμου να οικειοποιείται τη φύση, για παράδειγμα, η ακίνητη περιουσία του σε γη είναι απόκτημα, με αντάλλαγμα, μέρους της φύσης .

Το ίδιο άρθρο στην παράγραφο τρία, περιορίζει αυτό το δικαίωμα για το συμφέρον της δημόσιας ασφάλειας, της δημόσιας υγείας, της πολεοδομίας, της ανάπτυξης και χρήσης οποιασδήποτε ιδιοκτησίας για την προαγωγή της δημόσιας ωφέλειας, δηλαδή πάλι ο συνταγματικός νομοθέτης αγγίζει θέματα περιβάλλοντος :

α) Θέτει το συμφέρον των πολλών «υπεράνω» του συμφέροντος του ενός. Το περιβάλλον είναι το συμφέρον των πολλών.
β) Ότι αφορά την πολεοδομία συμπεριλαμβάνεται άμεσα στα περιβαλλοντικά θέματα. Η δημόσια υγεία είναι στα θέματα πρώτης προτεραιότητας για ότι αφορά την καταστροφή του περιβάλλοντος και τους κινδύνους που προκύπτουν.

Παρατηρούμε ότι και τα τρία αυτά σημεία αφορούν αρχές και θέματα του περιβάλλοντος, αποσπασματικά όμως και χωρίς συνειδητοποιημένη αναφορά στο συγκεκριμένο θέμα.

Στο ίδιο άρθρο στην παράγραφο 6, αναφέρεται η ρύθμιση της διανομής γης, σε περίπτωση αγροτικής μεταρρύθμισης, σε άτομα που ανήκουν στην ίδια κοινότητα στην οποία ανήκει και ο ιδιοκτήτης των αναγκαστικά απαλλοτριωμένων «γαιών».

Μετά από την ανάλυση του περιβαλλοντικού θέματος σε σχέση με τα κοινωνικά συστήματα είναι εύκολο να αντιληφθούμε ότι εδώ εμπεριέχεται μία ακόμη περιβαλλοντική αξία. Αυτή της προστασίας του πολιτιστικού στοιχείου των γηγενών, σε σχέση με την εκμετάλλευση τη γης σε τοπικά πολιτισμικά όρια. Είναι όμως γεγονός ότι στο μέλλον αυτή η υποσυνείδητη θέση αναφορών έμμεσα στο περιβάλλον, θα πρέπει να γίνει άμεση και συνειδητή στην Συνταγματική κατοχύρωση, ισότιμα, σαν θεμελιώδες δικαίωμα του ανθρώπου.

Στο άρθρο 25 § 3, βρισκόμαστε πάλι στο κύριο μέλημα των Συνταγμάτων: «Την κατοχύρωση της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων από το κράτος ή από πρόσωπα δημοσίου δικαίου, που θα έχουν σκοπό τους αυτήν ακριβώς την εκμετάλλευση». Αυτή η παλινδρόμηση μεταξύ της προστασίας του περιβάλλοντος και της εκμετάλλευσής του, της εκμετάλλευσης δηλαδή των φυσικών πόρων, παρουσιάζει τα άρθρα των συνταγματικών κειμένων ασύνδετα επί της ουσίας, σε αντίθεση μεταξύ των και σε αμηχανία ως προς την οργάνωση της ροής των προς μία κατεύθυνση. Οι συνταγματικοί νομοθέτες αποδεικνύεται εκ των πραγμάτων ότι ακολουθούν την τεθλασμένη οδό χωρίς συγκεκριμένη κατεύθυνση.

ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ[25]

Η Μεγάλη Βρετανία διαθέτει σύγχρονη και ενιαία νομοθεσία αλλά στερείται ενιαίου Συνταγματικού κειμένου. Οι Βρετανικοί Θεσμοί δεν αναφέρονται σε θέματα περιβαλλοντικής προστασίας.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΟΥ Μ.ΔΟΥΚΑΤΟΥ ΤΟΥ ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟΥ[26] (1972)

Δεν εμπεριέχονται άρθρα σχετικά με το περιβάλλον.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΟΥ ΜΕΞΙΚΟΥ[27] (1987)

Στο άρθρο 25 στην παράγραφο 6, αναφέρεται: «Με κριτήρια κοινωνικής ισοτιμίας το κράτος θα στηρίζει και θα προωθεί τις επιχειρήσεις από όλα τα κοινωνικά στρώματα, που με ιδιωτική πρωτοβουλία συντελούν στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας, με την παραγωγικότητά τους». Πρώτο μέλημα του Συντάγματος στο Μεξικό φαίνεται να είναι η οικονομική ανάπτυξη.

Το άρθρο 27 στην παράγραφο 3, αναφέρεται στο δικαίωμα του Κράτους να επιβάλλει στην ιδιωτική παραγωγή περιορισμούς για το κοινό όφελος και την προστασία των φυσικών πόρων, η εκμετάλλευση των οποίων είναι δυνατόν να παραχωρείται σε ιδιώτες, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις του νόμου αλλά το Κράτος έχει το δικαίωμα της ανακατανομής, για να προστατεύσει το περιβάλλον, με στόχο την προσπάθεια για **ισορροπημένη ανάπτυξη** και βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των πολιτών:

«Το Κράτος καθορίζει τους όρους δημιουργίας και χωροθέτησης νέων πόλεων και προσδιορίζει τις συνθήκες χρήσης των φυσικών αποθεμάτων, των δασών, των νερών, του εδάφους και τις συνθήκες κατασκευής έργων κοινής ωφέλειας, έχει δε το δικαίωμα να ιδρύει οργανισμούς για τη μελέτη της αστικής και περιφερειακής ανάπτυξης και την ανάπλαση της οικολογικής ισορροπίας».

Το άρθρο 7 § 6, αναφέρει: «Η κυβέρνηση θα καθορίσει τους νόμους που θα συμβάλλουν στην περιβαλλοντική προστασία, τη διατήρηση των φυσικών αποθεμάτων και την οικολογική ισορροπία, την κατανομή της καλλιεργήσιμης γης, την εκμετάλλευση αγροτικής γης από συνεταιρισμούς, την ανάπτυξη των μικρών καλλιεργητών, την προώθηση της κτηνοτροφίας και τις υπόλοιπες οικονομικές δραστηριότητες στις επαρχίες, με στόχο την αποφυγή της μείωσης των φυσικών πόρων από τις καταστροφές που θα μπορούσαν να προκληθούν».

Η ανάγκη μελέτης και έρευνας από θεσμοθετημένους οργανισμούς σε πλατιά βάση και η ισορροπημένη ανάπτυξη, είναι θέσεις της Βιοκινητικής. Η αναγκαιότητα της θεσμοθετημένης δημιουργίας αυτών των οργανισμών, με στόχο την αύξηση των αυτόνομων ικανοτήτων, έχει ήδη αποδειχθεί και αποτελεί μέρος της Βιοκινητικής μεθοδολογίας. Δια μέσου της συμμετοχής στους οργανισμούς και της κινητικότητας, θα επιτευχθεί η ανακατανομή, η ανάδόμηση των αξιών μας προς τη Βιοκινητική κατεύθυνση.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΝΟΤΙΑΣ ΑΦΡΙΚΗΣ[28] (1996)

Στο κεφάλαιο 2 με τίτλο «Bill of rights», «Χάρτης Δικαιωμάτων» και υπότιτλο «Environment» , «Περιβάλλον», στο άρθρο 24 § 1 και 2, αναφέρεται ότι όλοι έχουν το δικαίωμα να ζουν σε ένα περιβάλλον που δεν θα είναι επικίνδυνο για τη ζωή τους και δεν θα υπονομεύει την ύπαρξη τους. Όλοι έχουν το δικαίωμα της προστασίας του περιβάλλοντος για το καλό των ανθρώπων σήμερα αλλά και για το καλό των γενεών που θα ακολουθήσουν στο μέλλον, δια μέσου της κατάλληλης νομοθεσίας και της λήψης μέτρων τα οποία:

θα εμποδίζουν την μόλυνση και την οικολογική υποβάθμιση,

θα προωθούν την διατήρηση και προστασία του περιβάλλοντος,

θα εδραιώνουν την οικολογικά βιώσιμη ανάπτυξη και χρήση των φυσικών πόρων, ενώ παράλληλα θα προωθούν την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

Στο Σύνταγμα της Νοτίου Αφρικής παρατηρείται αμεσότερη αναφορά στην περιβαλλοντική προστασία, συγκριτικά με τις αναφορές άλλων συνταγμάτων, έστω και με ένα άρθρο.

Πόσο όμως συνειδητή είναι η καταγραφή του, όταν συνδέεται με τις κοινωνικές δομές της χώρας, πόσο κοντά ή μακριά βρίσκεται από τη διάθεση να είμαστε «στο πνεύμα της εποχής», που επιβάλλει την αναφορά μας σε κάποιο θέμα περιβάλλοντος για να φαίνεται ότι ακολουθούμε ό,τι «είθισται» σήμερα; Το ερώτημα δεν αφορά τη συγκεκριμένη αναφορά του Συντάγματος της Ν. Αφρικής, η οποία τουλάχιστον μας δίνει την ελπίδα πως θα γίνει σύντομα σε παγκόσμιο επίπεδο κατανοητό, ότι η προστασία του περιβάλλοντος χωρίς Συνταγματική Κατοχύρωση, μόνο την υποκρισία μπορεί να υπογραμμίζει και την έλλειψη ουσιαστικού ενδιαφέροντος. Είναι ερώτημα το οποίο απευθύνεται καλοπροαίρετα σε αντίθετες θέσεις και απόψεις, τις οποίες η Βιοκινητική συμπεριλαμβάνει στο πεδίο των δεδομένων υπό έρευνα, με βάση την αμφίδρομη πληροφόρηση. Η συνειδητή καταγραφή της περιβαλλοντικής προστασίας, η σύνδεση με τα κοινωνικά δεδομένα, η αύξηση των αυτόνομων ικανοτήτων, η συμμετοχή σε θεσμοθετημένους οργανισμούς, προσφέρουν την

δυνατότητα Βιοκινητικής αναδόμησης των αναπτυξιακών δεδομένων της κοινωνίας μας.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΟΛΛΑΝΔΙΑΣ[29] (1815-1983)

Στο Σύνταγμα της Ολλανδίας του 1815, στο Κεφάλαιο XI, τα άρθρα από 204-207, αναφέρονται στην « υπηρεσία υδάτων» και καθορίζουν την υποχρέωση της Πολιτείας για την εξασφάλιση των πολιτών και των αναγκών τους σε αυτό τον τομέα.

Με την αναθεώρηση του 1983 προσετέθη με τη στενή βέβαια έννοια αλλά σαφής η προστασία για το περιβάλλον στο άρθρο 21, το οποίο αναφέρει: «...Οι αρχές οφείλουν να διατηρούν τη χώρα κατοικήσιμη, να προστατεύουν και να βελτιώνουν το περιβάλλον.» Ακόμη και αυτή η προσθήκη αφορά το δικαίωμα κατοικίας του ανθρώπου και παρεμπιπτόντως το περιβάλλον μέσα στο οποίο εντάσσεται.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΟΥΓΓΑΡΙΑΣ[30] (1998)

Στο Κεφάλαιο I, στο άρθρο 18 αναφέρεται: «Η Δημοκρατία της Ουγγαρίας αναγνωρίζει το δικαίωμα όλων σε ένα υγιές περιβάλλον και θα ενεργεί προς αυτή την κατεύθυνση».

Στο άρθρο 70/D § 1, αναφέρεται: «Οι άνθρωποι που ζουν στο χώρο της Δημοκρατίας της Ουγγαρίας έχουν το δικαίωμα να απολαμβάνουν το υψηλότερο δυνατό επίπεδο φυσικής και πνευματικής υγείας».

Στην παράγραφο 2 του ιδίου άρθρου αναφέρεται: «Η Δημοκρατία της Ουγγαρίας θα προστατεύει αυτό το δικαίωμα με ρυθμίσεις που θα αφορούν την ασφάλεια της εργασίας, με οργανισμούς υγείας και οργανισμούς ιατρικής φροντίδας, εξασφαλίζοντας την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος».

Η προσπάθεια που περικλείεται εδώ, είναι η απόδειξη της έλλειψης της Βιοκινητικής, (Γνώση- Οργάνωση-Συνείδηση) και της σύγχυσης που επικρατεί έξω από αυτήν.

Το περιβάλλον και η προστασία του συνδέεται μόνο με τα θέματα που αφορούν την υγεία και το δικαίωμα όλων των πολιτών σε αυτήν. Ποια είναι η θέση που αποδίδεται στο πολιτισμικό περιβάλλον; Ανύπαρκτη και η σύνδεσή του με το περιβάλλον της κάθε γειτονικής χώρας, έστω και σαν ιδέα, μέσα από την Συνταγματική Κατοχύρωση της ίδρυσης οργανισμών, με στόχο την συνεργασία για **το κοινό αυτό αγαθό, που είτε είναι επιθυμητό είτε όχι, έχει καταργήσει την έννοια «σύνορα» και λειτουργεί «ερήμην» των κενών Συνταγμάτων, σαν Κοινοκτημοσύνη των Λαών της Γης .**

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΟΥ ΠΕΡΟΥ[31] (1993)

Στο Κεφάλαιο ΙΙ με τίτλο «Το Περιβάλλον και οι Φυσικοί Πόροι», το άρθρο 66 αναφέρει: «Οι φυσικοί πόροι ανανεώσιμοι και μη ανανεώσιμοι είναι ιδιοκτησία του κράτους. Το Κράτος αποφασίζει για την διάθεση και την εκμετάλλευσή τους. Ο νόμος καθορίζει τους όρους με τους οποίους η χρήση τους παραχωρείται σε ιδιώτες. Η χορήγηση τίτλου ιδιοκτησίας υπαγορεύεται από το νόμο.

Στο άρθρο 67 αναφέρεται: «Το κράτος καθορίζει την εθνική πολιτική για το περιβάλλον, στηρίζοντας την βιώσιμη χρήση των φυσικών πόρων».

Το άρθρο 68 αναφέρει: «Το κράτος έχει την υποχρέωση να φροντίσει την διατήρηση της βιοποικιλίας και τις προστατευόμενες φυσικές περιοχές».

Το άρθρο 69 αναφέρει: «Το κράτος προωθεί την βιώσιμη ανάπτυξη του Αμαζονίου με την κατάλληλη νομοθεσία».

Το Σύνταγμα του Περού αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στην περιοχή του Αμαζονίου και την συμπεριλαμβάνει στα άρθρα του.

Και εδώ έχομε επανάληψη της παλινδρόμησης μεταξύ εκμεταλλεύσεως των φυσικών πόρων και της προστασίας του περιβάλλοντος, χωρίς οργάνωση.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ[32] (1997)

Το Σύνταγμα της Πορτογαλίας θα μπορούσε να θεωρηθεί με το άρθρο 66, το οποίο περιλαμβάνεται στα Θεμελιώδη Δικαιώματα του ανθρώπου, τμήμα

του προσχεδίου της Βιοκινητικής Συνταγματικής Κατοχύρωσης. Εμπεριέχει Αρχές της Βιοκινητικής, όπως θα δούμε αλλά **προς την κατεύθυνση της Βιοκινητικής Συνταγματικής Κατοχύρωσης απαιτείται λεπτομερέστερη αναφορά στην Προστασία της Βιοκινητικής Οργάνωσης, με κύριο μέλημα την κατοχύρωση της Οργανωμένης, «Θεσμοθετημένης», Αμφίδρομης Πληροφόρησης.**

Το άρθρο 66 στην παράγραφο 1 και 2 αναφέρει: «Όλοι έχουν το δικαίωμα σε ένα υγιές και οικολογικά ισορροπημένο ανθρώπινο περιβάλλον και όλοι έχουν το καθήκον να το υπερασπίζονται. Για να προστατευθεί το δικαίωμα αυτού του περιβάλλοντος μέσα στα πλαίσια της βιώσιμης ανάπτυξης, είναι καθήκον της Πολιτείας ενεργώντας δια μέσου κατάλληλων οργανισμών και με την συμβολή και ενεργό συμμετοχή των πολιτών:

Α) Να ελέγξει και να περιορίσει την ατμοσφαιρική μόλυνση και τις συνέπειές της και τις επικίνδυνες μορφές της διάβρωσης του εδάφους.

Β) Να οργανώσει και να προωθήσει εθνικό σχέδιο με την προοπτική καθορισμού αποδοτικών ζωνών χρήσεως, με στόχο την ισορροπία μεταξύ της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, παράλληλα με τη βελτίωση του τοπίου.

Γ) Να σταθεροποιήσει και να αναπτύξει τις φυσικές πηγές, τα πάρκα και τους χώρους αναψυχής, να εκτιμήσει και να αναπτύξει την εξοχή, με στόχο την εγγύηση της προστασίας της φύσης αλλά και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ιστορικού ή καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος.

Δ) Να προωθήσει την λογική χρήση των φυσικών πηγών παράλληλα με την προστασία της δυνατότητάς τους για ανανέωση και οικολογική σταθερότητα, με σεβασμό στην αρχή της αλληλεγγύης των γενεών.

Ε) Να προωθήσει σε άμεση σχέση και συνεργασία με τις τοπικές υπηρεσίες, την καλή ποιότητα της ζωής των αστικών κέντρων, λαμβάνοντας ιδιαίτερα μέτρα για την αρχιτεκτονική και την προστασία των ιστορικών ζωνών και των ιστορικών μνημείων.

ΣΤ) Να συμπεριλάβει τα περιβαλλοντικά θέματα σε όλους τους τομείς της πολιτικής του Κράτους.

Ζ) Να προωθήσει την περιβαλλοντική εκπαίδευση και τον σεβασμό στις Περιβαλλοντικές Αξίες .

Η) Να εγγυηθεί την συμβατότητα μεταξύ της φορολογικής πολιτικής, της προστασίας του περιβάλλοντος και την ποιότητα της ζωής των πολιτών της χώρας.

Το Σύνταγμα της Πορτογαλίας σε αυτό το άρθρο καταθέτει την ποιότητα της Περιβαλλοντικής Συνείδησης ενός λαού που τα τελευταία χρόνια έχει εντυπωσιάσει με την ανάπτυξη και την εξέλιξη, παράλληλα με το σεβασμό σε κάθε στοιχείο του ιστορικού καλλιτεχνικού και φυσικού του περιβάλλοντος για να αποδειχθεί ότι δεν είναι εφικτή η προστασία του περιβάλλοντος χωρίς τις Αρχές της Βιοκινητικής, όπως :

1) Το Καθήκον της Υπεράσπισης του Περιβάλλοντος.

2) Η Βιώσιμη Ανάπτυξη.

3) Η Δράση δια μέσου Κατάλληλων Οργανισμών.

4) Η Ενεργός Συμμετοχή των Πολιτών.

5) Οι Κατάλληλες Ζώνες Χρήσεων.

6) Η Ισορροπία της Οικονομικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης με τη Βελτίωση του Τοπίου και την Προστασία του Περιβάλλοντος.

7) Η Προστασία των Μνημείων Ιστορικού και Καλλιτεχνικού Ενδιαφέροντος.

8) Η Ικανότητα Ανανέωσης των Φυσικών Πηγών.

9) Η Αρχή της Αλληλεγγύης των Γενεών.

10) Η Συνεργασία των Τοπικών Φορέων.

11) Ο Σεβασμός του Τοπίου στην Αρχιτεκτονική.

12) Η Σύνδεση των Περιβαλλοντικών Θεμάτων με Κάθε Τομέα Πολιτικής Δραστηριότητας της Πολιτικής του Κράτους.

13) Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.

14) Ο Σεβασμός στις Περιβαλλοντικές Αξίες.

15) Η Συμβατότητα της Φορολογικής Πολιτικής με την Ισόρροπη Ανάπτυξη και την Περιβαλλοντική Προστασία.

ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ[33]

Και εδώ η έρευνα μας οδήγησε στο Κοράνι σαν κύρια βάση αναφοράς στο θέμα «περιβάλλον». Ήταν πρόδηλη η πεποίθηση, ότι μέσα στις σελίδες του είναι πλήρης η κάλυψη της περιβαλλοντικής προστασίας, η πίστη, ότι ο άνθρωπος κοντά στο Θεό σέβεται την «όμορφη δημιουργία». Κατά συνέπεια η αρχή της περιβαλλοντικής προστασίας συνδέεται μόνο με την αγάπη του ανθρώπου για το θεό. «Είναι Αυτός που έφτιαξε τον άνθρωπο από το νερό...γιατί ο Θεός έχει δύναμη και εξουσία πάνω σε όλα τα πράγματα». «...Και του ζήτησε να ακολουθήσει το δρόμο προς τον Κύριο του και να εμπιστευθεί Αυτόν που δεν αποθνήσκει. Αυτόν που δημιούργησε τους ουρανούς και τη γη και όλα τα άλλα μέσα σε έξι μέρες. Και μετά ανέβηκε στο θρόνο του. Ο άνθρωπος μέσα στην όμορφη δημιουργία θα ζήσει με ηρεμία μέχρι να αναπαυθεί».[34]

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ π. ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ[35] (1977-1988)

Στο Κεφάλαιο 2 με τίτλο: «Το Οικονομικό Σύστημα», το άρθρο 12 αναφέρει: «Ιδιοκτησία των κολχόζ και των άλλων συνεταιριστικών οργανώσεων και των ενώσεών τους είναι τα μέσα παραγωγής και η περιουσία που συντελεί στην εκπλήρωση των όρων των καταστατικών τους.

Η γη που καλλιεργούν τους παραχωρείται δωρεάν για αόριστο χρονικό διάστημα. Το Κράτος στηρίζει την ανάπτυξη των κολχόζ και την συνεταιριστική ιδιοκτησία και προωθεί την συνεργασία.

Τα κολχόζ και οι άλλοι οργανισμοί που ασχολούνται με την καλλιέργεια της γης πρέπει να εργάζονται για την αποδοτικότητα της γης και την αξιοποίησή της».

Το άρθρο 18 αναφέρει: «Για το καλό των σημερινών και μελλοντικών γενεών λαμβάνονται τα ορθά μέτρα για την προστασία και την ορθολογική χρήση της γης, του ορυκτού πλούτου, των υδάτινων πόρων, της χλωρίδας, της πανίδας, τη διατήρηση της καθαρότητας της ατμόσφαιρας και του νερού, την ανανέωση του φυσικού πλούτου και την εξασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο ζει ο άνθρωπος».

Στο Κεφάλαιο 7 με τίτλο «Βασικά Δικαιώματα, Ελευθερίες και Υποχρεώσεις των Πολιτών της Ε.Σ.Σ.Δ.»,το άρθρο 67 αναφέρει: «Οι πολίτες της Ε.Σ.Σ.Δ. οφείλουν να προστατεύουν τη φύση και τον φυσικό πλούτο».

Οι αναφορές του Συντάγματος της Ε.Σ.Σ.Δ δεν ξεφεύγουν από τα πλαίσια μέσα στα οποία κινούνται τα περισσότερα των Συνταγμάτων. Αποσπασματικά τονίζουν με κάποια άρθρα για το περιβάλλον, τις κοινωνικές δομές και τις προτεραιότητές τους, χωρίς αρχές και χωρίς οργάνωση. Αν και η συγκριτική μελέτη των Συνταγμάτων θα αποτελέσει ξεχωριστή και ολοκληρωμένη εργασία, το πρώτο βασικό συμπέρασμα από τα άρθρα του Συντάγματος της Ε.Σ.Σ.Δ. είναι η ομοιότητά που παρουσιάζει με αυτά του Δυτικού κόσμου, η αμηχανία και η παλινδρόμηση σε ότι αφορά το περιβάλλον.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ[36] (1961)

Στο Σύνταγμα της Τουρκίας, στο άρθρο 43 αναφέρεται: «Οι ακτές ανήκουν στο κράτος και είναι στη διάθεση της Πολιτείας.

Για τη χρήση των θαλάσσιων ακτών, των λιμνών, της όχθης ποταμών και της κοίτης των, το ενδιαφέρον των πολιτών θα ικανοποιείται κατά σειρά προτεραιότητας.

Το μήκος και πλάτος των ακτών προς χρήση θα καθορίζεται ανάλογα με το είδος και το σκοπό της χρήσης, οι προϋποθέσεις και οι όροι αυτής της χρήσης θα καθορίζονται από του νόμους».

Στο άρθρο αυτό αναδιπλώνεται η συνήθης έννοια που αποδίδεται στον φυσικό πλούτο. Η έννοια της κυριαρχίας και της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων σαν πρωταρχική ιδέα. Θα μπορούσε να ισχυρισθεί κανείς ότι η προστασία και οι περιορισμοί στην εκμετάλλευση, επιτυγχάνονται δια μέσου των νόμων που ακολουθούν. Ακόμη και σε αυτή την περίπτωση το κύριο μέλημα είναι η χρήση των φυσικών πόρων.

Στο άρθρο 44 αναφέρεται: «Το κράτος θα παίρνει τα απαραίτητα μέτρα για την ανάπτυξη της αποδοτικής αγροτοκαλλιέργειας, τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία της γης από την διάβρωση και την διανομή γης σε ακτήμονες. Για αυτό το σκοπό ο νόμος θα καθορίζει το μέγεθος των κατάλληλων συνενώσεων αγροτικής γης, ανάλογα με το είδος κάθε αγροτικής περιοχής και τον τύπο των αγροκτημάτων. Με τον όρο ότι η διανομή γης δεν θα οδηγεί σε μείωση της παραγωγής ή σε αποψίλωση των δασών ή καταστροφή άλλων πηγών επί ή υπό του εδάφους

Τα αγροκτήματα για αυτό το λόγο δεν θα χωρίζονται, ούτε θα μεταφέρονται σε άλλους, εκτός από τους νόμιμους κληρονόμους και θα καλλιεργούνται μόνο από τους γεωργούς στους οποίους διανεμήθηκαν και από τους κληρονόμους των.

Η ανάκληση της διανομής από το κράτος και οι προϋποθέσεις της θα καθορίζονται με νόμο».

Στο άρθρο αυτό γίνεται μνεία του σοβαρότερου περιβαλλοντικού στοιχείου, του εδάφους και αποδίδεται η πρέπουσα βαρύτητα στη σύνδεση της αποδοτικότητας της γης με το μέγεθος των αγροκτημάτων, το είδος των καλλιεργειών και τις συνέπειες της γεωργίας στους άλλους επίγειους και υπόγειους φυσικούς πόρους.

Στο άρθρο 56 αναφέρεται: «Κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα να ζει σε ένα ισορροπημένο και υγιές περιβάλλον.

Είναι καθήκον της πολιτείας και των πολιτών να προστατεύουν το φυσικό περιβάλλον και να εμποδίζουν την περιβαλλοντική μόλυνση», σε σχέση όμως με την υγεία, όπως καταλήγει το ίδιο άρθρο πιο κάτω, αποδίδοντας στην Πολιτεία την ευθύνη για την οργάνωση του τομέα της υγείας.

Με τίτλο «Εξερεύνηση και Εκμετάλλευση των Φυσικών Πόρων», στο άρθρο 168 αναφέρεται ότι: «Ο φυσικός πλούτος και οι φυσικοί πόροι τίθενται υπό τον έλεγχο της Πολιτείας, η οποία έχει και το αποκλειστικό δικαίωμα της διάθεσής των. Η Πολιτεία μπορεί να μεταβιβάζει αυτό το δικαίωμα σε άτομα ή νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου για ορισμένο χρονικό διάστημα. Από αυτές τις φυσικές πηγές όσες εξερευνώνται και γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης από άτομα ή ν.π.δ.δ. θα υπόκεινται στην ρητή άδεια του νόμου. Την εποπτεία αυτών των εκμεταλλεύσεων έχει η Πολιτεία και οι όροι έγκρισής των θα καθορίζονται από το νόμο».

Με τίτλο «Δάση και Κάτοικοι Ορεινών Χωριών - Α. Προστασία και Ανάπτυξη Δασών», το άρθρο 169 αναφέρει: «Η Πολιτεία θα νομοθετήσει και θα λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία των δασών και την επέκτασή τους. Δασικές εκτάσεις που καταστράφηκαν από πυρκαγιές θα αναδασώνονται. Γεωργικές και άλλες χρήσεις δεν θα επιτρέπονται σε αυτές τις περιοχές. Όλα τα δάση θα βρίσκονται κάτω από τη φροντίδα και την εποπτεία της Πολιτείας.

Οι κρατικές δασικές εκτάσεις δεν μεταβιβάζονται σε άλλους, η διαχείριση και η εκμετάλλευσή τους γίνεται από την Πολιτεία σύμφωνα με το νόμο. Ιδιοκτησία δεν προκύπτει σε δασικές εκτάσεις· με χρησικτησία, ούτε αυτές υπόκεινται σε δουλεία άλλη, εκτός από αυτήν του δημόσιου ενδιαφέροντος που επιβάλλει το σεβασμό σε αυτά τα δάση.

Πράξεις και ενέργειες που μπορεί να αποβούν καταστροφικές για δάση δεν επιτρέπονται. Δεν επιτρέπεται καμία πολιτική διάδοση ιδεών με στόχο την καταστροφή των δασών. Δεν συγχωρούνται και δεν υπόκεινται σε χάρη αμνηστίας ή άλλη χάρη, αδικήματα κατά δασικών εκτάσεων, όπως εμπρησμοί, αποψίλωση, καταστροφές.

Ο περιορισμός των δασικών εκτάσεων και των ορίων τους απαγορεύεται, εκτός των εκτάσεων που χαρακτηρίζονται τεχνικά και επιστημονικά άνευ σημασίας και η προσθήκη των οποίων στις καλλιεργήσιμες εκτάσεις κρίνεται χρησιμότερη, με επιδοτούμενες τις αμπελοκαλλιέργειες, ελαιοκαλλιέργειες και καλλιέργειες οπωροφόρων, ή όμοιες εκτάσεις που τεχνικά και επιστημονικά δεν χαρακτηρίζονταν σαν δασικές πριν την 31^{η} Δεκεμβρίου του 1881 και οι οποίες κρίθηκαν αποδοτικότερες σαν καλλιεργήσιμες, με φροντίδα για τις οικιστικές ζώνες κοντά σε πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά».

Πρέπει να αναγνωρισθεί ότι στο Σύνταγμα της Τουρκίας διακρίνεται η αντίληψη της λεπτομερέστερης αναφοράς σε περιβαλλοντικά θέματα και της Συνταγματικής τους Κατοχύρωσης. Σύμφωνα με όσα αποδείξαμε και εδώ η σύνδεση και αναφορά γίνεται χωρίς οργάνωση, το συμπέρασμα όμως είναι ενδεικτικό της ανάγκης να συμπεριληφθούν, ισότιμα με τα άρθρα των Συνταγμάτων που αφορούν τα Θεμελιώδη Δικαιώματα του Ανθρώπου και τα άρθρα που αφορούν τα Δικαιώματα του Περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο κυριαρχικά εντάσσεται ο άνθρωπος, δια μέσου του ανθρώπου ως φορέως, για τους λόγους στους οποίους έχομε αναφερθεί.

Ακριβώς αυτό αποδεικνύει και το άρθρο 170 που αναφέρει: «Θα λαμβάνονται μέτρα σύμφωνα με το νόμο τα οποία θα εδραιώνουν την συνεργασία μεταξύ Πολιτείας και κατοίκων των χωριών που βρίσκονται μέσα ή κοντά σε δάση, για την εποπτεία και εκμετάλλευση των δασών, με στόχο την προστασία των δασών αλλά και την βελτίωση των συνθηκών ζωής των κατοίκων. Ο νόμος επίσης θα μεριμνά για την ανάπτυξη περιοχών που επιστημονικά και τεχνικά έπαυσαν να χαρακτηρίζονται δάση πριν την 31η Δεκεμβρίου 1981, για την πιστοποίηση περιοχών που η διατήρησή τους σαν δασικές εκτάσεις έχει χαρακτηρισθεί τεχνικά και επιστημονικά άνευ σημασίας, την εξαίρεσή τους από τα όρια των δασικών εκτάσεων, την βελτίωση αυτών των περιοχών με έργα, τα οποία έχουν στόχο την εγκατάσταση όλων ή μερικών κατοίκων των αγροτικών χωριών σε αυτές και τη διανομή γης.

Η Πολιτεία θα λαμβάνει μέτρα και θα διευκολύνει αυτούς τους κατοίκους για την απόκτηση μηχανικού εξοπλισμού και γενικά παραγωγικού εξοπλισμού.

Η γη αυτή που ανήκει σε κατοίκους χωριών κοντά σε δασικές εκτάσεις, αν εγκαταλειφθεί επαναχαρακτηρίζεται αμέσως κρατική δασική έκταση».

Εδώ παρατηρούμε ακριβώς αυτό που η Βιοκινητική θέλει να αποφύγει, την μη ισόρροπη αναφορά σε θέματα Περιβάλλοντος. **Με βάση τη Βιοκινητική, το όφελος, η ευθύνη, η προστασία, βαρύνουν ισόποσα τους δύο πόλους της κοινωνικής σύνθεσης, το άτομο και την εξουσία.**

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΤΣΕΧΙΑΣ[37] (1993)

Στην Εισαγωγή αναφέρεται : «Εμείς οι πολίτες της Δημοκρατίας της Τσεχίας ...σαν μέλος της οικογένειας των Δημοκρατιών της Ευρώπης και του

Κόσμου, αποφασίζομε από κοινού να προστατεύομε και να αναπτύσσομε την Φυσική και Πολιτιστική μας Κληρονομιά, τον Υλικό και Πνευματικό μας Πλούτο.»

Η Φυσική και Πολιτιστική Κληρονομιά, ο Υλικός και Πνευματικός Πλούτος συνδέονται στο «Περιβάλλον», το οποίο εδώ αντιμετωπίζεται με την ευρεία έννοια, σαν Σύνολο, Φυσικό και Πολιτιστικό, σαν μία οντότητα.

Γίνεται όμως ακόμα μία προσπάθεια που δεν συναντάται σε άλλα Συντάγματα. «...σαν μέλη της οικογένειας των Δημοκρατιών της Ευρώπης και του Κόσμου, αποφασίζομε από κοινού να προστατεύομε...». **Αυτή είναι η Βιοκινητική θέση της Συνταγματικής Κατοχύρωσης της Κοινοκτημοσύνης του Περιβάλλοντος, που είναι Σύνολο και σύνδεση του Φυσικού και Κοινωνικού Πλέγματος κάθε Λαού, με αυτό των άλλων Λαών.**

18.3 ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Η βάση της Βιοκινητικής Συνταγματικής Κατοχύρωσης είναι το πλέγμα των επί μέρους στοιχείων κάθε Συντάγματος, μέσα από το οποίο διαγράφονται οι κοινωνικές ομοιότητες με τους άλλους Λαούς σε ισορροπημένη σύνδεση με τις ιδιομορφίες, τις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες για την επιβίωση τους.

Για να λειτουργήσει η Βιοκινητική Συνταγματική Κατοχύρωση θα πρέπει να έχει προηγηθεί η Βιοκινητική Οργάνωση. Τα στοιχεία και οι παράγοντες που θα προκύψουν με τη μορφή της Δυναμικής καταγραφής θα προσδιορίσουν την έννοια της πρώτης σταθερής βάσης, με την προϋπόθεση της αποδοχής της ρευστότητας των δεδομένων στο χωροχρόνο.

Η Βιοκινητική Οργάνωση συνδέεται άμεσα με το κοινωνικό πλέγμα και παραλληλίζεται με τις σύγχρονες κάθε φορά εξελίξεις της Επιστήμης και της Τεχνολογίας, διατηρώντας αποστάσεις από τις τυφλές δεσμεύσεις των θεσμών. Αποδίδει ισοδύναμη βαρύτητα στο Άτομο και το Σύνταγμα και δημιουργεί ένα νέο σχήμα σχέσεων εξουσίας, στο οποίο σχήμα αυτή ακριβώς η ισοδύναμη βαρύτητα λειτουργεί ισορροπιστικά στις υπερβάσεις που οδηγούν σε υπερεξουσίες, με βάση τις Αρχές της Βιοκινητικής Ανάπτυξης όπως προηγούμενα αναφέρονται.

Τα θεμέλια στα οποία θα στηριχθεί είναι τα κοινά σημεία των Λαών, τα οποία θα προκύψουν από την Βιοκινητική έρευνα. Το σημαντικότερο ίσως σε αυτή τη διαδικασία είναι η Περιβαλλοντική Ηθική και η Περιβαλλοντική Συνείδηση που δημιουργεί μακριά από τις συναισθηματικές φορτίσεις.

Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έγινε πρώτα Ηθική των Κοινωνιών και ως Ηθική πέρασε στα Συντάγματα των Κρατών μετά από μακροχρόνιους αγώνες. Η Βιοκινητική είναι η ειρηνική μάχη της διαμόρφωσης της Ηθικής του Περιβάλλοντος, η οποία θα βεβαιωθεί μέσα από την Συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας του. Αυτή η Ηθική εδράζεται σε Αρχές της Βιοκινητικής όπως:

το καθήκον της υπεράσπισης του περιβάλλοντος,
η βιώσιμη ανάπτυξη,
η δράση δια μέσου των κατάλληλων οργανισμών,
η ενεργός συμμετοχή των πολιτών,
οι κατάλληλες ζώνες χρήσεως,
η ισορροπία της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης με τη βελτίωση του τοπίου και την προστασία του περιβάλλοντος,
η προστασία των μνημείων ιστορικού και καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος,
η ικανότητα ανανέωσης των φυσικών πόρων,
η αρχή της αλληλεγγύης των γενεών,
η συνεργασία των τοπικών φορέων,
ο σεβασμός του τοπίου στην αρχιτεκτονική,
η σύνδεση των περιβαλλοντικών θεμάτων με κάθε τομέα πολιτικής δραστηριότητας της πολιτικής του κράτους,
η περιβαλλοντική εκπαίδευση,
ο σεβασμός στις περιβαλλοντικές αξίες,
η συμβατότητα της φορολογικής πολιτικής με την ισόρροπη ανάπτυξη και την περιβαλλοντική προστασία.

Αν αυτές οι αρχές αποτελέσουν το πλέγμα της Βιοκινητικής Οργάνωσης σαν κοινή βάση σε όλα τα Κράτη, η Βιοκινητική θα λειτουργήσει καταλυτικά στην υπόθεση του περιβάλλοντος και ευεργετικά στην νέα υπόθεση της παγκοσμιοποίησης και της πολυπολιτισμικότητας, που τείνουν με τον τρόπο που έχουν τεθεί ασύνδετα και αποσπασματικά, όπως ακριβώς και η περιβαλλοντική προστασία, να διχάσουν και να υποβαθμίσουν την αξία της

συναίσθησης ότι όλοι είμαστε επιβάτες στο ίδιο πλοίο και πολίτες ενός μοναδικού και ίσως μοναχικού πλανήτη.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Αντίγραφο του Συνταγματικού Κειμένου, 1994, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας της Αργεντινής, μετάφραση Τζένης Νομικού, σελ. 20-21.
2. Αντίγραφο του Συνταγματικού Κειμένου, 1994, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας της Αυστραλίας.
3. Αντίγραφο του Συνταγματικού Κειμένου, 1983, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας της Αυστρίας, μετάφραση του Charles Kessler στην Αγγλική, σελ. 11-12.
4. Συνταγματικό Κείμενο, 1994, «La Belgique Federale après la Quatrième Reforme de l' Etat de 1993», ευγενική προσφορά της Πρεσβείας του Βελγίου, Andrè Alen - Rusen Ergec, Bruxelles, σελ. 44.
5. Αντίγραφο του Συνταγματικού Κειμένου, 1983, Caracas, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας της Βενεζουέλα, μετάφραση Τζένης Νομικού, σελ. 4, σελ. 26.
6. Αντίγραφο του Συνταγματικού Κειμένου, 1958, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας της Γαλλίας.
7. «Συνταγματικά Κείμενα», 1990, Κ. Μαυριά - Μ.Παντελή, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα, σελ. 642-682.
8. Αντίγραφο του Συνταγματικού Κειμένου στην Αγγλική, 1992, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας της Γιουγκοσλαβίας, σελ. 15, σελ.18.
9. Βλέπε 4.1, του παρόντος, σελ. 90 - 91.
10. Αντίγραφο των Συνταγματικών Κειμένων του 1920 και του 1953, στην Αγγλική, Press of Cultural Relations Departement of the Ministry of Foreign Affairs of Denmark, Κοπεγχάγη, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας της Δανίας, σελ. 10.
11. Συνταγματικό Κείμενο, 1989, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας της Ελβετίας, Chancellerie Federale, Βέρνη, σελ. 7-10.
12. Όπως Νο 7, σελ. 315-335.
13. Ράϊκου Αθανάσιου, «Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου - Τα Θεμελιώδη Δικαιώματα», 1984, τόμος Β, τεύχος Α, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα, σελ. 17.

14.«Το Σύνταγμα των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής και η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας», 1776, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας των Η.Π.Α.
15.Αντίγραφο του σχετικού άρθρου του Συνταγματικού Κειμένου στην Αγγλική, 1986, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας της Ινδίας , σελ. 6.
16.Αντίγραφο του Συνταγματικού Κειμένου, 1953, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας της Ιρλανδίας.
17.Όπως Νο 7, σελ. 715-719.
18.Ενημερωτικό έντυπο, «Facts about Israel - THE STATE», Israel Information Center, Hamaker Press, Jerusalem, 1996.
19.Όπως Νο 7, σελ. 687-689 και σελ. 699.
20.Όπως Νο 7, σελ. 801, 803-804, 807-808.
21.Αντίγραφο του Συνταγματικού Κειμένου, 1991, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας της Κολομβίας, μετάφραση Τζένης Νομικού, Impreandes S.A., Μπογκοτά , σελ. 27, σελ. 129, σελ. 130.
22.Συνταγματικό Κείμενο, 1992, «Constitutión de la República de Cuba», μετάφραση Τζένης Νομικού, Editora Politica La Habana, σελ.12-15.
23.Όπως Νο 32.
24.Αντίγραφο του Συνταγματικού Κειμένου, 1960, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας της Κύπρου, Κυβερνητικό Τυπογραφείο Κύπρου, Λευκωσία, σελ. 12-14.
25.Όπως Νο 7, σελ. 569-580.
26.Αντίγραφο του Συνταγματικού Κειμένου, 1972, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας του Λουξεμβούργου.
27.Αντίγραφο των σχετικών άρθρων του Συνταγματικού Κειμένου, 1987, μετάφραση Τζένης Νομικού, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας του Μεξικού, σελ. 24-26, 27-28 και 107.
28.Αντίγραφο των σχετικών άρθρων του Συνταγματικού Κειμένου στην Αγγλική, 1996, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας της Ν. Αφρικής, σελ. 35.
29.Αντίγραφο των σχετικών άρθρων των Συνταγματικών Κειμένων στην Αγγλική, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας της Ολλανδίας, 1815-1983, σελ. 12-18 και σελ 6.
30.Αντίγραφο των σχετικών άρθρων του Συνταγματικού Κειμένου,1998, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας της Ουγγαρίας, «The Constitution of the Republic of Hungary», I, σελ. 10.

31. Συνταγματικό Κείμενο, 1993, Edition Popular, Λίμα, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας του Περού, μετάφραση Τζένη Νομικού, σελ. 24.
32. Αντίγραφο των σχετικών άρθρων του Συνταγματικού Κειμένου στην Αγγλική, 1997, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας της Πορτογαλίας, σελ.56-57.
33. «The Holy Quarān», «English translation of the meaning and commentary», Printing rights reserved for «The Custodian of The Two Holy Mosques King Fahad», P.O. Box , Al-Madinah Al – Munawarath, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας της Σαουδικής Αραβίας, σελ. 1052-1054.
34. Όπως No 33.
35. Όπως No 7, σελ. 763-764 και 771.
36. Αντίγραφο των σχετικών άρθρων του Συνταγματικού Κειμένου, στην Αγγλική, 1982, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας της Τουρκίας, σελ. 6 -18.
37. Αντίγραφο των σχετικών άρθρων του Συνταγματικού Κειμένου στην Αγγλική, 1993, ευγενική προσφορά της Πρεσβείας της Τσεχίας, σελ. 7-8.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ
ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ–ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

19. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

19.1 ΓΕΝΙΚΑ

«Παραγωγή είναι το σύνολο των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων, οι οποίες αποσκοπούν στην εξασφάλιση όλων των αγαθών και υπηρεσιών, οι οποίες πρόκειται να ικανοποιήσουν τις οικονομικές ανάγκες. Ειδικότερα η παραγωγή είναι η ενέργεια της κατασκευής υλικών αγαθών και της παροχής υπηρεσιών.

Κατανάλωση είναι η χρησιμοποίηση των υλικών αγαθών και η αποδοχή των υπηρεσιών για την ικανοποίηση των αναγκών ή ακόμη η πράξη ικανοποιήσεως των αναγκών του ανθρώπου.

Οι διαδικασίες παραγωγής - κατανάλωσης διεξάγονται «ταυτοχρόνως» και «συνεχώς» και συνιστούν ένα κύκλωμα, μέσα στο οποίο η παραγωγή τροφοδοτεί την κατανάλωση και αντίστροφα, η κατανάλωση την παραγωγή.

Για την παραγωγή κάθε τελικού αγαθού υπάρχει ένα «σύστημα αγωγών», το οποίο εκτείνεται από τις αρχικές πηγές των χρησιμοποιουμένων υλικών μέχρι τον καταναλωτή. Εάν οι αγωγοί αυτοί δεν περιέχουν ορισμένες ποσότητες σε ολόκληρο το μήκος τους, τότε η παραγωγή κατά το επόμενο στάδιο θα διακοπεί».[1] Τι σημαίνει αυτό για τη φύση;

Όπως είδαμε, ο άνθρωπος έχει αφήσει πίσω του την περίοδο των νομάδων και των κυνηγών και πέρασε στην περίοδο των Αγροτικών Συστημάτων Υψηλής Παραγωγικότητας, που σημαίνει ότι η κοινωνία υποβάλλεται στο μέγιστο κόστος υποστήριξης του συστήματος διατροφής και η φύση καταστρέφεται.[2]

Καταλήξαμε ότι οι μονάδες παραγωγής έχουν μέχρι σήμερα δεδομένο ότι οι φυσικοί πόροι που εκμεταλλεύονται δεν έχουν κόστος, αφού η αναπαραγωγή τους δεν συμπεριλαμβάνεται στη διαδικασία της παραγωγής και ότι η έννοια «περιβάλλον» αποτελεί διαφορετική πραγματικότητα για τις βιομηχανικές χώρες του Βορρά, από αυτήν των αναπτυσσόμενων χωρών του Νότου.[3]

Η οικονομική συμπεριφορά του ανθρώπου βρίσκεται σε αντίθεση με τη φυσική του συμπεριφορά, μπροστά στην εδραιωμένη αντίληψη ότι το φυσικό περιβάλλον δεν έχει συγκεκριμένο ιδιοκτήτη για να το υπερασπισθεί αποτελεσματικά. Το περιβάλλον και οι φυσικοί πόροι δεν είναι οικονομικά μετρήσιμα μεγέθη και δεν υπεισέρχονται στους οικονομικούς υπολογισμούς των υποκειμένων της οικονομίας (κράτος - επιχειρήσεις). Μία βασική μέθοδος παρέμβασης των οικονομολόγων του περιβάλλοντος θα ήταν η

εσωτερικοποίηση των εξωτερικών επιδράσεων, δια μέσου αντισταθμιστικών ενεργειών προς το κοινωνικό σύνολο, ο καθορισμός τιμής για τα προϊόντα και τις «υπηρεσίες » της φύσης προς τον άνθρωπο.

Τελευταία οικονομολόγοι του περιβάλλοντος σε διεθνές επίπεδο, προωθούν την ποσοστικοποίηση των περιβαλλοντικών μεγεθών, ελπίζοντας ότι με αυτό τον τρόπο θα διευκολυνθεί σε μεγάλο βαθμό η μελέτη των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των ανθρώπινων και φυσικών οικοσυστημάτων. Είναι όμως αυτό η λύση, όταν η αύξηση του πληθυσμού της γης, όπως θα δούμε αμέσως, αγγίζει τα όρια των αντοχών του πλανήτη μας και όταν προπαντός, όπως δυστυχώς απεδείχθη στην Παγκόσμια Συνδιάσκεψη του Ρίο Ντε Τζανέιρο, (1992) και πάλι το προβάδισμα δόθηκε στην οικονομική ανάπτυξη και στην πολιτική του Commonwealth, (Κοινού Πλούτου); Για να αποδειχθεί με αυτό τον τρόπο η πραγματικότητα που διαμορφώθηκε από την έρευνα για την Συνταγματική Κατοχύρωση της Περιβαλλοντικής Προστασίας στο Διεθνή Χώρο: «ότι δηλαδή το περιβάλλον δεν αποτελεί για τους λαούς ισότιμη αξία με τα Θεμελιώδη Δικαιώματα του ανθρώπου, ισότιμη αξία με την αμφισβητούμενου μεγέθους ανάγκη του για οικονομική ανάπτυξη και την δίκαιη οργάνωση των εξουσιαστικών του θεσμών.

Με αυτά τα δεδομένα η Βιοκινητική χτίζει τις βάσεις της περιβαλλοντικής μας συνείδησης, με τελικό στόχο τη σύνδεση των ατόμων και των λαών μέσα από την Συνταγματική Κατοχύρωση, στην πλατειά βάση της Αμφίδρομης Πληροφόρησης.

19.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ-ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού η οποία ήταν αρχικά μικρή γιατί τα επίπεδα της θνησιμότητας ήταν υψηλά, μεγαλύτερα από αυτά της γεννητικότητας, επιταχύνθηκε. Η μείωση της θνησιμότητας δημιούργησε στον εικοστό αιώνα την ταχύτερη αύξηση στην ιστορία του ανθρώπου. Έτσι το 1950 ο πληθυσμός της γης από 2,5 δισεκατομμύρια έφθασε τα 5,3 δισεκατομμύρια το 1991, είχαμε δηλαδή υπερδιπλασιασμό μέσα σε σαράντα χρόνια.

Συγκριτικά, τριπλασιάστηκε από το 1900, τετραπλασιάστηκε από το 1850 και πενταπλασιάστηκε από το 1800. Υπάρχει όμως μία σημαντική και αξιοπρόσεκτη διαφορά στις αυξητικές τάσεις του παγκόσμιου πληθυσμού. Στο παρελθόν η αύξηση ήταν αποτέλεσμα των πληθυσμιακών αυξήσεων των

αναπτυγμένων χωρών, αντίθετα στον 20ο αιώνα, η συνολική αύξηση των παγκόσμιων πληθυσμιακών μεγεθών είναι αποτέλεσμα των αυξητικών τάσεων των αναπτυσσόμενων χωρών.[4]

Αυτή καθεαυτή η αύξηση έστω και ενός είδους πάνω στη γη, είναι μία επέμβαση στο περιβάλλον με συνέπειες για τους φυσικούς πόρους, αλλά και για ολόκληρο το υπόλοιπο φυσικό περιβάλλον.

Η αυξητική τάση του πληθυσμού των ανθρώπων πάνω στη γη, είναι αυτονόητο λοιπόν ότι έχει σαν αποτέλεσμα τις σοβαρές επεμβάσεις και αλλοιώσεις στο περιβάλλον, βιοτικό και αβιοτικό.

Το ερώτημα που τίθεται εδώ είναι αν θα οδηγηθούμε στην τάση να αποκλείσουμε τις αυξήσεις, ώστε να μην επιφέρουν αλλαγές με τις συγκεκριμένες συνέπειες και θα στειρώσουμε τους ζωντανούς οργανισμούς, ώστε να μην αυξάνουν, για να κρατήσουμε ανέπαφο το περιβάλλον. Αν θέλουμε να υπηρετήσουμε σωστά το περιβάλλον και την προστασία του, θα πρέπει να δώσουμε την απάντηση σε αυτό το ερώτημα: Πώς θα προστατεύσουμε τους βιότοπους; Αποκλείοντας τον άνθρωπο και την ένταξή του στο περιβάλλον ή συμπεριλαμβάνοντας την ύπαρξή του σε αυτό; Αν ναι, τότε δεν μπορούμε να είμαστε κάθετα αρνητικοί στην ίδρυση νέας υδροηλεκτρικής μονάδας για την ηλεκτροδότηση των απομακρυσμένων χωριών, μόνο και μόνο γιατί είμαστε βολεμένοι με τις ανέσεις μας στην πόλη, που καλύπτεται από τους ήδη υπάρχοντες σταθμούς. Πρέπει να αφήνουμε ανοικτά τα περιθώρια έρευνας για καλύτερες λύσεις, φιλικότερες για το περιβάλλον, αξιολογώντας όπως θα δούμε τις τεχνικές και τις περιβαλλοντικές δυνατότητες.

Αν η απάντηση μας στο ερώτημα είναι η στείρωση των ζωντανών οργανισμών, ώστε να ελέγχεται η αύξησή τους πάνω στη γη, μπορούμε να είμαστε κάθετοι στην άρνησή μας για περισσότερη καλλιεργήσιμη γη ή για ανάπτυξη βιομηχανική, για επεκτάσεις πόλεων και έργα αναπτυξιακά. Οι στατιστικοί έλεγχοι δείχνουν ότι ο παγκόσμιος πληθυσμός θα αγγίζει τα 8,2 δισεκατομμύρια το 2095 και τα 10-12 δισεκατομμύρια στη μέση του 21ου αιώνα. Το κρίσιμο αυτό χρονικό σημείο οι δείκτες αναφέρονται σε έναρξη πληθυσμιακής στασιμότητας εξ αιτίας της πτώσεως της γεννητικότητας και στις αναπτυσσόμενες χώρες σε επίπεδο που θα πλησιάζει το βαθμό της θνησιμότητας. Πού θα κατοικήσουν τα 8,2 δισεκατομμύρια άνθρωποι του 2095, πού θα εργασθούν, πώς θα τραφούν, πού ή πώς θα εξαφανίσουν τα απόβλητά τους; Θα δεχθούμε ότι πρέπει να εξαφανισθούν τα 8,2 δισεκατομμύρια

άνθρωποι ή να μειωθούν και πόσο; Θα αποφασίσομε τρόπους και μεθόδους που θα μειώσουν όσο το δυνατό περισσότερο τις συνέπειες της ύπαρξης αυτών των 8,2 δισεκατομμυρίων ανθρώπων με βάση τα κοινωνικά δεδομένα;[5]

Η Βιοκινητική θεωρία στέκεται σε αυτή την προοπτική γιατί είναι η μόνη που οδηγεί σε Κοινωνική Ειρήνη. Οι άλλες προοπτικές, όσο αποτελεσματικές ή ριζοσπαστικές παρουσιάζονται, τόσο θα οδηγούν σε επανάσταση και θα βρίσκονται αντιμέτωπες με την αυξανόμενη επιθετικότητα που δημιουργεί η ανάγκη επιβίωσης.

Η εποχή μας έχει σαν χαρακτηριστικό γνώρισμα τη δημιουργία μεγαλουπόλεων με τεράστια συγκέντρωση πληθυσμού, γεγονός που δεν συναντάμε στο παρελθόν. Μόνο το Πεκίνο είχε πληθυσμό του ενός εκατομμυρίου, το 1800 για παράδειγμα.. Το 1900 έξι Ευρωπαϊκές πόλεις, τρεις των ΗΠΑ και μία Ασιατική (Τόκιο) είχαν ξεπεράσει κάθε μία τα πέντε εκατομμύρια πληθυσμό, με πρώτο το Λονδίνο (6.500.000). Το 1990 δέκα πόλεις είχαν ξεπεράσει τα έντεκα εκατομμύρια πληθυσμό, πέντε Ασιατικές, 4 Λατινοαμερικάνικες και μία των ΗΠΑ (Νέα Υόρκη), με πρώτη το Τόκιο, (20.500.000).

Όπως βλέπουμε ενώ άλλοτε η Ευρωπαϊκή ήπειρος είχε τα πρωτεία τώρα καμμία Ευρωπαϊκή πόλη δεν βρίσκεται στις πρώτες δέκα πόλεις σε πληθυσμό στον κόσμο.

Αλλά και η Νέα Υόρκη σήμερα βρίσκεται στην τέταρτη σειρά, όταν το 1990 ήταν πρώτη. Έτσι αυτή τη στιγμή η Σεούλ (πρωτεύουσα της Ν. Κορέας), η οποία το 1950 είχε ένα εκατομμύριο πληθυσμό, έφθασε το 1991 τα έντεκα και μισό εκατομμύρια και έχει την πρωτιά σε ρυθμό πληθυσμιακής αύξησης.

Σε μερικές χώρες παρατηρείται μεγάλη πληθυσμιακή συγκέντρωση στις μητροπόλεις, δηλαδή σε κάποιες κεντρικές περιοχές και στις πρωτεύουσες. Στην Ισλανδία για παράδειγμα το 50% του πληθυσμού είναι συγκεντρωμένο στην πρωτεύουσα. Στην Ουρουγουάη το 45%, στην Αργεντινή το 38%, στο Ισραήλ το 34,9%, στη Χιλή το 33%, στην Αθήνα το 31%.

Οι επιπτώσεις στο περιβάλλον από αυτές τις συγκεντρώσεις υπήρξαν θεαματικές, με συνέπειες τόσο σοβαρές ώστε να οδηγηθούμε σε ελάττωση της αυξητικής τάσης στις μεγαλουπόλεις, με έκδηλο πλέον το ενδιαφέρον για διαβίωση και εγκατάσταση σε αραιά κατοικημένες περιοχές. Ακόμη όμως και αυτή η αλλαγή προτιμήσεων συνεπάγεται μετάλλαξη του περιβάλλοντος σε μικρότερες αλλά σημαντικές κλίμακες.[6]

Η ιστορία έχει πλέον αποδείξει ότι αυτή η στροφή προτιμήσεων κάμφθηκε από τις οικονομικές κρίσεις, που είχαν σαν αποτέλεσμα την επανάληψη του κύκλου και την επιστροφή στις μεγαλουπόλεις όπως στην Ιταλία.

Υπάρχουν στοιχεία που αφορούν την αυξητική τάση του πληθυσμού στις διάφορες περιοχές στον κόσμο, σύμφωνα με τα οποία θα μπορούσε να ισχυρισθεί κανείς ότι η αυξητική τάση αποτελεί το επιχείρημα για την αυτορύθμιση στις πληθυσμιακές αυξήσεις.

Στις Ευρωπαϊκές χώρες για παράδειγμα (Γερμανία, Δανία, Βέλγιο, Ουγγαρία κλπ), τα στοιχεία δείχνουν στασιμότητα πληθυσμιακής αύξησης. Στις Η.Π.Α. η φυσική αύξηση είναι μικρότερη από 1%, το ίδιο και στον Καναδά. Όμως στις χώρες αυτές τα επίπεδα αυξάνουν χάρη στη μετανάστευση, γεγονός το οποίο δεν χαρακτηρίζει όλους τους πληθυσμούς.

Στην κατηγορία των χωρών με ετήσια πληθυσμιακή αύξηση 1-2% κατατάσσονται ορισμένες χώρες της Ανατολικής Ασίας (Νότια Κορέα, Ταϋλάνδη), της Λατινικής Αμερικής (Κούβα, Ουρουγουάη), η Αυστραλία και η Κίνα, στην οποία ο ρυθμός φυσικής αναπαραγωγής κατευθύνεται από το Κράτος.

Τέσσερα παιδιά, 2-3%, ανά γυναίκα σε ηλικία αναπαραγωγής, δηλαδή 15-49 ετών, έχουν οι χώρες της Τροπικής Λατινικής Αμερικής, η Ινδία, η Ινδονησία, η Τουρκία, η Αλβανία και οι περισσότερες χώρες της Βόρειας Αφρικής (Αίγυπτος, Τυνησία, Μαρόκο κλπ), 42 χώρες έχουν ετήσιο ρυθμό αύξησης μεγαλύτερο από 3%, γιατί η θνησιμότητα έχει μειωθεί αρκετά, όχι όμως και ο ρυθμός της γεννητικότητας, (28 Αφρικανικές χώρες της Τροπικής Λατινικής Αμερικής και της Μέσης Ανατολής). Σήμερα η Αφρική έχει τον υψηλότερο δείκτη γεννητικότητας από όλες τις ηπείρους.[7]

Η επιλογή ανθρωποκεντρικών ή όχι μεθόδων για την επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων, η επιλογή των κοινωνικο-πολιτικών συστημάτων καθώς και η επιλογή των οικονομο-τεχνικών μεθόδων, θέσεων και πλαισίων, αποτελούν σημαντικούς παράγοντες οι οποίοι πρέπει να οδηγηθούν σε κατεύθυνση προσέγγισης.

Για την λύση τους επίσης σημαντικός παράγοντας είναι η αναγνώριση της ανάγκης για έρευνα και γνώση των απαραίτητων χρήσεων του φυσικού περιβάλλοντος, που αποτελούν τη προϋπόθεση για την επιβίωση του ανθρώπου και την ορθολογική του ένταξη σε αυτό.

19.3 ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Άμεσα συνδεδεμένοι με την αυξητική τάση του πληθυσμού της γης είναι οι παράγοντες της καλλιέργειας, της γεωργίας, της αγροτικής πολιτικής και κατά συνέπεια η σύνδεσή τους με την έννοια του περιβάλλοντος είναι αυτονόητη.

Οι στόχοι της **αγροτικής πολιτικής** ενταγμένοι σε ένα πλαίσιο αναπτυξιακών σκοπών κάθε χώρας ξεχωριστά ή συσπειρώσεων Κρατών, εξυπηρετούν τις ανάγκες επιβίωσης του ανθρώπου γενικότερα και ειδικότερα αποβλέπουν:

1. Στην αύξηση του εθνικού εισοδήματος και του κατά κεφαλήν εισοδήματος, με απώτερο στόχο την αύξηση της κοινωνικής ευημερίας.
2. Στην ορθολογική κατανομή των διαθέσιμων εθνικών πόρων, ώστε να επιτυγχάνεται η κατά το δυνατό μεγιστοποίηση της αποδόσεώς τους. Ο σκοπός αυτός σήμερα υπόκειται σε περιορισμούς, όπως η συντήρηση και η βελτίωση των φυσικών πόρων, ώστε να μην αποβαίνει σε βάρος των μελλοντικών γενεών.
3. Στην δικαιότερη κατανομή των εισοδημάτων μεταξύ του πληθυσμού.
4. Στην ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη.
5. Στην αποφυγή οικονομικής εξάρτησης, πέρα από τα όρια αμοιβαιότητας που δημιουργούνται στο διεθνή χώρο.
6. Στην κοινωνική ισορροπία και συνοχή, που αποτελούν συχνά αποτέλεσμα και ταυτόχρονα προϋπόθεση των προηγουμένων.

Παρατηρούμε ότι ο κύριος στόχος είναι η ευημερία των Λαών.

Οι στόχοι που επιδιώκει η αγροτική πολιτική μέσα στα πλαίσια των αναπτυξιακών σκοπών που αναφέρονται προηγουμένως είναι:

α) Η αύξηση του εισοδήματος των παραγωγών, διαμέσου της ικανοποιητικότερης αμοιβής των συντελεστών παραγωγής (εδάφους- εργασίας - κεφαλαίου), υπό τον περιορισμό της διατήρησης των φυσικών πόρων.

β) Η εξασφάλιση επάρκειας των βασικών ειδών διατροφής σε τιμές λογικές υπό τις επικρατούσες συνθήκες και τις δεσμεύσεις από τους κανόνες του διεθνούς εμπορίου.

γ) Η βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών.

δ) Η αποφυγή της ερήμωσης της υπαίθρου και των μεγάλων πληθυσμιακών συγκεντρώσεων, σαν στοιχεία βελτίωσης της ποιότητας ζωής, σε συνδυασμό με την προστασία του περιβάλλοντος.

ε) Η διατήρηση του κοινωνικού ιστού της υπαίθρου και της λειτουργικότητας του χώρου, που μπορούν να υποβοηθηθούν έμμεσα από μέτρα αγροτικής πολιτικής.

Ανάλογα με το στάδιο ανάπτυξης στο οποίο βρίσκεται κάθε χώρα και ανάλογα με τις ειδικότερα βραχυχρόνιες και μακροχρόνιες επιδιώξεις της, δίδεται προτεραιότητα στους επιμέρους στόχους, διότι τις περισσότερες φορές δεν είναι δυνατή η ταυτόχρονη επίτευξη του συνόλου των στόχων.

Σήμερα η πολιτική που ασκείται σχετικά, έχει επεκταθεί πέρα από τα όρια της γεωργίας και αφορά το περιβάλλον, τους φυσικούς πόρους, τον αγροτουρισμό κλπ., ώστε να καλύπτεται πληρέστερα από τον όρο αγροτική πολιτική.

Η διαμόρφωση και άσκηση της αγροτικής πολιτικής οφείλει να λάβει υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της γεωργίας, όπως είναι η απόλυτη εξάρτηση από το περιβάλλον, γιατί η γεωργία έχει βιολογικό χαρακτήρα. Χειρίζεται ζωντανούς οργανισμούς, φυτά και ζώα που αποδίδουν μόνο σε κατάλληλο για αυτά περιβάλλον, που σημαίνει επέμβαση και μετάλλαξη της ήδη υπάρχουσας μορφής του.

Η γεωργία και οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις, ως κοινωνικά παράγωγα μετατρέπουν και εκμεταλλεύονται τη φύση.

Αγροτική Πολιτική Σημαίνει :

α) Επεμβάσεις στην εδαφική σύσταση, στον υδατικό ορίζοντα, στην ατμοσφαιρική υγρασία, στην απομάκρυνση παγετών, ανέμων, στην θερμοκρασία του αέρα, αλλαγές στις κοίτες των ποταμών, στις όχθες των λιμνών, επεμβάσεις στις συγκεντρώσεις υδάτων, επεμβάσεις για την κατασκευή τεχνητών λιμνών, κ.λ.π.

β) Επεμβάσεις με εγγειοβελτιωτικά έργα, αντιπαγετική προστασία θερμοκηπίου κ.λ.π.
γ) Χρήση μηχανών, (θεριζοαλωνιστικής, βαμβακοσυλλεκτικής, αντλητικά συγκροτήματα), που μας εισάγουν στις επεμβάσεις για εξασφάλιση ενέργειας.
δ) Ανεμοφράκτες, ανεμοδείκτες, ψεκασμοί, εμβόλια που μας εισάγουν σε επεμβάσεις χημικές, βιολογικές κ.λ.π.

Συνεπώς η αγροτική πολιτική ενταγμένη στα πολιτικά συστήματα συνδέεται άμεσα με τους παράγοντες «αυξητική τάση του πληθυσμού της γης», «καλλιέργεια», «γεωργία», «περιβάλλον».

19.4 Η ΑΥΞΗΤΙΚΗ ΤΑΣΗ ΧΡΗΣΗΣ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

Η χρήση των φυσικών πόρων σε παγκόσμιο επίπεδο για την παραγωγή υλικών αγαθών, αποτελεί παράδειγμα της ανθρωπογενετικής περιβαλλοντικής αλλαγής. Η ερμηνεία των σχέσεων μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης, της χρήσης φυσικών πόρων και της περιβαλλοντικής αλλαγής, αποδίδεται δια μέσου της **πολιτικής οικονομίας**.

Η έλλειψη ισορροπίας στη χρήση των φυσικών πόρων μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών αλλά και η έλλειψη ισορροπίας ακόμη και ανάμεσα στα όρια κάθε αναπτυγμένης ή αναπτυσσόμενης χώρας, οι σχέσεις της χρήσης των φυσικών πόρων με την περιβαλλοντική αλλαγή και την πλανητική θερμότητα, είναι μερικά από τα θέματα που σχετίζονται με την παραγωγή και την ανθρωπογενετική περιβαλλοντική αλλαγή, αν δεχθούμε τη θέση του Ένγκελς.[8]

Η πολιτική οικονομία τοποθετεί την οικονομική συμπεριφορά και τους οικονομικούς θεσμούς σε ένα ευρύτερο πλαίσιο που περικλείει πολιτικούς και κοινωνικούς παράγοντες. Όλα συμβαίνουν στα πλαίσια της εσωτερικής διασύνδεσης της οικονομίας, της πολιτικής και της κοινωνίας. Για αυτό το λόγο η πολιτική οικονομία φαίνεται να συνδέει τα περιβαλλοντικά προβλήματα με τα οικονομικά και κοινωνικά αίτια.

Με αυτή την προοπτική η κρίση στον Νότο είναι σε σημαντικό ποσοστό υπεύθυνη για την υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Συνεπώς η ανεξέλεγκτη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, η μονομερής, όσον αφορά τους στόχους παραγωγής, οδηγεί σε περιβαλλοντικές καταστροφές μη αναστρέψιμες.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που καταγράφονται στον κατάλογο της Στατιστικής Βιομηχανικών Προϊόντων,[9] όπως φαίνεται στους πίνακες (19.4.1), (19.4.2), (19.4.3), (19.4.4), (19.4.5), (19.4.6), (19.4.7), η συνολική παραγωγή (σε μετρικούς τόνους), πετρελαιοειδών, σιδήρου, χαλκού, φυσικού αερίου, φωσφατούχων και αζωτούχων λιπασμάτων, είναι αυξητική. Γεγονός που αποδεικνύει την όλο και μεγαλύτερη επέμβαση στο περιβάλλον από τον ανθρώπινο παράγοντα. Το ερώτημα που τίθεται είναι αν και κατά πόσο, το μέγεθος των επεμβάσεων ανταποκρίνεται στο μέγεθος των πραγματικών αναγκών του ανθρώπινου γένους ή στο όνομα της απληστίας, τα μεγέθη οδηγούνται από την οικονομική εξουσία σε επίπεδα κατασπατάλησης του φυσικού πλούτου; Και πόσο συμμέτοχοι είμαστε όλοι σε αυτό; Οι «τυφλές δεσμεύσεις» και οι επιπτώσεις που αυτές συνεπάγονται για τη ζωή μας και το περιβάλλον πόσο θα πρέπει να περιορισθούν;

Τίποτε δεν θα μπορούσε να είναι περισσότερο επίκαιρο για την περιβαλλοντική προστασία από «το πολύ, τη φύσει πολέμιον» του Ιπποκράτη, όπως αναφέρει ο Α. Κανελλόπουλος στην «Οικολογία και Οικονομική του Περιβάλλοντος».[10]

Πίνακας 19.4.1 **ΒΕΝΖΙΝΗ ΚΙΝΗΣΗΣ -**

ΠΕΡΙΟΧΗ	**1984**	**1985**	**1986**	**1987**	**1988**	**1989**	**1990**	**1991**	**1992**	**1993**
ΑΦΡΙΚΗ	14395	14432	14115	15874	17433	19109	20442	20916	21153	21908
ΑΜΕΡΙΚΗ	327637	323267	337415	343537	349339	349717	353190	354479	358869	370229
ΒΟΡΕΙΑ ΑΜΕΡΙΚΗ	29278	30916	32403	33445	34750	35538	36170	36087	37844	41068
ΝΟΤΙΑ ΑΣΙΑ	66422	69995	71055	73073	76755	84821	92262	102846	110598	119262
ΕΥΡΩΠΗ	124110	127184	135807	139049	144219	145696	148471	185567	195232	191043
Ε..Κ.	97018	27255	18823	31755	31060	30998	30369	62581	68720	61897
ΣΚΑΝ/ΚΕΣ ΧΩΡΕΣ	9038	8806	8684	10253	9847	10224	12546	12133	13605	13281
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	16164	16582	17878	19223	19313	19024	15823	48920	53246	46850
ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΕΥΡΩΠΗ	1890	1867	2261	2279	1900	1750	2000	1528	1869	1766
ΩΚΕΑΝΙΑ	12545	12040	13014	12547	13292	13303	13782	13824	14431	14829
ΣΥΝΟΛΟ	**640787**	642034	669768	684196	703179	714610	727913	713718	736127	**758339**

Πίνακας 19.4.2 **ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ**

ΠΕΡΙΟΧΗ	**1984**	**1985**	**1986**	**1987**	**1988**	**1989**	**1990**	**1991**	**1992**	**1993**
ΑΦΡΙΚΗ	168289	175592	181514	183687	188910	183516	181994	186050	182230	189575
ΑΜΕΡΙΚΗ	788277	776339	776083	803023	830619	857793	899109	872059	862293	819377
ΒΟΡΕΙΑ ΑΜΕΡΙΚΗ	16005	18543	20401	23761	26128	30355	29786	33915	31037	31804
ΝΟΤΙΑ ΑΣΙΑ	1029137	1121214	1163604	1215001	1285707	1366242	1396513	1555346	1604677	1640833
ΕΥΡΩΠΗ	406769	452654	463130	452969	441439	418784	374628	678895	676810	608969
Ε.Κ.	176661	222361	233318	221893	211007	204825	197590	192634	181774	155203
ΣΚΑΝ/ΚΕΣ ΧΩΡΕΣ	464	519	449	424	294	360	314	358	428	271
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	229256	229374	228956	230273	229775	213306	176432	485703	494386	453317
ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΕΥΡΩΠΗ	388	400	407	379	363	293	292	200	222	178
ΩΚΕΑΝΙΑ	106512	119686	135471	149873	136913	150266	161040	167139	177899	179452
ΣΥΝΟΛΟ	**2998268**	3236128	3327809	342197	350202	3583753	3517001	3493404	3534946	**3470010**

Πίνακας 19.4.3 **ΣΙΔΗΡΟΣ**

ΠΕΡΙΟΧΗ	**1984**	**1985**	**1986**	**1987**	**1988**	**1989**	**1990**	**1991**	**1992**	**1993**
ΑΦΡΙΚΗ	34369	34024	33788	32164	33930	37071	32045	28666	28405	28034
ΑΜΕΡΙΚΗ	63486	61054	52172	58550	66334	64398	61775	61854	58975	57079
ΒΟΡΕΙΑ ΑΜΕΡΙΚΗ	113752	131119	138751	110923	119726	125238	124264	123238	116620	118310
ΝΟΤΙΑ ΑΣΙΑ	97674	104335	113990	121722	118071	125222	131149	136826	144409	166793
ΕΥΡΩΠΗ	28512	28980	28142	25240	24996	25113	22430	120174	107842	96789
Ε.Κ.	9249	8581	7476	6370	6129	6131	5172	4625	3654	2540
ΣΚΑΝ/ΚΕΣ ΧΩΡΕΣ	15758	17050	16819	1558	15523	15835	14675	14970	14794	13399
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	1668	1664	1666	1548	1500	1464	1139	100579	89394	80850
ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΕΥΡΩΠΗ	1837	1685	3181	1764	1844	1683	1444	---	---	---
ΩΚΕΑΝΙΑ	60288	66264	63930	61481	65080	62142	83281	69553	71746	74266
ΣΥΝΟΛΟ	**532890**	561409	568025	548296	566354	574973	588522	540311	527997	**541272**

Πίνακας 19.4.4 **ΧΑΛΚΟΣ**

ΠΕΡΙΟΧΗ	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
ΑΦΡΙΚΗ	1445	1370	1326	1298	1243	1201	1235	923	818	716
ΑΜΕΡΙΚΗ	2016	2015	2021	2280	2465	2466	2675	2741	2812	2823
ΒΟΡΕΙΑ ΑΜΕΡΙΚΗ	1708	1801	1840	1861	1834	2042	1972	2295	2379	2495
ΝΟΤΙΑ ΑΣΙΑ	704	733	728	766	827	855	821	864	1277	1154
ΕΥΡΩΠΗ	893	882	941	880	9835	913	891	800	764	829
Ε.Κ.	66	59	53	19	24	133	183	175	160	154
ΣΚΑΝ/ΚΕΣ ΧΩΡΕΣ	148	142	139	130	113	115	114	117	117	111
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	541	539	611	600	594	526	457	467	448	524
ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΕΥΡΩΠΗ	138	142	139	130	104	140	137	41	39	40
ΩΚΕΑΝΙΑ	414	427	416	454	443	485	476	533	564	572
ΣΥΝΟΛΟ	**8200**	8258	8301	8549	8636	8912	8970	8156	8614	**8590**

Πίνακας 19.4.5 **ΑΖΩΤΟΥΧΑ ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ**

ΠΕΡΙΟΧΗ	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
ΑΦΡΙΚΗ	5449	5460	6024	5961	6347	6606	6849	6776	7597	8241
ΑΜΕΡΙΚΗ	13063	15480	13771	17210	18567	19577	18711	19184	19133	19495
ΒΟΡΕΙΑ ΑΜΕΡΙΚΗ	1167	1221	1396	1472	1437	1451	1394	1372	1227	1436
ΝΟΤΙΑ ΑΣΙΑ	25651	25661	26904	31158	30445	31288	32947	35208	36625	36924
ΕΥΡΩΠΗ	18758	19165	19119	19309	21371	20708	19213	25712	25592	24359
Ε.Κ.	9596	10013	9442	9786	9726	9590	9422	7574	7603	7118
ΣΚΑΝ/ΚΕΣ ΧΩΡΕΣ	1250	1263	1179	1084	1168	1092	1141	1229	1116	1090
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	7163	7234	7764	7603	9645	9330	8096	15964	15819	15151
ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΕΥΡΩΠΗ	649	655	734	836	832	696	554	945	1054	1000
ΩΚΕΑΝΙΑ	221	286	270	253	288	300	290	278	290	356
ΣΥΝΟΛΟ	**77637**	81496	82705	91106	94270	94285	92612	88530	90464	**90810**

Πίνακας 19.4.6 **ΦΥΣΙΚΟ ΑΕΡΙΟ**

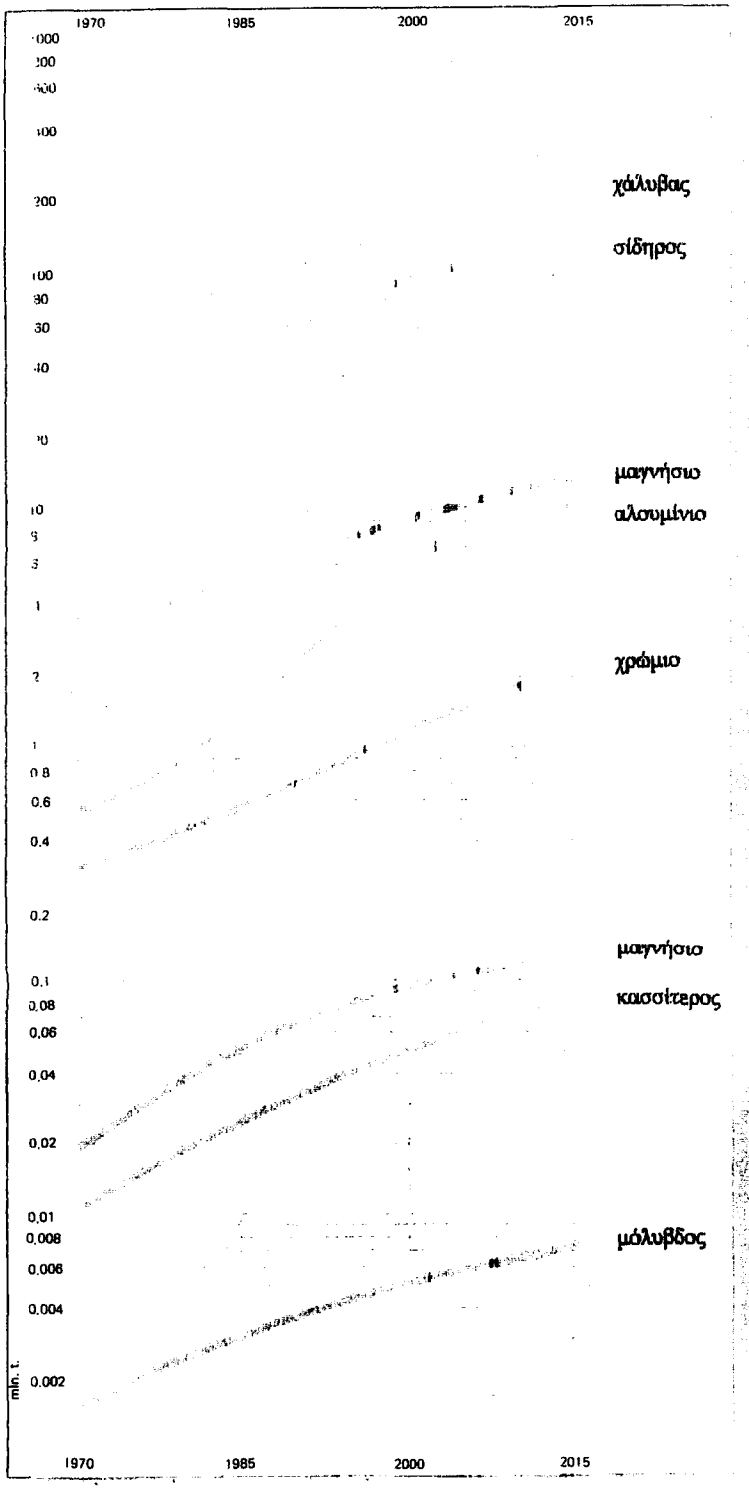
ΠΕΡΙΟΧΗ	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
ΑΦΡΙΚΗ	1734	1871	2006	2247	2432	2600	2701	2858	2847	2941
ΑΜΕΡΙΚΗ	21584	20815	21564	22439	23465	23911	24646	24754	25316	26454
ΒΟΡΕΙΑ ΑΜΕΡΙΚΗ	1627	1637	1776	1883	2061	2147	2251	2375	2365	2475
ΝΟΤΙΑ ΑΣΙΑ	3896	4436	5189	5488	6251	6734	7705	11908	12055	12806
ΕΥΡΩΠΗ	8837	9092	8534	8734	8260	8682	8556	30487	30663	30702
Ε.Κ.	5711	5998	5411	5617	5203	5743	5997	6709	6733	7224
ΣΚΑΝ/ΚΕΣ ΧΩΡΕΣ	1152	1135	1170	1234	1248	1289	1168	1156	1185	1184
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	1908	1883	1878	1792	1717	1554	1304	22525	22654	22192
ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΕΥΡΩΠΗ	66	77	76	90	92	97	86	97	91	103
ΩΚΕΑΝΙΑ	603	752	738	751	780	756	977	1013	1102	1162
ΣΥΝΟΛΟ	**58111**	60312	61415	66109	69462	71899	74366	73396	74347	**76540**

Πίνακας 19.4.7 **ΦΩΣΦΑΤΟΥΧΑ ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ**

ΠΕΡΙΟΧΗ	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
ΑΦΡΙΚΗ	2026	2362	2445	2398	2584	3051	3105	2779	2684	2534
ΑΜΕΡΙΚΗ	13614	14031	10961	12728	10783	11335	11627	11496	11502	11715
ΒΟΡΕΙΑ ΑΜΕΡΙΚΗ	1464	1322	1499	1505	1441	1208	1174	1221	1184	1057
ΝΟΤΙΑ ΑΣΙΑ	7337	7281	8555	9749	10566	10048	10275	11644	11925	10489
ΕΥΡΩΠΗ	10414	10195	9816	10789	11098	10840	8483	8744	6175	5231
Ε.Κ.	6185	5990	5513	6620	6669	6717	5961	5349	3841	3390
ΣΚΑΝ/ΚΕΣ ΧΩΡΕΣ	658	660	603	591	631	651	614	587	548	561
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	3092	3104	3171	2949	3130	2956	1588	2697	1674	1169
ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΕΥΡΩΠΗ	479	441	529	629	668	516	320	111	111	111
ΩΚΕΑΝΙΑ	1036	892	821	809	913	964	790	438	1507	2966
ΣΥΝΟΛΟ	**43586**	44679	43376	47671	47398	47103	44888	36322	34977	**33991**

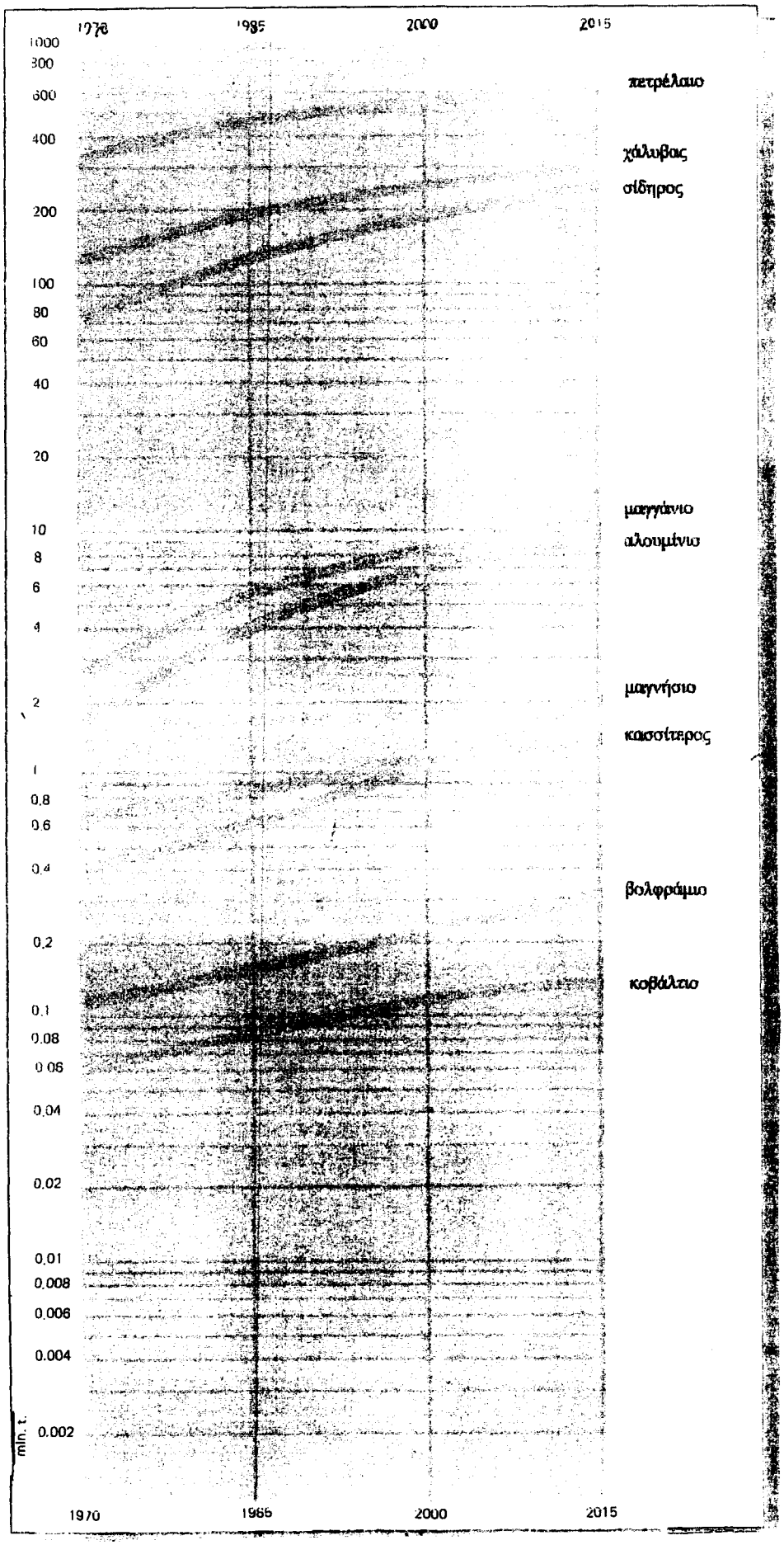
Στους πίνακες (19.4.8), (19.4.9), (19.4.10), αποδεικνύεται η αιτία της αυξανόμενης επέμβασης δια μέσου της αυξητικής «ζήτησης», από τις αναπτυγμένες αλλά και τις αναπτυσσόμενες χώρες.

Πίνακας 19.4.8

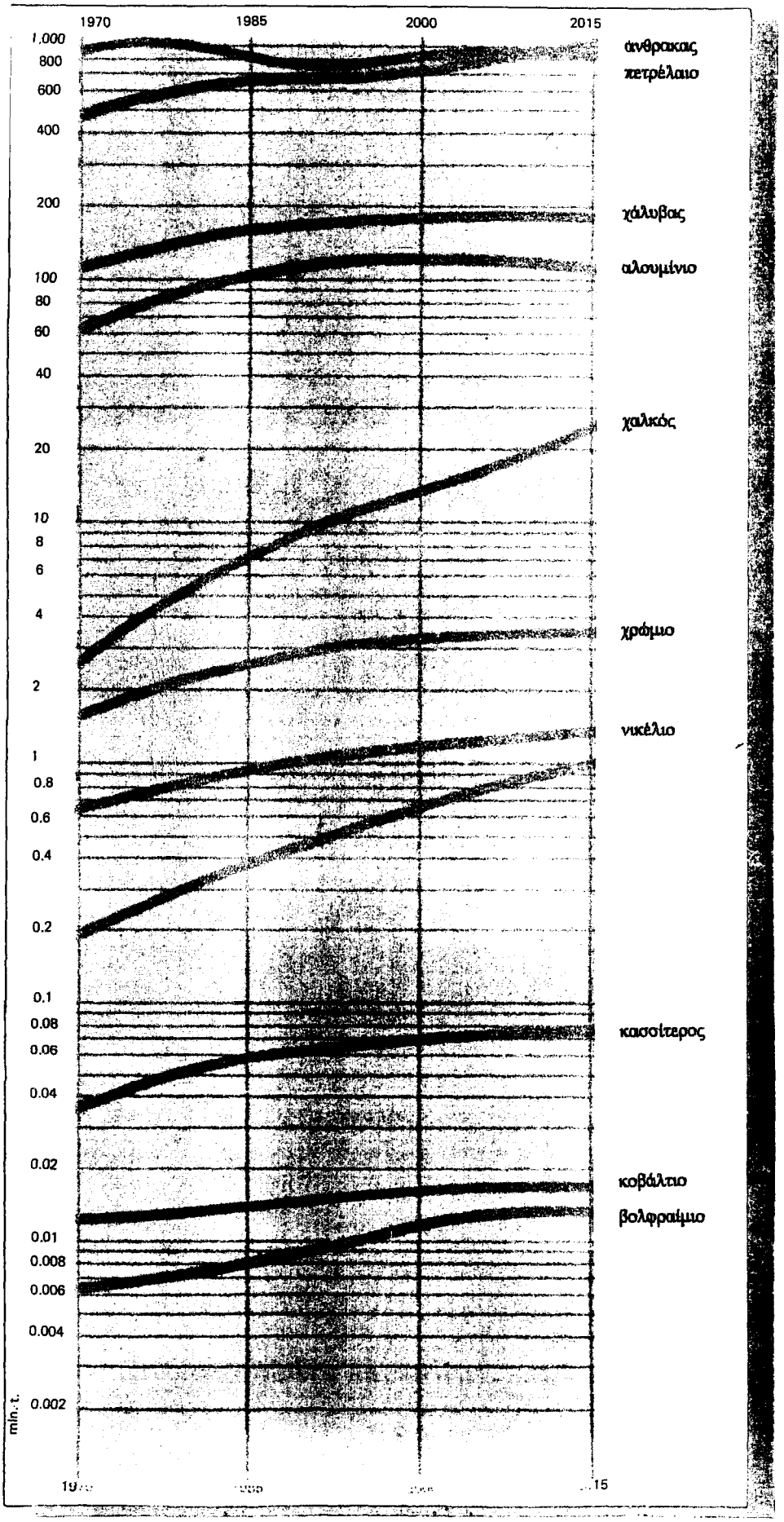
Πηγή: «Annual Mining Review» 1984

Πίνακας 19.4.9

Πηγή: «Annual Mining Review» 1984

Πίνακας 19.4.10

Πηγή: «Annual Mining Review» 1984

19.5 ΧΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ – ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Οι **χρήσεις του περιβάλλοντος**, δηλαδή **η εκμετάλλευση του περιβάλλοντος** στη διαδικασία παραγωγής, παρουσιάζουν φαινόμενα αντιπαλότητας και αντίθεσης μεταξύ τους και η Δημόσια Διοίκηση οργανώνοντας τη σωστή διαχείριση τους θα πρέπει να προσπαθεί να εξισορροπήσει αυτές τις αντίθετες χρήσεις του περιβάλλοντος, αφού ταξινομηθούν και καταγραφούν οι διαφορές τους και χαρακτηρισθούν **Συμπληρωματικές, Βοηθητικές ή Ανταγωνιστικές.**

Όπως ανεφέρθη ήδη η ανθρώπινη δραστηριότητα δημιουργεί ανασχηματισμό του περιβάλλοντος. Υπό αυτή την έννοια η Δημόσια Διοίκηση μπορεί να επεμβαίνει συνεχώς και σε κάθε τομέα. Ειδικότερα δε στις βιομηχανικές κοινωνίες τα αποτελέσματα της ανθρώπινης οικονομικής δραστηριότητας μπορεί να είναι τόσο βαθιά, ώστε για να καλυφθούν οι περιβαλλοντικές απώλειες και να εξασφαλισθεί η διατήρηση των φυσικών πόρων, να είναι απαραίτητος ο προγραμματισμός και η εφαρμογή συγκεκριμένης πολιτικής, με βάση πάντοτε την έρευνα και τα συμπεράσματα από την εφαρμογή της αλλά και από την εμπειρία στον εκάστοτε τομέα, **σε παγκόσμιο επίπεδο**.

Οι περιβαλλοντικές συνέπειες της οικονομικής δραστηριότητας, όπως ταξινομούνται στον πίνακα 19.5 δημιουργούν τρεις κατηγορίες με βάση τον χρόνο, την επιβάρυνση και την δυνατότητα ανανέωσης. Υπάρχουν:

α) συνέπειες δεδομένες από την οικονομική δραστηριότητα του παρελθόντος,

β) συνέπειες με αυξητική τάση,

γ) δεδομένα στα οποία παρατηρείται ανανέωση και ανακύκλωση.

Αν ταξινομήσομε τις περιβαλλοντικές συνέπειες της οικονομικής δραστηριότητας και παραγωγής σύμφωνα με τα δεδομένα του παρελθόντος, καταλήγουμε στα δεδομένα στα οποία παρατηρείται επιβάρυνση.

Αυτή λοιπόν τη χρονική στιγμή, έχομε συνέπειες από τα δεδομένα του παρελθόντος ,όπως: α)η τρύπα του όζοντος, β)η υπεραλιεία, γ)η αποψίλωση των δασών, δ)η διάβρωση του εδάφους, ε)η φαλαινοθηρία, στ)οι εξορύξεις.

Τα δεδομένα στα οποία παρατηρείται επιβάρυνση είναι: α) η όξινη βροχή, β) το τοξικό νέφος, γ) η ραδιενέργεια, δ) η πλανητική θερμοκρασία, ε) τα εντομοκτόνα, στ) τα νιτρικά άλατα, ζ) η αποχέτευση, η) ο υπερπληθυσμός.

Οι θετικές προοπτικές προέρχονται από τα δεδομένα στα οποία παρατηρείται ανανέωση όπως: α) το φυσικό περιβάλλον φυτών και ζώων, β) η αστικοποίηση, γ) τα κωνοφόρα, δ) η περιβαλλοντική γνώση και ε) η περιβαλλοντική οργάνωση, όπως φαίνεται στον πίνακα 19.5

Όλα αυτά τα δεδομένα έρχεται να συνδέσει η Βιοκινητική οργάνωση με τους Κοινωνικούς Παράγοντες, γιατί όλα αυτά τα δεδομένα συνδέονται με παράγοντες όπως η αυξητική τάση του πληθυσμού της γης, η αγροτική πολιτική, οι τάσεις της οικονομικής δραστηριότητας, οι μορφές εξουσίας, η διαχείριση της Δημόσιας Διοίκησης.

Πίνακας 19.5 **ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ**

ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ	ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΤΑ ΟΠΟΙΑ ΠΑΡΑΤΗΡΕΙΤΑΙ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗ	ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΤΑ ΟΠΟΙΑ ΠΑΡΑΤΗΡΕΙΤΑΙ ΑΝΑΝΕΩΣΗ
ΤΡΥΠΑ ΤΟΥ ΟΖΟΝΤΟΣ	ΟΞΙΝΗ ΒΡΟΧΗ	ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΦΥΤΩΝ ΚΑΙ ΖΩΩΝ
ΥΠΕΡΑΛΙΕΙΑ	ΤΟΞΙΚΟ ΝΕΦΟΣ	
ΑΠΟΨΙΛΩΣΗ ΔΑΣΩΝ	ΡΑΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑ	ΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΔΑΦΟΥΣ	ΠΛΑΝΗΤΙΚΗ ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑ	ΚΩΝΟΦΟΡΑ
ΦΑΛΑΙΝΟΘΗΡΙΑ	ΕΝΤΟΜΟΚΤΟΝΑ	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΓΝΩΣΗ
ΕΞΟΡΥΞΕΙΣ	ΝΙΤΡΙΚΑ ΑΛΑΤΑ	
	ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ	
	ΑΠΟΡΡΙΜΑΤΑ	
	ΥΠΕΡΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	

19.5.1 ΕΙΔΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ-ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

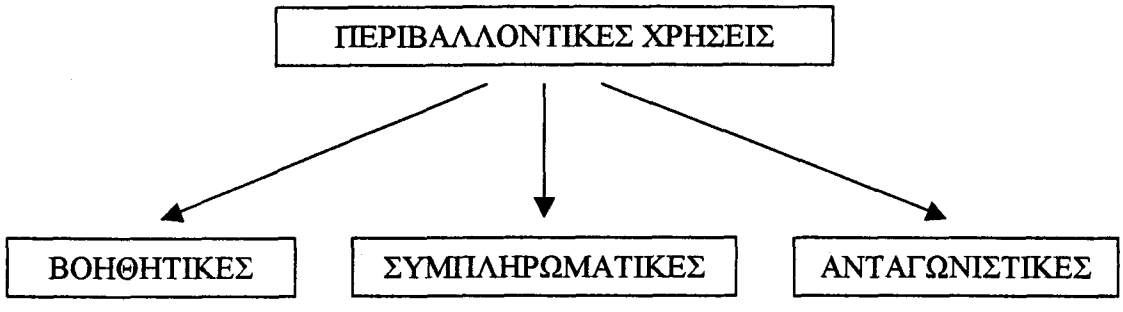
Ας σκεφτούμε δύο διαφορετικές χρήσεις του περιβάλλοντος **Α** και **Β**, οι οποίες έχουν σχέση **βοηθητική**, δηλαδή η αύξηση της χρησιμότητας που λαμβάνεται από τη χρήση **Α**, συντελεί στην αύξηση της χρησιμότητας που αντλείται από τη χρήση **Β**. Για παράδειγμα αν μία κοιλάδα διαμορφωθεί με υδατοφράκτες σε τεχνητή λίμνη για την συγκέντρωση νερού, θα έχει σαν βοηθητική χρήση, την αυξανόμενη δυνατότητα της περιοχής για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας.

Συμπληρωματική σχέση υπάρχει όταν η αύξηση της χρησιμότητας **U1** που αντλούμε από την χρήση **Α** δεν επηρεάζει καθόλου τη χρησιμότητα **U2**, που λαμβάνεται από τη χρήση **Β**, αν δηλαδή στο προηγούμενο παράδειγμα προστεθεί η χρήση **Β**, η οποία θα αφορά αγώνες κωπηλασίας και διάφορα σπορ.

Οι **Ανταγωνιστικές** χρήσεις έχουν το εξής χαρακτηριστικό. Όταν αυξάνεται η χρησιμότητα **U1** της χρήσης **Α** περιορίζεται η χρησιμότητα **U2** της χρήσης **Β**. Αν δημιουργηθεί τεχνητή λίμνη για θαλάσσια σπορ, μεταξύ των οποίων το jet-skiing, θα είχαμε αρνητικό αποτέλεσμα στη χρήση η οποία προκύπτει από τα άγρια πουλιά που φωλιάζουν στην περιοχή και αποτελούν πηγή διατροφής για τους κατοίκους.

Καταλήγουμε συνεπώς στο συμπέρασμα ότι οι περιβαλλοντικές χρήσεις είναι: α) Βοηθητικές, β) Συμπληρωματικές, γ) Ανταγωνιστικές, όπως φαίνεται στον πίνακα 19.5.1. Η Διαχείριση του Περιβάλλοντος, έργο της Δημόσιας Διοίκησης, πρέπει να έχει στόχο την αύξηση των Βοηθητικών και Συμπληρωματικών Χρήσεων του Περιβάλλοντος και τη μείωση των Ανταγωνιστικών Χρήσεων.

Πίνακας 19.5.1 **ΕΙΔΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ**

Τα περισσότερα προβλήματα που καλείται να λύσει η Δημόσια Διοίκηση προκύπτουν από τις ανταγωνιστικές χρήσεις. Για παράδειγμα η εκβολή των αποχετεύσεων στη θάλασσα, εξαφανίζει τη δυνατότητα κολύμβησης στις περιοχές αυτές. Ο καθορισμός βιομηχανικής ζώνης στερεί ή υποβαθμίζει τη δυνατότητα χρήσης της γης για κατοικία ή καλλιέργεια.

Οι παρεμβάσεις της Δημόσιας Διοίκησης πρέπει να διαπνέονται από την ανάγκη λήψης αποφάσεων που θα καθορίζουν τις **πρωταρχικές παροχές του περιβάλλοντος** και το επίπεδο εκείνο στο οποίο θα υπάρχει εμφανής ή προοπτική της συνέχειας, όσον αφορά την ύπαρξη των φυσικών πόρων, των οποίων την εκμετάλλευση προγραμματίζει.

Η αντιμετώπιση πολλές φορές ενός προβλήματος δημιουργεί σειρά άλλων που ακολουθούν την προσπάθεια επίλυσης των πρώτων. Στην Αθήνα για παράδειγμα, όταν έγινε προσπάθεια μείωσης του νέφους και περιορίστηκε η κυκλοφορία των αυτοκινήτων σε μονά-ζυγά, αυξήθηκε αλματωδώς ο αριθμός των αυτοκινήτων, διότι όσοι μπορούσαν προμηθεύτηκαν και δεύτερο αυτοκίνητο, χρημάτιζαν τους υπευθύνους και επέλεγαν ζυγό ή μονό νούμερο στον αριθμό κυκλοφορία τους, με αποτέλεσμα την αύξηση του αριθμού αυτοκινήτων και την σταθερά αυξανόμενη κατανάλωση καυσίμων, ενώ το νέφος παρέμεινε το ίδιο επικίνδυνο, μετά από μία μικρή προσωρινή βελτίωση.

Μερικές φορές τα περιβαλλοντικά προβλήματα συμβαίνουν σε απόσταση από την εστία τους. Τότε η Δημόσια Διοίκηση πρέπει να ασχοληθεί τόσο με τις άμεσες όσο και με τις έμμεσες συνέπειες της χρήσης των φυσικών πόρων.

Οι οργανωμένες και εμπεριστατωμένες θεσμοθετήσεις στις οποίες θα προχωράει σιγά και με σύνεση η Δημόσια Διοίκηση πρέπει να δημιουργούν κλίμα εμπιστοσύνης στους πολίτες, που θα επωμισθούν και το κόστος αυτής της προσπάθειας. Αν όμως η Δημόσια Διοίκηση δεν οργανώσει την προστασία του περιβάλλοντος λαμβάνοντας υπόψη όλα όσα προαναφέρθηκαν, τις θέσεις, τις προσεγγίσεις, τις κοινωνικές τάξεις, αν δηλαδή δεν τοποθετήσει μέσα σε κοινωνικό και πολιτικο-οικονομικό πλαίσιο τις ρυθμίσεις της, οι αντιδράσεις που θα προκύψουν από την έλλειψη εμπιστοσύνης στις λύσεις που θα προτείνει θα οδηγούν πάντοτε σε δύο αποτελέσματα: είτε στην πλήρη αποτυχία και ανατροπή των λύσεων, είτε στην παραίτηση της ίδιας της Δημόσιας Διοίκησης από την συνολική και οργανωμένη προσπάθεια. Σε αυτή την περίπτωση θα συνεχίσει να καλύπτει όπως σήμερα, αποσπασματικά και επιφανειακά με λύσεις αυτοαναιρούμενες τα περιβαλλοντικά προβλήματα, βαραίνοντας και

πολλαπλασιάζοντας ακόμα περισσότερο το κόστος που θα επωμισθούν οι πολίτες.

19.6 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ- ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ - ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

Η **περιβαλλοντική διαχείριση** έχει φιλοσοφική βάση, με άλλα λόγια η έννοια της περιβαλλοντικής διαχείρισης εμπεριέχει φιλοσοφικές αρχές και ηθικές αξίες. Χρησιμοποιεί διάφορα μέσα, «εργαλεία», για να πετύχει τους στόχους της και βασίζεται σε τρεις προϋποθέσεις:

1. Στην πίστη ότι υπάρχει αισιόδοξη προοπτική για τη χρήση των φυσικών πόρων που μπορεί να συνδέσει την παραγωγικότητα με την «αειφορικότητα», σε τομείς όπως η γεωργία και τα δάση. Ένα από τα αντικείμενα της περιβαλλοντικής διαχείρισης από τη Δημόσια Διοίκηση είναι να καθορίσει και να θεσμοθετήσει τις θέσεις αυτής της προοπτικής.
2. Στην πίστη ότι οι σωστοί συνδυασμοί πολιτικών μέτρων είναι δυνατόν να προστατεύσουν το περιβάλλον από την καταστροφή και να διασώσουν τους φυσικούς πόρους. Ότι η λύση στο πρόβλημα είναι η «Περιβαλλοντική Εκτίμηση Αντίρροπων Δυνάμεων» που θα πρέπει να εμπεριέχεται σε κάθε πρόβλεψη, σχέδιο, οργάνωση και πολιτική.
3. Στην πίστη ότι δια μέσου της Περιβαλλοντικής Πολιτικής θα επιτευχθεί κοινή συναίνεση στο περιβαλλοντικό θέμα, αν τα μέτρα που λαμβάνονται έχουν σαν στόχο να συμφιλιώσουν τις συγκρουόμενες απόψεις, οι οποίες αν και βραχυπρόθεσμα δημιουργούν αντιπαραθέσεις, μακροπρόθεσμα είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε σύγκλιση απόψεων.

Όλες αυτές οι προϋποθέσεις χρειάζονται την ικανότητα της **μοντέρνας επιστήμης** που ερμηνεύει τις σύνθετες παρεμβατικές αλλαγές που συμβαίνουν στη φύση και προέρχονται κυρίως από την ανθρώπινη δραστηριότητα, όπως επίσης και την ικανότητα να προτείνει λύσεις στα προβλήματα που προκύπτουν. Χρειάζονται όμως και την ικανότητα όλων μας να εκφράζουμε και να γνωστοποιούμε στη Δημόσια Διοίκηση το ενδιαφέρον και την ανησυχία μας για το περιβάλλον αλλά και την επιθυμία μας για συμμετοχή στα κέντρα λήψεως αποφάσεων για την οικονομική ανάπτυξη.

Η Δημόσια Διοίκηση για να οργανώσει την προστασία του περιβάλλοντος χρησιμοποιεί μέσα Περιβαλλοντικής Πολιτικής όπως:

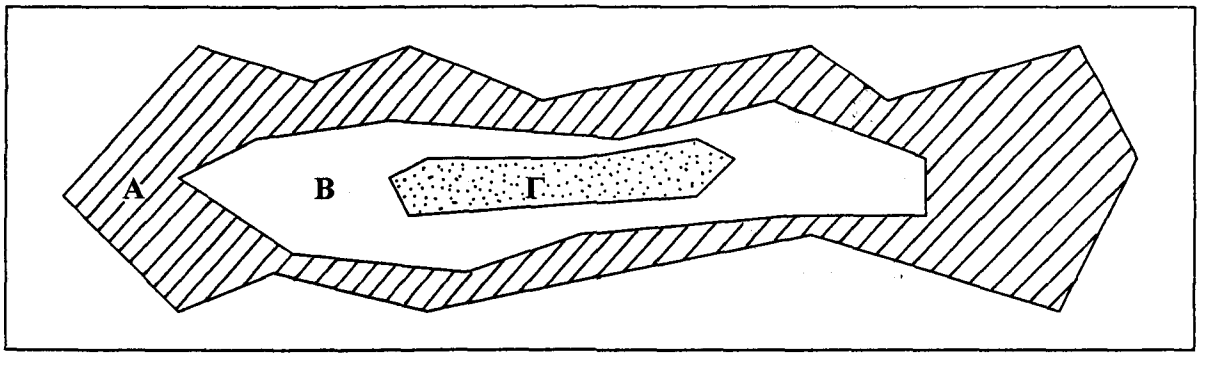
1.Το σχεδιασμό χρήσης της γης
2.Τα οικονομικά μέσα
3.Τα τεχνολογικά μέσα

19.6.1 ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΧΡΗΣΗΣ ΓΗΣ

Η έννοια της **«Προστατευόμενης Βιόσφαιρας»**, όρου που έχει προταθεί από την U.N.E.S.C.O για τον καθορισμό **ζωνών παγκοσμίου ενδιαφέροντος**, δίνει διέξοδο στις μεθόδους εφαρμογής του πρώτου μέσου Περιβαλλοντικής Πολιτικής, του σχεδιασμού χρήσεων της γης. Έχει προκύψει από την εμπειρία στις βιομηχανικές χώρες, η οποία έδειξε ότι είναι απαραίτητος ο διαχωρισμός σε περιοχές για τις διάφορες χρήσης γης π.χ. για τη γεωργία, τα δάση, τον τουρισμό, την αστική ανάπτυξη, την απόλυτη προστασία κλπ.

Ο πίνακας 19.6.1 περιγράφει σχηματικά την έννοια της «Προστατευόμενης Βιόσφαιρας». Στην ζώνη Α ο πληθυσμός με τα παραδοσιακά του παραγωγικά συστήματα μπορεί να συνυπάρχει με τον τουρισμό, η φυσική χλωρίδα και πανίδα έχουν οριακή προστασία και είναι δευτερεύουσας σημασίας. Στην ζώνη Β είναι υποχρεωτικός μεγαλύτερος βαθμός προστασίας του περιβάλλοντος. Επιτρέπονται λίγες οικιστικές εγκαταστάσεις αλλά η γεωργία και ο τουρισμός απαγορεύονται.

Πίνακας 19.6.1 **ΖΩΝΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΒΙΟΣΦΑΙΡΑΣ**

Η ζώνη Γ είναι απαγορευμένη περιοχή σε κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα. Είναι περιοχή στην οποία επιτρέπεται μόνο η έρευνα για την προστασία του περιβάλλοντος και συνήθως πρόκειται για περιοχές παγκοσμίου ενδιαφέροντος.

Τα θετικά σημεία αυτού του διαχωρισμού σε ζώνες χρήσεως είναι ότι προσφέρουν αρκετή προστασία στις παγκοσμίου οικολογικού ενδιαφέροντος περιοχές και τα αποτελέσματα της εκμεταλλεύσεως των φυσικών πόρων από τον άνθρωπο είναι δυνατόν να ελέγχονται.

Τα αρνητικά σημεία όμως αφορούν το ελάχιστο ενδιαφέρον που αποδίδεται στις αλλαγές που υποχρεώνονται να υποστούν οι αυτόχθονες λαοί που πολλές φορές με αυτό τον τρόπο ξεριζώνονται από τον τόπο τους.

19.6.2 ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΣΑ

Περιγράφονται από το Μίκαελ Τζάκομπς,[11] (1991), ο οποίος απαριθμεί τέσσερα κυρίως μέσα που υποχρεώνουν τις οικονομικές δραστηριότητες να λάβουν υπόψη τα περιβαλλοντικά προβλήματα.

1. Τα οικονομικά κίνητρα
2. Τις δημόσιες δαπάνες.
3. Την νομοθεσία
4. Τους εθελοντικούς μηχανισμούς.

Τα οικονομικά κίνητρα, όπως είναι οι φοροαπαλλαγές και η χορήγηση αδειών, όταν οι οικονομικές δραστηριότητες προωθούν λύσεις στα περιβαλλοντικά προβλήματα, είναι ο σημαντικότερος παράγοντας στην αλλαγή της νοοτροπίας, μία και αγγίζει τη βάση των στόχων της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Οι δημόσιες δαπάνες θα πρέπει να κατευθύνουν προς τις λύσεις των περιβαλλοντικών προβλημάτων π.χ. αγορά νέων λεωφορείων περιβαλλοντικής τεχνολογίας, κατασκευή μετρό, κατασκευή πεζοδρόμων. Η νομοθεσία θα πρέπει να θεσμοθετήσει τον έλεγχο σε κάθε δραστηριότητα, να καλύπτει τον έλεγχο κατασκευής κτιρίων, τον έλεγχο εκπομπής καυσαερίων. Οι εθελοντικοί μηχανισμοί πρέπει να χρηματοδοτηθούν και να αναπτυχθούν. Αυτό θα βοηθήσει στην καλύτερη πειθώ, στην καλύτερη πληροφόρηση και στην ορθότερη και

επιστημονικότερη κατάρτιση του κοινού και των απλών ανθρώπων, οι οποίοι ξεκινώντας μόνο από την ανησυχία και την δημιουργία περιβαλλοντικής συνείδησης, σιγά-σιγά ακούγοντας απόψεις και γνωρίζοντας όλες τις θέσεις θα αποκτήσουν ουσιαστικότερη άποψη σχετικά με τα προβλήματα.

19.6.3 ΤΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΑ ΜΕΣΑ

Τα περισσότερα από αυτά τα τεχνολογικά μέσα αφορούν την γεωργική ανάπτυξη στις αναπτυσσόμενες χώρες του Νότου. Συνήθως αποτελούν εργαλεία «Πολιτικής» στον αγροτικό τομέα.

Το ουσιαστικό πλαίσιο για τον προγραμματισμό της χρήσης των φυσικών πόρων, είναι ο διαχωρισμός σε αγροτοοικολογικές ζώνες, που έχουν σχέση:
α) με το επίπεδο των φυσικών πόρων που υπάρχουν,
β) με την εκτίμηση της αυξητικής τάσης του πληθυσμού,
γ) με την ανάπτυξη της κατάλληλης τεχνολογίας.

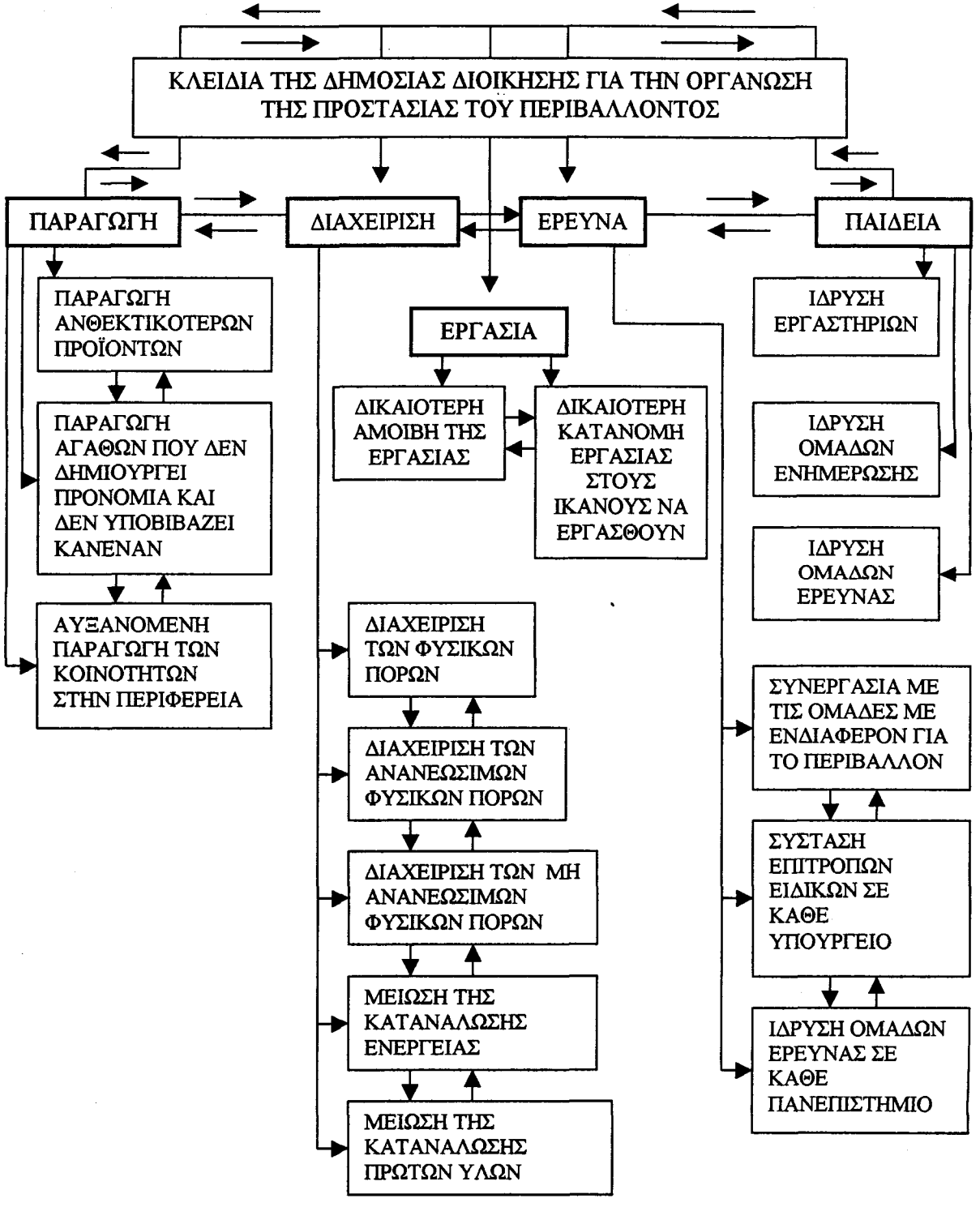
Δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί σωστή διαχείριση από την Δημόσια Διοίκηση, αν δεν χρησιμοποιηθεί σαν μέσο ο διαχωρισμός σε αγροτοοικολογικές ζώνες, που σε σχέση με τα δεδομένα θα εντάξει τις καλλιέργειες σε προγράμματα περιβαλλοντικής προστασίας.

19.6.4 ΚΛΕΙΔΙΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ

Η Δημόσια Διοίκηση πρέπει να χρησιμοποιήσει πέντε τομείς, σαν κλειδιά για την οργάνωση της περιβαλλοντικής προστασίας, όπως φαίνεται στον πίνακα 19.6.4 και είναι:
α) Η παραγωγή
β) Η διαχείριση
γ) Η εργασία
δ) Η έρευνα
ε) Η παιδεία

Αυτοί οι τομείς προκύπτουν από τα δεδομένα της Βιοκινητικής Οργάνωσης και ανοίγουν το δρόμο στη συμμετοχή ατόμων, ομάδων και οργανώσεων ενεργά και ουσιαστικά, στη δημιουργία του Βιοκινητικού πλέγματος δεδομένων σε κοινωνικό επίπεδο.

Πίνακας 19.6.4 ΒΑΣΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

19.7 ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΖΩΝΩΝ - ΑΕΙΦΟΡΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Στον πίνακα 19.7, παρακολουθούμε πώς επεμβαίνει η Δημόσια Διοίκηση σε τί μέτρο και με ποιό τρόπο το κοινωνικό «καθεστώς» κάθε περιοχής επηρεάζει τη λήψη μέτρων :

Α. **Στις ζώνες χαμηλής αποδοτικότητας** δεν είναι δυνατόν να αγνοηθούν οι κοινωνικές συνθήκες και η διάρθρωση της οικογένειας, οι βασικές ανάγκες που αποτελούν και τον πρώτο στόχο για τις περιοχές, αυτές. Η Δημόσια Διοίκηση πρέπει να οργανώσει την άρδευση, τις καλλιέργειες που καθιστούν το έδαφος γόνιμο για άλλες καλλιέργειες, να ερευνήσει τους κινδύνους και να προτείνει καλλιέργειες που αντέχουν και αντεπεξέρχονται σε αυτούς τους κινδύνους. Να θεσμοθετήσει την μίσθωση γης, ώστε να παρέχεται μεγαλύτερη διάρκεια και βεβαιότητα.

Β. **Στις ζώνες υψηλής αποδοτικότητας** πρέπει να διατηρηθούν οι θετικοί παράγοντες, αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να παρακολουθείται κάθε αλλαγή, τα αίτια και οι προοπτικές της. Τα δημιουργούμενα αποθέματα, θα πρέπει κατά ένα ποσοστό να συνεισφέρουν στην κάλυψη και βελτίωση των κοινωνικών συνθηκών στις ζώνες χαμηλής αποδοτικότητας.

Γ. **Στις ζώνες γενετικής διάσωσης** θα πρέπει αρχικά να αναπτύσσεται η έρευνα. Τα δε συμπεράσματα να καταγράφονται και να ταξινομούνται με στόχο την αξιοποίησή τους σε γενικότερο πλαίσιο. Ούτε και σε αυτές τις περιοχές είναι δυνατόν να αγνοηθούν οι κοινωνικές συνθήκες και οι ανάγκες των γηγενών, οι οποίες θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στις λήψεις αποφάσεων. Και εδώ αναγνωρίζεται η σπουδαιότητα και η αναγκαιότητα της σύνδεσης της περιβαλλοντικής προστασίας με το κοινωνικό υπόβαθρο κάθε περιοχής και τα ιδιαίτερα κοινωνικά χαρακτηριστικά, τα οποία δεν είναι δυνατόν να αγνοηθούν.

Η καταγραφή των χαρακτηριστικών και ο διαχωρισμός τους σε ζώνες χαμηλής, υψηλής αποδοτικότητας και ζώνες γενετικής διάσωσης, διαμορφώνει τον περιβαλλοντικό - κοινωνικό χάρτη σε «εργαλείο» περιβαλλοντικής προστασίας. Για να επιτευχθεί όμως αυτή η καταγραφή, είναι απαραίτητο να έχει γίνει αποδεκτή η ανάγκη της Αμφίδρομης Πληροφόρησης και της Βιοκινητικής Οργάνωσης. Είναι απαραίτητη μια Δημόσια Διοίκηση ευλύγιστης και όχι άκαμπτης συμπεριφοράς, όπως θα δούμε πιο κάτω, η οποία θα έχει ενταχθεί στο Βιοκινητικό Πλαίσιο και θα αποτελεί την «κινητήρια δύναμη» του Βιοκινητικού Συστήματος.

Πίνακας 19.7

ΧΑΜΗΛΗΣ ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΖΩΝΕΣ	
ΣΤΟΧΟΙ	ΜΕΣΑ
Α. Διατήρηση των φυσικών πόρων για την εξασφάλιση των αναγκαίων προς το ζην. Β. Υποχρεωτική εισαγωγή προμηθειών	Α. Αγροτική τεχνολογία σχεδιασμένη να εξυπηρετήσει δύσκολες περιβαλλοντικές συνθήκες και δυνατότητες Παραγωγής
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ Α. Περιορισμένες βροχοπτώσεις Β. Άγονο έδαφος Γ. Υψηλή στάθμη κινδύνων Δ. Αβέβαιος χρόνος μίσθωσης γης	
ΥΨΗΛΗΣ ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΖΩΝΕΣ	
ΣΤΟΧΟΙ	ΜΕΣΑ
Α. Συγκράτηση της εσοδείας και παραγωγής στα υψηλά επίπεδα με το μικρότερο δυνατόν κόστος	Α. Αγροτική τεχνολογία σχεδιασμένη για καλές περιβαλλοντικές συνθήκες και δυνατότητες παραγωγής
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ Α. Άρδευση Β. Γόνιμο έδαφος Γ. Χαμηλή στάθμη κινδύνων Δ. Βέβαιος και μακροπρόθεσμος χρόνος μίσθωσης γης	
ΖΩΝΕΣ ΓΕΝΕΤΙΚΗΣ ΔΙΑΣΩΣΗΣ	
ΣΤΟΧΟΙ	ΜΕΣΑ
Α. Η πρόληψη της γενετικής Καταστροφής Β. της διάβρωσης του εδάφους Γ. ισορροπία σχέσεων των αυτοχθόνων κατοίκων και της φύσης με περιορισμένες παρεμβάσεις	Α. Ίδρυση Εθνικών Οργανισμών μεγαλύτερη προστασία και μικρότερη ανάπτυξη.
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ Α. Δάση Β. Παράκτιες Περιοχές Γ. Ψαρότοποι	

19.8 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ-ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Στον πίνακα 19.8 καταγράφεται η άκαμπτη συμπεριφορά μίας Δημόσιας Διοίκησης που αγνοεί τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες των πολιτών, που κάνουν χρήση των φυσικών πόρων και καθορίζει δια μέσου των υπευθύνων σχεδιασμού το χώρο μέσα στον οποίο θα περιορίσουν τις δραστηριότητές τους, αγνοώντας τις επί μέρους συνθήκες και ιδιομορφίες που δημιουργούν απαιτήσεις για διαφορετική αντιμετώπιση. Είναι προφανές ότι αυτή η οργάνωση της προστασίας του περιβάλλοντος είναι καταδικασμένη σε αποτυχία, σε εθνικό αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο. Το βασικότερο δε στοιχείο αποτυχίας της είναι το αρνητικό κλίμα και η αντίδραση που δημιουργείται στη βάση, για την «**απειλή της περιβαλλοντικής προστασίας**».

Στον πίνακα 19.8.1 η Δημόσια Διοίκηση ξεκινάει την οργάνωσή της στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος από τις δεδομένες κοινωνικές οικονομικές και πολιτικές συνθήκες, που οδηγούν καθορίζουν και δημιουργούν τα πλαίσια του σχεδιασμού της από τα υπεύθυνα όργανα και τις επιτροπές.

Η υπόθεση «περιβάλλον» αυτή τη στιγμή δεν βρίσκεται «εν τη γενέσει της», είναι κτισμένη σε ένα δεδομένο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό πλέγμα το οποίο η Δημόσια Διοίκηση δεν είναι δυνατόν να παραμερίσει, ούτε να αγνοήσει. Οι ουτοπικές ή ρομαντικές προσεγγίσεις μπορεί να φωτίζουν τις αρνητικές δομές της κοινωνίας μας και να αισιοδοξούν ή όχι, να προτείνουν λύσεις «εκ θεμελίων», που ανατρέπουν ολόκληρα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά συστήματα. Όλα αυτά είναι χρήσιμα στο θεωρητικό πεδίο. **Στην εφαρμογή όμως και στην πράξη την οποία καλείται να διεκπεραιώσει η Δημόσια Διοίκηση, δεν είναι δυνατόν να ξεκινήσει από το μέλλον αλλά από το παρόν. Για αυτό είναι τεράστια η αξιολόγηση της σύνδεσης του προγραμματισμού και της οργάνωσης της προστασίας του περιβάλλοντος με τις δεδομένες κοινωνικές καταστάσεις, που θα πρέπει να ερευνηθούν σε βάθος και αφού καταγραφούν να αποτελέσουν τη βάση της σταδιακής μετάλλαξής τους ή προσαρμογής τους στα νέα δεδομένα.**

Στην Αλόννησο σε μία κοινωνία βασισμένη στην αλιεία και στους πατροπαράδοτους τρόπους εφαρμογής της, ξαφνικά βρίσκονται αντιμέτωποι με την Δημόσια Διοίκηση που θεσμοθετεί την προστασία της φώκιας «Monachous

– Monachous», η οποία για αυτούς θεωρείται ο μεγάλος εχθρός που απειλεί την ύπαρξη τη δική τους και των οικογενειών τους.

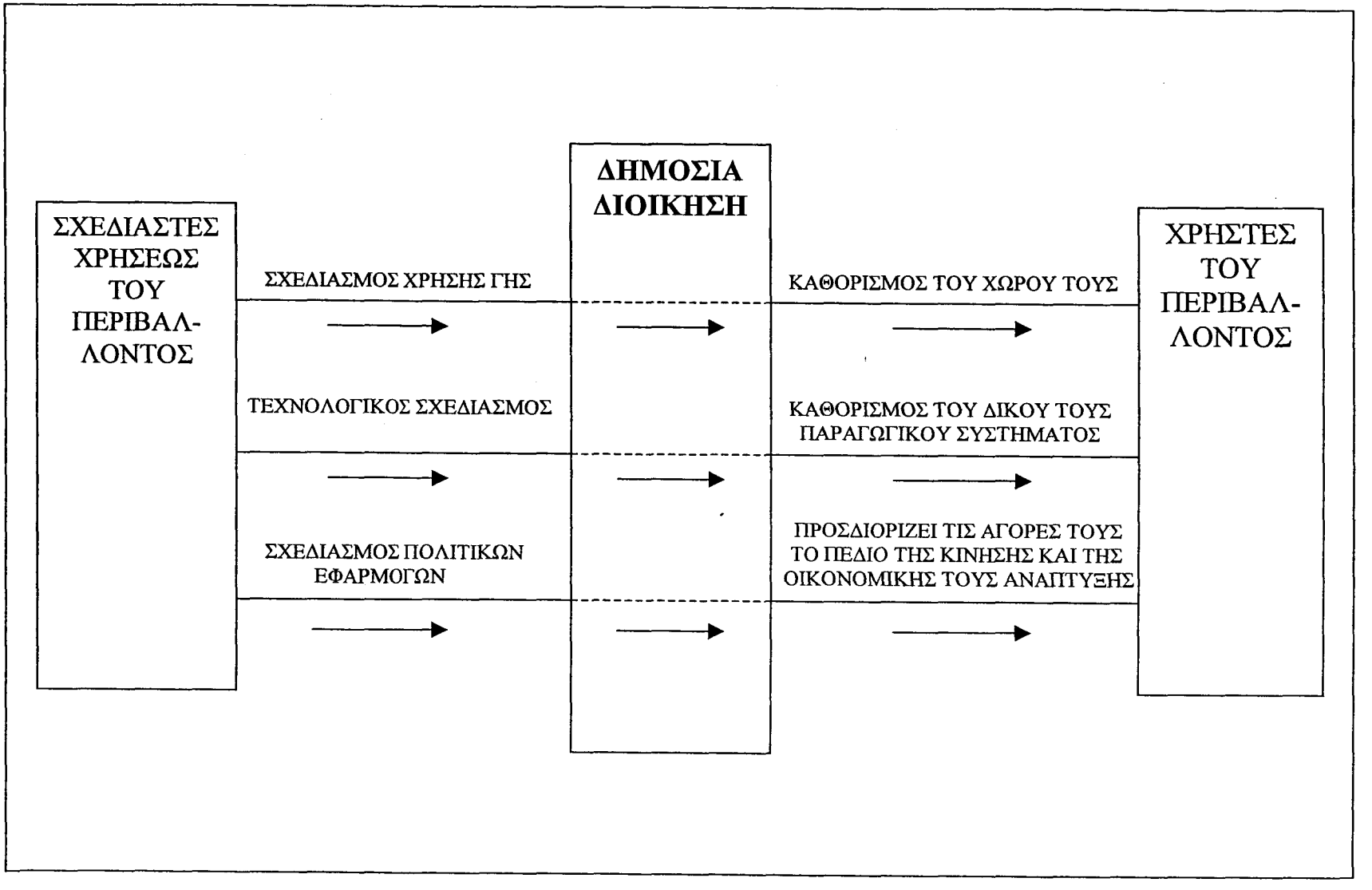
Αν το μέτρο προστασίας έχει επιτυχία, οι φώκιες πολλαπλασιάζονται τρυπούν κατά δεκάδες τα δίχτυα, οι κάτοικοι δεν έχουν πλέον τρόπο να επιβιώσουν, οπότε έχουν δύο λύσεις, ή να εγκαταλείψουν την Αλόννησο ή να πυροβολούν με πάθος όποια φώκια κινείται γύρω τους, πολέμιοι της έννοιας «Προστασία του Περιβάλλοντος».

Σε αυτή την περίπτωση αν η Δημόσια Διοίκηση εφαρμόσει μέτρα, αφού έχει μελετήσει τις δεδομένες συνθήκες και τις όποιες εναλλακτικές λύσεις, έχοντας προτάσεις εργασίας που θα κρατήσουν τις οικογένειες των ψαράδων στον τόπο τους, σε διάλογο με τους ίδιους, αλλά και με προϋπολογισμό, δεδομένου του κόστους της όποιας μετάλλαξης, μόνο τότε θα μπορούσαμε να σκεφθούμε σαν επιτυχία στην υπόθεση του περιβάλλοντος, τα **μέτρα ουσίας** και **όχι εντυπωσιασμού** που θα λαμβάνονται. Από την άλλη πλευρά, ποιές θα θεωρηθούν καλές συνθήκες επιβίωσης;

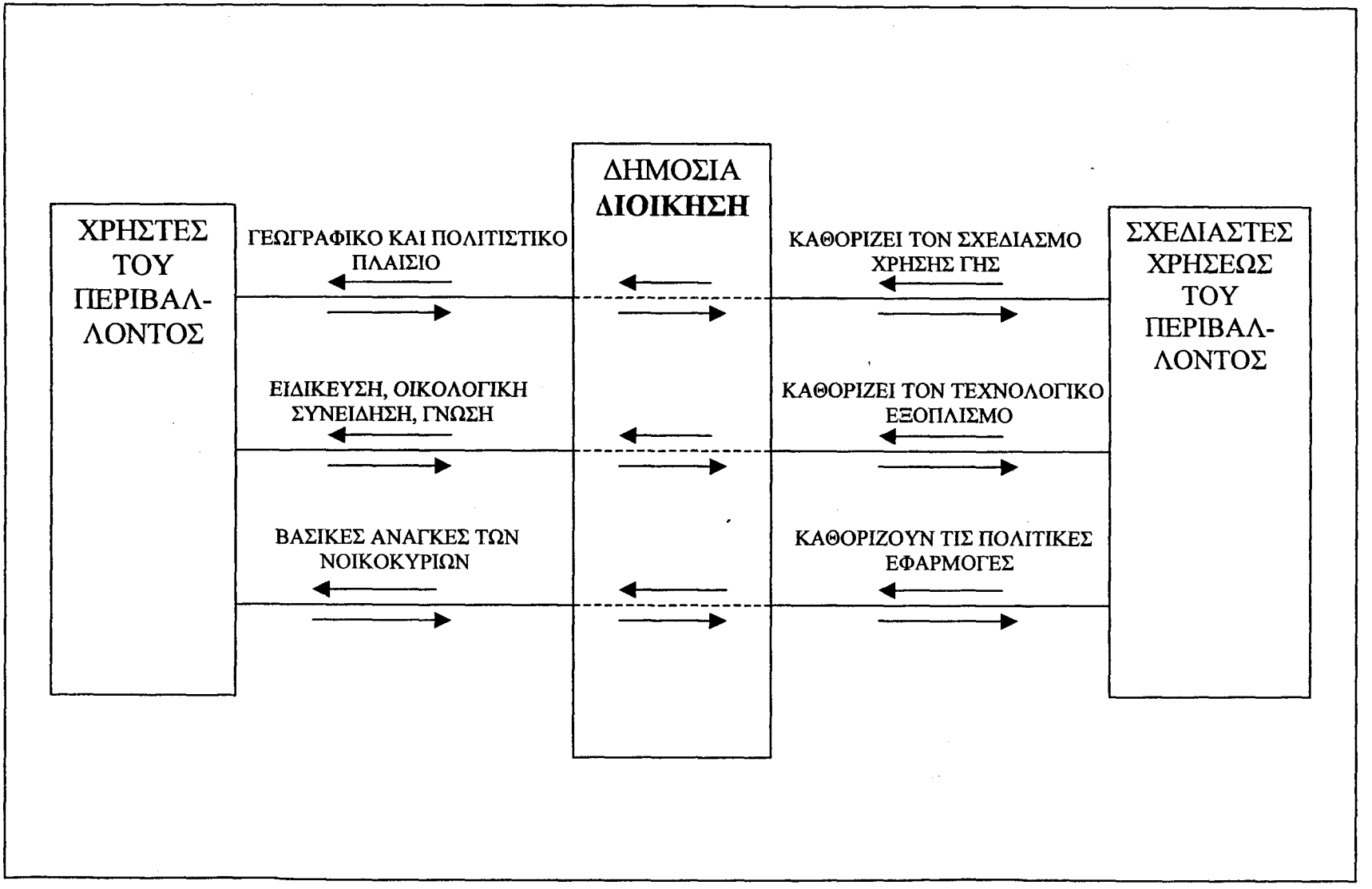
«Το να καταναλώνεις περισσότερο, να διαθέτεις δηλαδή μεγαλύτερη ποσότητα υλικών αγαθών, δεν σημαίνει απαραίτητα και βελτίωση. Μπορεί απλώς να σημαίνει, ότι πρέπει από εδώ και μπρος να πληρώνεις ό,τι χρειάζεται, να ξοδεύεις πολύ περισσότερα για να αντισταθμίσεις τη γενική φθορά του περιβάλλοντος της ζωής.

Οι πολίτες ζουν καλύτερα επειδή καταναλώνουν μια αυξανόμενη ποσότητα μεταφορικών μέσων, ατομικών και συλλογικών, για να κάνουν τη διαδρομή ανάμεσα στο χώρο εργασίας και στο προάστιο - υπνωτήριο που είναι όλο και πιο απομακρυσμένο; Ζουν μήπως καλύτερα επειδή αντικαθιστούν κάθε πέντε ή έξι χρόνια τα σεντόνια που άλλοτε κρατούσαν πάνω από μία γενιά; Ή επειδή στη θέση του νερού της βρύσης αγοράζουν όλο και πιο συχνά το λεγόμενο μεταλλικό νερό; Ζουν καλύτερα επειδή καταναλώνουν περισσότερα καύσιμα για να θερμάνουν κατοικίες, με όλο και χειρότερη μόνωση; Είναι λιγότερο φτωχοί επειδή αντικατέστησαν τις συνήθειες του καφενείου της γωνιάς ή του σινεμά της γειτονιάς με την αγορά μιας τηλεόρασης και ενός αυτοκινήτου, που τους προσφέρουν φαντασιακές και μοναχικές αποδράσεις από την έρημο του μπετόν»; Αυτά τα ερωτήματα που θέτει ο Γκορζ στο «Οικολογία και Πολιτική»,[12] στην ενότητα «Οικολογία και Κοινωνία», είναι ο δρόμος που οδηγεί στην δημιουργία περιβαλλοντικής συνείδησης. Μέσα σε αυτό το σχήμα εντάσσεται και η συμπεριφορά της Δημόσιας Διοίκησης.

Πίνακας 19.8 **ΑΚΑΜΠΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΠΟ ΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ**

Πίνακας 19.8.1 **ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ «ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ»**

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Καφούση Γ., «Γενική Λογιστική», 1991 Α΄ τόμος, Εκδόσεις Σταμούλη, Πειραιάς, σελ. 18.
2. Κεφάλαιο Ι του παρόντος (3.4.1), «Η Εξέλιξη των Αγροτικών Συστημάτων», σελ. 82-84.
3. Κεφάλαιο Ι του παρόντος (9.5), «Ο Περιβαλλοντολογισμός σε Αναπτυγμένες και Αναπτυσσόμενες χώρες», σελ. 140-143.
4. World Resources Institute, «World Resources, 1990-91», Oxford University Press, Oxford, σελ. 31-62.
5. Boserup E., «Population and Technology», 1981, Introduction, Basil Blackwell, Oxford, σελ. 19.
6. Alonso W. (Ed.) «Population in an Interacting World», Harvard University Press, No 5, σελ. 108-116.
7. Όπως No 4.
8. Μαρξ – Ένγκελς, «Διαλεκτά Έργα», 1984, Τόμος Ι, Εκδόσεις Γ. Αναγνωστίδη, Αθήνα, σελ. 81.
9. «Statistiques Industrielles par Produit», Sources «U.S. Bureau of Mines», Washington D.C., «World Metal Statistics», 1992, Londres, σελ. 74 - 81.
10. Αθανάσιος Π. Κανελλόπουλος, «Οικολογία και Οικονομική του Περιβάλλοντος - Η Οικολογική Σκέψη και Πολιτική των Αρχαίων Ελλήνων», 1985, Καραμπελόπουλος Α.Ε., Αθήνα, σελ. 67.
11. Jacobs Michael, «The Green Economy», «Instruments for Environmental Protection», 1991, Ed. Pluto, London, σελ. 134 -148.
11. André Gorz / Michel Bosquet, «Οικολογία και Πολιτική», 1983, Α. Α. Λιβάνης και Σία, Αθήνα, σελ. 62-63.

20.ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ -ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

20.1 ΓΕΝΙΚΑ

Μόλις τον τελευταίο αιώνα η διάσωση της φύσης αντιπαραβάλλεται ξεκάθαρα με την οικονομική ανάπτυξη και μεγέθυνση. Η αξία που προσδίδεται στη φύση από την κοινωνία σχετίζεται άμεσα με τα μεγέθη της οικονομικής ανάπτυξης.

Στην εποχή μας βρισκόμαστε μπροστά σε δύο εκφράσεις της περιβαλλοντικής ιδέας όπως τις διαχωρίζει ο Αντρέ Γκόρζ,[1] στον **περιβαλλοντολογισμό ή περιβαλλοντισμό και τον οικολογισμό** (1989). Προφανώς με τον όρο «οικολογισμό» ο Γκόρζ εννοεί το περιεχόμενο της Πολιτικής Ατζέντας της Πράσινης Κίνησης. Με τον περιβαλλοντολογισμό περιγράφει την άποψη ακριβώς που τοποθετεί τη Δημόσια Διοίκηση στο κέντρο των αποφάσεων, η οποία με τα εργαλεία της, τη σωστή διαχείριση και τον προγραμματισμό είναι δυνατόν να οδηγήσει σε λύσεις τα περιβαλλοντικά προβλήματα.

«Η σύγχρονη καπιταλιστική κρίση οφείλεται σε μία υπερανάπτυξη παραγωγικών ικανοτήτων και στην καταστρεπτικότητα της χρησιμοποιούμενης τεχνικής η οποία προκαλεί ανυπέρβλητες σπανιότητες. Η κρίση αυτή μπορεί να ξεπεραστεί μόνο με ένα νέο τρόπο παραγωγής, που σε ρήξη με τον οικονομικό ορθολογισμό στηρίζεται στη διαχείριση των ανανεώσιμων πηγών και στη μείωση της κατανάλωσης ενέργειας και πρώτων υλών».[2]

Αν η οικολογική κίνηση απορροφηθεί από τον περιβαλλοντολογισμό αργά ή γρήγορα, θα πληρώσουμε ακριβό τίμημα. Ο οικολογισμός δεν αρκείται στην προσπάθεια να διορθώσει την περιβαλλοντική σύγκρουση του συστήματος. Εξετάζει τις αιτίες που έφεραν ορισμένες τεχνολογίες και τύπους παραγωγής και κατανάλωσης στην πρώτη θέση.

Ο Γκόρζ υποστηρίζει ακριβώς την ανάγκη της ύπαρξης κάθε ακραίας, ουτοπικής ή ρομαντικής περιβαλλοντικής προσέγγισης. **Ο Πλουραλισμός είναι η μοναδική λύση στα περιβαλλοντικά προβλήματα.** Ακόμα και οι ακραίες των περιπτώσεων έχουν και μπορούν να προσφέρουν σε αυτή την υπόθεση είτε εκφράζοντας απλώς ανησυχία σε κάποιους τομείς, είτε προχωρώντας σε έρευνα, είτε προτείνοντας λύσεις, είτε αναλύοντας τα αίτια. Μέσα από όλα αυτά καθημερινά θα κατασταλάζουν από τη γνώση και την εμπειρία οι

αποτελεσματικότερες αποφάσεις και στο σημείο αυτό η Δημόσια Διοίκηση πρέπει να αποτελεί το συγκεντρωτικό μηχανισμό όλων αυτών των τάσεων, προσεγγίσεων και απόψεων. Κάθε όργανο της θα πρέπει να απεμπολήσει τις υποκειμενικές του θέσεις και να αναλύει σε βάθος το σύνολο των απόψεων, γνώσεων, εμπειριών, σε συνεργασία με ιδιωτικούς και επιστημονικούς φορείς. Η λύση σε αυτή την παγκόσμια υπόθεση ίσως δημιουργήσει τη σωστή δόμηση για τη λειτουργία κάθε Πολιτείας, γιατί εδώ χρειάζεται πλέον η απόλυτη συνεργασία και επαφή Δημόσιας Διοίκησης και Πολίτη, για ένα θέμα που αφορά πλέον τους Πολίτες της Γης και όχι μίας και μόνον χώρας.

Σύμφωνα πάντοτε με τον Γκόρζ τα αίτια της ανάπτυξης των βιομηχανικών συστημάτων παραγωγής και κατανάλωσης έχουν μορφοποιηθεί από την καπιταλιστική «**υπερσυσώρευση**». Η συνεχής αύξηση του επενδυόμενου κεφαλαίου, δημιουργεί την συνεχή αύξηση της παραγωγής και η συνεχής αύξηση της παραγωγής δημιουργεί την συνεχή αύξηση της κατανάλωσης πρώτων υλών και ενέργειας.

Η Πολιτική Οικονομία θεωρεί την Περιβαλλοντική Διαχείριση μη αποτελεσματική στην επίλυση του κεντρικού προβλήματος των βιομηχανικών κοινωνιών. Η αυξανόμενη οικονομική ανάπτυξη θέτει σε αμετάκλητο κίνδυνο τον πλανήτη. Ακριβώς αυτό σύμφωνα με την Πολιτική Οικονομία επιβεβαιώνεται από την αύξηση της «πλανητικής θερμοκρασίας» και αποτελεί την απαισιόδοξη πρόβλεψη μίας επερχόμενης καταστροφής.

Όπως αναφέραμε ήδη η ιστορία του πλανήτη συνηγορεί για τις συνεχείς αλλαγές και τη συνεχή «**Συνεξέλιξη**»[3] όλων των έμβιων και μη όντων που υπάρχουν πάνω στη γη. Παρά τις μεταλλάξεις και εξαφανίσεις «ειδών», τη δημιουργία νέων είτε δια μέσου της εξελίξεως, είτε όχι, ο πλανήτης γη υπάρχει και συνεχίζει να εξελίσσεται.

Στο σημείο αυτό η θέση μας εξαρτάται από το γνωστό, «πώς βλέπει κανείς το ποτήρι με το νερό, μισοάδειο ή μισογεμάτο». Η Δημόσια Διοίκηση, ως φορέας αποφάσεων και εφαρμογής μέτρων, εκφράζει την επιθυμία του κοινωνικού συνόλου για την οργάνωση ενός αισιόδοξου και καλύτερου αύριο. Δεν είναι λοιπόν δυνατόν να συνταυτισθεί με τις θέσεις της Πολιτικής Οικονομίας, τις οποίες όμως πρέπει να θεωρεί σαν αρχή κάθε έρευνας και οργάνωσης, όπως επίσης δεν μπορεί πλέον να λειτουργεί μονομερώς προς την κατεύθυνση της Οικονομικής Μεγέθυνσης, αγνοώντας το πεπερασμένο των φυσικών πόρων αλλά και τις κοινωνικές ιδιομορφίες, που ίσως δεν αξίζει να

θυσιάζονται με μοναδικό στόχο την ανάπτυξη των οικονομικών μεγεθών και την υπερβολική συγκέντρωση εξουσίας σε προκαθορισμένους οικονομικούς παράγοντες.

20.2 ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Το ενδιαφέρον της Περιβαλλοντικής Διαχείρισης πρέπει να στρέφεται περισσότερο προς τη διάσωση των φυσικών πόρων και λιγότερο στην αύξηση των εισροών που παράγονται από τις οικονομικές δραστηριότητες σύμφωνα με τη άποψη του Σακς.[4]

Οι παρεμβάσεις της Περιβαλλοντολογικής Διαχείρισης αφορούν την αύξηση των αποθεμάτων των φυσικών πόρων που είναι δυνατόν να ανανεώνονται, αφορούν όμως και τα υπάρχοντα αποθέματα και τη χρήση τους, ώστε να μην εξαντληθούν.

Η Διαχείριση του Περιβάλλοντος πρέπει να λαμβάνει υπόψη:

1) την αύξηση του πληθυσμού,
2) την αύξηση της κατανάλωσης στις αστικές περιοχές καθώς οι χώρες αναπτύσσονται, που σημαίνει και αύξηση της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων,
3) να προνοεί και να προβλέπει τις καταναλωτικές τάσεις, καθώς οι άνθρωποι μίας χώρας με την οικονομική ανάπτυξη γίνονται πλουσιότεροι.

Η οργάνωση για την προστασία των φυσικών πόρων δεν είναι δυνατόν να αφεθεί στις «Δυνάμεις της Αγοράς», οι οποίες δεν αντιλαμβάνονται την σπανιότητα των πόρων διότι:

1) Η αξία των φυσικών πόρων δεν είναι μία έννοια σαφής και ξεκάθαρη και σπάνια αντικατοπτρίζεται στις τιμές αγοράς.
2) Υπάρχει έλλειψη πληροφόρησης για **το περιβαλλοντικό κόστος** της οικονομικής δραστηριότητας και έτσι εμποδίζεται η λογικότερη διαχείριση των φυσικών πηγών.
3) Η πρόσβαση στις πηγές διαφοροποιείται κοινωνικά. Οι πιο ισχυροί είναι αυτοί που έχουν τη δυνατότητα της εκμετάλλευσής τους.
4) Υπάρχει προσθετική τάση των προβλημάτων.

5) Προστίθεται και το πρόβλημα της ευθύνης προς τις επερχόμενες γενεές που θα υποστούν τις επιπλοκές των αποτελεσμάτων από τις παρούσες επεμβάσεις στο περιβάλλον.

Η δυσκολία να κατανεμηθούν το περιβαλλοντικό κόστος και τα περιβαλλοντικά οφέλη δίκαια, ανάμεσα σε φτωχούς και πλούσιους, σε βιομηχανικές και μη, αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες, μας κάνει κατανοητό ότι: **Καλή Περιβαλλοντική Πολιτική είναι αυτή που δημιουργεί Καλύτερες Συνθήκες Κοινωνικών Εγγυήσεων.**

20.3 ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Οι δυσκολίες της ανάπτυξης της καλύτερης οργάνωσης της προστασίας του περιβάλλοντος από τη Δημόσια Διοίκηση είναι αρκετές και πολύπλοκες στη λύση τους. Είναι εύκολη η διάγνωση των προβλημάτων; για παράδειγμα το νέφος, η διάβρωση του εδάφους γίνονται αντιληπτά από όλους. Όμως η λύση τους είναι δύσκολη διότι:

1. Προκύπτουν από **πολύπλοκες συνθέσεις κοινωνικών και περιβαλλοντικών μεταβλητών** και συχνά είναι δύσκολο και πολλές φορές ακατόρθωτο να ανακαλύψει κανείς ακριβώς τα αίτιά τους.
2. **Διάφοροι κοινωνικοί παράγοντες** υποσκάπτουν και εμποδίζουν κάθε ριζική αλλαγή ή μεταρρύθμιση.
3. Είναι δύσκολο να σταθμιστούν οι τοπικοί παράγοντες για την εφαρμογή της Περιβαλλοντικής Πολιτικής.
4. Οι **διορθωτικές πολιτικές παρεμβάσεις** είναι χρήσιμες στην **πρόληψη**, διαφορετικά τα προβλήματα που προκύπτουν στην εξέλιξη είναι τεράστια.
5. Οι **προτάσεις διάσωσης** σε προστατευόμενες περιοχές π.χ. Βιόσφαιρες, εκτροφεία, Εθνικά Πάρκα κλπ, είναι δυνατόν να δημιουργήσουν **συνθήκες υποβάθμισης** στις απροστάτευτες περιοχές.
6. Ακόμη και με την πλέον οργανωμένη και σωστή θεσμοθέτηση της προστασίας του περιβάλλοντος, η Δημόσια Διοίκηση θα συναντήσει δυσκολίες στην εφαρμογή της, διότι τα αποτελέσματα της περιβαλλοντικής πολιτικής είναι μακροπρόθεσμα και δεν οδηγούν οπωσδήποτε στην εξασφάλιση της εκλογής μίας κυβέρνησης, που προτιμάει να ενεργεί με

βραχυπρόθεσμους στόχους, που αποδίδουν αριθμητικά στην εκλογική βάση. Ακόμη και στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η επιτυχία της Περιβαλλοντικής Πολιτικής επαφίεται στα Κράτη-Μέλη. Και ενώ γράφονται και αναφέρονται αίτια, προτάσεις και λύσεις, τα περισσότερα από αυτά παραμένουν ηχηρά λόγια που δεν έχουν κανένα πολιτικό κόστος.

Η διατύπωση της Περιβαλλοντικής Πολιτικής επαφίεται:

α. στα ειδικευμένα στελέχη,

β. στην δυνατότητα τους μετά από έρευνες να αποδεικνύουν με πειστικότητα και επιχειρηματολογία τις μεθόδους,

γ. στην νομιμότητα και ισχύ των κυβερνήσεων.

Όμως σχετικά με το περιβάλλον αναπτύσσονται ποικίλα πολιτικά ενδιαφέροντα έτσι ώστε η Περιβαλλοντική Πολιτική και τα μέτρα που λαμβάνονται να μην αγγίζουν την βάση, παρά μόνο σαν σκοπιμότητες και πολιτικές επιλογές για οικονομικά οφέλη, όχι του συνόλου αλλά των λίγων.

Η εφαρμογή της Περιβαλλοντικής Πολιτικής πρέπει να βασίζεται:

1.στην επαρκή φυσική και κοινωνική υποδομή .

2.στα χρονοδιαγράμματα.

3.στον σωστό προϋπολογισμό.

4.στην «επιστημονική γνώση».

Όπως φαίνεται, η διατύπωση της θεωρίας της Περιβαλλοντικής Πολιτικής βασίζεται σε διαφορετικές προϋποθέσεις από εκείνες στις οποίες στηρίζεται η εφαρμογή της. Στον πίνακα 20.3 αναπτύσσεται ένα παράδειγμα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης για αναπτυσσόμενες χώρες, στο οποίο γίνεται προσπάθεια ένταξης περιβαλλοντικών στοιχείων στον σχεδιασμό ανάπτυξης.

Τα είδη και οι μέθοδοι της Περιβαλλοντικής Πολιτικής, τα οποία είναι εύκολο να προταθούν, δεν συμβαδίζουν πολλές φορές με τα είδη της Περιβαλλοντικής Διαχείρισης, τα οποία είναι δυνατόν να υλοποιηθούν και οι αντιθέσεις δυσχεραίνουν αυτή την σύγκληση.

Σε κάθε περίπτωση πρέπει να συνυπολογίζονται τα κοινωνικά δεδομένα σε σχέση με τους δείκτες των φυσικών παροχών και αυτό δυσχεραίνει τους ορθολογιστές που μέχρι πρότινος «διεχειρίζοντο» τους φυσικούς πόρους.

Πίνακας 20.3 **ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΤΙΣ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ**

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ
1. Σχεδιασμός Σφαιρικής Ανάπτυξης	1. Μείωση του νέφους
2. Εθνικό Πρόγραμμα για τη Γεωργία και τα Δάση	2. Διατήρηση των Ανανεώσιμων Φυσικών Πόρων
3. Εθνικός Σχεδιασμός για τον Τουρισμό	3. Συντήρηση της Φύσης, ώστε να είναι δυνατή η πρόσβαση από τον άνθρωπο
4. Εθνικός σχεδιασμός Αστικής Ανάπτυξης	4. Η ανάπτυξη των Φυσικών Πόρων για την κάλυψη των αναγκών
5. Πρόγραμμα Ενέργειας	5. Η Προστασία του Περιβάλλοντος από την αύξηση της ζητούμενης Ενέργειας (ειδικά τα πετρελαιοχημικά)
6. Αστική Ανάπτυξη	6. Μείωση του Αστικού Πληθυσμού

20.4 ΟΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΚΟΙΝΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η εφαρμογή της Περιβαλλοντικής Πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση και οι δυσκολίες που παρουσιάζει, φωτίζουν το πρόβλημα της εφαρμογής της Περιβαλλοντικής Πολιτικής γενικότερα.

Οι κυβερνήσεις στις βιομηχανικές χώρες δυσφορούν για τις επιδράσεις των περιβαλλοντικών ρυθμίσεων στον κόσμο του εμπορίου.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή βλέπει τα περιβαλλοντικά μέτρα σαν εμπόδια στην διακίνηση των εμπορευμάτων. Κάποιες χώρες προσθέτουν πράσινους όρους στην αγορά τους, για παράδειγμα η επιμονή της Δανίας στις οικολογικές συσκευασίες. Με τον τρόπο αυτό κάνουν δυσκολότερο τον ανταγωνισμό προϊόντων από άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα περιβαλλοντικά στάνταρντς για τις βιομηχανικές διαδικασίες δημιουργούν προβλήματα, για παράδειγμα οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που είναι σκληρότερες με τη βιομηχανική ρύπανση, όπως η Δ. Γερμανία και η Ολλανδία, θέτουν σκληρότερους όρους για τους ανταγωνιστές τους και τους υποχρεώνουν να παίζουν στο ίδιο πράσινο γήπεδο. «Αν δεν επιτρέπουμε στις βιομηχανίες μας να ρυπαίνουν, πρέπει να κάνετε και εσείς το ίδιο», με άλλα λόγια, αυτό ανεβάζει το κόστος της παραγωγής και κατά συνέπεια το κόστος των προϊόντων είναι υψηλότερο απέναντι στα προϊόντα που παράγονται χωρίς το πρόσθετο επενδυτικό κεφάλαιο για αντιρρυπαντικές τεχνολογίες και μεθόδους.

Λογικά διάφορες χώρες και διάφορα τμήματα κάθε χώρας θα μπορούσαν να έχουν διαφορετικά στάνταρντς για το τοπικό νέφος. Τα εργοστάσια στις πολυπληθείς πόλεις χρειάζονται σκληρότερο έλεγχο από εκείνα που απέχουν χιλιόμετρα από τις κατοικημένες περιοχές. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει εργασθεί σκληρά με στόχο την εναρμόνιση όλων αυτών των περιοριστικών περιβαλλοντικών μέτρων για την καθαρότητα του αέρα, του νερού, τα πράσινα προϊόντα. Οι κυβερνήσεις όμως φοβούνται ότι τα σκληρότερα μέτρα μειώνουν την ανταγωνιστικότητα των εταιριών των χωρών τους στις ξένες αγορές και αποφεύγουν την εφαρμογή τους, με αποτέλεσμα την διάσπαση της συνοχής της Περιβαλλοντικής Πολιτικής.

Προεκτεινόμενο παγκόσμια αυτό το φαινόμενο συμβάλλει στην αδυναμία της ταύτισης των απόψεων σχετικά με το περιβάλλον, παράλληλα με όσα

αναπτύχθηκαν και αφορούν το κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό πλαίσιο, τα οποία αποτελούν σημαντικούς παράγοντες δυσκολίας για τη συγκρότηση και οργάνωση Κοινής Περιβαλλοντικής Πολιτικής.

20. 5 ΑΕΙΦΟΡΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ-ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ-ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

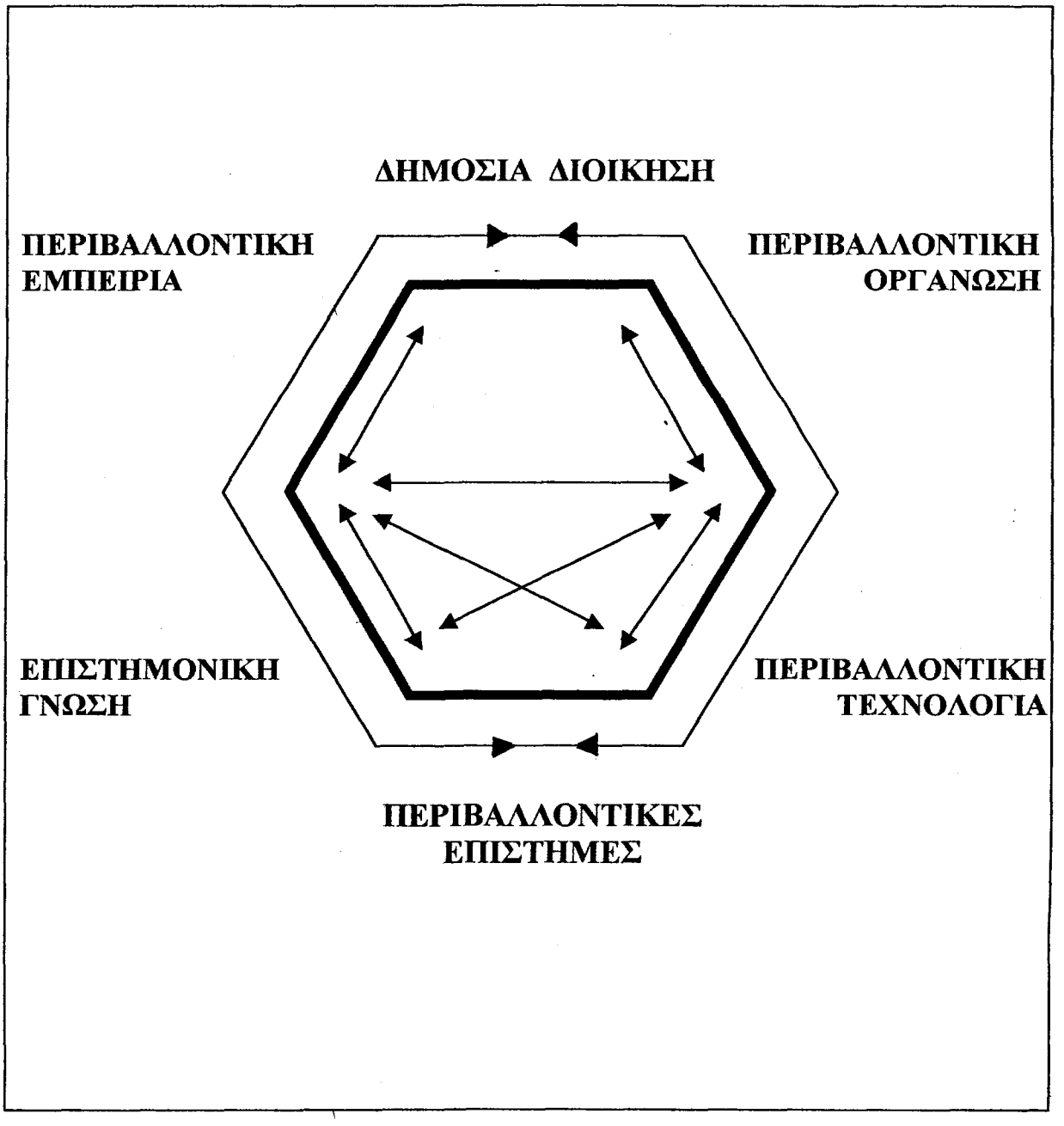
Για να υπάρξει ο άνθρωπος πρέπει να αλλάζει κάποιες ισορροπίες του οικοσυστήματος. Με τη γεωργία μεταβάλλει και τροποποιεί τις ισορροπίες όχι μόνο στα φυτικά αλλά και στα ζωικά είδη. Μεταβάλλει την επιφάνεια του πλανήτη. Δεν είναι λοιπόν δυνατό να παραμείνει η φύση αμετάλλακτη, αλλά ο άνθρωπος πρέπει να σέβεται τις μη ανανεώσιμες φυσικές πηγές. Θα πρέπει να παράγει σε κάποιο τομέα, αν τα θετικά αποτελέσματα της συγκεκριμένης παραγωγής υπερβαίνουν τα καταστρεπτικά αποτελέσματα της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων. Για να φθάσει σε αυτό το σημείο πρέπει να ενταχθεί άμεσα στην διαδικασία γνώσης-λήψης αποφάσεων.

Από την Δημόσια Διοίκηση προς την οργάνωση με βάση τη δεδομένη εμπειρία και γνώση, τις ήδη διαμορφωμένες αξίες και την υφιστάμενη τεχνολογία, (η κίνηση λειτουργεί αμφίδρομα), η Δημόσια Διοίκηση μπορεί να προσφέρει στην οργάνωση της προστασίας του περιβάλλοντος, αλλά και η οργάνωση είναι δυνατόν να διευκολύνει τη Δημόσια Διοίκηση. Τελικός στόχος είναι η «αειφορική ανάπτυξη», όπως διαγράφεται στον πίνακα 20.5.

Αυτή η διαδρομή των πληροφοριών, όπως αναλύεται εδώ, μας εισάγει στην αμφίδρομη κίνηση του μοντέλου της Βιοκινητικής Οργάνωσης, η οποία απενοχοποιεί τα αντικρουόμενα συμφέροντα και τις εξουσιαστικές δομές, για τα μέτρα που θα λαμβάνονται.

Η Δημόσια Διοίκηση στηρίζεται σε θεσμοθετημένη πληροφόρηση χωρίς να αποκόπτεται από τα ατομικά συμφέροντα, αφού αυτά ενέχονται στην οργάνωση του θεσμικού πληροφορικού της δικτύου. Η συμμετοχή αυτή με τη σωστή της διάσταση «του δικαιώματος», πρέπει να προστατευθεί δια μέσου της Συνταγματικής Κατοχύρωσης, αν θέλομε να ισχυριζόμαστε ότι μας ενδιαφέρει πραγματικά το περιβάλλον. Το κατοχυρωμένο Συνταγματικά δικαίωμα της συμμετοχής μας και συμβολής μας σε αυτή την κοινή υπόθεση είναι η απαρχή της Περιβαλλοντικής Ηθικής και Προστασίας η οποία στηρίζεται στο θεμελιώδες δικαίωμα του περιβάλλοντος δια μέσου του ανθρώπου ως φορέα.

Πίνακας 20.5 **Η ΑΜΦΙΔΡΟΜΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

20.6 ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΑ ΣΥΝΔΕΟΜΕΝΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.

Η εφαρμογή της Περιβαλλοντικής Πολιτικής συνδέεται άμεσα με τις προοπτικές που αναδύονται μέσα από τις προσεγγίσεις :

1. Της Μικροοικονομικής Θεωρίας και Πολιτικής
2. Της Δημόσιας Οικονομίας
3. Της Οικονομικής Ανάπτυξης
4. Της Διεθνούς Οικονομίας
5. Της Κλαδικής Οικονομίας
6. Της Οικονομικής της Εργασίας

Επίσης από τις προοπτικές που δημιουργούνται από τις διάφορες μεθόδους:

1.Των Μαθηματικών
2.Της Στατιστικής
3.Της Οικονομετρίας
4.Της Πληροφορικής

Η Περιβαλλοντική Πολιτική και η εφαρμογή της δημιουργούν την Βιοκινητική Οργάνωση σε άρρηκτη σχέση με την Περιφερειακή Επιστήμη και τις υποκατηγορίες της όπως:
1. Την Αστική και Οικονομική Γεωγραφία
2. Το Θεσμικό Πλαίσιο Περιφερειακής Ανάπτυξης
3. Τις Μεθόδους Περιφερειακής Ανάγκης
4. Την Επιλογή του Τόπου Εγκατάστασης των Οικονομικών Δραστηριοτήτων
5. Των Μεταφορών
6. Του Περιβάλλοντος και Χωροταξίας
7. Της Πολεοδομικής και Οικιστικής Ανάπτυξης και Πολιτικής
8. Της Αστικής και Περιφερειακής Οικονομικής Πολιτικής
9. Της Πολιτιστικής Ανάπτυξης και Πολιτικής

Ας δούμε όμως σε ποιο σημείο βρίσκεται η περιβαλλοντική προστασία σήμερα:

1. Τα σχέδια ανάπτυξης από τη Δημόσια Διοίκηση αφορούν **τομείς**, αντίθετα με τα περιβαλλοντικά προβλήματα τα οποία είναι **υπερτοπικά**.
2. Χωρίς τον ανάλογο προϋπολογισμό δεν είναι δυνατόν να εφαρμοσθεί κανένα πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Προστασίας.
3. Η στρατηγική και τα μέσα για την εφαρμογή των ποικίλων περιβαλλοντικών θεμάτων, παραμένει οριακή.
4. Καμμία πρόβλεψη δεν έχει γίνει για τις εκτιμήσεις των περιβαλλοντικών αντιθέσεων και συγκρούσεων.
5. Λαμβάνονται οριακά δημοσιονομικά μέτρα κατά των ρυπαινόντων.
6. Είναι ελάχιστες οι προσπάθειες για τη μείωση του νέφους.

Οι καλλιέργειες της «Βιόσφαιρας» που καθορίστηκαν από το C.O.N.A.C.Y.T. (National Council for Science and Technology), (Εθνικό Επιστημονικό και Τεχνολογικό Συμβούλιο), στις πόλεις Durango, Jalisco, Quintana, Boo και Sonora στο Μεξικό, ενσωμάτωσαν τον τοπικό πληθυσμό στις δραστηριότητές τους[5]. Το αποτέλεσμα λειτούργησε με έντονη δυναμική, γεγονός που αποδεικνύει την αναγκαιότητα της έρευνας. Το περιβάλλον σαν έννοια, αποδίδεται πλέον μόνο δια μέσου των Κοινωνικών Δεδομένων του πλανήτη μας και μόνο σε σχέση με τα Κοινωνικά Δεδομένα είναι δυνατόν να προχωρήσει θετικά η προστασία του. Συνεπώς :

Για την εφαρμογή της Περιβαλλοντικής Πολιτικής μέσα στα πλαίσια της Αστικής Γεωγραφίας πρέπει να καταγραφούν:

1. Οι σχέσεις πόλης – υπαίθρου
2. Οι αστικές συγκεντρώσεις και περιφερειακές ανισότητες
3. Η αστική ιεράρχηση
4. Οι αστικές λειτουργίες και εξειδικεύσεις των πόλεων
5. Οι κεντρικές λειτουργίες και περιοχές των πόλεων
6. Οι αστικές χρήσεις
7. Η χωροθέτηση της κατοικίας
8. Η χωροθέτηση των οικονομικών δραστηριοτήτων ,(βιομηχανία, εμπόριο, υπηρεσίες)
9. Οι διεθνείς διαστάσεις των αστικών συστημάτων
10. Το Εθνικό Αστικό Δίκαιο

Παρόμοια, πρέπει να αναζητηθούν οι τομείς που πρέπει να καταγραφούν στα πλαίσια της Αγροτικής Γεωγραφίας, παράλληλα με τους τομείς της βιομηχανίας, των εξορύξεων, των κοιτασμάτων πετρελαίου και μεταλλευμάτων, του τουρισμού, των μεταφορών, με στόχο τον καθορισμό ζωνών προτεραιότητας χρήσης, η οποία διευκολύνει την εφαρμογή της Περιβαλλοντικής Πολιτικής αλλά και τον καθορισμό της.

Η καταγραφή της άμεσης προτεραιότητας προβλημάτων, των πρωτογενών αλλά και των δευτερογενών, η καταγραφή των λύσεων σε παγκόσμιο επίπεδο, η καταγραφή των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών μέσα στις οποίες γεννώνται τα περιβαλλοντικά προβλήματα, ο σχεδιασμός για την μακροπρόθεσμη και βραχυπρόθεσμη λύση τους, διευκολύνουν την θεσμοθέτηση της Περιβαλλοντικής Πολιτικής αλλά περισσότερο διευκολύνουν την εφαρμογή της.

20.7 ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΕΙΣ

Τα όρια που τίθενται με την οικονομική εξάρτηση των αναπτυσσόμενων χωρών από τις βιομηχανικές χώρες και οι επεμβάσεις στην φύση από τα πολιτικά συστήματα, είναι οι δύο προβληματικές πολιτικές μεταβλητές σε κάθε περιοχή με τα ίδια χαρακτηριστικά αναπτυξιακά γνωρίσματα. Σε αυτή την περίπτωση οι αντιθέσεις προκύπτουν από το μοντέλο της εξαρτώμενης ανάπτυξης, με την μορφή σχέσεων κέντρου-περιφέρειας στην παγκόσμια οικονομία και σε αυτή τη βάση πρέπει να ερευνηθούν.

Κοινή παρατήρηση είναι ότι ο Τρίτος Κόσμος τείνει σε αποφάσεις και λήψη μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος γιατί είναι «ένα δεδομένο παγκόσμιο γεγονός». Επιφανειακά λαμβάνονται κάποιες αποφάσεις και γίνονται έρευνες γιατί απαιτείται, σε παγκόσμιο επίπεδο. Όταν όμως πρόκειται για ξένες ή και τοπικές επενδύσεις οι αποφάσεις και οι πολιτικές είναι από ελάχιστες έως και ανύπαρκτες.

Σε αυτή την κατηγορία εμπίπτουν τα όρια που θέτουν τα πολιτικά συστήματα. Πολλές υποθέσεις έχουν γίνει σχετικά. Μία υπόθεση επικεντρώνει το πρόβλημα στις διαφορετικές τάξεις και το τοποθετεί ανάμεσα στις μάζες και στην ελίτ και θεωρεί ότι το περιβαλλοντικό πρόβλημα στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι πρόβλημα της υψηλής κοινωνίας.

Μία άλλη υπόθεση συσχετίζει τον εξουσιαστικό χαρακτήρα πολλών Λατινοαμερικανικών Πολιτικών Συστημάτων που δεν ελέγχονται και δεν απολογούνται για τις αποφάσεις τους. Οι αποφάσεις αυτές συνήθως σχετίζονται με την ελίτ και τα συμφέροντά της. Άλλοτε οικονομικά, άλλοτε περιβαλλοντικά.

Μία ακόμη υπόθεση επικεντρώνεται στα γραφειοκρατικά εμπόδια για το σχεδιασμό και την εφαρμογή της Περιβαλλοντικής Πολιτικής στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η στέρηση και υλικών και πληροφοριακών μεθόδων, η γραφειοκρατική πολιτικοποίηση και αδυναμία στο πρόσωπο των προνομιούχων κομμάτων και των ενδιαφερόμενων ομάδων, η διοικητική διάσπαση, η προσωποκρατία, η διαφθορά και η ασυνεχής, βραχυπρόθεσμη πολιτική ανάπτυξη, είναι μερικά από τα εμπόδια στην ανάπτυξη της Περιβαλλοντικής Πολιτικής.

Η δέσμευση για παράδειγμα, στο Μεξικό,[6] για γρήγορη εκβιομηχανοποίηση από το 1940 και η απόλυτη εξάρτηση από τις πολιτικές και οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν κάθε φορά στις Ηνωμένες Πολιτείες είναι η τροχοπέδη της Εφαρμογής Περιβαλλοντικής Πολιτικής. Το παράδειγμα αυτό μας δίνει το μοντέλο για πολλές άλλες χώρες με τα ίδια δεδομένα.

Στις αναπτυσσόμενες χώρες ενδιαφέρει συνήθως τα κέντρα των πολιτικών αποφάσεων περισσότερο η δημιουργία θέσεων εργασίας και η μείωση της ανεργίας, παρά η μείωση του νέφους ή η μείωση της διάβρωσης του εδάφους. Οι αναπτυσσόμενες χώρες του Νότου αντιμετωπίζουν τα «συγκρουόμενα ενδιαφέροντα » για το Περιβάλλον με διαφορετικά μέτρα από αυτά των αναπτυγμένων χωρών όπως παρατηρούμε στους πίνακες 20.7.1 και 20.7.2.

Στην Ελλάδα υπάρχει έντονο πρόβλημα υπογεννητικότητας. Ενώ λοιπόν στο μεγαλύτερο τμήμα του κόσμου γίνεται προσπάθεια μείωσης του πληθυσμού, στην Ελλάδα έχει αρχίσει να γίνεται έντονη προσπάθεια αύξησης του πληθυσμού. Μοιάζει εδώ το εθνικό συμφέρον να είναι αντίθετο με το παγκόσμιο, στο πλαίσιο των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Και το ερώτημα παραμένει: Στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι δυνατόν ο Προγραμματισμός και η Εφαρμογή της Περιβαλλοντικής Πολιτικής να αναπτυχθούν με επιτυχία, με δεδομένους τους δεσμούς της οικονομικής εξάρτησης από τον Βορρά και τις Πολυεθνικές;

Σύμφωνα με την άποψη του Σακς[7] σε άρθρο με τίτλο «Η Ιστορία της Αναπτυξιακής Ιδέας», τα δεδομένα αποδεικνύουν σε παγκόσμιο επίπεδο ότι οι

περιβαλλοντικές προδιαγραφές και ρυθμίσεις τείνουν σε σύγκλιση στις αναπτυγμένες χώρες. Το πρόβλημα δημιουργείται στις αναπτυσσόμενες χώρες στο δρόμο τους προς τη βιομηχανική ανάπτυξη, όταν για να προσελκύσουν βιομηχανικά κεφάλαια από το Βορρά, θέτουν χαλαρές προδιαγραφές Περιβαλλοντικής Προστασίας. Οι χώρες του Νότου που ακολουθούν αυτό το δρόμο γεύονται ίσως μερικά από τα οφέλη, αλλά τα ουσιαστικά κέρδη μεταφέρονται από τις εταιρείες στο Βορρά, με αυτό τον τρόπο μερικές από τις εξωτερικότητες της οικονομικής αύξησης εξάγονται στο Νότο, μία διαδικασία που ενδυναμώνεται από τις αυστηρές περιβαλλοντικές προδιαγραφές του Βορρά.

Στο ίδιο άρθρο ο Βόφγκανγκ Σακς[8] κατηγορεί ακριβώς τη βιομηχανική ανάπτυξη, για την περιβαλλοντική υποβάθμιση στο Νότο. Προτείνει σαν λύση τον συγκερασμό των τάσεων, ώστε να υπάρξει ισορροπία ανάμεσα στην μελλοντική ανάπτυξη, τις παραγωγικότερες μεθόδους και τα αποδοτικότερα όργανα ελέγχου.

Παρακολουθώντας αυτή τη διαδικασία της εξαγωγής περιβαλλοντικών προβλημάτων μεταξύ των χωρών, δεν πρέπει να μας διαφεύγει το γεγονός ότι το περιβαλλοντικό κόστος μετατίθεται από τις αναπτυγμένες στις αναπτυσσόμενες χώρες, στο όνομα πάντοτε της οικονομικής ανάπτυξης.

Και ας μη ξεχνάμε τη θέση που αποδίδουν οι αναπτυγμένες χώρες στις αναπτυσσόμενες, όταν τις θεωρούν απορριμματικούς κάδους για τα χημικά και ραδιενεργά τους απόβλητα. Και ποια είναι η αίσθηση της έννοιας «Περιβάλλον» για τις χώρες που το δέχονται, στο όνομα της όποιας οικονομικής ωφέλειας; Μήπως όμως, ακριβώς αυτό αποδεικνύει πόσο επιφανειακά ή πόσο τελικά υποκριτικά συμπεριφέρονται, κυρίως οι αναπτυγμένες χώρες, σε ότι αφορά το Περιβάλλον; Η απουσία της περιβαλλοντικής κατοχύρωσης από τα Συντάγματα των Κρατών δυστυχώς το επιβεβαιώνει.

Η Βιώσιμη ή Αειφορική Ανάπτυξη αντικατέστησε την Οικονομική Ανάπτυξη, στα έγγραφα και στις ομιλίες που απευθύνονται σε κύκλους με περιβαλλοντικό ενδιαφέρον. Στην πραγματικότητα των καθημερινών αποφάσεων, αυτό έχει καταλήξει να είναι απλή φιλολογία που τη θυμόμαστε μόνο σε διαλέξεις και παρουσιάσεις, όταν προσπαθούμε να σταθούμε στο ύψος των περιστάσεων των καιρών, που απαιτεί κάθε φορά να συμπεριλαμβάνουμε αναφορές στο Περιβάλλον, για να μην θεωρηθεί ότι είμαστε εκτός εποχής. Η άρνηση της Συνταγματικής κατοχύρωσης ακριβώς αυτό αποδεικνύει.

Πίνακας 20.7.1 **ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΒΟΡΡΑ-ΝΟΤΟΥ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ**

Περιοχή	**Συγκρουόμενα Ενδιαφέροντα**	**Τοποθεσία**	**Πολιτικά Μέτρα**	**Αποτελέσματα**
ΝΟΤΟΣ				
	Αγρότες χαμηλού εισοδήματος και αγρότες υψηλών εισοδημάτων	Προστατευόμενες περιοχές	Προστατευόμενες ζώνες	Αντιθέσεις μεταξύ Εθνικών κυβερνήσεων και Διεθνών Οργανισμών
	Διεθνείς Περιβαλλοντικοί Οργανισμοί	Κοινοκτημοσύνη φυσικών πόρων	Προσπάθεια διάδοσης φιλικής στο περιβάλλον τεχνολογίας	Προτεραιότητα σε περιβαλλοντικά και αναπτυξιακά θέματα
		Αχαρακτήριστες περιοχές από έλλειψη Οργάνωσης		Κρατικοποίηση Εθνικών Φυσικών πόρων κατά περίπτωση
				Προσπάθεια για εφαρμογή περιβαλλοντικής πολιτικής

Πίνακας 20.7.2 **ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΒΟΡΡΑ-ΝΟΤΟΥ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ**

Περιοχή	**Συγκρουόμενα Ενδιαφέροντα**	**Τοποθεσία**	**Πολιτικά Μέτρα**	**Αποτελέσματα**
ΒΟΡΡΑΣ				
	Αγρότες και Εθνικοί Οργανισμοί Προστασίας του Περιβάλλοντος	Εύφορες περιοχές	Προστατευόμενες ζώνες	Απλοποιημένο επίπεδο Αγροτικής Υποστήριξης
		Άγονες περιοχές	Απαγορεύσεις	Έλεγχος και προγραμματισμός
			Επιχορηγήσεις	Μεσολάβηση της Δημόσιας Διοίκησης
			Επιχορηγούμενα εισοδήματα αγροτών για εφαρμογές Οικολογικής Καλλιέργειας	Σύνδεση του περιβαλλοντικού προβλήματος με το κόστος των χορηγήσεων της Γεωργίας

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. André Gorz / Michel Bosquet, «Οικολογία και Πολιτική», 1983, Α.Α Λιβάνης και Σία, Αθήνα, σελ. 25-28. Στην Ελληνική μετάφραση ο Περιβαλλοντολογισμός (Environmentalism), αναφέρεται σαν Διαχείριση.
2. Όπως Νο 1 σελ. 49.
3. Κεφάλαιο Ι του παρόντος , (3.4), «Η Θεωρία της Συνεξέλιξης», σελ.86.
4. Sachs Wolfgang, «Environment and Development: the Story of a Dangerous Liaison», 1991, The Ecologist, Vol. 21, No 6, σελ. 52-57.
5. Nuccio R., Ornelas A., Restrepo I., «Mexico's Environment and the United States», 1990, in Welsh – Brown J. (Ed.), Growth and Security in the Developing World, Westview Press, Boulder, σελ. 23-89.
6. Όπως Νο 5.
7. Sachs Wolfgang, «The Archaeology of the Development Idea», 1990, The Ecologist Vol. 20, No 2, March – April, σελ. 42-48 .
8. Όπως Νο 7.

21. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗ

21.1 ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Ο Γ. Καράκωστας, στον πρόλογο της μονογραφικής του μελέτης με τίτλο «Περιβάλλον και Αστικό Δίκαιο»,[1] ουσιαστικά αναφέρεται στα προβλήματα τα οποία οδηγούν στην Βιοκινητική Θεωρία: **Αχανής γενική βιβλιογραφία, περιορισμένη ειδική βιβλιογραφία, ανάγκη συγκριτικής μελέτης, διατοπικής και διεπιστημονικής, έλλειψη περιβαλλοντικής νομοθεσίας, αντιφατική νομολογία, μονοπώληση του περιβαλλοντικού προβλήματος από τον Δημόσιο Τομέα**.

«Το κυριότερο μέλημα του περιβαλλοντολόγου του ιδιωτικού δικαίου» γράφει ο Γ. Καράκωστας, «εκφράζεται στο ερώτημα: Πώς, από χώρος συγκρούσεως ιδεολογικών ρευμάτων και εκφράσεως πολιτικών συνθημάτων, το περιβάλλον είναι δυνατό να γίνει πεδίο εφαρμογής συγκεκριμένων νομικών διατάξεων;»[2] Όλα αυτά οδηγούν στο διπολικό σχήμα της Βιοκινητικής, το οποίο ισορροπεί τις αντιθέσεις, ώστε να δοθεί απάντηση στο ερώτημα που τίθεται και να οδηγηθούμε σε «πεδίο εφαρμογής συγκεκριμένων νομικών διατάξεων», μέσα από τον ήδη υπάρχοντα χώρο σύγκρουσης ιδεολογικών ρευμάτων και εκφράσεως πολιτικών συνθημάτων. Και φυσικά «το περιβάλλον θα πρέπει και μπορεί να προστατευθεί από τις ισχύουσες διατάξεις του Αστικού Κώδικα», όμως αυτή η θέση αφορά τα θεμέλια της περιβαλλοντικής προστασίας ή αφορά το επόμενο βήμα;

Πώς θα είχαμε οδηγηθεί στην αξίωση για αποζημίωση (ΑΚ 57) και στην αξίωση για ικανοποίηση ηθικής βλάβης (ΑΚ 59), αν δεν είχε προηγηθεί η Συνταγματική κατοχύρωση της προσωπικότητας; Πώς θα είχαμε οδηγηθεί στην αξίωση για άρση της προσβολής του **ζωτικού χώρου**[3] σύμφωνα με τον Γ. Καράκωστα, αν δεν είχαν προηγηθεί τα σχετικά άρθρα του Συντάγματος με τα οποία συνδέεται; Συνεπάγεται λοιπόν ότι το Αστικό Δίκαιο είναι τομέας που ενισχύει την περιβαλλοντική προστασία αλλά δεν αρκεί και δεν αποτελεί σημείο σύνδεσης όλων των άλλων τομέων οι οποίοι προωθούν την διαμόρφωση των κανόνων της περιβαλλοντικής προστασίας. «Διότι τι άλλο», αναφέρει ο Γ. Καράκωστας «συνιστά η ρύπανση της θάλασσας, του ποταμού, παρά προσβολή του ιδιόρρυθμου δικαιώματος χρήσεως επάνω στα κοινά σε όλους και στα κοινόχρηστα πράγματα, εξουσία που απορρέει από το ευρύτερο δικαίωμα της

προσωπικότητας και κατοχυρώνεται στα άρθρα 5 § 1 και 24 § 1 του Συντάγματος.

Τα κοινά σε όλους και τα κοινής χρήσεως πράγματα, συνθέτουν όχι απλώς το περιβάλλον, αλλά τον απαραίτητο για την επιβίωση και την υγιή διαβίωση του ανθρώπου ζωτικό χώρο. Ως προστατευτέα από το ιδιωτικό δίκαιο αγαθά, ο ατμοσφαιρικός αέρας, οι θάλασσες, οι λίμνες, τα τρεχούμενα νερά, τα δάση, οι δημόσιοι κήποι, κλπ., δηλαδή τόσο τα κοινά σε όλους όσο και τα κοινής χρήσεως πράγματα, δεν αποτελούν απλώς στοιχεία του περιβάλλοντος, αλλά συνιστούν απαραίτητα στοιχεία για τη δημιουργία του χώρου μέσα στον οποίο δημιουργείται και αναπτύσσεται η προσωπικότητα του ατόμου».[4] Ποια καλύτερη μαρτυρία χρειάζεται η Βιοκινητική;

Αν και τα κοινά αγαθά δεν είναι πάντοτε ενσώματα ή αυθύπαρκτα ή δεκτικά εξουσιάσεως από τον άνθρωπο, στον οποίο μέχρι σήμερα αναγνωριζόταν μόνο το δικαίωμα της χρήσεως τους, ο συντάκτης των διατάξεων του Αστικού Κώδικα, ακόμη και όταν η νομική επιστήμη αποδίδει στο πράγμα έννοια διαφορετική από αυτήν που της αποδίδεται στις θετικές επιστήμες, προχώρησε θεωρώντας «απόλυτα εφικτή την εξατομίκευση και την ολική ή μερική εξουσίαση στοιχείων τα οποία μέχρι πρόσφατα βρίσκονταν έξω από την ανθρώπινη γνώση και δύναμη».[5] Αποφασιστικό κριτήριο, ο ζωτικός χώρος του ανθρώπου και η υγιής διαβίωση μέσα σε αυτόν, **δικαίωμα το οποίο απορρέει από το δικαίωμα της προσωπικότητας.**

Αποδεικνύεται λοιπόν η θέση της Βιοκινητικής, σύμφωνα με την οποία θεμέλιο της Περιβαλλοντικής Προστασίας είναι η Συνταγματική της Κατοχύρωση δια μέσου της Αμφίδρομης Κίνησης Στοιχείων της Διατοπικής και Διεπιστημονικής Μελέτης, μέσα σε αναγνωρισμένα Κοινωνικά Πλαίσια, με ευθύνη του Ατόμου και της Πολιτείας, που οδηγούν σε αλλαγές αξιών, έτσι ώστε, όταν αναφερόμαστε στην Περιβαλλοντική Προστασία, να εννοούμε Αξίες και Αρχές Κοινωνικής Ηθικής.

«Προσωπικότητα και Περιβάλλον», αναφέρει ο Γ. Καράκωστας, «**παρά την συνταγματική διάκριση**, αποτελούν αδιάσπαστη ενότητα, με την έννοια ότι κάθε προσβολή του δεύτερου συνεπάγεται και την προσβολή της αξίας του ανθρώπου και της προσωπικότητάς του. Και αντίστροφα, η προσβολή της αξίας του ανθρώπου, όταν στρέφεται εναντίον αγαθών που αποτελούν το απαραίτητο για την ανάπτυξη και εκδήλωση της προσωπικότητας πλαίσιο, δηλαδή το περιβάλλον, αποτελεί συγχρόνως και προσβολή του περιβάλλοντος».[6]

«Στις διατάξεις των άρθρων 2§1, 5§1 και 24 του Συντάγματος αντιστοιχεί το δικαίωμα της προσωπικότητας των διατάξεων του Αστικού Κώδικα. Η Α Κ 57 καθιερώνει «σφαιρική προστασία της προσωπικότητας...».[7] Το Σύνταγμα διακρίνει προσωπικότητα και περιβάλλον, σύμφωνα με την θέση του Γ. Καράγιωργα ενώ ισχύει το αντίθετο. Είναι ελλιπές δηλαδή σε σχέση με την περιβαλλοντική προστασία και χρήζει διορθώσεων Άρα καταλήγουμε στην ορθότητα της αξονικής διάρθρωσης της περιβαλλοντικής προστασίας με κύριο και πρωταρχικό θεμέλιο την πλήρωση του Συνταγματικού κειμένου. Δεν είναι συνεπώς δυνατόν να θεωρηθεί το Αστικό Δίκαιο θεμέλιος λίθος της περιβαλλοντικής προστασίας, όταν δεχόμαστε ότι τα άρθρα του Συντάγματος τα οποία καλύπτει είναι ελλιπή. Και οδηγούμεθα άμεσα στην «Βιοκινητική» θεώρηση της περιβαλλοντικής προστασίας.

Στο σχήμα του «αυτοεπιβαλλόμενου» Δικαίου κάθε άτομο της κοινωνίας μπορεί και θα έπρεπε να επιβάλλει στον εαυτό του κανόνες συμπεριφοράς, για να οδηγηθούμε σε κάποιο σημείο περιβαλλοντικής ηθικής. Στο σχήμα του «εταιροεπιβαλλόμενου» Δικαίου, μέσα στο οποίο εντάσσεται η σχέση Πολιτείας και Πολίτη για την εφαρμογή των Κανόνων Δικαίου, λειτουργεί ο φόβος της επιβολής κυρώσεων που προβλέπει ο Κανόνας για την περίπτωση της μη εφαρμογής του. Η επιβολή της εφαρμογής του Κανόνος Δικαίου είναι εξουσιαστική και οδηγεί σε αντιδράσεις. Αποτέλεσμα αυτού του συνδυασμού είναι η τάση «μη εφαρμογής των Κανόνων Δικαίου».

Πολλές, τις περισσότερες φορές ο «ρυπαίνων υπολογίζει εκ των προτέρων» τι είναι πιο συμφέρον οικονομικά, να μεταφέρει τα βιομηχανικά του απόβλητα ή να τα ρίξει στον Κηφισό, όπως συμβαίνει με κάποιες βιομηχανίες και να πληρώσει το ελάχιστο πρόστιμο, μετά από μία δεκαετία.

Η επιστημονική ορθοδοξία έχει τη λογική της, αλλά είναι εύκολο να μείνει αναποτελεσματική από τη λογική των πραγμάτων. Η εξυπηρέτηση πρακτικών στόχων, η θεραπεία ουσιαστικών αναγκών από τις επιστήμες σε αντιπαραβολή με την πραγματικότητα, επιβάλλει τη μελέτη πολυπλοκότερων και συνθετότερων μοντέλων, με τα στοιχεία της ουσιαστικής πραγματικότητας που βιώνεται μέσα σε χρονικά πλαίσια αλλά και έξω από αυτά.

Η Βιοκινητική θέση είναι αποτέλεσμα αυτής της παρατηρήσεως, με αντικείμενο τη σύνθεση των επί μέρους συμπερασμάτων των διαφορετικών Επιστημονικών Κλάδων σε ένα Διεπιστημονικό Επίπεδο, πλησιέστερο προς τα πράγματα, από ότι η εξειδικευμένη κατά κλάδο θεωρία. Αυτό σημαίνει ότι

σκοπός αυτής της Δυναμικής που ονομάζομε Βιοκινητική Πολιτική, είναι η προσπάθεια συγκερασμού του έργου διαφορετικών επιστημονικών κλάδων, με στόχο να φθάσομε στον συγκερασμό των επιστημονικών συμπερασμάτων διαμέσου της πραγματικότητας, με τη συμμετοχή των ατόμων και της πραγματικότητας που βιώνουν. Εύλογα θα έθετε κανείς το ερώτημα «θα μετατρέψομε με αυτό τον τρόπο τον πλανήτη σε πειραματικό εργαστήριο»; Η απάντηση είναι δυστυχώς η καθημερινότητα. Ο πλανήτης μας είναι ήδη ένα κακέκτυπο πειραματικό εργαστήριο χωρίς τη υποτυπώδη οργάνωση ώστε να είναι δυνατόν να αξιοποιήσει την εκ των πραγμάτων εμπειρία του. Ακριβώς γιατί λειτουργεί εκτός της Βιοκινητικής Θεωρίας.

Η έρευνα των επιστημονικών ζητημάτων στη δυναμική τους εξέλιξη, όταν μελετώνται στατικά οδηγεί σε απομάκρυνση από το στόχο της μελέτης για τη συνειδητοποίηση της πραγματικότητας στο χωροχρόνο της ύπαρξής της. Με αυτό τον τρόπο ο επιστήμονας-μελετητής, ο οποίος θα συμβάλλει ελέγχοντας ορθολογιστικά με τα σημερινά μελετητικά συστήματα τη μόλυνση του περιβάλλοντος θα καταλήξει σε αριθμούς και επίπεδα ασφαλείας ή επίπεδα κινδύνου.

Η Βιοκινητική δεν έχει αυτοσκοπό το αποτέλεσμα της μεμονωμένης επιστημονικής έρευνας. Αυτό το αποτέλεσμα είναι η απαρχή των συνδυασμών που θα συστήσουν νομοθετικό πλαίσιο ρυθμίσεων, οι οποίες δεν θα χαρακτηρίζονται ανεφάρμοστες, ή απάνθρωπες για την αυστηρότητά τους ή ανεδαφικές για την αποτελεσματικότητά τους. Δεν θα χαρακτηρίζονται για την εύνοιά τους στα αναπτυξιακά σχέδια λευκών ή έγχρωμων, Βόρειων ή Νότιων, αναπτυσσόμενων ή αναπτυγμένων, φτωχών ή πλούσιων. Αυτές οι νομοθετικές ρυθμίσεις θα εμπεριέχουν τις κοινωνικές τάσεις, όπως θα προέλθουν από τη συμμετοχή των κοινωνικών ομάδων στην υπόθεση του περιβάλλοντος, σταθμίζοντας το Εθνικό μέσα στο Διεθνές και το Διεθνές μέσα στο Εθνικό.

Αν το δούμε από την άποψη της Επιστημολογίας, το αντικείμενο αυτής της θεωρίας είναι η αναγκαιότητα της δυναμικής έρευνας της περιβαλλοντικής πραγματικότητας σε διεπιστημονικό επίπεδο, μέσα από τις συνδυαστικές μεθόδους όλων των επιστημών.

Η μελέτη του πληθωρισμού μέχρι σήμερα, συνήθως γίνεται στατικά και τίθεται σε αντιπαραβολή με την απασχόληση. Η στατική μελέτη θεωρεί τον πληθωρισμό προϋπόθεση για την κατάσταση της πλήρους απασχόλησης. Ξαφνικά βρίσκεται μπροστά στο φαινόμενο, ταυτόχρονα να παρουσιάζεται

κατάσταση πληθωρισμού και οικονομικής στασιμότητας. Αυτή τη νέα κατάσταση περιγράφει το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού. «...Το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού συνδυάζει την ταυτόχρονη και παρατεταμένη εμφάνιση ύφεσης, (ανεργίας) και πληθωρισμού...»[8] αναφέρει ο Ι. Βαβούρας στην «Οικονομική Πολιτική».

Φαίνεται λοιπόν ότι η ερμηνεία των φαινομένων χωρίς την συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας της δυναμικής έρευνας, ή άλλως των φαινομένων στην εξέλιξή τους, συμπεριλαμβάνοντας όλους τους δυνατούς αλληλοεπηρεασμούς, δεν οδηγεί σε λύσεις. **Ακριβώς αυτή την ανάγκη επισημαίνει η επιστημονική διάσταση της Βιοκινητικής όταν σύμφωνα με τον Ιλία Πριγκοζίν «...οι φόβοι μας βρίσκονται σε άμεση σχέση με τη φύση. Σήμερα για παράδειγμα, ίσως να φοβόμαστε επειδή ο πληθυσμός έχει αυξηθεί τρομερά, επειδή η καταστροφή που συντελείται εις βάρος της φύσης είναι μεγάλη...**

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ένα από τα χαρακτηριστικά σημεία του καιρού μας είναι η προσπάθεια να συνδιαλλαγούμε με τη φύση μέσω της οικολογίας. Για να συνδιαλλαγούμε όμως πρέπει πρώτα να κατανοήσομε τον τρόπο με τον οποίο η φύση λειτουργεί. Η πολυπλοκότητα των συστημάτων της δεν μας επιτρέπει απόλυτο έλεγχο. Έτσι λειτουργεί το Σύμπαν. Δεν μπορείς ούτε την πολυπλοκότητα να αποφύγεις, ούτε να κλείσεις τα μάτια στο γεγονός ότι το Σύμπαν είναι μεγάλο και όχι μικρό, ούτε να θεωρήσεις ότι τα πράγματα είναι απλά και μπορούν να προβλεφθούν. Για να μπορέσεις να βρίσκεσαι σε αλληλεπίδραση με τη φύση πρέπει πρώτα να αποδεχθείς την πολυπλοκότητά της».[9]

Η Βιοκινητική είναι λοιπόν κατά κύριο λόγο η Εξελικτική Δυναμική που πρέπει να μεταβάλλει τους στόχους, εισχωρώντας και ανατρέποντας πολλές φορές μονόπλευρες πρακτικές και δεδομένα, από τη Φιλοσοφία, την Κοινωνιολογία κλπ, θέτοντας ερωτηματικά για νέες αξίες, νέες δομές μέχρι και τις Πρακτικές Επιστήμες, τις οποίες προκαλεί με νέα δεδομένα και συμπεράσματα. Με άλλα λόγια η Βιοκινητική Επιστήμη του Περιβάλλοντος είναι ένας **πολυγωνικός θόλος** που στα επόμενα χρόνια θα βρίσκεται πάνω από κάθε επιστήμη. Δεν θα μείνει απλά η σπουδή των σχέσεων και των αλληλεπιδράσεων ανθρώπου και περιβάλλοντος.

21.2 ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ-ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗ

Στο νόμο πλαίσιο για την προστασία του περιβάλλοντος (Ν. 1650/1986), στο άρθρο 2 § 1, ως περιβάλλον ορίζεται το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες.

Ο Γ. Καράγιωργας στο έργο του «Περιβάλλον και Αστικό Δίκαιο» δέχεται και διαχωρίζει την έννοια του περιβάλλοντος σε **ανθρώπινο** και **πραγματικό** και στη συνέχεια διαχωρίζει το πραγματικό, σε **φυσικό** και ανθρωπογενές **τεχνητό** περιβάλλον. Κατά την άποψή του το τεχνητό περιβάλλον δεν είναι δυνατόν να οριστεί εξαντλητικά και περιλαμβάνει δύο ευρύτερες κατηγορίες το **οικιστικό** και το **πολιτιστικό** περιβάλλον, **τα οποία λόγω της ανομοιογένειάς τους υπακούουν σε άλλους κανόνες και συνεπώς δεν είναι δυνατό να εξετασθούν μαζί με το φυσικό**. Αλλά ακόμη και αυτό το οικιστικό για τους ίδιους λόγους δεν είναι δυνατό να εξετάζεται μαζί με το φυσικό περιβάλλον. Και δέχεται σαν φυσικό περιβάλλον το σύνολο των φυσικών αγαθών τα οποία είναι απαραίτητα για την επιβίωση του ανθρώπου αλλά η εξασφάλιση της ποιότητας ζωής απαιτεί εκτός από τα φυσικά αγαθά και ορισμένες βελτιώσεις της φύσης από τον άνθρωπο.[10]

Σύμφωνα με τη **θεωρία της Γαίας του Λάβλοκ**[11] ο πλανήτης Γη λειτουργεί ακριβώς όπως ένας ζωντανός οργανισμός, με την ικανότητα της αυτοίασης των πληγών του. Ο άνθρωπος και το περιβάλλον, η ζωή και το περιβάλλον είναι στοιχεία δεμένα σε μια συμφωνία, είναι συγχρονισμένα με τέτοιο τρόπο ώστε να πορεύονται πάντοτε μαζί σαν αδιαίρετη ενότητα **είτε ενεργεί ο άνθρωπος είτε όχι.** Αυτή η θέση εύκολα θα μπορούσε να δικαιολογήσει μεγαλύτερη ανευθυνότητα από τον άνθρωπο. Γιατί από όλα τα όντα του περιβάλλοντος, ο άνθρωπος είναι ο μόνος που επιχειρεί την συσσώρευση κέρδους, υπερβαίνοντας ασταμάτητα τα όρια της κάλυψης των προσωπικών του αναγκών. Κάποια φυτά και ζώα αποθηκεύουν τροφή μόνο για να επιβιώσουν. Αλλά αυτή η θέση επίσης θα μπορούσε να τον εντάξει στο σύνολο παθητικά. Πώς λοιπόν οριοθετείται η θέση του ανθρώπου μέσα στο περιβάλλον του και τι είναι περιβάλλον για τη Βιοκινητική;

Έχουμε δεχθεί πλέον την έννοια της βιοκοινότητας[12] για τα όντα της φύσης και πάνω σε αυτήν έχομε στηρίξει την ερμηνεία της εξέλιξης των στοιχείων του βιοτικού και αβιοτικού μας περιβάλλοντος. Έχομε δηλαδή εντάξει στην έννοια του περιβάλλοντος τα όντα, τις κοινωνίες τους, τις

κοινωνικές διεργασίες τους και τα παράγωγά τους. Μέσα σε αυτό το σύνολο εντάσσονται και οι ιδιαιτερότητες των όντων και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Μέσα σε αυτό το σύνολο εντάσσεται και ο σκεπτόμενος άνθρωπος.

Η Βιοκινητική εντάσσει αυτή την ιδιότητα του γένους των ανθρώπων στο περιβαλλοντικό σύνολο. Είναι αυτονόητο ότι κάθε ιδιότητα έχει δοθεί στα όντα για να χρησιμεύει στην επιβίωσή τους, συνεπώς η υπόθεση Γαία δεν συνάδει με την Βιοκινητική, η οποία αναγνωρίζει στον άνθρωπο το χάρισμα να σκέπτεται και να ενεργεί για την προστασία του περιβάλλοντος χρησιμοποιώντας αυτό το χαρακτηριστικό του γνώρισμα, όπως ακριβώς και τα άλλα όντα χρησιμοποιούν τις γενετικές τους ιδιότητες. Κατά συνέπεια εντάσσει στο περιβάλλον και τα παράγωγα του ανθρώπινου γένους, το τεχνητό ανθρωπογενές περιβάλλον, το οικιστικό και το πολιτιστικό, σαν στοιχεία του, αδιαχώριστα και αδιαίρετα από αυτό. Εντάσσει δηλαδή τα κοινωνικά δεδομένα του ανθρώπου στην έννοια του Συνολικού Περιβάλλοντος.

Όλες οι οικολογικές θεωρίες, όλες οι οικολογικές οργανώσεις μέσα από τις «οικολογικές θέσεις τους» ουσιαστικά προτείνουν μετατοπίσεις των εξουσιαστικών δεδομένων στις κοινωνικές μας δομές. Προτείνουν αλλαγές στην παραγωγή, αλλαγές προς στην κατεύθυνση της συσσώρευσης κέρδους. Χρησιμοποιώντας τη νοητική του ικανότητα ο άνθρωπος πρέπει να διαμορφώσει τα κοινωνικά του παράγωγα με βάση τα νέα δεδομένα.

Όταν χειροκροτούμε ή αποδοκιμάζουμε τους ακτιβιστές της Γκρην Πης γιατί εμποδίζουν ή καθυστερούν ή διαμαρτύρονται για την εγκατάσταση υδροηλεκτρικής μονάδας στην Κρήτη, πρέπει να αντιληφθούμε ότι γινόμαστε αποδέκτες ή αρνούμεθα την πρόταση αλλαγών στις υπαρκτές δομές εξουσίας. Το ερώτημα που τίθεται είναι αν όλες αυτές οι οικολογικές προοπτικές, θεωρίες, οργανώσεις, κινήσεις, έχουν την ευθυκρισία να τοποθετούν τις απόψεις που προωθούν, στην πραγματική τους βάση, γιατί φυσικά δεν είναι εύπεπτη η προσπάθεια προστασίας του περιβάλλοντος απογυμνωμένη από τη συναισθηματική φόρτιση. Πώς δηλαδή θα αντιμετωπίζαμε την περιβαλλοντική προστασία, αν μας ήταν όπως και θα έπρεπε να είναι απόλυτα κατανοητό ότι σήμερα μιλάμε μόνο για **μετατοπίσεις εξουσίας**; Συνεπώς η προσπάθεια της έρευνας πρέπει την επόμενη χιλιετία να ενταθεί στην εξισορρόπηση των εξουσιαστικών σχηματισμών της Κοινωνίας μας και για αυτό η έννοια

«περιβάλλον» δεν είναι δυνατό να αποκοπεί από την κοινωνική της έννοια σε παγκόσμιο επίπεδο.

Οι περισσότερες μελέτες στρέφονται ουσιαστικά στη «βιοθεώρηση της τεχνολογίας». «Η σύγχρονη κοινωνία μοιάζει με μία πυραμίδα, στην οποία τα ανθρώπινα δικαιώματα βρίσκονται στην κορυφή, ενώ η τεχνολογία επεκτείνει διαρκώς τη μετέωρη βάση της πυραμίδας. Η ισορροπία θα αποκατασταθεί αν αντιστρέψομε την πυραμίδα, θέτοντας στην πλατειά βάση της τα δικαιώματα του Βίου. Τότε τα ανθρώπινα δικαιώματα θα καταλαμβάνουν τη σταθερή πλέον κορυφή της πυραμίδας... **Η διεθνής βιοθεώρηση της τεχνολογίας μπορεί να συνεισφέρει στη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ τεχνολογικής προόδου και κοινωνικών αξιών.**

Πρέπει να εξετάζομε την πρόοδο υπό το πρίσμα του Βίου στην επόμενη χιλιετία και να συγκρατούμε τα στοιχεία εκείνα της τεχνολογίας που συνεισφέρουν στην προστασία του βιοπεριβάλλοντος. Σε μία διαλεκτική ανταλλαγή απόψεων, ηγετικοί εκπρόσωποι κάθε ειδικότητας, μπορούν να παρουσιάζουν τη θέση και την αντίθεση, για να καταλήξουν στη σύνθεση των αξιών που θα οδηγήσουν στο βιοπολιτισμό, μέσω μιας αρμονικής παγκόσμιας κοινότητας...»,[13] αναφέρει η Α.Βλαβιανού - Αρβανίτη στον «Αδέσμευτο» στις 6 Αυγούστου 1996.

Η τεχνολογία είναι ο μεγάλος εξουσιαστής του βιοπολιτισμού και του βιοπεριβάλλοντός μας. Σύμφωνα με την άποψη της Α. Βλαβιανού πρέπει να συγκρατούμε τα στοιχεία της τεχνολογίας που γεφυρώνουν το χάσμα της τεχνολογικής προόδου και των κοινωνικών αξιών.

Όμως όπως αποδείξαμε στα προηγούμενα κεφάλαια η γνώση η οποία παράγει την τεχνολογία, παράγει εξουσία. **Η τεχνολογία με τις τυφλές δεσμεύσεις άρχει και εξουσιάζει τον βιοπολιτισμό μας**. Και στο χώρο του ιδεατού είναι δυνατό να μιλάμε για προσπάθεια επιλογής των στοιχείων της τεχνολογίας που γεφυρώνουν τις αποστάσεις της από τις κοινωνικές αξίες, όμως στην διαμορφωμένη πλέον κοινωνική μας δόμηση πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι μιλάμε για προσπάθεια επιλογής μοντέλου εξουσίας και εξουσιαστικά σχήματα οικονομικής μορφής.

Μέσα από την αμφίδρομη διανομή ισοδύναμης εξουσίας **η Βιοκινητική εκμηδενίζει τις εξουσιαστικές τάσεις** από όπου και αν προέρχονται, αφαιρεί την ιδιότητα των ηγετικών εκπροσώπων κάθε ειδικότητας, αποδίδοντας ίση αξία στις πρακτικές των μη ειδικών κοινωνικών φορέων που συμμετέχουν

ισοδύναμα, **με στόχο την Περιβαλλοντική Προστασία, την Κοινωνική Ειρήνη, την Κοσμοπόλη στο χώρο του Σύμπαντος.**

21.3 ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΣΥΝΘΕΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗΣ

Όπως αναφέρει ο Δ. Παπαϊωάννου στην «Εισαγωγή στην Επιστήμη του Περιβάλλοντος», η υπό «εξέλιξη τελούσα» επιστήμη του περιβάλλοντος, είναι η διεπιστημονική σύνθεση όλων των μέχρι σήμερα επιμέρους επιστημών του περιβάλλοντος αλλά και το σύνολο των εμπειρικών μεθόδων και πρακτικών στο επείγον πρόβλημα της ραγδαίας υποβάθμισης του περιβάλλοντος από την ετεροβαρή σχέση του με τον άνθρωπο στις μέρες μας. Οι «Επιστήμες του ανθρώπου», (Οικονομία - Κοινωνιολογία - Πολιτική), η «Επιστήμη του περιβάλλοντος αλλά και οι εξειδικευμένες διαχειριστικές πρακτικές για επί μέρους τομείς και περιβαλλοντικά προβλήματα εξετάζονται ως προς τις σχέσεις και αλληλεπιδράσεις που παράγουν και υφίστανται.». «...Με τον όρο **επιστήμη του περιβάλλοντος**, γίνεται σήμερα κατανοητός ένας νεώτερος κλάδος της ομάδας των περιβαλλοντικών επιστημών, ο οποίος έχει σαν αντικείμενο τη σπουδή των σχέσεων και αλληλεπιδράσεων ανθρώπου-περιβάλλοντος.

Βασικός στόχος της είναι να συνοψίσει από τη σκοπιά μίας διεπιστημονικής προσέγγισης τα δεδομένα, τις μεθοδολογίες και τα συμπεράσματα των επί μέρους περιβαλλοντικών επιστημών και να τα αποδώσει μέσα σε ένα νέο πλαίσιο αρχών, όπου πολλά φαινόμενα που μέχρι σήμερα θεωρούνται ελάχιστα συσχετιζόμενα μεταξύ τους να μπορούν να υποστούν μία ενιαία επεξεργασία και αντιμετώπιση».[14]

Εισηγητής του όρου «επιστήμη του περιβάλλοντος», (Ecoscience), είναι ο Πωλ Έρλιχ[15] και σύμφωνα με τον Δ. Παπαϊωάννου, η επιστήμη του περιβάλλοντος αποτελεί μία εξελιγμένη έκδοση άλλων προσπαθειών που ξεκίνησαν η επιστήμη της οικολογίας, η περιβαλλοντική μηχανική, τα οικονομικά του περιβάλλοντος, η έρευνα των προβλημάτων του Τρίτου Κόσμου, τα αντιεξουσιαστικά κινήματα της δεκαετίας του 60.

Η «επιστήμη του περιβάλλοντος» του Έρλιχ συνεπώς επιχειρεί μία σύνδεση των μέχρι τώρα προσπαθειών, κάτω από ένα νέο, αυτόνομο, εννοιολογικό πλαίσιο. Προσπάθειες ανάλογες σύνδεσης της υπάρχουσας γνώσης και προβληματικής στον περιβαλλοντικό τομέα, θεωρούνται τα

επιστημονικά ρεύματα της Ανθρώπινης Οικολογίας (Human Ecology) και της Διαχείρισης του Περιβάλλοντος (Environmental Management).

Αυτή τη Σύνδεση η οποία επιχειρείται χωρίς οργάνωση σπασμωδικά και απροσδιόριστα, η Βιοκινητική την αναγάγει σε αντικείμενο έρευνας με συγκεκριμένη βάση, αυτήν της αμφίδρομης πληροφόρησης και καταγραφής συμπερασμάτων. Είναι το τμήμα κάθε Επιστήμης που θα στρέψει την έρευνά του προς το Περιβάλλον, θεωρώντας ότι αν η έρευνα των Επιστημών μέχρι τώρα οδηγούσε στην «ευτυχία του ανθρώπου», η Βιοκινητική Θέση πλέον αφορά την έρευνα των Επιστημών με στόχο «την ευτυχία του Περιβάλλοντος, που συνεπάγεται την ευτυχία του ανθρώπου, του πλέον σημαντικού του παράγοντα και φορέα των δικαιωμάτων του».

Το σύνολο των Βιοκινητικών τμημάτων κάθε Επιστήμης θα πρέπει να βρίσκεται σε κατάσταση διαρκούς συνεργασίας το ένα προς και από το άλλο αλλά και προς και από το Εθνικό Περιβαλλοντικό Διεπιστημονικό Κέντρο, το οποίο θα βρίσκεται σε κατάσταση διαρκούς συνεργασίας με τα άλλα Εθνικά Κέντρα των άλλων χωρών και αυτό είναι πρόταση της Βιοκινητικής Οργάνωσης.

Η διαφορά του Βιοκινητικού μοντέλου βρίσκεται στην βαρύτητα που αποδίδεται στη συνισταμένη «κοινωνιολογικός παράγοντας», σε σχέση με την τεχνολογία ή την οικολογία. Αυτή η βαρύτητα της κοινωνιολογικής ερμηνείας η οποία αναπτύχθηκε στην ανάλυση που προηγήθηκε, αποτελεί το επίκεντρο της Βιοκινητικής Προοπτικής.

21.4 ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗ ΚΑΘΕΣΤΩΤΑ

Διεθνές Περιβαλλοντικό Καθεστώς είναι το σύνολο των κανόνων οι οποίοι συνδέονται με ειδικές και τοπικά προσδιορισμένες καταστάσεις, όπως αναφέρεται στις σημειώσεις του Ε. Ραυτόπουλου και της Μ. Γαβουνέλη με τίτλο: «Διεθνή Περιβαλλοντικά Καθεστώτα-Κείμενα»,[16] για το Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Για παράδειγμα η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της θάλασσας[17] (Άρθρο 34), προσδιορίζει το Καθεστώς Διέλευσης δια μέσου των στενών, αποδίδοντας «Νομικό Πλαίσιο» για τα ύδατα της Διεθνούς Ναυσιπλοίας. Εμπεριέχει δηλαδή η έννοια των «Διεθνών Καθεστώτων»[18] ένα σύστημα κανόνων, μεταλλασσόμενο και αναπροσαρμοζόμενο, το οποίο είναι

αποτέλεσμα έντονων διεθνών διαδικασιών, διαπραγματεύσεων και επαναπροσδιορισμών, οι οποίοι εκφράζουν το «κοινό αίσθημα», με αποτελεσματικότητα η οποία αποτελεί αντικείμενο παρακολούθησης και μετριέται με τον βαθμό συμμόρφωσης προς αυτούς τους κανόνες.

Αρκετά χρήσιμη είναι η έννοια των Διεθνών Καθεστώτων στην διευκρίνιση του θολού τοπίου του Διεθνούς Περιβαλλοντικού Δικαίου, διότι καταδεικνύει τις σχέσεις των πολλαπλών νομικών μέσων και εργαλείων για την περιβαλλοντική προστασία.

Η έννοια όμως των Διεθνών Καθεστώτων καταδεικνύει κυρίως ότι αυτό το σύστημα μεταλλάσσεται. Και οι ανακατατάξεις του επιβάλλονται από συσπείρωση δυνάμεων, από επιστημονικές μαρτυρίες τεχνολογικών επιτευγμάτων επιβεβαιώνοντας με αυτό τον τρόπο την άποψη ότι είναι απαραίτητος ένας «Διεθνής Οργανισμός ο οποίος θα διευθύνει και θα διαχειρίζεται αυτή την αλλαγή». Χρειάζεται με άλλα λόγια Βιοκινητική Οργάνωση. Ήδη στα ανωτέρω περιγράφονται οι συνθήκες οι οποίες δημιουργούν το Βιοκινητικό Μοντέλο, η Μεταλλαξιμότητα και η Δυναμική του οποίου αποκλείουν την Στατική Αντιμετώπιση της Περιβαλλοντικής Προστασίας.

Αν όπως αναφέρεται στις ανωτέρω σημειώσεις τα Διεθνή Καθεστώτα[19] σαν κατασκεύασμα της έρευνας φωτίζουν ακόμα μία πλευρά του Περιβαλλοντικού Δικαίου, δηλαδή την ισχυρή εξάρτηση από τους οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες, τους Κοινωνικούς δηλαδή παράγοντες, την ισχυρή εξάρτηση από την διαπραγματευτική δύναμη των ανταγωνιζομένων (οικολογικών και επιχειρηματικών) λόμπυς, την εξάρτησή από την επιστημονική μαρτυρία (βεβαιότητα έναντι αβεβαιότητας) και την κοινή γνώμη, (όλα όσα έχουν αναλυθεί στο Κεφάλαιο Ι του παρόντος) και αποτελούν τις συνισταμένες της Βιοκινητικής, φωτίζουν ουσιαστικά και αποδεικνύουν το δια ταύτα της Βιοκινητικής Θεωρίας, η οποία ως εκ τούτου και εκ των πραγμάτων δεν αποτελεί δόγμα.

Στην πραγματικότητα βρισκόμαστε χρονικά στο σημείο διαμόρφωσης Περιβαλλοντικού Δικαίου, με πολλούς τομείς σε παράλληλη λειτουργία. Η Βιοκινητική είναι η σύνδεση όλων αυτών των παράλληλων εξελίξεων σε πολιτικά, τεχνικά και νομικά πλαίσια. Είναι η θεωρία η οποία αποδίδει πρωταρχική σημασία στη σύνδεση όλων των θέσεων και αποδέχεται εξ αρχής την σπουδαιότητα και την αναγκαιότητα κάθε τομέα, φωτίζει όμως παράλληλα

την αδυναμία να δοθούν λύσεις με την παράλληλη και ανταγωνιστική θέση των επιτευγμάτων ενός εκάστου και μεμονωμένα.

Ας δεχθούμε ότι η λύση του περιβαλλοντικού θέματος θα δοθεί δια μέσου των Περιβαλλοντικών Καθεστώτων, διατηρώντας τις αρχές, τους κανονισμούς και τις διαδικασίες σαν βασικά συστατικά στοιχεία των Καθεστώτων. Πώς θα οδηγηθούμε στην αποτελεσματικότητα των κανόνων των Καθεστώτων, οι οποίοι στην ουσία τους είναι Κοινωνικός Θεσμός και περιγράφονται από την προσπάθεια διαμόρφωσης ορισμένης συμπεριφοράς, ακόμη και όταν δεν θέτουν νομικές δεσμευτικές θεσμοθετήσεις; Πώς θα λειτουργήσουν τα Καθεστώτα α) σε μία χώρα με δημοκρατία, πλούσια, με καλή εθνική νομοθεσία, με ικανά μέσα πληροφόρησης, με ισχυρούς μη κυβερνητικούς οργανισμούς και β) σε μία χώρα φτωχή, με πληθυσμιακή έκρηξη, με ασθενείς κυβερνητικούς οργανισμούς, με αναπτυξιακές πιέσεις σε πρώτη προτεραιότητα. Και πάλι οδηγούμεθα στο επίκεντρο της Βιοκινητικής Θεωρίας, το Κοινωνικό Πλαίσιο.

21.5 ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Σημαντική είναι και η άποψη η οποία φωτίζει και θεωρεί επίκεντρο της περιβαλλοντικής προστασίας την Νομολογία. Σύμφωνα με την θέση του Β. Παπαγρηγορίου: «Δεν θα πρέπει να αγνοηθεί η ουσιαστική συμβολή στην χώρα μας της Νομολογίας των δικαστηρίων, ιδίως εκείνης του Συμβουλίου της Επικρατείας, η οποία συμβάλλει σημαντικά στην διαμόρφωση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του Δικαίου Προστασίας του Περιβάλλοντος, περαιτέρω δε και στην ανάδειξη του ως ιδίου κλάδου του Δημοσίου Δικαίου...

Συμπερασματικά, είναι τόσο σημαντική σε όλες τις χώρες η συμβολή της Νομολογίας στην διαμόρφωση της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας του Δικαίου Προστασίας του Περιβάλλοντος, ώστε δεν είναι υπερβολή να πιστεύομε ότι **ουδενός** άλλου κλάδου του Δικαίου η διαμόρφωση έχει τόσο έντονη «εξάρτηση» από την Νομολογία».[20]

Ο Μ. Δεκλερής στον Δωδεκάδελτο του Περιβάλλοντος αναφέρει ότι το περιβάλλον και η προστασία του επαφίεται κατά κύριο λόγο στα χέρια των δικαστών οι οποίοι θα είναι οι κύριοι εγγυητές **του Θεμελιώδους Κανόνος**. Συνεπώς «...σπουδαιότερος κλάδος του Δικαίου του Περιβάλλοντος θα είναι ο Διοικητικός που θα παρέχει τη μεγαλύτερη προστασία σε σύγκριση προς το Αστικό και Ποινικό Δίκαιο του Περιβάλλοντος».[21] Και τίθεται εδώ το ερώτημα:

Υπερέχουν σε σπουδαιότητα οι εγγυητές, του Θεμελιώδους Κανόνος ή πρωταρχική σημασία εκ των πραγμάτων έχει ο Θεμελιώδης Κανόνας;

«Ο σκοπός του παλαιού Δικαίου ήταν αποτρεπτικός ... Ο σκοπός του νέου Δικαίου είναι αντιθέτως θετικός».[22] Το πλαίσιο της Βιοκινητικής σκέψης οδηγεί στην συνένωση του παλαιού με το νέο Δίκαιο κάτω από την «ομπρέλα» του Συντάγματος και προχωρεί πέρα από αυτό σε μία ισομερή και αμφίδρομη τάση ισορροπιών, με κορυφή και βάση τον Άνθρωπο και το Σύνταγμα και αντίστροφα.[23]

Όταν ο Μ. Δεκλερής αναφερόμενος στη συστημική έννοια του περιβάλλοντος δέχεται ότι Διεθνές Δίκαιο, Σύνταγμα και Νόμος «ενίοτε την αποδίδουν αδοκίμως»,[24] μας οδηγεί στην ανάγκη πληρέστερης απόδοσης της έννοιας στα Συντάγματα, στο Διεθνές Δίκαιο και στους Νόμους. Οι συνεχείς αναφορές του στο Σύνταγμα μας οδηγούν για πολλοστή φορά στη Βιοκινητική θεώρηση του ζητήματος.

«Με την νομική του προστασία», υποστηρίζει ο Μ. Δεκλερής , «το περιβάλλον έγινε έννομο αγαθό, όπως είχε γίνει ήδη **η Ζωή και η Αξία του Ανθρώπου (άρθρο 2 του Συντάγματος), η Ελευθερία του, (άρθρο 5) και η Υγεία του (άρθρο21)**. Είναι λάθος να πιστεύεται ότι το περιβάλλον έγινε έννομο αγαθό προς χάριν του ανθρώπου και για να προστατευθούν αποτελεσματικότερα τα ανωτέρω αγαθά του. Παρόμοια αντίληψη αναχωρεί από την ίδια αναλυτική λογική που αντιπαραθέτει τον άνθρωπο στη φύση και απλώς εξευγενίζει τα κίνητρά του. Εξ' ίσου όμως λάθος είναι, να θεωρείται η φύση ως ίδιον υποκείμενο Δικαίου που μπορεί να αντιταχθεί στα δικαιώματα του ανθρώπου. Διότι το Δίκαιο έχει ως αποδέκτες μόνον λογικά όντα, δηλαδή τον άνθρωπο. Η ορθή θέση είναι ότι το περιβάλλον προστατεύεται ως έννομο αγαθό υπό την προεκταθείσα συστημικήν ενότητά του, που περικλείει και τα ανθρωπογενή συστήματα. Το περιβάλλον προστατεύεται επειδή άνθρωπος δεν νοείται και δεν μπορεί να υπάρξει εκτός αυτού, δηλαδή επειδή υπάρχει ταυτότης συμφερόντων ανθρώπου και περιβάλλοντος .

Αφ' ης το Περιβάλλον κατέστη έννομο αγαθόν, η Συνταγματική Προστασία δέον να είναι Πλήρης. Και τούτο διότι ο σκοπός της προστασίας αυτής είναι η διασφάλιση της ομοιοστασίας δηλαδή της ισορροπίας του, χάριν της **Συνεξελίξεως** οικοσυστημάτων και ανθρωπογενών συστημάτων».[25]

Και συνεχίζει ο Μ. Δεκλερής τονίζοντας ότι η άμεση εφαρμογή αφ' ενός του άρθρου 24 του Συντάγματος, αφ' ετέρου η εφαρμογή του υπερνομοθετικού

κανόνος της Βιώσιμης Ανάπτυξης, επιτάσσει την πρόληψη της βλάβης του περιβάλλοντος. Δεν είναι συνεπώς ευθύνη μόνον του ανεξάρτητου δικαστού η ολοκλήρωση της περιβαλλοντικής προστασίας αλλά είναι απαραίτητη η αμφίδρομη Βιοκινητική Λειτουργία και η Βιοκινητική Συνταγματική της Κατοχύρωση.

Η θέση του Νόργκααρντ, **της Συνεξέλιξης**[26] την οποία ασπάζεται και η Συστημική σκέψη του Μ. Δεκλερή, είναι όπως έχει προαναφερθεί ένα από τα δεδομένα της **Βιοκινητικής** η οποία **θεωρεί τον Άνθρωπο, Φορέα του εννόμου δικαιώματος του Περιβάλλοντος**, στοιχείο του οποίου αποτελεί και αυτός με τα ιδιαίτερα γενικά χαρακτηριστικά του. Η Συστημική ανάλυση αποτελεί χρήσιμο μέσον αναγνώρισης και σύνδεσης, αποδεκτό στο σημείο κατά το οποίο δεν αποκλείει και άλλα εργαλεία συγκρότησης προς την κατεύθυνση της περιβαλλοντικής προστασίας.

Ο Δωδεκάδελτος όμως του Περιβάλλοντος στηρίζει και την σχέση που αποδίδει η Βιοκινητική στα Κοινωνικά Δεδομένα με τα οποία ταυτίζεται το Περιβαλλοντικό θέμα. Αναφέρει λοιπόν ο Μ. Δεκλερής ότι: «Κατά την Συστημική επιστήμη, **η ανάπτυξη είναι οργανική μεταμόρφωση Κοινωνικού Συστήματος προς επίπεδο μείζονος πολυπλοκότητας** και στην διαδικασία αυτή η αύξηση των μεγεθών του παραγωγικού υποσυστήματος έχει εξηρτημένο και υποτελή ρόλο εν σχέσει προς τα ανώτερα ιεραρχικώς υποσυστήματα Αξιών, Περιβάλλοντος κ.λ.π.».[27] Η έρευνα στο σκεπτικό των αποφάσεων του Συμβουλίου της Επικρατείας για θέματα που αφορούν την Προστασία του Περιβάλλοντος, επιβεβαιώνει ακράδαντα την Βιοκινητική θέση και αποδεικνύει ότι ο **κύριος κορμός της είναι το Σύνταγμα** στο οποίο πάντα προσφεύγει και σε αυτό αναζητά την κάλυψη και την στερέωση των αποφάσεων. Ενδεικτικά αναφέρονται οι αποφάσεις του Σ.τ.Ε.:

α) ΣΕ 3953/1995 (Αφορά τη υπόθεση των αεροψεκασμών στη Ρόδο)
«...**Επειδή το Άρθρο 24 του Συντάγματος** επιβάλλει στην Πολιτεία την υποχρέωση Προστασίας του Φυσικού και Ανθρωπογενούς Περιβάλλοντος, προέχουσα θέση στην προστασία αυτή κατέχει η μέριμνα για την ανθρώπινη υγεία, η οποία άλλωστε αποτελεί αντικείμενο και **ετέρας Συνταγματικής διατάξεως του άρθρου 21 του Συντάγματος**. Η προστασία δε της βιοποικιλότητας χωρεί κατά πάσης ανθρώπινης ενέργειας η οποία δύναται να επιφέρει οπωσδήποτε, αμέσως ή εμμέσως, ή να απειλήσει αφανισμό ή

επικίνδυνη μείωση των έμβιων ειδών του φυσικού οικοσυστήματος, άγουσα τελικώς ως εκ της φύσεώς της σε αποσταθεροποίηση και καταστροφή αυτού.

Επειδή, εν όψει των ανωτέρω, η υπό της Διοικήσεως ακολουθούμενη πρακτική της καταπολεμήσεως του δάκου της ελέας δια ψεκασμών χημικών ουσιών από αέρος, η οποία προκύπτει εκ των στοιχείων του φακέλου, δημιουργεί αυξημένους κινδύνους τόσο για την δημόσια υγεία όσο και για την οικολογική ισορροπία ως εκ της αδιάκριτου εξοντώσεως έμβιων οργανισμών, **αντίκειται ευθέως στα άρθρα 21 και 24 του Συντάγματος**...»

β) ΣΕ5357/1995 (Αφορά την νομική προστασία των ρεμάτων η οποία επεκτείνεται και στους ποταμούς. Στην περίπτωση ενός ιστορικού ποταμού, του ποταμού Μεγανίτη, το Σ.τ.Ε δεν απεδέχθη ως νόμιμο τον τεχνητό περιορισμό της φυσικής του κοίτης)

«**Επειδή η κατά το άρθρο 24 του Συντάγματος Προστασία του Φυσικού Περιβάλλοντος εκτείνεται και εις τους ποταμούς**, οι οποίοι αποτελούν δυναμικά συστήματα ρεόντων υδάτων επιφανείας περιλαμβάνοντα την κοίτη αυτών, τα επ' αυτής ρέοντα ύδατα, τις όχθες, την υδρόβια και παρόχθια χλωρίδα και πανίδα και τέλος, τις εκβολές, δηλαδή το σημείο όπου ο ποταμός συναντάται με τα θαλάσσια ύδατα. Ειδικότερα η φυσική κοίτη του ποταμού κατά το πλήρες αυτής εύρος αποτελεί πάντοτε στοιχείο του ποταμίου συστήματος, ανεξαρτήτως εάν καλύπτεται εξ ολοκλήρου και διαρκώς από ρέοντα ύδατα, δεδομένου ότι η δομή και η χωρητικότητα του συστήματος υπολογίζεται όχι στη βάση της συνήθους ροής αλλά στη βάση της μεγίστης περιόδου επαναφοράς. Κατά συνέπεια η φυσική κοίτη του ποταμού προστατεύεται κατά το εύρος αυτής το προσδιοριζόμενο στη βάση της μεγίστης περιόδου επαναφοράς και έτσι πρέπει να οριοθετείται, απαγορευμένης πάσης τεχνικής επεμβάσεως στένωσης ή αλλαγής της διεύθυνσης της κοίτης.

γ) ΣΕ 1182/1996 (Αφορά το βιότοπο Μικρό και Μεγάλο Λιβάρι και την προστασία της βιοποικιλότητας)

Επειδή κατά το πνεύμα και το σκοπό των προστατευτικών του Περιβάλλοντος Συνταγματικών Διατάξεων επιβάλλεται ειδική προστασία, μεταξύ άλλων, των εξαιρετικά ευπαθών οικοσυστημάτων, όπως είναι οι λίμνες και οι υγροβιότοποι. Στόχος της προστασίας αυτής αποτελεί η διατήρηση αναλλοίωτων στο διηνεκές στοιχείων που συνθέτουν την φυσιογνωμία και την

ιδιαιτερότητά των, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η ποικιλομορφία του φυσικού περιβάλλοντος με τη διατήρηση διαφορετικών οικοσυστημάτων, η προστασία της βιοποικιλότητας και η διαφύλαξη της χλωρίδας και της πανίδας των και η αλληλεπίδραση των οικοσυστημάτων, που είναι αναγκαία για την οικολογική ισορροπία και την αναγέννηση της φύσης. Οι ως άνω σκοποί επιτυγχάνονται με την απαγόρευση κάθε παρέμβασης που μπορεί να αλλοιώσει τα χαρακτηριστικά των εν λόγω ευπαθών συστημάτων. **Η προστασία αυτή πηγάζει απευθείας από το άρθρο 24 του Συντάγματος, οι σχετικές επιταγές του οποίου έχουν αυτοτέλεια και άμεση εφαρμογή**...»

δ) ΣΕ 2086/1995 (Αφορά την προστασία των δασών)
«**Επειδή το Σύνταγμα, προστατεύον δια του άρθρου 24 το δάσος και τις δασικές εκτάσεις, παραπέμπει στην επιστημονική έννοια των εδαφικών τούτων οικοσυστημάτων προς την οποία υποχρεούται να συμμορφωθεί και ο νομοθέτης κατά την ειδικώτέραν οργάνωση της Συνταγματικής Προστασίας** ...»

ε) ΣΕ 4726/1995 (Αφορά το σύστημα συνολικής σχεδιάσεως των λατομικών περιοχών. **Κηρύσσει Αντισυνταγματικό** νεώτερο νόμο που επιτρέπει την λειτουργία λατομείων εκτός λατομικών περιοχών - Λατομείο Κυθήρων)
Επειδή δια του Ν. 1426/1984 (Α 43) προεβλέφθη το σύστημα της ολικής σχεδιάσεως των λατομικών περιοχών, το οποίο, ως έχει παγίως κριθεί (ΣΕ 1784/93 κ.α.), **είναι σύμφωνο προς το άρθρο 24 του Συντάγματος**, Και επιβεβλημένο από αυτό εξ αιτίας της σπουδαιότητας του δημοσίου συμφέροντος της Προστασίας του Περιβάλλοντος. Υπό το σύστημα τούτο η λειτουργία λατομείων εκτός λατομικών περιοχών δεν είναι κατ' αρχήν επιτρεπτή. Δια των προμνημονευθεισών παρ. 4 και 8 του άρθρου 20 του Ν. 2115/1993 παρατείνεται η λειτουργία των εν τοις πράγμασι και λειτουργούντων κατά την έναρξη ισχύος του νόμου λατομείων εκτός λατομικών περιοχών επί μία διετία, δυναμένη να παραταθεί επί μία ακόμη τριετία. Πλην όμως το σύστημα των λατομικών περιοχών **έχει Συνταγματική κατά τα άνω κάλυψη** και ούτως δεν είναι δυνατό να καταργηθεί δια νόμου ή να αποδυναμωθεί δια νομοθετικών διατάξεων και προμνημονευθεισών των παρ. 4 και 8 του άρθρου 20 του Ν. 2115/93, οι οποίες επιτρέπουν ή νομιμοποιούν τη λατόμηση εκτός τοιούτων περιοχών και δη άνευ αδείας. **Όθεν οι ως άνω διατάξεις είναι**

ανίσχυρες διότι αντίκεινται στο άρθρο 24 του Συντάγματος και κατά συνέπεια διοικητικές πράξεις εκδιδόμενες κατ' εφαρμογή των διατάξεων τούτων, ως η προσβαλλόμενη, είναι μη νόμιμοι. Κατά συνέπεια το προσβαλλόμενο υπ' αριθ. Φ 29.3/274/5.8.1993 έγγραφο του τμήματος Μεταλλείων της Νομαρχίας Πειραιώς είναι μη νόμιμο και ακυρωτέο για το λόγο αυτό αυτεπαγγέλτως ερευνώμενο, παρέλκει δε ως αλυσιτελής η έρευνα των προβαλλομένων λόγων ακυρώσεως».

στ) ΠΕ 2/1996 (Ερμηνεύοντας το Ρυθμιστικό Σχέδιο της πόλεως των Αθηνών το Δικαστήριο δέχεται ότι δεν είναι επιτρεπτή η επέκταση των ορίων της αλλά είναι επιτρεπτό να γίνει προσπάθεια αποσυμφόρησης μετά από την συνολική μελέτη του θέματος και με βάση αυτή τη μελέτη να ερευνηθεί η δημιουργία πολεοδομικού κέντρου στο Μαρούσι.
«...5.**Το άρθρο 24 § 2 του Συντάγματος εγγυάται βιώσιμο αστικό περιβάλλον,** το οποίο κατά τα πορίσματα της οικείας επιστήμης (πολεοδομίας) αλλά και τα διδάγματα της κοινής πείρας, δεν δύναται να διασφαλισθεί πέραν ορισμένων ορίων αναπτύξεως της μεγαπόλεως. Εντεύθεν έπεται ότι κατά το Σύνταγμα απαγορεύεται η υπέρβαση των ορίων της μεγαπόλεως ή δια της εντάσεως των χρήσεων αυτής...»

ζ) ΠΕ 64/1992 (Αναπτύσσοντας τη φιλοσοφία και τα κριτήρια του ορθολογικού πολεοδομικού σχεδιασμού το δικαστήριο και πάλι φωτίζει ως κύριο άξονα της περιβαλλοντικής προστασίας το Σύνταγμα.)
«...2. Το μείζων θέμα το οποίο προκύπτει εκ της επεξεργασίας του σχεδίου, αφορά εις την συνταγματικότητα των διατάξεων του άρθρου 5 § 2 και 3, δια των οποίων εισάγονται παρεκκλίσεις από της δια της παρ. 1 του αυτού άρθρου θεσπιζομένης αρτιότητας των οικοπέδων. **Εκ του άρθρου 24 § 2 του Συντάγματος προκύπτει σαφώς η επιταγή του συνταγματικού νομοθέτου** όπως η ίδρυση και ανάπτυξη των οικισμών λαμβάνει χώρα μόνο κατόπιν ορθολογικού πολεοδομικού σχεδιασμού...8. Οι Συνταγματικές και νομικές αρχές οι οποίες διέπουν τον πολεοδομικό σχεδιασμό δεν πρέπει να συγχέονται προς την εκ του άρθρου 21 § 4 του Συντάγματος πηγάζουσα υποχρέωση του κράτους προς άσκηση στεγαστικής πολιτικής η οποία διέπεται υπό ιδίων κανόνων αφορώντων εις την οικονομική διευκόλυνση του χαμηλού εισοδήματος πολιτών προς απόκτηση ιδίας στέγης και όχι κατά παράβαση των

πολεοδομικών διατάξεων αλλά κατά πλήρη σεβασμό ατών και ιδίως του άρθρου 24 § 2 του Συντάγματος. Με άλλους λόγους το άρθρο 21 § 4 του Συντάγματος δεν συγχωρεί την παράβαση του άρθρου 24 § 2 αυτού...»

«Δέον να γίνει αντιληπτό από όλους ότι η βιώσιμη ανάπτυξη είναι μακροπρόθεσμη επιλογή Συνταγματικού Επιπέδου και κατ' αυτής δεν μπορεί να αντιταχθεί ο νομοθέτης νοσταλγός η μη της παρωχημένης αναπτυξιακής πολιτικής»,[28] αναφέρει ο Μ. Δεκλερής.

Η Βιοκινητική πρόταση αφορά τις νέες αξίες, «τους Κανόνες του Δωδεκαδέλτου του Περιβάλλοντος» σύμφωνα με τον Μ. Δεκλερή, οι οποίες θα πρέπει να εδραιωθούν δια μέσου των Συνταγμάτων, μέσα από το καταστάλαγμα της αμφίδρομης καταγραφής των κοινωνικών και περιβαλλοντικών δεδομένων, με συμμετοχή των πολιτών σε όλους τους τομείς. Συμμετοχή η οποία θα απορρέει από Συνταγματικά Κατοχυρωμένο Δικαίωμα, μέσα στο πλαίσιο περιβαλλοντικής ηθικής, συνείδησης και αποδοχής ότι περιβάλλον είναι η σύνθεση δύο παραγόντων, του Φυσικού και του Πολιτιστικού. (Με την έννοια των φυσικών οικοσυστημάτων, μέσα στα οποία τα όντα «διενεργούν» ανάλογα με τις ιδιότητές τους και τα χαρακτηριστικά τους τον κύκλο τους, παράγοντας συγχρόνως αποτελέσματα τα οποία καταγράφονται στο γενετικό τους στίγμα και αποτελούν πλέον χαρακτηριστικά των επόμενων γενεών). Μέσα από αυτή τη διαδρομή θα προκύψει το βιώσιμο Κράτος και θα εδραιωθεί η βιώσιμη ανάπτυξη σαν ταυτόσημη έννοια με την ύπαρξη κάθε ατόμου μακριά από διαχωρισμούς φυλετικών ή οικονομικών διακρίσεων.

21.6 ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΧΑΟΥΣ-ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

«...Οι μαθηματικές θεωρίες της μη γραμμικής δυναμικής και του χάους ήρθαν να ρίξουν νέο φως σε **πολλά πολύπλοκα προβλήματα** των εφαρμοσμένων επιστημών και να αποκαλύψουν συγκεκριμένους νόμους πίσω από τη φαινομενικά **τυχαία συμπεριφορά** τους». Ο Α. Μπούντης[29] το 1996 εντοπίζει μία νέα αισθητική, αυτή της συνύπαρξης τάξης και χάους στη θεωρία του Ιλία Πριγκοζίν, σε σχετικό αφιέρωμα της εφημερίδας «Το Βήμα», (Νέες Εποχές), για την ημερίδα που οργανώθηκε με θέμα «Ανακαλύπτοντας το Χάος».

Το 1996 σε συνέντευξή του στο «Βήμα», ο Πριγκοζίν απορρίπτει όπως αναφέρεται από τον Άλκη Γαλδαδά, «...κατηγορηματικά, ότι είναι δυνατόν τα

άτομα και τα μόρια της ύλης να υπακούουν σε νόμους όπου το ένα βήμα φέρνει το άλλο, ενώ ο χρόνος πάει ανώδυνα προς τα πίσω, την ίδια στιγμή όπου η ύλη συμπεριφέρεται σχεδόν ζωντανά εκδηλώνοντας **εξέλιξη, διακυμάνσεις, αβεβαιότητα**. Ούτε φυσικά χωράει στην κοσμοθεωρία του ότι η φύση στην ουσία της είναι άχρονη».[30]

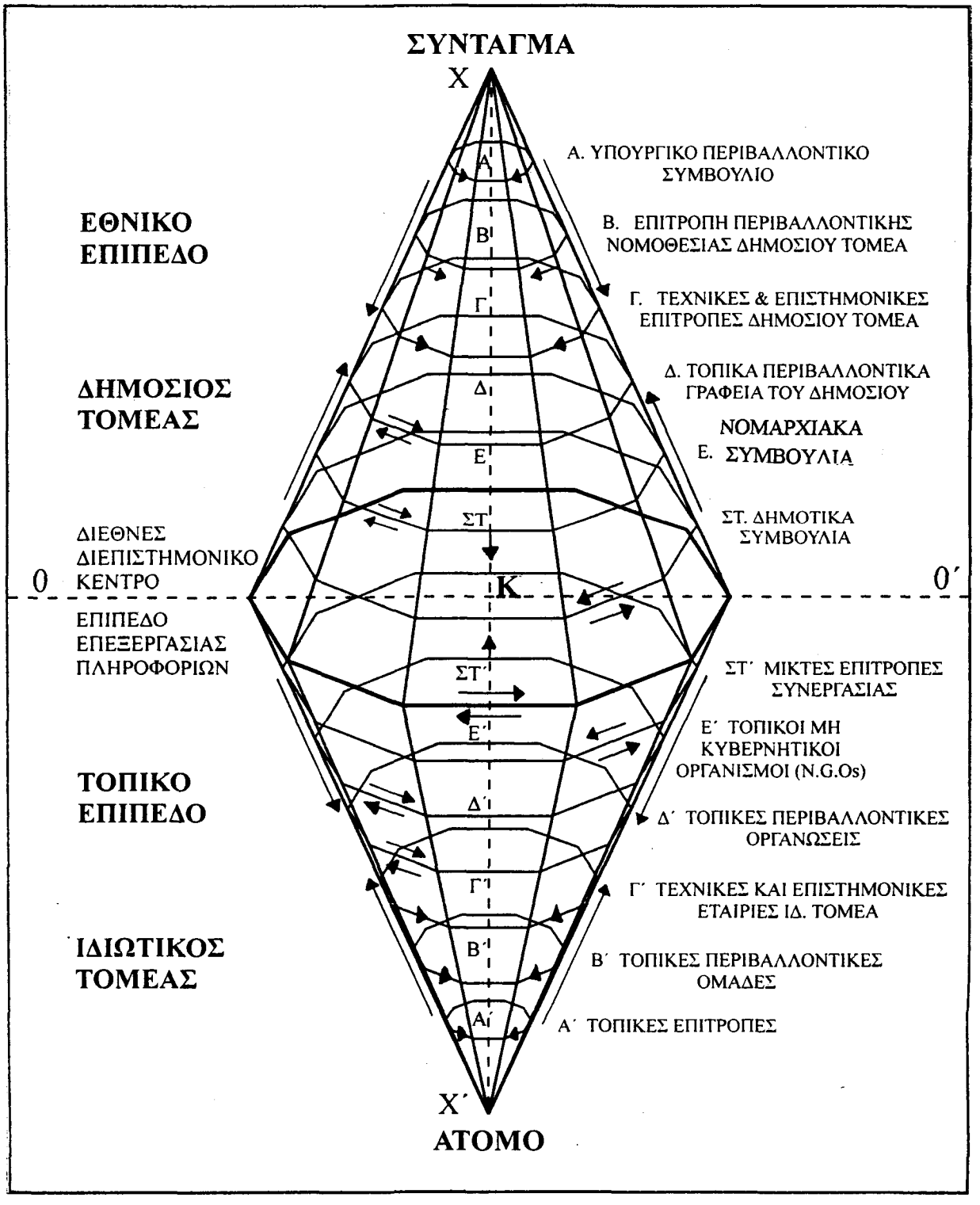
«...Βγαίνουμε από τη σφαίρα επιρροής του καρτεσιανού δυϊσμού, όπου από τη μια η φύση εμφανίζεται σαν αυτόματο και από την άλλη ο άνθρωπος σαν παρατηρητής έξω από αυτήν...»

«...**Χρειαζόμαστε ξανά έννοιες που απαιτούν να βλέπουμε το σύστημα ολιστικά. Το μήνυμα των καιρών μας είναι πιο παγκόσμιο**. Είναι πιο αποδεκτό από τους λαούς της γης η επιστήμη να μην είναι μια κατακτητική επιχείρηση που επιβάλλεται στη φύση και σε όλους μας. Θυμάμαι από τις πολλές μου επισκέψεις στην Ιαπωνία τις συζητήσεις με τον Γιουκάβα. Δεν μπορούσε να δεχθεί τη δυτική αντίληψη του διαχωρισμού ανάμεσα στον άνθρωπο και στη φύση. **Στον καιρό μας η επιστήμη θα αποβαίνει όλο και πιο παγκόσμια. Πιο παλιά ήταν όργανο επικράτησης. Τώρα γίνεται ένα όργανο διάχυσης και συνοχής της γνώσης**».[31]

Η Βιοκινητική δέχεται την πολυπλοκότητα μέσα στην οποία ενυπάρχουμε, την παγκοσμιότητα της επιστήμης σαν όργανο διάχυσης και συνοχής της γνώσης, την αβεβαιότητα και τις διακυμάνσεις σαν δεδομένα τα οποία μας υποχρεώνουν στην αποδοχή της πολλαπλότητας των περιβαλλοντικών λογικών, που συνδέονται με τις κοινωνικές καταγραφές μας και την πολυπλοκότητα που μας υποχρεώνει ακριβώς να δεχθούμε την εξέλιξη και τη δυναμική του χρόνου, μέσα σε μια συνεχή διαδικασία αμφίδρομης πληροφόρησης. Γιατί έχουμε και πρέπει να έχουμε συμμετοχή στην κατασκευή του μέλλοντος του κόσμου μας. «...Ενός κόσμου που χωρίς την ακροφοβία της επιστήμης, ξέρει να ζει στην κόψη του χάους»,[32] όπως αναφέρει ο Π. Τραυλός στο Βήμα, στις 8 Δεκεμβρίου 1996.

«Στη σύγχρονη Δυτική κουλτούρα», όπως προλογίζει ο Α. Τόφλερ «την Τάξη Μέσα στο Χάος του Πριγκοζίν»,[33] «έχει, ιδιαίτερα αναπτυχθεί η ικανότητα στην κατάτμηση, στον κατακερματισμό των προβλημάτων σε όσο γίνεται μικρότερα συστατικά. Σε αυτό τα καταφέρνουμε πολύ καλά. Τόσο καλά, που συχνά ξεχνάμε να ενώσουμε πάλι τα κομμάτια.» Η Βιοκινητική είναι η παραδοχή της ανάγκης να ενώσουμε τις θέσεις, τις εμπειρίες, τις επιστημονικές γνώσεις , σε ένα καινούργιο δρόμο ηθικής και αξιών.

Πίνακας 21.7 ΜΟΝΤΕΛΟ ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ

21.7 ΜΟΝΤΕΛΟ ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ

Όπως φαίνεται στον πίνακα 2.17, το επίπεδο έρευνας χωρίζεται από την ευθεία ΟΟ΄ σε δύο επίπεδα. Το Εθνικό Επίπεδο - Δημόσιος Τομέας και το Τοπικό Επίπεδο - Ιδιωτικός Τομέας.

Στα δύο άκρα ΧΧ΄ του σχήματος βρίσκονται η πόλοι εξουσίας, Σύνταγμα και Άτομο τα οποία συνδέονται άμεσα με την ΧΧ΄.

Το επίπεδο Κ, το επίπεδο του Διεθνούς Διεπιστημονικού Κέντρου είναι το σημείο επαφής των δύο τομέων και το επίπεδο επεξεργασίας των πληροφοριών. Το επίπεδο αυτό βρίσκεται σε επαφή και σχέση με τα Διεπιστημονικά Κέντρα άλλων χωρών.

Σε συνεχή επαφή και συνεργασία βρίσκονται τα επίπεδα του Δημόσιου Τομέα όπως:

Α Υπουργικό Περιβαλλοντικό Συμβούλιο.

Β Επιτροπή Περιβαλλοντικής Νομοθεσίας Δημόσιου Τομέα.

Γ Τεχνικές και Επιστημονικές Επιτροπές Δημόσιου Τομέα.

Δ Τοπικά Περιβαλλοντικά Γραφεία του Δημοσίου.

Ε Νομαρχιακά Συμβούλια.

ΣΤ Δημοτικά Συμβούλια - Κοινοτικά Συμβούλια.

Ομοίως σε συνεχή επαφή και συνεργασία βρίσκονται τα επίπεδα του Ιδιωτικού τομέα όπως:

Α΄ Τοπικές Επιτροπές.

Β΄ Τοπικές Περιβαλλοντικές Ομάδες.

Γ΄ Τεχνικές και Επιστημονικές Εταιρίες του Ιδιωτικού Τομέα.

Δ΄ Τοπικές Περιβαλλοντικές Οργανώσεις.

Ε΄ Τοπικοί μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί (N.G.Os).

ΣΤ΄ Μικτές Επιτροπές Συνεργασίας.

Υπάρχει αμφίδρομη και συνεχής επαφή και πληροφόρηση όλων των επιπέδων μεταξύ τους και σε κάθε σημείο χορηγούνται πληροφορίες του ομόσημου επιπέδου. Εισροές, εκροές και ανατροφοδότηση επανεισαγόμενα δημιουργούν τον ιστό επεξεργασίας των Συνταγματικών άρθρων των Κρατών σε Εθνικό επίπεδο, με μακροπρόθεσμο στόχο τη δημιουργία κοινών επιπέδων σε παγκόσμιο επίπεδο, **ώστε η διαδικασία επαναλαμβανόμενη σαν Παγκόσμια Βιοκινητική Συνεργασία, να «γεννήσει» τα άρθρα** «συνδετήρες» **μεταξύ των Συνταγμάτων των Κρατών της Γης, αυτής της μικρής Κοσμοπόλης του Σύμπαντος.**

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Καράκωστας Γιάννης, «Περιβάλλον και Αστικό Δίκαιο», 1986, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα, σελ. 9.
2. Όπως No 1.
3. Όπως No 1, σελ. 23-25.
4. Όπως No 1, σελ. 23-24.
5. Όπως No 1, σελ. 27.
6. Όπως No 1, σελ. 42.
7. Όπως No 1, σελ. 42.
8. Ιωάννης Σ. Βαβούρας, «Οικονομική Πολιτική-Θεωρητική Εισαγωγή-Μέρος Α΄», 1990, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 225.
9. Ιλία Πριγκοζίν, συνέντευξη στον Θ. Λάλα, με τίτλο: «Ο κύριος Χάος», στο ένθετο « Άλλο» Βήμα», 5 Οκτωβρίου 1997, Αθήνα, σελ. 3-4.
10. Όπως No 1, σελ. 14.
11. Lovelock James, «The Ages of Gaia: A Biography of Our Living Earth», 1988, Oxford University Press, London, σελ. 12-34.
12. Όπως ενότητα 2. 9, στην Εισαγωγή του παρόντος, σελ. 56.

13.Βλαβιανού – Αρβανίτη Αγνή, «Μηχανισμοί Ισορροπίας», Άρθρο στον «Αδέσμευτο Τύπο», 1966, σελ.38, αποσπάσματα από το βιβλίο της «Κέρδος και Βιοπεριβάλλον», 1966, Διεθνής Οργάνωση Βιοπολιτικής, Τόμος Γ΄, Αθήνα.
14.Παπαϊωάννου Δ., «Εισαγωγή στην Επιστήμη του Περιβάλλοντος», 1994, Εισαγωγή, Αθήνα, σημειώσεις Παντείου Πανεπιστημίου, σελ. 4.
15.Ehrlich P. et al «Ecoscience: Population, Resources, Environment», 1980, W. Freeman Publ. N. York.
16.Ραυτόπουλος Ευάγγελος–Γαβουνέλη Μαρία, «Διεθνή Περιβαλλοντικά Καθεστώτα», 1994, Σημ., Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, σελ.1.
17.Η Νέα (Ενιαία) Σύμβαση για το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας είναι το αποτέλεσμα της Τρίτης Συνδιάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών, η οποία υπεγράφη στις 10 Δεκεμβρίου 1982 στο Μοντέγκο Μπαίυ της Τζαμάϊκα.
18.Όπως Νο 16, σελ. 1-3.
19.Όπως Νο 16, σελ. 2.
20.Παπαγρηγορίου Ι. Βλάσιος, «Δίκαιο Προστασίας Περιβάλλοντος», 1996, Σημ., Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, σελ. 39.
21.Μιχαήλ Δεκλερής, «Ο Δωδεκάδελτος του Περιβάλλοντος–Εγκόλπιο Βιωσίμου Αναπτύξεως», 1996, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα, σελ. 36.
22.Όπως Νο 21, σελ. 37.
23.Όπως ενότητα 21.7, Κεφάλαιο ΙΙΙ του παρόντος, σελ. 440-441.
24.Όπως Νο 21, σελ. 39.
25.Όπως 21, σελ. 47-48.
26.Όπως ενότητα 3.4, Κεφάλαιο Ι του παρόντος, σελ. 86.
27.Όπως Νο 21, σελ. 28.
28.Όπως Νο 21, σελ. 69-70.
29.Μπούντης Αναστάσιος, «Η Πολυπλοκότητα - Μία τάξη μέσα από το Χάος», 8-12-1996, εφημερίδα το «Βήμα», ένθετο «Το Άλλο Βήμα», «Νέες Εποχές», Αθήνα, σελ. 5.
30.Πριγκοζίν Ιλία, «Ραντεβού με ένα Νόμπελ», 8-12-1996, συνέντευξη στον Άλκη Γαλδαδά, εφημερίδα το «Βήμα», ένθετο «Το Άλλο Βήμα», Αθήνα, σελ. 3.
31.Όπως Νο 30, σελ. 4.

32. Τραυλός Παναγιώτης, «Μία τάξη μέσα από το Χάος-Η Μεγάλη Έκρηξη», 8-12-1996, εφημερίδα το «Βήμα», ένθετο «Το Άλλο Βήμα», «Νέες Εποχές», Αθήνα, σελ. 4.
33. Ilya Prigogine – Isabelle Stengers, «Τάξη μέσα στο Χάος», Εισαγωγή από τον Alvin Toffler, 1986, Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα, σελ. 19, μετάφραση του «Order out of Chaos-Man's new dialogue with Nature», 1984, Heinemann, London.
34. Λεφέβρ Ανρύ, «Ο Διαλεκτικός Υλισμός», μετάφραση του πρωτότυπου (Lefèvre Henri, «Le Matérialisme Dialectique», 1940, Paris), 1961, Εκδόσεις Γ. Αναγνωστίδη, Αθήνα, σελ. 140-141.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ[34]

«Μέσα στη Φύση, αυτό το τεράστιο σύμπλεγμα, ο κόσμος των προϊόντων ή ολικό όργανο, παρεμβάλλεται ανάμεσα στον Άνθρωπο και τη Φύση. Είναι ένα αντικείμενο της Φύσης, αλλά στραμμένο προς τον άνθρωπο. Χωρίς αυτό το σύμπλεγμα εργαλείων και τεχνικών, οι άνθρωποι είναι ένα τίποτα.

Όμως το ανθρώπινο δεν είναι δυνατό να είναι ωφελιμιστικό ή ενόργανο. Όποτε οι άνθρωποι γίνονται όργανα, όποτε οι σκοποί της ανθρώπινης δραστηριότητας είναι καθαρά ωφελιμιστικοί, (αν και μπορεί να είναι καλυμμένοι από τις ιδεολογίες που χρησιμοποιούνται για τη δικαιοσύνη τους), τότε η κατάσταση του ανθρώπου γίνεται απάνθρωπη.

Τα ανθρώπινα όντα κατανοούν να σκέφτονται τους εαυτούς τους σαν τα όργανα υπερβατικών δυνάμεων της μοίρας ή μίας θεότητας. Για να λύσουν αυτή την αντίφαση ανάμεσα στην ενόργανη ύπαρξη του Homo Faber και στις ανθρώπινες ανάγκες για ελευθερία, μερικοί φιλόσοφοι καταφεύγουν σε μια υπερβατικότητα: ο άνθρωπος θα πραγματευθεί αργότερα, σε μιαν άλλη ζωή, ή σε ένα επίπεδο διαφορετικό από το γήινο - εκείνο της μυστικιστικής «σωτηρίας». Στο μεταξύ, ενώ περιμένει τελικά να απελευθερωθεί ο άνθρωπος υπακούει στην μοίρα που του έχει επιβληθεί από την υπερβατική δύναμη. Τέτοια δόγματα αποκαθιστούν ακόμα πιο απάνθρωπα, την

ενόργανη νοοτροπία που είχαν ξεκινήσει να υπερβούν. Υπάρχει μόνο μια απάντηση που έχει θετική σημασία: η δραστηριότητα που μετατρέπει τον άνθρωπο σε όργανο παριστάνει μιαν αντίφαση μέσα στο ανθρώπινο που μπορεί και πρέπει να ξεπεραστεί.

Τα όργανα δεν είναι μία μορφή που επιβάλλεται στη Φύση εξωτερικά, όπως ίσως είναι οι αφηρημένες κατηγορίες. Δεν είναι φυλακή για τον άνθρωπο, τείχος ανάμεσα σε αυτόν και τη Φύση. Ένα τροπικό δάσος ή μια θαλασσοταραχή είναι καθαρά κοσμικά. Ο άνθρωπος που πέφτει θύμα τέτοιων δυνάμεων είναι ανίσχυρος και απομονωμένος, έξω από τη Φύση, γιατί είναι θύμα της Φύσης. Όμως ένα τοπίο που έχει εξανθρωπιστεί, ένα σπίτι χτισμένο σε αυτό το τοπίο σε ένα κατάλληλο στυλ, δείχνει τον άνθρωπο στη Φύση συμφιλιωμένο μαζί της να την έχει οικειοποιηθεί.

Η ανώτατη συνείδηση είναι αυτή του ανθρώπου στη Φύση, της Φύσης που είναι διαφορετική από τον άνθρωπο και όμως ρυθμίζει την ύπαρξή του. **Η ανώτερη συνείδηση του ανθρώπου κατά συνέπεια δεν είναι εκείνη των οργάνων ή των τεχνικών, ούτε μια καθαρή συνείδηση του εαυτού του, σαν μία υποκειμενικότητα άσχετη με τη Φύση».**

Ανρύ Λεφέβρ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Βλαβιανού-Αρβανίτη Αγνή, «Κέρδος και Βιοπεριβάλλον», 1996, Διεθνής Οργάνωση Βιοπολιτικής, Αθήνα.
2. Βαβούρας Σ. Ιωάννης, «Οικονομική Πολιτική - Θεωρητική Εισαγωγή», 1990, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
3. Βλάχου Ανδριάνα, Ted Benton, Reiner Grundmann, «Κοινωνία και Φύση: Μία Συζήτηση για την Οικολογία, το Μαρξισμό και τη Γνωσιολογία», 1995, Εκδόσεις Δελφίνι, Αθήνα.
4. Γιόκαρης Δ. Βασίλης, «Οι Πράσινοι Εναλλακτικοί στη Δυτική Γερμανία»,1984, Εκδόσεις Κίνηση, Αθήνα.
5. Γούναρης Εμμανουήλ, «Το Διεθνές Δίκαιο της Αλιείας», 1989, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα.
6. Γρηγορίου Παναγιώτης, «Το νομικό σύστημα προστασίας του θαλασσίου περιβάλλοντος της Μεσογείου κατά της ρύπανσης», 1992, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
7. Δεκλερής Μιχαήλ, «Ο Δωδεκάδελτος του Περιβάλλοντος–Εγκόλπιο Βιωσίμου Αναπτύξεως», 1996, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.
8. Δραγώνα - Μοναχού Μ., «Σύγχρονη-Ηθική Φιλοσοφία», 1995, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
9. Δωρής Φ. Ευάγγελος, «Το Δίκαιο των Αρχαιοτήτων», 1985, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα.
10. Δωροβίνης Κ. Βασίλης, «Κατά Της Διάλυσης», «Άρθρα για το Περιβάλλον και την Πολιτιστική κληρονομιά», 1989, Εστία, Αθήνα
11. Ζάννος Α., «Σύνθεση με τα γύρω», 1995, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.
12. Ζηζιούλας Δ. Ιωάννης, (Μητροπολίτης Περγάμου), «Η κτίση ως Ευχαριστία-Θεολογική προσέγγιση στο πρόβλημα της Οικολογίας», 1992, Εκδόσεις Ακρίτας, Αθήνα.

13. Καλλία-Αντωνίου Αγγελική, «Οι Υποχρεώσεις της Ελλάδος και τα Δικαιώματα των Ελλήνων Πολιτών από την Κοινοτική Νομοθεσία για την Προστασία του Περιβάλλοντος», 1987, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα.
14. Καράκωστας Κ. Ιωάννης, «Περιβάλλον και Αστικό Δίκαιο», 1986, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.
15. Κάσσιος Κ., «Ανάλυση Τοπίου», 1989, Υπ. Πολιτισμού, Αθήνα.
16. Κώττης Γ., «Οικολογία και Οικονομία», 1995, Εκδόσεις Α. Σταμούλη, Αθήνα.
17. Κώττης Γ., «Οικονομική της Προστασίας του Περιβάλλοντος», 1975, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
18. Κουϊμτζής Θ., Σαμαρά-Κωνσταντίνου Κ., «Έλεγχος Ρύπανσης Περιβάλλοντος», 1955, Εκδόσεις Α. Σταμούλη, Αθήνα.
19. Λιοδάκης Γ., «Κοινωνία, Τεχνολογία και Αναδιάρθρωση της Παραγωγής», 1955, Εκδόσεις Α. Σταμούλη, Αθήνα.
20. Μαυριά Γ. Κώστα - Αντώνη Μ. Παντελή, «Συνταγματικά Κείμενα», 1990, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα.
21. Μοδινός Μιχάλης, «Μύθοι της Ανάπτυξης στους Τροπικούς (πληθυσμιακές πιέσεις) – Οικογεωγραφία», 1986, Εκδόσεις Στοχαστής, Αθήνα.
22. Μοδινός Μιχάλης, «Πού βαδίζει ο Κόσμος. Ο Πλανήτης Γη και η Παγκοσμιότητα της Οικολογικής Κρίσης», 1992, Εκδόσεις Τροχαλία, Αθήνα
23. Οικονόμου Β. Ηλίας, «Θεολογική Οικολογία. Θεωρία και Πράξη», 1994, Εκδόσεις Μαυρομάτη, Αθήνα.
24. Παναγόπουλου Ι. Θεοδώρου, «Δίκαιο Προστασίας Περιβάλλοντος», 1992, Εκδόσεις Α. Σταμούλη, Αθήνα.
25. Παπαγιάννη Δονάτου, «Στοιχεία Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Δικαίου», 1992, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.
26. Παπαγρηγορίου Ι. Βλάσιος, «Δίκαιο Προστασίας Περιβάλλοντος», 1998, Σημ. Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
27. Παπαιωάννου Β., «Για την Τέλεση της Παγκόσμιας Ημέρας της Ειρήνης», 1989, Καλός Τύπος, Αθήνα.
28. Παυλόπουλου Προκόπη, «Μαθήματα Διοικητικής Επιστήμης», 1983, Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 101-105 (Η Φύση του Εξουσιαστικού Φαινομένου).
29. Ράϊκου Γ. Αθανασίου, «Παραδόσεις Γενικής Πολιτειολογίας», 1984, Εκδόσεις Ε. Αναστασίου, Αθήνα.

30.Ράϊκου Γ. Αθανασίου, «Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου»,1984, Τόμος Β΄, Τεύχος Α΄, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.
31.Ραυτόπουλος Ευάγγελος-Γαβουνέλη Μαρία, «Διεθνή Περιβαλλοντικά Καθεστώτα»,1994, Σημ. Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
32.Σιούτη Γλυκερία, «Η Συμμετοχή των Πολιτών στην Προστασία του Περιβάλλοντος», 1988, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα.
33.Σταμάτης Γεώργιος, «Τεχνολογική Εξέλιξη και Ποσοστό Κέρδους στον Marx», 1993, Εκδόσεις Κριτική , Αθήνα.
34.Τάχος Α. Ι., «Δίκαιο Προστασίας του Περιβάλλοντος», 1995, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, , Θεσσαλονίκη.
35.Τροβά Ε., «Η Έννοια του Πολιτιστικού Περιβάλλοντος», 1992, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα..
36.Τσάλτας Γρ., Γρηγορίου Παν., «Κοινοτικές Στρατηγικές για το Περιβάλλον-Θεμελιώδη Κοινοτικά Κείμενα για την Προστασία και Ορθή Διαχείριση του Φυσικού Περιβάλλοντος», 1994, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
37.Χατζητζανή Β. Νικολάου, «Δικονομία Διοικητικών Διαφορών», 1999, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα.
38.Ψαριώτης Ι. Θεόδωρος, «Χρήστες ή Καταχραστές; Εκκλησία και Φυσικό Περιβάλλον», 1996, Εκδόσεις Αποστολικής Διακονίας, Αθήνα.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Abercrombic Nickolas, Hill Stephen, Turner S. Bryan, «Dictionary of Sociology», 1994, Penguin Books, London.
2. Adams W. M., «Green Development», 1990, Routledge, London .
3. Arbatov A., Amirov I., Shakai A., «Talking about the Future. Is Mankind Heading for a Raw Materials Crisis?», 1989, μετάφραση Stephen Smith, Progress Publishers, Moscow.
4. Blackie Piers, Brookfild Harold, «Land Degradation and Society», 1987, Methuen, London

5. Blackie P., «The Politial Economy of Soil Erosion in Developing Countries», 1985, Longman, London.
6. Block H. R., «The Planetary Product», 1980, U.S. Department of State, Washington.
7. Bookchin Murray, «Ecology and Revolutionary Thought», 1970, New York.
8. Bookchin Murray, «The Ecology of Freedom», 1982, Cheshire Books, Palo Alto.
9. Bourdien Pierre, «Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste», 1984, Routledge, London.
10. Bowler I., «Agriculture Under the Common Agricultural Policy», 1985, Manchester University Press.
11. Bradbury Jan, «The Biosphere», 1991, Belhaven Press, London - New York.
12. Brown R. Lester et Al, «The State of the World», 1988, W. W. Norton, New York.
13. Brown R. Lester, «Toward a Sustainable Society», 1981, W. W. Norton, New York.
14. Buckminister Fuller, «Operating Manual for Spaceship Earth», 1971, Ed Dutton, New York.
15. Calabresi Guido, «The cost of Accidents», 1970, Yale University Press, New Haven.
16. Capta Fritjof and Spretnac Charlene, «Green Politics», 1985, Dutton, New York.
17. Carson Rachel, «Σιωπηλή Άνοιξη», 1981, Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα.
18. Chriras D., «Environmental Sciences», 1990, Benjamin / Cummings Publ., New York.
19. Commoner Barry, «The Closing Circle: Man, Nature and Technology», 1971, Bantam Books, New York.
20. Conway G., «Agricultural Ecology and Farming Systems Research», 1985, Farming Systems Research Workshop, Hawkesbury, Australia.
21. Cornwell Jocelyn, «Hard - Earned Lives», 1984, Tavistock, London.
22. Croll E., Parkin D., «Bush Base: Forest Farm, Culture, Environment and Development», 1992, Routledge, London.

23. Cronen William, «Changes in the Land: Indians, Colonists and the Ecology of New England», 1983, Ed. Hill and Wang, New York.
24. De Beavoir Simone, «The Second Sex», 1965, Foursquare Books, London.
25. Devall B. B. and Sessions G., «Deep Ecology», 1984, Peregrine Smith Books, Layton, Utah.
26. Dillon S. Patricia, Kurt Fischer, «Enviromental Management in Corporations: Methods and Motivations», 1992, The Center for Environmental Managements, Tufts University.
27. Douglas Mary and Wildavsky Aaron, «Risk and Culture», 1982, University of California Press, Berkley.
28. Douglas Mary, «Essays in the Sociology of Perception», 1982, Routledge and Kegan Paul, London.
29. Douglas Mary, «How Institutions Think», 1986, University of Syracuse Press, Syracuse.
30. Douglas Mary, «In the Active Voice», 1982, Routledge and Kegan Paul, London.
31. Douglas Mary, «Risk Acceptability According to the Social Sciences», 1986, Routledge and Kegan Paul, London.
32. Dreyer O. - B. Los - V. Los, «Ecology and Development», 1990, Progress Publishers, Moscow.
33. Dryzeck John, «Rational Ecology: Environmental and Political Economy», 1987, Basil Blackwell, Oxford.
34. Ehrlich P. et Al., «Ecoscience population, resources, environment», 1980, W. Freemann Publ., New York.
35. Engels F., «Introduction to the Dialectics of Nature in Marx and F. Engels, Selected Works», 1970, Laurence and Wishart, London.
36. Enrensberger Hans Magnus, «Κριτική της Πολιτικής Οικολογίας», 1975, Εκδόσεις Επίκουρος, Αθήνα, μετάφραση του πρωτότυπου με τίτλο «Zur Kritik der Politischen Oekologie», 1968, Ed. Suhrkamp, Frankfurt.
37. Fisher Kurt - Schot Johan, «Environmental Strategies for Industry, International Perspectives on Research Needs and Policy Implications», 1993, Island Press, Washington, D. C.
38. Foreman David, «Ecodefense: A Field Guide to Monkey - Wrenching», 1985, Earth First! Books, Tucson.
39. Foster H., «Postmodern culture», 1984, Pluto, London.

40. Foucault Michel, «Discipline and Punish: The Birth of the Prison», 1979, Vintage, New York.
41. Freud S., «The Future of an Illusion», 1921, Hogarth Press, London.
42. Frolov Ivan, «Man - Science - Humanism: A New Synthesis», 1986, Progress Publishers, Moscow.
43. Gareth Jones, Alan Robertson, Jean Forfes, Graham Hollier, «Collins. Dictionary of Environmental Sciences», 1999, Harper Collins Publishers, Glasgow.
44. Ghai D., Vivian J. M., «Grassroots Environmental Action: People's Participation in Sustainable Development», 1992, Routledge, London.
45. Giddens A., «A Contemporary Critique of Historical Materialism», 1981, McMillan, London.
46. Gleick James, «Chaos», 1987, Cardinal, London.
47. Goodman D.E. and Redclift M. R., «Refashioning Nature: Food Ecology and Culture», 1991, Routledge, London.
48. Gorz André/Michel Bosquet, «Η Αναπαραγωγή της Εργατικής Δύναμης: Το Καταναλωτικό Μοντέλο», 1975, Εκδόσεις Επίκουρος, Αθήνα, μετάφραση του πρωτότυπου με τίτλο «Zur Strategie der Arbeiterbewegung im Neokapitalismos», 1969, Ed. Suhrkamp, Frankfurt.
49. Gorz André/Michel Bosquet, «Οικολογία και Πολιτική», 1984, Μετάφραση Α. Ξανθάκη, Νέα Σύνορα. Α. Λιβάνη, Αθήνα.
50. Graham Smith, «Impact Assessment and Sustainable Resource Management», 1993, Longman, Essex.
51. Griffin Susan, «Women and Nature», 1978, Harper and Row, New York.
52. Ham C., Hill M., «The Policy Process in the Modern Capitalist State», 1984, Harvester Wheatsheat, London.
53. Harvey David, «The Condition of Post Modernity», 1990, Blackwell, Oxford.
54. Hermann Weyl, «Συμμετρία», 1991, εκδόσεις Τροχαλία, Γ. Τρουφάκος, Τίτλος πρωτότυπου, «Symmetry», 1952, Princeton University Press.
55. Hirsch Fred, «Social Limits to Growth», 1977, Routledge and Kegan Paul, London.
56. Holmberg J. et Al., «Policies for a Small Planet», 1992, Earthscan, London. Institute of Geography, U.S.S.R. Academy of Sciences, «Man, Society and

the Environment», 1975, Μετάφραση Yuri Shirokov, Progress Publishers, Moscow.
57. Keith Thomas, «Man and The Natural World», 1983, Penguin Books, London.
58. Khosine Grigori, «Débat sur le futur. Un Dévelopment Sans Catastrophes», 1988, Editions du Progrès, Moscow.
59. Kinsman D. John, Michael McGrath, Richard McMahon, Michael Rucker, Ronald Shiflett, Richard Tempchin, «A Status Report on Climate Challenge Program's Voluntary Initiatives to Manage U.S. Electric Utility Greenhouse Cases II», 1996, Edisson Electric Institute. For Presentation at 89th Annual and Exhibition Air and Waste Management Association, Nashville, Tenessee.
60. Krebs C. Z., «Ecology», 1972, Harper and Row, New York.
61. Kupchella Ch., M. Hyland, «Environmental Science», 1989, Allen & Bacon, London.
62. Lachapelle Doris, «Earth Wisdom», 1978, Guild of Tudors Press, San Diego.
63. Lamb H.H., «Climate, History and the Modern World», 1982, Methuen, London.
64. Lave A., Charles and James G. March, «An Introduction to Models in the Social Sciences», 1975, Harper and Row, New York.
65. Lefèvre Henri, «Ο διαλεκτικός υλισμός», 1961, Εκδόσεις Γ. Αναγνωστίδη, Αθήνα, μετάφραση του πρωτότυπου «Henri Lefèvre, le Materialisme Dialectique», 1940, Paris.
66. Leiss William, «The Domination of Nature», 1974, Beacon Press, Boston.
67. Lemeshev Mikhail, «Buraucrats in Power - Ecological Collapse - Ecological Alternative», 1990, Progress Publishers, Moscow.
68. Lester P. James, «Environmental Politics and Policy, Theories and Evidence», 1995, Duke University Press, Durham and London.
69. Loyd Genevieve, «The Man of Reason», 1984, Methuen, London.
70. Ludwig Kramer, Νέλλη Παλαιολόγου, «Η Συνθήκη Ε.Ο.Κ. και η Προστασία του Περιβάλλοντος», 1992, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή.
71. Ludwig Kramer, «European Environmental Law Casebook», 1993, Sweet and Maxwell Ed., London.

72.Lukes S., «Power», 1986, Basil Blackwell, Oxford.
73.Malthus Thomas, «Essay on Population», 1978, Penguin, New York.
74.Markovic Michailo, «Δυνατότητες για τον ριζικό εξανθρωπισμό του βιομηχανικού πολιτισμού», 1975, Εκδόσεις Επίκουρος, Αθήνα, μετάφραση του πρωτότυπου με τίτλο «Möglichkeiten einer radikalen Humanisierung der Industriekultur», 1970, Ed. Suhrkamp, Frankfurt.
75.Marx K., «Capital», 1974, Vol. III 5th Edition, Laurence and Wishart, London.
76.McCallister Pam., «Reweaving the Web of Life: Feminism and Non-violence», 1982, New Society Publishers, Philadelphia.
77.McLuhan T.C., «Touch the Earth», 1972, Pocket Books, New York.
78.Merchant Carolyn, «Radical Ecology: The Search for a livable World», 1992, Routledge, London.
79.Merchant Carolyn, «Reweaving the World: The Emergence of Ecofeminism», 1990, Ed. Irene Diamond - Gloria Orenstein, New York.
80.Merchant Carolyn, «The Death of Nature», 1980, Wildwood House, New York.
81.Midgley Mary, «Beast and Man», 1979, Methuen, London.
82.Miller G.T., «Environmental Science», 1988, Wadsworth Publ., New York.
83.Nash R., «Wilderness and the American Mind», 1967, New Haven, Yale University Press, Connecticut.
84.Norgaard R., «Development Betrayed», 1991, Routledge, London
85.Norgaard R., «The Scarcity of Resource Economies», 1985, American Economies Association, New York.
86.Odum E.P., «Funtamentals of Ecology», 1953, Saunders Publ., Philadelphia.
87.Odum E. P., «Ecology», 1963, Holt, Rinehart and Winston, London.
88.Okin Susan Moller, «Women in Western Political Thought», 1979, Princeton Ed., New Jersey.
89.O'Riordan T., «Environmentalism», 1981, Pion, London.
90.O'Riordan T., «Sustainability and the Wider Environmental Movement», 1986, Economic and Social Research Council Workshop on Environmental Economics, University of East Anglia.

91. Pappaport Ann, Margaret Fresher-Flaherty, «Corporate Responses to Environmental Challenges, Initiatives by Multinational Management», 1992, Quorum Books, New York.
92. Pearce D., Markandya A., Barbier E., «Blueprint for a Green Economy», 1989, Earthscan, London.
93. Pearce D., «The Sustainable Use of Natural Resources in Developing Countries», 1986, Economic and Social Research Council workshop on Environmental Economics, University of East Anglia.
94. Peterson D., «Troubledlands, The Legacy of Soviet Environmental Destruction», 1993, Westview Press, Boulder - San Francisco – Oxford.
95. Pierre Samuel, «Les écologistes», 1977, Nouvelles Editions Marabout, Paris.
96. Plumwood V., «Socialism, Feminism and Philosophy: A Radical Philosophy Reader», 1990, Routledge, London.
97. Pois A. Robert, «National Socialism and the Religion of Nature», 1986, Ed. St. Martin's, New York.
98. Prigogine Ilya, «Το Τέλος της Βεβαιότητας-Χρόνος, Χάος και Νόμοι της Φύσης», 1997, Εκδόσεις Κάτοπτρο, Αθήνα. Μετάφραση του «La Fin du Certitudes», 1996, Odile Jacob, Paris.
99. Prigogine Ilya, Isabelle Stengers, «Τάξη μέσα από το Χάος», 1986, Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα. Μετάφραση του «Order out of Chaos-Man's new dialogue with Nature», 1984, Heinemann, London.
100. Porrit Jonathan, «Seeing Green: The Politics of Ecology Explained», 1985, Basil Blackwell, Oxford.
101. Ratzel F., «The History of Mankind», 1986, McMillan Ed., London.
102. Rauls John, «A Theory of Justice», 1971, Belkmap Press, Cambridge.
103. Redclift M., «Development and the Environmental Crisis, Red or Green Alternatives?», 1984, Methuen, London.
104. Redclift M. R., «Developing Sustainability: Designating Agroecological Zones», 1990, Land Use Policy, Routledge, London
105. Redclift M., «Sustainable Development: Exploring the Contradictions», 1987, Routledge, London.
106. Reiss J. Timothy, «The Discourse of Modernism», 1982, Cornell University Press, Ithaca.

107. Rossi H. Peter, Howard E. Freeman, «Evaluation», 1993, 5th Edition, Sage Publications, London.
108. Ruether Rosemary Radford, «New Women, New Earth», 1975, Seabury Press, New York.
109. Sachs I., «Strategies de l'écodevelopment», 1976, Ed. Ouvrières, Paris.
110. Sale Kirkpatrick, «Dwellers in the Land: The Bioregional Vision», 1985, Sierra Club Books, San Francisco.
111. Sayre K. M., «Ethics and Problems of the 21st Century», 1979, University of Notre Dame Press, New York.
112. Schumacher E. F. «Small is Beautiful», 1974, Sphere Books, London. Σουμάχερ Ε., «Το μικρό είναι όμορφο», 1978, Εκδόσεις Γλάρος, Αθήνα.
113. Sessions George, «Shallow and Deep Ecology: A Review of the Philosophical Literature», 1981, Ecological Consciousness: Essays From the Earthday X, University Press of America, Washington D. C.
114. Shiva V., «Staying Alive: Women, Ecology and Development», 1989, Zed Books, New York.
115. Singleton A. Royce, Straits C. Bruce, Straits Miller Margaret, «Approaches to Social Research», 1993, Second Edition, Oxford University Press.
116. Smart Bruce, «Beyond Compliance, A New Industry View of the Environment», 1992, World Resources Institute.
117. Smith A., «How Western Culture Dominates the World», 1980, Oxford University Press, New York.
118. Smith N., «Uneven Development», 1984, Ed. Blackwell, Oxford.
119. Thomson Michael, «Aesthetics of Risk: Societal Risk Assesment», 1983, Plenum Press, New York.
120. Thrift Nigel, «The Changing Social Structure», 1989, Hamnett C., McDowell L., Savre P., Sage Publishers, New York.
121. Tobias M., «Deep Ecology», 1985, Avant Books, San Diego.
122. Udall Stewart, «The Quiet Crisis», 1963, Holt, Rinechart and Winston, New York.
123. Vine Deloria, «God is Red», 1975, Ed. Dell, New York.
124. Weber Max, «The Sociology of Religion», 1975, Beacon Press, Boston.
125. Weinberg Alvin, «Continuing the Nuclear Dialogue», 1985, American Nuclear Society, Grange, Illinois.

126. Williams R., «Towards 2000», 1984, Penguin, London.
127. Wollstonecraft Mary, «A Vindication of the rights of Woman», 1982, Dent Ed., London.
128. Woster Donald, «Nature's Economy: The Roots of Ecology», 1977, Sierra Club Books, San Francisco.

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

1. Barrett Scott, «Strategy and the Environment», 1992, «The Columbia Journal of World Business». «Focus Issue: Corporate Environmentalism.» (Fall/Winter), Vol. 17, Nos III & IV.
2. Biddle David, «Recycling for Profit: The New Green Business Frontier», 1993, Harvard Business Review, November/December, σελ. 32-39.
3. Cothran Marie Christel, «Proactive Environmental Activity Eases Permitting Process», 1993, «Journal of Environmental Permitting», Summer, σελ. 293 - 300.
4. Devall Bill, «Reformist Environmentalism», 1979, Journal of Social Relations, No 6, Layton, σελ. 8-14.
5. Eckersley R., «Environmentalism and Political Theory: Toward an Ecocentric Approach», 1992, U.C.L. Press, chapter 2, σελ. 33-47.
6. Economist, «Seeing the Green Light», 1990, October, Vol. 20, ISS. 7677, σελ. 88-89.
7. Fox Warwick, «Deep Ecology: A New Philosophy for our Time», 1984, The Ecologist, No 14, σελ. 24-32.
8. Greeno J. Ladd and Noble S. Robinson, «Rethinking Corporate Environmental Management», 1993, Columbia Journal of World Business, No 27, σελ. 222-233.
9. Grove R., «Conservation and Colonialism: The Development of Environmental Attitudes and Conservation Policies in the British Imperial Context, with Special Reference to India, Mauritius and the Cape Colony», 1987, Unpublished Ph. D. thesis, University of Cambridge.
10. Kleiner Art, «What Does it Mean to be Green?», 1991, Harvard Business Review, July/August, σελ. 38-47.

11. Leighton Tony, «Putting it All Together, Ten Trends in Corporate Environmentalism», 1992, «Tomorrow», No 2, σελ. 24 -31.
12. Merchant Carolyn, «Restoration and the Management Notes», 1986, Winter, University of North Carolina Press, σελ. 12-13.
13. Murphee M.W., «Communities as Recourse Management Institutions», 1993, Gatekeeper Series, No 36, London, σελ. 48-56.
14. Nash Jennifer, John Ehrenfeld, «Code Green», 1996, «Environment», January/February, Vol 1, σελ. 16-24.
15. Orts W. Eric, «A Reflexive Model of Environmental Regulation», 1995, Business Ethics Quarterly, Special Edition on the Environment, October, Vol. 5, Issue 4, σελ. 779-794.
16. Palmer Karen. Oates E. Wallace, Portney R. Paul, «Tightening Environmental Standards: The Benefit - Cost or the No-Cost Paradigm?», 1995, Journal of Economic Perspectives, (Fall), Vol. 9, No 4, σελ.119 - 132.
17. Perry J., «Managing the World Environment», 1986, «Environment», No 28: 1, σελ. 51-54.
18. Plumwood V., «Ecofeminism: An Overview and Discussion of Positions and Arguments», 1986, Janna L. Thompson Ed., Women and Philosophy Austalasian Journal of Philosophy, Supplement to Vol. 64.
19. Plumwood V., Routley R., «World Rainforest Destruction: The Social Factors», 1982, The Ecologist, No 12:1, σελ. 125-139.
20. Porter Michael, Claas van der Linde, «Toward a New Conception of the Environment - Competitiveness Relationship», 1995, Journal of Economic Perspectives, No 9: 4, (Fall), σελ. 97 – 118.
21. Potier Michel, «Agreement on the Environment», The O.E.C.D. Observer, August/September, Vol. 189, σελ. 8-11.
22. Richards P., «Ecological Change and the Politics of African Land Use», 1983, African Studies Review, No 26:2 σελ. 1-72.
23. Robinson J. B., «Modelling the interactions between human and natural systems», 1991, International Social Journal, No 130, London, σελ.629-634.
24. Rodman John, «Paradigm Change in Political Science», 1980, American Behavioural Scientist, Vol. 24, No 1, σελ. 39-33.

25. Rutledge L. Gary, Christine R. Vogan, «Pollution Abatement and Control Expenditures 1972 – 1992», 1994, Survey of Current Business, May, Vol 74, σελ. 36-49.
26. Sachs Wolfgang, «Environment and Development: A Story of Dangerous Liaison», 1991, The Ecologist, No 21:6, σελ. 252 - 257.
27. Shah B. V. «Is the Environment becoming more Hazardous? A global survey 1947-1980», 1983, «Disasters», Vol. 7, No 3, σελ. 206.
28. Stavins N. Robert, «Clean Profits: Using Economic Incentives to Protect the Environment», 1989, Policy Review, Vol. 48, σελ. 58-63.
29. Thompson L. Janna, «Women and Philosophy», 1986, June, Australasian Journal of Philosophy, σελ. 5.
30. Walley Noah, Bradley Whitehead, «It's Not Easy Being Green», 1994, Harvard Business Review, May/June, σελ. 46-52.
31. Westley Frances, Harrie Vredenburg, «Strategic Bridging: The Collaboration between Environmentalists and Business in the Marketing of Green Products», 1991, Journal of Applied Behavioral Science, Vol. 27, No 1, σελ. 65-90.
32. Westra Laura, «The Corporation and the Environment», 1995, Business Ethics Quarterly, Special Edition on the Environment, October, Vol. 5, Issue 4, σελ. 661-673.

ΠΗΓΕΣ

1. United Nations Conference on Trade and Development (U.N.C.T.A.D.), «Environmental Management in Transnational Corporation», 1993, Environmental Series, No 4, United Nation, New York.
2. U.N.R.I.S.D. (United Nations Research Institute for Social Development), «Sustainable Development through People's participation in Resource Management», 1990, U.N.R.I.S.D., Geneva.
3. U.S.S.R. Academy of Sciences. The Scientific Council for Philosophical and Social Aspects of Science and Technology, «Moving Towards the

Year 2000. Global Problems and the Future», 1987, «Social Sciences Today», Editorial Board, Moscow.
4. World Bank, «World Development Report 1992», 1992, Development and the Environment, Oxford University Press.
5. 12ο Συνέδριο της Κεντρικής Επιτροπής του Κ.Κ.Ε. Εισήγηση σεμιναρίου με θέμα «Οικολογία και Περιβάλλον», 1988, Αθήνα.
6. ΕΛΛΗΝΙΚΌ ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ (Ε.Λ.Κ.Α.Μ.), PETRA PROGRAMME, «Περιβαλλοντική Κρίση: Θέματα θεωρίας, μεθοδολογίας και ειδικών προσεγγίσεων», 1993, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα.
7. Ενδέκατη ετήσια έκθεση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για τον έλεγχο της εφαρμογής του Κοινοτικού Δικαίου, 1993. Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, C 154, 6-6-1994, Γραφείο Ε.Ε. Αθήνα.
8. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων - Γενική Διεύθυνση, «Προστατεύοντας το περιβάλλον μας. Η Ευρώπη σε εξέλιξη», Ιούλιος 1993, «Οπτικοακουστικός τομέας πληροφόρηση, επικοινωνία και πολιτιστικά θέματα», Γραφείο Ε.Ε., Αθήνα.
9. Ευρωπαϊκά Κείμενα «Η περιβαλλοντική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα», Μάρτιος 1990, «Πληροφόρηση, Επικοινωνία, Πολιτιστικά Θέματα», Τμήμα Εκδόσεων, Αθήνα.
10. Ευρωπαϊκή Ένωση, Επίσημα Κείμενα, «Ο Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής», 1994, Τμήμα Εκδόσεων, Αθήνα.
11. Ευρωπαϊκό Γραφείο Περιβάλλοντος, «Τα Δικαιώματα του Πολίτη σύμφωνα με την περιβαλλοντική Νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Οκτώβριος 1994, Swen Deimann - Α. Καλλία, Τμήμα Εκδόσεων, Αθήνα.
12. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Γενική Διεύθυνση Μελετών, Έγγραφο Εργασίας, Σειρά Περιβάλλοντος, Δημόσιας Υγείας και Προστασίας των Καταναλωτών, «Περιβαλλοντική Πολιτική: Δραστηριότητες της Επιτροπής Περιβάλλοντος, Δημόσιας Υγείας και Προστασίας των Καταναλωτών 1989-1994», Φεβρουάριος 1994, Γραφείο Ε.Ε., Αθήνα.
13. «Η Ευρώπη σε εξέλιξη-Βοηθώντας τις περιφέρειες της Ευρώπης», 1992, σειρά Ευρωπαϊκά θέματα, (Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, L. 2985, Λουξεμβούργο), Γραφείο Ε.Ε., Αθήνα.

14. «Η κατάσταση του περιβάλλοντος στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, Ανασκόπηση», Τόμος ΙΙΙ, COM (92) 23, Τελικό 29-7-1992, Γραφείο Ε.Ε., Αθήνα.
15. «Κανονισμός Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου», Ιούλιος 1994, 9η Έκδοση, Γραφείο Ε.Ε., Αθήνα.
16. Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με την πολιτική και τη δράση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη: «Στόχος η Αειφορία», Τόμος ΙΙ, COM (92)23, Τελικό 29-7-1992, Γραφείο Ε.Ε., Αθήνα.
17. Bruntland H. G., «Our Common Future», 1987, Report of the World Commission on Environment and Development, Oxford University Press, Oxford.
18. Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Κείμενο Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας. Επίσημη εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (224, 31-8-1992), Γραφείο Ε.Ε., Αθήνα.